This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES · SCIENTIA · VERITAS
1817
LIBRARIES

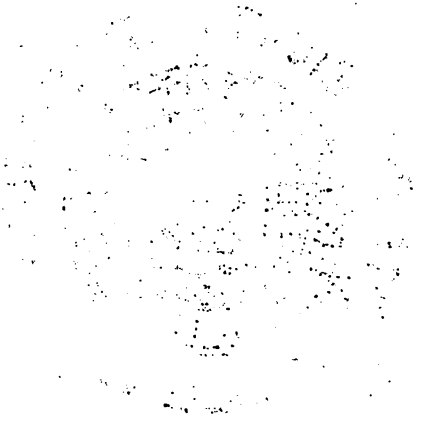

Lonovics, J.

NÉPSZERŰ
EGYHÁZI ARCHAEOLOGIA

VAGYIS

A KATHOLIKUS ÜNNEPEK, SZENTSÉGEK, ÜNNEPÉLYEK

S

SZERTARTÁSOK ÉRTELMÉZÉSE,

ÉS

A KÜLÖNFÉLE RENDES S RENDKIVÜLI SZÓSZÉKI JELENTÉSEK, RÉSZINT RENDES SZENTBESZÉDEKBEN, RÉSZINT HIRDETMÉNY-ALAKU OKTATÁSOKBAN.

IRTA

LONOVICS JÓZSEF,

KIADTA

HOPF JÁNOS,

HITTUDOR, CSANÁDMEGYEI ÁLDOZÁR S SZENTSZÉKI ÜLNÖK.

HARMADIK KÖTET,

ÜNNEPÉLYEK S HIRDETÉSEK.

BÉCSBEN.

SOMMER LIPÓT BETÜIVEL.

1857.

A NÉPKÖNYVTÁRI KÖZPONTOT NEM ADHATÓ EL

Storage
BX
1970
.L86
v. 3

Fateor me nec reperisse cuncta, quae dilucidare cupivi, nec cuncta posuisse, quae reperi: cum et rerum magnitudo sciendi cupiditatem succenderet, et diversitatum confusio fastidii nimietatem praeberet. Habebit tamen in his lectoris mei curiosa vestigatio etsi non copiam satietatis, qua delectetur, qualemcunque tamen causam inquisitionis, qua melius exerceatur.

Walafrid. Strab. († 849), de Reb. Ecclesiast. in Conclus. Libelli.

GL
2741260X
RUSS
9-10-84

Tartalom.

	lap.
I. Templom alapkövének letétele	1
II. Uj templom feláldatása, vagyis templomszentelés	10
III. Uj templom püspöki fölszentelése, vagyis consecratiója	17
IV. Temetőszentelés	44
V. Tanodaszentelés	55
VI. Kórházszentelés	62
VII. Házszentelés (Vizkeresztkor)	72
VIII. Harangszentelés	72
IX. Keresztszentelés	83
X. Képszentelés	92
XI. Lobogószentelés	99
XII. Vasárnapi vizszentelés és »Asperges«	102
XIII. Misedij (kézi stipendium) és évnapi gyászmise (anniversarium)	111
XIV. Húsvéti gyónás s áldozás	121
XV. Negyvenórai áhitatosság. — Az Oltári-szentségnek közimádásra kitétele	128
XVI. Jubileum, s a megyés püspök eziránti pásztorilevelének felolvasása	134
XVII. Házassági hirdetések célja	150
XVIII. Aranymenyegző	154
XIX. Menyasszony avatása	158
XX. Gyermekágyas nő avatása	161
XXI. Betegérti könyörgés	166
XXII. Eső vagy derüérti áhitatosság	170
XXIII. Bő termés nyeréseérti áhitatosság	173
XXIV. Bő termésérti hálaáhitatosság	178
XXV. Mirigy vagy más uralgó nyavalya idejekori áhitatosság	181
XXVI. Mirigy vagy más uralgó nyavalya megszünteérti hálaáhitatosság	187
XXVII. Marhadög idejekori áhitatosság	190
XXVIII. Háboru szerencsés folyamaérti áhitatosság	193
XXIX. Győzelemérti hálaáhitatosság	198
XXX. Békeérti hálaáhitatosság	199
XXXI. Tűz által károsodtak segélyzésérei felhivás	203
XXXII. Leégett templom fölépitésére segélynyujtás	207

lap.

XXXIII. Leopoldina társulat segélyzése 211
XXXIV. Szentföldi küldék segélyzése 223
XXXV. Pápa halála 235
XXXVI. Uj pápa választásaérti hálaáhitatosság 242
XXXVII. Fejedelem halála. — Uj fejedelem trónralépte . . . 254
XXXVIII. » születésnapja 258
XXXIX. » névnapja 260
XL. » trónraléptének évnapja 262
XLI. » házassága 264
XLII. Fejedelemnő halála 266
XLIII. Fejedelem betegsége 268
XLIV. A megyei püspök halála 271
XLV. Püspök kineveztetése s beigtatása 275
XLVI. Uj püspök pásztoribeszédének, vagy első pásztorilevelének felolvasása 289
XLVII. Püspöki törvényes látogatás hirdetése 292
XLVIII. A püspöki látogatás eredete, célja s szertartásai . . 293
XLIX. Bérmálás kiszolgáltatásának jelentése 307
L. A megyei püspök felszenteltetésének évnapja . . . 314
LI. Püspöki helynök kineveztetése 318
LII. Pásztorilevél felolvasása 321
LIII. Beteg püspökérti könyörgés 324
LIV. Káptalani helynök választása 327
LV. Kerületi alesperes kineveztetése 329
LVI. Első mise, vagyis primitia 336
LVII. Plebánosi beigtatás, s a beigtatási püspöki nyiltlevél . 346
LVIII. A plebános első miséjének (primitiájának) évnapja . 366
LIX. Aranymise, vagyis secunditia 368
LX. Távozó lelkész búcsuzása 372
LXI. Kerületi egyházi gyülés 376
LXII. » » » midőn helyben tartatik . . 380
LXIII. Megyei zsinat 382
LXIV. Tartományi zsinat 390
LXV. Nemzeti zsinat 394
LXVI. Egyháziak lelki szent gyakorlata 397
LXVII. Pápista nevezet 401
LXVIII. Protestans vallásból megtértnek hittétele 409
LXIX. Szakadályból (schisma) megtértnek hittétele . . . 420
LXX. Zsidó megtérése 429
LXXI. Temetés 435

I.

Templom alapkövének letétele.

Egyházunk kegyes védnökének példás bőkezüsége s buzgalma elhozá valahára azon mindnyájunk által epedve-várt s örömmel üdvözlött pillanatot, melyben célba vett uj templomunk épitésének munkája kezdetét veendi. Igen méltó levén, hogy azon mű, mely Isten tiszteletére van különösen szánva, az ő szent nevében s az ő segitségülhivása mellett kezdessék meg, mi, AA! ma a szent mise előtt ünnepélyes menetben az épitendő templomnak már kiásott alapjához fogunk járulni, hol én kegyes püspökünktől nyert engedelem mellett az alapkövet az egyház szokott szertartása szerint meg fogom szentelni s annak helyén beépiteni. Örvendetes ünnep leend ez mindnyájunkra, melyben hogy annál nagyobb lelki épüléssel vehessetek részt, szertartásinak mivoltát s értelmét szándékom ezennel röviden elétek adni, azt, mi egyébként magában értetik, előlegesen megjegyezvén, hogy mivel az egyházi törvények szerint templomot a megyei püspök engedelme nélkül épiteni tilalmas [1]), a mi szentegyházunk épitése is tisztelt főpásztorunk kikért s örömmel adott engedelmével történik.

---

[1]) „Visum est nullum usquam aedificare nec construere posse monasterium vel domum Orationis praeter sententiam Episcopi.“ Conc. Chalced. an. 451. can. 4.

Természetes, hogy első korszakában az egyház a mostaniakhoz hasonló templomokkal nem birt, hanem a hivek majd, miként ezt az apostolokról s tanitványikról olvassuk, egyes magánházak tágasb teremeiben [1]), majd az üldözések félelme miatt a puszták, erdők, barlangok s föld alatti üregek rejtekeiben ünneplék hitünk szentséges titkait [2]). Mindemellett is a szent atyák bizonysága szerint a második s harmadik századokban a keresztény világ már rakva volt templomokkal [3]),

---

[1]) Ilyen volt azon hely, hol az apostolok a Szent-Lelket vevék Act. 2, 1., hol a hét diakont választák s fölszentelék Act. 6, 2., hol az áldozás és imádság végett össze szokták a hiveket gyüjteni Act. 2, 42. 46., s hol a jerusalemi zsinatot tarták Act 15, 6. Ez utóbbi helyen később templom épittetett: »Scimus, ugy mond jerusalemi sz. Cyril, Catech. Mystag. 16. Spiritum S. qui in die Pentecostes descendit super Apostolos, . . . hic Hierosolymis in superiore Apostolorum Ecclesia etc.« Egyébiránt sz. Vazul, Ágoston, Jeromos s Theophylakt az apostoleme szavaiban 1. Cor. 11, 22.: »Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis?« az »Ecclesia« alatt nem gyülekezetet hanem templomot értenek.

[2]) »Quivis locus, in quo varias aerumnas singillatim pertulimus, ager, inquam, solitudo, navis, stabulum, carcer, instar templi ad sacros conventus peragendos fuit.« S. Dionys. M. ap. Euseb. L. 7. Hist. cap. 22. — A római catacumbákról, mint az ottani őskeresztények temetkezésének s istenitiszteletének helyéről Bottari, Bossio, Aringhi s Marchi után legterjedelmesebben értekezik Gaume németre for. ily cimü jeles munkájában: »Geschichte der Catacomben in Rom.« 1849. E catacumbák egyikében az istenitisztelet közben öletett meg sz. Xystus pápa † 258. »Xystum in coemeterio Callixti animadversum sciatis oct. nonas Augusti, et cum eo Diaconos quatuor.« S. Cypr. epist. 82. ad Success.

[3]) »In unum convenientibus una sit oratio . . . Omnes itaque velut in unum templum concurrite.« S. Ignat. M. epist. ad Magnes. n. 7. — »Aquam adituri ibidem, sed et aliquando prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur, nos renunciare diabolo etc.« Tertull. L. de cor. Milit. c. 3. Egyébiránt e részben az egyházi irók mellőzésével legyen elég felhoznunk, mit Aurelián pogány császár a római tanácshoz intézett levelében feddőleg irt: »Miror vos, Patres Sancti, tam diu de aperiendis Sybillinis dubitasse libris, perinde quasi in christianorum Ecclesia, non in templo

melyek közül a Diocletián pogány császár által támasztott kegyetlen üldözés alkalmával számtalan s egyedül Róma városában negyven, részint elvétetett a keresztényektől, részint lerontatott [1]). Amint azonban a negyedik század elején nagy Konstantin császár az egyházat szabaddá tevé, a fejedelmek, főpásztorok s hivek vetélkedő buzgalmánál fogva mindenfelől nem csak uj s gyakran a legpompásabb templomok emelkedtek [2]), hanem még a legyőzött pogányság templomai is az igaz Isten tiszteletének hajlékivá alakittattak át [3]).

---

deorum omnium tractaretis," ap. Vopisc. in Vita Aurel. Imp. és Alexander Severus szinte pogány császárt, ki a keresztények és némely csaplárosok közt bizonyos köztér iránt támadt kérdést a keresztények részére döntvén el, végzése támokaul azt hozza fel, hogy jobb, „ut quomodocunque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur." Lamprid. Vita Alex. Imp. c. 49.

[1]) „Omnibus in omni loco templa ad orandum sub nomine Christi studiose exstruentibus, qui tunc praeerat imperio Romanorum . . . arbitratus fieri posse, ut . . . constitutas Ecclesias everteret." S. Greg. Nyss. in vita S. Greg. Thaumat. — „In tantam rabiem persecutorum feritas excitata est, ut etiam conciliabula nostra destruerent." S. Hieron. comment. in Zachar. c. 8. — A római negyven templomról bizonyságot tesz Optatus Milev. L. 2. hol azokat Basilicá-knak nevezi.

[2]) „Quis numerum Ecclesiarum in singulis urbibus, quis illustres populorum concursus in aedibus sacris possit describere? Quo factum est, ut priscis aedificiis jam non contenti, in singulis urbibus spatiosas ab ipsis fundamentis erigerent ecclesias." Euseb. L. 8. Hist. c. 1. A Karthágóban létezett templomok közül szent Ágoston némely beszédeinek cimeiben hét emlittetik: Basilica major, Basilica Fausti, Basilica Leontina, Basilica Celerinae, Basilica novarum, Basilica Petri regionis tertiae és Basilica Pauli regionis sextae. Ezeken kivül ott még más hetet fedeztek föl a tudósok. A 4-ik század elején Optát szerint Rómában „quadraginta et quod excedit" templom volt. Hogy Hippóban, a mai Bónában, hajdan számos templom volt, sz. Ágoston beszédeinek cimeiből tanuljuk, melyek szerint ő azokat majd in basilica Honorii, majd in basilica Majorum, majd in basilica Celerinae, majd in basilica Restituta stb. tartá.

[3]) Az erre idézhető számtalan bizonyság helyett szolgáljon Libanius pogány irónak ekként hangzó panasza: „Constantius ac-

S ezen idő óta a művészet minden ágai mintegy összeesküdtek, hogy magokat az Isten szolgálatában tökéletesitsék, nemesitsék s megszenteljék [1]). Az építészet a keresztény szellemtől áthatva s lelkesítve, bámulandó nagyságu, pompáju s tökélyü templomaiban túlhaladá mindazt, mit valaha e nemü legmagasztaltabb műveiben a pogány világ alkotott, [2]) s mig a festészet s szobrászat képeinek s faragványinak remekeivel tölti el ben eme templomok falait s oltárait, a zenészet bűvös hangjai a lelket az áhitat s szent elragadtatás szárnyain az Urat énekeikben szünetlen dicsőitő szerafok körébe emelik. A katholika egyház mely kezdetkor az istenitiszteletben s az ennek szentelt épületekben s eszközökben szükségkép igen egyszerü volt, amint a századok folytán tovább fejlődött ki, e részben mindinkább nagyobb diszt, fényt s pompát fogadott el: azonban mindez reá nézve nélkülözhető levén, elmondhatjuk, hogy a müvészetet ő csak asztala morzsalékival táplálja, azaz a mi nála közönyös s csak alárendelt becsü, ez az ő ápolása alatt azon kincsesé válik, melyből meriték s jövőre is meritendik a lángelmék a művészet legdicsőbb remekjeit.

A prófétának eme szavai szerint: „Hacsak az Úr nem

---

ceptas a patre (Constantino) malorum scintillas ad incendium magnum provexit, ille enim Deos opulentia spoliavit, ille, etiam templa funditus evertit, et omni lege sacra abrogata, dedit quibus scimus.« Orat. Apologet. 26.

[1]) »Die Baukunst ist gleichsam die erhabene Herrin, um welche von den anderen Künsten die einen als ebenbürtige Gespielinnen, die anderen als Dienerinnen zum Reigen sich schaaren, von denen umringt, sie in lichtem Glanze der Hoheit strahlt. Sie selbst daher, ausgegangen aus dem christlichen Glauben, und zu voller Kraft und Schönheit gediehen, um wieder all' ihre Vorzüge demselben als Opfer und als Schmuck dazubringen, führte auch sämmtliche ihre Gefährtinnen hinüber in diesen Dienst.« Hurter, Gesch. Innoc. III. 4. Bd. XXII. Buch.

[2]) A Libanius által siratott templomok közt szépségre, gazdagságra s tiszteletre nézve legnevezetessebbek voltak: a Dianáé Ephezusban, melyről szól szent Lukács is Act. 19, 27, s melynek nehány porphyr oszlopa a Sophia kupuláját belölről ma is ékesiti; — az Apollóé Delos szigetén,

építi a házat, hasztalanul dolgoznak, kik azt építik“ [1]), mi munkáink ohajtott végét csak ugy remélhetjük, ha azokat Istennel kezdjük s az ő segélyével folytatjuk: mert miként az apostol mondá „a ki áldásban vet, az áldásban arat is“ [2]). Azért az egyház is mielőtt az Úr házának építéséhez fogjon, segélyért hozzá kiált fel, s az épitendő templomnak kiásott egész alapzatát, különösen pedig az abba helyezendő első követ megáldja s megszenteli [3]).

---

melyből ered Konstantinápolyban a hyppodrom (Atmeidan) oszlopának talapzatát környező azon egybefont három érckigyó, melyeken nyugodt hajdan a jósló pythia tripossa; — a Minerváé Athenben, vagyis a romjaiban ma is fenálló Parthenon; — és a Jupiter Capitolinusé Rómában, melynek helyén áll sokak véleménye szerint a ferenciek Ara Coeli temploma, s melynek födelére s aranyozására Domitián császár több mint 24 millió pengő forintnyi pénzt költvén, Martialis, L. 9. epigr. 4. enyelegve állitja, hogy Jupiter, ha az egész olympot eladná, sem tudná ez összeget visszafizetni:

»Quantum jam superis, Caesar coeloque dedisti,
Si repetas, et si creditor esse velis,
Grandis, in aethereo licet auctio fiat Olympo,
Coganturque Dei vendere quidquid habent:
Exspectes, et sustineas, Auguste, necesse est,
Nam tibi quod solvat, non habet arca Jovis.«

[1]) Ps. 126, 1.

[2]) 2. Cor. 9, 6.

[3]) Az első kő letételének szertartásairól a hajdani sacramentárok s szerkönyvek mélyén hallgatnak. Ben vannak ugyan azok már a régibb római ritualékban, de hiányzanak az előttünk fekvő némethoniak nagyobb részében, bihetőleg azért, mivel a püspöki functiók közé tartozván a pontificalében foglaltaknak. Egyébiránt mily régi a templomok alapkövének ünnepélyes letétele, mutatja a hajdani marseille-i templomok egyikének Baluz által (de Script. Eccl. in Comm. ad Lactant. L. 10.) közlött ily feliratu kőtáblája:

† DO. ET XPO MISERANTE LIM. HOC. C. L. K. T. E. ANNO IIII. C. S. VALENTINIANO. AVG. VI. III. KAL. D. XVIII. ANNO. EPTVS. RVSTI. . . . .

azaz: Deo, et Christo miserante limen hoc conlocatum est anno IV. Consule Valentiniano Augusto VI. tertio Kalendas Decembris XVIII. anno Episcopatus Rustici. Valentinián császár VI-ik consulatusa 445-ik évre esik.

S vajjon mit jelent ezen alapkő? — Sz. Cyprián mártir szerint az egyház a pásztorral egyesült hivek nyája levén [1]), miután a templom, mint azon hely, hol a keresztények az ő pásztoraikkal szent hitök gyakorlására egybegyülnek, kicsinben az egyházat képezi, az apostol szerint pedig az egyház alapja [2]) s szegletköve maga Krisztus Jézus [3]): az épitendő templom alapzatába ünnepélyes szertartással letétetni szokott kő Krisztust, kit ugyancsak az apostol az egyház kőszìklájának nevez, ábrázolja, s azt jelenti: hogy mi, kik Isten dicsőségére templomot emelünk, azon egyedül igaz egyház hitét valljuk, mely kőszìklán alapitva, a viharok, záporok és áradások minden ostromit mozdulatlanul ki fogja állni [4]). S épen ezért egy, már az 5-ik században divott szokás szerint [5]) mindenekelőtt azon helyen, hová annak idején az oltár jövend, kereszt állittatik fel annak jeleül, hogy Krisztus levén a mi hitünk szerzője [6]), reményünk alapja [7]), s szeretetünk tárgya [8]), mi e nagy munkát vele kezdjük s az ő ótalma alá helyezzük, tudván, hogy az apostol szerint senki nem tehet más alapot mint a mely téve van, mely maga Krisz-

---

[1]) „Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhaerens.“ S. Cypr. epist. 69. ad Pupian. — „Ecclesia est convocatus populus per ministros Ecclesiae ab eo, qui facit unius moris habitare in domo. Ipsa domus vocatur Ecclesia, quia Ecclesiam continet.“ Amalar. L. 3. de Ecclesiastic. Off. c. 2. — „Ecclesia, ugy mond, sz. Jeromos, Comment. in Ps. 133. non in parietibus consistit, sed in dogmatum veritate. Ecclesia ibi est, ubi vera fides est.“

[2]) Coloss. 2, 7.

[3]) Ephes. 2, 20.

[4]) Math. 7, 25. Luc. 6, 48.

[5]) „Siquis voluerit aedificare venerabile Oratorium aut monasterium, praecipimus non aliter inchoandam fabricam, nisi locorum sanctissimus Episcopus orationem ibi fecerit et venerabilem fixerit crucem.“ Justin. Imp. Novell. 131. c. 7. Ugyana rendeltetik Novell. 5. c. 1.

[6]) Hebr. 12, 2.

[7]) 1. Tim. 1, 1.

[8]) Rom. 8, 35—39. — 1. Cor. 16, 22.

tus Jézus. [1]), ki főszegletkő, s kiben minden egybeáHitott épület szent templommá növekedik az Úrban [2]).

Maga a szertartás ekként megy végbe: t. i. a pap kiséretével együtt az emlitett kereszt mellett megállapodván, az ily kezdetü 83-ik zsoltárnak: „Mily kedveltek a te hajlékid erőknek Ura!“ előbocsátása után egy imát mond, kérvén az Istent, hogy azon helyet a Boldogságos Szüznek s minden szenteknek érdemeinél fogva látogassa, s minden mocsoktól és gonosz indulatoktól tisztítsa, s minden mocsoktól és gonosz indulatoktól menten tartsa. A szentek közt azon szent, kinek nevére a templom szánva van, különösen emlittetik: nem mintha a templom tulajdonkép egy vagy más szentnek épittetnék, mert ez egyedül a mindenható Istent illeti, hanem mivel azt sz. Ágoston mondása szerint azon dicsőültek emlékezetére épitjük, kiknek lelkei Isten országában élnek, s oltárinkat is nem azért emeljük, hogy azokon a mártiroknak, hanem hogy a mártirok és mindnyájunk Istenének áldozzunk [3]).

Ezek után a pap az alapkő szenteléséhez fogván, a fölött egy imával esedezik Üdvözitő Istenünknek, hogy valamint ő kezdete s vége minden teremtménynek, ugy legyen kezdete, gyarapodása s befejezése az ő dicsőségére megkezdett épületnek is. Mire a követ szenteltvizzel meghintvén, annak minden oldalára a Sz. Háromság nevében késsel keresztet vés, előbb ugyan egy rövid áldásbeli könyörgést mond, ebben esedezvén, miszerint Isten ama követ áldja, s mindazokat, kik az épitendő templomra tiszta szívvel fognak segélyt nyujtani, testi egészséggel s lelki kegyelemmel jutalmazza; ennek végeztével pedig az ekként kezdődő 126-ik zsoltár után: „Hacsak az Úr nem épiti a házat, hasztalan dolgoznak, kik azt épitik,“ a

[1]) 1. Cor. 3, 11.

[2]) Ephes. 2, 21. 22.

[3]) „Nos Martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus, nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed uni Deo et Martyrum et nostro sacrificium immolamus.“ S. Aug. L. 22. de Civ. Dei c. 10.

megszentelt követ e szavak közt az alapzatba illeszti: „A Jézus Krisztus hitében behelyezzük ez első követ ezen alapzatba az Atyának, és Fiunak és Sz.-Léleknek nevében, miszerint uralkodjék itt az igaz hit, az Isten félelme és a testvéri szeretet, s legyen e hely szentelve az imádságnak s a Krisztus Jézus neve dicséretének és segitségülhivásának.“

Ime, az alapkőre váltságunk szent jele vésetik, hogy ekként ugyanazon kereszt tegye, védje s szentelje meg templomunk alapzatát, mely majd ha nagy munkánkat Isten segitő malasztja mellett bevégzendettük, oltárinkon diszleni s tornyunk csucsán is ékeskedni fog annak tanuságaul, hogy minden dicsőségünk s minden reményünk egyedül a Krisztus keresztjében van. — Az előadott könyörgés röviden kifejezi kötelességünket, t. i. hogy ragaszkodjunk szent hitünkhez, mert az irás szerint hit nélkül lehetetlen kedvesnek lenni az Istennél [1]), s a ki nem hisz, elkárhozik [2]), — hogy féljük az Istent, s mi evvel egy, tartsuk meg parancsolatit, mert, miként az irás mondja, minden bölcseség kezdete az Úr félelme [3]), s hogy egy testté forrjunk az egymás iránti szeretetben, mert isteni mesterünk szerint a szeretet az ő tanitványinak ismertető jele [4]); — de kifejezi a templom rendeltetését is, melyet maga az Úr e szavakba foglalt: „Az én házam az imádság háza“ [5]).

Erre miután a pap az 50-ik zsoltár mondása közben ama követ szenteltvizzel meghintette, ezen antiphonát előboesátva:

---

[1]) Hebr. 11. 6.
[2]) Marc. 16, 16.
[3]) Ps. 110, 10.
[4]) Joan. 13, 35.
[5]) Is. 56, 7. — Matth. 21, 13. — Egyébirant a templomok épitésének céljait igy adja elő Tournely, Praelect. Theol. T. 8. Qu. 8. art. 13. »Quatuor ob fines eriguntur templa, unde etiam varie appellantur: 1. ad sacrificandum Deo, et hinc dicuntur Templa. 2. ad orandum; et hinc dicuntur Oratoria. 3. ad reliquias martyrum honorifice conservandas; et hinc dicuntur Basilicae seu Memoriae seu Martyria. 4. ad populum verbo Dei et sacramentis pascendum; et hinc dicuntur Ecclesiae.«

„Oh mily félelmes ezen hely! valóban nem egyéb az mint az Isten háza s az ég kapuja!“ az ily kezdetü 86-ik zsoltárt: „Az ő alapjai a magas hegyeken vannak“, mondja, s az alatt a kiásott vagy kijegyzett alapzatot egész terjedelmében megszenteli, mnek végeztével befejezésül még két imát mond, esedezvén Istennek, miszerint e helyet látogassa s áldja meg, s a megkezdett épületet menyből gyarapitsa, hogy a mi az ő parancsára alapittatik, az az ő segélyével be is végeztethessék [1]).

Ezen ima magában foglalván a jelen áhitatosság célját, annak tartalmához képest buzgó szívvel kérjétek, AA! a Mindenhatót, hogy ki az ő szenteinek együttlakásából a maga szent fölségének örök hajlékot alkot, nyujtsa munkánkra kegyelmét, hogy azon épületet, melynek alapját az ő nevében ma vetjük meg, az ő dicsőségére mielőbb be is fejezhessük. Mivel pedig ehhez a ti szives s folytonos részvétetek s munkátok szükséges, ebbeli kötelességteket örömest s egész készséggel teljesitsétek, szemeitek előtt tartván, hogy miként azt Dávid király a Salamon által épitendő templomról mondá, ez épületben nem embernek hanem Istennek készittetik hajlék [2]), s hogy azt nem csupán a magátok hanem a legkésőbbi unokáitok számára s lelki örömére is épititek, kik valahányszor e szent helyen nagy Istenünk imádására egybegyülendnek, hálatelten meg fognak az épitmény körül fáradozott jámbor őseikről is imáikban emlékezni, s rájok áldást mondani minden fillérért, melylyel annak munkáját elősegiték, s minden veritékcsöppért, melylyel annak köveit öntözék. — Előadásomat ugyancsak Dávidnak ama templom épitésére s a nép által e végre egybehordott pénz- és anyagbeli adományokra vonatkozó szavaival fejezem be: „Ál-

[1]) A pontificale s evvel a római rituale is némely imákat tartalmaz s ezek közt a minden szentek letenyéjét is, melyek a mi rituálénkban nem foglaltatnak: azonban az utóbbiakban foglalt zsoltárok s imák amazokban is feltaláltatnak s a szertartások ugyanazok.

[2]) 1. Par. 29, 1.

dott vagy a mi atyánk Izraelnek Istene mindörökké! Mi zarándokok vagyunk előtted és jövevények, mint atyáink; napjaink olyanok a földön mint az árnyék, s nincs itt maradásunk, s mindaz, mit elkésziténk, hogy hajlék épittetnék a te szent nevednek, a te kezedből jő és minden a tied. Tudom én Istenem, hogy ismered a sziveket, szereted az őszinteséget: miért is valamint én szivem őszinteségében örömmel ajánlottam fel mindezeket; ugy látom, hogy a te néped is, mely itt jelen van, a legnagyobb örömmel nyujtja az ő ajándékait. Ábrahám és Izsák és Izrael Ura Istene, őrizd mindvégig az ő szivök ezen akaratát s engedd, miszerint elméjök mindenkor a te tiszteletedben maradjon!« [1]).

II.

Uj templom feláldatása *), vagyis templomszentelés.

Uj templomunk épülete, mint örömmel szemlélitek, készen áll. Áldás, köszönet s dicsőség a fölséges Istennek, hogy szent nevében kezdett nagy munkánkat mindvégig ápolá, s gyarapitó kegyelmével kisérvén, annak mindnyájunk által hőn ohajtott s nyugtalanul várt befejezését is megengedte érnünk. „Köszönjük mindenekelőtt, ugy mond sz. Ágoston egy uj templom szentelésekor tartott beszédében, köszönjük mindenekelőtt az Úrnak, kitől jő minden jó adomány s tökéletes ajándék, s szivünk minden erejéből magasztaljuk őt, hogy ezen imaház épi-

[1]) Ibid. v. 10—18.

*) Igy nevezi a benedictiót különösen a templom és temető szentelésére nézve Egyházi műszótárában t. Nagy János az ordinatió és consecratiótóli megkülönböztetésül, melyeket ő is fölszentelésnek nevez.

tésére, hiveinek kedvet adott, segélyt nyujtott, s beléjek akaratot is sugalván, mindezt önmaga kezdte s önmaga végezte“ [1]). Hála továbbá, egyházunk kegyes védnökének, ki szemei előtt tartván, hogy Istenért eleget soha nem tehetünk, nem szoritkozott a rideg kötelesség szük határiba, hanem saját lángoló buzgalmának ihletét követve, sem költségét, sem fáradalmát nem kimélte, hogy méltó hajlékot emeljen az Úrnak. Istenes bőkezüségét e templom falai a jövő nemzedékeknek is fogják hirdetni, s neve unokáink áhitatos emlékezetében századokon át élni fog. De hála nektek is mindnyájatoknak, AA! ugymint kik ez épitmény körül Istenben vetett bizalommal s méhszorgalommal munkálkodva, s e szent célra nyujtott különféle áldozatokban egymás közt nemesen vetélkedve, minden erőtök megfeszitésével törekvétek előidézni azon örvendetes, azon boldog napot, melyen épitményünk a szokott egyházi szertartások közt az Úr házává felavatva, az ő lakásának, rátok nézve pedig az ő imádásának s kegyelme kincseibeni részesülésnek leend szent helye. A munka s izzadás fáradalmas ideje lejárt [2]), s az örömé állott be; de noha kimondhatlan vigasztalás fekszik rátok nézve azon öntudatban, hogy a bevégzett nagy mü többnyire a ti kezeitek műve, a ti áldozatitok eredménye: van azonban, AA! mit még ezen kivül is reménylyetek: mert, hogy ismét az emlitett szent atya szavaival éljek, az Úr az ő szine előtt művelt ily jó cselekedetet nem hagyja jutalmazatlanul, hanem hiveinek, kiket a munkában segélyével támogatott, a teljesitett munkáért méltó bért is adand [3]).

---

[1]) S. Aug. serm. 336. in Dedic. Eccl.

[2]) „Dum caeduntur de montibus lapides et ligna de silvis, dum formantur, dolantur, coaptantur, labor et cura est: cum autem perfecti aedificii dedicatio celebratur, gaudium et securitas laboribus curisque succedunt.“ Id. serm. 337. in Dedic. Eccl.

[3]) „Quia Deus opera bona in conspectu suo nunquam esse permittit inania, fidelibus suis, quibus operantibus praebuit virtutis suae favorem, tribuet condignam pro tanta operatione mercedem Id. sup. cit. serm. 336.

És ama forrón ohajtott örvendetes nap, azaz uj templomunk feláldatásának napja valahára elérkezett. Jövő vasárnap az istenitisztelet szokott órájában fog Isten jóvoltából ezen feláldatás teljesittetni, melyben hogy annál nagyobb lelki épülésel vehessetek részt, szándékom ezen ünnepély szertartásait jelenleg előttetek röviden megmagyarázni.

Valamely épület istenitisztelet helyeül mint templom csak ugy szolgálhat, ha az előbb e végre a kiszabott egyházi szertartások mellett felavattatott; mi is vagy fölszentelés, latinul consecratio, vagy pedig feláldatás, azaz megáldás, latinul benedictio által történik. A fölszentelést, vagyis a consecratiót egyedül a püspök végezheti [1]), s ha egyéb foglalatosságai ezt tennie nem engedik, az uj egyház beszentelésére, vagyis megáldására tetszése szerint valamely papot hatalmaz fel, miként arra a jelen esetben kerületünk érdemes esperesét kegyeskedett felhatalmazni: azonban az ily szentelés csak ideiglenesnek tekintendő, miután a püspök részére mindig fentartva marad az ekként feláldott templom későbbi fölszentelése, vagyis consecratiója [2]).

Templomunk feláldatása következőleg történendik. T. i. a pap kiséretével együtt a templom főajtaja előtt helyet foglal, s ezen, már az őskorban ismert könyörgést: „Cselekedetinket,

---

[1]) »Si quis presbyterorum ecclesiam aedificaverit, non offerat, antequam adducat suum Pontificem, ut eam consecret.« Conc. Hiberniae sub S. Patricio celebr. an. 450. can. 23. — »Si quis Presbyter post hoc interdictum ausus fuerit chrisma benedicere aut Ecclesiam aut Altarium consecrare, a suo officio deponatur: nam et antiqui canones hoc vetuerunt.« Conc. Bracar. I. an. 462. can. 37. S ezen tétemény végzésére a püspök áldozárokat nem is delegálhat: »quia licet episcopus committere valeat, quae jurisdictionis existunt, quae ordinis tamen episcopalis sunt, non potest inferioris gradus clericis demandare.« Cap. 9. de consecr. eccl.

[2]) Erről kötelezőleg szól a római rituale: »Ecclesia vero, ugy mond, quamvis a simplice sacerdote, ut supra, benedicta, ab episcopo tamen consecranda est.«

Uram, a te sugallatoddal előzd és segélyeddel kisérd; hogy minden imánk és munkálkodásunk mindenkor tőled kezdődjék, s általad kezdve végződjék“ [1]), előrebocsátva, a „Könyörülj rajtam, Istenem“, kezdetü 50-ik zsoltárt mondja, s ugyanabból meritett eme szavak közt: „Meghintesz engem izsoppal, és megtisztulok: megmosasz engem, és a hónál fehérebb leszek,“ a templom külfalait az alapzattól kezdve fölfelé köröskörül szenteltvizzel, ebbe izsopot mártva, megszenteli, s helyére érvén, egy imát mond, esedezvén, miszerint az Úr a Boldogságos Szüz és minden szentek érdemeinél fogva ezen helyet minden mocsoktól s gonosz incselkedéstől tisztán tartsa meg. Ezt elvégezvén a mindenszentek letenyéjét kezdi meg, s annak mondása közben kiséretével együtt a templomba megy, s ott a nagyoltár előtt letérdelve folytatja a letenyét, melynek azon verse után: „Hogy a kimult hiveknek örök nyugodalmat adni méltóztassál!“ fölkel, és a templomot s oltárt háromszori keresztvetés közben megáldja, ugyanannyiszor e verset mondván: „Hogy e templomot és ez oltárt a te tiszteletedre s a te szented nevére (itt a templom védszentét névszerint emliti) megtisztitani és megáldani méltóztassál: — Kérünk téged hallgass meg minket!“ Erre két imát mond, könyörögvén Istennek, hogy kéréseinket irgalmával s kegyelmével előzze, s azon hajlékot látogassa s áldja meg, és miután ő ezen antiphonát megkezdé: „Áldd meg, Uram, a te nevednek épitett házat,“ a többiek a 119-ik, 120-ik és 121-ik zsoltárokat imádkozzák, ő pedig ezalatt a templom belső falait az oltár jobb oldalától kezdve köröskörül szenteltvizzel meghinti, s ezt elvégezvén, befejezésül még egy imát mond, könyörögvén Istennek, hogy az imádság ezen házára öntse ki kegyelmét, miszerint a kik abban az ő szent nevét segitségül hivandják, irgalmának segélyét érezhessék [2]).

[1]) Már a nagy Gergely sacramentára adja azt.

[2]) Ezen ily kezdetü befejezési ima: »Deus, qui loca nomini tuo dicata sanctificas,« már a Geláz pápa sacramentárában foglaltatik e cim alatt: »Oratio in Dedicat. Basilicae.«

Föl levén ekként áldatva a templom, a nép, mely eddig kün tartózkodott, abba bebocsáttatik, az oltárok fölszereltetnek, s az Oltári-szentség a szent kenetekkel együtt a régi (az ideiglenes) templomból ünnepélyes menetben áthozatik.

S vajjon a leirt szertartásoknak mi az értelme? — Rendeltetésének szentvolta s az épitők áhitatos szándoka mellett is a templom épülete magában nem egyéb, mint gyarló emberek műve, mely nagyságára s alakjára nézve más épületektől ugyan különbözik, de többféle világi célokra is szolgálhatna. Valamint tehát Dávid izsoppal ohajtott az Úr által meghintetni, hogy büneiből megtisztuljon, s megmosatni, hogy a hónál fehérebb legyen, ugy az egyház is az uj templom falaira kün és ben izsop által szenteltvizet hint, s evvel s imáinak s áldásinak erejével azokat mintegy megmosván, az épületet minden világi cél és használattól elvonja, s kizárólag a mindenható Isten s az imádság szent hajlékává s az Isten, az egyház s a keresztény hiveknek minden földi birtoknál szentebb s biztosabb, minden világi hatalom igényeitől ment s mindvégig elidegenithetlen tulajdonává alakitja át [1]). — Az e végetti imáihoz még

---

[1]) „Die consecrirten Sachen sind nach der ächten katholischen Doctrin nicht etwa bloss, wie nach protestantischer Lehre, durch den blossen Gebrauch, sondern durch die Proprietät selbst von den profanen unterschieden; sie sind in dem besondern Eigenthume und Besitz Gottes. — An dem Umkreise der Gotteshäuser ist aller weltlicher Herrschaft eine unverletzliche Grenze gesteckt, und jegliche Anmassung über diese Grenze hinaus begründet Gottesraub.“ Seitz, Recht des Pfarramtes, I. Th. §. 32. Jelleme s méltósága teljes nagyságában jelenik meg sz. Ambrus, midőn a milanói egyik templomra nézve, melyet Valentinián császár az ariánok részére el akart venni, az egyház tulajdoni jogát e szavakban védelmezé: „Mandatur: Trade basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domum privati nullo potes jure temerare, domum Dei existimas auferendam? — Noli te gravare, ut putes te in ea, quae divina sunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quae Dei Deo, quae Caesaris Caesari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiae. Publicorum tibi moenium

a mindenszentek letenyéjét toldja, azon célból, miszerint az ő érdemeik és közbenjárásuknál fogva az Úr szentelje meg templomunkat, de szenteljen meg minket is, hogy a kik már itt az ő háznépe, a szentek polgártársai s azon testnek, melynek maga Jézus a feje, tagjai vagyunk, az ő házában neki hiven szolgáljunk, s itt dicsőült barátinak nyomdokit követve, egykor ott-fen örök boldogságuknak is részesei lehessünk. — Noha pedig templomot egyedül Isten imádására s dicsőségére emelhetünk [1]), de mivel az ő szenteiben is csak őt tiszteljük, az egyház a legrégibb idők óta a dicsőült szentek emlékezetét avval tisztelé, hogy templomait nevökre szentelé, s oltárait az ő sírjaik s tetemeikre épité azon célból, hogy, miként szent Ágoston mondja, pártfogásukat megnyerje, érdemeiket magasztalja, s a hiveket követésökre ösztönözze [2]). Azért templomunk is különösen sz. N.-nek mint régi templomunk s községünk védszentének nevére fog feláldatni, s az ekként az ő különösb ótalma alá helyeztetni, hogy legyen hathatós esedezésével menyben védelmünk, itt pedig az erény utján példányunk [3]).

Ránk viradand tehát legközelébb azon rég ohajtott nap, melyen többévi munka után minden nehézségek s akadályok dacára szerencsésen bevégzett templomunk az imént leirt szer-

---

jus commissum est, non sacrorum.« S. Ambr. epist. 20. ad Marcell. Soror.

[1]) »Nec nos Matyribus templa, sacerdotia sacra et sacrificia constituimus: quoniam non ipsi sed Deus eorum nobis est Deus . . . Non autem ista esse sacrificia Martyrum novit, qui novit unum, quod Deo illic offertur, sacrificium Christianorum.« S. Aug. L. 8. de Civ. Dei. c. ult.

[2]) »Populus christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur: ita tamen, ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, in memorias Martyrum constituamus altaria.« S. Aug. contra Faust. L. 20. c. 21.

[3]) »Quis dubitet, quod sancti quique patrum et orationibus nos juvent, et gestorum suorum confirment exemplis? Origen. Hom. 26. in c. 31. Numer.

tartások közt nagy Istenünk dicsőségére s szent N.-nek tisztaletére ünnepélyesen fel fog áldatni. Örömünnepünk leend az nekünk, AA! mert megnyitandja előttünk diszes uj templomunk ajtait, hogy szentelt boltozati alatt az Úr szent nevét imádjuk; panaszinkat, fájdalminkat s bánatinkat bizalomteljes kérésinkkel együtt előtte kiöntsük; életadó igéjének hallásából oktatást, erőt s vigasztalást meritsünk; az uj frigy vérnélküli nagy áldozatát neki naponta bemutassuk; s az általa üdvözségünkre rendelt kegyszerek gyümölcseiben részesüljünk. Ne feledjük egyébiránt AA! hogy ha szép s dicséretes dolog is Istennek templomot emelni, de előtte sokkal kedvesebb s ránk nézve sokkal érdemesebb, ha neki minmagunkban épitünk lelki templomot. Azért szemeink előtt tartván az apostol eme szavait: „Tudjuk, hogy ha majd földi lakásunk háza (testünket érti) feloszlik, nem kéz által hanem Istentől épitett örök házunk leend az égben“ [1]), anyagi templomunk szemlélése ébreszsze táplálja s szilárditsa bennünk azon törekvést, hogy mi lelkeink tisztaságában az Úr élő hajlékai s a Sz.-Lélek méltó templomai legyünk; de emlékeztessen az apostolnak ama félelmes fenyegetésére is, hogy a ki a Sz.-Léleknek ezen élő templomát bűnnel megfertőzteti, azt az Úr el fogja veszíteni: „mert, ugy mond ő, az Isten temploma, mely ti vagytok, szent“ [2]).

---

[1]) 2. Cor. 5, 1.

[2]) 1. Cor. 3, 17. Erre vonatkozik, mit sz. Paulin. nólai püspök, epist. 33. ad Sever. ir: „Oremus ergo Dominum, ut dum nos illi foris aedificamus domicilia, quae videntur, ille in nobis intus aedificet illa, quae non videntur, domum videlicet non manufactam, quam ingressi intelligemus in novissimo, videntes scilicet facie ad faciem, quod in aenigmate nunc videmus, et ex parte cognoscimus.“

III.

Uj templom püspöki fölszentelése, vagyis consecratiója.

»E helyet választám magamnak áldozat házaul, . . . és nyitva lesznek füleim annak könyörgésére, ki e helyen könyörögni fog.«
Kronik. II. 7, 12. 15.

Mellőzve a felolvasott evangeliumnak egyébként igen tanulságos tartalmát, az Úrnak Salamonhoz a jerusalemi templom felavatása után intézett eme szavait vevém mai oktatásom bevezetéseül, szándékom levén azok kapcsában titeket jelenleg a ránk váró szintoly ritka s nagyszerü mint jelentékeny s mindnyájunkra nézve örvendetes ünnep méltó megülésére készíteni.

Uj templomunk épülete *), miként örömmel szemlélitek, be van fejezve. A fáradalom gondteljes napjai lefolytak, s elérkezett a sikerült munka jutalmazó örömének ideje. Midőn Dávid király a jerusalemi templomnak általa tervezett de később fia Salamon által végzett építéséhez készülne, erre önmagát mintegy szemrehányólag e szavakkal buzdítá: „Én cédérfa házban lakom, az Úr szekrénye pedig bőrsátor alatt létezik!“ [1]); midőn pedig a babiloni fogságból hontért zsidók az ellenség által lerombolt s általuk sok viszontagság közt ujra fölépitett templom felavattatását ünnepelnék, az irás szerint az öregek, kik a hajdanit még teljes pompájában látták, a nagy különbség szemléletére keservesen zokogtak, mig az ifjabbak szívből örvendeztek azon vigasztaló öntudatban, hogy annyi veszély, fá-

*) Ezen s a következő »A mi helyezetünk« szakaszok helyett szolgálhat a Templom feláldatásáról szóló előbbi oktatásnak első szakasza is eme zárszavakig: »bért is adand.«

[1]) 2. Reg. 7, 2.

radság s áldozat után sikerült nekik az Izrael igaz Istenének tiszteletére Sionban ismét házat emelni [1]).

A mi helyzetünk, hála érette nagy Istenünknek, egészen más: mert ha mi sorsunkhoz képest tisztességes hajlékkal vagyunk ellátva, de helységünket ezelőtt is az Urnak jámbor apáink által épitett s az akkori körülményekhez s az ő tehetségök és számukhoz mért diszes temploma ékesité, s miután az, melyet a régi helyett az ő szent neve dicsőségére emeltünk, amazt tágasságára, alakjának s készületeinek szépségére s müvészeti becsére nézve sokkal felülmulja, minket uj egyházunk szemlélésében ezen egybehasonlitás is méltán öröm s hálára gerjeszthet. Ebbeli örömünk teljesvoltához még csak az hiányzott, hogy egyházunk ünnepélyes fölszenteltetésének napját is elérhessük.

És ama forrón ohajtott örvendetes nap, azaz uj templomunk felavatásának napja valahára elérkezett. Jövő vasárnap maga mélyen tisztelt főpásztorunk végzendi azt, ki iránt unki atyai vonzalmát s a fölötti örömét, hogy a megyéjében diszlő szentegyházak száma Isten dicsőségére köztünk ily jeles s nemes izlésü épülettel növekedett, evvel is tanusitandó, tömérdek foglalatosságinak dacára is hozzánk kiván jöni, s templomunk fáradalmas fölszentelését személyesen teljesiteni. Apostoli buzgalmu szolgáját angyalai által vezérelje körünkbe szerencsésen az Úr, és szent szándokának végrehajtásában kegyelmével támogassa! Hogy pedig ti, AA! ezen ünnepélyben annál nagyobb lelki épüléssel vehessetek részt, mai oktatásom tárgyául a templomfölszentelés szertartásinak magyarázatát tüztem ki, azonban ezeknek csak főbb pontjait s ezt is a legnagyobb rövidséggel fogom érinteni: miután a fölszentelési foglalatosság több óra hosszaig terjedvén, annak részletes előadása s értelmezése a rendes szószéki tanitás határit messze túlhaladná. Mindemellett is biztosan reménylem, miszerint előadásom azon

[1]) 1. Esdr. 3, 12. 13.

meggyőződést fogja szülni bennetek, hogy a templomszentelés a katholika egyház legnagyszerűbb, legfölségesebb s legépületesb szertartási közé tartozik [1]). Hallgassátok, — sz. Ágoston szavaival élek, — hallgassátok, mit az Úr nekem számatokra mondanom enged, s velem együtt örvendezzetek az ő igéjében, az ő igazvoltában és az ő szeretetében [2]).

Miként már az alapkő letételének alkalmával említém, uj templom épitésére püspöki engedelem [3]), ennek megnyerésére pedig annak előleges kimutatása szükséges, hogy az épitendő templom jó karbani folytonos fentartásáról s mindennemü szükségeinek fedezéséről kellően gondoskodva van [4]). Templo-

---

[1]) Helyesen irja e részben Wiseman bibornok, Vermisch. Schriften, übers. aus dem Englisch. II. Abth. »Vom Boden bis zum Giebel, von der Thürschwelle bis zum Altar werden überall am Tage der Consecration Segnungen ausgestreut, wie Blumen von himmlischer Pracht und Farbe. Es ist in der That schade, dass nicht jeder Katholik wenigstens einmal in seinem Leben dieser heiligen Ceremonie beiwohnen kann. Wenn dieselbe mit der ruhigen Genauigkeit und stillen Würde vorgenommen wird, welche alle kirchlichen Functionen charakterisiren sollte; wenn alle dabei Beschäftigten genau ihren Platz und ihre Verrichtungen kennen, — dann ist die ganze Ceremonie mehr gleich einer Vision auf Patmos, als einer Scene auf Erden.«

[2]) »Quod ergo Dominus dat, audite per nos, et exultate nobiscum in sermone ejus, et in veritate et in charitate ejus.« S. Aug. Enarr. in Ps. 41.

[3]) l. e köt. 1-ő lapj.

[4]) »Unusquisque Episcoporum meminerit, ut non prius dedicet Ecclesiam vel Basilicam, nisi antea dotem Basilicae et obsequium ipsius per donationem chartulae confirmatum accipiat: nam non levis est ista temeritas, si sine luminariis vel sine sustentatione eorum, qui ibidem servituri sunt, tanquam domus privata ita consecretur Ecclesia.« Conc. Bracar. III. an. 569. c. 5. — »Nemo aliter aedificet Ecclesiam, priusquam colloquatur cum Deo amabili Episcopo, et definiat mensuram, quam deputat et ad luminaria, et ad sacram liturgiam, et ad incorruptam domus conservationem, et ad stabilium ministrorum alimenta.« Justin. novell. 67. c. 2. Ugyanezt rendelf a Lőrinc esztergami érsek alatt tartott 1114-i nemzeti zsinat cap. 17.

munkra nézve e részben semmi nehézség nem forog fen: miután illő karbani fentartását a tisztelt védnökség mindig kedves kötelességének tekintendi, rendes szükségeinek fedezését pedig saját vagyona mellett a ti áhitatos bőkezüségtek eléggé biztositja [1]).

Valamely épület istenitisztelet helyeül mint templom csak ugy szolgálhat, ha az előbb az e végre kiszabott egyházi szertartások mellett felavattatott; mi is vagy fölszentelés, latinul consecratio, vagy pedig feláldatás, azaz megáldás, latinul benedictio által történik. A fölszentelést, vagyis a consecrátiót egyedül a püspök végezheti [2]), s ha egyéb foglalatosságai ezt tennie nem engedik, az uj egyház feláldatására, vagyis megáldására tetszése szerint valamely papot hatalmaz fel: azonban az ily feláldatás csak ideiglenesnek tekintendő, miután a megyés püspök részére mindig fentartva marad az ekként felavatott templom későbbi ünnepélyes fölszentelése, vagyis consecratiója [3]). Nagyszerü ünnepélye volt ez mindenkor az egyháznak, melyre, miként az már a nagy Konstantin első keresztény császár által Jerusalemben épitett pompás

---

[1]) Szabályul szolgál, mit e részben a trienti zsinat rendel, Sess. 21. c. 7. de Reform. »Parochiales ecclesias, etiamsi juris patronatus sint, ita collapsas (episcopi) refici et instaurari procurent ex fructibus et proventibus quibuscunque, ad easdem quomodocunque pertinentibus. Qui si non fuerint sufficientes, omnes patronos et alios, qui fructus aliquos ex dictis ecclesiis provenientes percipiunt, aut in illorum defectu, parochianos omnibus remediis opportunis ad praedicta cogant, quacunque appellatione, exemtione et contradictione remota.«

[2]) l. e köt. 12-ik lap. az [1]) alatti jegyzetet. Egyébiránt hajdan az olaszhoni püspökök csak pápai engedelemmel szentelhették föl templomaikat: »Basilicas noviter institutas non petitis ex more praeceptionibus (azaz indultibus) dedicare non audeant.« Gelas. I. epist. 9. ad Episcopos Lucan. et Siciliae. — »Basilicam B. Stephani M. quam incendio asserit fraternitas vestra concrematam, . . , facultatem tribuimus dedicandi.« S. Greg. M. Epist. L. 5. epist. 45. ad Leont. episc. Arimin.

[3]) l. ugyanott a [2]) alatti jegyzetet.

templomnál történt, a szomszéd főpásztorok is, midőn körülményeik engedék, áhitatos buzgalommal szoktak egybegyülni [1]).

Ezen fölszentelés következőleg történik.

A templomok magasztos rendeltetéséhez képest azok fölszentelését az egyház mindenkor legfontosb szertartásai egyikének tekinté, s azt közvetlenül, mint a sátoros főünnepeket, böjt és vigélylyel szokta megelőzni, azaz a fölszentelés előtti napot s éjt szoros böjt mellett a püspök által az oltárokba helyezendő szent ereklyék körülti áhitatosságban tölteni [2]). Ezen szoros böjtöt kegyes főpásztorunk rendeletéből mi a jövő szombaton mint a fölszentelést megelőző napon fogjuk tartani, a vigélyi hajdani áhitatoskodást pedig pótolandja a papság által a templom előtt ugyancsak szombat estején azon szent ereklyék mellett mondandó solosma, melyeket jó püspökünk gondoskodása oltárink számára szánt.

A fölszentelési szertartásokat avval kezdi a püspök, hogy kiséretével együtt a templom bezárt ajtaja előtt helyet foglalván, elmondja a penitentiai hét zsoltárt s a mindenszentek letenyéjét eme szavakig: „Minden gonosztól, ments meg Uram minket!“ azután pedig vizet szentelvén, evvel a templom külfalait három izben meghinti, s helyére visszatérvén, miután pásztori botjával az ajtót e szavak közt: „Ime a kereszt jele, fussatok ellenséges hatalmak,“ háromszor megütötte, ez a ben levő diákon által megnyittatik, ő pedig csupán kiséretével és az ereklyéknek az oltárokba leendő berakásához szüksé-

---

[1]) Bizonyitja ezt ama jerusalemi templomról Özseb, in vita Constant. L. 4. c. 43. és Soerat. Hist. Eccl. L. 1. c. 18. Ennek már az őskorban számtalan példáját találjuk.

[2]) A vigélyt s ereklyéket emliti egyebek közt sz. Ambrus is az »ambrosiana basilica« fölszentelése iránt nővéréhez Marcellinához intézett levelében: »Quid multa? ugy mond, condivimus integra (ss. Martyr. corpora) ad ordinem. Transtulimus vespere jam incumbente ad basilicam Faustae. Ibi vigiliae tota nocte, manus impositio. Sequenti die transtulimus ea in basilicam, quam appellant Ambrosianam.« Epist. 22. A vigély mindig szoros böjttel járt.

ges kőmüvesekkel a templomba lép, mondván: „Béke e háznak," mire a diákon azt válaszolja: „A ti bejöveteletekben," mindnyájan pedig „Ament" mondanak. Minthogy pedig a templom még nincs fölszentelve, a hivek kün maradnak, s az ajtó ujra bezáratik [1]).

Megállapodván a püspök a templom közepen, a „Jőj el alkotó Sz.-Lélek Isten," éneket megkezdi, melynek a többiek általi folytatása alatt egy pap a templom egész talaját egyik szegletétől a másik tenyérnyi szélességre keresztalakban hamuval behinti, a püspök pedig amint a kün megkezdett letenyének még hátralevő része elénekeltetett, ama szavak után: „Hogy a kimult hiveknek örök nyugodalmat engedni méltóztassál," e szavakat mondja: „Hogy ezen helyet meglátogatni és azt angyalaid őrizetére bizni méltóztassál: — Kérünk téged hallgass meg minket;" ezek után pedig jobbját kiterjesztvén, a templom és az oltárra háromszor keresztet vet, esedezvén, először ugyan, hogy az Ur ezen, az ő dicsőségére s az illető szentek tiszteletére fölszentelendő templomot és oltárt megáldani, másodszor hogy megáldani és felavatni, végre pedig hogy megáldani, felavatni és fölszentelni méltóztassék. Mire a püs-

---

[1]) Ezen szertartások nagy része már a Gergely sacramentárában s a 8-ik századbeli pontificalékban, minők p. o. az Egbert yorki érseké, a gellon-i, a gemmetic-i (jumieges-i) stb. feltalálható. Egyébiránt legrégibb adatu sz. Lőrinc azon római templomának (S. Laurentii in Damaso) consecratiója, mely sz. Damáz pápa († 384) által épitve, ma is fenáll. Erre nézve nevezetes s hiteles okmányt birunk a hires Farnese Sándor bibornok által feltalált s az ő neve alatt ismeretes gyüjteményben jelenleg is látható márvány táblában, melynek felirata e következő:

T. I. X. N. EGO DAMASI.
VS VRB̄ R̄OME EP̄S AN
C ꝺOMV̄ COSECRAVI
N. R. D̄. S. M. S. PA. S PE.

E betüket a tudós Blanchini, (in not. ad Vit. Pontif.) igy olvassa: »Titulus In Christi Nomine. Ego Damasius Urbis Romae Episcopus Hanc Domum Consecravi Nona Regione Dedicatam Septembri Mense. S. Paulus S. Petrus.«

pök az emlitett hamuvonalra, és pedig pásztori botjával, a templom balszegletétől annak jobb szegleteig a görög, a jobb szeglettől a balig pedig a latin ABC betüit irja le ugy hogy a keresztvonalok egyikére a görög, másikára a latin betük jőjenek.

S vajjon mi ezen szertartások értelme? — Mivel minden kegyelem s minden szentség kútforrása a Sz.-Lélek, foglalkozását méltán az ő segitségülhivása mellett kezdi a püspök, s egyszersmind hogy méltó legyen azt teljesiteni, a letenyében a diadalmas egyház polgárinak, a dicsőült szenteknek közbenjárásaért esedezik; minthogy pedig a templom az egész világon elterjedt egyháznak képe [1]), a hamura keresztben irt latin s görög a b c azt jelenti, hogy Krisztus egyházában a rómaiak és görögök, azaz minden különbség nélkül minden nemzetek egyesülnek [2]). Egyébiránt nehogy azt minden szertartásnál különkülön ismételjem, megjegyzendőnek vélem, hogy valamint az eddig előadott szertartások, ugy a következők is mind igen régiek, s már a 7-ik századbeli szerkönyvekben feltalálhatók [3]).

Most a püspök terjedelmes könyörgés mellett vizet, bort, hamut és sót szentel, s ezeket háromszori keresztvetés közt egybekeveri, esedezvén Istennek, miszerint eme vegyiték az ő kegyelmének erejével a templom és az oltár fölszentelésére szolgálhasson; mi után a templom ajtajához járulván, erre az ekként vegyitett vizbe mártott pásztorbotjával keresztet von, könyörögvén, hogy e ház lehessen a látogató hiveknek béke és bőség, józanság és szerénység, áldás és irgalom. — A viz Krisztus emberiségét a bor istenségét, a hamu halálát s a só feltámadását jelenti, s ezek vegyitéke arra emlékeztet, hogy

---

[1]) „Quid est templum, nisi fidelis populus?“ S. Greg. M. L. 2. Hom. 10. in Ezech.

[2]) A sz. Gergely sacramentára ugy a nagy Károly korabeli rheims-i is, csak kettős latin abc-ről szól; ez utóbbi azt „ABCTUPIUM“-nak nevezi.

[3]) Igy az imént idézett sacramentárokban s a Mártène által, de ant. Eccl. Rit. T. 3. L. 2. c. 13. közlött régi pontificálékban.

őbenne van minden megtisztulásunk s igazulásunk, s egyedül általa lehetünk az Istent szent hajlékai [1]).

Ezt az oltár fölszentelése követi, melyet hogy az egyház már az őskorban gyakorolt, egyebek közt a 4-dik században élt nyssai sz. Gergelytől tanuljuk [2]). T. i. a püspök jobb hüvelykét az imént leirt szenteltvizbe mártván, avval az oltár négy szegletére s közepére külön-külön egy és igy összesen öt keresztet von az oltár által képzett isteni Megváltónk öt sebének emlékezetére, mondván: „Szenteltessék meg ezen oltár a mindenható Istennek, s a Boldogságos Szűznek s minden szenteknek tiszteletére és az illető szentnek nevére s emlékezetére," azután pedig a szenteltvizbe izsopot márt, s az oltárt hétszer körüljárván, avval ennek alját s tábláját meghinti az erre rendelt imák mondása közt [3]): mit élvégezvén, az oltár jobb oldalától kezdve a templomot ben háromszor kö-

---

[1]) »Das Wasser bedeutet die Menschheit Jesu Christi, und der Wein seine Gottheit, die Asche sinnbildet den Tod und das Salz die Unverweslichkeit. Sonach weiset die Vermischung dieser Dinge hin auf Christus, welcher wahrer Gott und Mensch, gestorben und durch seine Auferstehung ewig lebt. Durch ihn allein können wir gereinigt werden, damit wir würdig sind ein Tempel und eine Wohnung Gottes zu seyn.« Marzohl, Liturg. Sacr. 5. Bnd. 2. Abschn. Durand Vilmos pedig Rat. Div. Off. L. 1. c. 7. azt ekként értelmezi: »Quatuor sunt, quae inimicum expellunt: primum est lacrymarum effusio, quae per aquam: secundum est spiritualis exultatio, quae per vinum: tertia naturalis discretio, quae per sal: quartum humilitas, quae per cinerem designatur.«

[2]) »Hoc altare sanctum, cui assistimus, lapis est sua natura communis, . . . sed quoniam Dei cultui consecratum est et benedictionem accepit, mensa sancta est, altare immaculatum.« S. Greg. Nyss. Orat. in Christi Bapt. — »Altaria placuit non solum unctione chrismatis sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.« Conc. Agath. an. 506. can. 14.

[3]) Ily szenteltvizről s ily oltárszentelésről szól nagy Gergely pápa, midőn L. 11. epist. 76. ad Melet. Abb. irja: »Aqua benedicta fiat, et in eisdem fanis (a keresztény egyházakká átalakitando pogány templomokról van szó) aspergatur, altaria construantur, reliquiae ponantur.

rüljárja, s falait szenteltvizzel előbb ugyan alól, a más két izben pedig mindig magasabban meghinti, s ezután a templom közepén megállapodván, annak talaját a világ négy része felé ugyancsak szenteltvizzel megöntözi, esedezvén Istennek, miszerint legyenek szemei e ház fölött éjjel s nappal nyitva, s mindazon hiveket, kik abba szent neve imádása végett jövendenek, kegyelmesen hallgassa meg, s tegye őket boldogokká, a katholika hitben állhatatosokká s irgalmában bővelkedőkké. — Mindeme szertartások arra szolgálnak, hogy növeljék a hivekben azon ház iránti tiszteletet, mely a mindenható Isten imádására s hitünk legszentebb titkainak ünneplésére levén szánva, minden kövében az Úrnak a Hóreb hegyén az égő bokorból Mojzeshez intézett ama szavait látszik füleinkbe dörögni: „Oldd le lábaidról saruidat, mert a hely, melyen állsz, szent“ [1])!

Erre miután a püspök az oltárhoz menvén s ott a készen álló meszet és homokot a szenteltvizzel összevegyitvén, az innen került vakolatot az ereklyék beépitése végett megáldotta, kiséretével együtt a templomból kimenvén, azon helyhez járul, hová az előbbi éjjel a sz. ereklyék a szent kenetekkel együtt le voltak téve, azokkal az Úr magasztalására s az ő dicsőült szentei tiszteletére antiphonákat s Kyrieeleisont éneklő papság s nép által kiséve, a templomot kün ünnepélyes körmenetben megkerüli, azután pedig az ajtó előtt széket foglalván, a néphez intézett beszédében a templomok eredete, rendeltetése és méltóságáról s a hiveknek azok iránti tartozásairól szól, s egyszersmind a főesperes által a trienti szent gyülekezet két végzését kihirdetteti [2]), melyek elsejében egyházi átok alá vettetnek mindazok, kik az egyház javait elfoglalni merészelnék, másikában pedig a hivek intetnek, miszerint az egyházat illető tartozásikat pontosan fizessék, s a mennyiben eme templom papsága netalán csekély jövedelemmel volna ellátva, annak tisztességes élelméről gondoskodjanak; — továbbá mi-

[1]) Exod. 3, 5.
[2]) Sep. 22. cap. 11. et Sess. 25. cap. 12. de Ref.

vel, mint fönnebb érintém, az egyházi törvények szerint templomokat a nélkül, hogy kellő jövedelemmel birjanak, fölszentelni tilos [1]), a jelenlevő alapitót s védnököt a templom s a papság számára rendelt alapitványok mibenléte iránt kikérdezi, egyszersmind figyelmezteti az egyház hálájából őt illető s abban álló kiváltságokra, hogy ő és örökösei a körmeneteknél a hivek közt első helyet foglalhatnak el, s ha ő vagy utódai idő jártával netalán elszegényednének, élelmezésök végett ezen templom alapitványiból a szükséges segélyt igénybe vehetik; — végre inti a hiveket, miszerint a templom alapitójaért Istennek esedezzenek [2]).

Most jobb hüvelykét a szent krizmába mártván, evvel az ajtót kivülről keresztalakban megkeni, könyörögvén, hogy ezen ajtó Jézus által, ki magát ajtónak vallja, lehessen az azon átkelőknek üdv és béke kapuja. Eszerint valamint a templom a

---

[1]) l. az ide vonatkozó indézményeket fönnebb a 19-ik lap. 4) alatt — Nagy Gergely pápa is egy Messinában Január aldiákon által emelt uj basilikának fölszentelését azon föltételhez köti: »percepta prius donatione legitima.« L. 2. epist. 6. E tekintetben nálunk sz. László, vagyis inkább az 1092-i zabolchi zsinat cap. 5. igy rendelkezik: »Quicunque Ecclesiam Deo aedificaverit, et dotem nominaverit, nominatam vero non dederit, ad illud explendum, transmisso nuncio, praevaleat episcopale judicium.«

[2]) Eme püspöki szónoklatban a pontificale a hajdani szokást követi, mely szerint ily alkalommal a püspökök az Úr magasztalására s az alapitó és a templom dicsőitésére a néphez különös beszédet intéztek. Ily beszédek a sz. Gaudencé, serm. 17. in die Dedic. Basilicae SS. Quadr. MM., sz. Ágostoné, serm. 4. in Dedic. Alt., sz. Ambrusé, serm. 89. in Dedic. Eccl. Sőt hajdan ilyenkor a többi jelenlevő püspökök is szónokoltak: bizonyitja ezt a nagy Konstantin által emelt jerusalemi templomról Özseb, Vita Const. L. 4. c. 45. »Sacerdotes Dei partim precationibus partim sermonibus festivitatem ornabant.« Folytatólag irja, hogy ez alkalommal ott ő is szónokolt: »Ibi nos quoque, quibus majora, quam pro meritis nostris bona contigerant, variis sermonibus publice habitis solemnitatem decoravimus, nunc regalis fabricae decorem ac magnificentiam scriptis enarrantes, nunc propheticorum oraculorum sensus apte et accomodate ad praesentes figuras atque imagines interpretantes.«

menyei Jerusalemet, ugy annak ajtaja Krisztus Jézust képezi, ki által van egyedül a Atyához járulásunk s a menyek országába bemenetelünk, miként ő mondá: „Én vagyok az ajtó, ki általam bejő, üdvözül“ [1]). Innét származtatható némely keresztényeknek azon áhitatos szokása, mely szerint a templom ajtaját csókkal illetik, mely szokásról egyébiránt már Aranyszáju sz. János [2]) s több más szent atyák [3]) emlékeznek.

Ezt teljesitve a püspök a szent ereklyéket hordozó papok s a nép ünnepélyes kiséretében a templomba megy, s ott az oltár fölszenteléséhez fog. T. i. mindenekelőtt az oltár közepén a szent ereklyék számára készitett üregre, vagyis ugynevezett sírra szent krizmával öt keresztet von, s ezen sírba ama szent tetemeket lepecsételve tisztelettel behelyezi, s miután ezeket tömjénnel megfüstölé, a sírra annak ugyanazon módon megkent kőfedelét ráilleszti, azután pedig az oltárt közepén s négy szegletén két izben a katechumenek szent olajával s egyszer krizmával mindig ugyanazon helyen, valamint később az oltár tábláját a reá öntött eme kétrendbeli szent olajjal egész terjedelmében [4]) erre rendelt könyörgések közt megkeni. Ezután szinte szent krizmával megkeni a templom oldalfalaira festett és gyertyatartóval ellátott tizenkét keresztet, s visszatérvén, az oltárnak megkent öt helyén öt-öt tömjénszemből ugyanannyi keresztet csinál, melyekre keresztalakban vékony viasz gyertyácskákat tevén, ezeket meggyútja, hogy a tömjénnel együtt megégjenek. Majd ismét krizmával előbb ugyan az oltár homlokára, azután pedig az oltár táblájának s derekának összefüggéseire mind a négy szegleten keresztet von, könyörögvén az Úrnak, hogy az ezen oltárnál imádkozókat hallgassa

---

[1]) Joan. 10, 9.

[2]) »Januas exosculamur templi.« S. Chrysost. Hom. 29. in 2. Cor.

[3]) »Apostolorum et Martyrum exosculantur limina.« S. Prudent. Hymn. II. in S. Laur. — »Sternitur ante fores et postibus oscula figit.« S. Paulin. Natal. VI. S. Felicis.

[4]) »Cruces chrismate, altare vero mistura chrismatis oleique perungit.« S. Petr. Damian. serm. 1. de Dedic.

meg, s az azon neki bemutatandó áldozatokat kegyesen elfogadván, azok ereje által oldja meg büneink bilincseit s nyujtsa kegyelmét, miszerint egykor az ő választottai közt örök életet nyerhessünk. Mindezek után a papok az oltárt letörlik, s a püspök által ugyanekkor, ha ez talán már azelőtt nem történt volna, fölszentelt abroszok, edények s egyéb ékességekkel fölszerelik, mire a főpásztor ünnepélyes nagymisét énekel, s annak végével a hivekre püspöki áldását adván, egyszersmind nekik búcsut enged.

Térjünk vissza az utóbb előadott szertartások értelmezésére. A szent atyák [1]) s a zsinati rendeletek [2]) bizonyitják, hogy az oltárok fölszentelését az egyház már az ókorban olajkenéssel teljesité, hogy ekként azok, mint az uj frigy imádandó áldozatának helyei, fölséges rendeltetésökre ugyanazon szent kenettel avattassanak fel, melylyel magok az áldozó papok s püspökök szoktak magasztos hivatalukra fölkenetni. — Sz. János Titkos-látásának eme szavai: „És látám az oltár alatt az Isten igéje miatt megöletteknek lelkeit“ [3]), szolgáltak kétségkivül az ősegyháznak ösztönül arra, hogy oltárait a vértanuk tetemei fölé épitené [4]); mely szokáshoz kezdet óta állhatatosan ragasz-

[1]) »Nec altare erigere, nec ungere nec sacrare.« Epist. S. Damasi Pont. ad Numidiae Episcopos. — »Lex illa altaris consecrationem sacratissimi unguenti sanctissimis perficit unctionibus.« S. Dionys., azaz, ki e név alatt lappang, Eccl. Hierarch. cap. 4.

[2]) »Altaria non lapidea chrismatis unctione non sacrentur.« Conc. Epaon. an. 517. can. 26. — »Altaria placuit non solum unctione chrismatis sed etiam sacerdotali benedictione sacrari,« ugy mond a fönnebb is idézett agathai zsinat. can. 26.

[3]) Apoc. 6, 9.

[4]) I. Bódog pápáról († 274.) irja Anastasius Biblioth. »Hic constituit supra sepulchra aut memorias Martyrum missas celebrari.« — Az e részbeni folytonos szokásnak a hajdankorból felhozható számtalan bizonysága közül legyen elég egy pár szent atyát idézni: »Succedant victimae triumphales in locum, ubi Christus hostia est, sed ille super altare, qui pro omnibus passus est; isti sub altare, qui illius redemti sunt passione.« S.

kodott, s ma is az oltárokba vagy az azok közepébe illesztett oltárkövekbe szent ereklyéket helyez, s ekként a nagy áldozatot naponta a dicsőült szentek sírjain ünnepelvén, evvel azt hirdeti, hogy bennök az Úrnak győzhetlen bajnokait s föld vándorélete folytán saját példányait s pártfogóit tiszteli, s hogy velök valamint hitben s szeretetben ugy az egykori boldog feltámadás reményében is egyesül [1]). Az pedig tiszteletből s a szent hajdankor példája szerint történik, hogy a szent ereklyék midőn égő gyertyák s fáklyák közt [2]) a templomba vitetnek s az oltárba betétetnek, mind a püspök mind a papság által megtömjéneztetnek [3]). Igen szép s tanulságos mit sz. Ambrus püspök a templomainkba helyzett szent ereklyékről ir: „Valamennyi mártirt kell ugyan, ugy mond ő, a legbuzgóbban tisztelnünk, de különösen azokat, kiknek tetemeit birjuk; mert ha

---

Ambr. epist. 22. ad Marcell. soror. — »Male ergo facit Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri et Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te vilem pulvisculum, offert Domino sacrificia, et tumulos eorum Christi arbitratur altaria.« S. Hieron. L. adv. Vigilant. E szokásnak szép okát adja sz. Ágoston, serm. 73. de divers. in Append. »Convenienter, ugy mond, et quasi pro quodam consortio ibi (in altari) Martyribus sepultura decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur, ut qui propter mortem ejus mortui fuerant, sub sacramenti ejus mysterio requiescant.«

[1]) A sz. Damáz pápa fönnebb emlitett márvány táblájának másik oldalán levő felirat tudosit azon ereklyékről is, melyek szokás szerint az oltár alá tétettek:

»hic reQVIESCIT CAPVT SANCTI CRESCENTINI M.
ET RELIQVIE S̄ SV^{D}TANT.«

azaz S. Superantii, kit a corvey-i martyrologium Exuperantiusnak nevez. Crescentinus római katona volt s Diocletián alatt szenvedett.

[2]) »Ad basilicam sanctam vigiliis noctem unam ducentes, mane vero venientes ad cellulam, altare, quod ereximus, sanctificavimus, regressique ad basilicam sanctas ejus reliquias . . . exinde solenniter radiantibus cereis crucibusque admovemus.« S. Greg. Turon. L. de Glor. Confess. c. 20.

[3]) »Dispositis in itinere psallentium turmis cum crucibus, cereis atque odore thymiamatis.« Id. in Vita S. Lupic.

amazok imádságaikkal, ezek még szenvedésök példájával is segitnek minket. Ezekkel mi barátságos viszonyban állunk, mert mindig köztünk laknak, s minket valamint életünkben őriznek, ugy halálunkkor is védnek, itt ugyan hogy a bűn fekélye föl ne emészszen, amott pedig hogy a pokol félelme meg ne rohanjon“ [1]).

A templom oldalfalaira vagy oszlopaira festett tizenkét kereszt az apostolokat s az ezek előtt lobogó gyertyák a világ világosságát, Krisztus Jézust képezik, s minket arra figyelmeztetnek, hogy tántorithatlanul ragaszkodjunk azon egyházhoz, melynek alapjai az apostolok [2]), szegletköve pedig maga Krisztus Jézus [3]), s mely a Jézus hitének világát az apostolok csalhatatlan tanitásából birja [4]). — A szent kenetek az Úr kegyelmét képezvén, az oltár táblájának az egybevegyitett szent olajokkali megkenése az egyháznak azon kivánatát fejezi ki, miszerint az ezen oltárnál nyerendő malasztok jótéteményében a hivek nem csak egyenként, hanem összesen is részesülhessenek [5]); a keresztalakbani kenés pedig sz. Bernárd szerint

---

[1]) S. Ambr. serm. 6. de Natali SS. MM. Oct. et Soc. E beszédet némelyek sz. Maximnak tulajdonitják. — Az egyház eme szokásáról igy ir a 4-ik századbeli Prudenc, Peristeph. Hymn. 5.

„Haec sub altari sita sempiterno
Lapsibus nostris veniam precatur
Turba, quam servat procerum creatrix
Purpureorum.

Sterne te totam generosa sanctis
Civitas mecum tumulis: deinde
Mox resurgentes animas et artus
Tota sequeris.“

„Altare sempiternumról“ szól épen ugy mint sz. Paulin epist. 12. ad Sever. „Sancta sub aeternis altaribus ossa quiescunt.“

[2]) Ephes. 2, 20.

[3]) Ibid. és Act. 4, 11.

[4]) „Hinc est, quod consecrato altari chrismantur in parietibus duodecim illae cruces, quae typum gerunt Apostolicum, qui et primitias Spiritus acceperunt, et crucis mysterium populis et gentibus manifestare studuerunt.“ S. Ivo Carnot. serm. de Sacram.

[5]) Ily értelmü a püspöknek ide tartozó s ily kezdetü: „Lapidem hunc etc.“ kérése is.

azt jelenti, hogy erőtlenségünk a malaszt lelki kenését nem nélkülözhetvén, valamint Krisztust nem lehet keresztviselés nélkül követni, ugy a kereszt sanyaruságát sem lehet a malaszt kenése nélkül viselni [1]). — Hogy az oltáron a szent kenetekkel vont keresztek fölött a tömjénszemekre tett négyágu gyertyácskák meggyútatnak, ez közvetlenül ugyan oda céloz, hogy ekként az oltárra kent szent olaj megemésztessék: azonban titkos értelme ennek az, hogy mivel a tűz tisztit, olvaszt, világit, a tömjén pedig illatozik: az ezen oltárnál bemutatandó nagy áldozat ereje által szivünk minden földi salakjából kitisztulva, a hit, remény és szeretet szent hevében fölemésztessék, egyszersmind feddhetlen életünk másoknak ugyan világító példája, Istennél pedig az apostol intése szerint Krisztus kedves illata lehessen [2]). — Végre a mi a búcsut illeti: a laterani 4-ik zsinat határozatához képest a püspökök a templomok fölszentelése alkalmával egy évi, ennek évnapjaira pedig negyven napi búcsut engednek [3]), magában értetvén, hogy ab-

[1]) »Necesse est, ut unctio spiritualis gratiae adjuvet infirmitatem nostram: quia nec est sine cruce sequi Christum, et sine unctione asperitatem crucis ferre quis posset?« S. Bern. in Dedic. Eccl. serm. 1.

[2]) 2. Cor. 2, 15.

[3]) »Quia per indiscretas et superfluas indulgentias, quas quidam Ecclesiarum Praelati facere non verentur, et claves Ecclesiae contemnuntur, et poenitentialis satisfactio enervatur, decernimus: ut cum dedicatur Basilica, non extendatur Indulgentia ultra annum sive sub uno solo sive a pluribus episcopis dedicetur, ac deinde in anniversario dedicationis tempore quadraginta dies de injunctis poenitentiis indulta remissio non excedat.« Conc. Later. IV. an. 1215. A dedicatio évnapján nyerhető búcsunak az ezen zsinatot megelőzött időből nevezetes példáját idézi Wiseman bibornok (Vermischte Schriften. Köln 1854, I. Bd. 194. l.) a Temple nevü (Temple church), jelenleg protestans templom ajtaja fölött ma is olvasható eme feliratban:
ANNO AB INCARNATIONE DOMINI MCLXXXV DEDICATA
HAEC ECCLESIA IN HONORE BEATAE MARIAE A DNO
ERACLIO DEI GRA SCE (sanctae) RESVRRECTIONIS ECCLESIAE
PATRIARCHA IIII IDVS FEBRVARI QI EA (qui eam)
ANNATIM (annuatim)
PETENTIBVS (azaz, visitantibus) DE IIVNTA SI (injuncta sibi)
PENETETIA IX DIES INDVLSIT.

ban csak azok részesülhetnek, kik a búcsunyerés rendes föltételeit, minők a gyónás, áldozás s az egyház szándokára intézett imádság, teljesitik.

A fölszentelési szertartások eme vázlatával véget vethék előadásomnak, ha bővebb tanulságtokra jónak nem tartanám még templomaink részeiről s butorairól is nehány szóval értekezni.

Templomainknak három főrésze van, t. i. a tornác vagy pitvar, a hajó vagy derék, és a szentély vagy sanctuarium. A hajdani templomok külső s belső tornáccal birtak. A külső oszlopokon nyugodván, három oldalról nyitva állott [1]), s azon legalsó osztálybeli nyilvános vezeklőknek, kik siránkozóknak neveztettek, állomásuk [2]), s egyszersmind a fejedelmek, püspökök s más kitünőbb hivek temetkezési helye volt [3]). Ebből a templomba három ajtó vezetett, melyek közül a közepső a papok, a jobbfelőli a férfiak, a baloldali pedig a nők ki- s bejárására szolgált [4]). Ily tornácot több római templom előtt ma is látunk [5]). A belső tornác a templomnak előpit-

---

[1]) Euseb. Hist. Eccl. L. 10. c 4.

[2]) »Hoc primum ingredientium diversorium est, . . . iis, qui institutione adhuc opus habent, congruentem praebens mansionem.« Id. ibid. — »Extra portam Oratorii, ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur.« S. Greg. Thaum. epist. can. 11.

[3]) Ezt bizonyitja nagy Konstantinról egyebek közt Socrates, Hist. Eccl. L. 1. c. ult. »Depositus est in Ecclesia Apostolorum, quam ipse eo consilio aedificaverat, ut Imperatores ac Pontifices ab Apostolorum reliquiis haud procul abessent.« Felhozzuk még e részben Nicephort, ki Hist. L. 14. c. 58. az ifj. Theodózról igy ir: »Theodosius in paterno monumento repositus est, in dextera sublimi SS. Apostolorum porticu, in qua porticu eodemque lapide pater quoque Arcadius et Mater Eudoxia nec non avus Theodosius siti sunt. In sinistra autem ejusdem templi porticu Jovinjanus jacet.«

[4]) A tornácnak neve a nyugotiaknál ferula vagy narthex interior, a keletieknél πρόναος (előtemplom) vagy νάρθηξ (bot vagy nád) volt, alkalmasint annak a templom egész szélessége szerint elnyult hosszu s keskeny alakja miatt.

[5]) Ilyenek a sz. Kelemen, sz. Sebestyén, a Bold. Szűz tibertúli stb. egyházai.

vara, s a katechumeneknek, a tanitásra jött hitetleneknek és a hallgatók osztályához tartozott vezeklőknek állomása [1]), s egyszersmind a hivek alamizsnáiból élő koldusok tartózkodási helye volt [2]). Ennek mai templomainkban a kar, vagyis chorus alatti tér felel meg.

Ezután jő a templom dereka, mely hajónak neveztetik, mert az egyház a sz. atyák hasonlitása szerint oly hajó, melyen a hivek egyeteme a tengeri habok s szirtek veszélyei közt a megigért örök révpart felé utazik [3]), s azért mint a hajón ugy itt is ki van mindenkinek az ő helye jelelve, s már az őskorban feltaláljuk azon szokást, mely szerint a templomban a hivek különféle osztályai egymástól, nevezetesen a férfiak a nőktől és pedig az utóbbiak fakorlát által akként voltak elkülönözve [4]), hogy amint a templom belső

---

[1]) »Auditio est intra portam in narthece, ubi oportet eum, qui peccavit, stare usque ad Catechumenos, et illinc egredi.« S. Greg. Thaum. eod. can. 11. — »Cujuscunque poenitentis publicum et vulgatissimum crimem est, quod universa Ecclesia noverit, ante apsidem (azaz ante vestibulum) manus ei imponatur.« Conc. Carth. III. an. 397. can. 32.

[2]) »Propterea ante Ecclesias et Martyrum monumenta pro foribus pauperes sedent, ut nos ex hujusmodi spectaculo multum utilitatis capiamus.« S. Chrysost. Hom. 28. ad Pop. Antioch.

[3]) »Haec est illa navis, quae adhuc secundum Matthaeum fluctuat, secundum Lucam repletur piscibus: ut et principia Ecclesiae fluctuantis, et posteriora exuberantis agnoscas. Pisces enim sunt, qui hanc enavigant vitam. . . . Non turbatur haec navis, in qua prudentia navigat, abest perfidia, fides adspirat.« S. Ambros. Comment. L. 4. in Luc. Ezen eszmét igen szépen kifejték az 1848-ban Würzburgban zsinatilag egybegyült némethoni püspökök, a hivekhez intézett pásztori levelökben ekként nyilatkozván: »Ismeritek a révészt, kit isteni Mesterünk választott, hogy a századok szirtjei s fergetegei közt vezesse a hajót, melynek árboca a kereszt, kormányrudja a hit, evedzői az angyalok, révpartja a paradicsom, célja az örökkévalóság.« — Egyébiránt a templom e része még aula, oratorium populi, quadratum populi-nak is neveztetett.

[4]) »Oportebat interiore pariete (a szivet érti) viros a mulieribus separari: verum, quoniam non vultis, necessarium esse patres nostri putaverunt, saltem his ligneis parietibus separari.« S. Chysost. Hom. 74. in Matth. — »Confluunt populi ad Ecclesias,

tornácában, miként fönnebb érintém, a katechumenek, a hallgató-vezeklők s a koldusok, — ezek után a hajó közepén fölfelé a hivek, jobbról a férfiak, balról a nők, s ezek élén az ifjak és leányok, — végre elől a szentély mellett jobb oldalról a szerzetesek, balról az istennek szentelt özvegyek, szüzek és diakonissák álltak [1]), mindezen osztályok egymástól majd rácsok majd deszkafal által voltak elválasztva. Egyébiránt a templom hajójában volt hajdan is, mint ma, a szószéknek [2]) valamint a nyilvános vezeklőknek is a helye, — azoké ugyan, kik a harmadik fokozatuak levén, térdelők vagy leborultaknak hivattak, egészen alul [3]), a negyedik fokozatbeliekéé pedig, vagyis az ugynevezett együttállóké elől a többi hivek közt [4]).

A templom harmadik legfőbb része a szentély vagy Sanctuarium [5]), melyet hajdan a templom hajójától deszkázat vagy függöny választott [6]), s ma is többnyire fa- vas- vagy kőkorlát, mindig pedig egy vagy több lépcső választ el. Hajdan e

---

casta celebritate, honesta utriusque sexus discretione.« S. Aug. L. 2. de Civ. Dei c. 28.

[1]) Ezen özvegyek, szüzek s diakonissák matronáknak hivattak s innen álláshelyök is »Matronicum«, a görögöknél pedig ματρωνίκιον-nak neveztetett.

[2]) Ez hajdan ambo-nak, pulpitus-nak s tribunal-nak is hivatott, s. Cypr. epist. 33 és 34.

[3]) »Quicunque vere poenitent, tres annos inter auditores exigent, ut fideles, et septem annis prosternentur supplices.« Conc. Nicen. I. an. 325. can. 11.

[4]) »Quatuor annis stabit cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps.« S. Basil. epist. can. 56.

[5]) Hajdan különféle neve volt, mint: Sacrarium, Thysiasterium, Presbyterium, Diaconium, Chorus stb.

[6]) A Paulin által épitett templomról igy ir Özseb: »Utque haec sacraria populo essent inaccessa, ea ligneis cancellis, minutissimo opere ad summum artis fastigium elaboratis etc.« Hist. Eccl. L. 10. c. 4. — »Aurea nunc niveis ornantur limina velis.« S. Paulin. Natal. Felic. III. A görög egyház mind a választó deszkázatot mind a szentély főajtaját fedő szőnyeget megtartotta. Amaz képekkel levén ékesitve, εἰκονόστασις-nak, az utóbbi pedig καταπέτασμα μυστικον-nak s a latin velum tól βῆλον-nak is neveztetik.

korláton kivül szoktak a hivek megáldoztatni, valamint az alrendü papok azon belül, az áldozárok és diákonok pedig az oltárnál [1]). Kezdet óta a szentély volt az oltárnak s a papság ülésének helye [2]), s abba bemenni a papokon kivül mindenkinek tiltva volt, egyedül a császároknak levén méltóságuk tekintetéből megengedve, hogy az áldozatra szánt ajándékikat nem, miként a többi hivek, a korláton kivül, hanem magában a szentélyben nyujthassák át [3]).

A torony a templom külső ékességét teszi, s magasságában az emberek hajlékain messze túl emelkedvén, egy ujhoz hasonlitható, mely az ég felé mutatván, a világi gondokba s szórakozásokba merült embereket az apostolnak ama szavaira emlékezteti: „Az ott-fen valókat keressétek, hol Krisztus van az Isten jobbján ülvén! az ott-fen valókról elmélkedjetek, nem a földiekről!“ [4]). Egyébiránt tornyok rendeltetésökhöz képest akkor kezdtek majd a templomok mellett, majd fölött épittetni, midőn az egyház a harangokat behozta, melyek csak a 8-ik században lettek közönségesek [5]). — Ennek kapcsában emlitendő még a toronyóra, mely az idő mennyiségét a festett számtáblán szemeink elé tüntetvén, hangos ütései által pedig füleinkbe

---

[1]) »Sacerdotes et Levitae ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus.« Conc. Tolet. IV. an. 633. can. 18.

[2]) »Sit solium Episcopi in medio positum, et ex utroque ejus latere sedeant Presbyteri.« Const. Apost. L. 2. c. 57.

[3]) »Nulli laicorum liceat intra septa sacri altaris ingredi, nequaquam tamen ab hoc prohibita potestate et auctoritate imperiali, dum voluerit creatori dona offerre ex antiqua traditione.« Conc. Trull. an. 692. can. 69. Ezen kiváltságra hivatkozék ifj. Theodoz császár már azelőtt: »Ad sanctissima altaria, ugy mond Edict. inter Acta Conc. Ephes. an. 431. munerum tantum offerendorum caussa accedimus, et quum circumseptum sacrorum adytum ingressi sumus, mox egredimur.«

[4]) Coloss. 3, 1. 2.

[5]) Miután az előbbi időkben a harangoknak csak némi kétséges nyomaira akadunk, a 8-ik században már azok szentelése kezdett szokásba jőni: »Cloccae non baptisentur.« Capitul. Aquisgran. an. 789. c. 18. Egyébiránt a »Harangszentelésről« alább leend szó.

zengvén, folytonosan az idő tünékenységére s arra emlékeztet, mint kell törekednünk, hogy e mulandó idő perceit, óráit s napjait az örök élet fogyhatlan éveivé változtassuk, szóval mint kell ez élet rövid idejével az örökké tartandó élet elnyerésére uzsoráskodnunk.

A templom belső készületei közt mindenek előtt szemeinkbe tünik a bemenetel közelében helyzett szenteltvíztartó. Már Tertulliánnál, egy a második században élt egyházi irónál olvassuk, hogy a hivek előbb, mintsem az egy házba mentek, kezeiket meg szokták mosni [1]) nem csak azért, hogy az apostol intése szerint [2]) az imádságban kezeiket tisztán emelhessék az Úrhoz [3]), hanem azért is, mert miután az ókorban az áldozáskor az Úr szent teste a hivőknek nem, mint ma, szájokba adatni, hanem jobb tenyerökre tétetni szokott, igen illő volt, hogy kezeik ily drága ajándék elfogadására mocsoktól mentek legyenek [4]). Innen már az őskori templomokról olvassuk, hogy külső tornácaik vizmedencékkel voltak a végre ellátva, hogy azokban a hivek kezeiket megmoshassák [5]). Ma e helyett templomaink előcsarnokában jobbról s balról majd réz majd márvány medencék állnak szenteltvizzel töltve a végből,

---

[1]) »Quae ratio est manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente orare?« Tertull. L. de Orat. c. 11.

[2]) 1. Tim. 2, 8.

[3]) »Solenne est, ut fontes praesto sint in atriis templorum, ut qui preces fusuri sunt, manus prius lotas inter precandum ad Deum attollant.« S. Chrysost. Hom. 25. de verb. Apost.

[4]) »Dic mihi, velles ne ad sacrificium manibus illotis accedere? Non opinor.« Id. Hom. 6. in Seraphim.

[5]) »Fontes ex adversa templi profluente aqua repleti positi sunt, ut omnes, qui in sacros Templi ambitus introeunt, sordes corporum abluant.« Eus. Hist. L. 10. c. 4. Ezt bizonyitja a római sz. Péter hajdani basilicájáról nólai sz. Paulin epist. 33. ad Aleth. »Ubi cantharum ministra manibus et oribus nostris fluenta ructantem fastigiatus solido aere tholus ornat et inumbrat.« Azért irja az 5-ik század elején élt Synéz püspök epist. 121: »Sicut publicus gladius, ita non minus aqua lustralis in templorum vestibulis est civitatis piaculum,« görögül καταρτήριον, mi egyébként lavacrum-ot is jelent.

hogy a templomba lépő hivek avval meghintvén magokat, emlékezzenek meg: mily szeplőtlen szívvel s lélekkel kell azon mindenható s mindentudó Úr szine elé járulni, ki az irás szerint még az angyalokban is vétket talált [1]), s ki a próféta által kijelenté, hogy csak az ártatlan kezüek s a tiszta lelküek foglalhatnak helyet az ő szent házában [2]). E vizet, hogy avval magokat ki- s bejártukkor meghinthessék, a jámbor hivek már a hajdankorban, épen ugy, mint ma, házaiknál is tartották, s Aranyszáju sz. János mint csodálatraméltó dolgot emliti, hogy a vizkereszt ünnepekor szentelt viz a hivek hajlékiban évekig romlatlanul megmarad [3]).

Ott áll majd a tornác majd a szentély szélén a keresztkút, melynek habjaiban az eredeti bűn fekélyéből kimosatva, Isten fiaivá nemesülünk [4]). — Ott van a gyónszék, melyben az egyház szolgája a keresztség után elkövetett s töredelmesen meggyónt vétkeinktől az Úr szent nevében s hatalmával minket feloldoz, — bámulandó s neméhen a földön egyetlen itélőszék, ugymint melynél épen a bűn őszinte s töredelmes bevallása a bünöst nem csak fölmenti, hanem ártatlanná is teszi [5]), s melyről igen szépen jegyzi meg Arany-

---

[1]) Job. 4, 18.

[2]) Ps. 23, 4.

[3]) S. Chrysost. Hom. de Bapt. Christi. Az idézményt l. e munk. I. köt 67-ik lap. [2]) alatt.

[4]) Ez hajdan egy különös, Baptisteriumnak nevezett épületben állott s colymbitrának s piscinának is hivatott. l. e munk. II. köt. 8-ik lap.

[5]) »Midőn a természet, ugy mond Chateaubriand, és az emberek kérelhetlenek, a keresztény religió a bánatot s az ártatlanságot nővérekké tette.« Génie du Christianisme, T. I. L. 1. ch. 6. — »Az emberi igazságnál igazságosabb religió a bünöst csalhatlan itélőszék elé állitja; tudja ő a büntetést hatályossá tenni de érdemlettvoltának éreztetése által mérsékelni is; az ő fénye fölvilágositja a lélekismeret redőit; égi szózata felbátoritja a bánatot; ő bocsánatot nyujt, midőn az emberek törvénye többé nem ad vagy nem adhat; ő a leggonoszabb lényt is képes a bűnfertő mélyéből kiragadni s miután őt belsőkép átalakitá,

száju sz. János, hogy midőn a világi itélőszékek előtt az itélet kimondása után bármennyit bánkodjunk s zokogjunk is, lakolnunk kell, itt ha törődve felsohajtunk, az itéletet megszüntettük, a birót kiengeszteltük, a bocsánatot elnyertük [1]).

Ott áll a templom bal, vagyis evangeliumi oldalán a szószék, azon szent hely, honnan az Úr szolgáinak ajkairól fakadnak s ömlenek üdvözségünkre az ige éltető árjai [2]). Hajdan a szószék a közoktatáson kivül, melyet egyébként a püspökök majd innen [3]) majd az oltártól [4]) szoktak tartani, még

vele a társadalmat kiengesztelni; ő ártatlanná teszi a szamaritánnőt, és megnyitja a tékozló fiunak a család szentélyét.« De Gérando, de la Bienfaisance publique, T. III. 2. Part. 2. Livre.

[1]) »In saecularibus judiciis post latam sententiam quantumvis plores, non effugies supplicium; hic vero si ingemiscas tantum, sententiam solvisti, veniamque consequutus es.« S. Chrysost. Hom. 6. in Matth.

[2]) Igen szép, mit a szószékről s ennek az oltárhozi viszonyáról mond Bossuet, Serm. pour le deuxième dimanche de Carême: »Az Úr templomának két ágostos s különös tiszteletre méltó helye van, t. i. az oltár és a szószék. Amazon a kérvények nyujtatnak be, ezen a parancsok hirdettetnek ki; amott a papok a nép nevében szólnak az Úrhoz, itt az Úr nevében szólnak a néphez; amott Jézus magát az ő teste valóságában imádtatja, itt magát az ő tudománya valóságában ismerteti meg. E két szent hely közt igen szoros szövetség létezik, s az ott teljesitett müvek egymás iránt bámulatos viszonyban állnak. Mind a két helyről menyei táplálék adatik az Isten fiainak: Jézus itt is ott is oktat. Amott minket a maga kinszenvedésére emlékeztetvén s arra intvén, hogy vele magunkat is áldozzuk fel, szótlanul tanit; itt pedig az élő szó által lelkesitett oktatásban részesit. Amott a Sz.-Lélek mindenhatósága s azon titokteljes igék ereje által, melyekre rettegés nélkül nem gondolhatunk, a benyujtott ajándokok Jézus Krisztus testévé változnak; itt ugyanazon Sz.-Lélek malasztja s az isteni ige hatálya által a Jézus hiveinek át kell alakulniok, hogy az ő testévé s tagjaivá váljanak.«

[3]) Azért éneklé sz. Prudenc, Hymn. de S. Hippol:

»Fronte sub adversa gradibus sublime tribunal
»Tollitur, Antistes praedicat unde Deum.«

Nevezete pedig Ambo, Tribunal, Suggestus, Bema, Pulpitus, Exedra, stb. volt. — Ez utóbbi nevezettel él önmaga irányában sz. Ágoston L. 22. de civ. Dei c. 8. »In gradibus exedrae, in qua de superiore loquebar loco.«

[4]) Sidon. Carm. 16. ad Faust.

arra is szolgált, hogy az olvasárok, vagyis lectorok a prédikátió előtt a sz. irást [1]), s a mise alatt az aldiákonok ugyan a sz. leckét, a diákonok pedig az evangeliumot onnan olvasák [2]). Ugy szinte a hatodik századbeli orleans-i zsinat határozata szerint hajdan is, miként ma, a szószékről szoktak a papok a prédikátió után a felsőbbségekért, a békeért s a plebánia körében létező betegekért a hivekkel együtt imádkozni [3]).

A templomi padok s székek rendeltetése nem az, hogy jennök az istenitisztelet alatt kényelmesen nyugodjunk, mert a Mindenható imádására a térdelés legtermészetesb, legfillőbb helyzet, hanem hogy a közoktatást ülve annál figyelmesben kisérhessük. A hajdani keresztények az isteniszolgálat alatt majd álltak, majd térdeltek [4]), s. az ülés csak a prédikátió alatt s sz. Ágoston szerint az is csak némely egyházakban volt nekik megengedve [5]). — Emlitenem kell még az orgo-

---

»Seu te conspicuis gradibus venerabilis arae
»Concionaturum plebs sedula circumsistit.«

Socrates Hist. L. 6. c. 5. mint szokatlant emliti, miként sz. Chrysostom, hogy a nép által jobban hallathassék, tanitásait nem az oltártól hanem a szószékről tartotta, »sedens, ugy mond, in ambone, quo facilius ab omnibus exaudiretur.«

[1]) »Ambo, quod est pulpitum Lectorum.« Sozom. Hist. L. 9. c. 2.

[2]) »Subdiaconus, qui lecturus est, ascendat in ambonem, ut legat, non tamen in superiorem gradum, quem solet ascendere, qui evangelium lecturus est« Ordo Roman. II. n. 7.

[3]) »Ut in diebus Dominicis et Festis post sermonem inter missarum solennia habitum plebem sacerdos admoneat, ut juxta apostolicam institutionem omnes in commune pro diversis necessitatibus preces fundant ad Dominum pro Rege et Episcopis et Rectoribus ecclesiarum, pro pace, pro peste, pro infirmis, qui in ipsa parochia lecto decumbunt, pro nuper defunctis.« Conc. Aurelian. apud Ivon. P. 2. Decreti, c. 120.

[4]) Általános szabály volt, az áfrikai egyházakban mit Optat. Milevit. L. 4. mond, »populus in ecclesia sedendi non habet licentiam.« A hiveknek az isteniszolgálat alatti térdeléséről s állásáról számtalanszor szólnak a sz. atyák.

[5]) »Longe consultius in quibusdam ecclesiis transmarinis non solum Antistites sedentes loquuntur, sed ipsi etiam populo sedilia subjacent, ne quispiam infirmior stando lassatus a saluberrima in-

nát, ama kedves s a többi haugszereknek csaknem egész egyetemét magában foglaló művet [1]), melynek célja, hogy bájos s majd szelid s olvasztó, majd hatalmas s lélekrázó fuvalmival a hivek énekét segitse, egyenlitse s emelje [2]). Szélorgonák, minők a maiak is, már a 4-ik században fordulnak ugyan elő [3]), ugy látszik mindazáltal, hogy az egyházban csak a tizenkettedik században lettek közönségesek [4]), mely időkorig templomainkban az ének minden zeneszer kisérete nélkül hangzott [5]). — Az oltárgyertyák mig egy részről az istenitisztelet diszét emelik, más részről a világ világosságát, Jézust képezik, s egyszersmind hitünk s áhitatosságunk ébresztésére szol-

---

tentione avertatur aut etiam cogatur abscedere.« S. Aug. L. de catechisand. rudib. c. 13.

[1]) »Die Orgel, ugy mond Staudenmaier, dieses grosse, erhabene, majestätische und feierliche Instrument, in welchem die Harmonien der Schöpfung liegen.« Geist des Christenthumes 4. Aufl. p. 285.

[2]) »Die Orgel soll dem Gesange zum Anhaltspunkte dienen, und seine feste Haltung, seine melodische Durchführung, seine ruhigen, lückenlosen rhythmischen Fortschritt sichern, ihm Fülle und Ebenmässigkeit geben, und die harmonische Einheit desselben vermitteln helfen.« Lüft, Liturgik T. 2. p. 157.

[3]) »Julianus Apostata az első, ki a régiek közt szélorgonáról szól Bona bibornok által Rer. Liturg. L. 1. c. 25. közlött eme epigrammjában:

»Quam cerno alterius naturae es fistula nempe;
Altera produxit fortasse hanc aenea tellus.
Horrendum stridet, nec nostris illa movetur
Flatibus, at missus taurino e carcere ventus
Subtus agit leves calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, insignis et arte
Adstat, concordes calamis pulsatque tabellas.
Ast illae subito exiliunt et carmina miscent.«

[4]) l. Bingham-i Orig. Eccl. T. 3. L. 8. c. 7.

[5]) A sz. Justin mártir neve alatt lappangó s mindén esetre az őskorban élt szerző Quaest. et resp. ad orthod. quaest. 107. igy szól: »In ecclesiis usus carminum per inanimata instrumenta et alia insipientibus congruentia receptus non est, sed simplex cantio in eis manet.« Igy volt ez még a 13-ik század közepén is: »Ecclesia nostra, ugy mond aquinói sz. Tamás. 2. 2. qu. 91. Art. 2. non assumit instrumenta musica, sicut citharas et psalteria, in divinas laudes ne videatur judaizare.

gálnak [1]). — A boltozatról függő, s miként már a 4-ik századbeli sz. atyákból tanuljuk, már hajdan is létezett lámpák [2])

---

[1]) Helyes, mit e tekintetben Lüft, többsz. idéz. Munk. II. köt. 297. §. ir: „Das Licht hat etwas so Ernstfeierliches, Hehres, Überweltliches, und zugleich etwas Freudigerhebendes! Überhaupt schwebt ein eigenthümlicher magischer Reiz um die heilige Lichtflamme, und namentlich trägt sie viel mit dazu bei, unser Gefühl, wenn wir das Heiligthum des Tempels betreten, dem Kreise der alltäglichen Anschauungen zu entnehmen, und unsere Ahnung unwillkürlich in den Kreis des Hehren und Überirdischen hinein zu ziehen. — Was noch insbesondere dem brennenden Lichte in dem katholischen Tempel sein Daseyn verschaffte, ist, dass man sich desselben von jeher zugleich und sogar vorherrschend als Symbols der Anbetung und Verehrung bediente. Darum brennt das Licht auch vorzugsweise in der Nähe des Allerheiligsten, auf dem Altare und in seinem heiligen Umkreise. Sehr sinnvoll ist aber gerade das brennende Licht dazu gewählt, weil es unter allen stehenden Symbolen am meisten den Character der Handlung hat, seine lodernde Flamme, ein stets fortgesetzter lebendiger Act, himmelwärts aufsteigt; und weil es im menschlichen Gefühle die Anbetung und Verherrlichung des Allerhöchsten erhöht, wenn wir ihm das erhabenste Object seiner irdischen Schöpfungen zum Opfer bringen, und mit dem hehrsten und feierlichsten der Elemente den heiligen Umkreis seines Zeltes schmücken. — So ist also das Licht im katholischen Cultus ein in jeder Weise sinnvolles und würdiges Symbol, und nicht bloss um eines äussern ideenlosen Schmuckes willen aufgenommen. Nehmen wir das Licht aus unseren Kirchen weg, und es wird uns das vorzüglichste äussere Hilfsmittel zur Verlebendigung und Verklärung unseres Gottesdienstes fehlen; und mit ein Grund, warum der Gottesdienst fremder Confessionen für das Gefühl der Katholiken etwas so Unlebendiges hat, ist gewiss der Umstand, dass derselbe des Lichtes entbehrt.

[2]) Sz. Paulin nólai püspök az általa sz. Bódog vértanu tiszteletére épitett templom egyéb ékességei közt a falakról s a boltozatról függő lámpákat ekként emliti:

„At medio in spatio fixi laquearibus altis
Pendebant per ahena cavi retinacula lychni.“
In Natati XI. S. Felic. — Ugyanő, in Nat. IX.
„Tectoque superne
Pendentes lychni spiris retinentur ahenis,
Et medio in vacuo laxis vaga lumina nutant
Funibus, undantes flammas levis aura fatigat.“

— A 7-ik században élt sz. Bertichramnus mans-i püspök Mabillon által, Analect. T. 1. p. 255. közlött végintézetében,

a templom ékességére s olykor szükséges világitására is szoltak, névszerint pedig az, mely a szentélyben a tabernaculum előtt függ, szüntelenül lobogó lángjában az oltár rejtekében helyzett nagy szentség iránti tiszteletünket tanusitja s jelképe szent hitünk azon fényének, mely Jézus által a világ sötétségének eloszlatására meggyujtva, fogyhatlanul égni fog, mig majd egykor menyekben, mit itt sejtettünk, valósággá, mit hittünk, tudománynyá, miért epedtünk, sajátunkká fog válni [1]). — Végre valamint a templom legfőbb része a szentély, ugy készületeinek természetesen legfőbbike s legszentebbike az oltár, miértis ennek felavatása a templom fölszentelésénél is a püspök főfoglalatosságát teszi. — Egyébiránt hogy kezdetben az oltárok, miszerint az üldözések idején könnyen félretétethessenek, többnyire fából készültek, s hogy hajdan, miként ma is a keleti egyházban, a templomban csak egy oltár volt, ezt elég legyen csupán érintenem, miután erről, ugyszinte az oltár képeiről s egyéb készületeiről s ékességeiről is már máskor tüzetesen szóltam [2]).

És most, AA! miután templomunk legközelebbi fölszenteltetésének s ezen fölszentelés szertartásinak mibenvoltát, eredetét s értelmét elétek adám, oktatásomat azon ohajtással fe-

---

bizonyos jövedelmet hagyományoz, miszerint abból a szekes templom állandóan legyen kivilágitva, »ut numquam sit neque una hora noctis absque luminaria ipsa sancta basilica.«

[1]) A bázeli megyei zsinat an 1503, tit. 4. ugyszinte, a Congreg. Rit. 1699, aug. 22-ről kelt határozata szerint ily állandóan égő lámpának minden templomban kellene lennie.

[2]) II. köt. 112-ik lap. — Méltán irja Veuillot, Rome et Lorette T. 2. ch. 23. »A legszerényebb templom varázspalota, melyben minden különös bájerővel szól a hivekhez. Az Úr ott az ő isteni leereszkedése fölségében s szelidsége s végetlen hatalma fényességében nyilatkoztatja ki magát; ő ott nagy egyszersmind és alázatos; ő ott király de főleg atya; ott fogadja ő most az előtte leborult töméntelen sokaságu nép nyilvános hódolatát, most a magán csendében egy engedelmes vagy szerencsétlen gyermek látogatását, ki őt imádni vagy segélyeért könyörögni jött.«

jezem be, miszerint az, mit ma tőllem hallottatok, szolgáljon mély tiszteletetek folytonos élesztésére azon szent hajlék iránt, melyre a legszorosb értelemben reá illenek Jákob pátriárkának ama szavai: „Mily félelmes e hely! Valóban nem egyéb ez, mint az Isten háza s az ég kapuja!“ [1]). Igenis, ott fog lakni a mi megváltó Istenünk a kenyér és bor alakjai alatt istenségével s emberiségével; ott fog ő lakni üdvözitő tudományának s boldogitó igéreteinek kincseivel azon igében, melyet egyháza majd az oltártól majd a szószékről csalhatlan tekintélylyel hirdetend; ott fog ő lakni azon fogyhatlan malasztiban, melyeket szentségeinek méltó vétele igazulásunknak majd eszközlésére majd öregbitésére bennünk munkáland; ott fog lakni az ő dicsőült szentei körében, kiknek tetemei oltárinkat ékesitendik, lelkeik pedig már az ő menyei országának boldogságát élvezik; ott végre lakni azon jámborokban, kiknek sziveit az apostol Isten eleven templominak vallja! [2]). És ha ti, AA! épületes viseletetek s áhitatos buzgalmatokban másoknak is hirdetni s tenmagatok is érezni fogjátok, hogy „félelmes ezen hely, s valóban nem egyéb mint Isten háza,“ ugy egyszersmind azt is elnyerenditek, hogy az lehessen nektek „az ég kapuja“ is azon

---

[1]) Gen. 28, 17. Azért mondja Aranysz. sz. János Hom. 36. in c. 14. epist. ad Roman: »In Ecclesia ne propinquum quidem licet alloqui, non enim fori taberna est Ecclesia sed locus Angelorum, regnum Dei, ipsum coelum . . . Quare si non credis, respice ad hanc mensam, recordare propter quam causam hic stet. Cogita quis sit, qui huc procedat, venerare et obstupesce etiam ante tempus. Etenim siquis solum viderit regis solium, animo assurgit expectans regis adventum.« E részben a trienti sz. zsinat, Sess. 22. Decr. de observ. et evit. in celebr. Missae: »Ab Ecclesiis musicas eas, ubi sive organo sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur, item saeculares omnes actiones, vana atque adeo profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores arceant, ut domus Domini vere domus orationis esse videatur ac dici possit.«

[2]) 1. Cor. 3, 17. — 2. Cor. 6, 16. — »Terribilis plane locus et dignus omni reverentia, quem fideles viri inhabitant, quem Angeli sancti frequentant, quem sua praesentia Dominus ipse dignatur«, ugy mond sz. Bernárd, de Dedic. Eccl. serm. 6.

kegyelmek bőségénél fogva, melyeket ő ott osztogat. — Ő, a meny és föld mindenható Ura, kinek imádására emeltetett ezen ház, annak fölszentelésére hü szolgáját, a mi kegyes főpásztorunkat, hozzánk menyei ótalmának árnyéka alatt vezesse, s engedje; hogy a legkésőbbi utódok is abban áldhassák az ő szent nevét, s legyenek nyitva fülei mindazok könyörgésére, kik e helyen irgalmaért s jótéteményeiért esedezni fognak, Amen!

IV.

Temetőszentelés.

Sírkertünk az évek hosszu során át már csaknem egészen megtelvén, minthogy a sirokat harminc év lefolyta előtt felnyitni a legfelsőbb rendeletek közegészség szempontjából méltán tiltják, szükséges lett annak nagyobbitása (egy uj temetőhely kibasitása). Az e végből nyert s már kellően körül is árkolt tér kegyes főpásztorunk engedelmével a mai isteniszolgálat után fogván a szokott szertartások közt megszenteltetni, pásztori tisztem által felhiva érzem magamat, ezen ünnepélyt ismereteitek tágitására s buzgalmatok élesztésére a következő oktatással megelőzni.

Midőn a pogány rómaiak az ő halottaikat megégetni s ezek maradványit hamvederbe tenni szokták, a keresztények részint a zsidókat követve [1]), részint hogy az Úrnak az első emberpár fölött kimondott itélete szerint a mi a porból vétetett, is-

[1]) l. Jahn, Archaeol. Biblica §. 207. Első volt Ábrahám, kiről Gen. 23, 2—19. olvassuk, hogy a megholt Sárát pénzen szerzett sziklaüregbe temette. Üdvözitőnk szent testét is Matth. 27, 60. arimathei József „posuit in monumento suo novo, quod exciderat in petra.“

mét a porba térjen vissza [1]), az övéik hült tetemeit majd a földbe ásott majd a sziklákban talált vagy vésett sírba temeték, és pedig a városon kivül, miután mind a pogány [2]) mind később a keresztény Róma [3]) törvényeinél fogva tilos volt bárkit is ben a városban temetni. S csakugyan Róma falain kivül ma is szemlélhetők ama Catacumba nevü roppant terjedelmü földalatti tekervényes üregek, melyekben az őskori keresztények temetkeztek, s melyek rejtekei nekik, miként ezt hajdan a hivek más temetkezési helyekkel is tevék, az üldözés napjaiban menedékül s az istenitisztelet szent titkainak ünneplésére szolgáltak [4]). Azonban a 4-ik századtól kezdve számos példáját találjuk annak, hogy a fejedelmek [5]), a püspökök és pa-

---

[1]) Gen. 3, 19.

[2]) »Hominem mortuum in Urbe ne sepelito neve urito.« Lex XII. Tabular. ap. Cicer. L. 2. de Legib. c. 58. — »Mortuorum reliquias, ne sanctum municipiorum jus polluatur, intra civitatem condi jam pridem vititum est.« Dioclet. Imp. in Cod. Justin. L. 3. tit. 44. de relig. et sumt. funer. Leg. 12.

[3]) Cod. Theodos. L. 9. tit. 17. de sepulcr. violat. Leg. 6. — Cod. Justin. L. 1. tit. 2. de Eccles. Leg. 2. stb.

[4]) A római Catakumbákról emlékezvén sz. Jeromos azokat cryptáknak nevezi »quae in terrarum profundo defossae, ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulturarum et ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur: Descendant in infernum viventes etc.« Comm. in Ezech. c. 40. Ily római temetőhelyet Baronius ad ann. 226. n. 9. összesen negyvenhármat számlál, de ezek legnagyobb része mind e napig sincs megnyitva. Ha a Catakumbák a vértanuknak bennök fölfedezett vagy még rejtve levő tetemei s a szent hajdankor emlékezeténél fogva minden katholikus kitünő tiszteletét igénylik, de az azokban talált falfestvényeket, kelyheket, áldozati kanalakat, az ott nyugodt mártirok szenvedésére vonatkozó véredényeket, kinzó eszközöket, siri feliratokat tekintve az egyházi archaeologiának megbecsülhetlen tárházai.

[5]) Quod (Constantinus) maxime cupierat, locum juxta Apostolorum memoriam ei concessit Deus.« Euseb. Vit. Constant. L. 4. c. 71. — »Constantinum magnum filius ita demum ingenti honore se affecturum credidit, si eum in piscatoris vestibulo conderet, quodque Imperatoribus sunt in aula janitores, hoc in sepulcro piscatorum sunt Imperatores.« S. Chrysost. Hom. 26. in II. Cor.

pok [1]) nem ugyan a templomok belsejében [2]), hol csak a mártirok tetemeinek volt az oltár alatt helyök, hanem azok tornácában takarittattak el, mig később a püspökök engedelme mellett mindinkább közönséges lett a szokás ben a templomban temetkezni [3]), és pedig alázatos szándékból igen gyakran az oltár előtt s a templom bejárásánál vagy közepén a padolat alatt, hogy ekként az ott nyugvók mintegy a hivek lábaival tapodtassanak. Azonban az elhunytak testei a templomokba nem férhetvén, mivel a hivek a templomok közelében s árnyékában kivántak nyugodni, természetesen következett, hogy a temetők többnyire a templomok körül fogtak helyet [4]).

Igy van ez ma is főleg a külföldön, s ily helyzetü templomban mind a három egyház képviselve van, a *diadalmas* ugyan azon dicsőült szentekben, kiknek képei a templom oltárin s falain tündöklenek, vagy ereklyéik az oltárkő alatt rejtvék, s kiknek jelenlétét általában onnan sejthetjük, mert a templom az Úr hajléka levén, ezek őt isteni igérete szerint mindenhol követik [5]); de képviselve van a *vitézkedő* egyház is az ott együtt áhitatoskodó hivekben; végre a *szenvedő* egyház azon elhunyt keresztényekben, kiknek tetemei az ily templom körül nyugszanak, s kik könyörgéseink engesztelő segélyeért esdve, sírhalmaikból ekként látszanak Jób pátriárkával hozzánk egyenként kiáltozni: „könyörüljetek rajtam, könyörüljetek raj-

---

[1]) „Nullus laicus deinceps in ecclesia sepeliatur.“ Conc. Tribur. an. 811. c. 17.

[2]) „In ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio aut in porticu aut in exedris ecclesiae.“ Conc. Nannet. an. 658. can 6.

[3]) „Nemo quemlibet mortuum in ecclesia quasi hereditario jure, nisi, quem episcopus et presbyter pro qualitate conversationis et vitae dignum duxerit, sepelire praesumat.“ Conc. Meld. an. 845. can. 72.

[4]) Igy találjuk ezt, és pedig az egyház rendeletén alapulva, mar az 5-ik században: „Corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam sanctorum sepeliantur, sed si necesse est, *deforis circa* murum Basilicae.“ Conc. Bracar. I. an. 462. can. 36.

[5]) Joan. 14, 3.

tam, legalább ti barátim! mert az Úr keze érintett meg engem!“ [1])

A temető, vagyis sírkert e görög eredetü szótól „coemeterium“ [2]), még cinteremnek is neveztetik, mely szárma-

---

[1]) Job. 19, 21.

[2]) E görög igétől: κοιμάω = dormio. A jámborok siri nyugalmát olykor a pogány hajdankor is álomnak tekintette. Erre mutat Callimach költőtől eredt e szép sírirat:

Τῆδε Σάων ὁ Δικωνος, Ἀκανθιος, ἱερὸν ὕπνον
Κοιμᾶται· θνάσκειν μὴ λέγε τοὺς ἀγάθους.

= „Akanthi Saon, Dikon fia, e sírban aluszsza szent álmát. Ne mondd, hogy a jámborok meghalnak.“ — „Ante Christi adventum mors mortis nomen habebat. At postquam Christus venit, et pro mundi vita mortem subiit, non amplius vocatur mors sed dormitio, . . . qua de causa et locus coemeterii, quasi dicas, dormitorii nomen invenit. Utile hoc nomen est et philosophiae plenum. Quando igitur huc mortuum ducis, ne ipse te concidas: non enim ipsum ad mortem sed ad somnum ducis; sufficit tibi nomen hoc ad calamitatis solatium et lenimen. Disce quo ducas? in coemeterium; et quando ducis? post mortem Christi, postquam nervi mortis excisi sunt: ita ut et a loco et a tempore multum consolationis possis percipere. — Idoneum habe pharmacum moerori leniendo, nomen loci.“ S. Chrysost. serm. de Parasceve. — „In Christianis mors non est mors, sed dormitio et somnus appellatur.“ S. Hieron. epist 29. Helyesen jegyzi meg a tudós Gerbet: „Dès les temps primitifs du christianisme le changement d'un mot annonça la révolution produite par l' Évangile dans les croyances et les sentiments de l'humanité sur la mort. Aux anciens noms par lesquels on désignait communément les lieux de sepulture, la foi chrétienne substitua dans la langue, qu' elle créait, le nom de cimetière, qui signifie un dortoir.“ . . . „A kereszténység hajnalkorától kezdve egyetlen szó értelmének fölcserélése hirdeté a gyökeres változást, melyet az evangelium az emberiségnek a halálról tanjaiban s érzelmeiben eszközlött. A temetkezési helyek kifejezésére rendszerint szolgált régi nevezeteket a keresztény hit az általa teremtett nyelvben a cinteremnek alvodát jelentő nevével váltotta fel.“ Esquisse de Rome chrétienne. T. 1. ch. 2. Egyébiránt hajdan nem csak a sírkertek, hanem egyes sirok is coemeteriumnak neveztettek. Igy Arringhi, Roma subterr. L. 1. c. 1. a római catacumbákból egyebek közt e síriratot közli:

„ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥΤΤΟ ΩΚΤΑΒΙΛΛΗ
ΙΔΙΑ ΓΥΝΑΙΚΗ ΛΑΤΔΙΚΙC“

= „Caemeterium hoc Octavillae propriae conjugi Laudicis.“

zására nézve alvodát, azaz alvó helyet jelent, ez — szintoly czélszerü mint igen szép nevezet: mert habár feloszlik is testünk a sír mélyében, de egykor az Úr mindenható szavára lelkünkkel ismét egyesülni fog, hogy ennek halhatatlanságában s egyszersmind örök jutalmában vagy kárhozatában is osztozzék. Ekként holt testünknek ezen ideiglenes állapota méltán tekinthető egy rövid álomnak, melyet majd a feltámadás reggelén boldog vagy boldogtalan ébredés váltand fel. Azért mondá Jézus az általa életre hozandott leányról: „Nem halt meg, hanem csak alszik“ [1]): s a megholt Lázárról: „A mi barátunk Lázár alszik: de megyek hogy őt álmából felköltsem“ [2]); azért nevezi az apostol is alvóknak az elhunyt hiveket, atyailag feddvén a thessalonikiakat, hogy kimult kedveseiket ugy siratják, mint kiknek semmi reményök nincs, azaz mintha keresztény hitök nem nyujtana nekik vigasztalást azon biztos reményben, hogy kiktől a halál által ideiglen elszakadtak, azokkal a csalhatlanul remélhető feltámadásban ismét találkozandnak [3]).

Minthogy tehát a temető oly hely, melyben a kimult hivek tetemei az egykori feltámadás boldog reményében nyugszanak: az kezdet óta a hivek különösb tiszteletének tárgya [4]) s mind fönnebb érintém, az üldözés idején a közáhitatoskodásnak a templomot pótló helye [5]) volt. Hogy pedig az egyház

---

[1]) Mar. 5, 39.

[2]) Joan. 11, 11.

[3]) 1. Thess. 4, 12. A pogányok s a keresztények reménye közti különbséget ekként állitja fel sz. Ágoston, de Praedest. L. 1. c. 2: „ne teneant poeticam (paganorum) sententiam, qua dictum est: spes sibi quisque, et in illud incurrant, quod non poetice sed prophetice dictum est: maledictus omnis, qui spem habet in homine.“

[4]) Sz. Cyprián, epist. 68. szemére veti Martiál püspöknek, hogy a keresztény gyermekeket profán helyeken temette el, s ekként a pogányokkal összevegyitette.

[5]) „Nullatenus licet vobis nec quibuscunque aliis conventus agere, aut ea, quae vocantur coemeteria adire“ Igy szólt Aemilián

a temetők tiszteletét ez által is növelje, s a hiveknek azon vigasztalást nyujtsa, hogy testök, mely itt annyi kegyelem edénye volt, sajátszerü imák s szertartások közt megáldott földben fog nyugodni, azokat ünnepélyesen megszenteli, s mint szent helyeket különösb ótalma alá veszi [1]). Mivel pedig a cinteremek, mint mondám, rendszerint a templomok körül feküdtek, s a püspökök által a templomokkal együtt szenteltettek meg, a temetőszentelés ma is a püspökök fentartott jogaihoz tartozik, s alrendü pap által csak az ő engedelmökkel végeztethetik.

A püspök által teljesitett eme szentelésnek első emlitését már a 6-ik században találjuk [2]); én csupán azon szertartásokat szándékozom jelenleg röviden magyarázni, melyek az alrendü papok által végzett szentelésnél fordulnak elő.

A szentelést megelőző napon a temető közepén egy ember-magasságu kereszt, ez elé pedig egy könyöknyi nagyságu karó emeltetik, fölül három hegyes ággal ellátva, hogy azokra

---

római praefectus sz. Dénes alexandriai püspökhöz ap. Eus. L. 7. Hist. Eccl. c. 11. — »Tollat aliquis de vestris in area, ubi orationem facitis etc.« Gesta purgat. Caecil. inter Opp. Opt. Mivel. A temetők »areá«-knak neveztettek s azokat Tertullián is L. ad Scapul. c. 3. »areae sepulturarum nostrarum«-nak nevezi.

[1]) »Die Kirche gibt die Heiligkeit der Freithöfe nicht nur durch deren Einsegnung, sondern auch dadurch kund, dass sie ihnen cap. 5. 9. 10. de immunit. Eccles. das Recht des Asyles zuerkennt; daher der Name Freithof, Freidhof, so viel als gefreiter Hof, Freiung u. s. w.« Hnogek, Liturgik T. 1. §. 34.

[2]) A 6-ik században élt tours-i sz. Gergely beszéli, hogy ő a Radegund királyné által épitett poitiers-i nőzárdába jövén, ott e királynét halva találta, s a temetés iránt aggódó apátnő igy szólt őhozzá: »Quid faciemus, si episcopus urbis (ez akkor távol volt) non advenerit: quia locus ille, quo sepeliri debet, non est sacerdotali benedictione consecratus?« Hozzá adja: Tunc cives et reliqui viri honorati, qui ad exequias beatae Reginae convenerant, imperant parvitati meae dicentes: Praesume de charitate fratris tui, et benedic altare illud; . . . praesume, ut caro sancta sepulturae reddatur. Et sic ab illis injunctus altare in cellula ipsa sacravi.« L. de glor. Confessor. c. 106.

ugyanannyi viaszgyertyát lehessen tűzni. Ezen kereszt isteni Üdvözitőnket képezi, ki magáról mondván, hogy ő a feltámadás s az élet, s hogy a ki benne hisz, soha nem hal meg [1]), eloszlatja előttünk a sír félelmeit, s az enyészetben reményt, a gyászban vigasztalást s a halálban örök életet nyujt. A puszta karó pedig az emberi nemet jeleli, ugymint melyet a tiltott gyümölcsü fa okozta örök halálból Jézus keresztfája szabadita meg.

Másnap a pap a hivek ünnepélyes kiséretében a temetőbe megy, s ott az érintett kereszt előtt megállapodván, a karó három ágára ugyanannyi égő gyertyát szur, azután pedig egy, már a kilencedik s tizedik századbeli szerkönyvekben feltalálható imát [2]) mond, esedezvén az Úrnak, hogy eme cintermet megtisztitani, megáldani s megszentelni méltóztassék, miszerint a hiveknek abba temetendő testei a végitélet nagy napján lelkeikkel egyesülten nyerhessék el az örök élet örömeit. Erre letérdelvén, a mindenszentek letenyéjét mondja, melynek végén ezen vers közben: „Hogy ezen cintermet megtisztitani és megáldani méltóztassál: kérünk Uram hallgass meg minket," a temetőre áldást ad, azután pedig a keresztet megszentelvén, az e kezdetü 50-ik zsoltár mondása közt: „Könyörülj rajtam, én Istenem," az egész temetőt körüljárja s szenteltvizzel meghinti, s a kereszthez visszatérvén,

---

[1]) Joan. 11, 25. 26. Hogy a sírkerteket már hajdan is kereszt szokta disziteni, bizonyitja azon két distychon, melyet Migne, T. 87. a 7-ik századbeli irók, névszerint a sz. Gál apát zárdájának feliratai közt ily cim alatt közöl: Coemeterium fratrum, in cujus meditullio crux:

»Inter ligna soli haec semper. sanctissima crux est,
In qua perpetuae poma salutis olent.
Hanc circum lateant defuncta cadavera fratrum,
Qua radiante iterum regna Poli accipiant.«

A mennyiben ama feliratok egyikében Lajos császár emlittetik, valószinü, hogy idézményünk is a 9-ik századból ered.

[2]) Feltalálhatni ezt Egbert yorki érsek, a sens-i s több más egyháznak Martène által közlött pontificaléiban.

egy a fönnebbivel egyrégiségü könyörgésben [1]) kéri az Urat, hogy e cintermet áldásával megtisztitani s megszentelni, s szolgáinak s szolgálóinak abban nyugvó s az arkangyal szavára váró testeiket egykor az örök vigasztalásban részesiteni méltóztassék. Befejezésül a karón égő három gyertyaszál közül az egyiket a kereszt csucsára, a más kettőt pedig annak két szárnyára tüzi, s a keresztet tiszteletből megfüstöli.

S mi ezen szertartások értelme? — A nedv s élet nélküli száraz karóra, a sírban senyvedő halottnak ezen hü jelképére tüzött égő gyertyák a feltámadás világosságát ábrázolják, mely egykor az Úrban elhunyt hivek testeire nézve a sír sötétségét fogja felváltani. A gyertyák száma a Sz.-Háromságot képezi, melynek nevében s hatalmával történendik feltámadásunk csodája. — A letenyében azon dicsőültek egyetemének pártfogásaért esedezünk, kik a világ háboruságit s a halál fullánkját legyőzve, már az örök nyugalom s béke boldog honát lakják, s sz. Cyprián mártir szavai szerint saját üdvözségök biztos birtokában levén, a mienkről még aggódnak [2]). Érzékeny jelenet! A vitézkedő egyháznak egy kis töredéke, egy keresztény község tagjai azon a téren, melyet nem sokára sírhantjaik fedendnek, porba borulva kérik a diadalmaskodó egyház boldog polgárait, miszerint pártfogásuk hathatósvoltát éreztessék azon rokonikkal, kiknek hamvait az itteni sírhalmok takarandják, lelkeik pedig a szenvedő egyház keblében epedve várandják szabadulásukat [3]). — A „Kö-

[1]) Ez szinte az imént idézett pontificalékban olvasható.

[2]) »De sua salute securi, de nostra adhuc solliciti.« S. Cypr. L. de mortalitate.

[3]) »Ecclesia, quae in coelis est, in sanctis angelis beata persistit, et suae parti peregrinanti, sicut oportet, opitulatur: quia utraque una erit consortio aeternitatis, et nunc una est vinculo caritatis.« S. Aug. Enchir. c. 56. Helyén látjuk itt idézni gróf Maistre, Les soirées de Petersbourg T. 2. eme szavait: »Mily pompás kép, melyet a lelkek ezen roppant városa az ő, egymás közt szünetlen viszonyban álló három osztályával elénk tár! A még küzdő világ egyik kezét a szenvedő világnak nyujtja, a

nyörülj" kezdetü zsoltár nem egyéb, mint a vétkei fölött elbusult s bocsánat s irgalomért esengő léleknek hosszas, érzékény s e szentelési ünnepély céljával teljesen öszhangzó nyögése. — Végre a karóról a keresztre áttüzött égő gyertyaszálak ezt látszanak nekünk mondani: „Gyarló emberek! a haláltól ne rettegjetek! A koporsók mögött a Jézus keresztjén csillámlik a ti halhatlanságtok reménye. Él s örködik fölöttetek Jézus, ki saját feltámadásában a ti feltámadástokat is biztositá, s ebbeli reménytek élesztésére a kereszt diadalmas lobogóját épen azon a téren üti fel, melyen a halál látszólag legyőzött titeket [1]).

Mennél tiszteletreméltóbb az ekként feláldott cinterem, annál természetesb kötelességök az egyházi s világi előljároknak arról gondoskodni, hogy a cinterem kellő kerités vagy árok által a barmok becsapásai, a sírkeresztek kitörésének botrányai s a gyermeki pajkosság merényei ellen biztositva legyen.

Egyébiránt, mit jó tudnotok, az egyház a temetők tiszteletét teljes mértékben biztositá, midőn egy részről azt határozá, hogy a temetők s a templomok ugyanazon okoknál fogva tekintessenek megfertőztetteknek; minő okok: az ott elkövetett

---

másikkal pedig a már diadalmaskodóét ragadja meg. Egyikből a másikba a hálák, az imák, az elégtételek, a segélyek, a sugallatok, a hit, a remény, és a szeretet állandó keringésben jótékony folyamok gyanánt áradoznak. Semmi nincs elszigetelve, sama lelkek, mint egy delejes lemezköteg, saját erejökkel is s valamennyi többjével is birnak."

[1]) A mit Gaume eme szertartások épületesvoltáról ir, az általában a többire is teljesen illik: „Fänden sich ähnliche Gebräuche bei einem Volke des Alterthums, unsere neuern Gelehrten hätten nicht Beredsamkeit genug zu ihrem Preise; sie hätten zu uns von Jugend an in Versen und in Prosa wiederholt davon gesprochen. Warum nun ihre Gleichgiltigkeit gegen die Unwissenheit, worin sie uns rücksichtlich dieser Gebräuche lassen, die so voll Belehrung und Poesie sind? Sind sie desshalb, weil sie der katholischen Kirche zugehören, weniger ehrwürdig? O Menschen! wie lange noch werdet ihr zweierlei Gewichte und Masse halten?" Die kath. Religionslehre. 7. Bd. 4. Abschn.

paráznaság, vérontás, gyilkosság, valamely kereszteletlennek vagy az egyházból kiközönitettnek oda temetése stb., magában értetvén, hogy az ily megfertőztetett temetőben mindaddig senkit nem szabad a szokott egyházi szertartások közt eltakaritani, mig az püspöki engedelem mellett ünnepélyesen ki nem engeszteltetik, vagyis „reconciliáltatik“ [1]); — más részről pedig midőn az általa megszentelt cinteremekbeni temetést, mint hiveinek kizárólagos kiváltságát, csak az ő keblében s békejében elhunyt jámbor kereszténynek engedi meg, attól pedig tiltja s kizárja: 1-ször a hitetleneket, ugymint a pogányokat, mahomedánokat és zsidókat [2]); 2-szor az eretnekeket és szakadárokat [3]); 3-szor a keresztség nélkül kimult gyermekeket [4]); 4-szer a kiközönitetteket, vagyis az excommunikáltakat [5]); 5-ször az uzsorásokat, a mennyiben az illetőknek eleget nem tettek volna [6]); 6-szor a töredelmetlenül meghalt öngyilkosokat [7]); 7-szer valamely gonosz tett elkövetésében, p. o. lopás, gyútogatás stb. közben kimultakat [8]); 8-szor, kik a gyónást egy egész évig s a húsvéti áldozást készakarva elmulasztották [9]); 9-szer, kik valamely tornában, vagyis lovagjátékban [10]) vagy

---

[1]) Dist. 1. de Conseer.
[2]) Cap. 27, 28. Dist. 1. de Conseer.
[3]) Cap. 8, 12. 13. de haeret. — Cap. 2. de haer. in 6-to. Ez III. Ince pápának ezen elvén alapul: »Quibus non communicamus vivis, non communicamus defunctis.« (Cap. 12. de sepult.) Azonban vegyes vallásu országokban nem ellenzi az egyház, hogy a más vallásuak szükség esetében a kath. temetőbe takarittassanak el. Ide tartozik, mit Albitius bibornok ily cimü munkájában: »De infirmitate fidei« ir: »Si absque scandalo a catholicis resisti non posset, hujusmodi consuetudo est toleranda per conniventiam, ut fuit resolutum ab Universali Inquisitione sub dto 24. Julii 1609.«
[4]) Az ilyenek a cinterem árkába szoktak elásatni.
[5]) Cap. 20. de Sent. excomm. in 6-to.
[6]) Cap 3-de usur.
[7]) Can. 12, Caus. 23. qu. 5.
[8]) Can. 31. Caus. 13. qu. 2.
[9]) Cap. 12, de poenit. et remiss.
[10]) Cap. 1. de torneam.

párviadal következtében [1]), — és 10-szer kik végső penitentiátlanságban [2]) haltak meg. — Meg kell azonban jegyeznem, hogy az egyház midőn azokat, kik magokat elkövetett vétkeik által az egyházi temetésre méltatlanokká tevék, e végtisztelettől megfosztja, ezen szigorában az ő kárhozatjok iránt teljességgel semmi ítéletet nem akar hozni, hanem csak az illetők büneit kivánja fenyiteni, s evvel egyszersmind az élőket az azoktóli ovakodásra inteni [3]).

Mennél tanulságosabb az imént magyarázott szertartások értelme, s mennél különösben érdekel épen titeket a szóban levő ünnepély, annál méltóbb, hogy abban buzgó áhitattal vegyetek részt. E szentelés alkalmával nézzetek magatok körül, s midőn itt mindaz, mit láttok, halandó sorsotokra emlékeztet [4]), komolyan fontoljátok meg: hogy nehány év s talán csak nehány hét után eme tér göröngyei fogják tetemeiteket fedni, s azon sírgödörből, mely itt egyetlen birtoktok marad, fog egykor titeket az arkangyal harsány szózata az Úr félelmes itélőszéke elé idézni, hogy az apostol mondása szerint kiki elvegye érdemlett jutalmát ahhoz képest, amint s a men-

---

[1]) Conc. Trid. Sess. 25. cap. 19. de Ref., mely szerint az ilyeneket még azon esetben is tilos eltemetni, ha haláluk előtt a végellátásban részesültek volna.

[2]) Rituale Rom. de exequiis.

[3]) „Die Kirche will durch die verhängte Ausschliessung von der feierlichen Sepultur keineswegs das Urtheil der ewigen Verdammung aussprechen, sondern nur dadurch die begangenen Verbrechen ahnden. Das feierliche Begräbniss soll nur das Verhältniss des Verlebten zur Kirche bezeichnen, nicht aber zur göttlichen Gerechtigkeit. So wenig die Kirche je behauptet, dass Einer durch das feierliche Begräbniss die ewige Seligkeit erlange, oder dass sie ihm diese desshalb zuerkenne, eben so wenig hat sie auch je durch dessen Verweigerung, dem ausdrücklichen Verbote ihres Stifters zuwider, ein absolutes Verdammungsurtheil aussprechen wollen. Allerdings aber mag der Ausschluss vom kirchlichen Begräbnisse auch eine Warnung für die Lebenden seyn, um sie von ähnlichen Vergehen abzuhalten. Müller, Lexicon des Kirchenrechtes, 1. Bd. Art. Begräbniss.

[4]) „Quidquid aspiciebam mors erat.“ S. Aug. Confess. L. 4. c. 4.

nyi jót vagy roszat itt testében mivelt [1]). Minthogy tehát, AA! valamint éji nyugalmunk csendesvoltát testünk egészsége föltételezi, ugy örök nyugalmunk s a sír álmából boldog fölébredésünk reménye is az Úr kegyelme mellett egyedül lelkünk egészségesvoltától függ: szánjátok el ezen ünnepély alatt magatokat, hogy hátralevő, minden esetre igen is rövid élteteket az örökké tartandó élet szakadatlan munkálására fogjátok szentelni. Erre a legbiztosb eszközt s leghathatósb ösztönt abban találandjátok, ha, mire a temetőhely puszta szemlélése is elevenen emlékeztet, világi gondjaitok özöne közt a végső dolgokról, melyek: a halál, az itélet, a pokol, a menyország, naponként s gyakran fogtok elmélkedni: „Emlékezzél meg, oh ember, ugy mond az irás, végső dolgaidról, és mindörökké nem fogsz vétkezni“ [2]).

V.

Tanodaszentelés.

Tanodánk épülete Isten segélyével be levén fejezve, annak szentelését a mai istenitisztelet után fogom végezni, melyre is az Úrban mindnyájatokat ezennel meghílak.

Egy keresztény községnek a templom után nincs, nem is lehet sem fontosabb sem szentebb helye az iskolánál. Itt kezdi

---

[1]) 2. Cor. 5, 10. A végnap félelmesvoltáról költői föllengzéssel énekli Prudentius, Peristeph. Hymn. 4:

„Cum Deus dextram quatiens coruscam
Nube subnixus veniet rubente,
Gentibus justam positurus aequo
Pondere libram.“

[2]) Eccli 7, 40. — Sz. Bernárd, serm. 12. de divers. e szavakat magyarázva igy szól: „Cogita unde veneris, et erubesce; ubi sis, et ingemisce; quo vadas, et contremisce.“ — „Latet ultimus dies, ugy mond sz. Ágoston, serm. 39. ut observentur omnes dies.“

a gyermek az egyház emlőin szopni a keresztény tudomány gyönge tejét, hogy annak táperejével folytonosan gyarapodva, értelmes, jámbor s istenfélő emberré növekedjék. Azon nagyszerü, azon fölséges igazságok, melyeket mi földi s örök rendeltetésünkről, — Isten, minmagunk s embertársaink iránti kötelességinkről a legközönségesb elemi tanodában merithetünk, fontosságuk s valódi becsökre nézve végetlenül felülmulják mindazt, mit a magára hagyott csalékony emberi elme valaha fölfedezni s megállapitani képes volt, s e tekintetben egy falusi gyermektanonc katekizmusából többet tud, mint tudott a pogánykor magasztalt bölcseinek egész egyeteme [1]). Miértis helyesen mondja a második században élt Tertullián, hogy a kereszténynek a valódi igazság s üdvös tudomány tekintetében nem sok tanulni valóra van szüksége [2]), s hogy az Isten által kinyilatkoztatott igazságokat tudni annyit tesz, mint mindent tudni [3]).

Eszerint az iskolát a templom pitvarának s előcsarnokának nevezhetjük: mert a lelkész templomi oktatásiban csak azt füzi tovább, mit az iskolában megkezdett, s azon tudomány épületét folytatja, melynek alapját már amott megveté. Iskola nélkül a lelkész legszivesb törekvése többnyire gyümölcstelen marad, s azon keresztény, ki elég szerencsétlen volt iskolai növelést nélkülözni, lehet ugyan feddhetlen életü

---

[1]) »Le simple catéchisme de nos enfans, ugy mond Chateaubriand, renferme une philosophie plus savante et plus sublime que celle de Platon. L' unité de Dieu est devenue une croyance populaire: de cette seule vérité reconnue date une révolution radicale dans la législation européenne long-temps faussée par le polythéisme, qui posait un mensonge pour fondement de l' édifice sociale.« = »Gyermekeink egyszerü katekizmusa tudósb s fölségesb filosofiát foglal magában a Platóénál. Az Isten egysége néphit lőn, s ezen egyetlen igazság elismerésétől veszi kezdetét gyökeres átalakulta a polytheismus által megvesztegetett europai törvényhozásnak, mely a társadalmi épület alapját egy hazugságra fekteté.« Études historiques, Tome II. Discours I.

[2]) »Christiano paucis ad scientiam veritatis opus est.« Tertull. L. de Anima, c. 2.

[3]) »Nihil ultra scire omnia scire est.« Id. de Praescript. c. 11.

jó ember, de mindvégig annál sajnálatraméltóbb leend, minthogy az elméjét fedő homály sokkal sürübb, s a szivét boritó kéreg sokkal keményebb, mintsem hogy a templomi oktatás fénye s melege, Isten különös kegyelme nélkül képes volna akár azt kellően eloszlatni, akár ezt meglágyitani.

Ily szoros viszonyban állván a templommal az iskolák, természetes, hogy az egyház ezek létesitését, szaporitását s ápolását mindenkor legfőbb gondjai közé számitá. S csakugyan már a 2-ik s 3-ik századbeli egyházban virágzó tanodákat látunk, melyekben a keresztény növelés levén a főcél, az oktatás főtárgyát a hittán s a többi istenes tudományok tevék [1]). Az egyház magában Istentől nyert rendeltetésénél fogva egy nagy üdv- s tanintézet levén, buzgalma következtében a keresztény világ rakva lőn nagyobb s kisebb iskolákkal, s valamint hajdan a püspökök s papjaik a gyermekeknek fáradhatlan oktatói, ugy lakjaik e tekintetben ugyanannyi köztanodák voltak [2]). A negyedik századtól kezdve északról délfelé tolongó vadnépek szilaj dühe ezen intézetek nagy részét eltiporta ugyan, azonban az egyház, mint a sejtjétől fosztott méh, veszteségeit csakhamar helyrehozá, s a tudományok mai örvendetes virágzása s folytonosan haladó kifejlése s ama mindinkább terjedő müveltség, — mely által nem a világ kacér simultsá-

[1]) Ezek közt legnevezetesebb volt az alexandriai tanoda, melyről igy ir Őzseb, Hist. Eccl. L. 5. c. 10. »Per idem tempus fidelium scholae praeerat vir doctrinae causa celeberrimus Pantaenus; quippe jam inde a priscis temporibus sacrarum litterarum schola in ea civitate fuerat instituta, quae quidem nostra adhuc aetate perseverat.« E tanszéken Pantént követte alexandriai Kelemen, ezt pedig Ammonius s Origenes. Az utóbbi később megosztá foglalatosságit Heraclassal: »Divisa omni auditorum multitudine Heraclam e familiaribus suis deligens, virum rerum divinarum studiosum et alioqui doctissimum in docendi officio socium sibi et administrum adjunxit; et huic quidem institutionem eorum, qui primis adhuc imbuerentur rudimentis, mandavit, sibi vero perfectiores docendos reservavit.« Euseb. ibid. L. 6. c. 15.

[2]) Mindezek bebizonyitására számtalan adatot találhatni Thomassinnál, Vet. et nova Eccl. Discipl. P. 2. L. 1. c. 94—99.

gát [1]) hanem azon valódi müveltséget értem, mely a hiveknek minden nyerseség s minden babonától ment jámbor erkölcseikben s viseletükben nyilatkozik, — a katholikus hit természetes hatása mellett főleg azon iskoláknak köszönhető, melyek az egyház sürgetésére, költségén vagy pártfogása alatt keletkeztek [2]), s mindez óráig örvendetesen szaporodnak. Az érintett népvándorlások következtében a tudatlanság sürü fátyola borítván el a barbár nemzetek által meghoditott világot, a tudomány csaknem kizárólag az egyház sajátja lett, s ez a csillagokként, melyek fényét épen az éj homálya tünteti ki, s a napként, mely elüzvén a sötétséget, uj hajnalt derit, majd ismét déli verőfényt s éltető meleget ömleszt ki a földre, — épen e szomoru korszakban fejté ki jótékony hatásának egész erejét, s miután sikerült neki ama nyers népeket a keresztény hit szelid igája alá hajtani, fegye, tanodái s buzditásaival folytonosan törekedett őket növelni, polgárositani, müvelni, mig lassanként a miveltség azon fokára emelkedtek, melyen jelenleg diszlenek [3]).

[1]) Ezt igy festi sz. Gergely pápa Moral. L. 10. c. 16: »Mundi sapientia est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quae falsa sunt vera ostendere, quae vera sunt falsa demonstrare. Haec prudentia usu a juvenibus scitur, haec a pueris pretio discitur, . . . haec duplicitatis iniquitas nomine palliata diligitur, dum mentis perversitas urbanitas vocatur.«

[2]) Azok cáfolására, kik a tagadhatlan igazság előtt szemeiket szándékosan behunyva, a középkornak egyébként is túlságosan nagyitott tudatlanságát az egyház rovására is szeretnék irni, legyen elég idéznünk a párizsi VI. zsinatnak 829-ben kegyes Lajos császárhoz legalább három egyetem fentartása végett intézett eme szavait can. 12: »Obnixe ac supplicitèr vestrae Celsitudini suggerimus, ut morem paternum sequentes, saltem in tribus congruentissimis Imperii vestri locis, scholae publicae ex vestra auctoritate fiant: ut labor patris vestri et vester per incuriam labefactando non pereat. Quoniam ex hoc facto et magna utilitas et honor sanctae Dei ecclesiae, et vobis magnum mercedis emolumentum et memoria sempiterna accrescet.« A magyar clerusnak e tekintetbeni érdemeit terjedelmesen elésorolja Lányi Károly, Magyar Kath. Clerus érdemeinek emléke. Posony. 1843.

[3]) Szépen irja a Génie du Christianisme szerzője T. I. L. 4.

Midőn tehát az egyház egy imában [1]) Isten áldásaért esedezve, a tantermet megszenteli, evvel egy részről az iskola nagy fontosságát kívánja hirdetni, más részről pedig azt mint szent helyet a tanoncok s ezeknek mind tanárai mind szülői előtt tiszteletreméltóvá tenni. Azért ti gyermekek! tudván, hogy szent s arra rendelt hely az iskola, miszerint ott más hasznos sőt szükséges ismeretek mellett isteni religiónk hit- s erkölcságazatira tanittatván, értelmes, jámbor, s istenfélő keresztényekké növeltessetek: abba mindig örömmel s azon

---

ch. 4: »A római birodalom buktával járt hosszas inség alatt a tudományoknak nem volt más menhelyök, mint épen azon egyház szentélye, melyet azok ma oly hálátlanul ostromolnak. A zárdák csendébe vonulva, menekültöket s éltöket ugyanazon szerzeteseknek köszönhetik, kikre jelenleg megvetéssel néznek. A pápák s ezek példájára a fejedelmek által pártolva, a tudományok végre kirepültek azon szent csarnokokból, hol öket a religió ön szárnyai alatt melegité. Névszerint a csillagászat mindenütt ujra születik; XIII. Gergely megjavitja a naptárt; Copernik megalapitja a világ rendszerét; Tycho-Brahe tornya csucsán föleleveniti a hajdani babyloni csillagészlelők emlékezetét; Kepler meghatározza a planétapályák alakját. Azonban az Isten itt is megszégyeniti az emberek kevélységét, az ártatlanság játékának adván meg, mit a bölcsek nyomozásitól megtagadott: mert gyermekek fedezik fel a távcsövet. Amint ezt Galilei tökéletesiti, a végtelenség utai megrövidülnek, az emberi lángész leszállitja magához az egek magasságát, s a csillagok leereszkednek, hogy megméressék magokat.« — Az egyház az iskolák körüli áldásos működését honunkban is mindjárt léte első zsengéjében kezdte. Sz. Gellértről beszéli a vele egyszázadbeli életirója (in Vita S. Gerardi c. 12.) hogy Csanádon tanodát állitván, »constituit Henricum principem Lectorum scholaribus; Walterum in cantu praeesse jussit . . . Eosdem in scientiis grammaticis et musicae informari voluit . . . Nobiles et magnates tradiderunt filios ad discendum fructum scientiae artis liberalis.« Erről ugy szinte az esztergami, veszprémi, nagyváradi, pécsi s egyéb hajdani hires tanodáinkról valamint az első magyar századokban élt jelesb tudosinkról tüzetesen értekezik Fejér, Cod. Dipl. T. 9. Vol. 5. az előszóban.

[1]) Ritualeink a tanodaszentelésre külön szertartást nem tartalmazván, erre a Benedictio novi loci, vagy Benedictio novae domus cimek alatt előfordulók szolgálhatnak.

tisztelettel járjatok, melyet annak rendeltetése s méltósága igényel, s őrizkedjetek azt kicsapongó, pajkos viseletetekkel lealacsonyitani.

Ti pedig, helységünk érdemes előljárói! iskolánk épülete körül tanusitott buzgó s sikeres fáradozástikért vegyétek az egész község, az atyák s anyák, ezen jóreményü gyermekek s a maradék nevében érzékeny köszönetemet. Diszes épületü s jólrendezett iskola levén minden községnek egyik főékessége s főöröme, s jólétének lényeges föltétele, engedjétek reménylenem, hogy iskolánk ügyét mindig sziveteken viselenditek, s annak javára mindazt, mi kötelességtek s tehetségtekben álland, örömest s pontosan teljesitenditek, szemeitek előtt tartván, hogy a magatok, rokonitok, s egykori unokáitok gyermekeiknek képzésére s keresztény növelésére szolgáland ezen intézet, s hogy Üdvözitőnk szavai szerint a mit egynek e kisdedek közül tesztek, őneki teszitek [1]), s ekként e tekintetbeni buzgalmatok s érdemeiteknek mind földi mind menyei jutalma biztositva van.

Végre még hozzátok kivánok nehány szót intézni jó atyák s anyák! Magzatikat a szülők oktatás s növelés végett köztanodákba küldik nem csak azért, mert arra, hogy ezt egészen önmagok nyujtsák nekik, többnyire hiányzik nálok majd a tehetség majd az idő, hanem azért is, mert valamint az orvosok ovakodnak saját családjok tagjait betegségökben gyógyitani, nehogy tudományukat az övéik iránti szeretet megtántoritsa, ugy a szülékre nézve is attól méltán tarthatni, nehogy gyermekeik oktatásában a szülői természetes vonzalom s részrehajlás legjobb akaratjokat meghiusitsa. Mivel ekként saját magzatitok tanitásának s képezésének műhelye az iskola, ebbe őket pontosan küldeni s annak javát áldozatitokkal is előmozditani mindenkor kedves kötelességteknek tekintsétek. Azt, mit mindennapi szükségteken-felül megtakarittok, gyermekeitek keresztény növelésénél jobbra nem használhatjátok. Kincset csak kevés apa képes gyermekeinek

[1]) Matth. 18, 5. — 25, 40.

hagyni, s hagyjon bár, de ha ezek jó növelésben nem részesültek, azt rövid idő alatt el fogják pazarolni, s az apai keresmény csak vásottságuk ingereül, eszközeül s táplálékaul fog szolgálni; miértis Aranyszáju sz. János az oly apákat, kik szülötteiknek csak földi jólétéről gondoskodva, erkölcsi kiképzésöket vétkesen elhanyagolják, s ekként ezek örök kárhozatának okai lettek, nem kételkedik magzataik gyilkosának nevezni [1]); — ellenben ha szülőiktől kellő növelésen kivül egyebet nem öröklöttek volna is, ebben oly vagyonnal birnak, mely a kincs hiányát igen kipótolja. S kivánjátok-e tudni, miért nincs gyakran az iskolai oktatásnak óhajtott sükere? Azért, mert igenis sokszor az iskola és a házi élet, — az, mit a gyermekek az iskolában tanulnak, és az, mit szülőiktől otthon látnak s hallanak, — ellentétben áll. Mind jó s üdvös, mit ők az iskolában tanulnak, azonban ha tapasztalják, hogy azt otthon szülőiknek beszédei s példái meghazudtolják, szükségkép ingadozni fognak, s lassanként attól, mit tanitóiktól tanultak, arra átsimulni, mit szülőik viseletében szemlélnek. Az iskola csak ugy fogja gyümölcsét megteremni, ha az ottani oktatás s növeléssel a házi oktatás s növelés egybevág, azaz, ha a szülők a tanitónak gyermekeik ideigleni s örök javára célzó törekvéseit otthon saját tekintélyök sulyával s saját épületes példájuk vonzerejével őszintén támogatják. — Isten szent áldása nyugodjék mindvégig a mai nap beszentelendő iskolán-

---

[1]) »Non alia ex ratione contingit, ut perversi fiant liberi, nisi quod eorum patres circa vitae praesentis commoda aequo amplius incumbunt, et fere dixerim insaniunt: cum enim illa solum inquirunt, nilque illis praeferendum censent, et suam pariter et liberorum animam negligere coguntur. Hos ego patres parricidis ipsis immaniores et sceleratiores dixerim, illi enim corpus ab anima separant, isti et animam et corpus aeternis ignibus tradunt.« S. Chrysost. L. 3. adv. vituperat. vitae monast. c. 2. — »Studeamus liberis non pecunias, quae pereunt, relinquere, sed pietatem, quae permanet nec unquam absumitur. Si enim pietas non adsit, pereunt pecuniae quae suppetunt: ea vero si adsit, etiam ea quae non suppetunt, acquiruntur.« Id. Hom. in illud: Vidua eligatur.

kon, s igazolja gyermekeink örvendetes előmenetében mindama dús reményeket, melyek ez intézethez kötvék!

VI.

Kórházszentelés.

Kórházunknak Isten segélyével szerencsésen befejezett s a mai istenitisztelet után ünnepélyesen beszentelendő diszes épületében a' felebaráti szeretet ismét egy uj emléket emelt magának, egy uj hajlékot s menyhelyet a szenvedő emberiségnek, — azon keresztény szeretet, mely a szegényt az ő rejtekében fölkeresi, s gyönyörét abban találja, ha a siránkozók könyeit szárithatja, ha az ügyefogyottak szükségét enyhitheti, ha a betegek fájdalmait oszlathatja, ha a haldoklók véghörgését imáival kisérheti; — mely azt hivén, hogy az éhezőben Jézust táplálja, a meztelenben Jézust ruházza, a betegben Jézust látogatja [1]): gyüjt, hogy osztogathasson, izzad s fáradozik, hogy másokat megpihentethessen; örömest szükölködik, hogy másokat gazdagithasson; s mely a földi mulandó kincsekből csak azt vallja sajátjának, mit az általa istápolt szegények kezei a menyei tárházba előre bevittenek [2]).

A pogány hajdankort csodáljuk ugyan polgári intézeteiben, hadi tetteiben, müvészeti remekjeiben: de a felebaráti szeretet erényét s műveit nála hasztalan keressük [3]). Ő a bölcseség

---

[1]) »Unus tantummodo Christus est, qui in omnium pauperum universitate mendicet.« Salvian. adv. Avar. L. 4. n. 4.

[2]) »Remunerati sunt (in coelis) misericordes, qui alimentis et largitionibus pauperum justitiae opera fecerunt, qui dominica praecepta servantes ad coelestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt« S. Cyprian. L. de Mortalit.

[3]) »Allerdings gab es in jener Wüste der Gesinnung eine Oase: die Gastfreundschaft. Wenn aber nun einzelne Reiche neben ihren weitläufigen Wohnungen auch Gebäude errichten liessen, um

legmagasb fokát a mások insége iránti teljes részvétlenségben helyezé [1]), s nála a mi ispitályaink vagy kóródáink még nenevökre nézve is ismeretlenek voltak. A fölösleges vagy béna gyermekeket mint valami állatkölyköt elvetni [2]), a rabszolgákat, kikből állott az akkori ismert világ legnagyobb része, vénségökben, betegségökben veszni hagyni, a szabad polgár jogaihoz számittatott.

Üdvözitönk e tekintetben is az emberiség megváltója lön, s az ő isteni szivéből fakadt szeretet éltető patak gyanánt folyton-folyva öntözi, termékenyiti s átalakitja a világot.

Méltán mondá tehát tanitványinak Jézus: „Uj parancsot adok nektek, hogy szeressétek egymást, miként én szerettelek titeket“ [3]); méltán nevezé ujnak azon szeretet törvényét,

---

befreundete Fremde zu beherbergen, — Xenodochia — so thaten sie es desswegen, um in ihrer eigenen häuslichen Bequemlichkeit nicht gestört zu werden. Jene Pfleghäuser aber bei den Tempeln des Aesculap, in welche man die Kranken unterbrachte, welche mit reichen Geschenken kamen, um den Rath des Gottes zu befragen, darf man eben so wenig mit den christlichen Hospitälern vergleichen, als man die politischen Largitionen der Römer fromme Armenspenden nennen kann.« Dr. Bensen, Ein Hospital im Mittelalter, Regensb. 1853. p. 9.

[1]) »Misericordia est vitium pusilli animi, estque pessimo cuique familiarissima. Sapiens non miseretur.« Seneca de Clement. II. 4. 5. 6.

[2]) Ettől nem maradt ugyan ment a keresztény világ sem, azon különbséggel, hogy a mi nálunk bűn, az a pogányságnál apai jog volt; egyébiránt az egyház a lelencek növeléséről s hol, mint Chinában, ez tőle nem telik, legalább keresztéséről gondoskodik, miként már az ókorban is gondoskodott, miután ebben bizva az elfajult anyák, csecsemőiket titkon a templomok tornácában szokták kitenni. Erről szól Justinián császár, Novell. 153. in Praefat. »Crimen, ugy mond, a sensu humano alienum . . . Thessalonicensis ecclesiae Apocrisiarius ad nos retulit, quod quidam vix ex utero progressos infantes abjiciant, inque sanctis eos relinquant ecclesiis, et postquam educationem ab hominibus pietatis studia exercentibus promeruerint, hos vindicent, et servos suos esse pronuncient etc.« A mai lelencintézetek rendeltetését igen röviden kifejezi a turininak eme szép homlokirata: »Pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumsit me.«

[3]) Joan. 13, 34.

melynek ösztönül s például maga az Isten, mértékül pedig a magunk iránti szeretet szolgál, s mely ha azt mindnyájan egész értelemben teljesitenők, az embereket angyalokká, a földet paradicsommá fogná átváltoztatni [1]). A valóságos s örök javak ismerete a földi javaknak uj becst, a szegénységnek addig ismeretlen értéket szerzett, s Üdvözitőnknek szava s példája tiszteletreméltóvá tevé azon szegénységet, mely addig a roszak legnagyobbikának tartatott s a megvetés tárgya volt.

Eme nagy parancs hü teljesitésének fényében tündöklik előttünk a fakadó egyház első hajnala, s a sz. irásból s a legrégibb szent atyákból elérzékenyülve olvassuk: mint rakják le a hivek minden vagyonukat az apostolok lábaihoz [2]), s mint nyujtják át a vasárnapi istenitisztelet alkalmával a püspöknek adományikat, hogy innen a szükölködők, a betegek, az árvák s özvegyek, a hitökért sinlő foglyok s a jövevények táplálttassanak [3]); mint hirdetnek böjtöt a püspökök, hogy azt, mit ekként önsanyargatásuk által a hivek megkimélnek, szenvedő hitsorsosik szükségének enyhitésére forditsák [4]); sőt, mi mindennél több, mint adják el némelyek rabszolgaságra önmagokat,

---

[1]) E föltételt értve mondja sz. Ágoston is, L. 2. de Civ. Dei, c. 19: „terras vitae praesentis ornaret sua felicitate respublica, et vitae aeternae culmen beatissime regnatura conscenderet.“

[2]) Act. 4, 32—35.

[3]) „Qui abundant et volunt, suo arbitrio, quod quisque vult, largiuntur, et quod colligitur, apud eum, qui praeest, deponitur, ac ipse subvenit pupillis, et viduis et iis, qui vel ob morbum, vel aliam ob causam egent tum etiam iis, qui in vinculis sunt, et advenientibus peregre hospitibus.“ S. Justin. M. Apol. 1. — „Modicam unusquisque stipem menstrua die vel cum velit, et si modo possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Haec quasi deposita pietatis sunt: nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humandisque, et pueris ac puellis re ac parentibus destitutis, jamque domesticis senibus, inde naufragis, et si qui in metallis, et si qui in insulis vel in custodiis.“ Tertull. Apologet. c. 39.

[4]) „Episcopi universae plebi jejunia mandare assolent, . . . de industria stipium conferendarum“ Tertull. L. de Jejuniis c. 13.

hogy szabadságuk árán élhező felebarátikat étethessék [1]); mint ápol a 3-ik század közepén sz. Kornél pápa és mártir bizonysága szerint a római egyház ön keblében több mint ezer ötszáz özvegyet, beteget és szükölködőt [2]); s midőn ugyane században Alexandriában az öldöklő mirigy borzasztóan pusztit vala, mint ápolák az akkori püspök sz. Dénes mártir szerint a hivek egymást a legszembetünőbb veszélynek közepette, s mint hordák halottaikat a sírba saját vállaikon, mitsem rettegve, noha közülök sokan, előkelő világiak s papok, eme hősies nemeslelküségük áldozati lettek [3]).

Természetes, hogy az e korbeli hivek a szeretet eme műveinek alkalmasb gyakorlására a mieinkhez hasonló intézeteket s épületeket a folytonosan dühöngött üldözések miatt nem állithattak, s fölösleges is volt volna állitniok: miután minden keresztény hajléka tárva volt minden ügyefogyottnak, s miután a hivek által határtalanul gyakorolt közadakozásnál fogva az irás bizonysága szerint kezdetben „nem találkozott köztük

---

[1]) „Multi in servitutem seipsos dederunt, et accepto pretio sui alios ciharunt.“ S Clem. Rom. epist. ad Corinth. 1. n. 55.

[2]) „In qua (Ecclesia Romana) sciebat (esse) viduas cum adflictis (θλιβομένοις) plus quam mille et quingentas, quibus universis gratia et benignitas Dei alimenta suppeditat.“ S. Cornel. Papa †252. epist. ad Fabium episc. Antioch. apud Euseb. Hist. L. 6. c. 43. — E részben az antiochiai egyházról igy szól Aranysz. sz. János, Hom. 7. in Matth. „Cogita tecum, quot viduis, quot virginibus quotidie succurrat. Jam enim numerus earum in catalogo praescriptus ad tria millia pervenit. Et praeterea multis, qui careeres inhabitant, auxiliatur; multis in Xenodochio tribulatis, multis advenis, multis leprosis, omnibus qui altari assistunt, cibaria et indumenta praebet, multis etiam, qui quotidie ad petendum accedunt.“

[3]) Ez 262-ik évben történt; a pogányoknak ugyanez alkalommali viseletéről igy szól sz. Dénes: „Gentiles prorsus contraria his egerunt: nam et eos, qui aegrotare incoeperant, exturbabant, et carissimos refugiebant, eosque in viis semineces destituebant, aut mortuos insepultos projiciebant, aversantes mortis participationem ac societatem.“ S. Dionys. Alexandr. apud Euseb. Hist. Eccl. L. 7. c. 22.

semmi szükölködő“ [1]). Azonban amint ezek a 4-ik század kezdetével megszüntek, a munkás szeretet sietett a betegek, szegények, árvák, özvegyek s öregek ápolására maradandó intézeteket alapitani, melyeknek közönséges nevezete Hospitale vagy Ispitály volt, az azok eéljaul szolgált keresztény vendégszeretet kifejezésére. Ezek közül legyen elég emlitenem, hogy Konstantin első keresztény császár Konstantinápolban és Antiochiában a szegények számára menhelyeket készittetett [2]); s hogy a 4-ik században élt Fabiola, a római legnemesb nők egyike, ottani pompás lakát sz. Jeromos bizonysága szerint a szegény betegek részére kórházzá alakitá át [3]); sz. Vazul ujcaesareai püspök pedig ugyanott e célból oly jól elrendezett s oly nagyszerü intézetet létesitett, hogy nazianzi sz. Gergely nem kételkedik azt a világ legcsodálatosb műveihez hasonlitani [4]). A fejedelmek, püspökök s egyes

[1]) »Dividebatur singulis, prout cuique opus erat, neque quisquam egens erat inter illos.« Act. 4, 34. 35. Tudva van, hogy az egyház jövedelmeinek egy negyede a betegek, szegények, árvák stb. táplálására volt később is szánva.

[2]) Euseb, in vita Constant. L. 4. c. 28.

[3]) »Omnem censum, erat autem amplissimus et respondens generi ejus, dilapidavit et vendidit et in pecuniam congregatum usibus pauperum praeparavit, et prima omnium Νοσοκομεία instituit, in quo aegrotos colligeret de plateis, et consumta languoribus atque inedia miserorum membra fovebat.« S. Hieron. epist. 73. ad Ocean. — Ugyanő irja sz. Paulláról, a Graccusok, Scipiók és Aemiliusok unokájáról, annak leányához Eustochiumhoz epist. 108: »Quis clinicorum non ejus facultatibus sustentatus est? quos curiosissime tota urbe conquirens, damnum putabat, si quisquam debilis et esuriens cibo sustentaretur alterius,« és ennek consularis férjéről Pammachi-ról epist. 66. ad Pammach. »Audio te xenodochium in portu fecisse romano,« t. i. Ostiában.

[4]) »Ego autem hunc locum tantae magnitudinis et nobilitatis conspicuum contemplatus, septem orbis miraculis non inferiorem dixerim.« S. Greg. Naz. Monod. in magn. Basil. Erről maga sz. Vazul igy szól: »Quid perpetramus mali, et dum receptacula struimus peregrinis, qui huc advenerint, et praeter istos in eorum usus, quibus curatione opus est propter infirmitates suas? necessarium his solatium procurantes Nosocomos, Medicos, Baju-

áhitatos hivek istenes buzgalmánál fogva már eme hajdankorban a keresztény világ rakva lőn ily szent rendeltetésü intézetekkel [1]), s nekünk magyaroknak jól esik tudnunk, hogy az Úr végetlen kegyelméből köztünk megfoganzott igaz hit mindjárt kezdetben ily jótékony művek alkotásában nyilatkozott, s hogy sz. István első királyunk az országban felállitott nagyszámu kórházakon felül kimerithetlen jótékonyságánál fogva az áhitatos zarándokok befogadására még Rómában s Jerusalemban is dús jövedelemmel ellátott különös ispitályokat alapitott [2]), sőt miután püspökségeink s káptalanaink vagyona főleg az ő határtalan bőkezüségéből ered, ő, nemzetünk dicső apostola,

---

los, Ductores et alios artifices in promtu habere debent etc.« — S. Bas. M. Orat. 20. — Aranysz. sz. Jánosról is bizonyitja életirója Palladius in vita Chrysost. c. 5. »Cum superessent pecuniae nova quoque infirmorum receptacula construit, praeficiens his duos summae religionis sacerdotes, et medicos, et coquos et ministros etc.« Ugyanesak az imént idézett nazianzi sz. Gergely irja epist. 233. ad Castor. Sakerdos nevü áldozártársáról, »praefectus est ptochio, hospitali pauperum mendicorumque insigni et hominibus referto, ob pietatem et diligentiam, quae ejusmodi negotio debetur.«

[1]) Ezeknek rendeltetésökhöz képest már a keresztény őskorban különféle nevezetök volt; a Xenodochium az idegenek fogadására, a Ptochotrophium a szegények táplálására, a Gerocomium az elaggodtakéra, az Orphanotrophium az árvák növelésére, a Nosocomium a betegek ápolására szolgált. Igen szép, mit Theodoret Hist. Eccl. L. 5. c. 18. Placillárol nagy Theodóz császár istenfélő nejéről ir, hogy t. i. szokása volt »Ecclesiarum hospitalia visere, aegrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, jusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique munia obire, quae servi et ancillae exequi solent.«

[2]) A római ispitály századokon át fenállt, s azon helyen volt, melyet jelenleg a vaticáni sz. Péter basilicájának VI. Pius által épitett pompás szekrestyéje foglal el. Erre látszanak vonatkozni XIII. Kelemennek Mária Teréziához 1758-i aug. 19-ről intézett brevéjében sz. Istvánt illető eme szavai: »Ejus autem virtutis, sanctitatis, fortitudinis vestigia exstant istis in locis ad laudem Hungarici nominis sempiternam.« A jerusalemiről bővebb tudomásunk nincs. Ezek iránt l. e munka I. köt. 301. lapj.

Isten előtt részt vett s fólytonosan részesül mindazon intézetek felállitásának érdemében, melyeket a szenvedő emberiség javára főpapjaink példás buzgalma mind e mai napig alapitott, s jövőben alapitani fog.

Az egyház a szenvedőknek szeretetteljes anyjok levén, nem volt oly szükség, nyomor s inség, melynek enyhitését egyik legszebb s legszorosb kötelességének nem tekintette volna, s hogy ezt annál sükeresben teljesitse, valamint hajdan a szegények, betegek s egyéb ügyefogyottak gondját, ha férfiak voltak, a diákonokra [1]), ha pedig nők, a jámbor szüzek s özvegyek közül választott diakonissákra [2]) bizta, ugy később különösen a betegek ápolására majd különféle vitéz rendeket [3]) majd ma is virágzó s áldásban működő férfi- s nő-szerzeteket nemzett, egyszersmind a szent atyák bizonyitása szerint a szegényeket már az őskorban a templomok tornácába helyezé [4]), hogy az előttök elmenő hivek iránt könyőrületre

---

[1]) »Si Dominus ac Magister noster sic se ipse humiliter abjecit, quomodo pudebit vos (diaconos) hoc facere fratribus infirmis ac imbecillis?« Const. Apost. L. 3. c. 19. — »Oportet, ut vos diaconi omnes visitetis, quibus visitatione opus est, et de calamitosis et afflictis nunciate episcopo vestro.« Ibid.

[2]) »Multas anus alit Ecclesia, quae officium aegrotanti praestant.« S. Hieron. epist. 2. ad Nepot.

[3]) Szép mit e részben Michaud ir, Histoire des Croisades cimü jeles munkájában: »A sz. János-, a templomos- a németlovagok rendei más ilynemüekkel együtt a zarándokok védelmére s a betegek ápolására valának rendelve. Érzékeny látvány volt a lovagokat majd a csatatéren majd a fájdalmak menhelyein szemlélni. A sz. János vitézrendének nagymestere a Jézus Krisztus szegényei őrének cimével élt, a lovagok pedig a betegeket és szegényeket az ő uraiknak (nos seigneurs) hitták. Az még bámulandóbb, hogy a bélpoklosság gyógyitására szerzett sz. Lázár rendének nagymestere mindig a bélpoklosok közül választatott, s ekként a szeretet megnemesité azt, mi az emberi nyavalyák közt legundoritóbb.«

[4]) »Hac de causa majores nostri prae foribus Ecclesiarum pauperes collocarunt, ut vel inhumanissimum et segnissimum quemque aspectus ipse egenorum ad miserationem excitet.« S. Chrysost. Hom. 25. de verb. Apost.

induljanak, megemlékezvén Üdvözítőnk ama mondásáról: „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmat fognak nyerni [1]). Noha pedig az emberi nyomor s inség enyhitésére kezdet óta alkotott áhítatos intézeteket többnyire megemészté a barbár nemzetek romboló dühe s a későbbi idők mostohavolta, de a felebaráti szeretet az egyházban kiolthatlan maradt, s ez szülé s szüli folytonosan azon kór- lelenc- árva- s egyéb jótékony intézeteket, melyekkel a keresztény világ rakva van [2]).

Kórházunk mai beszentelésének alkalmából örömest vezetlek titeket, AA! a keresztény századokon át fel épen az egyház bölcsőjeig, miszerint lássátok, hogy jótékony intézeteink eredetöket s tápnedvöket a keresztény szeretet élő gyökeréből veszik, s hogy a mi szépet s nagyot a keresztények embertársaik könyeinek száritására, szükségeinek fedezésére, s ezerféle alakban mutatkozó inségének enyhitésére ez ideig létesitének, mindaz az egyház ápolása alatt született, nőtt s tenyészett, s ha olykor az magában uj is, mint kórházunk épülete, de kútforrásában régi mint az egyház, régi mint maga a felebaráti szeretet isteni nagy törvénye [3]). Hadd foglalkozzék a csalékony világi bölcseség ezentúl is az emberi nyomor meg-

---

[1]) Matth. 5, 7.

[2]) „In der Frist der ersten fünf Jahrhunderte ist die Morgenröthe der neuen Gesellschaft, gebildet unter Blut und Jammer, aufgegangen. Unnennbares Elend umgab ihre Wiege, als sollte das Christenthum, die Entfaltung einer Tugend, welche das Heidenthum nicht gekannt hat, in ihrer umfangreichsten Ausdehnung möglich gemacht werden. Diese Tugend, die christliche Liebe, strahlte in ihrem hellsten Glanze schon von den ersten Gläubigen aus; sie konnte sich mindern, jedoch nie wieder erbleichen, sie ist die Seele der durch das Christenthum wiedergebornen Völker" Kath. Litteratur-Zeitung, III. Jahrg. n. 22. Bőven s alaposan szól e tárgyról a jeles Gérando, de la Bienfaisance publique" cimü classicus munkájában T. IV. 3-ème Partie, Art. 3.

[3]) E szeretetet sokoldalu munkásságában igy festi sz. Ágoston: „Charitas alios parturit, cum aliis infirmatur, alios curat aedificare, alios contremiscit offendere; ad alios se inclinat, ad alios se erigit; aliis blanda, aliis severa, aliis inimica, omnibus mater." L. de catechiz. rudib. c. 15.

szüntetése s az általános boldogság eszközlése végett szebbnél szebb de meddőnél meddőbb tervek s rendszerek kürtölésével; hadd fáradjon ezentúl is sz. Ágoston szerint annak keresésében, a mit feltalálniok nem lehet[1]): azonban a lefolyt századok bizonysága szerint elvitázhatlanul igaz marad, hogy könyeket száritani, fájdalmat csilapitani, inséget enyhiteni, bút oszlatni, s miként az irás mondja, „lankadt karokat erősiteni és bágyadt térdeket izmositani," egyedül csak a keresztény szeretet képes[2]).

Egyébiránt a beszentelési szertartás a mily rövid épen oly egyszerü[3]), s egy imából áll, melyben Isten kéretik, hogy azon házat lakosaival együtt megáldani, megszentelni s mindennemü jóban gyarapitani méltóztassék, miként egykor Ábrahám, Izsák és Jákob hajlékát megáldani méltóztatott, és hogy annak falai közt az ő angyalai lakjanak, kik azt s annak lakosait őrizzék. Mely ima után annak belseje szenteltvizzel meghintetik.

Ezen imához, AA! ti is szivből csatlakozzatok, Istent kérve, hogy ótalmának erejét, áldásinak bőségét korházunkkal folytonosan éreztesse s engedje, miszerint ezen intézet javának előmozditására soha ne hiányozzék nálunk sem a tehetség sem az akarat. Hol a kórház vagy ispitály a diszesb épületek egyike; hol annak jól rendezett állapota s jövendője az elhunyt jámbor ősök pontosan kezelt alapitványiban s a hivek folytonos

---

[1]) „Nihil laborant, nisi non invenire quod quaerunt." S. Aug. de Genes. contra Manich. L. 2. c. 2.

[2]) „Welches jener Systeme hat je ein trauerndes Herz getröstet, ein ödes Herz ausgefüllt? Welcher jener Weltweisen hat je eine Thräne trocknen gelehrt? Nur das Christenthum hat, seit Anbeginn der Zeiten, die Menschen in den unausweichbaren Leiden dieses Lebens durch Reinigung der Neigungen ihres Herzens zu trösten versprochen; und nur das Christenthum hat Wort gehalten." Montalembert, Leben der h. Elisabeth. übers. von Städtler, p. 128.

[3]) E szertartás s ima ugyanaz, mely ritualéinkban az uj házak szentelésére szabva van.

kész adakozásában kellően biztositva van; s hol a vagyonosak olykor egy vagy más élvezetet magoktól örömest megtagadnak, csak hogy a szegényeket s betegek elhagyatva ne szenvedjenek: ott a felebaráti szeretet nem puszta név, hanem tettekben gazdag és elevęn erény. A kórház állapota mindenütt a keresztény élet mérfoka, s mely községben annak ügye hanyatlani kezd, ez ott a jámbor erkölcsök hanyatlásának is szomoru de bizonyos tanusága. Azért kórházatok ápolását magatokra nézve szintugy keresztény szoros kötelességteknek mint becsületkérdésnek tekintsétek, s ne feledjétek, hogy szent Ágoston megjegyzése szerint földi javaink mind elvesznek, de e veszendő javakból müvelt jó cselekedetink el nem veszneknek [1]), s hogy miként sz. Leó pápa mondja, felebarátunkat szeretni annyit tesz, mint Istent szeretni, ki e két szeretetet zért köti egybe, hogy senki ne kételkedjék, miként Istennek adjuk azt, mit a szegényeknek nyujtunk [2]). Sőt az alamizsnaadás nem annyira a szegények mint inkább minmagunk érdekében fekszik: „Ne tekintsd, igy szól Aranyszáju szent János, ne tekintsd az alamizsnát költségnek hanem jövedelemnek, ne is kiadásnak hanem uzsoráskodásnak, miután nagyobbakat nyersz vissza mint adtál: kenyeret adsz, és örök életet nyersz; ruhát adsz, és a halhatlanság köntösét nyered; szállást adsz, és menyországot nyersz; veszendőket nyujtasz, s örökké maradandókat veendesz értök vissza“ [3]).

---

[1]) „Omnia bona temporalia peribunt, sed bona opera non pereunt, etiam quae de bonis pereuntibus fiunt.“ S. Aug. epist. 62. ad Coelestin.

[2]) „Dilectio proximi dilectio Dei est, qui plenitudinem Legis et Prophetarum in hac geminae charitatis unitate constituit, ut nemo ambigeret Deo se offerre, quod homini contulisset.“ S. Leo. M. serm. 9. de Jej. VII. Mens.

[3]) S. Chrysost. Hom. 8. de petit. filior. Zebed.

VII.

Házszentelés (Vizkeresztkor).

L. I. köt. 72-ik lapján.

VIII.

Harangszentelés.

Ujonöntött harangjaink, amint kegyes főpásztorunk által megszentelve ide érkeznek, mindnyájunk örömére templomunk tornyába legottan fel fogván huzatni: ugy hiszem, kedves dolgot teendek nektek, AA! ha jelenleg a harangok eredetét, rendeltetését s megszentelésök főbbszertartásait röviden elétek adom. Az egyház terén minden tárgy tanulságteljes, s mivel e részben a hivekre nézve roppant a tudnivalók tömege, önként következik, hogy szoros kötelességünkben áll nekem ugyan a tanitásra, nektek pedig a tanulásra minden alkalmat felhasználni.

A római pogány hajdankor birt ugyan csengetyükkel [1]), de a harangokat nem ismerte [2]), s ha ismerte volna is, az egyház kezdetben az üldözések félelmei közt sem ezekkel sem más figyelmet ébreszthető hangeszközökkel a hivek egybehivására nem élhetett volna [3]); azonban a 4-dik századtól kezdve

---

[1]) Emliti a csengetyüt már Plautus in Trinummo: »Nunquam aedepol temere tinniit tintinnabulum: Nisi quis illud tractat aut movet, mutum est, tacet.« Azok használatáról szó van az ótestamentomi könyvekben is, Exod. 28, 34. Ecci. 45, 10.

[2]) A chinaiak több mint kétezer év óta birnak kong vagy chong nevü harangokkal, melyek náluk kerekded alaku fémdarabból állnak, s fa pörölylyel megütve, erős hangot adnak. Egy Bécsben is látható a császári kincstárban.

[3]) Miként adatott az akkori hivek tudtára az istenitisztelet ideje?

mindinkább közönséges lett a szokás az istenitiszteletre tavagy deszkadarab verése által, miként azt a keleti egyház a nagyhét három végnapja alatt ma is megtartja, jelt adni [1]). Ki találta föl s ki hozta be a harangokat? nem tudni [2]): azok első említése csak a 7-dik században fordul elő [3]), azonban a 8-dik századtól kezdve használatuk az egyházban közönséges lett.

Rendeltetésök tekintetében a harangok igen célszerü, igen

---

nem tudjuk. A mit e részben a tudósok felhoznak, mind csak merő sejtelem.

[1]) Ezt a görögök semanterium-nak, vagyis jeladónak nevezik. Náluk az első harangok azok voltak, melyeket a 9-ik század második felében Ursus velencei doge Mihály császárnak ajándékba küldött, s melyeket ez Konstantinápolyban a Sophia templomához e célból épitett toronyba helyeztetett.

[2]) Azon egykor igen elterjedt vélemény, mintha a harangokat a 4-ik században élt sz. Paulin nólai püspök találta volna fel s azok innét vették volna »nola campana« nevezetöket, ma már méltán a költemények közé számittatik. Egyébként is ezt a régi irók közül senki nem emliti, s maga sz. Paulin, epist. 12. ad Sever. az általa épitett templomot részletesen leirván, a harangokról mélyen hallgat. A 9-ik századbeli Strábó Valafrid Rer. Eccles. c. 5. igy szól: »Usum (signorum) primo apud Italos affirmant inventum. Unde et a Campania, quae est Italiae provincia, eadem vasa majora quidem campanae dicuntur, minora vero, quae et a sono tintinnabula vocantur, nolas appellant a Nola ejusdem Civitate Campaniae, ubi eadem vasa primo sunt commentata.« Az irók e részben gyakran hivatkoznak sz. Izidornak, Origin. L. 16. c. 25. eme szavaira: »Campana a regione Italiae nomen accepit, ubi primum ejus usus repertus est.« Azonban Izidor e helyen a campana által épen nem harangot, hanem római sulymértéket ért.

[3]) És pedig Bédá-nál, ki Hist. L. 4. c. 23. Hilda apátnő haláláról szólván, emliti miként ez alkalommal egy apáca hallott, „notum campanae sonum, quo ad orationes excitari vel convocari solebant.« Egyébiránt valami harang- vagy csengetyüféle eszköznek kellett annak is lennie, melyről a 7-ik században élt tours-i sz. Gergely szól, midőn, Vitae Patr. c. 7. langres-i sz. Gergelyről mondja, hogy ez »commoto signo, sicut reliqui, ad officium dominicum consurgebat«, s midőn ugyanott c. 8. sz. Nicetas püspök életirásában beszéli, hogy egy karácson estején áhitatoskodó áldozár »jussit signum ad vigilias commoveri«.

becses eszközök, ugymint melyeknek ünnepélyes hangja ugyanazon perében ezernyi-ezrek füleiben s szivéiben cseng; s az egyház szándokát a szelek és felhők szárnyain távol vidékeknek hirdeti. „A harang, ugy mond egy korunkbeli jeles iró [1]), a harang az egyház szózata, mely minket imádságra s közáhitatosságra hí, s szent hangjaival az élet minden viszonyain át kisér; hirdeti a nap különféle szakait, a hajnalt, a délt és az estet, s arra int, hogy a nap kezdetét, közepét s alkonyát imádsággal szenteljük meg; ő híja a fölserdült gyermeket most az első szent áldozásra, most büneinek töredelmes megvallására; ő híja az ifjat s a szüzet a házassági szent frigy kötése végett az oltár zsámolyához; ő hí minket hitünk titkainak s az egyház szent napjainak ünneplésére; ő riaszt fel a tűz s egyéb veszélyek eseteiben segélyhozásra; ő vidáman zeng örömünnepeink alkalmával, s majd ismét bús hangjaival kiséri az elhunyt hiveket örök nyughelyökre.“ E szavak előadják a harangok rendeltetését is mely nem egyéb, mint az Isten di-

[1]) Staudenmaier, Geist des Christenthums, 2. Theil. Csak kivonatilag idézzük, mit a derék szerző terjedelmesen ad. — Szép mit e részben Chateaubriand ir, Génie du Christianisme T. 2. 4-ème P. L. 1. ch. 1. »A harangok hangja, ugy mond, sokféle titokteljes hatással van reánk. Az éj csendében, a lélekharangnak egy haldokló szív lassu lüktetéseihez hasonló csengése hányszor nem tölté már el iszonyodással egy házasságtörő hitves füleit? Hányszor nem hatott az épen az istentagadóig, ki bünös virasztása közt tán épen akkor meré irni, hogy nincs Isten! A toll kiesik kezéből, s ő irtódzva hallja a halálkongást, mely azt látszik tőle kérdeni: Csakugyan nincs Isten? — Hányszor nem rémité már fel álmukból a zsarnokokat az ily komoly zengés? Bámulandó religió, mely egy büvös érc egyetlen csendülésével képes a gyönyöröket gyötrelmekké változtatni, megrázni az istentagadót, és kiragadni a kést az orgyilkos kezeiből. — Hadd gyüjtsék tehát egybe a harangok ezentúl is a hiveket, miután az ember hangja nem eléggé tiszta a bánatot, az ártatlanságot s a szerencsétlenséget az oltár zsámolyához híni. Midőn az amerikai vadak ajtajánál valamely kéregető kopogtat, a kunyhóbeli gyermek az, ki őt atyja lakába vezeti: nekünk is, ha harangjaink nem léteznének, ártatlan gyermeket kellene választanunk, hogy minket az Úr házába híjon.«

csőitése, a papok s hiveknek templomba hivása, a halottak végtisztelése, az ünnepek diszének növelése, s a vihar idején a hiveknek imádságra intése [1]). Egyébiránt az utóbbira nézve meg kell jegyeznem, hogy midőn olykor terhes fellegek közeledtével a harangok meghuzatnak, ez nem azért történik, mintha ez magában a fenyegető veszélyt elhárithatná: ily erőt a harangszónak tulajdonitani babonás vélemény volna; hanem azon okból történik, miszerint a hivek ezen jeladásra Istenhez folyamodjanak, hogy azon imádság erejénél fogva is, melyet a harangok szentelésekor a püspök e végett hozzá intézett vala, tőlök minden vészt távoztatni méltóztassék. Miből következik, hogy e célra elég egy haranggal is a hiveknek jelt adni, s hogy a süker e részben Isten irgalmából nem a harangozók fáradalma, hanem főleg az imádkozó hivek buzgalma után reménylhető.

Lássuk már most a szentelés szertartásait. Ezek a harangok behozatalával csaknem egykoruak [2]), s a maiakkal több-

---

[1]) E célt eme két vers fejezi ki:

»Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum,
»Defunctos ploro, nimbos fugo, festa decoro.«

Némely régi irók a harangok célját még e versekbe is foglalák:

»Funera plango, fulmina frango, sabbata pango,
»Excito lentos, dissipo ventos, paco cruentos.«

»Nur das Christenthum, nur eine solche Himmelslehre bedurfte zu ihrer öffentlichen Verkündigung, sowie zur Weihe ihrer äusserlichen Rituale und heiligen Symbole eines sich der Sphärenharmonie nähernden, zu den überirdischen Räumen emporsteigenden Klanges — der übersinnlichen ätherischen Geistersprache des Metalls, oder der Glocke.« Wanderungen durch das kath. Heiligthum, 1. Thl. §. 6.

[2]) Baronius ugyan ad ann. 968. n. 93. azt állitja, hogy a harangszentelés XIII. János pápától venné kezdetét, ugymint ki ez évben a lateráni főtemplom számára öntött roppant nagyságu harangot ünnepélyesen megszentelte s annak János nevet adott: azonban hogy e szertartás Franc- és Némethonban már ezelőtt kétszáz evvel divott, kitetszik a nagy Károly 789-i capituláréjából, melyben num. 18. az rendeltetik: »Cloccae non baptisentur.« Binterim (Denkwürdigk. T. 4. c. 1.) ezt a házi csengetyükről, vagyis házi órákról, melyek szinte Glocke-nak neveztettek,

nyire megegyeznek. A mennyiben a harangszentelés szentelt-vizzel, olajkenéssel s dicsőült szentek nevére történik, az hajdan némelyek által helytelenül harangkeresztelésnek is neveztetett, [1]): mivel pedig az, mint mondám, olajkenéssel végeztetik, az egyházi szabályok által a püspöknek van fentartva [2]), ki is azt következő módon teljesiti. T. i. a szentelendő haranghoz járulván, ott e végre rendelt hét zsoltár előbocsátása után vizet szentel, s ebbe mártott izsoppal a harangot kivül s ben előbb ugyan ő, utána pedig a többi papság más hat zsoltár mondása közt megmossa, minek végeztével ő jobb hüvelykét a betegek szent olajába mártván, evvel a harang külső felére egy keresztet von, ezután pedig egy könyörgésben esedezik Istennek, miszerint e harangot szentelje meg, hogy hangjának hallatára növekedjék a hivekben a hit buzgalma, s távozzanak tőlök a lelki ellenség ármányai s a jég, a vihar, a villám és szelek veszélyei, a gonosz lelkek pedig annak hangjára s a reá jegyzett keresztjel látára rettegve fussanak el.

Erre a püspök az Úrnak a vihar közti fölségét nagyszerü vonásokban festő 28-ik zsoltárt elkezdi, s mig azt az őt környező papok folytatják, a harangra kivül ugyan a betegek szent olajával hét, ben pedig a szent krizmával négy keresztet von mondván: „Szenteltessék meg s szenteltessék föl Uram

---

érti. Valószinübb, hogy a császár e rendelettel nem a harangok szentelését, hanem csak azt kivánta megtiltani, hogy az, mint a keresztségben, egy vagy más szentnek nevére történjék. S csakugyan Egbert yorki érseknek 8-ik századbeli pontificaléja s a Matène által (De ant. Eccl. rit. L. 2. c. 21) közlött s nagy Károlylyal egykoru gellonis tours-i sacramentárok a harangszentelési szertartásokat s imákat a mai pontificale tartalmával csaknem szóról szóra megegyezőleg magokban foglalják, de a névadásról mélyen hallgatnak.

[1]) Az egyház azt soha nem hitta igy, hanem csak türte: „Advertendum est, ugy mond XIV. Benedek pápa Instit. 47. huic benedictioni nomen baptismi concedi, quod quidem ecclesia non cooptavit sed tantum aequo animo patitur.“

[2]) Sőt a püspök ennek teljesitésére áldozárt pápai különös engedély nelkül nem is delegálhat. S. Rit. Congr. dd. 19. Apr. 1687.

ezen harang az Atyának † és Fiunak † és a Szent-Léleknek nevében, e vagy ama szentnek, (kit megnevez,) tiszteletére;" azután pedig egy imát mond esedezvén, miszerint az Úr e harangot áldja meg, hogy hangjára messze távozzék a sátánnak s a viharnak minden veszélye, s mindazok, kik annak hallatára egybegyülendnek, legyenek minden kisértettől mentek s a hit parancsinak teljesitésében állhatatosak. Most a füstölőbe tömjént tevén, mig a papok a 76-dik zsoltárnak általa megkezdett végverseit mondják, a füstölőt a harangba helyezi, erre pedig egy az előbbihez hasonló tartalmu imában könyörög, hogy a kik eme szent olaj- és krizmával megkent harang zengésére egybe fognak jőni, lehessenek a sátán minden incselkedésétől szabadok s a katholika hit gyakorlásában buzgók. Végre befejezésül sz. Lukács evangeliumának azon szakasza olvastatik fel, mely Jézusnak a Mártha és Mária házukbani látogatásáról s megvendégléséről szól [1]).

Jónak tartom ezekhez felvilágositásul még a következőket toldani:

1-ször, a harangnak szenteltvizzeli megmosásában arra int minket az egyház, hogy ha minden mocsok nélkülinek kell lenni még azon lélektelen eszköznek is, mely zengésével minket az istenitiszteletre hí, annál szükségesb, hogy mi tiszta szívvel s szeplőtlen lélekkel járuljunk az Úr szent hajlékába. Csak igy remélhetjük, hogy könyörgésünk Isten szine elé fog hatni; azért int az apostol, hogy tiszta kezeket emeljünk az Úrhoz [2]); s azért mondja Jézus: „Boldogok a tiszta szivüek, mert ők látni fogják az Istent." [3]).

2-szor, valamint a szenteltvizzeli mosásban ugy az olajkenésben célja az egyháznak az, hogy evvel s imáinak erejével a harangot rendeltetéséhez képest egyházi edénynyé szentelje, egyszersmind pedig az olajban, mely a Sz.-Lélek kegyelmét, s a

[1]) Luc. 10. 38—42.
[2]) 1. Tim. 2, 8.
[3]) Matth. 5, 8.

kezesztjelben, mely a Jézus érdemeit képezi, arra figyelmezteti a hiveket, hogy a harangszót hallván, üdvözségök munkálására ébredjenek, melynek elnyerésére egyedüli alap a Krisztus Jézus érdeme, s egyedüli eszköz a Sz.-Lélek kegyelme. — S mit jelent az, hogy a harang kivül ugyan szent olajjal hétszer, belől pedig szent krizmával négyszer kenetik meg? — A hétszeri kenés arra emlékeztet, hogy hajdan a zsoltáros király ama mondásához képest: „Napjában hétszer mondtam neked, Uram, dicséretet“ [1]), a hiveknek a templomban végzett imádsága hét szakaszból állott [2]), miként az egyházi solosmának, melyet kötelességök szerint a kanonokok s szerzetesek ugyan a templomban, a többi fölszentelt papok pedig otthon végeznek, ma is hét szakasza van, t. i. Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vecsernye és Completorium, azaz reggeli, első, harmadik, hatodik és kilencedik órai, vecsernyei (esti) és befejezési solosma. A harang belsejére vont négy kereszt pedig azon ohajtás jelképe, hogy valamint a harang hivó szava minden irányban hallatszik, ugy az evan-

[1]) Ps. 118, 164.

[2]) „Precationes facite Mane, Tertia, Sexta, Nona, Vespere atque ad galli cantum.“ Const. Apost. L. 8. c. 34. — Sz. Jeromos Laetához leánya istenes növelése iránt irt levelében egyebek közt igy szól: „Assuescat ad orationes et Psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere. Tertia, Sexta, Nona hora stare in acie quasi bellatricem Christi, accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum. Orationi lectio, lectioni succedat Oratio.“ Az e részben felhozható más sz. atyákat mellőzzük. Ha a nyugotiak közt a régiebbek a primáról nem szólnak, oka az, hogy ez az e korbeli Cassián bizonysága szerint csak az 5-ik század kezdetén hozatott be a galliai egyházba, ki is ezt (de canonico diurn. Orat. et Psalm. modo, L. 3. c. 4.) Matutina canonica functió-nak hija. Hogy a zsoltárok s a leckék szövege gyakran érthetlen, e nehézségre, melyre mentségül ma is szeret hivatkozni a restség, már sz. Ágoston megfelelt: „Cantat, ugy mond, populus credens, nec putat se male optare, quod dicitur a divina lectione; et si parum intelligit, credit aliquid boni esse, quod cantat.“ Tract. 12. in Joann. — Egyébiránt a bizonyságok idézésében a papi solosmára is kiterjeszkedni, feladatunkon túl esik.

lium üdvös hangja a világ mind a négy része felé elterjedvén, az egész emberi nemet az egy igaz egyház aklába gyüjtse.

3-szor, valamely szent nevére szenteltetnek föl a harangok, részint, hogy a toronyban függvén, egymástól nevök által is megkülönböztessenek, részint hogy midőn meghuzatnak, szózatukban mintegy azon szentek látszassanak a hiveket a templomba híni, kiknek nevét viselik.

4-szer, a harangba helyzett füstölő az egyháznak azon kivánatát képezi, hogy valamint a tömjénfüst a harang egész belsejét ellepi, ugy a harang szavára a templomban egybegyülendő hivek egész élete legyen malaszttal tölt, s erényeik s könyörgéseik jóillata tömjénfüstként emelkedjék az Úr elé. — Végre

5-ször, az érintett evangeliumi szakasz felolvasásával oda céloz az egyház, miszerint a harang komoly hangját hallva, Jézusnak Mártához intézett szavaira emlékezzünk, s ezek tartalmához képest ne engedjük magunkat a földi gondok árjától elnyeletni, hanem inkább az egyedül szükségesnek, azaz örök üdvünknek elnyerése után törekedjünk, melyet a ki elér, az valóban Magdolna példájaként, mint Jézus ugyanott mondja, a legjobb részt, mely tőle soha nem fog elvétetni, választá magának [1]).

Ime, AA! magokban mily érdekesek, értelmökben mily jelentékenyek, épülésünkre mily tanulságosak a harangszentelés szertartásai! Legyenek bár harangjaink nagyok vagy kicsinyek, azoknak tornyaink magasságából ömledező hangja sajátszerü bájerővel szokott reánk hatni, s igen elfásult keblü az, ki azok zengésénél hideg marad [2]). Azonban a komoly gondola-

---

[1]) l. Marzohl, Liturg. Sacra T. 5. p. 580.

[2]) A harangszónak érzelminkkeli egybehangzásáról szépen irja Lamartine, Méditations poétiques, 32-ème Médit.

„L'airain religieux s' éveille avec l'aurore;
Il mêle notre hommage à la voix des zéphyrs;
Et les airs ébranlés sous le marteau sonore,
Prennent l'accent de nos soupirs.“ = „A szentelt érc a hajnallal fölébredvén, hódolatunkat a szellők fuvalmilval vegyiti, s a hangos ütő által megrázott lég a mi sohajunk neszét

tok közt, miket bennünk a harangszó akaratlanul is felkölt, van egy, mely minden jámbor keresztényt hálaérzetre kényszerit. T. i. a harang rendszerint templommal, a templom rendes istenitisztelettel járván, ki az, ki a harang ünnepélyes hangjának hallatára legalább olykor hálatelten ne emlékeznék azon megbecsülhetlen szerencséjére, hogy Isten kegyelméből tagja levén egy keresztény községnek, mint ilyen templommal, lelki pásztorral s azon előnynyel bir, hogy szent hite háboritatlan gyakorlása mellett a naponkénti istenitiszteletben s az egyház minden áldásiban részt vehet? Ezen jótétemény nagy ságát csak ugy fogjuk kellően méltányolhatni, ha azon ezernyi-ezer hitsorsosunk siralmas sorsára gondolunk, kik majd pogányok majd más vallásuak közt elszórva, üldözve s elnyomva, minden templomot, minden iskolát, minden katholikus oktatást nélkülöznek, s gyakran évekig fosztva vannak azon örömtől, hogy az Úr szolgájával találkozzanak, azon vigasztalástól, melyet az istenitiszteletben s a kegyszerekbeni részesülés nyujt, sőt olykor fosztva még azon reménytől

---

hangoztatja,« — s még szebben a jeles Lüft, Liturgik, 2. Bd. §. 389: »Welche grosse Bedeutung und ethische Macht liegt im Geläute der Kirchenglocke! Sie erschallt wie eine Stimme aus höherer Welt und tönt dem Menschen nicht blos ins Ohr, sie tönt ihm ins Innerste der Seele hinein. Wie es ihre Hauptbestimmung ist, die Gläubigen zur Kirche zu rufen, — so begleitet das Glockengeläute den Gottesdienst selbst in seinen Hauptmomenten, um dieselben auszuzeichnen und den ethischen Eindruck zu erhöhen. Die Glocke begleitet dann ebenso mit ihren ankündigenden, mahnenden und verheissenden Lauten den Menschen auf seinem ganzen Lebenswege, und berührt in tausend geheimen Beziehungen und höheren Anklängen die innersten Saiten seines Gemüthes, indem die Religion selbst, die ihm von der Wiege bis zum Grabe zur Seite geht, sich ihrer bei den Mahnungen, die sie erlässt, und den Segnungen die sie spendet, als Heroldin bedient. Sie heiligt die Zeit, indem sie die verschiedenen Tageszeiten mit ihrem feierlichen Klange ankündigt, um den Menschen zu erinnern, die Zeit und sich selbst durch höheren Aufschwung und Gebet zu heiligen und zugleich eine ordnende Regel ins Leben zu bringen.«

is, hogy végszentségekkel ellátva mulhassanak ki ez életből. Szolgáljon erre például egy érzékeny történet.

Sükerült a tizenhatodik század folytán a hitujitásnak, hogy Ángolhonban diadalmaskodjék. Az erőszak, melylyel ezt az ottani fejedelmek eszközlék, szilajságában felülmulja mindazon kegyetlenséget, melylyel egykor Róma pogány császárjai a katholika egyház ellen dühöngtek. Főfokát érte el az üldözés Erzsébet királyné uralkodása alatt, ki neme minden szelidségéből kivetkezve, vérpatakokban törekvék a katholika egyházat országában elfojtani [1]). A katholika hit gyakorlása fölségsértésnek tekintetvén, halálbüntetés volt szabva minden papra, ki az országban tartozkodni, minden lakosra, ki házánál neki menedéket nyujtani vagy misét hallgatni merészlett, s ezrekre mén azon jámbor férfi s nő hivek száma, kik őshitökhezi ragaszkodásukért majd a vérpadon vesztek el, majd minden vagyonuktól megfosztva, évekig sőt gyakran halálukig börtönben sinlettek [2]). Ennyi kegyetlenség következtében igen csekélyre olvadt le Ángolhonban a hivek száma, s a mészárlást kikerült vagy a külföldről belopódzott papok a halál szembetünő veszélyeitől s a szünetlenül résen álló kémektől környezve,

---

[1]) Erzsébetről álnokságát s a katholikusok iránti kegyetlenségét tekintve, eme, túlságosan is szigoru itéletet hozá az ángol protestans Cobbett: »A prot. Reformatió historiája Angliáb. s Irlandban,« angolból magyarra ford. Nagy-Várad 1834. III. Füz. »A történetirók meg vannak az iránt egymás közt oszolva, ki volt legyen a leggonoszabb férfi, ki valaha Angliából kikerült, VIII. Henrik-e vagy Cranmer? de minden embernek meg kell vallani, hogy Erzsébet a leggonoszabb asszony volt mindazok közt, kik valaha Angliában, sőt az egész világon éltek, magát Jezabelt sem véve ki.«

[2]) Noha csak fővonásokban, de hiven festi ezen félelmes üldözést Dr. Challoner Robert ángol kath. püspök ily cim alatt németre forditott munkájában: »Denkwürdigkeiten der Missionspriester und anderer Katholiken, die in England ihrer Religion wegen den Tod erlitten haben.« 2 Bände, Paderborn. 1852. E jeles munka igen olvasásramélto, s valóságos ángol martyrologium.

csak éjjel s álruhában látogathaták a hiveket, s csak ritkán s rejtekben ünnepelheték hitünk szent titkait. E gyászos időben ugyanott egy protestans elökelő család szolgálatában élt egy katholikus agg özvegynő, ki noha évek óta sem katholikus papot nem láthatott sem istenitiszteletben nem részesülhetett, s noha egyházához hű ragaszkodása miatt sok gúny, faggatás s kisértésnek volt kitéve, mindezek dacára hitében állhatatos maradt, s egyháza romlása fölött naponta keseregve, szüntelen azon kegyelemért esedezett Istennek, hogy mielőtt a sírba szálland, még egyszer részesülhessen a szent mise hallgatásának boldogságában. S ime ura, ki őt egyéb dicséretes tulajdoni mellett még ezen katholikus buzgalma miatt is becsülé, váratlanul jelenté neki, hogy, miként titkos uton tudtára jött, egy bizonyos szomszéd vidékbeli katholikus nemes háznál lappangó pap a következő napon misét fogván ott mondani, ő arra kész leend őt elküldeni. Leghőbb vágyát teljesedni látván, kimondhatlanul boldognak érzé magát a jámbor özvegy azon szent reményben, hogy annyi év leforgása után valahára, habár titkon is, a szent miseáldozat ünneplésében ismét részt vehet; azonban az öröm nagyvolta fölemészté minden erejét; — az ohajtott nap viradtát nyugtalanul várva, előkészületül az egész éjt magán áhitatosságban tölté, s midőn az elindulás órája elérkezett, szobájában mosolygó arccal ugyan, de halva találtatott [1]).

Harangjaink zengése tehát szolgáljon, AA! még azért tartozó hálátok fölébresztésére is, hogy ti, egy boldogabb legelőn tenyésző nyáj, az Úr egyéb kegyelmeinek bősége mellett üdvözségtek munkálására még templom s lelkipásztor birtokával is dicsekedhettek. Egyébiránt szívből ohajtom, hogy harangjaink hivó s intő szava találjon nálatok mindig teljes készségre, s akkor is, midőn az majd végtiszteletül utolszor fog fölöttetek hangzani, találjon a hiveknek lelketek örök nyugalmaért mondandó imája a mindenható Istennél meghallgatásra!

[1]) Felhozza e történetet Mehler is, Beispiele zur gesammt. kath. Lehre. III. Bd. XX.

IX.

Keresztszentelés.

Jámbor lakostársink egyike üdvözitő Istenünk dicsőségére s a hivek áhitatosságának élesztésére feszülettel ellátott diszes keresztet állitván, miután e végre tett alapitványában annak folytonos jókarbani tartásáról is kellően gondoskodott, ez kegyes főpásztorunktól kért s nyert megbizatásomnál fogva az egyház szokott szertartása szerint a jövő vasárnapi istenitisztelet után fog megszenteltetni. Mely ünnepélyben hogy annál nagyobb lelki épüléssel vehessetek részt, előkészületül e következőket kivánom tanulságtokra felhozni.

Mi a kereszt? — A kereszt képe s emlékjele a rabszolgák büntetésére szolgált azon gyalázatos fának [1]), melyen Jézus sz. Ágoston kifejezése szerint a halál legkinosabb, legbecstelenebb nemét szenvedte, hogy minket az örök haláltól megmentsen [2]), s hogy ne legyen a halálnak többé oly neme, melytől az ő mártirjai irtódzhassanak [3]). De ha egy részről sz. Jeromos szerint nincs semmi gyalázatosabb azon keresztnél, melyben hiszünk s melylyel ellenségink ellen diadalmaskodunk [4]), más részről a kereszt e siralom völgyében ránk nézve

---

[1]) Azért mondá Cicero, Act. 2. in Verrem L. 5. c. 66: »Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem tollere? verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest.« — »Pone crucem servo.« Juvenal. Satyr. 9.

[2]) »Morte crucis pejus nihil fuit inter omnia genera mortium. Elegit extremum et pessimum genus mortis, qui omnem fuerat ablaturus mortem.« S. Aug. Tract. 30. in Joan.

[3]) »Extremum genus mortis eligit, ne aliquod genus mortis martyres ejus formidarent.« Idem, serm. de Symb.

[4]) »Cruce nil contumeliosius proferes, quam profitemur et credimus, et in qua de hostibus triumphamus.« S. Hieron. adv. Helvid. c. 18.

az örök vigasztalás jelképe, földi zarándokságunkban vándorbotunk, az élet homályában vezércsillagunk, végóránkban legfőbb reményünk. Az ember fia, ki azon s avval minket megváltott, halálának s világhóditó győzelmének ezen eszközét [1]) nekünk hagyta, s tizennyolc század óta e szent hagyomány s jel előtt földre borul az emberi nem, s ma már a királyok homlokán tündöklik azon kereszt, mely hajdan a gyalázat fája volt [2]). A kereszt árnyékában terjedt, tenyészett, s halad még mindig minden tudomány, müveltség s józan polgári szabadság; ez ragyog templomaink csucsán; ez disziti mind a nagyok palotáinak fényes termeit, mind a szegények kunyhóinak alacson falait; a kereszt a mi szüzeink nyakéke, vitézeink érdemdisze, lobogóink diadaljele; ez fogja fel a haldokló keresztény végsohaját, ez fedi koporsóját, ez boritja sírhalmát, s ez fog a napok fogytán feltünni az égen, midőn majd annak látára zokogni fognak a föld minden nemzetei, s az ember fia a felhők erején eljövend nagy hatalommal s dicsőséggel itélni az eleveneket és a holtakat [3]); szóval „a kereszt, miként sz. Leó pápa mondja, minden áldás kútfeje, minden malaszt oka, ugy-

---

[1]) »Cum ultimo hoste morte praeliatus per trophaeum crucis triumphavit.« Tertull. adv. Marcion. L. 4, c. 20. — »Domuit orbem non ferro sed ligno.« S. Aug. Tract. in Ps. 54. Szépen irja e tekintetben Poujoulat, Histoire de Jérusalem. T. 3. ch. 26. »Les statues d'or de Jupiter et de Minerve tombent en poussière à l'approche de la croix de bois; l'Olympe mythologique croule devant le calvaire.« = »Jupiter s Minerva arany szobrai a fakereszt közeledtére porba rogynak; a mesés Olymp leomlik a Kálvária előtt.«

[2]) »Vexilla militum crucis insignia sunt; regum purpuras atque ardentes diadematum gemmas patibuli salutaris pictura decorat.« S. Hieron. epist. ad Laetam. — »Crux jam et de poena generis humani sublata est. Finita est in poena, manet in gloria. A locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Qui tantum honorem dedit poenis suis, quid servat fidelibus suis?« S. Aug. Enarr. in Ps. 36. — »Jam in fronte regum fixa est illa crux, cui inimici insultaverunt.« Id. Enarr. in Ps. 54.

[3]) Matth. 24, 30.

mint melyben a hiveknek erő adatik az erőtlenségből, dicsőség a gyalázatból s élet a halálból“ [1]).

Valamint tehát méltán kiáltá az apostol: „Tőlem pedig távol legyen egyébben dicsekednem, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztjében“ [2]), ugy a kereszt jelentékenységének, emlékezetének s tiszteletének természetes következménye volt, hogy az egyház a szent kereszt jelét, vagyis a keresztvetést a legrégibb sz. atyák tanusága szerint a szentségek kiszolgáltatásánál, a miseáldozatnál s áhitatos szertartásinál az apostolok idejétől fogva használta [3]), s hogy a hivek

---

[1]) S. Leo M. serm. 59. — Méltónak véltük közleni, mit a keresztről egy ujabb protestans iró mond: »Jahrhunderte sind vorübergegangen. Die Weisheit der Stoa und Academie ist verschollen. Die Weltherrschaft der Römer ist eine Beute anderer Völker geworden. Aber eins ist geblieben und hat den Wechsel der Dinge überlebt und allen Stürmen Trotz geboten: das Panier des Kreuzes. Einst ein Zeichen der Marter und Todespein, steht es auf den Spitzen unserer Thürme, den Kronen unserer Fürsten, den Gräbern unserer Todten, als der Altar des neuen Bundes, als die Weltfahne, zu welcher alle Völker berufen sind, als die Erinnerung daran, dass unsere Zuflucht in der Gefahr unsere Stärke in der Anfechtung, unsere Weisheit und Wissenschaft an dem Kreuze hängt und von dem Kreuze ausgegangen ist in die Welt. Der Tod und die Sünde liegen vernichtet unter ihm. Es ist der Baum der Freiheit, aus dessen Aesten uns die goldenen Früchte des Friedens und des Lebens entgegenschimmern, das Zeichen, dass Jesus Christus siegreich herrscht und kommen wird in Macht und Herrlichkeit.« Kritzler, die Heldenzeiten des Christenthums, 1856, I. Bd. 4. Abschn. §. 5.

[2]) Gal. 6, 14.

[3]) »Si regenerari oportet, crux adest; si mystico illo cibo nutriri, si ordinari, et si quidvis aliud faciendum, ubique nobis adest hoc victoriae symbolum.« S. Chrysost. Hom. 64. in Matth. — »Quid est, quod omnes noverunt Christiani, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur. sive frontibus credentium (azaz Catechumenorum), sive ipsi aquae, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate inunguntur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.« S. Aug. Tract. 118. in Joan. »Eine auch für das Alter der Benedictionen bemerkenswerthe Stelle«, ugy mond Mohne F. J. Lateinische Hymnen des Mittelalters. 1853. I. Bd. p. 146.

a második században élt Tertullián bizonysága szerint ha lakjukból ki- vagy abba bementek, ha öltöztek, mosdottak, ettek, leültek, felálltak vagy társalogtak, vagy bármit műveltek, homlokukra a kereszt jelét szokták vonni, [1]) és pedig ugyanazon okból, melyből azt mi is teszszük, ugymint kik midőn magunkra e szavak közt: „Az Atyának, és Fiunak és Sz.-Léleknek nevében," keresztet vetünk, evvel a Megváltónkban s a Szent Háromságbani hitünket s azt valljuk, hogy mindent Istennel, Istenért s az Isten irgalma, a Jézus érdeme s a Sz.-Lélek kegyelme által akarunk művelni, szóval a keresztvetés által magunkat mintegy ujra a kereszt tanitványi közé kivánjuk avattatni, s a Jézus kereszthalálának áldásait magunknak tulajdonitani [2]). Azért inti Aranyszáju szent János a szülőket: „Ti anyák, ugy mond ő, tanitsátok gyermekeiteket, s ha ezt még ők nem volnának képesek tenni, ti magatok nyomjátok rájok a kereszt jelét" [3]).

Az ősegyházban nem hiányzottak faragott, vésett vagy festett keresztek [4]), csakhogy többnyire feszület, vagyis kép nélkül, miután az akkori hivek attól tartottak, nehogy ez által a pogányoknak, kik őket egyébként is a keresztvetés szokása miatt „keresztimádóknak« csúfolák [5]), ürügyet nyujtsanak azon rágalomra, mintha ők is képeket imádnának: miértis, mi-

[1]) »Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quaecunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.« Tertull. L. de Cor. Mil. c. 3. A keresztvetés használatáról számos régi bizonyságot közöl Bellarmin, L. 2. de Imag. Sanctor. c. 29.

[2]) Lüft, Liturgik, II. Bd. 1. Th. §. 303.

[3]) S. Chrysost. Hom. 12. in ep. 1. ad Cor.

[4]) Egy minden feszület nélküli egyszerü kereszt Pompejiben is találtatott, mely is ekként kétségtelenül az első századból ered. A XVI. Gergely által Rómában felállitott jeles »Museo Christiano«-ban nagy számmal láthatni részint a római romok részint a catacumbákból kiásott oly lámpákat, mécseket s edényeket, melyeken öntve, vésve vagy festve a kereszt jele diszlik.

[5]) E nevezet hadarsága ellen komolyan kikel Tertullián, Apolog. c. 16. és Minucius Felix in Octav. c. 29.

dön katholikus hitöket titkos értelmü s csak az avatottak előtt ismeretes külső jel által is kivánták hitsorsokik számára nyilvánitani, e végre síremlékeikre s különféle edényeikre majd bárányt, melynek neveztetik az evangeliumban Krisztus, — majd jó pásztort, kinek hivá önmagát Jézus, — majd galambot, mert ez a bárkába olajággal visszatérve s evvel a vizözön megszüntét hirdetve, e tekintetben képe a világ isteni Szabaditójának, — majd halat, mert ennek görög neve, t. i. „ichthysz“ eme szavaknak: „Jézus Krisztus Isten Fia Megváltó,“ ha görögül iratnak, első betüikből áll [1]), szoktak ábrázolni. Ezen jelképekhez tartoztak a Káin által megöletett Ábel rajza; az Ábrahámé, amint fiát Izsákot feláldozni készül; a Mojzesé, amint a sziklából forrást fakaszt ki; a menybe emelkedő Illés prófétáé; s a Jónásé, amint a tengerbe vettetvén a cethal gyomrából sértetlenül kiszabadul [2]). Mindezen képek Jézust ábrázolák, s az ő szenvedésére, halálára, feltámadására s menybemenetelére vonatkoztak.

Ily ártatlan fortélylyal éltek az őskeresztények, hogy egymást megismerjék, de a pogányságnak vesztökre mindig éber figyelmét kikerüljék. Azonban amint azegyház szabadságát megnyerte, nem levén többé a rejtélyességre semmi ok, a kereszt jelét már a 4-dik században szerte találjuk.

Nagy Konstantin első keresztény császár példája s rendeletei e részben nem csekély hatást gyakoroltak.

---

[1]) E szavaknak: „Ἰησοῦς Χριστὸς, Θεοῦ Υἱὸς, Σωτὴρ,“ első betüikből „ἰχθύς“ = „piscis“ kerül ki. Erre hivatkozik Milevei Optát, L. 3. „Hic est piscis, qui in Baptismate per invocationem fontalibus undis inseritur, . . . cujus nomen in uno nomine per singulas litteras turbam sanctorum nominum continet.“ Tertullián pedig a kereszténveket is „halacskáknak“ nevezi: „Nos pisciculi secundum ἰχθύν nostrum Jesum Christum in aqua nascimur.“ L. de Bapt. c. 1. — E jelképekhez tartozik még a Krisztus nevének két első összefont görög betüje ☧, s az A és Ω, minek nevezi magát Jézus Apoc. 22, 13.

[2]) Számos példáját közli eme jelképeknek Mamachi, Orig. et antiquit. Christian. T. 3. c. 1. s már előtte Arringhi, Roma subterr. T. 2.

T. i. e fejedelem kénytelen levén Maxentius pogány császár ellen táborba szállni, midőn Rómához közeledének, az ő s az egész sereg látára fényes kereszt tünt fel az égen e szavak mellett: „Ezen jelben fogsz győzni“ [1]). És győzött is, s e győzelmének, mely egyszersmind a kereszténység diadala volt, emlékeül a birodalom zászlóját [2]), s a többi hadi lobogókat, katonáinak fegyvereivel együtt, a szent kereszt jelével ékesité föl [3]), a templomokban s saját palotájában drága kereszteket állitott [4]), s ilyeneket a megfeszitett Jézus iránti tiszteletből ajándokul a római, a konstantinápoli s a jerusalemi templomoknak is küldött, egyszersmind a gonosztevőkre nézve a keresztbüntetést eltörlé, nehogy továbbá is becstelen büntetés eszközeül szolgáljon azon kereszt, melyet az Isten Fiának a világ váltságaért azon szenvedett szentséges halála örökre megnemesitett [5]).

[1]) „Crucis trophaeum in coelo e luce conflatum et soli superpositum ipsis oculis se vidisse Constantinus firmavit cum hujusmodi inscriptione: τούτῳ νίκα, hoc vince.“ Euseb. Vita Const. L. 1. c. 28. Nem hiányoznak ugyan, kik ez eseményt kétségbe vonják: azonban Özseb e részben egyenesen a császárra, kinek meghitt barátja volt, hivatkozik, s őt támogatja az egykoru Lactanc, de Morte persecut. c. 44. továbbá Socrates, Hist. Eccl. L. 1. c. 2. s több későbbi görög iró is.

[2]) „Cogitanti ipsi et diu multumque apud se reputanti, nox tandem supervenit. Tum vero Christus dormienti apparuit cum signo illo, quod in coelo ostensum fuerat, praecepitque, ut militari signo, ad similitudinem ejus, quod in coelo vidisset, fabricato, eo tamquam salutari praesidio in praeliis uteretur.“ Euseb. ibid. c. 30., ki ott ezen „labarum“ s az annak tetejére helyzett s drágakövekkel ékesitett kereszt alakját is leirja.

[3]) „Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.“
Prudent. L. 1. contra Symmach.

[4]) „Tantus divini numinis amor Imperatoris animum occupaverat, ut in totius palatii eminentissimo cubiculo in maxima tabula, quae in medio lacunaris inaurati expansa est, signum Dominicae passionis ex auro pretiosisque lapidibus elaboratum infixerit.“ Euseb. L. 3. Vita Const. c. 49.

[5]) „Trebonianus cruci furcam substituit, quia Constantinus supplicium crucis abrogaverat.“ Pandect. L. XLVIII. tit. IX. de poen.

A nagy s bölcs császár ebbeli buzgalma sükerét nem kevéssé elömozditá azon örvendetes esemény, hogy jó anyja, az istenfélő Ilona, Jerusalemben a pogányok által elásott valódi keresztet feltalálá [1]), az egyház pedig nemsokára emlékezetét a szent kereszt feltalálásának ünnepében kezdé megülni [2]). Annak bizonyságára, hogy már a 4-dik században közönséges volt a keresztények közt a kereszt jelének birtoka, szolgáljanak Aranyszáju sz. János eme szavai: „A közönséges átok jele, a legcsúfosb büntetés eszköze most már a közönséges vágy és szeretet tárgya lőn. Mindenhol látjuk azt diadalmaskodni, s látjuk azt a házakban, a háztetőkön és falakon, a városok és falukban, a piacokon, az utaknál s a pusztákban, a hegyeken és völgyekben“ [3]).

S a hivek e részbeni buzgalma a hajdankor óta mitsem csökkent: ma is találkoznak emlitett jámbor lakostársunkkal hasonérzelmü keresztények, kiknek s olykor egész községeknek áhitatából emelt keresztek mezeinket, hegyeinket, utainkat és sírkerteinket ékesitik. Öröm fogja el a katholikus utas keblét, midőn valamely község határába lépvén, ott a szabadban diszlő keresztet megpillantja: mert ennek látása sejteti vele, hogy a községben, melyhez közelit, hitsorsosira és pedig olyanokra talál, kik az apostollal dicsőségöket a Krisztus keresztjében helyezik.

---

[1]) Ezt előadja az egykoru jerusalemi sz. Cyrill, epist. ad Const., sz. Ambrus, Orat de obitu Theod., sz. Chrysost. hom. 85. stb., kik ha a történet részleteiben egymástól kissé eltérnek is, de annak lényegében megegyeznek.

[2]) Annak miséje már a Geláz sacramentárában találtatik.

[3]) S. Chrysost. Hom. contra Jud. et Gentil. — Egyebek közt a 4-ik században élt sz. Paulinból tanuljuk, hogy hajdan a kereszt lábánál bárány, olykor pedig a kereszten virágkoszoru vagy galamb volt ábrázolva:

„Sub cruce sanguinea niveo stat Christus in agno;
Agnus ut innocua injusto datus hostia leto.“
S. Paulin. ep. 32. ad Sever.

„Ardua floriferae crux cingitur orbe coronae,
Et Domini fuso tincta cruore rubet.
Quaeque super signum resident coeleste columbae,
Simplicibus produnt regna patere Dei.“ Id. ibid.

S vajjon azonkivül, hogy az ily keresztek a vidék díszére szolgálnak, van-e azoknak még magasb céljok is? — Van igenis, s ez abban áll, hogy a hivek a keresztet szemlélvén, az ez által képezett Üdvözitőre emlékezzenek, s ébreszszék föl s tápláljàk magokban azon erős hitet, hogy a Jézus kereszthalálában váltattak meg, azon reményt, hogy egyedül a megfeszitett Jézus végetlen érdemei által üdvözülhetnek, s azon jó pásztor iránti szeretetet, ki lelkét adá az ő juhaiért [1]).

Ily célja levén az e nemü kereszteknek, az egyház azokat bizonyos, már a 8-ik században divott szertartással [2]) ünnepélyesen meg szokta áldani, hogy tiszteletöket ez által is növelje. Eme szertartás igen rövid s abban áll, hogy a pap a kereszt előtt helyt foglalván, isteni Megváltónknak esedezik, miszerint áldja meg azon keresztet, melyen egykor szenvedett halála által a sátánt meggyőzte. Mire azt szenteltvizzel meghintvén, könyörgését háromszori keresztvetés közben ekként folytatja: „E kereszt jele szenteltessék meg az Atyának † és

---

[1]) Igen helyes, mit e tekintetben a szellemdús Stolz Albán ir: »Ich sehe die Kruzifixe gerne am Weg; sie scheinen mir ein religiöses Bedürfniss für die Christen zu seyn. Auch der Geist des bessern Menschen wird fort und fort abwärts der Erde zugezogen, er leidet unaufhörlich an Vergesslichkeit für Gott und Christus; desshalb ist es von vielem Werth, wenn ihn die Sinnenwelt selbst erinnert, sein Denken nach Innen und nach Oben zu richten. Ein besseres Zeichen hiefür gibt es aber nicht als das Kreuz; es erinnert den Christen auf die concentrirteste Weise an die Grundwahrheiten und Grundforderungen seiner Religion. Und der Allwissende weiss ohne Zweifel von unendlich vielen frommen Anmuthungen und Entschlüssen, welche die stille und tiefe Predigt der Kreuzzeichen an den Landstrassen schon gewirkt hat.« Spanisches für die gebildete Welt. Freiburg. 1854. p. 192.

[2]) Előfordul az már a II. niceai zsinat által (787) Act. 6. emlitett Ordo Romanus-ban s az ugyanazon századbeli jumieges-i pontificalében. Egyébiránt ritualéinknak keresztszentelési eme két imája: »Rogamus te Domine«, és »Benedic Domine hanc Crucem etc.« már a 11-ik századbeli lyre-i pontificálében foglaltatik.

Fiunak † és Szent-Lélek Istennek † nevében, miszerint mindazok, kik e keresztet előtt az Úr miatt meghajólva imádkozni fognak, testi s lelki áldást nyerjenek.“ Ezt végezve letérdel s hallkan imádkozik, azután pedig tisztelete jeléül a keresztet megcsókolja, mit ő utánna a hivek is tetszésök szerint tesznek. Nem a keresztnek, hanem az azon meghalt Isten Fiának imádása ez [1]), ugymint kinek nevére az apostol szerint minden térd meghajól [2]): de noha e térdelés és csók által tanusitott tisztelet isteni Megváltónkra vonatkozik, magát a keresztet is, mint a Jézus halálának az ő nevében az egyház által is megszentelt jelét, képét s emlékezetét, illeti. Ily értelemben szólnak a kereszt tiszteletéről a szent atyák [3]), ily értelemben határozák el annak üdvösvoltát a II. niceai s a trienti közönséges zsinatok [4]).

Szives köszönet tehát jámbor lakostársunknak abbeli áhitatos bőkezüségeért, melynél fogva a felállitott diszes keresztben a hivek buzgalmának táplálására egy uj emléket kivánt

[1]) »Nullus sapiens, ugy mond a 12-ik században élt autun-i Honor, crucem sed Christum crucifixum adorat, crucem tamen venerando salutat.« Gemma Animae L. 3. c. 96. l. erről e munka I. köt. 168-ik lap.

[2]) Philipp. 2, 10.

[3]) Invenit ergo (Helena) titulum (crucis), Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error et vanitas impiorum: sed adoravit illum, qui pependit in ligno, scriptum in titulo.« S. Ambr. Orat. in obitu Theod. — »Prostrata ante Crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat.« S. Hieron. epist. ad Eustoch. de obitu Paulae. — »Scio, quod imaginem Servatoris nostri non ideo petis, ut quasi Deum colas, sed ut ob recordationem filii Dei in ejus amore recalescas, cujus imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum sed et in throno sedentem recordamur, et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione laetificat, aut de passione demulcet.« S. Greg. M. L. 9. epist. 52. ad Secundin.

[4]) Conc. Nicaen. II. Act. 7. — Conc. Trid. Sess. 25. de Invoc. etc. Sanctorum. Az első oly keresztek s képekről is szól, melyek »in viis« voltak felállitva.

emelni. A kereszt azon tárt könyv, melynek az Isten Fia vérével irt lapjain olvassuk az Úr iránunki végetlen szeretetének csodáit s hitünk legmélyebb titkait, s melyből meritjük egyszersmind az örök élet boldog reményének szent vigasztalásait. Ily könyv legyen nektek is minden kereszt, AAl s valahányszor az tünendik szemeitekbe, emlékezzetek az apostol azon intésére: „Nagy áron, azaz a Jézus gyötrelmes halálának árán, vagytok megvéve; dicsőitsétek s hordozzátok az Istent a ti testeiteken“ [1]), azaz dicsőitsétek az Istent, mint az ő Fiának vérén megváltott kereszténvekhez méltó, erkölcseitek szeplőtlensége által, s viseljétek magatokban az Istent, hordozzátok a Jézus keresztjét a rátok mért viszontagságok békés türelme által; egyszersmind a hányszor valamely kereszt előtt el fogtok menni, ezen érzésteket röviden az egyház eme fohászával fejezzétek ki: „Imádunk és áldunk Téged Krisztus, mert a Te szent kereszted által váltád meg a világot, Amen.“

X.

Képszentelés.

Egyházunkat ennek érdemdús védnöke már oly sokszor tanusitott istenes bőkezüségénél fogva uj diszes oltárképpel ajándékozván meg, azt mielőtt helyére tétessék, kegyes püspökünk engedelme mellett ma fogom megszentelni. Az egyházi ismeretekbeni folytonos gyarapodástok kivánata teszi, hogy e

[1]) 1. Cor. 6, 20. Erre vonatkozólag szépen mondja sz. Ágoston: „Jam pretium solvit, sanguinem fudit. O anima erige te, tanti vales!“ Enarr. in Ps. 102. és Aranyszáju sz. János: „Vis scire quantum sit pretium animarum nostrarum? Redemturus eam Unigenitus non mundum dedit, non hominem, non terram, non mare, sed suum pretiosum sanguinem: vidisti magnitudinem pretii. Si ergo eam tanti emptam perdideris, quomodo poteris eam deinceps emere?“ Expos. in Ps. 48. c. 5.

foglalatosságom hirdetését az egyházi képek eredetének, jelentőségének s szentelési szertartásának rövid magyarázatára felhasználjam.

Emberi természetünkben rejlik a vágy, eszméinket, fogalminkat s érzelminket látható majd festett majd öntött majd vésett vagy faragott alakokban is kifejezni [1]). Az emberek a láthatlan Istenséget is képek s szobrokban kivánván látni s birni, e törekvésök csakhamar undok bálványozássá fajult, melyre hogy a zsidó népnek alkalma ne legyen tántorodnia, a tizparancsolatban meghagyá az Úr: „faragott képet ne csinálj magadnak, hogy azt imádjad“ [2]). Tulajdonkép tehát nem a faragványok valának a zsidóknak tiltva: hiszen épen az Úr parancsából a frigyszekrényt Mojzes két arany cherubbal ékesité föl, hanem az, hogy azokat imádják. Egyébként is midőn az Úr azt mondván: „Teremtsünk embert a mi képünkre s hasonlatosságunkra“ [3]), az első embert teremté, a bele lehelt halhatlan lélekben a legelső képet s az ekként elevenitett agyagban a legelső szobrot önmaga alkotá.

Az egyház zsenge korában a képek még igen ritkák vol-

---

[1]) Ennek igazolására hadd álljon itt, mit a prot. tudós Schubart önéletirásában 1773-i münchenbeni tartozkodásáról egyebek közt felhoz: »Noch steht, ugy mond, der Franciskaner vor meiner Seele, der eben vor einem in ihrem Klostergarten in Fresco gemalten Christusbilde, das noch blutig von der zerfleischenden Geissel der Kriegsknechte zu sein schien, betend kniete, und plötzlich aufstand als ich in den Garten trat. Sein helles Auge schimmerte Andacht herunter. »Ein herrliches Gemälde! Euer Hochwürden« — »Das Original ist noch herrlicher,« sagte er lächelnd.« — »Und warum wenden Sie sich nicht zum Original?« — »Es scheint, Sie sind ein Protestant; aber der Künstler hilft nur meiner Phantasie nach, mein Geist schwebt beim rechten Christus. Können Sie denn beten ohne Bild vor Ihrer Seele? Ist es nicht besser, ein Meister malt uns die Heiligen, als unsere kränkelnde Phantasie?« — Ich konnte ihm nichts antworten.« Mehler, Beispiele zur gesammten kath. Lehre. 3. Bd. IX.

[2]) Exod. 20, 4. 5. — Deut. 4, 15—19.

[3]) Gen. 1, 26.

tak, részint mert az akkori üldözések között a hivek kénytelenek levén az istenitiszteletet többnyire barlangokban, földalatti cintermekben s más rejtekekben tartani, e helyekkel a képek nehezen fértek volna meg: részint mert az e korbeli hiveknek okuk volt mindattól gondosan ovakodni, mit a kép- s szoborimádásban elsülyedt s ellenök szünetlenül agyarkodó pogányok rágalma bálványozásra magyarázhatott volna [1]). Mindazáltal a képeket náluk a képjelek pótolák, sama szent őskorból ma is nagy számmal léteznek oly mécsek, poharak, gyürük, sírkövek, emlékek s különféle kő- s ércedények, melyeken a bárány vagy a hal Krisztus Urunkat, a galamb a Sz.-Lelket, a hajó az egyházat, a horgony az állhatatosságot vagy a reménységet, a pálmaág a mártirok győzelmét stb. képezi [2]). Azonban amint

---

[1]) Azért irá Minucius Felix: »Nulla nobis nota simulacra.« Oct. c. 10. és alexandriai Kelemen: »Apud nos nullum e materia sensibili simulacrum, sed qui sola percipitur intelligentia, Deus.« Cohort. ad Gent. Sőt ez okból határozá az elvirai zsinat is, an. 305. can. 36. »Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur et adoratur, in parietibus depingatur.« Schelstrat, Discipl. Arcani c. 6. art. 3. e canonról megjegyzi, hogy az nem a hivek hanem a katechumenek és pogányok miatt hozatott: »hi enim, ugy mond, Deum humana figura depictum videntes, alienum quid ab ejus majestate concepissent, imo ignorantes mysterium SS. Trinitatis, facile ex picturis illis Patrem in figura senis, Filium in figura viri, Spiritum S. in figura columbae repraesentantibus, in notitiam summae divinitatis pervenissent, quam eis occultare studebat Ecclesia. — Többire e tárgy bővebb megvitatását a dogmaticára hagyván, mint figyelemreméltót még megjegyezzük, hogy miként a 2-ik századbeli sz. Irenaeus, adv. Haer. L. 1. c. 24. irja, a carpocratiánok egy képével birtak Krisztusnak, mely állitólag másolata volt volna annak, melyet Pilátus készittetett, s hogy a 8-ik században damascusi sz. János, mint mondja, »juxta vetustos scriptores,« Üdvözitőnkről azt állitja, »quod fuerit procerae staturae, venustis oculis, oblongis naribus, crispis capillis, nigra barba, oris habitu matri suae similis.« T. 1. p. 631. Krisztusnak már a hajdankorban említett képeiről különösen értekezik Gretser, de Imaginib. non manufactis.

[2]) Bőven szól ezekről s több rajzot is ad Mamachi, idézmunk. T. III.

a kereszténységnek a pogányságon nyert győzelmével a hivek megszüntek félni, nehogy áhitatos érzelmök leplezetlen nyilvánitása félreértessék, már a 4-ik században az egyházak falai szent képekkel szerte ékesitve valának: „Vallom, ugy mond az azon korbeli sz. Vazul püspök, az Istenfia megtestesülését, s a Boldogságos Szüzet miat Isten anyját, ki őt test szerint szülte. Vallom a szent apostolokat, prófétákat és vértanukat is. Képeiket nagyra becsülöm s csókokkal illetem, miután ez az apostolok hagyománya, s ez tiltva nincs, hanem festvényeik valamennyi templomunkban találtatnak“ [1]).

A hivek ebbeli buzgalmát az egyház tudta méltányolni de mérsékelni is, s midőn egyes férfiak a hatodik században a képek tisztelete ellen némely, olykor előfordult vagy előfordulható visszaélések miatt szavukat emelék, annak védelmére nagy Gergely pápa tekintélye egész sulyával fölkelt [2]), s kárhoztatva a menthetlen visszaélést, egyszersmind azt, mit az egyház a képek tiszteletére nézve kezdet óta tartott s e napig tanit, határozottan előadá [3]). Nemsokára a görög császárok az

[1]) S. Basil. M. epist. 205. — A 4-ik századbeli Sever püspök az általa épitett uj templom kereszteldéjének falára szent Márton képét festetvén, erről igy ir hozzá sz. Paulin: »Recte in loco illo Martinus pingitur, . . . ut deponentibus in lavacro terrenae imaginis vetustatem, imitanda coelestis animae occurrat effigies.« Epist. 32. ad Sever.

[2]) Seren, marseille-i püspök némely visszaélések miatt a képeket a megyéje templomaiból kivettetni s megsemmisittetni rendelvén, nagy Gergely egyebek közt ezeket irá neki: »Et quidem quia eas (imagines) adorari vetuisses, omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus. Aliud enim est picturam adorare, aliud per picturae historiam, quid sit adorandum, addiscere: nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis praestat pictura cernentibus, quia in ipsa etiam ignorantes vident, quod sequi debeant; in ipsa legunt, qui litteras nesciunt. . . . Siquis imagines facere voluerit, minime prohibe, adorare vero imagines modis omnibus devita.« L. 9. epist. 105.

[3]) Ugyanazon Serenhez L. 11. epist. 13. egy más dorgáló levelet irt a sz. pápa, melyben a fönnebbieket csaknem szóról szóra ismételvén, egyebek közt még mondja: »Frangi non debuit, quod non ad adorandum, in ecclesiis, sed ad instruendas solum

ujitás gonosz szellemétől izgatva, hadat üzentek a képeknek s szobroknak, s ezeket a templomokból s magán lakokból erőszakosan kiragadván, széttépék, összetörék, megégeték.[1]): valamint később az ő példájokat e képirtó gyülöletben a protestansok is borzasztó sükerrel utánozák [2]). Azonban az egyház a régi hagyományhoz hiven ragaszkodva, a képek tiszteletét a keleti császárok szentségtelen merénye ellen ugyan a 787-i II. niceai zsinatban [3]), a protestansok hitujitása ellen pedig a trientiben megállapitá, különösen ez utóbbiban kijelentvén, hogy Krisztusnak s az ő szent anyjának ugyszinte a dicsőült szenteknek képeit szabad tartani s tisztelni, nem mintha bennök valamely istenség vagy hatalom rejlenék, vagy tőlök

---

mentes fuit nescientium collocatum . . . Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestae (fideles) ardorem compunctionis percipiant, et in adoratione solius omnipotentis sanctae Trinitatis humiliter prosternantur.«

[1]) A képek elleni ostromot isauriai III. Leó 726-ban kezdé; folytaták utódai, Copronym Constantin s ennek fia IV. Leó, kinek halála után hitvese Irén vivén kiskoru fia Constantinus Porphyrogenitus nevében a kormányt, I. Adorján pápával alkudozásba lépett egy közönséges zsinat tartása végett, mely csakugyan 787. Niceában gyült össze.

[2]) »Lutheraner und Calviner wetteiferten mit einander, das Andenken an die katholische Kirche zu vernichten. Ein Bildersturm, ähnlich dem der Ikonoklasten in der griechischen Kirche, zerstörte die heiligen Denkmäler der deutschen Kunst, und die Theologen wollten selbst die Holzschnitte aus den Büchern verbannt wissen.« Fiorillo, Gesch. der zeichnend. Künste in Deutschl. — Ugyanezt panaszlá hazánkról az egyházirend 1688-ban I. Lipóthoz fölterjesztett sérelmeiben: »Cruces et columnas sacras ad fines pagorum et oppidorum sitas vel in toto vel in parte diruerunt; altaria statuasque Magnae Ungariae Dominae ac aliorum sanctorum securibus infestarunt, cremaverunt, genuinam plane antiquorum Iconoclastarum repraesentantes progeniem etc.« ap. Fejér, Jur. et Libert. Rel. et Eccl. Cath. Codicill. Diplomat. n. 156.

[3]) Act. 7. a képek tiszteletének azon okát adja: »imaginis enim honor ad primitivum transit, et qui adoras imaginem, adoras in ea depicti subsistentiam.« Ezen adoratióról megjegyzi: »non tanem ad veram latriam, quae solam naturam divinam decet, impertiendam.«

valamit kérnünk vagy bennök, miként ezt a pogányok tevék, bizalmunkat helyeznünk kellene, hanem mivel midőn a képeket csókoljuk, vagy előttök föveget emelünk vagy leborulunk, az irántuk mutatott tisztelet azokra vonatkozik, kiket ábrázolnak, következőleg mindebben Krisztust imádjuk, s a szenteket tiszteljük [1]).

És midőn az egyház ekként a képek tiszteletét mint hitágazatot megállapitá, ebben egyszersmind a festészetet is megmenté, mely a nyers középkor homályában kétségkivül hitvány mázolássá alacsonyodik le, ha őt az egyház a szépmüvészet egyéb ágaival együtt ápoló, termékenyitő s nemesitő pártolása alá nem veszi [2]), s mely midőn hajdan többnyire csak a bálványozás s a testiség ocsmány szolgálatában kéjelgett, az egyháztól fölségesb irányt nyert, s mérhetlen uj szellemi körében váltságunk magasztos titkait szinei zománcával ünnepelve, az egyház szent történetét örökitve, küzdelmeit, hőseit s győzelmeit dicsőitve, templomait égi alakokkal népesitve, s ekként az ecset bájerejével mintegy a menyet a földre varázsolva, a keresztény lelkesedés szárnyain emelkedett a tökély mai fokára [3]).

---

[1]) Sess. 25. de Invoc. etc. sanctorum, et sacris imaginibus.

[2]) Szépen irja e részben Chateaubriand, Genie du Christianisme T. 2. L. 1. ch. 1. »A szépmüvészet a keresztény religiót anyjának ismeré el, amint ez a földön megjelent; ő földi bájait kölcsönzé ennek, ez pedig istenivoltát adá neki; a zenészet hangjegyekre szedé az ő szent énekeit, a festészet őt fájdalmas diadaliban ábrázolá, a szobrászat szeretett vele a koporsók fölött búsongni, és az épitészet pompás, s mint az ő tanjai, titokteljes templomokat emele neki . . . Légy örökre áldott Jézus szent religiója, mely a Louvre falaira a királyok megfeszitett királyát, biráink teremének boltozatára a végitéletet, főkórodánkban a feltámadást, és a szülőiktől elhagyott árva lelencek házában a Megváltó születését festéd!«

[3]) »Die kath. Kirche, ugy mond a jeles Wiseman bibornok, Vermischte Schriften I. Abtheil. übers. aus dem Englischen, hat der Kunst eine neue Welt des Idealen eröffnet durch die wunderbare Vereinigung von Ideen, die früher unvereinbar waren, durch die Vereinigung der Schönheit mit der Reinigkeit und des Schmerzes mit der Gottheit . . . Die Madonna ist das Ideal des

De vajjon azon felül, hogy a képek templomaink s lakásaink ékességeül szolgálnak, van e azoknak még más célja s jelentősége is? — Van, s ez abban áll: hogy a képeket szemlélvén, azokra, kiket ábrázolnak, emlékezzünk, s érdemeik tiszteletére, erényeik követésére, menyei jutalmuk elnyerésének kívánására s pártfogásuk kérésére gyuladjunk, s példájukból az üdvözség utjáni rögös pályánk futására vigasztalást, erőt s ösztönt meritsünk [1]). S épen ez okból s ismertető-jelül a képek a szenteket éltök egy vagy más nevezetesb történetére vonatkozólag, s különösen a vértanukat mártiromságuk eszközeivel, s miként azt felőlök a Titkos-látásban is olvassuk [2]), kezökbe a halálon nyert diadaluk jeleül pálma ágat adva, ábrázolják, mindnyájuk fejét pedig fénysugarakkal környezetten tüntetik elénk, evvel az ő menyei dicsőségök fényét hirdetve [3]).

A képszentelés rövid szertartása egy imával történik, melyben a pap könyörög, hogy miután a képek rendeltetése a hiveket az azok által ábrázolt szentek erényeinek követésére emlékeztetni, az Úr eme képet megáldani s megszentelni méltóztassék, miszerint mindazok, kik azt őszintén tisztelendik, az illető dicsőült szentnek érdemei s pártfogása által itt kegyel-

---

Zarten, der leidende Heiland das Ideal des Erhabenen in der Kunst.«

[1]) Sz. Vazul a képirást a történelemhez hasonlitja: »Quae enim, ugy mond, sermo historiae per inductionem, eadem et pictura tacens per imitationem ostendit.« Hom. 20. in Quadrag. Martyres. A festészet égi eredetét, rendeltetését s hatályát nagy Pyrkerünk e szép versekben éneklé, Legenden der Heilig. XLVII. Neunt. Jahrhundert:

»Wer kennet nicht des Pinsels Macht und Wunder,
Die er, von Meisterhand geführet, schafft;
In uns'rer Brust entflammt den Thatenzunder,
Und mit unwiderstehlich hoher Kraft
Die Sterblichen, des Geisterreichs Erkunder,
Empor zu höher'n Himmelssphären rafft?
So sehr an sich die andern Künste ziehen —
Ist doch vor allen sie von dort verliehen.«

[2]) Apoc. 7, 9.

[3]) Erről már sevillai sz. Izidor († 636) irja: »Lumen, quod circa Angelorum capita pingitur, Nimbus vocatur.« L. 19. Etym. c. 31.

met, egykor pedig örök boldogságot nyerhessenek [1]). Erre befejezésül a kép szenteltvizzel meghintetik.

E szentelési ima, mint hallátok, a képek felállításának s tiszteletének célját magában foglalván, ti, AA! hogy megszentelendő képünk az ő célját nálatok is elérje, valahányszor azt szemlélenditek, dicsőült szent N. nek, kit ábrázol, érdemeiről s örök jutalmáról elmélkedjetek, s ezt tevén, egyszersmind erényeinek, névszerint .... követésére gerjedjetek. A szentekben Isten nekünk példányt kivánt nyujtani, hogy miután sz. Ambrus észrevétele szerint ők szintoly gyarlók voltak mint mi, s tőlünk nem természetök hanem egyedül buzgalmukra nézve különböztek [2]), az erény gyakorlását, a keresztény tökélyt ha nehéznek találjuk is, de az ő példájok után már ne tartsuk lehetlennek. A szentek tisztelete az ő utánzásukban áll, s mint sz. Ágoston mondja, nem foghat az az ő dicsőségökben osztozni, ki nem törekszik őket erényeik gyakorlásában tehetsége szerint követni [3]).

XI.

Lobogószentelés.

Templomunk uj diszes lobogókkal gazdagodván, ezeket kegyes főpásztorunk engedelme mellett a mai isteniszolgálat után fogom azon szenteknek, kiknek képeivel ékeskednek, t. i. sz. N. és N-nek tiszteletére feláldani.

---

[1]) Ezen imát a római pontificale is adja.

[2]) „Cognoscamus sanctos non naturae praestantioris fuisse, sed observantiae majoris, nec vitia nescisse, sed emendasse.“ S. Ambr. L. de S. Joseph.

[3]) „Qui sanctos Martyres in quantum potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit pervenire.“ S. August. serm. 47. de Sanctis.

Szünetlen harc s küzdelem levén itt mind az egyes emberek mind az összes egyház sorsa, méltán nevezi az irás vitézkedésnek a földi életet [1]), s méltán hasonlitja az egyházat jól elrendezett táborhoz [2]). Innét van, hogy valamint a katonák zászló alatt állnak, szolgálnak s vínak, ugy a keresztény községek, olykor pedig még különösen az iskolai tanoncok, az egyes társulatok s céhek is a Krisztus diadalmas keresztének jelével tündöklő lobogók alatt tartják az egyházi ünnepélyek alkalmával a szokott körmeneteket, vagyis processiókat annak jeleül, hogy ők minden dicsőségöket s reményöket egyedül a Krisztus keresztjében helyezik, melyen megváltattak, s hogy valamint a katona zászlóját hűn tisztelve, védve, követve harcol, s élte árán is törekszik kivíni a győzelmet, ugy ők is mint lelki vitézek a test, világ és sátán minden kisértete közt a kereszt lobogója alatt kivánnak mindvégig víni a menyei Jerusalem meghoditásaért.

Nagy Konstantin első keresztény császár hadi zászlóira a kereszt jelét tüzvén fel [3]), ennek példájára mindinkább közönséges lőn az egyházban a szokás a körmeneteknél a szent kereszt jelével ékesitett lobogókat használni [4]). Erről már a 6-ik századbeli sz. Gergely püspök emlékezik [5]), s épen azért, mert a kereszt a lobogók csucsán tündöklik, mert az majd egyedül majd a lobogók mellett szokott a hivek előtt hordoztatni, mert az Urunk feltámadásának s menybemenetelének diadalát képezi [6]), s mert végre annak szent jele azon

---

[1]) Job. 7, 1. — 2. Cor. 10, 3. 4.

[2]) Cant. 6, 3.

[3]) Eme zászlók neve Labarum, az arra tüzött kereszt alakja pedig X, tulajdonkép isteni Megváltónk görög nevezetének monogrammja volt. l. Euseb. Vita Const. L. 2. c. 8.

[4]) „Quod vero cruces et vexilla portantur, a Constantino sumpsit initium.“ Honor. Augustod. Gemma Animae. L. 1. c. 72.

[5]) „Cum psallentes de ecclesia egressi, ad sanctam Basilicam properant, hic (Roccolenus) post crucem praecedentibus signis, equo superpositus ferebatur.“ S. Greg. Turon. L. 5. Hist. c. 4.

[6]) Portantur Vexilla ad repraesentandam victoriam Resurrectionis

gyülpont, mely körül a hivek egyeteme az élet harcai közt hit, remény s szeretetben egyesül: a kereszt az egyház nyelvén zászlónak is neveztetik [1]).

Eszerint a lobogók a templomi készületek s ékszerek közé tartozván, természetes, hogy azokat az egyház különös megáldás mellett szokta sajátjává avatni [2]). Ez röviden egy könyörgéssel történik, melyben a szentelő pap esedezik Istennek, miszerint a lobogót áldja meg, hogy mindazok, kik az alatt ő érte, a seregek Ura s Isteneért, harcolni fognak, az arra festett védszentek közbenjárására minden látható s láthatlan ellenségeiket

---

et Ascensionis Christi, qui cum magna praeda coelos ascendit.« Durand. L. 6. Ration. c. 102.

[1]) »Vexillum complexa crucis.« S. Paulin. L. 5. de Vita S. Mart. — »Vexillo crucis frontem praemuniens.« S. Eulog. in Apologet. — »Vexilla Regis prodeunt, Fulget crucis mysterium.« Fortunat. in Hymno S. Crucis. — »Vexillum crucis.« S. Hieron. Comment. in Is. c. 49.

[2]) A római pontificale csak a hadi zászlók szentelését tartalmazza, jeleül, hogy a templomi lobogók szentelésének szokása amazokénál később koru. Többen, s ezek közt Bourassé (Diction. d'Archéologie sacrée, Art. Bannière) azt állitják, mintha III. Gergely pápa volt volna az első, ki 753-ban egy a sz. Péter kulcsainak képével ékesitett lobogót küldött ajándokul a frank királynak. Azonban 753-ban nem III. Gergely († 741) hanem III. István ült az apostoli széken, s mi III. Gergelynek szorgalmasan átolvasott leveleiben (l. Script. Eccles. saec. 8. edit. Migne, T. 89.) ily küldemény iránt mitsem találhattunk. Küldött ugyan ő epist. 5. ad Carol. Martell. Majorem Domus Regiae Franciae »sacratissimas claves confessionis beati Petri,« de ez által nem valamely lobogón festett hanem sz. Péternek ma is fenlevő rabláncaiból készitett ereklyekulcsokat kell érteni. Világosan bizonyittatik ez in Annal. Metens. in Collect. Historic. Francor. Duchesnii: »Anno 741. Carolus princeps . . . bis legationem Gregorii papae suscepit. Qui sibi claves venerandi sepulcri principis Apostolorum Petri ejusdemque pretiosa vincula cum muneribus magnis detulerunt.« Ily kulcsokat már azelőtt Nagy Gergely pápa, mint leveleiből tanuljuk, Childebert és Rechared királyoknak, Columb és Anastáz püspököknek, Theodor orvosnak s több másoknak küldött. III. István leveleiben sines az állitott ajándoknak nyoma, valamint a templomi lobogók szentelésének sem a ránk maradt régi szerkönyvekben. Ez utóbbi szokás alig régibb a 15-ik századnál.

legyőzvén, egykor a menyekben diadalmaskodhassanak. Mire a lobogó szenteltvizzel meghintetik.

Midőn tehát ezentúl lobogóinkat szemlélenditek, a rudjaik tetején ragyogó kereszt látára mindannyiszor emlékezzetek meg, AA! azon nagy árra, melyen megváltattatok, — azon kötelességre, hogy a Jézus keresztjét, azaz a rátok mért terheket s viszontagságokat béketüréssel viseljétek, — s azon jutalomra, mely jó harcotok s pályafutástok bevégzése után rátok vár. Hogy pedig a keresztény küzdelemben el ne csüggedjetek, pártfogást, példát s ösztönt egyebek közt azon dicsőült szenteknél keressetek, kiknek képei épen e célból lobogóinkra függesztvék. Végre mivel egy hajdani áhitatos egyházi iró szerint midőn az ünnepélyes körmenetek alkalmával lobogóitokat kettős sorban imádság s szent énekek közt követitek, harcba vonuló hadsereghez hasonlittok [1]): emlékezzetek meg, hogy a vitézkedő egyház tagjai, az Úr tábora s felkent vitézei levén, rendeltetéstek itt a szünetlen viadal, zsoldotok pedig ott-fen az örök élet [2]); s e viadal bátor vivása, e zsold megérdemlése végett buzgalmatok élesztéseül magatokra alkalmazzátok az apostolnak kedves tanitványához intézett ama szavait: „Munkálkodjál mint jó vitéze Krisztus Jézusnak“ [3]).

XII.

Vasárnapi vizszentelés és „Asperges.“

Vizet fogván legottan szentelni, mielőtt e szertartáshoz fogjak, annak eredetét, célját s értelmét kivánom ilynemü ismereteitek bővitésére s lelki épülésteкre röviden elétek terjeszteni.

[1]) Cum ante nos crux et vexilla geruntur, quasi duo exercitus sequuntur, dum hinc inde ordinatim cantantes gradiuntur.« Honorius Augustodun. Gemma Animae. L. 1. c. 72.

[2]) »Hic quid? Labor, pressura, tribulatio, tentatio: nihil aliud speres. Ubi gaudium? in spe futura.« S. Aug. Enarr. in Ps. 48.

[3]) 2. Tim. 2, 3.

Háromféle szenteltviz fordul elő az egyházi tételeknél. Egyik az, melyet az egyház nagyszombaton s pünkösd szombatján a keresztkútban a keresztség kiszolgáltatására só és szent olajok vegyitése mellett szentel. A keresztviz szentelése, miként azt annak idején előadám [1]), az egyház fakadó korából ered, s arról már a legrégibb szent atyák tesznek említést [2]). — A másik az, mely a püspök által a templomok consecrátiója, vagyis fölszentelésekor épen e végre a kiszabott imák közt só, bor és hamu hozzá vegyitésével megáldatik. Az ily alkalomra szolgáló vizről, vagyis arról, hogy a templomok szenteltvizzel avattassanak fel, már a hatodik században virágzott sz. Gergely pápa szól [3]). — A harmadik az, mely általában a hivek, az egyházi ékszerek s edények s különféle tárgyak s helyek megszenteléséné használtatik. Ilynemü azon viz is, melynek megáldatását szándékom jelenleg teljesiteni.

Szokása volt valamint a pogányoknak [4]), ugy a zsidóknak is [5]), mielőtt az imához vagy az áldozathoz fogtak, vagy templomaikba léptek, magokat megmosni nem csupán testi tisztaság kedveért, hanem annak érzetében s annak jelentéseül

---

[1]) l. az I. köt. 182-ik lap.

[2]) „Oportet mundari et sanctificari aquam prius a sacerdote, ut possit baptismo suo (azaz immersione in illam) peccata hominis, qui baptisatur, abluere.“ S. Cypr. epist. 70. ad Januar.

[3]) „Aqua benedicta fiat, et in eisdem fanis aspergatur.“ S. Greg. M. L. 11. epist. 76. ad Melet. — l. e köt. 23-ik lap.

[4]) Virgil. Aeneid. 6.

„Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore levi et ramo felicis olivae.“

Theodoret beszéli, Hist. Eccl. L. 3. c. 16 a később császársagra emelkedett Valentiniánról, hogy egykor mint hadvezér több másokkal együtt Julián császárt a Fortuna templomába kisérvén, midőn ott a pogány pap szokás szerint őt is vizzel meghintette, ezt arcul csapá mondván neki, hogy mint keresztény az ő pogány vizhintése által tisztulás helyett megfertőztetik.

[5]) A jerusalemi templom előcsarnokában réz medence állt, melyben a papok mielőtt beléptek s a tömjénáldozathoz fogtak, kezeiket megmosák Exod. 30, 18—20. A törvényszerü különféle mosakodásoknak mily nagy fontosságot tulajdonitottak a farizeusok, az evangeliumból tanuljuk Matth. 15. 2.

is, hogy Istenhez tiszta kezekkel s szeplőtlen szívvel kell folyamodni [1]). E tekintetben a pogányok, különösen pedig a zsidók magokra s a tárgyakra nézve a vizzel-hintésnek engesztelő s tisztitó erőt tulajdonitottak.

A pogányoktól és zsidóktól áthozák magokkal a megtért hivek a viz ilynemü használatát azon hiedelemben, hogy a mi magában akár eredetére akár irányára nézve amazoknál helyeselhető vagy legalább menthető volt, az az egyház által megáldva, már mint keresztény szertartás üdvös hatályu leend, s azt annál is inkább megtartandónak vélték, minthogy a viz isteni rendeletből a keresztség szentségének anyaga s lényeges kelléke levén, mint ilyen az egyházban egyébként is különös fontosság s jelentőséggel birt.

S csakugyan a szent atyák iratiból tanuljuk, hogy a hivek már az egyház őskorában az imádság előtt [2]), különösen pedig mivel az akkori szokás szerint az Úr szent testét az áldoztató pap kezeiből tenyerökön vevék s ugy tevék szájukba [3]), az istenitisztelet előtt kezeiket meg szokták mosni [4]), s e végre a templomok tornácában vizzel tölt tágas medencék álltak [5]), melyek helyébe mai szenteltviztartóink léptek; továbbá hogy az egyház az általa megszentelt vizzel az ő különféle áldásinál s tételeményinél élt [6]), névszerint pedig, mi-

[1]) „Manuum ablutio symbolum est, oportere nos a peccatis omnibus et iniquitatibus mundari.“ S. Cyrill. Hieros. Catech. Mystag. V.

[2]) Quae ratio est manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente orationem obire?“ Tertull. L. de Orat. c. 11.

[3]) „Accedens ad communionem non expansis manuum volis accede, neque cum disjunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quandam subjiciens dexterae, quae tantum Regem susceptura est, et concava manu suscipe corpus Christi.“ S. Cyrill. Hieros. Catech. Mystag. V.

[4]) „Ingressuri templum, manus lavamus.“ S. Chrysost. Hom. 73.

[5]) „Solenne est, ut fontes praesto sint in atriis templorum, ut qui preces fusuri sunt, manus prius lotas inter precandum ad Deum attollant.“ S. Chrysost. Hom. 25. de verb. Apost. A többi idézm. l. fönnebb a 36-ik lap.

[6]) Elég legyen erre itt az ősrégiségü I. Ordo Romanus-nak eme szavait idézni: „Accipit benedictionem in vasis suis de ipsa aqua

ről ma különösen szólandok, a hiveket az istenitisztelet előtt meg szokta hinteni.

S vajjon nem fekszik e abban valami képtelenség, hogy az egyház a viz efféle használatát némely más szertartásokkal együtt a pogányoktól és zsidóktól kölcsönözte?

Ugyde a zsidók szertartásai Istentől erednek, s noha az ó-törvény megszüntetésével eltöröltettek, mindazáltal közülök valamint a pogányokéból is azokat, melyek magokban célszerüek s a józan ész sugallatából s a természet ösztönéből származtak, minők péld. az összetett kezekkeli imádkozás, a térdelés, a tömjénzés stb. annál inkább elfogadhatta s saját szertartásai közé illeszthette az egyház, minthogy ő azt, mi a zsidóknál pusztán törvényszerü rideg tétemény volt, elfogadása által jelentékeny s hatályos keresztény szertartássá szentelte; azt pedig, mi a pogányoknál elferditve, eltorzitva a bálványozás eszköze s nyilatkozata volt, ő az igaz Isten imádására, a hit elevenitésére, az áhitat s buzgalom ápolására s az istenitisztelet méltóságának emelésére használja [1]). Máskép kárhoztatnunk kellene a katholika egyházban a templomokat s oltárokat is, miután azokat mind a pogányoknál mind a zsidóknál feltaláljuk. E részben helyesen jegyzi meg sz. Ágoston, hogy habár némely szertartásokban amazokkal megegyezünk, de azok céljára nézve tőlök különbözünk [2]).

. . . ad spargendum in domibus eorum, et vineis, et campis et fructibus.

[1]) Bona bibornok az egyházi szertartások hasznosvoltát ekként festi: »Licet ipsae ceremoniae nullam secundum se perfectionem, nullam contineant sanctitatem, sunt tamen actus externi religionis, quibus quasi signis excitatur animus ad rerum sacrarum venerationem, mens ad superna elevatur, nutritur pietas, fovetur charitas, crescit fides, devotio roboratur, instruuntur simpliciores, Dei cultus ornatur, conservatur religio, et veri fideles a pseudochristianis et heterodoxis discernuntur.« L. de Divin. Psalmod. c. 19. §. 3.

[2]) »Habemus quaedam cum gentibus communia, sed finem diversum.« S. Aug. L. 20. contr. Faust. c. 20.

A mi magát a vizszentelést illeti, az iránt ugyan már a második század elején mártiromságot szenvedett sz. Sándor pápa rendelkezett [1]), de mily szertartások közt teljesittetett az? nem tudjuk; valószinü azonban, hogy az ugyanazon szertartások közt történt, melyek az 5-dik és 6-dik századokból a sz. Geláz és sz. Gergely pápák nevei alatt ránk maradt szerkönyvekben foglalvák, s a maikkal tökéletesen megegyeznek [2]). Azt egyébiránt bizonyosan tudjuk, hogy a vizszentelésnél a só épen ugy mint ma kezdet óta használtatott.

A szentelés a viz és a só exorcismusával, vagyis kieskvésével veszi kezdetét.

T. i. ős-szülőink eléggé nem siratható vétke velök együtt minden maradékukat a sátán rabságába ejté, s egyszersmind az egész természetet, mely az ő boldogitásukra alkotva, nekik a bűnre eszközül s alkalmul szolgált s nekünk is folytonosan arra kelepcéül szolgál, azon átok alá veté, melyet az Úr a paradicsomban Ádám atyánkhoz intézett è szavakkal monda ki: „átok alatt legyen a föld te miattad [3]), . . . töviseket és burjánt fog teremni neked; . . . arcod veritékében fogod kenyeredet enni, miglen visszatérsz a földbe, melyből alkottatál.“ Eszerint a sátán inczelkedő hatalmát megtörni; az átkot, melynek sulya alatt az egész természettel egyetemben nyögünk, eloszlatni; az emberekre nézve Isten engesztelését, bocsánatát s malasztit eszközölni; a teremtményekre nézve pedig, a menynyiben az egyházi tárgyakhoz tartoznak, mint péld. ruhák kelyhek stb., azokat felavatni s evvel a világi közhasználatból kie-

[1]) „Hic constituit aquam aspersionis cum sale benedici in habitaculis hominum.“ Anast. Biblioth. in Vita S. Alex.

[2]) És pedig mind az exorcismusok mind az imák szóról szóra.

[3]) A Vulgátában Gen. 3, 17. ez igy áll: „maledicta terra in opere tuo,“ hol az „in opere tuo“ annyit tesz, mint „propter opus tuum“, azaz a te vétked miatt. Mi e passus fordításában Szepesyt követtük, kit e részben igazol sz. Jeromos is, ki L. Hebraic. Quaest. erre vonatkozva igy szól: „Opera hic non ruris colendi, ut plerique putant, sed peccata significantur, ut in Hebraeo habetur.“

melni, a mennyiben pedig az emberek szolgálatára rendelvék, mint péld. házak, eledelek stb., azok használatát s élvezetét nekik Isten szent segélye által mind testi mind lelkikép üdvössé tenni: — ebben áll az említett exorcismusnak [1]), ugyszinte az egyházi áldásoknak s az ezeknél többnyire használtatni szokott szenteltviznek célja s hatása [2]).

Hogy pedig áldásaihoz s szenteléseihez elemül a vizet választá az egyház, ennek oka a viznek a kereszténséghez fönnebb érintett viszonyán kivül leginkább abban fekszik, hogy miután a viz természeténél fogva a testek látható szenyét lemossa, a szellemi tisztulásnak s megszentelésnek is mind jelentésére mind eszközlésére legalkalmasb elem. — Hát a só a vizszentelésnél miért vegyittetik a vizzel össze? — Azon kivül, hogy erre okot nyujthatott a sónak a keresztségnél a legrégibb idők óta szokásban levő használata [3]), e részben elhatározó ok az volt, hogy a só valamint az étkeknek izt ad, s azokat s a testeket a rothadás ellen őrzi, ugy képe az evangelium szerint is azon keresztény bölcseségnek [4]), melynek sava táplálja bennünk a hitet, s szivünket s lelkünket a bűn rothadása ellen ója [5]).

Az exorcismusok után az arra rendelt könyörgések mellett a pap megáldja előbb ugyan a sót, aztán pedig a vizet, mire a már megáldott sót a vizzel háromszori keresztvetés s

---

[1]) A viz exorcismusa a keresztségnél az őskorból ered: „Ubi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundo super creaturam aquae invocationem, ut sanctificetur fons etc.“ Ambros. L. 1. de Sacram. c. 5.

[2]) Az áldásókról bővebben van szó az I. köt. 73-ik s követ. lapj.

[3]) „Sal propterea catechumenis datur in mysterio, ut nos esse sal terrae, id est Dei sapientiam noscamus.“ S. Hieron. epist. ad Rustic. Narbon.

[4]) Matth. 5, 13. — Mar. 9, 49.

[5]) A sónak s viznek anyagi hatását s mysticus jelentését ekként adja elő Gavanti, idéz. munk. P. 4. Tit. 19. „Aqua a sordibus mundat, sal putredinem fugat; aqua nitorem probat, sal sinceritatem adhibet; aqua potum sapientiae significat, et sal gustum prudentiae indicat.“

eme szavak közt összevegyiti: „E só és viz vegyitése legyen az Atyának, és a Fiunak és a Sz.-Léleknek nevében, Amen.“ Ezt befejezésül egy ima követi, mely azon esdeklést foglalja magában, miszerint az Úr a só és viz vegyitékére kegyesen tekinteni s azt megszentelni méltoztassék, hogy ahol az ki fog hintetni, a tisztátlan gonosz léleknek minden incselkedése messze üzessék, s az irgalomért esedezők örömére a Szent-Lélek lakjék [1]).

Az ekként megszentelt vizből házaikhoz is szoktak magokkal a hivek a hajdani keresztények példájaként [2]) vinni, s azt ott az e végre rendelt edényben tisztességesen tartani, hogy avval hajlékikat, földeiket, szőleiket, betegeiket s ki s bejárásuk közben magokat is meghintsék [3]). Szinte az igy

---

[1]) A vizszentelési imákról szólván, ezen elmélkedésre fakad a tudós Wiseman bibornok, Vermischte Schriften, übers. aus dem Englischen II. Abth. S. 248: »Welch' ein erhabener Ton, wie vertrauensvoll! Welche Fülle und Genauigkeit, und dabei welche Wärme und Begeisterung in den Ausdrücken! Wie grossartig fasst die Kirche in ihren feierlichen Gebeten alle sichtbaren und sinnlichen Substanzen, und wie sie auf ihre einzelnen Qualitäten eingeht und daher den reichsten Stoff zu mystischen Anspielungen und Anwendungen entnimmt! Sie scheint so sehr die ganze Natur als der Gnade dienstbar, die äussere Welt als der geistigen Welt unterworfen aufzufassen, — sie sieht so deutlich Gott, ihren Gründer und Wohlthäter, in allen Eigenschaften der Dinge, — findet solche Motive der religiösen Dankbarkeit in jeder Bestimmung der Naturgesetze, — dass sie in Wahrheit diese niedere Sphäre durch ihre Verknüpfung mit dem Glauben zu einer reineren und höheren Region erhebt, wo der Glanz der Gottheit selbst die Sonne ist, welche erwärmt, befruchtet und Leben und Wachsthum gibt.«

[2]) Wolfgang regensburgi püspöknek († 994) életirásában olvasni ap. Mabill. Saec. V. Benedictin. c. 21. hogy nála egy szenteltvizzel töltött edényke ágya fölött függvén, ő abból magát lefekvése és fölkelésekor meg szokta hinteni. Hogy már a hajdani hiveknél is szokás volt szenteltvizzel töltött ily edényeket ágyaik mellett tartani, ennek bebizonyitására több adatot idéz Gretser, de Bened. L. 2. c. 11—16.

[3]) L. 8. Const. Apost. c. 29. a viz- és olajszentelésre szabott imában a következő szavak foglaltatnak: »Sanctifica hanc aquam et hoc oleum nomine illius, qui obtulit, et da vim effectricem sa-

megszentelt vizzel szokott továbbá az egyház az ő különféle áldás- és avatásbeli tételeinél élni, egyszersmind avval a templom tornácában helyzett réz vagy márvány medencéket, vagyis az ugynevezett szenteltviztartókat is meg szokta a végre tölteni, miszerint a hivek midőn evvel meghintik magokat, a templomba léptökkor ugyan emlékezzenek meg, mily tiszta szívvel s lélekkel kell imáikat Isten elé terjeszteniök, hogy áhitatosságuk áldozata kedves legyen előtte; kimenetelökkor pedig fontolóra vegyék, hogy a templomban végzett s egyébkénti áhitatoskodásuk csak ugy leend foganatos s érdemes, ha szeplőtlen élettel párosulván, tiszta kebelből fakad; — végre használja az egyház azt a vasárnapi s ünnepi nagymise előtt a hivek meghintésére, vagyis az ugynevezett „Asperges“-re, melyről még nehány szóval értekezni kívánok.

Régi s a 9-ik századbeli szabályokban többször sürgetve említett szokása az egyháznak, hogy a hivek a vasárnapi mise előtt szenteltvizzel meghintetnek [1]). Ez ekként teljesittetik. A pap az oltárhoz járulván az 50-ik zsoltár egyik versének eme szavaival: „Asperges me,“ azaz „Meghintesz engem“ kezdődő antiphonát énekli, s azalatt mig a kar azt e szavakkal: „Meghintesz engem izsoppal és megtisztulok, megmosasz engem, és a hónál fehérebb leszek,“ folytatja, maga pedig a „Könyörülj rajtam Istenem,“ kezdetü ugyanazon 50-dik zsoltárt

---

nitatis, morborum expultricem, daemonum fugatricem, omnium insidiarum profligatricem etc.“

[1]) „Omni die dominico ante missam aquam benedictam facite, unde populus et loca fidelium aspergantur.“ Leo IV. († 855) in Hom. Edit. Labbei, apud Migne, T. 115. p. 679 — „Omni die dominico quisque presbyter in sua ecclesia ante missarum solemnia aquam benedictam faciat in vase nitido, . . . de qua populus intrans Ecclesiam benedicatur.“ Burchard. L. 3. c. 52. ex Conc. Nannett. Idézi ezt Reginó is, de Eccl. Discipl. L. 1. c. 212. — Hogy a szenteltviz meg ne romoljék, minden vasárnap megujittatik, miből önként következett a szokás, hogy a hivek az ujonan megáldott vizzel legottan meghintessenek, miután nagyszombaton s pünkösd szombatján is a vizszentelés után szinte meghintetnek.

mondja, a szentély korlátjához vagy a templomon végig menvén, a népet szenteltvizzel meghinti, s visszatérvén az oltárhoz, e könyörgést mondja: „Hallgass meg minket szent Uram, mindenható Atyánk, örök Istenünk! és méltóztassál angyalodat az égből leküldeni, ki mindnyájunkat, kik e hajlékban lakunk, őrizzen, ótalmazzon, látogasson, s védje e hajlék minden lakóit. A mi Urunk Jézus Krisztus által, Amen“ [1]). Ezen könyörgés magában foglalja eme szertartás értelmét s célját, mely is abban áll, hogy miután az irás mondása szerint a gonoszok áldozata utálat az Istennél [2]), a hivek büneiket szánva, bánva, azoknak bocsánataért esedezzenek, miszerint tiszta szívvel s lélekkel mutathassák be a Mindenhatónak a következő szent miseáldozatot. — Húsvétkor s az egész húsvéti idő alatt az „Asperges“ helyett „Vidi aquam“ kezdetü s ily tartalmu antiphona mondatik: „Vizet láték a templom jobb feléről folyni, Alleluja! És mindazok, kikhez e viz ért, megszabadultanak és Allelujá̇t fognak énekelni,“ egyszersmind a vezeklési 50-dik zsoltár helyett a 106-ik énekeltetik, melynek első verse igy szól: „Magasztaljátok az Urat, mert jó ő, és örökké való az ő irgalma!“ Mind a kettőnek célja arra emlékeztetni a hiveket, hogy mondjanak hálát Istennek a keresztkútban egykor velök közlött megbecsülhetlen kegyelmeért, s igyekezzenek a töredelmes bánat utján visszaszerezni azon ártatlanságot, melyet a keresztségben nyertek, s mely nélkül áldozatuk nem lehet Istennél sem kedves sem érdemes [3]).

Mennél gyakoribb az egyházban a szenteltviz használata, annál szükségesbnek véltem mai oktatásomban arról kissé terjedelmesben szólni. Reménylem is, hogy a ma hallottak után a

---

[1]) Ezen könyörgést, „Exaudi nos, Domine sancte etc.“ már a nagy Gergely sacramentára tartalmazza ily cim alatt: „Oratio, quando aqua spargitur in domo.“

[2]) Prov. 15. 8.

[3]) Mily alapon állithatja Lüft, Liturgik, II. Bd. §. 290. a „Vidi aquam“-ról: „So sinnvoll auch der Inhalt dieser Antiphon ist, so ist sie doch zu unpopulär“, sejteni sem lehet.

szenteltvizzeli meghintést ezentúl azon szándokkal, azon készülettel fogadandjátok, melyhez annak foganata kötve van, s méltányolni s utánozni fogjátok a jámbor hiveknek ama dicséretes ősi szokását, mely szerint házaikban állandóan szenteltvizet tartanak, hogy avval Isten segitségülhivása mellett keresztvonás közben ki- s bejárásukkor homlokukat megjegyezzék. A hatalom, melylyel az áldásadásra az egyház felruházva van, meddő nem lehet; foganatának mértéke ugyan Istentől függ, azonban a szenteltvizzeli áldás sikeresvoltát valamint a szent atyák számos példával tanusitják [1]), ugy az ahhoz kellően járuló jámbor keresztények ma is folytonosan tapasztalják. Ezen sikert nem maga a viz, hanem a Jézus végetlen érdemeinek alapján egyedül a mindenható Isten kegyelme munkálja azon könyörgés következtében, melylyel azért az egyház esedezik. Vegyük a szenteltvizet, midőn avval meghintetünk vagy magunkat meghintjük, jóredelmes szívvel s erős hittel: és gyümölcsét testi vagy lelki javunkra Isten jóságából bizalmasan reménylhetjük.

XIII.

Misedij (kézi stipendium) és évnapi gyászmise (anniversarium).

Szokás szerint felolvasván ismét az e hét folytán különös szándékra általam mondandó szent misék lajstromát, hogy a szükséges ismeret nálatok e részben se hiányozzék, tisztemhez

---

[1]) Nagy Gergely irja, Dialog. L. 1. c. 10. sz. Fortunát püspökről, hogy bizonyos lábáttörte góthhoz diákonja által szenteltvizet küldvén, „mox ut aqua benedicta Gothi coxam contigit, ita omnis fractura solidata est, ac si nullam umquam laesionem pertulisset;“ tours-i sz. Gergely pedig, L. de Glor. Confess. c. 24. sz. Monegundáról beszéli, hogy „quartanariis et gutta dolentibus benedicta aqua saepius medebatur;“ ugyszinte Beda, Hist.

képest az ugynevezett misenénz vagy misedijnak és az évnapi gyászmise vagy anniversariumnak eredetét s mibenvoltát szándékom ez úttal röviden előadni.

Tudjuk, hogy a hivek az egyház kezdete óta a szent miséhez kenyér- s boradományikkal járultanak, melyekből, menynyi a megjelent hivek számához képest az áldozásra szükséges volt, kiválasztatván, az oltáron hagyatott, a többi pedig a szükölködők táplálása s az egyház szükségeinek fedezése mellett különösen a püspök s a papság élelmére szolgált [1]); ez utóbbi az apostol azon kivánatához képest, hogy a ki az oltárnak szolgál, az oltárról éljen [2]). Hogy a hivek a szent áldozathoz s áldozáshoz emlitett adományikkal járuljanak, ez oly közönséges szokás volt, hogy a 3-dik században élt sz. Cyprián püspök és mártir nem kételkedett egyik beszédében keményen megróni egy dús özvegyet azért, mert magával kenyeret s bort a templomba nem hozván, a más szegényebbek adományiból kivánt áldozni [3]). Azonban amint a hivek számának növekedése szükségessé tevé, hogy ugyanazon templomban egy nap több mise is szolgáltassék [4]), s a fejedel-

---

Angl. c. 17. emliti, hogy sz. Germán a tengeri viharnak közepette »Christum invocat, et assumto in nomine S. Trinitatis levi aquae aspergine fluctus saevientes opprimit.«

[1]) »Quatuor tam de redditu quam de oblatione fidelium (sicut dudum rationabiliter est decretum) convenit fieri portiones, quarum sit una pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda.« Gelas. I. epist. 9. ad epp. per Lucan.

[2]) 1. Cor. 9, 13.

[3]) »Locuples et dives es, et Dominicum te celebrare credis, quae in Dominicum sine sacrificio venis, quae partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.« S. Cypr. L. de Oper. et Eleemos. — Ily értelemben mondja sz. Ágoston is, serm. 215. »Oblationes, quae in altario consecrentur, offerte. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.«

[4]) »Quamdiu nondum magno numero erant fideles, conducebat et unam diebus singulis celebrare synaxim, et omnes indiscriminatim tum offerre; at ubi in immensam quamdam multitudinem auctus est Christi grex, et plures necesse fuit quot diebus cele-

mek s egyes hivek áhitatos bőkezüségéből keletkezett javadalmakban a papság élelmezése mindinkább biztositva lőn: miután a pénz minden értéket képvisel, már a 4-ik században olvassuk sz. Epiphánnál, mint kézbesitett egy halálra vált uj keresztény érette bemutatandó miseáldozatra tetemes összegü aranyat a püspöknek [1]). Eszerint a hivek a miseáldozatban majd kenyér és bor, majd pénzbeli adományikkal részesültek, mig lassanként noha az egyház e részben az ősi szokást ohajtotta volna megtartani [2]), a 12-ik század táján közönsé-

---

brari missas, non potuere ad earum singulas singuli offerre fideles. Hinc ergo illud emersit, ut privati quique suas sibi averent celebrari missas, idque majuscula oblatione studerent compensare.« Thomass. Vet. et nov. Eccl. Discipl. P. 3. L. 1. c. 72.

[1]) Epiphán szavai Haeresi 30. ezek: »Et idem auri molem satis magnam in manibus habens episcopo dabat dicens: offer pro me, scriptum est enim, per sacerdotes ligari et solvi in terra.« Az e részben felhozható számos példából még nehányat kivántunk érinteni. Artallaid, Lucius proconsul leánya 562-ben Beneventbe utazván, az Isten Anyja ottani templomának oltárára 60. darab aranyat tett le, az Úr tiszteletére mondandó szent misék végett Bolland. Acta Sanct. T. 1. mens. Mart. Oltrogotta Childerik frank király hitvese († 558) tours-i sz. Gergely szerint, L. 1. de Mirac. c. 12. sz. Márton tiszteletére naponként reggel »oblatis muneribus multis, missas expetiit celebrari.« A ravennai egyház őskori Lectionáriumában ap. Muratori, Rer. Ital. T. 2. p. 197. olvasni, hogy az 5-ik század elején sz. Barbatiánhoz járult bizonyos »Julianus de nobili genere ortus ... cum oblationibus ad obtinendum, ut missarum sibi solennia celebraret ad liberandum ejus filium.« Ugyanezen Barbatián bizonyos Theodorát meggyógyitván, erről ugyanott mondatik: »assidue cum oblationibus veniebat, obsecrans missarum sibi celebrare solennia.«

[2]) »Ut in omnibus dominicis diebus Altaris oblatio ab omnibus viris et mulieribus offeratur tam panis quam vini, ut per has oblationes et peccatorum suorúm fascibus careant, et cum Abel vel caeteris justis offerentibus promereantur esse consortes.« Conc. Matiscon. II. an. 585. can. 4. Sürgette ezt a 11-ik században VII. Gergely alatt tartott római zsinat is can. ult. »Omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre et dari ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus.«

ges lett a kenyér- és borbeli adományt nehány fillérrel fölcserélni [1]).

Ez a misepénz vagy misedíj eredete, — célja pedig az: hogy a miseáldozat gyümölcse az adakozó szándoka szerint ő reá vagy az általa kijelölt élő vagy megholt hivekre különösben is alkalmaztassék. T. i. a szent misének az egyház tanitása szerint háromféle gyümölcse van: első ezek közt az általános, s ebben valamennyi élő s elhunyt hivő részesül, ugymint kik mindnyájan minden szent misébe befoglalvák; második a személyes, mely magát az áldozó papot illeti; harmadik pedig a középső, melyet a misézö pap különösen azokra, kikért áldozatát felajánlja, kiván alkalmazni, s melynek elnyerésére céloz az adakozó szándoka [2]).

A mi pedig az évnapi gyászmiséket illeti: hitünk ágazata levén, hogy létezik tisztitó-hely, vagyis purgatorium, s hogy az ott szenvedő s szabadulásukért epedő lelkeknek az élő hivek imádságaik erejével segitségökre lehetnek [3]): az egyház az ő imáiban, különösen pedig minden szent misében az elhunyt hivekért kezdet óta mindenkor esedezett, mert az irás szavai szerint „szent és üdvös gondolat a megholtakért imádkozni,

---

[1]) „Quia populo non communicante, ugy mond a 12-ik századbeli Honorius Augustodunensis, in Gemma Animae c. 58. non erat necesse panem tam magnum fieri (t. i. pro sacrificio altaris), statutum est, eum in modum denarii formari, et ut populus pro oblatione farinae denarios offerret: qui tamen denarii in usum pauperum, qui membra sunt Christi, cederent, vel in aliquid, quod ad sacrificium pertinet.“

[2]) „Triplex est missae fructus: primus generalissimus, cujus fideles omnes fiunt participes; alter specialissimus, quo fruitur sacerdos; tertius, qui dicitur medius, quemque iis sacerdos applicat, pro quibus sacrificium offert.“ Bened. XIV. Tract. de Sacrif. Missae Sect. 2. §. 55.

[3]) Conc. Trid. Sess. 6. can. 30. de Justif. et Sess. 25. Decr. de Purgator. — A IV. Pius hitvallási formulája, ugyancsak a trienti zsinat szavaival élve, e részben igy hangzik: „Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari.“

hogy büneiktől felöldattassanak“ [1]). Ennek bővebb magyarázata máshova tartozván, legyen ez úttal elég az ősegyház ebbeli hitének s gyakorlatának számtalan tanuságiból felhoznom azt, mit sz. Ágoston az ő jámbor anyjáról, sz. Monicáról beszél, ugymint ki végbetegségében halálához közelitvén, övéihez e szavakat intézé: „Testemet bárhova temessétek, e végett ne aggódjatok: csupán arra kérlek titeket, hogy a hol lesztek, az Ur oltáránál felőlem megemlékezzetek“ [2]). A szent nőnek ezen buzgó kivánata teljesitve lőn, mert miként ugyancsak sz. Ágoston irja; „bemutattatott érette a mi váltságunk áldozata“ [3]).

Elhunyt kedveseik iránt ezen szereteti kötelességöket a hivek, miként azt a legrégibb szent atyákból tanuljuk, különösen azok elhunytának harmadik, hetedik s harmincadik [4]),

[1]) 2. Macchab. 12, 46. E versre hivatkozik sz. Ágoston. L. de cura pro mort c. 1. »In Macchabaeorum libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium; sed etsi nusquam in scripturis veteribus legeretur, non parva est universae ecclesiae, quae in hac consuetudine claret, auctoritas, ubi in precibus sacerdotis, quae Domino Deo ad Altare ejus funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.« Fontos szavak ezek a protestansok ellenében, ugymint melyekben áldozat, oltár, pap, halottakérti ima s az egyház döntő tekintélye, mint mindenki előtt ismeretes dolgok, emlittetnek.

[2]) S. Aug. L. 9. Confess. c. 11.

[3]) »Oblatum est pro ea sacrificium pretii nostri.« Id. ibid. c. 12. Ezt ő ugyanott c. 13. olvasóitól is várja: »Inspira Domine Deus meus servis tuis, . . . ut quotquot haec legerint, meminerint ad altare tuum Monicae famulae tuae cum Patricio condam ejus conjuge.« Hogy ő is miseáldozat mellett temettetett el, egykoru életirója Possid püspök bizonyitja: »Nobis coram pro commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, et sepultus est.« Vita Aug. c. 31. A sz. Ágostonnal egykoru nolai sz. Paulin sz. Amand bordeaux-i áldozár, később pedig püspök imáiba e szavakkal ajánlja elhunyt fivére lelkét: »Ob hoc impense rogamus, ut . . . et hanc meritis fidei tuae mercedem accumules, ut pro eo infirmitati nostrae compatiaris et grandi labore conspires, ut misericors et miserator Deus refrigeret animam ejus stillicidiis misericordiae suae per orationes vestras.« epist. 36. ad Amand.

[4]) Ezt már sz. Ambrus emliti, L. de obitu Theodos. »Quia alii tertium diem (obitus suorum), alii tricesimum, alii septimum, alii quadragesimum observare solent: quid doceat lectio, considere-

főleg pedig évnapján [1]) szokták már az őskorban teljesiteni, s innét van, hogy valamint már az ötödik századbeli [2]) ugy a mai misekönyvek is a kimult hivek halálának, s ennek harmadik, hetedik, harmincadik vagy évi napján mondandó misék imáit magokban foglalják. Megtartja pedig az egyház a halotti misék mondására nézve mindmaig az emlitett napokat s különösen a harmadik napot Üdvözitőnk feltámadásának emlékezetére, ki halottaiból harmad napra kelt föl; a hetediket, a kimult hivek örök nyugalmának jeleül, miután az Úr a világ teremtése utáni hetedik napon megszünt munkálkodni; a harmincadikat, mert az Áron halálát is harminc napig siratta a nép; végre az évnapot, mert az egyház a hivek halála napját mint a jobb élet hajnalát az ő születésnapjok gyanánt tekinti [3]).

Egyébiránt kellően gondoskodtak az iránt a főpásztorok, hogy a papok a kezeikbe adott misepénznek következtében mondandó szent misékről pontos lajstromot vezessenek, az alapitványi, vagyis évnapi misék jegyzéke pedig az illető rokonok s más hivek tudomása végett állandóul a szekrestyében függjön. A világ természetesen feledékeny s hálátlan levén, az egyház tőle e tekintetben is lényegesen különbözik, s azoknak, kik mint alapitók s általában mint hivek az ő kebléhez tartoztak, emlékezetét, habár az alapitványt s jótéteményt az idő már rég megemészté, s habár elhunyt tagjainak min-

---

mus. Defuncto, inquit, Jacob . . . Utraque ergo observatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium.«

[1]) »Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.« Tertull. de Cor. Mil. c. 3. Ugyanő irja az özvegy keresztény férjről, L. de Monogam. c 10: »Pro anima ejus (azaz defunctae uxoris) orat, et refrigerium interim adpostulat, et in prima resurrectione consortium, et offert annuis diebus dormitionis ejus.«

[2]) Ben vannak azok mind a Geláz mind a nagy Gergely sacramentáriban ily cim alatt: »Missa in die Depositionis Defuncti sive Tertio, Septimo, Trigesimoque . . . missa in Anniversario unius defuncti.« Ott találtatik a mai missale évnapi halottas miséjének is ily kezdetü collectája: »Deus indulgentiarum, Domine, etc.

[3]) Macri, Hierolexic. Art. Missa Def.

den nyoma s neve rég elenyészett is, az ő imáiban mindvégig hiven megőrzi [1]).

Ezekhez még a következő jegyzeteket kell toldanom:

1. A misepénz a hajdani hivek kenyér- s boradományát, mely által ők a miseáldozathoz s a papság élelmezéséhez kivántak járulni, pótolván, annak nincs s nem is lehet ennél más célja, s aquinói sz. Tamás szerint az nem valamely szolgálat bére, hanem a szükség zsoldja [2]). Azért a ki a misére adott pénzt a mise árának s az azt szolgáló pap bérének tekintené, az ezen isteni nagy áldozatot mindennapi áruszerré alacsonyitaná le, s azon kárhoztató itéletet vonná magára, melyet egykor Péter apostol a bűvész Simonra e szavakban mondott: „A te pénzed veled együtt veszszen el, miután azt véled, hogy az Isten ajándékát pénzen lehet megvenni“ [3]).

---

[1]) Teszi ezt különösen midőn minden misében »pro omnibus fidelibus christianis vivis atque defunctis,« s midőn ama requiem-i collectában: »Deus veniae largitor« minden »Benefactor«-aiért imádkozik. A legrégibb alapitványi sz. misék egyikéről, mely a franc monarchia alkotójaért, Chlodvig királyért († 511) Párizsban, a sz. Genoveva templomában 1792-ig évenként tartatni szokott, e szavakban emlékezik Chateaubriand, Études historiques T. III. »Még a forradalom kezdetén rendesen mondatott mise a sicamber lelke nyugalmaért ugyanazon templomban, hol temetve volt. A vallási igazság élete igenis tartósb a bölcselmi és politicai igazságoknál: hányszor ujultak meg a nemzedékek, hányszor változtatá erkölcseit, véleményeit, törvényeit a társadalom 1280 év folyama alatt! Ki volt, a ki még emlékezett volna Chlodvigról annyi rom és századon át? Egy pap egy sirhalom fölött.«

[2]) »Non tamquam pretium mercedis, sed tamquam stipendium necessitatis.« S. Thom. Aquin. 2. 2. qu. 100. art. 2.

[3]) Act. 8, 20. Ennek nyomán az egyház a papok irányában is minden alkut s kalmárkodást szigoruan tilt: »Cum sacramentum missae super omnia pretiosum, sit liberaliter, sicut caetera sacramenta, celebrandum, districtius prohibemus: ne aliquis presbyter pro missis celebrandis pecuniam exigat vel rem temporalem, sed grate accipiat, si aliquid . . . oblatum sibi charitative fuerit, absque compacto et conventione quacunque. Qui contrarium fecerit, a celebratione missae per annum noverit se suspensum.« Conc. Tolet. an. 1324. can. 6. — »Prohibemus,

2. Valamint a keresztáldozatnak becse s érdeme végetlen, és mégis gyümölcsében csak azok részesülnek, kik a Jézus szenvedésével eleven hitben s munkás szeretetben egyesülnek [1]): ugy miután a szent mise amaz isteni véres áldozatnak emlékezete s naponkénti megujitása, az noha magában végetlen becsü s érdemü, de ránk nézve nem végetlen sikerü, hanem a Jézus áldozatának érdemét ránk csak véges módon, véges mértékben s véges foganattal alkalmazza [2]). Innen, habár az valakiért különösen bemutattatik is, ennek javára még nem mindig foganatos, hanem ennek ámbár soha nem teljes bizonyosságu, de mégis bizalmasan remélhető elérésére kivánatos, hogy a ki a misét mondatja, avval lélekben egyesülvén, magát áhitatos szándoka teljesülésére, azaz a miseáldozat gyümölcsére méltóvá tegye [3]). Miben s mily terjedelemben határozá el az Úr imádandó bölcsesége egy vagy más purgatoriumi lélek

---

ne sacerdos laico ad poenitentiam venienti obtentu cupiditatis injungat, ut missam faciat celebrari, . . . aut pro celebratione missarum pretio constituendo pactum ineat, sed hoc duntaxat, quod offertur in missa, recipiat.« Conc. Eborac. an. 1194. can. 3. — Ily értelemben intézkedik a trienti zsinat is, Sess. 22. de observ. et evit. in celebr. miss. A misedij iránti alkut — conventionem — nálunk is a Lőrinc esztergami érsek alatt 1114-ben tartott nemzeti zsinat cap. 43. szigoruan tiltá.

[1]) »Dicendum, quod sicut passio Christi prodest quidem omnibus quantum ad sufficientiam, sed effectum non habet nisi in illis, qui passioni Christi conjunguntur per fidem et charitatem: ita et hoc sacrificium, quod est memoriale passionis Dominicae.« S. Thom. 2, 2. qu. 79. Art. 7.

[2]) »Licet enim sacrificium altaris ratione victimae, quae offertur, ac principalis offerentis, qui est Christus Dominus, sit infinitum seu infiniti valoris, tamen non infinitos producit effectus, sed applicat nobis meritum sacrificii crucis modo finito. Ita enim voluit auctor ejus Christus, qui nec meritum sacrificii Crucis ad omnes extendit, nempe ad Angelos rebelles, quos a redemptione exclusit.« Peronne, Praelect. Theol. Vol. 6. de Euchar. c. 3.

[3]) »Quamvis haec oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni poena, tamen fit satisfactoria pro illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus secundum quantitatem suae devotionis, et non pro tota poena.« S. Thomas, l. cit. Art. 5.

szenvedését? mennyiben egyez meg a miséhez kötött kérésünk az ő szent végzésével? az egész büntetésnek vagy csak a büntetés egy s mily részének elengedéseig terjedt-e ki az ő irgalmából a felajánlott miseáldozat sükere? — mindez előttünk mély titok. A mit tudunk az, hogy a túlvilágban a napok s évek szük mértéke szerinti számitásnak többé helye nincs [1]); hogy miseáldozat, imádság, alamizsnálkodás s egyéb jócselekedetek által az elhunyt hiveken ugyan segithetünk, de a segély sulyát s hatását meghatároznunk nem lehet; s hogy mivel valamint minden mise ugy azok is, melyek különösen valaki szándokára mondatnak, valamennyi élő s kimult hivőért is felajánltatnak: ha az utóbbiak talán olykor arra nézve, kiért szolgáltatnak, nem lennének is foganatosak, de Isten előtt ez esetben is kétségtelenül kedvesek s az élő vagy kimult hivek közül egynek vagy többnek vagy az egyház egyetemének üdvösek leendnek. Eszerint senki ne higye, hogy ha övéiért egy vagy két szent misét mondat, evvel érettök már mindent megtett: szükséges ehhez egyéb istenes cselekedetek gyakorlása mellett főleg saját buzgó imáinkat is csatolni, s mivel a misepénz által a miseáldozathoz különösen járulunk, ennek szándokunk szerinti foganatát annál bizalmasban reményhetjük, ha az alatt az áldozó pap imáival egyesitett fohászink tiszta szivből s szeplőtlen lélekből fognak Isten szent szine elé emelkedni [2]).

---

[1]) »Cum de die judicii scriptum sit, quod erit dies unus tanquam mille anni et mille anni sicut dies unus: unde scit unusquisque, utrum diebus, an mensibus, an etiam et annis per illum ignem sit transiturus?« S. Caesar. Arelat. serm. 104. in App. Opp. S. Aug.

[2]) »Docet s synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri: ut si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia, contriti ac poenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno . . . Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus, sed et pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis, rite juxta Apo-

3. A szegények, kiktől misepénz nem telik, ne aggódjanak, mintha elhunyt kedveseikért mitsem tehetnének: Istén, ki az áldozatnál nem az adomány nagyságát, hanem a szándok őszinteségét s a buzgalom hevét tekinti, ismeri az ő jó szándékukat is és tehetlenségöket is, s mivel, mint imént mondám, minden sz. mise általában minden élő s kimult hivekért ajánltatik fel, s ezt minden lelkész az övéiért különösen is tenni szorosan köteles [1]), ha ők a szent misét amazokért tiszta szívvel, eleven hittel, égő szeretettel ajánlandják fel, bizalmasan reménylhetik, hogy áldozatuk Istennél szintoly jóillatu s foganatos leend, mint ha ahhoz más helyzetben bármily adománynyal járultak volna. Végre

4. Hajdan a szent mise alatt felolvastattak egy arra készült lajstromból azon hivek nevei, kik az áldozathoz bővebb adományikkal járultak [2]), vagy méltóságuknál vagy az egyházzal éreztetett jótéteményeiknél fogva megérdemlék, hogy akár mint még élőkről akár mint már megholtakról a miseáldozatban a pap s a hivek különösen megemlékezzenek. Ezen őskori szertartás helyébe lépett a mai szokás, mely szerint a hét alatt mondandó alapitványi, vagyis évnapi s más magán misék jegy-

---

stolorum traditionem offertur.« Conc. Trid. Sess. 22. cap. 2. de Sacrif. Missae.

[1]) »Quum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere pro his sacrificium offerre.« Conc. Trid. Sess. 23. cap. 1. de Ref. — »Eos, quibus animarum cura demandata est, non modo sacrificium missae celebrare, sed illius etiam fructum medium pro populo sibi commisso applicare debere etc.« Bened. XIV. Encycl. Cum semper. Mindez megegyez avval, mit sz. Jeromos ir, L. 1. adv. Jovinian. c. 34: »Sacerdoti semper pro populo offerenda sunt sacrificia.«

[2]) Nem a közönséges szokást roszalja hanem csupán az ő dúsabb adományikban dicsőséget keresők hiuságát rója meg sz. Jeromos, midőn Libr. II. Comment. in Jer. c. 11. igy szól: »Nunc publice recitantur offerentium nomina, et redemtio peccatorum mutatur in laudem, nec meminerunt viduae illius in evangelio, quae in gazophylacium duo aera mittendo omnium divitum vicit donaria.«

zéke a szószékről kihirdettetik, hogy azokon az illető rokonok s adakozók megjelenhessenek.

E célból történt ma is az e héti szent misék jegyzékének felolvasása, melynek kapcsában imént tartott rövid oktatásomból tanulják meg az illetők, mikép járuljanak ezen engesztelő szent áldozathoz, hogy annak gyümölcsét a Jézus végetlen érdemeinél fogva Isten irgalmából reménylhessék, ti pedig mindnyájan, AA! kik szokott buzgalmatok ösztönéből e hét folytán s jövőre is az ilynemü szent miséken jelen lesztek, szándéktokat a misező papéval egyesitvén, foglaljátok imáitokba azokat is, kikért az áldozat különösen bemutattatik. Ily buzgó ima, sőt csak egy őszinte sohaj is gyümölcstelenül még soha el nem veszett. A tisztitó-hely szenvedéseiből menekült lelkek ott-fen kölcsönös esedezéseikkel bőségesen viszonzandják azt [1]), s minden esetre oly áhitatos emlékezet, mely a felebaráti szeretet szent forrásából fakad, nem lehet nem kedves Isten előtt. „Imádkozzatok egymásért, ugy mond sz. Jakab apostol, hogy üdvözüljetek“ [2]).

XIV.

Húsvéti gyónás s áldozás.

(Nagyböjt 2-ik vasárnap.)

Figyelmeztetlek, AA! hogy a húsvéti gyónás s áldozás ideje a megyei szabályok szerint a jövő vasárnappal veendi kezdetét s bezárólag áldozócsütörtökig fog tartani.

Hajdan a hivek, miként azt a rómaiakról sz. Jeromos

---

[1]) Ide illenek sz. Ágostonnak eme szavai: „Ecclesia, quae in coelis ... beata persistit ... suae parti peregrinanti, sicut oportet, opitulatur: quia utraque una erit consortio aeternitatis, et nunc una est vinculo caritatis.“ Enchir. c. 56.

[2]) Jac. 5, 16.

bizonyitja, rendszerint minden szent mise alkalmával [1]), máshol ismét hetenként négyszer [2]) vagy legalább egyszer és pedig vasárnap [3]) járultak az Úr asztalához, egyedül buzgalmuk hevétől s azon ohajtástól lelkesitve: hogy a gyakori szent áldozásból majd az üldözések félelme majd a bűn ezerféle kisértetei ellen erőt meritsenek [4]), s részesüljenek mindama kegyelmekben, melyeket Jézus az ő szent teste s vére méltó vételéhez kötött [5]). Amint azonban az idők folytán a hivek buzgalma mindinkább csökkent, szükségesnek látta az egyház az időnkénti gyónás iránt parancsolólag is intézkedni, miként már a 6-ik században az agathai zsinat kijelenté, hogy a katholikusok közé sem számitható, ki évenként háromszor, t. i. karácson, húsvét s pünkösdkor nem áldozik [6]). Igy volt ez, miként a tours-i zsinatból tanuljuk, a 9-ik században

---

[1]) »Scio Romae hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Corpus Christi accipiant, quod nec reprehendo nec probo.« S. Hier. epist. 50. ad Pammach. Az utóbbi szavakkal egybehangzólag irá sz. Ágoston is epist. 118. ad Januar. »Si quis dixerit non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius affirmet quotidie: faciat unusquisque, quod secundum fidem suam pie credit faciendum. Neuter enim eorum exhonorat Corpus et Sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum honorare contendunt.«

[2]) »Nos autem quater in singulas hebdomadas divina sacramenta participamus etc.« S. Basil. epist. ad Caesariam Patriciam.

[3]) »Omnes christiani omni Dominica debent offerre et communicare.« Auctor. serm. 25. inter Opp. S. Ambr.

[4]) Szépen fejezik ezt ki sz. Cypriánnak eme szavai: »Cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela; quos tutos contra adversarium volumus, munimento dominicae securitatis armamus ... Idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab ecclesia non armatur ad praelium, mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit et accendit.« Epist. 57. ad Cornel.

[5]) »Christus in nobis existens sopit saevientem in nostris membris carnis legem, et pietatem in Deum exsuscitat, perturbationes mortificat, aegrotos sanat, confractos alligat etc.« S. Cyrill. Alex. L. 4. in Joan.

[6]) »Saeculares, qui in Natali Domini, Pascha et Pentecoste nón communicaverint, Catholici non credantur.« Conc. Agath. an. 506. can. 18.

is [1]), mig végre a lateráni IV. közönséges zsinat szigoruan meghagyá, miszerint minden már eszével élő keresztény tartozzék évenként legalább egyszer bünеit meggyónni, s húsvét tájban az Oltári-szentséghez járulni, azokra, kik ebbeli kötelességöket vétkes hanyagságból elmulasztani merészelnék, azon büntetést szabván, hogy a hivek számából kiközönittessenek, holtuk után pedig az egyházi temetéstől megfosztassanak [2]). A trienti zsinat is átok alá veti azokat, kik tagadni mernék, hogy minden már eszével élő keresztény köteles évenként legalább egyszer és pedig húsvétkor a szent áldozásban részesülni [3]). E zsinati határozatokon alapszik az anyaszentegyháznak ekként hangzó 4-ik parancsa: „Büneidet minden esztendőben a lelkiatya előtt megvalljad, és ha nem többször, legalább egyszer, minden esztendőben húsvét táján az Oltári-szentséget hozzád vegyed.“

E parancs magyarázatául jónak tartom tanulságtokra a következőket felhozni: 1-ször, nem oda céloz e parancsa által az egyház, hogy az évenkénti egyszeri gyónás s áldozással megelégedjünk: sőt inkább hiveit ennek mennél gyakrabbi teljesitésére valamint oktatásiban állandóan ösztönzi, ugy a búcsukhoz kötött lelki nyereményekkel is édesgeti. Az évenkénti

---

[1]) „Si non frequentius, vel ter laici homines communicent, nisi forte quis majoribus quibusdam criminibus impediatur.“ Conc. Turon. III. an. 813. can. 50. — A toulouse-i zsinat an. 1129. és az esztergami an. 1114. cap. 3. a hiveket háromszori, a sens-i pedig an. 1485. hatszori gyónásra kötelezte.

[2]) „Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, et injunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter adminus in pascha Eucharistiae sacramentum, alioquin et vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur, et moriens christiana careat sepultura.“ Conc. Later. IV. an. 1215. can. 21.

[3]) „Si quis negaverit omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum juxta praeceptum S. Matris Ecclesiae, anathema sit.“ Conc. Trid. Sess. 13. can. 9.

egyszeri gyónás s áldozás legkisebb mértéke azon gondnak, melyet lelkére fordit valaki. Hogyan nézne ki oly terem, mely évenként csak egyszer söpörtetnék, vagy oly ember, ki évenként öltönyét csak egyszer változtatná? Nagyobb figyelemre méltó, több gondot igényel-e mulandó hajlékunknak s rothadandó testünknek mint halhatatlan lelkünknek tisztántartása? Azért midőn azt parancsolja az egyház, hogy hivei minden évben legalább egyszer járuljanak a szent gyónás és áldozáshoz, evvel egyszersmind azon ohajtását is nyilvánitja, hogy ezt mennél többször tegyék, s méltán sujtja büntetéseinek legszigorubbikával ama boldogtalanokat, kik kárhozatos tunyaság vagy megátalkodásból vonakodnak azt évenként csak egyszer is teljesiteni.

2-szor, bármennyiszer járultak legyen is évenként a szentségekhez a hajdani hivek, azonban kezdet óta a gyónás különös ideje a nagybőjt [1]), az áldozásé pedig a húsvét volt. A nagybőjti napok a bűnbánat s a testsanyargatás napjai levén, azok rendeltetésével igen egybehangzott, hogy folytuk alatt a hivek büneiket töredelmesen meggyónják, miszerint tiszta lélekkel ülhessék a húsvéti napokban váltságunk titkainak ünnepét. Ugyanezen okból dicséri s jövendőre is kivánja fentartani a trienti zsinat e régi szent szokást [2]). Az áldozást is a

---

[1]) »Hebdomada una ante initium quadragesimae (azaz hebdomada quinquagesimae, melybe esik hamvazószerda, vagyis a penitentiai idő kezdete) confessiones sacerdotibus dandae sunt.« Theodulph. Aurelian. an. 797. can. 36. Hogy itt hamvazószerdát kell érteni, kitetszik ex epist. synod. Rather. Veron. ad presb. an. 966. »Feria quarta ante quadragesimam ad confessionem invitate.« Tudjuk, hogy hajdan nem csak a nyilvános vezeklők, hanem olykor mások is hamvazószerdán s az azt követő napokon tevék gyónásukat s nagycsütörtökön nyerék a feloldozást.

[2]) »In universa Ecclesia cum ingenti animarum fidelium fructu observatur mos ille salutaris, confitendi sacro illo et maxime acceptabili tempore quadragesimae, quem morem haec s. synodus maxime probat et amplectitur, tanquam pium, et merito retinendum.« Conc. Trid. Sess. 14. de Poenit. cap. 5.

hűsvéti időre szabta az egyház: mert, mivel az Oltári-szentségben Jézus szent halálának emlékezetét üljük, igen méltó, hogy ahhoz a hivek különösen azon időben járuljanak, melyben azt Jézus szerzette s érettünk a kereszten meghalt.

3-szor, e szavak által: „husvét táján," tulajdonkép azon időt értjük, mely virágvasárnappal kezdődvén, fehérvasárnapig és igy két hétig tart: mindazáltal a főpásztorok hatalmában áll ezen időt meghosszabbitani [1]); amint is ezen idő nálunk megyeszerte nagyböjt 3-ik vasárnapjától épen áldozócsütörtökig terjed, s a ki ezen idő folytán bármely napon meggyónik s áldozik, az egyház parancsának eleget tesz; — azonban

4-szer, csak ugy, ha ezt méltóképen teljesiti, azaz ha minden büneit meggyónva, megbánva, törődött szívvel s tiszta lélekkel járul az Úr asztalához: mert, miután a penitentiatartás szentségének lényege, a bűnbocsánatnak főfeltétele nem büneink puszta előszámitásában s hideg megvallásában hanem tulajdonkép abban áll, hogy büneink fölött bensőkép bánkodjunk, s a megbántott végetlenül jó Isten iránti szeretetből azoknak utálata s gyülöletére gerjedjünk [2]), s miután a méltatlan áldozás nem áldozás hanem szentségtörés: a ki p. o. valamely bünét a gyónásban szándékosan eltitkolva, vagy ellensége ellen boszut forralva, idegen jószágot visszatartoztatva stb. merészelne áldozni, az ily egyén az egyház parancsának nem csak

---

[1]) S. Congr. Concil. 19. nov. 616. – Az amerikai egyesült státusok püspökeinek saját kérésökre VIII. Pius 1830-ik october 10-én hatalmat adott „prorogandi tempus ad satisfaciendum praecepto communionis paschalis a prima Dominica Quadragesimae ad Dominicam SS. Trinit. inclusive."

[2]) „Quam multi assidue se dicunt esse peccatores, et tamen illos adhuc delectat peccare? Professio est, non emendatio; accusatur anima, non sanatur; pronunciatur offensa, non tollitur. Poenitentiam certam non facit nisi odium peccati et amor Dei." S. Aug. serm. 117. de Temp. — „Peccatum quod diligitur, confitendo minime deletur." S. Greg. M. Comm. in 1. Reg. c. 15.

eleget nem tesz, hanem inkább lelkét egy uj iszonyatos bűnnel terheli [1]).

5-ször, az imént idézett laterani zsinat azon határozata, mely szerint a hivek évenkénti gyónásukat saját lelkészeiknél voltak kötelesek végezni [2]), az egyház hajdani fegyén s azon okon alapul, hogy a pásztor csak ugy képes juhait kellően legeltetni, ha ezeket közelebbről ismeri: mire legcélszerübb, legsikeresb mód a gyóntatás [3]). Azonban az apostoli szék e törvény szigorát később annyiban enyhitette, hogy ma már az egyház parancsának teljesitésére elegendő, ha a hivek gyónásukat saját lelkészükön kivül bármily a megyés püspök által a gyóntatásra felhatalmazott áldozárnál végzik [4]). Végre

6-szor, midőn a főpásztorok a húsvéti áldozás idejét oly hosszura terjeszték, evvel módot kivántak a hiveknek nyujtani, hogy köteles áhitatosságát kiki akkor végezhesse, mikor azt saját körülményeihez képest legalkalmasbnak találandja. Ezen idő csaknem hármadfél hónapnyi hosszaságra nyulván, senkinek nem lehet mentsége, hogy annak folyta alatt eme kötelmének teljesitésére érkezése nem volt.

Az öröm s vigasztalás ideje lesz ez, AA! reátok nézve

---

[1]) XI. Ince, 1682 mart. 2. kárhoztatta ezen tételt: »Praecepto communionis annuae satisfit per sacrilegam Domini manducationem.«

[2]) Vagy csak annak engedelmével más papoknál: »Si quis autem, ugy mond e sz. zsinat, alieno sacerdoti voluerit justa de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet et obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipse non possit solvere aut ligare.«

[3]) »Nemo tempore Quadragesimae poenitentium confessiones audiat praeter pastorem: hujus enim interest ovem recognoscere.« In Statut. Synodal. Conc. Remens. an. 625. Hogy pedig a lateráni határozatban a »proprius sacerdos« által a proprius parochus-t kell érteni, IV. Ince Const. 11. Kal. Decembr. 1247, IV. Márton Constit. 2. Jan. 1281. stb. kijelentették.

[4]) Igy határozták ezt el egyebek közt X. Leó, III. Pál, XXII. János, VIII. Kelemen, XIV. Benedek pápák.

ugyan, mert az alatt a bűnbocsánat kegyelmében s Üdvözítő Istenünk szent teste vételének boldogságában fogtok részesülni, — reám nézve pedig, mert annak folytán majd a gyónszékben majd az oltárnál fogok veletek egyenként foglalkozhatni, s a menyei malasztok kiosztásában lelki javatokra sáfárkodhatni. Ha tékozló fiának hontértét az atya családostól együtt örvendve ünnepelte, mint lesz a mi jó anyánknak, a katholika egyháznak öröme e napokban a penitentia útján a bűn sivatag országából visszatért fiainak s leányinak szemlélésére? Az ő ebbeli öröme a földön túl emelkedve az egekig hat, hol a Jézus szavai szerint a dicsőült lelkeknél nagyobb öröm van egy megtért bűnös mint kilencvenkilenc igaz fölött [1]), hol ekként a mi nyögésünk az angyalok vigasztalásaul, a mi bánatunk az angyalok örömeül szolgál; hol nekik édesebb a mi töredelmes vezeklésünk keserűsége, mint a jámborok erényes életének méze.

Szivem legőszintébb érzetével kivánom, hogy szent epedéssel vágyván azon kegyelem után, mely reátok a húsvéti áldozásban vár, tudjátok az ahhozi kellő készületre fölhasználni e bőjti szent napokat, s ezen készület által lehessetek képesek a Jézus imádandó testének vételéhez az ő világváltó véres áldozata kapcsában s emlékezetére s lelketek örök üdvére méltóképp járulni. E végből addig is szüntelen szemeitek előtt forogjanak Jézus eme szavai: „A ki eszi e kenyeret, örökké fog élni“ [2]), és az apostol ama mondása: „Jól vizsgálja meg magát az ember, és igy egyék e kenyérből és igyék e kehelyből: mert a ki méltatlanul eszik és iszik, kárhozatot eszik és iszik magának“ [3]).

---

[1]) Luc. 15. 7. Ezen örömnek okát is adja Origenes, Hom. 66. super lib. Numer. »Agunt angeli diem festum, laetantes super his, qui refugientes consortia daemonum, angelicis festinant sociari consortiis.«

[2]) Joan. 6, 59.

[3]) 1. Cor. 11, 28. 29.

XV.

Negyvenórai áhitatosság. — Az Oltári-szentségnek közimádásra kitétele.

Jelentetik a hiveknek, hogy plebániánk üdvös szokása szerint templomunkban a jövő vasárnapon, s az azt követő hétfőn s kedden az Oltári-szentség imádására az ismert negyvenórai áhitatosság tartatni, s a szentség mind a három napon reggeli hat órakor a szent mise kezdetén közimádásra kitétetni s esti hétkor a tabernaculumba visszahelyeztetni fog azon különbséggel, hogy kedden este hét órakor az egész áhitatosságot az Oltári-szentségről szóló letenye és a templom körül tartandó ünnepélyes körmenet fogja befejezni. A tanodai ifjuság, a céhek, az áhitatos társulatok s az illető testületek az eddig szokott rendben s órákban fognak megjelenni; a családfők pedig, mint nem kétlem, kellően fognak intézkedni az iránt, hogy háznépök egyes tagjai e szent napok alatt az általuk kiszabandó órákban áhitatosságukat teljesithessék.

Isten végetlen fölségét a legmélyebb tisztelet s imádás illetvén, a hit, hogy az Oltári-szentségben a Jézus szent teste s vére valósággal jelen van, szüli az Oltári-szentség imádásának kötelmét is. „Senki nem eszi, ugy mond sz. Ágoston, azon testet, mig azt előbb nem imádta“ [1]). Azonban épen ezen

---

[1]) Enarr. in Ps. 98. — Igy szól több más sz. atya is: »Carnem Christi hodie in mysteriis (az eucharistiá-ról szól) adoramus, quam Apostoli in Domino Jesu adorarunt.« S. Ambros. L. 3. de Spir. S. c. 11. —»Hoc corpus in praesepi jacens reveriti sunt magi. Viri impii ac barbari ... cum timore et tremore multo ipsum adoraverunt. Excitemus itaque nos ipsos, et multo majorem, quam barbari illi, pietatem exhibeamus.« S. Chrysost. Hom. 24. in 1. ad Corinth. Azért mondja a trienti sz. zsinat: »Nullus dubitandi locus, quin omnes Christi fideles pro more in cath. ecclesia semper recepto latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic san-

imádó tiszteleténél fogva az egyház hajdan különös gonddal takarta e szent titkot nem csak a hitetlenek hanem a katechumenek, azaz a keresztelendők szemei előtt is. Azért a közoktatás végével és igy a hivek miséjének kezdete előtt kiutasitá a templomból őket [1]); eme közoktatásiban az Oltári-szentségről vagy semmit vagy rejtelmes s egyedül a hivek által érthető szavákban szólt [2]), s az ujkeresztelteket is csak keresztségök után avatta ennek s egyéb titkainak ismeretébe [3]); sőt azt hiveivel is csupán két esetben, t. i. a mise alatti fölemeléskor [4]) és az áldozáskor láttatta. Az egyházakban ugyan a

---

etissimo Sacramento in veneratione exhibeant.« Sess. 13. de Euch. c. 5. Béza Tódor, Kálvinnak meghitt barátja s a hitujitásban munkatársa, természetes következménynek mondja az Oltáriszentség imádását, ha abban Krisztus valósággal jelen van: »Id enim si ita esse crederem, illius profecto non modo tolerabilem et religiosam, sed etiam necessariam arbitrarer adorationem.« L. de Coena Dom. p. 270.

[1]) A katechumenek miséjének befejezésével azt kiáltá a diákon: »Procedite non communicantes! Ne quis e catechumenis, . . . Ne quis ex infidelibus! Ne quis ex heterodoxis.« Const. Apost. L. 8. c. 12. Valamint közvetlenül a communió előtt is: »Alii alios noscite! Ne quis ex catechumenis! ne quis eorum, qui non edunt! nullus ex exploratoribus! ne quis eorum, qui spectare non possunt coelestem sanguinem, qui effunditur in remissionem peccatorum! ne quis non initiatus!« S. Chrysost. Hom. 1. contr. Judaeos.

[2]) »Dimissis jam catechumenis vos tantum ad audiendum retinuimus, quia praeter illa, quae omnes Christianos convenit in commune servare, specialiter de coelestibus mysteriis loquuturi sumus, quae audire non possunt, nisi qui ea donante Domino jam perceperunt.« S. Aug. serm. 1. ad Infant. — »Obscure propter non initiatos de divinis mysteriis disserimus, his vero semotis perspicue initiatos docemus.« Theodoret. Qu. 15. in Numer. — »Eucharistiae mysterium . . . initiati solummodo noverunt.« S. Chrysost. Hom. 27. in Matth.

[3]) »Nunc de mysteriis dicere admonet, atque ipsam sacramentorum rationem edere, quam ante baptismum si putassemus insinuandam non initiatis, prodidisse potius quam edidisse aestimaremur.« S. Ambr. de his, qui myst. initiant. c. 1.

[4]) »Invocationis verba, cum ostenditur panis Eucharistiae et poculum benedictionis, quis sanctorum nobis scripto reliquit?« S. Basil. L. de Spir. S. c. 27.

szentségnek bizonyos mennyisége a betegek s a börtönökben szenvedő hittenuk számára mindenkor félretétetett [1]), s majd az oltár fölött függő arany vagy ezüst galamb [2]), majd torony [3]) s egyéb alaku [4]) edényekben tartatott: de hogy az Oltári-szentség a hivek közimádására kitétetett vagy körülhordoztatott volna, ennek épen a 11-ik századig nyomát nem találjuk [5]).

---

[1]) »De his vero, qui recedunt ex corpore, . . . ultimo vitae suae Viatico non defraudentur.« Conc. Nicaen. 1. an. 325. can. 12. — »Presbyter semper habeat Eucharistiam paratam ad infirmos, ne sine communione moriantur.« Egbert. Eborac. Episc. an. 747. can. 22.

[2]) A 7-ik században élt sz. Perpetuus Amalár áldozárnak végintézetileg hagyott »capsulam unam de serico . . . et columbam argenteam ad repositorium.« S. Greg. Turon. Hist. Franc. L. 10. c. 31. Már előbb a sz. Vazul életében is tesz ilynemü arany és ezüst galambokról említést Amphiloch.

[3]) »Turrim quoque auream, . . . super altare posuit,« Landó rheimsi érsekről (an. 645) mondja Flodoard, Hist. Metrop. Remens. L. 2. c. 6.

[4]) »Ibi arca, ibi dolium aureum habens manna, receptaculum scilicet spiritualis alimoniae.« S. Ambr. epist. ad Felician. episc.

[5]) Találjuk pedig ezt az emlitett században a bencéseknél, ugymint kiknek meghagyja Lanfrank canterbury-i érsek, Statutor. Sect. 4. c. 1. hogy virágvasárnapon az Oltári-szentséget ünnepélyesen körülhordozzák: »Cantore incipiente, ugy mond ő, antiphonam, occurrunt turbae, exeunt duo sacerdotes, qui portent feretrum in quo est Corpus Christi reconditum; praecedunt qui vexillum portant, quibus transeuntibus flectent genua singuli etc.« Szertartásaiban az egyház az ő hite kifejezésén kivül a hivek szükségeire szokván figyelmezni, az Oltári-szentségnek közimádásrai nyilvános kitételét a 11-ik században, midőn Berengár az ő, e nagy szentséget illető tévtanaival föllépett, az elevatióban hozta be. »Als die Häresie die Gegenwart Christi im h. Sacramente offen bekämpfte, wurde dadurch eine öffentliche Anbetung desselben hervorgerufen, und das fand zur Zeit Berengars statt. Die Exposition zeigt sich hier in der Weise der Elevation, denn diese ist nichts, als eine kurze Zeit währende Exposition.« Probst, Verwaltung der Eucharistie als Sakrament, 2. Auflage p. 24. Az Oltári-szentség kitételének szokása mindamellett hogy nem az őskorból ered, igen üdvös: »Quod creverit, ugy mond Bellarmin, L. 4. de Euchar. c. 4. honor externus sanctissimi Sacramenti, praesertim devotione interna decrescente,

Ezen században vette kezdetét az Oltári-szentségnek utóbb az Úrnap ünnepe behozatalával kötszokássá vált kitétele is. Ennél jóval későbbi a negyvenórai áhitatosság, ugymint mely 1556-ban azon negyven óra emlékezetére, melyek alatt Üdvözítőnk szent teste a sírban nyugodott, bizonyos József nevü capucinus atya által hozatott be Milánóban, s onnan Rómába vitetvén, innen csakhamar az egész egyházban elterjedt. Ezen áhitatosság kezdetben negyven óra lefolytaig szakadatlanul tartott: mivel azonban a templomoknak e végetti éji látogatása némi alkalmatlansággal, olykor pedig kicsapongásokkal is járt, az később csupán a nappali órákra szorittatott, s ma már szokás azon áhitatosságot is negyven órainak nevezni, mely az Oltári-szentség kitétele mellett némely egyházakban évenként bizonyos napokon, vagy főpásztori rendeletből különös alkalmakkor tiz, tizenkét s több órákig tartatik.

Midőn ezen, egyesek buzgalma által behozott s terjesztett áhitatosságot VIII. Kelemen pápa 1592-ki november 25-kén kelt bullájában örök időkre megállapitá, egyszersmind hogy annak gyakorlására a hiveket annal sikeresebben ösztönözze, ahhoz különös, V. Pál pápa által is 1606-ki május 10-ki brevejében szinte örök időkre megerősitett búcsukat kötött. És pedig:

1-ször, teljes búcsut engedett mindazoknak, kik töredelmesen meggyónván s áldozván, egy oly templomot, melyben az Oltári-szentség ki van téve, áhitatosan meglátogatnak, és ott tetszésök szerint bizonyos ideig [1]) e nagy szentség imádásával foglalkoznak.

---

nemini displicere potest nisi hostibus Christi et Ecclesiae.« Miután e szokás az egyházban már közönséges lett, azokra, kik annak célszerüségét ma kétségbe mernék vonni, illenek sz. Ágoston eme szavai: »Insolentissimae insaniae est disputare, an sit faciendum, quod tota facit Ecclesia.« Epist. 118.

[1]) »Per quel tempo, che gli riuscirà comodo,« mondja V. Pál idézett olasz brevejében, és igy enyhitve VIII. Kelemennek imént hivatolt 1592-i bullájában foglalt azon határozatát, hogy a búcsunyerés egy órai imádsághoz legyen kötve, az e végetti

2-szor, tizévi búcsut [1]) mindannyiszor, mennyiszer valaki az imádási idő alatt az Ur templomot meglátogatja, és ha ez úttal nem gyónt volna, magában fölteszi, hogy azt legközelebb teendi, egyszersmind pedig VII. Pius pápa 1817-ki május 12-én kijelentette, hogy ezen búcsuk könyörgésképen az Urban kimult hivekre is alkalmazhatók. — S mit tesz e kifejezés: „könyörgésképen a kimult hivekre is alkalmazhatók?“ — Hitünk tartja, hogy az egyháznak hatalma van hiveit nem csak büneiktől hanem ezeknek itt vagy a purgatoriumban szenvedendő ideiglenes büntetéseitől is feloldozni [2]). Azonban ezen birói jogát s hatalmát az egyház csak az élő hivek iránt gyakorolhatja, nem pedig a kimultakra nézve is, ugymint kik az ő hatósága alá nem tartozván, a búcsukban, vagyis az ideiglenes büntetések elengedésének jótéteményében nem ugy mint az élő hivek a feloldozás útján és igy közvetlenül, hanem csak a mások általi fizetés s elégtétel útján és igy csak akként részesülhetnek, hogy mi ugyan a búcsunyerés föltételeit, minők a töredelmes gyónás s áldozás, az egyház szándokára mondott bizonyos imák s némely különösen kijelelt

---

áhitatoskodás idejének hosszát az egyes hivek tetszésére s kényelmére hagyta.

[1]) Tulajdonkép tizévi és tiz negyvenedi búcsut, vagyis az 1592-i bulla szavai szerint „Indulgentias decem annorum et decem quadragenas.“ Ezt Tournely, Theol. Mor. T. 6. P. 2. Ap. 3. c. 1. s utánna Ferraris, Biblioth. T. 3. Art. Indulg. igy magyarázza: „Indulgentia partialis, quae vocatur Quarena, Quadragena, Quarantena, significat Indulgentiam 40. dierum, id est remissionem tantae poenae, quanta fuisset remissa ob poenitentiam quadraginta dierum, olim ab ecclesia pro certis peccatis in poenitentialibus canonibus statutam.“

[2]) Peronne, Praelect. Theol. Vol. 7. p. 4. erről igy szól: „Duo in iis, quae ad Indulgentias pertinent, de fide sunt: 1° potestatem esse in ecclesia concedendi Indulgentias ei divinitus traditam; 2° Indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem esse. Fidei vero proximum est: 1° fidelibus per Indulgentias relaxari poenas pro peccatis remissis Deo debitas; 2° has Indulgentias applicari posse animabus in Purgatorio detentis; 3° dari in ecclesia thesaurum etc.“

jó cselekedetek, teljesitjük: de magát a búcsut nem magunkra hanem a tisztulás helyén szenvedő atyánkfiainak javára kivánjuk s kérjük Isten által alkalmaztatni *).

Eszerint miután az egyház titeket ezen áhitatosságra ily különös kegyelmeivel is édesget, ugy hiszem, minden további buzditásom nélkül is önként s örömmel fogtok e szent napok alatt az Úr házába sietni. Ha a dicsőült lelkek boldogsága abban áll, hogy Istent az ő végetlen fölségében látják, imádják, magasztalják: vajjon a jámbor kereszténvekre nézve nem némi előizlelete-e a menyei boldogságnak az, hogy az Oltári-szentségben, ámbár fátyol alatt, azon isteni Bárányt szemlélhetik, imádhatják, dicsőithetik, kinek kereszthalála által nyertük lelkeink váltságát s birjuk örök üdvözségünk minden reményét, s kinek fölségét a Titkoslátás e magasztos szavakban festi: „Örüljünk és örvendezzünk és adjunk neki dicsőséget, mert elérkezett a Bárány menyegzője . . . Boldogok, kik a Bárány menyegzőjének vendégségére hivatvák. . . . És ő vérrel hintett köntösbe vala öltözve, és Isten Igéje az ő neve. . . . És köntösén és ágyékán irva van: uraknak ura, királyok királya!“ [1])? Azért AA! oly érzéssel járuljatok imádásához,

*) Ha ezen áhitatosság a farsangi végnapokon tartatnék, e helyen használhatók lennének az I. köt. 111-ik lapján foglalt oktatás eszméi is.

[1]) Apoc. 19, 7. 9. 13. 16. Ide vonatkozólag igen helyesen irja Lüft, Liturgik, II. Bd. §. 253: »Wie die Eucharistie in der Messe ihren eigentlichsten Vollziehungsact und eben darum in ihr auch der ganze Gottesdienst seinen Mittelpunkt erhalten hat, so haben sich an dem Grundtypus der Messe und aus dem Wesen und der Bedeutung des eucharistischen Opfers und Sacramentes heraus auch noch mehrfache andere erhebende Gottesdienste und gottesdienstliche Handlungen gebildet, theils zur innigen Verehrung und Anbetung Christi und Gottes im heiligen Sacramente, theils zur Erlangung der Segnungen und Gnaden, die an dasselbe geknüpft sind. In dem Sacramente wird Christus angebetet, und gerade dieses ist ein wesentlicher Grund, dass diese Anbetung selbst im katholischen Cult eine so umfangreiche Stelle einnimmt. Ja schon die Aufbewahrung des heiligen Sacramentes

melylyel a sírban feküdt szent testéhez közelitettetek volna, s szine előtt fiui bizalommal tárjátok fel sziveiteket, mitsem kételkedvén, hogy ő az oltártól most is ama szavaival hí minket magához: „Jőjetek hozzám mindnyájan, kik dolgoztok s terhelve vagytok, és én felüditlek titeket, ... és nyugalmat fogtok találni a ti lelkeiteknek“ [1])!

XVI.

Jubileum, s a megyés püspök ez iránti pásztori levelének felolvasása *).

Örömet hirdetek, AA! A katholika egyház látható feje, római pápa ő szentsége, hogy a hiveknek büneik siratására s a töredelmes gyónás általi lemosására, elégtételi tömöntelen adósságuk fizetésére, szóval üdvözségök buzgóbb munkálására alkalmat nyujtson, eziránt kiadott apostoli iratával az egész kereszténységnek jubileumi búcsut engedett. Halljátok

---

im Gottesbause und das dadurch stets lebendig erhaltene Bewusstseyn von der unmittelbaren Nähe und Gegenwart Christi und in Christus Gottes übt auf die ganze Stimmung der betenden und anbetenden Gemeinde eine mächtig erhebende Kraft aus, und gibt dem katholischen Cultus eine eigenthümliche höhere Weihe. Wesentlich dadurch wird der kath. Gottesdienst etwas so Lebenvolles, Hochheiliges und Göttlicherhabenes, erhalten Tempel und Altäre eine so tiefe Bedeutung, und weht durch unsere Gotteshäuser ein so eigenthümlich ergreifender mystischer Hauch der Ehrfurcht und Anbetung.«

[1]) Matth. 11, 28. 29.

*) Ezen oktatás prédikátió-helyett is szolgálhat, melyre a pásztori levél felolvasása mellett egyébként is alig leendne idő. Noha pedig talajdonkép azon r e n d e s jubileummal foglalkozik, melyet az apostoli szék minden huszonötödik évben szokott a katholikus világnak engedni, azonban némely kihagyások s változtatásokkal a r e n d k i v ü l i jubileumnak alkalmaira is használható.

kegyes főpásztorunknak ez érdemben hiveinek egyeteméhez intézett érzékeny, tanulságos s kenetdús szózatát, mely ama pápai irat rövid tartalma mellett ezen jubileum tartamának idejét s megnyerésének föltételeit a legszivesb atyai oktatás s intések kiséretében meghatározza.

. . . . . .

Nem lehet kegyes püspökünknek ezen apostoli szellemmel tölt főpásztori levelét mély megilletődés nélkül sem olvasni sem hallani, s ha én annak kihirdetése után még felszólalok, teszem ezt nem annak kiegészitése hanem magyarázata végett s azon püspöki utasitás következtében, mely szerint a lelkészek kötelesek hiveiket szorgalmasan tanitva, a reájok váró kegyelemnek mind használatára buzditani, mind méltó elnyerésére készíteni. Ezt teljesitendő, jelenleg a következőket kivánom megjegyezni:

1-ször, mindamellett is, hogy Isten a penitentiatartás szentségében a töredelmes bünösnek mind vétkeit mind ezek örök büntetését elengedi, fenmarad még az ekként megbocsátott bün ideigleni büntetése, melyet szükségkép vagy itt vagy a más világban a tisztitó-helyen le kell rónunk [1]). Ugy akarta az Úr végetlen igazsága, hogy a keresztség előtt elkövetett bünök a keresztkútban minden további elégtét nélkül megbocsáttassanak, a keresztség utániakért pedig, mivel ezek amazoknál kárhozatosbak, megbocsátásuk mellett is fenmaradjon az elég-

[1]) »Docendum est christiani hominis poenitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a peccatis et eorum detestationem aut cor contritum et humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto et suo tempore faciendam et sacerdotalem absolutionem; itemque satisfactionem per jejunia, eleemosynas, orationes et alia pia spiritualis vitae exercitia, non quidem pro poena aeterna, quae vel sacramento vel sacramenti voto una cum culpa remittitur, sed pro poena temporali, quae, ut s. litterae docent, non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiae Dei, quam acceperunt, ingrati Spiritum S. contristaverunt, et templum Dei violare non sunt veriti.« Conc. Trid. Sess. 6. cap. 14. de Justific.

tét szoros kötelme [1]). Azért int minket sz. Agoston, hogy ha nem akarjuk, hogy Isten büneinket büntesse, igyekezzünk azokat rajtunk minmagunk megboszulni [2]), Ezen alapult a hajdankori egyház azon fegye, mely szerint a hivek büneik sulyosvoltához képest hosszas, gyakran több évig, olykor pedig épen halálig tartott szigoru vezeklés, vagyis penitentia alá voltak vetve, kötelesek levén ezen idő alatt magokat minden mulatság kerülésével kizárólag a böjtölés, imádság s jó cselekvények gyakorlatának szentelni. Noha pedig ebbeli fegyét az egyház később annyiban mérsékelte, hogy a helyett ma a bünösökre a gyónszékben bizonyos mennyiségü imákat, böjtölést s adakozást szab: azonban az egyház szelleme ma is ugyanaz, a bün sulya s következései ma is ugyanazok, mint régen voltak; miértis az egyház valamint hajdan a nyilvános penitentiát majd a vezeklő hivek buzgalmához képest [3]), majd a börtön-

---

[1]) »Sane et divinae justitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero qui semel a peccati et daemonis servitute liberati et accepto Spiritus S. dono, scientes templum Dei violare et Spiritum S. contristare non formidaverint.« Conc. Trid. Sess. 14. cap. 8. de Sacr. Poenit.

[2]) »Iniquitas omnis, parva magnave sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine poenitente aut a Deo vindicante. Nam et quem poenitet, punit se ipsum. Ergo, fratres, puniamus nostra peccata, si quaerimus misericordiam Dei. Prorsus aut punis aut punit. Vis non puniat? Puni tu.« S. Aug. Enarr. in Ps. 58. n. 13. — Máshol ez iránt igy nyilatkozik: »Non sufficit mores in melius mutare et a factis malis recedere, nisi etiam de his, quae facta sunt, satisfiat Deo per poenitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.« Id. serm. 351.

[3]) »Penes episcopos erit potestas, modum conversationis poenitentium probantes, vel humanius erga eos agere vel tempus amplius adjicere. Ante omnia vero praecedens eorum vita et posterior inquiratur, et ita eis impertiatur humanitas.« Conc. Ancyran. an. 314. c. 5. Ily értelemben szól az első niceai zsinat an. 325. c. 12: »Quicunque poenitentes cum omni timore ac lacrymis perseverantibus et operibus bonis conversionem suam non solo habitu sed opere et veritate demonstrant, hi tempora statuta

ben szenvedő hit- és vértanuk kérésére [1]) mérséklé vagy egészen elengedé, úgy ma is a gyónásban megbocsátott vétkek ideigvaló büntetését a búcsuk által majd egészen majd egy részben elengedi. Eszerint, mint azt a katekizmusból egyébként is tudnotok kell, a búcsu az elkövetett bünnek s az ezt illető örök kárhozatnak elengedése után fenmaradt ideigleni büntetések részletes vagy teljes elengedése, melyet az egyház Istentől nyert birói hatalmánál fogva a reá bizott menyei kincstárból a híveknek bizonyos föltételek mellett nyujt. Áll pedig ezen kegyelemkincs főleg Jézus Krisztusnak végetlen érdemeiből s ezek mellett s ezek erején alapulva, a diesőült szenteknek azon érdemeiből, melyeket ők Krisztus malasztjával azon mértéken felül szereztek magoknak, mely a saját netaláni büneikért tartozó elégtételre szükséges volt [2]).

---

complentes, merito orationibus communicabunt. Licebit autem episcopo etiam humanius circa eos aliquid cogitare.« — »In actione poenitentiae, ubi tale commissum est, ut is, qui commisit, a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis quam doloris: cor enim contritum et humiliatum Deus non spernit.« S. Aug. Enchir. c. 65.

[1]) »Credimus posse apud judicem (a püspököt érti) plurimum Martyrum merita et opera justorum.« S. Cypr. L. de Lapsis. — »Potest illi indulgentiam dare poenitenti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus fecerint Martyres.« Id. ibid. Ez utóbbi idézetben figyelmet érdemel még az »indulgentia« nevezete is. — »Quam pacem quidem in ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt. Tertull. L. ad Martyr. c. 1.

[2]) Ekként határozza meg a búcsunak s az egyház kincstárának fogalmát egyebek közt a jeles bibornok-érsek Dr. Wiseman ily cimü munkájában: Die vornehmsten Lehrsätze und Gebräuche der kath. Kirche aus dem englischen übersetzt von D. Haneberg, Regensburg 1847. pag. 437. A trienti sz. zsinatnak a búcsut illető végzése igy hangzik: »Quum potestas conferendi indulgentias a Christo ecclesiae concessa sit, latque hujusmodi potestate, divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta synodus indulgentiarum usum, christiano populo maxime salutarem et sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in ecclesia retinendum esse docet et praecipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi

2-szor, a búcsu, mint tudjátok, teljes vagy nem teljes, a mint abban a bűn ideigleni büntetése egészen vagy csak részben engedtetik el. Ily utóbbi nemüek a negyvennapi, az egy vagy több évre engedett búcsuk. A teljes búcsu egyik neme a Jubileum [1]). T. i. a zsidók minden ötvenedik évben kötelesek voltak rabszolgáikat szabadon ereszteni, adósaiknak tartozásaikat elengedni, a pénzen vagy zálogba vett fekvő javakat ősi birtokosiknak ingyen visszaadni [2]); s mivel ezen év elérkezte kürtszóval hirdettetett ki, az e zsidó igétől: „jobel"

---

in ecclesia potestatem esse negant. In his tamen concedendis moderationem juxta veterem et probatam in ecclesia consuetudinem adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero, qui in his irrepserunt, et quorum occasione insigne hoc indulgentiarum nomen ab haereticis blasphematur, emendatos et correptos cupiens, praesenti decreto generaliter statuit, pravos quaestus omnes pro his consequendis, unde plurima in christiano populo abusuum causa fluxit, omnino abolendos esse." Sess. 25. decr. de Indulg. Minthogy pedig e szavakban a zsinat azt: minő büntetések elengedésében áll az „indulgentia?" elhatározatlanul hagyta, ez iránt a theologok három részre oszlanak: némelyek t. i. azt állitják, hogy a búcsuban csupán a hajdani canonok által szabott büntetés engedtetik el; mely alaptalan s ma már közönségesen roszalt vélemény megcáfolására helyes Noël Sándornak (Natalis Alexander) Schmid által, Liturgik 1. Bd. S. 742. idézett ezen észrevétele: „Christianos, ugy mond ő, deciperet ecclesia (quod absit), si poenis satisfactoriis in hac vita condonatis et relaxatis poenas longe acerbiores in purgatorio subire cogerentur." Theol. L. 2. c. 2. de Indulg. Noël ezt kétségkivül aquinói sz. Tamástól kölcsönözte, ki Suppl. qu. 25. igy szól: „Ecclesia indulgentias faciens magis damnificaret quam juvaret, quia remitteret ad graviores poenas scil. purgatorii, absolvendo a poenitentiis." — Mások a búcsu erejét azon ideigleni isteni büntetésekben helyezik, melyeket a bünösnek itt vagy a purgatoriumban kellene szenvednie; mások ismét a canoni és ideigleni büntetések elengedésében. Ezeknek bővebb tárgyalása a dogmatikához tartozik.

[1]) „Seinem Wesen nach ist und kann der Jubiläumsablass nicht mehr seyn, als ein vollkommener Ablass, denn mehr als Nachlassung aller zeitlichen Sündenstrafen kann in einem Ablasse nicht wohl gewährt werden." Bendel, der kirchl. Ablass, 1847, S. 309.

[2]) Levit. 25, 10.

kürtölni, jubileumnak hivatott. Innen kölcsönzé nevezetét az egyházi jubileum is, mely nem egyéb, mint bizonyos kiváltságokkal járó s bizonyos feltételekhez kötött teljes búcsu. Kétféle pedig a jubileum, t. i. római és rendkivüli. A római az, melyet a pápák minden huszonötödik évben az egész világon elterjedt egyház mindazon hiveinek engednek, kik akár Rómában lakván akár Rómába zarándokoskodván, ott a búcsunyerésre kiszabott feltételeket teljesitik. S épen azért, hogy a világ távolabb vidékein lakó hiveknek is elegendő idejök legyen annak elnyerése végett Rómába zarándokolni, ezen búcsu karácson vigélyétől kezdve a következő karácsonig, és igy egy egész évig tart. Az ily év „szent évnek" neveztetik. Töméntelen azon minden sorsu s eredetü jámbor hivek száma, kik a pápai szózat következtében e szent év folytán nem csak Olaszhonból hanem a világ legtávolabb tartományiból is, a hosszas út terheit s nélkülözéseit is büneik elégtételeül használva, Rómába szoktak zarándokolni [1]), hogy ott a kiszabott feltételek teljesitése mellett a búcsu adományában részesüljenek, egyszersmind hódoló tiszteletöket személyesen nyilvánitsák mind az apostoli szék mind pedig azon dicsőült szentek iránt, kiknek drága tetemei az ottani templomok boltozati alatt nyugszanak [2]), s lelki örömükre szemeikkel láthassák azon emlékjeleket, melyek ott a katholika egyháznak a pogányság fölött több százados küzdelem által nyert diadalát folytonosan hir-

[1]) „A rabszolgáknak s az idegeneknek tiltva volt a pogány Róma százados játékinál (ludi saeculares) megjelenni; a szerencsétlenek s az utasok a keresztény Róma jubileumára voltak hiva." Études historiques, T. III.

[2]) „Róma, ugy mond a tudós Gerbet, a kereszténység legtökéletesb szent csontbáza. Mik a franchoni királyi nemzetségekre nézve a saint-denis-i sirboltok, ugyanaz valának Róma templomai ama szentek dynastiájának nagy részére nézve, kik századról századra áthagyák egymásnak az ember fia töviskoronáját. Tiszteletreméltó pormaradványok, melyek kevésbbé emlékeztetnek minket semmiségünkre mint inkább halhatatlanságunkra!" Esquisse de Rome chrétienne T. I. ch. 2.

detik [1]). A rendkivüli jubileum pedig az, melyet a pápák engednek a Román kivül lakó katholikus hiveknek vagy az említett szent évet követő esztendőben, vagy saját koronáztatásuk után [2]), vagy valamely sürgetősb szükség s veszély esetében, s mely csak nehány hétig tart [3]). A mult karácsonkor letelvén az egy évig tartott római jubileum szent ideje, a jubileum-

---

[1]) Kivonatilag adjuk, mit e részben Veuillot, Rome et Lorette, T. I. ch. 10 ir: »Róma folytonos prédikátió, s benne az egybegyült idők s tárgyak Jézust egyaránt hirdetik. Nézzük ott az istenek s a császárok szobrait: — urai a világnak, ki szállitott le titeket az égből s mily fegyverek dobtak le a trónról? Nézzük az irók s bölcsészek mellszobrait: Oh ti bölcs s mélyen gondolkodó férfiak, ti minden bűnt imádtatok, nem tudván azokat legyőzni, s lánccal kötétek le házi isteneiteket (vos dieux lares) azon félelemben, nehogy lakjaitokat elhagyják. Nézzük az apostolok képeit: — judeai kézművesek s halászok, ki tett titeket tudósabbakká a bölcseknél, s hatalmasbakká a császároknál; mily mesterséggel döntétek le Róma s a világ isteneit, s mily győzelmekkel alapitátok meg a hatalmat, mely nektek itt s az egész világon szobrokat s oltárokat emel? — Ha Róma templomai a müvészet nemtője által kiékesitett museumoknak látszanak, viszont a museumokat gyakran kápolnáknak tarthatnók, melyekben a müvészet a hit szelleme által van nemesitve. — Mindazon szentek, mártirok s pápák, kiknek képeit s szobrait az ecset és véső ott remek alakokban szemeink elé helyezi, reám nézve mint ugyanannyi bizonyságok tanuskodnak egyházam mind hitágazatinak mind történeti csodáinak igazvolta mellett.«

[2]) V. Sixtus pápa volt az első, ki az apostoli székre emeltetésének alkalmával koronáztatása után 1585-ben ily kezdetü bullája által: »Virum nostrum« jubileumot engedett. Példáját utódai is követik.

[3]) Ezek »jubileum ad instar«-nak neveztetnek, s majd az egész egyházra voltak s vannak kiterjesztve, majd egyes tartományokra megyékre vagy egyes templomokra szoritva. Különösen hazánkat illetőleg, V. Miklós pápa a Hunyady János és a főrendek kérése következtében 1450-ben az akkori római jubileumot előbb a főpapokra és a nemességre, később a többi lakosságra is kiterjesztette ugy mindazáltal, hogy azt csak a nagyváradi és székesfehérvári templomokban nyerhessék el. (Schwandtner, Scriptor. rer. hung. T. II. p. 69 és Wagner, Analect. Scepus. T. 1. p. 277-ban.) Ily búcsu volt az is, melyet Mátyás király 1480 IV. Sixtustól azok javára, kik a készülőben volt török had-

búcsu, melyben pápa ő szentségének apostoli kegyelme az egész kereszténységet kívánja ez úttal részesiteni, ugyanaz, melyet, mint imént mondám, a római szent évet közvetlenül követő évben és igy minden huszonötödik esztendőben szoktak a pápák, Rómát kivéve, az egész katholikus világ hiveinek engedni.

3-szor, VIII. Bonifác pápa volt az, ki 1299-ben tapasztalván, hogy a keresztények a világ minden részéről roppant számmal sereglettek Rómába, sz. Péter és Pál apostolok sírjánáli áhitatoskodás végett, s azt állíták, mintha őseiktől hallották volna, hogy Rómában minden századik évben nagy búcsu nyerhető: noha eme állítások valóságának a szorgosan megvizsgált római régi iratokban semmi nyoma nem találtatott, — apostoli buzgalmától ihletve 1300-ik évre mindazon hiveknek, kik annak folyta alatt Rómába zarándokolnának, teljes búcsut engedett, egyszersmind elrendelé, mikép azontúl minden századik évben Rómában ily jubileum tartassék [1]). Minthogy azonban ezen, egy egész századra terjedt időszak igen nagy volt, VI. Kelemen pápa 1349-ben a római nép kérelme következ-

járatot pénzadományikkal segitendik, — és az, melyet Bakacs Tamás érsek 1513-ban X. Leótól a keresztesek részére nyert. (Koller, Hist. Epp. Quinqu. T. IV. p. 428 és Pray, Annal. T. IV. p. 348.

[1]) „ . . . Ut autem Beatissimi Petrus et Paulus Apostoli eo amplius honorentur, quo ipsorum Basilicae de Urbe devotius fuerint frequentatae: . . . Nos de fratrum nostrorum consilio et apostolicae plenitudine potestatis omnibus in praesenti anno millesimo trecentesimo a festo Nativitatis D. N. J. C. praeterito, proxime inchoato et in quolibet anno centesimo secuturo ad Basilicas ipsas accedentibus reverenter, vere poenitentibus et confessis, vel qui poenitebunt et confitebuntur in hujusmodi praesenti et quolibet centesimo secuturo anno, non solum plenam sed largiorem imo plenissimam omnium suorum concedimus veniam peccatorum: statuentes, ut qui voluerint hujusmodi indulgentiae esse participes, si fuerint Romani, adminus triginta diebus continuis vel interpolatis, et saltem semel in die, si vero peregrini fuerint vel forenses, modo simili diebus quindecim ad Basilicas easdem accedant. Unusquisque tamen plus merebitur et indulgentiam efficacius consequetur, quo Basilicas amplius et devo-

tében a zsidó jubileum példájára azt ötven évre szoritotta, rendelvén: miszerint az minden ötvenedik évben megülessék [1]). VI. Orbán 1389-ben még ezt is Üdvözitőnk földi életének évszámához képest minden harmincharmadik évre szállitá le, mig végre előbb ugyan 1470-ben II. Pál, 1473-ban pedig IV. Sixtus pápák azon okból, miszerint a jubileum jótéteményében, a mennyire lehet, valamennyi keresztény részesüljön, a jubileum iránt azt rendelék, hogy az jövőre minden huszonötödik évben és pedig nem mint azelőtt csupán Rómában, hanem a szent év után az egész keresztény világon s még a falusi egyházakban is tartassék meg. Az ilynemü jubileum legközelébb IX. Pius ő szentségének engedményéből Rómában ugyan 1850-ben, nálunk pedig 1851-ben ünnepeltetett.

4-szer, kihirdetése s befejezése a jubileumi szent évnek Rómában akként történik, hogy miután az azt megelőzött évben két aldiákon a következő évre szabott jubileumról szóló pápai levelet különféle napon s helyen valamennyi harang zugása közt felolvasta, pápa ő szentsége dec. 24-én, azaz karácson vigélyén délután az egész római papság ünnepélyes kiséretében a vatikáni sz. Péter főtemplomába menvén, annak tornácában megállapodik, honnan abba több ajtó vezet. Ezen ajtók közül az, mely „szent kapunak“ neveztetik, a jubileum idején kivül mindig be van falazva, annak ideje alatt pedig nyitva áll a búcsusok számára, kik többnyire azon szoktak a templomba vonulni. A pápa tehát az aranyozott kereszttel diszlő ajtó előtt helyet foglalván, a Sz.-Lélek segitségülhivása után

---

tius frequentabit. Nulli ergo etc. Datum Romae apud S. Petrum. 8. Calend. Mart. Pontif. nostri anno VII.«

[1]) »Volentes, ugy mond az ez iránti bullájában a pápa, quam plurimos hujusmodi indulgentiae fore participes, cum pauci multorum respectu propter vitae hominum brevitatem valeant ad annum centesimum pervenire, praedictam concessionem indulgentiae . . . ad annum quinquagesimum ducimus reducendam.« Mind ezt, mind a fönnebbi bullát magában foglalja a Corp. Jur. Can. is, c. 1. et 2. de poenit. et remiss. in Extrav. com.

ama befalazott ajtót arany pőrölykével e szavak közt háromszor megüti: „Nyissátok fel az igazság kapuit!“ melyekre a falazat lebontatván, ő s utána a többi papság az e kezdetü 116-ik zsoltárnak: „Dicsérjétek az Urat minden nemzetek,“ éneklése közt a templomba lép, hol a „Téged Isten dicsérünk“ elzengése után a karácsoni vecsernyét végzi. S evvel kezdetét veszi Rómában az ottani s az oda bárhonnan zarándokló hivekre nézve a jubileumi szent év. Ugyanakkor a más három római főtemplomba, úgymint a laterámi sz. Jánoséba, a Nagyobb Máriáéba [1]) és a szent Páléba ezen szertartás teljesitése végett a pápa három bibornokot küld. A Rómában lakó hivek a jubileumi búcsu megnyerésére az evvel járó egyéb föltételek teljesitése mellett tartoznak e négy főtemplomot harmincszor, az oda zarándoklott jövevények pedig tizenötször meglátogatni.

A mily ünnepélyesen történt a szent kapu megnyitása, szintugy történik annak bezárása is. T. i. elérkezvén a szent év vége, a pápa karácson vigélyén a vatikáni sz. Péter templomában a vecsernye bevégzése után a szent kapuhoz járul, s a meszet s köveket, melyekkel ismét berakatni fog, megszenteli, s az első követ maga teszi le, melyhez még a szerencsésen bevégzett jubileum emlékezetére tizenkét szelencében néhány arany s ezüst pénzdarabot kapcsol, mire az ajtó ismét befalaztatik, s a jövő nagy jubileumig, vagyis huszonöt évig befalazva marad. Amint ekként a szent év Rómában befejeztetett, ő szentsége az egész katholikus világ püspökeihez apostoli levelet intéz, mely által a jubileumot Román kivül az egész kereszténységre kiterjeszti, kik azt, miként kegyes püspökünk is az iméht felolvasott pásztori levelében teszi, megyéikben kihirdetik, annak idejét kijelölik s a megnyeréséhez szükséges föltételeket tudtul adják. Nálunk ezen pásztori levél tartalma

[1]) Ez az ugy nevezett »S. Maria Major« máskép »S. Maria ad Nives« vagy »Basilica Liberiana,« Rómának csaknem legszebb temploma.

szerint a jubileum ideje e hó *n*-ikétől kezdve *n*-hó *n*-kig bezárólag és igy összesen *n*-hétig fog tartani.

5-ször, mint mondám, a jubileum bizonyos kiváltságokkal járó s bizonyos föltételekhez kötött teljes búcsu. E kiváltságoknak, melyeknél fogva a jubileum más teljes búcsuktól különbözik, legfőbbike az, hogy ennek folyta alatt minden fölszentelt pap, ki egyébként a gyóntatásra a püspök által fel van hatalmazva, a gyónókat minden bűntől s még azoktól is, melyek különben a pápának vagy a püspöknek fentartvák, feloldozhatja [1]), egyszersmind pedig a hivek fogadalmait más jó cselekvényekre változtathatja át; p. o. ha valaki valamely távol fekvő búcsuhelyre zarándoklást fogadott, de ezt hivatala, szolgálata vagy egészsége miatt nem teljesitheti: az ily fogadalmat a gyónatya ez alkalommal minden felsőbb felhatalmazás kérése nélkül egyéb áhitatos művekre, p. o. imádság, böjt, vagy alamizsnára átváltoztathatja [2]).

6-szor, a jubileumi búcsu megnyerésének föltételei: a töredelmes gyónás s áldozás, a püspök által kitüzött egy vagy több templom látogatása, az imádság, böjtölés és alazamizsnálkodás.

1-ő ezek közt a töredelmes gyónás és áldozás: mert miután a búcsu a bűn ideigleni büntetésének elengedésében áll, önként következik, hogy abban csak az részesülhet, ki a vétek szenyétől s annak örök büntetésétől ment. Azért ha a gyónás nem töredelmes vagy nem teljes, az ily szentség-

---

[1]) E mellett a hivek, a világi papok s szerzetesek a gyónatyát tetszésök szerint választhatják, a szerzetesnők azonban jubileumkor is csak oly papnak gyónhatnak, kit a rendes gyóntatójukon kivül erre a püspök különösen felhatalmazott.

[2]) Kivétetnek azon fogadalmak, melyek szerint valaki arra kötelezte volna magát, hogy valamely szerzetes társulatba lépend, vagy szűz életet fog élni, ugyszinte azon eset is, melyben a fogadalom egy harmadiknak javára történt, természetes levén, hogy ennek rövidségével a gyónatya önhatalmából a fogadalom tárgyát át nem változtathatja.

törő gyónással s az ezt követett áldozással a búcsunyerés meg nem férhet. Bármily nagy legyen is a jubileum-búcsu ereje, az mindazáltal senkit nem ment föl azon kellékek teljesitésének kötelessége alól, melyek a penitentiatartás és Oltári-szentség méltó felvételéhez lényegesen szükségesek, minők: a büneink alázatos elismerése, őszinte utálata s töredelmes bánása, rossz szokásinkróli teljes lemondás, szívbeli igaz megtérés, s az okozott kár vagy botrány helyrehozása. Ezen kellékeket nem csak hogy fölöslegeseknek nem teszi a jubileum-búcsu, sőt inkább ezek nélkül az meg sem nyerhető, miután ereje abban áll, hogy a szentségek méltó felvétele által kellően elkészült hiveket fölszabaditja kisebb vagy nagyobb mértékben azon ideigleni büntetésektől, melyeket itt vagy a más világon kell szenvedniök [1]). Sőt habár a gyónás s áldozás mellett a jubileum egyéb föltételeit is teljesitettük volna, ne hizelegjünk magunknak, hogy vétkeink büntetésének elengedését megnyertük, ha azokat szívből nem gyülöljük; ne higyük, hogy az egyház kegyelme minket kitisztitott, ha belsőkép át nem változtatott; szóval ne tartsunk számot a búcsu megnyerésére, ha nem hivatkozhatunk az őszinte töredelmességre [2]).

2-ik a templom áhitatos látogatása. E tekintetben kegyes püspökünk határozata szerint a székes városban négy arra külön kijelölt egyház, a székesvároson kivül, és igy nálunk is, a plebániai templom külön napokon összesen négyszer látogatandó, hogy ott, — mi a búcsunyerésnek

3-ik föltétele, a hivek a katholika egyház felmagasztalásaért, az eretnekségek s szakadások megszünteért, a keresztény fejedelmek egyességeért és a keresztény nép java s békességeért

[1]) Azért mondja aquinói sz. Tamás, in 4. dist. 20. qu. 1. Art. 6: »Qui non est consecutus operationem Dei remissione culpae, non potest consequi remissionem poenae.«

[2]) Baroni, Annal. T. 11, VII. Gergely pápa egyik levelére megjegyzi, »Sedis Apostolicae indulgentias illis communicari, qui quantum suppetunt vires, bene operari non praetermittunt, non autem ignavis, otiosis et negligentia torpentibus.«

tetszések szerinti ideig imádkozzanak. E szándékból, noha az imakönyvekben foglalt ily rendeltetésü más könyörgések is használhatók, a szinte közönségessé vált szokás szerint legtanácsosabb öt miatyánkat s üdvözletet minden látogatás alkalmával áhitatosan elmondani, s mindannyiszor az ima előtt szándékunkat röviden e szavakba foglalni: „Kivánságom, mostani könyörgésemet pápa ő szentségének kijelentett szándoka szerint intézni“ [1]). Egyébiránt a betegek s hetven éven tül levő öregek a templom látogatása nélkül is részesülhetnek a búcsuban, ha a többi föltételeket teljesitve, a négyszeri látogatással járó imákat otthon végzik.

4-ik föltétele a jubileumi búcsunyerésnek a háromnapi, t. i. ugyanazon héti szerdán, pénteken s szombaton [2]) tartandó szoros böjt, melyet a búcsura kiszabott idő alatt elvégezni kötelesek mindazok, kik abban részesülni kivánnak, és

[1]) „Oratio, ugy mond, Ferraris, Biblioth. Can. T. 4. Art. Jubil. „pro Jubilaeo lucrando requisita quando indeterminate praescribitur, sufficit brevissima, quando vero praescribitur orari per aliquod temporis spatium, sufficit quina devota repetitio Orationis Dominicae et Salutationis Angelicae . . . Oratio debet fieri in loco et tempore designatis et ad mentem Summi Pontificis, et sufficit, si quis dicet: Intendo orare ad mentem Summi Pontificis praescriptam in bulla.“ A templom látogatásánál mondandó imák hajdan a jubileum-hirdető bullában voltak kiszabva. Igy V. Miklós 1450-ben a Román kivüli jubileum idejét 21 napra határozván, bullájában igy szól: „per eos 21 dies omni mane cathedralem aut matricem suam ecclesiam adeat, ecclesiam ter circumeat, et pro fidelibus defunctis decem Pater noster et totidem Ave Maria dicat, decem pro felici statu Ecclesiae cath. ac nostro atque omnium ecclesiasticorum statu, decem pro felici statu Regis Romanorum, Domini loci et pace patriae, decem pro peccatis propriis, ac missam audiat, si reperiatur, qui legat.“ Este mindez ismétlendő volt, kivéve, hogy a 40 miatyánk helyett csak tizenötöt kellett ugyanazon szándékból mondani.

[2]) „Jejunandam est intra tempus pro Jubilaei consecutione praescriptum, eadem hebdomada et iisdem diebus, quibus jejunium fieri praescriptum est. Unde si designatae sint hebdomades duae, non satisfacit, qui semel prima, bis autem secunda jejunat, aut qui loco feriae 4-ae jejunat feria 5-a.“ Tournely, Theol. Mor. T. 6. Append. 3. art. 5.

igy azok is, kik egyébként betegségök, gyöngélkedésök, gyermekkoruk vagy öregségök miatt a böjtöléstől fel volnának mentve, hacsak a gyónatya a böjtölést más jó cselekvényre át nem változtatná. A magunk megtagadása, érzékeink öldöklése nélkül nincs erény, nincs igaz töredelmesség, nincs bocsánat. A böjtölés tehát nem csak az elégtétel egyik üdvös neme, hanem egyszersmind a testi vágyak s gyönyörök feletti győzelemnek egyik leghathatósb eszköze [1]). Ezen győzelemért küzdeni, fáradni legszorosb kötelmünkben áll; pedig sz. Cyprián szerint minden más roszat könnyebb legyőzni mint a gyönyörüséget, mert amaz érzékinkre nézve már magában kellemetlen, emez pedig hizelgő [2]).

Végre *5-ik* föltétel az alamizsnálkodás, mely szerint mindenki akár gazdag legyen akár szegény, ha e búcsuban részesülni ohajt, tartozik tehetségéhez mért alamizsnát a szükölködőknek nyujtani. A mennyiség nem levén kiszabva, azt mindenkinek módja s lélekismerete határozza meg, s szintoly kevessé lenne helybenhagyható, ha a vagyonos e részben fukarkodnék, valamint ha a szegény tehetségén túl terjeszkednék. Minthogy pedig itt az alamizsna által az irgalmasság testi cselekvényei, a szükölködők által pedig általában a szegények értetnek: nem szükséges, hogy az alamizsna egyedül pénzben álljon s csak a koldusoknak nyujtassék, hanem e részben a szent atya szándékának az is eleget tett, ki p. o. éhezőt táplál, meztelent ruház, kolduló szerzetest hajlékába fogad, szegény templomok, zárdák, kórházak vagy más kegyes intézetek javára a segély bármily nemével adakozik [3]).

---

[1]) »Ipsa poena vitiorum transit in arma virtutum.« S. Aug. L. 3. de civ. Dei c. 41.

[2]) »Malum omne facilius vincitur quam voluptas: quia illud, quidquid est, horridum est, hoc blandum est.« S. Cypr. L. de Bono pudicit. Ugyanő ugyanott szépen mondja: »Blandas corporis leges non nosse felicitatis est, notas vicisse virtutis.«

[3]) Egyéb netalán szükségeseknek tetszhető észrevételek főleg a pásztori levélből lesznek meritendők.

Ezekben áll annak lényege, mit a pápa ő szentsége által a kereszténységnek engedett s főpásztorunk által megyéjében kihirdetett jubileumról tudnotok szükséges. Áldassék mindenható nagy Istenünk, hogy megengedte azon szent napokat érnünk, melyekben az egyház a kezelésére bizott lelki kincsek tárházát megnyitja, hogy abból fizessük azon nagy adósságunkat, melylyel büneink dijában ezeknek s örök büntetésöknek elengedése után is ideigleni elégtételül tartozunk. Midőn Jónás próféta a niniveieknek az Úr félelmes itéleteit hirdeté, ezek rettegésökben a királytól kezdve mindnyájan a töredelmes bánathoz folyamodtak, s sanyaru penitentiát tartva, kerülték ki a büneikért reájok váró végveszélyt. Számnélküli büneink öntudatában a niniveiekhez hasonlók, mi is méltán felkiálthatunk a szorongatott betuliai lakosokkal: „Vétkeztünk, igazságtalanul cselekedtünk, gonoszságot miveltünk: de te, Uram, mivel kegyes vagy, könyörülj rajtunk!“ [1]), s ha lelkünk fekélyeitől menekülni, ha Isten haragját engesztelni s igazságának eleget tenni kivánunk, miután sz. Ágoston mondása szerint a megbántott de mindenütt jelenlevő Isten boszuja elől hasztalan levén bujdosni, jobbat nem tehetünk, mint ha a helyett hogy tőle fussunk, hozzá futunk [2]): ne késsünk élni azon kedvező s talán utolsó alkalommal, melyet az egyház e végből nékünk anyai szeretettel nyujt. Nem levén a föld kerekségén oly katholikus község, melyhez nem hatott volna egyházunk látható fejének apostoli szózata, e pillanatban a hivek a világ minden részén templomaikba tolongván, papjaikat környezik, hogy az egyház által kitárt kegyelemkincsekben részesüljenek [3]), s igazán mondhatjuk a koronás prófétával, hogy az örvendezés és üd-

[1]) Judith. 7, 19.

[2]) „Quocunque iero, ibi te inveniam, et si irasceris, ultorem te invenio. Nihil ergo mihi restat, nisi ad te fugere, non a te. Ut evadas Deum, fuge ad Dominum.“ S. Aug. Enarr. in Ps. 30.

[3]) Ez esetre különösen illik, mit az apostoli székről ir Collombet Histoire de Saint Jérome, T. 1. p. 6: „A világ semmi hatalma sem szavát nem hallatja sem követeit nem küldi messzebb mint a

vözség szava hangzik mindenütt a jámborok sátoraiban [1]). Fölséges látvány de egyszersmind hathatós ösztön ez abbeli buzgalmunk élesztésére, hogy hitsorsosink milliójaival egyesülten siessünk a bocsánat, engesztelés és elégtétel eme szent napjait lelki javunkra forditani! E szent napok csak huszonöt év leforgása után térendnek ismét vissza, midőn e jámbor gyülekezetünk nagy része már régen a sírhantok alatt fog hamvadni.

Azért, AA! miután azon Úr, ki még most kegyes, irgalmas, hosszutürő Istenünk, egykor mint kérelhetlen biránk szigoru számot veend tőlünk nem csak elkövetett vétkeinkről, hanem az ő malasztinak s az üdvözségünk munkálására nyujtott alkalmaknak elhanyagolásáról is: megismervén látogatásunk áldásteljes idejét, siessünk a próféta mondása szerint az Üdvözitő forrásiból örömmel meriteni [2]), s a kedvező alkalmat, melyben az egyház az általa kezelt kegyelmek minden csatornáit felnyitá, büneink siratására s az ezekért tartozó büntetéseknek a kiszabott föltételek hű, pontos s buzgó teljesitése általi lerovására, szóval örök üdvünk biztositására felhasználni. Igen ide alkalmazhatók az apostolnak Titus kedves tanitványához intézett eme szavai: „Feltünt, ugy mond, a mi Üdvözitő Istenünk kegyelme minden embernek, oktatván minket hogy lemondván a gonoszságról, és a világi kivánatokról, józanul, igazságosan és áhitatosan éljünk e világban, várván a boldog reményt és a mi nagy Istenünk és Üdvözitőnk Jézus Krisztusnak dicsőséges eljövetelét“ [3]). Amen.

---

szent szék. A Vaticán vagy a Quirinál dombjáról kelt s Caesar s Augustus régi nyelvén irt egy levél felriasztja a sziveket s lelkeket épen a más hemisphaerig.«

[1]) Ps. 117, 15.

[2]) Is. 12, 3.

[3]) Tit. 2, 11—13.

XVII.

Házassági hirdetések célja.

Nehány menyegzőt fogván legottan hirdetni, mielőtt ezt tegyem, jónak tartom a szokott házassági hirdetések célját elétek adni, s evvel egyszersmind titeket eme hirdetésekből folyó kötelességtekre figyelmeztetni.

E szószék méltóságának lealacsonyitása volna, ha a házassági hirdetések csupán tudvágyatok kielégitésére céloznának; egyébként is a tervezett, a készületben levő házassági kötések többnyire már régen a közbeszéd tárgyai, midőn a lelkész tudtára jőnek: hanem ama hirdetések főcélja az, hogy a menynyiben a házasulandók közt netalán valamely, előttök is ismeretlen s a lelkész szoros nyomozását is kikerült akadály forogna fen, azt azok, kiknek az tudtukra volna, a lelkésznek még az esketés előtt följelentsék [1]). Igy p. o. az illető felek közt a rokonsági viszonyok néha oly szövevényesek, hogy a köztök létező vérség vagy sógorság izét, főleg ha árvák, vagy szülőikkel együtt talán együgyübbek, a lelkipásztor minden fürkészése dacára sem képes tisztába hozni, hacsak azt más, őket közelebbről ismerő hivek előtte föl nem fedezik. Ugyszinte arra sem hiányzanak szomoru példák, hogy a menyasszony

---

[1]) A párizsi rituale azon okból, „ne brevitate temporis eludantur, qui aliquod impedimentum revelare tenentur," tiltja a lelkészeknek, „ne quo die ultima denunciatio facta est, matrimonium celebrari sinant, nisi dispensatum fuerit a D. Archiepiscopo." Midőn nálunk a megyei rendeletek a vasár- s ünnepnapokoni esketést tiltják, noha evvel közvetlenül oda céloznak, nehogy a násznép s a házbeliek főkép a vendégségi előkészületek miatt az istenitiszteletet elmulaszszák: azonban a mennyiben ekként a harmadik hirdetéstől az esketésig még egy napot vetnek közbe, ezen napban a netaláni akadály följelentésére szinte alkalmat s időt nyujtanak.

szülői által verés s fenyegetéssel kényszerittetik ehhez vagy amahhoz férjhez menni, s midőn az ily erőszakat sem a rettegő leány felpanaszolni sem az embertelen szülők önként bevallani nem merik, az csak azoktól leend kitudh tó, kik mint háziak vagy rokonok vagy szomszédok annak bármily uton ismeretébe jutottak. Már pedig mind a két esetben, az elsőben ugyan a fenforgó rokonság vagy sogorság, a másikban pedig a közbejött erőszak miatt az ily akadály mellett kötött házasság érvénytelen leend, következőleg az illető felek ugyan ha a köztük létező akadály szándékos eltitkolásával járultak az oltárhoz, azon borzasztó állásba helyezik magokat, hogy tudva érvénytelen házasságra kelvén, egymással folytonosan kárhozatos parázna szövetségben élnek; a kik pedig az általuk ismert akadályt följelenteni elmulasztották, bünös hallgatásukkal önön lelkök kárhozatára okai lettek annak, hogy a hivek közt ily Isten s emberek előtt foganatlan házassági kötés keletkezzék s létezzék.

Ezt kivánja kikerülni az egyház, midőn némely egyes egyházak üdvös szokását [1]) törvénynyé emelvén, előbb ugyan a lateráni [2]), később pedig a trienti zsinatban [3]) elha-

---

[1]) A mai hirdetések legrégibb példáját a 12-ik században élt Oddó párizsi püspök zsinati szabályai adják, hol a 7-ik fejezet, ekként szól: »Matrimonium . . . antequam fiat, semper tribus Dominicis aut tribus festivis diebus aeque distantibus quasi tribus edictis perquirat sacerdos a populo sub poena excommunicationis de legitimitate sponsi et sponsae, qui debent conjungi, et ante fidem datam de contrahendo matrimonio; et ante haec tria edicta nullus audeat aliquo modo matrimonia celebrare.« Ily értelemben rendelkezik az 1200-ban tartott londoni zsinat is c. 11.

[2]) »Specialem quorundam locorum (némely francia s ángol egyházak értetnek) consuetudinem ad alia generaliter prorogando statuimus, ut cum matrimonia fuerint contrahenda, in ecclesia per presbyteros publice proponantur competenti termino praefinito, ut intra illum, qui voluerit et valuerit, legitimum impedimentum opponat.« Conc. Later. IV. an. 1215. c. 51.

[3]) »Sacri Lateranensis Concilii sub Innocentio III. celebrati vestigiis inhaerendo praecipit: ut in posterum antequam matrimonium

tározá, miszerint a lelkipásztorok, mielőtt a házasulandó felek esketéséhez járulnának, ezek házasságát három külön vasár- vagy ünnepnapon az istenitisztelet közben a hivek előtt kihirdessék. Ezen törvénynek hódolnak a lelkészek, midőn a plebániáik keblében kötendő házasságokat a szószékről kihirdetik, ebbeli eljárásuk okát s célját is nyilvánitván, midőn hirdetéseiket eme végszavakkal fejezik be: „A ki ezek közt valamely atyafiságot, sógorságot, komaságot, vagy más egyéb akadályt tudna, tartozik azt az egyháznak bejelenteni.“

Mivel tehát a házassági hirdetések főcélja az, hogy az egyház a kihirdetett jegyesek házasságára nézve netalán fenforgó akadályok ismeretébe juthasson: valamint a lelkészeknek szoros büntetés alatt tiltva van [1]) hiveik házasságához előleges háromszori hirdetés nélkül [2]), hacsak ezekben fontos okoknál fogva fölmentvény, vagyis dispensatió nem eszközöltetett volna [3]), járulni, ugy a hivek is sulyos vétek alatt kötelesek

---

contrahatur, ter a proprio contrahentium paroeho tribus continuis diebus festivis inter missarum solennia publice denuncietur, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie ecclesiae procedatur.« Conc. Trid. Sess. 24. de Ref. Matr. cap. 1.

[1]) Ez az emlitett laterani zsinat határozata szerint, mely cap. final. de Clandest. despons. idéztetik, a hivataltóli három évi felfüggesztésben áll azon hozzáadással, »quod possint etiam gravius puniri, si culpae qualitas postulaverit.« Egyébiránt ezen felfüggesztés »non est latae sed ferendae sententiae,« miután az idézett canon ily kifejezéssel él: »ab officio per triennium suspendatur.«

[2]) Megengedi azonban a trienti zsinat egy esetben, hogy a hirdetések utólagosan is tétethessenek: »Quod si, ugy mond, probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiose impediri posse, si tot praecesserint denunciationes, tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel saltem paroeho et duobus vel tribus testibus praesentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denunciationes in ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur.« Ibid.

[3]) »Nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut praedictae denunciationes remittantur.« Ibid. — Egyébiránt a hirdetések alóli

a netalán tudtukra jött akadályt a lelkipásztornak haladék nélkül följelenteni [1]). Azért, AA! e kötelességet szemeitek előtt tartván, azt a történhető esetekben minden tartózkodás nélkül siessetek teljesiteni [2]).

Mivel továbbá ezen hirdetések egyik célja az alattomos, vagyis oly házasságok megakadályozása, melyek hajdan némelyek által minden tanu közbejötte s a lelkész jelenléte s áldása nélkül, a jó erkölcsök kimondhatlan kárára rejtekben s titkon köttettek: igen illő, hogy a házassági hirdetésekre szorgalmasan figyelmezzetek, s ekként ama cél fontosságának figyelmetek komolysága is megfeleljen. Egyébként is, noha ma már az alattomos házasságokat a törvény szinte lehetlenekké tevé, örömére szolgál a jó hiveknek, midőn lelkipásztoruk a szent helyről ünnepélyesen hirdeti, hogy egy jámbor ifjunak s egy szemérmes hölgynek az egyház áldása mellett kötendő szent szövetségében ismét egy keresztény házasság létesül, — keresztény házasság, mely általában szentségi méltóságánál s a hozzá kapesolt malasztnál fogva az egyház legfontosb, legszentebb, legistenibb intézeteinek egyike, rendeltetésére nézve Isten földi s menyei országa polgárinak s minden erénynek veteményes kertje, s ekként a családnak s az egész társadalmi épületnek alapja [3]).

---

fölmentési gyakorlatra nézve lásd e munka II. köt. 395. lap. [3]) alatti jegyzetet.

[1]) »Post factas denunciationes, qui novit aliquod impedimentum inter volentes contrahere, etiamsi occultum sit et probari non possit, tenetur sub peccato mortali vi ipsarum denunciationum manifestare: dummodo tamen absque suo gravi incommodo aut praejudicio id facere possit, ... quia charitas non obligat magno cum damno proprio avertere alterius damnum sive spirituale sive aliud.« Ferraris, Biblioth. Can. T. 2. p. 428. — Böven s alaposan szól erről Kutschker, das Eherecht der kath. Kirche, III. Bd. §. 167.

[2]) »Obligatio, ugy mond, Tournely Theol. Mor. T. 8. de Matr. c. 3. ex qua pendet salus animarum, familiarum quies, regni tranquillitas, honos vel injuria sacramenti, nonnisi gravis esse potest.«

[3]) »Wenn die Familie die Grundlage der Gesellschaft ist, so ist es einleuchtend, dass das Sacrament, welches die Familie bildet,

Végre mivel a hirdetések még a végett is történnek, hogy a hivek házasulandó hitsorsosik szándokát áhitatos kivánatikkal kisérjék: ti, AA! kedves kötelességteknek tekintsétek a hirdetések alkalmával Istent kérni, miszerint a kihirdetett hiveknek az ő szine előtt, az ő nevében kötendő felbonthatlan szövetségét szentelje meg, s nyujtson nekik malasztot, melynél fogva a házas élet örömeit, terheit s fájdalmait kölcsönös szeretettel hiven megosztva viselhessék, s lehessenek mint istenfélő keresztények, jámbor hitvesek s példás szülők, egymás birtokában mindvégig boldogok, szóval részesitse őket azon áldásban, melyet egykor a paradicsomban az első emberpár házassági szövetségére mondott, s mindazon kegyelmekben, melyeket isteni jósága a házasság szentségéhez kötött.

XVIII.

Aranymenyegző.

Máskori menyegzői hirdetéseim tárgyát a kötendő házasságok tevék, jelenleg pedig egy oly menyegzőt hirdetek, mely atyáitok napjaiban köttetvén, az Úr kegyelméből félszázados

---

die Grundlage des gesellschaftlichen Gebäudes ist. Indem der Erlöser die Ehe zur Würde eines Sacramentes erhob, erhob er die ganze Gesellschaft, und liess sie dadurch zu der geistigen und sittlichen Überlegenheit gelangen, welche die christlichen Völker unterscheidet. — Nehmet der Ehe dieses Sacrament weg, und der Bund des Mannes mit dem Weibe ist nur mehr ein niedriger Kaufvertrag, und das Vermögen ersetzt alle edeln Eigenschaften, welche das Glück der Gatten sichern und dadurch die Ruhe und die guten Sitten der Gesellschaft herbeiführen. Nehmet diess Sacrament weg, und die Familie fällt wieder in den Stand der Entwürdigung zurück, aus dem das Evangelium sie gezogen hat: der Vater wird wieder Despot, die Mutter eine Sklavin, das Kind ein Schlachtthier.« Gaume, die kath. Religionslehre, übers. aus dem Französ. 4. Bd. S. 292.

koru lett. T. i. községünk jámbor lakosai, *N. N.* és *N. N.* hosszas életpályájukon nagy Istenünk egyéb jótéteményei mellett még azon ritka szerencsében is részesültek, hogy boldog s gyermekek s unokákkal áldott házasságuk ötvenedik évét elérhették. Az Úr szolgája, ki őket egykor összeadta, a nászok, kik az oltárnál házassági szövetségök tanui voltak, s azon jó barátok s barátnék vidám csoportja, kik ez alkalommal a menyegzői vendégkoszorut képezék, már régen sírba szálltak, s midőn köröttök egy erkölcsben, szokásban, viseletben uj nemzedék keletkezett, ők még mindig élnek, még mindig a régiek, Istent félve, szent hitökhöz hiven ragaszkodva, egymást őszintén szeretve; s mint a lankadt vándor egy hosszu nyári nap alkonyán, lefutott pályájára, ugy ők is hálatelt szívvel tekintenek vissza félszázadig nyuló házassági életök lefolyt napjaira, azon viszontagságokra, melyek ellen vállvetve küzdöttek, s azon fájdalmak s vigasztalásokra, melyekben együtt meghitten osztoztak.

Ha az irás szerint nagy öröm a hosszu élet [1]), s azon dolgoknak, melyek az Úr előtt különösen kedvesek, egyike a jó egyetértésben élő férj és feleség [2]); ha hajdan, miként azt az 5-ik században élt sz. Geláz pápa neve alatt reánk maradt szerkönyvből tanuljuk, a házasok az ő egybekelésök harmincadik s évi napját különös áhitatossággal szokták megülni [3]): méltán dicsérhetjük azon szép szokást, mely szerint az ily agg hitvesek házasságuk ötvenedik évét ünnepélyesen megülik, s gyermekeik, unokáik s jó barátik örvendező seregé-

---

[1]) Prov. 28. 2.

[2]) Ibid. 25, 2.

[3]) Mind a Geláz sacramentárában, mind pedig a nagy Gergelyének toldalékában az esketési mise canonja ily cim alatt: »Infra actionem. Ad tricesimum vel annualem nuptiarum« ekként szól: »Hanc igitur oblationem, Domine, famulorum tuorum, quam tibi offerunt ob diem trigesimum conjunctionis suae, vel annualem, quo die eos jugali vinculo sociare dignatus es, placatus suscipias, deprecamur. Ob hoc igitur reddunt tibi vota sua Deo vivo et vero, pro quibus tremendae tuae pietati supplices fundimus preces, ut pariter bene et pacifici senescant etc.«

től környezve, s hálát adva mindazon jótéteményekért, melyeket ennyi év folytán az Úr irgalma rájok árasztott, egykori egybekelésök alkalmával tett s eskkel is erősitett kölcsönös igéretöket s fogadásukat az Isten oltáránál megujitják.

Ezt teendik, ritkavolta miatt ugynevezett aranymenyegzőjöket ünneplendik e hó *n*-ikén emlitett jámbor lakostársaink is. Nem fognak ők ujra összeadatni, egymással uj házasságra kelni: hiszen az érvényes házasság kötele a sirig felbonthatlan marad; hanem ezen aranymenyegzői ünnepélyök célja az, miszerint Istennek azon kitünő kegyelmeért, hogy házasságuk ötvenedik évét megérniök engedé, s azon jótéteményeiért, melyekben őket ezen évek hosszu sora alatt részesité, érzékeny hálájokat az egyházban nyilvánosan is tanusitsák; továbbá az ő szent szine előtt egykor kötött házassági szövetségüket az ő nevében megujitsák; egyszersmind abbeli malasztjaért esedezzenek, hogy hátralevő éltöket az ő dicsőségére békében, szeretetben s egyetértésben tölthessék, s ha majd földi zarándokságuk napjai leteltek, menyei országában egymással örökre egyesülhessenek.

E céllal megegyezők az egyházi szertartások is [1]). T. i. a

---

[1]) A régi sacramentárok s szerkönyvek, valamint több némethoniakon kivül a magyarhoni ritualék is ezen aranymenyegzőkről egészen hallgatnak: mindemellett is a passaui s regensburgi ritualék annak egyházi ünnepélyét »régi s dicséretes szokásnak« nevezik. Jónak tartjuk az utóbbinak e részbeni tartalmát közölni: »Ordo celebrandi secundas Nuptias. — Si conjuges jubilaei post 50. annos in matrimonio invicem transacto juxta vetustam ac laudabilem consuetudinem celebrare velint sic dictas secundas Nuptias, finita missa accedant ad altare, et sacerdos stans in supremo altaris gradu seque vertens ad conjuges dicit: »»Geliebte in Christo dem Herrn! Nachdem gegenwärtige zwei Personen N. und N. aus besonderer Gnade Gottes in ihrem Ehestande bereits 50 Jahre zugebracht und während dieses langen Zeitraumes von seiner väterlichen Hand unzählige Wohlthaten erhalten haben: so verfügten sich selbe am heutigen Tage in dieses Gotteshaus, theils um Gott dem Allerhöchsten für be-

szóban levő házastársak a hozzájok intézendő rövid beszéd után az oltárnál letérdelvén, egy miatyánkat s üdvözletet mondanak, s miután azon kérdésekre: Akarják-e a köztük létező házassági szövetségöket megujitani? s igérik-e ismét, hogy egymással mindhalálig szeretetben, békében és egyetértésben fognak élni? igennel válaszoltak, egymás jobbját megfogván, a Szent Háromság nevében megáldatnak, befejezésül pedig szenteltvizzel meghintetnek.

Valamint pedig ezen ünnepély nem uj összekelés, nem uj esketés, szóval nem uj házasságkötés, hanem csupán, mint mondám, az illető házasfelek hálaadó ünnepe s félszázados házassági szövetségöknek egyházi megáldása: ugy jelen előadásom sem házassági hirdetés, hanem csak egyszerü jelentése oly eseménynek, mely saját ritkaságánál s eme közkedvességü

---

sagte Wohlthaten den schuldigsten Dank abzustatten, theils um ihr ehemals gemachtes eheliches Bündniss wieder im Herrn zu erneuern und zu bekräftigen, und zugleich um seine fernere Gnade Gott anzuflehen, damit sie die noch übrige Zeit ihres Lebens zu seiner grösseren Ehre in Liebe, Friede und Einigkeit zubringen und endlich zur ewigen Glückseligkeit gelangen mögen.««

Um nun diese Gnade von dem Allmächtigen zu erhalten, wollen wir in der Stille und mit Andacht beten das Vater unser und den englischen Gruss.

Deinde Sacerdos vertat se ad conjuges, et interroget primo maritum, dein uxorem:

»»N. Verlangt Ihr nun euer ehemals gemachtes eheliches Bündniss mit eurem gegenwärtigen Eheweib (Ehemann) wieder zu erneuern und zu bekräftigen?««

Quibus respondentibus: Ja, quaerat ulterius ex marito, dein autem ex uxore.

»»N. Versprecht Ihr nun aufs neue mit euerm gegenwärtigen Eheweib (Ehemann) bis zum Tode in beständiger Liebe, Friede und Einigkeit zu leben? Rss. Ja.««

Dein Sacerdos jubeat conjuges invicem dexteras jungere, eisque benedicat dicens:

Pax et Benedictio Dei Omnipotentis Patris †, et Filii †, et Spiritus S. † sit et maneat semper vobiscum. Amen.

Denique ambos separatim aspergat aqua benedicta, primo maritum, deinde uxorem, nihil dicens.«

házaspár jámborságánál fogva egész községünkre nézve nem lehet nem örvendetes. Hiszem is, AA! miként ezen tisztes hitvestársak említett ünnepélyét azon szives kivánattal kisérenditek, miszerint az Úr őket köztünk még sokáig tartsa, s engedje: hogy agg koruk terheit érdemeik szaporitására folyvást keresztény béketüréssel viselhessék, s hátralevő éltöket egyedül az ő dicsőitésére s ön üdvözségök munkálására szentelvén, egykor, mint az irás mondja, jó öregségben [1]) és napokkal telve [2]), boldog halállal végezhessék!

XIX.

Menyasszony avatása *).

Jónak tartom az iménti hirdetéshez tanulságtokra még egy rövid oktatást toldani.

A házassági hirdetéseket az esketés, ezt pedig másnap a menyasszony avatása követi. S vajjon mi ezen avatás eredete s célja? — Hajdan, az esketés többnyire miseáldozat mellett történt [3]), s a külföldön ma is többnyire igy történik. T. i. az összeadást közvetlenül követő, ugy nevezett menyegzői mise alatt a „Pater noster“, vagyis miatyánk után a pap az uj házaspárt, különösen pedig a menyasszonyt megáldja, esedezvén: miszerint Isten kegyelmével lehessen szeretetreméltó mint Rachel, bölcs mint Rebekka, hosszu életü s hü mint Sára, szemérmetességénél fogva tiszteletreméltó, a menyei tudomány-

[1]) Gen. 15, 15.
[2]) 1. Par. 29, 28.

*) Házassági hirdetés alkalmával.

[3]) „Unde sufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio.“ Tertull. L. 2. ad uxor. c. 8. — Lásd. e részben a II. köt. 410-ik lap.

ban jártas, magzatokban termékeny, viseletében ártatlan, láthassa férjével együtt fiainak fiait a harmadik és negyedik izig, s eljuthasson egykor az örök életbe. Ezen mise honunkban, kivéve a németajku községeket, fájdalom, csaknem egészen szokatlan levén, az abban foglalt áldást nálunk a menyasszony avatása pótolja [1]), melynek célja amazéval megegyez, s a beavató pap abbeli esedezésében foglaltatik, miszerint az Úr ezen nő házassági szövetségét egyéb kegyelmei mellett tegye gyermekekben is boldoggá.

Az avatási szertartás igen rövid s arra mutat, hogy ez a hajdani esketési szertartások töredéke. T. i. valamint hajdan a házasulandók a násznéppel együtt a templom ajtajánál állták meg, s miután ott a lelkész által összeadattak [2]), zsoltárok mondása mellett a templomba vezettetvén, az imént emlitett menyegzői mise alatt vevék a házassági áldást: ugy ma is a beavatandó menyasszony a templom tornácában foglal helyet, hol a pap elolvassa fölötte a 66-dik zsoltárt, s erre nehány áldásért esedező vers előbocsátása után egy imában könyörög Istennek, miszerint valamint egykor a magtalan öreg Sárát gyermekkel vigasztalta meg, ugy tekintsen ezen szolgálójára is, s neki termékenységet nyujtani, nemzendő magzatját pedig megáldani méltóztassék [3]). Ezután a stólát kezébe adván, őt e szavak közt: „Lépj be az Isten templomába, imádd a Boldogságos Szűz Mária Fiát, hogy adjon neked termékenységet," a

[1]) A menyasszonyi avatásnak a régi sacramentárokban s az előttünk fekvő külföldi rituálékban semmi nyoma nincs. Kivánatos, hogy e helyett nálunk is a mise melletti esketés jőne szokásba, s ekként a kettészakitott szertartás egygyé olvadna. A müveltebb osztályoknál az ezen avatástóli idegenkedés szembetünő.

[2]) „Inprimis veniat sacerdos ante ostium ecclesiae etc." „Ante omnia veniant (sponsi) ad januas ecclesiae cum testimonio plurium etc." igy szól legnagyobb része a Martène által, de Ant. Eccl. Rit. T. 2. Art. 5. közlött tizenhat Ordó-nak, melyek közül némelyek a 9-ik, 10-ik stb. századból erednek. Igy van ez a keleti egyházban is.

[3]) Az ily kezdetü ima: „Deus, qui mortuum Sarae uterum etc." ujabb eredetü.

templomba vezeti, s végre őt szenteltvizzel meghinti mondván: „A Mindenható Istennek, az Atyának, és Fiunak, és Szent-Léleknek békeje s áldása szálljon reád és maradjon veled mindig, Amen.“ A keresztény házasság egy férfi s egy nőnek a végre kötött feloldhatlan szövetsége levén, hogy egymást mindholtig szeressék, becsüljék, segitsék, s Istentől nyerendő magzatikat az ő félelmében neveljék, miután a házasságból nyeri az emberi nem az ő szaporodását és igy az egyház is az ő hiveit s a menyország is az ő polgárait; s miután magzatikban reménylik a szülők feltalálhatni örömüket, vigasztalásukat s öreg napjaikra istápjokat is: természetes, hogy az egyház valamint az esketéskor ugy a menyasszonyi beavatás alkalmával is az előtte kötött s általa megszentelt házasság termékenységének áldásaért esedezik.

Az egyház anyai gondoskodását az élet minden viszonyaira kiterjesztvén, szintugy megszenteli a bölcsőt mint a menyegzői nyoszolyát, s egyaránt adja áldását a fejedelemre s a koldusra, a zarándokra s a katonára, a szüzekre s a házasokra, s imáinak s szertartásinak hatásával intézeteinket; vállalatainkat s foglalatosságinkat földi salakjaikból kitisztitva, egy magasztosb fokra emeli, s nekik üdvösb, nemesebb s jótékonyabb irányt kölcsönöz. Ezt miveli ő az egyébként isteni szerzésü házassággal is, melyhez ő legbuzgóbb könyörgése s áldásával járul, hogy midőn ez az emberi gyarlóságnál fogva könnyen a testiség mocsárává fajul, eredeti rendeltetése s szentségi jelleménél fogva legyen a házi boldogság s minden erény fészke; — valamint áldását adja az imént férjhez ment menyasszonyra is, s őt, kiben egyébként a vásottság csak kacér vágyainak s ocsmány gerjedelmeinek tárgyát szemléli, mint keresztény szemérmes hitvest [1]), mint gondos háziasz-

[1]) A szemérmes s jámbor ifju nőnek képét a következő vonásokban festi sz. Cyprián, L. de Discipl. et Bono pudicit. „Sollicita non est, cui placeat, nisi sibi; ornatur solo pudore, bene sibi tunc conscia de pulchritudine, si improbis displiceat. Nihil ornamentorum quaerit, decus suum ipsa est.“

szonyt s mint egykori tisztes családanyát szép rendeltetésének egész méltóságában tünteti elő.

Ebben áll, AA! mit a menyasszonyi avatás szertartásinak eredete, célja s értelme iránt elétek kivántam adni. Hogy rövid oktatásom nem maradt nálatok foganatlan, ávval fogjátok főleg bebizonyitani, ha midőn jövőre ily szertartást szemlélendetek, ahhoz azon fohászszal járultok: miszerint az avatási áldást az Úr hallgassa meg, s jámbor szolgálójának földi s örök javára sükeritse!

XX.

Gyermekágyas nő avatása.

Igen rendén van, hogy miután minapi rövid oktatásomban a menyasszonyi avatásról szóltam, ma annak kapcsában néhány szóval a gyermekágyas nők avatását magyarázzam meg előttetek.

Isten az első emberpárra azon áldást mondá: „Növekedjetek és sokasodjatok“ [1]), az egyház pedig mind az esketés mind a menyasszonyi avatás alkalmával azért esedezik, miszerint hiveinek előtte kötött s általa megszentelt házassági szövetségét tegye az Úr termékenységben is boldoggá. Ha ama paradicsomi áldás s az egyház ezen esedezése teljesedett, s a nő anya lett, ez, amint betegágyából felüdült, a templomba megy, hogy ott szerencsés szüléseért hálaját rebegje, s a Mindenható kegyelméből nyert gyermekét neki bemutassa.

A zsidó törvény szerint a lebetegedett asszony tisztulási ideje, ha fiat szült, negyven, ha pedig leányt, nyolcvan napra terjedt, melyek lefolyta után a templomban kellett magzatával együtt megjelennie, s ott sorsához képest egy bárányt

[1]) Gen. 1, 28.

vagy egy pár galambot vagy gerlicét bemutatnia: mire a pap érette imádkozván, őt megtisztultnak nyilvánitotta.[1]). E törvény Máriát ugyan nem kötelezé; mert ez asszonyról szól, Mária pedig áldott méhének áldott gyümölcsét a Szent-Lélektől fogadva, a természet rendén kivül szeplőtlen szűzanya volt, s mert ő szent Fiában nem puszta halandót hanem istenembert szült: azonban engedelmeskedve annak, ugyanazon alázatosságból, melyből isteni Fia is azelőtt nehány nappal magát a körülmetéltetés törvényének alája veté, a kiszabott időben a templomba sietett, s ott sorsa szegénységéhez mért szerény áldozata mellett az Úrnak isteni egyszülöttjét is bemutatta.

Nagy asszonyunknak, ki mindnyájunk de különösen a nők örökre bámulatos, mindvégig utánzandó előképe marad[2]), emé példáját követik a keresztény anyák, midőn gyermekágyukbóli fölkelésök után csecsemőikkel együtt mindenekelőtt az egyházba mennek, nem hogy ott tisztulást nyerjenek, mert a keresztények, és pedig a nők épen ugy mint a férfiak[3]), a zsidók tisztulási törvényeinek igája alól fel vannak mentve, s őket csak a bűn fertőztetheti[4]); hanem hogy, miként mondám, szülésök

---

[1]) Lev. 12.

[2]) »Mária, mint remek példánya azon magasztos de rejtekszerető erényeknek, melyek a világ becsülése s tapsaitól mitsem várnak, ugyanazon bájos alakban tünik fel a számos családdal terhelt szegény anyának, mint a serdülő szemérmes szűznek képzelete előtt. A legfényesb születésü úrhölgy s a legszerényebb sorsu nő Máriában egyaránt anyjokat üdvözlik; amaz nem szégyeli segitségül hini a názáreti ács szegény hitvesét, emez pedig nyomorusága közt a Dávid király unokaleányának alacsony sorsával vigasztalja magát.« Michon, La femme et la famille dans le Catholicisme, 9-ème Conférence.

[3]) »In servitute Christi nequaquam differentia sexuum valet sed mentium.« S. Hieron. L. 12. Comm. in Is.

[4]) Az ángolok apostola sz. Ágoston nagy Gergelyhez intézett levelében egyebek közt kérdezé: »Mulier, postquam genuerit, post quantum tempus possit ecclesiam intrare? aut si menstrua consuetudine tenetur, an ecclesiam ei introire liceat?« mire a szent pápa ekként válaszolt: »Mulier si eadem hora, qua genuerit, actura gratias intrat ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur.

szerencsésvoltaért Istennek hálát adjanak, s magokra s a karjaikon szendergő ártatlan csecsemőikre az ő szolgájának áldását vegyék. A vajudás fájdalmai s a veszély, melylyel a szülés jár, felejtve vannak az anyáknál az a fölötti örömben, hogy Isten kegyelméből egy kisdednek létet adtak: „Az asszonynak, ugy mond Jézus, midőn szül, szomorusága van: miután pedig megszült, már nem emlékezik többé szorongattatásáról az örömnek miatta, mert ember született a világra“ [1]). Természetes ösztönük vezeti tehát a gyermekágyból fellábadt anyákat a templomba, s ezen áhitatos szokást már a keresztény őskorban találjuk [2]): azonban az egyház azt kiváltság gyanánt egyedül a törvényes házasságban élő anyákra szoritja, azon szerencsétlenektől pedig, kik házasságon kivül szültek, az avatási áldást megtagadja [3]).

Ezen avatás szertartásai e következők: a beavatandó nő az egyház tornácában foglal helyet, nem mintha neki máskép abba tilalmas volna bemenni: hiszen a szülés által ő nem

. . . Primae matri omnium dicitur: In doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibemus ecclesiam intrare, ipsam ei poenam in culpam deputamus . . . Mulier dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi ecclesiam intrare non debet, quia ei naturae superfluitas in culpam non valet imputari.« L. 11. epist. 64.

[1]) Joan. 16, 21.

[2]) Ennek legrégibb említését a niceai zsinat arab canonjaiban találjuk, melyek 9-ike igy szól: »Se continere debeant mulieres ab ingressu ecclesiae et s. communionis participatione quadraginta dies post partum: quibus elapsis diligenter lavet vestimenta sua corpus quoque et filium suum in balneo: deinde offerat illum una cum marito in ecclesia ad gradus altaris, quos suscipiat sacerdos eorumque etiam paranymphos, et recitet pro illa orationem purificationis et benedicat puerum juxta praestitutas ecclesiae Dei caerimonias.« ap. Harduin. T. 1. coll. 512. Szólnak erről még alexandriai Dénes, epist. ad Basil. Aranyszáju sz. János, Hom. 12. in 1. Cor. I. Miklós, Instr. ad Bulg. c. 68. stb.

[3]) »Nullus presbyter mulierem jacentem de partu ex damnato coitu et nefario vel fornicario . . . purificet.« Syn. Atrebat. an. 1570. can. 34. — »Puerperis non conjugatis benedictio post partum prorsus non est impertienda.« Rit. Rom.

lőn sem megfertőztetve sem a hivek közönségéből kizárva, hanem azon alázatosság utánzására, melynek az Isten anyja oly épületes példáját adá, midőn az őt nem kötelező tisztulási törvénynek önként hódolt, s azon mély hálájának tanusitására, melylyel ő sáját szerencsés szüléseért s gyermekének a keresztkútbani ujjászületéseért Istennek tartozik; jobbjában pedig égő gyertyát tart annak jeleül, hogy ujszülöttjét a Jézus hitének világosságában kivánja növelni. Mindenekelőtt a pap a 23-dik hálaadó zsoltárt és az istenfélők földi boldogságát eleven szinekkel festő 127-diket elolvassa fölötte, s egy miatyánk s nehány vers előbocsátása után két imát mond, melyek elsejében Istennek esedezik, hogy eme szolgálóját a vétek minden mocskától tisztitsa meg, miszerint tiszta szívvel s lélekkel léphessen a szentegyházba, s mutathassa be ott büneiért engesztelő áldozatát; a másikban pedig keresztvetés közben könyörög, hogy e nő valamint általa most a földi templomba bevezettetik, ugy legyen méltó egykor a menyei templomba is bemenni [1]).

Erre őt a kezébe adott stólánál fogva e szavak közt: „Lépj be az Isten templomába, imádd a Boldogságos Szűz Mária Fiát, ki neked termékenységet adott, Krisztus Jézust, mi Urunkat, közbenjárónkat," az egyházba vezeti, s fölötte szent Lukács evangeliumának a Mária templomba meneteléről, szent Fia bemutatásáról s az örömtől elragadt öreg Simeonnak ez alkalommali magasztos nyilatkozatáról szóló fejezetét olvassa, végre pedig őt eme szavak közt: „A Min-

[1]) Honi ritualéink eme két könyörgése sem a régi sacramentárokban sem az előttünk fekvő külföldi ritualékban nem találtatik. Az utóbbiak ezen két könyörgés helyett a római ritualénak ezen egy imáját adják: „Omnipotens sempiterne Deus, qui per B. Mariae Virginis partum fidelium parientium dolores in gaudium vertisti, respice propitius super hanc famulam tuam ad templum sanctum tuum pro gratiarum actione laetam accedentem, et praesta: ut post hanc vitam ejusdem B. Mariae meritis et intercessione ad aeternae beatitudinis gaudia cum prole sua pervenire mereatur. Per Christum etc."

denható Istennek, az Atyának, és Fiunak és Szent-Léleknek békéje s áldása szálljon reád s maradjon veled mindig, Amen," szenteltvizzel meghinti, ki is ezután a paptól vett intéshez képest az oltárhoz járul, s ott térdeire borulva, Isten előtt hálaérzetét kiönti, s felajánlja neki keblén nyugvó gyermekét azon föltétel mellett, hogy azt az ő félelmében s az ő szent neve dicsőségére fogja növelni.

Ezeket tekintve, ugy látszik, AA! mintha az előadott szertartás nem volna egyéb, mint a gyermekágyból fellábadt nőnek egyházi beavatása az ő anyai tisztjébe. E tisztnél sem méltóságára nézve magasbat, sem rendeltetésére szentebbet, sem kötelességeire s következéseire nézve fontossabbat a világ nem ismer. Csecsemőjét már azelőtt a keresztségben magáévá tevé az egyház, s őt majd, mihent érni kezd, oktatva, a szentségek malasztiban részesitve, kérve, intve s feddve, az életen keresztül a sirig kisérendi, hogy örök üdvét eszközölje. Azonban az egyház ebbeli fáradalmának sükere a házi növeléstől függ, s veszve van a gyermek jövője iránti minden remény, ha annak gondos erkölcsi képzését az anya legfőbb kötelességének nem tekinti, s ha avval, mit a gyermek a templomban s iskolában a lelkipásztor ajkaiból hall, otthon szülőinek, főleg pedig anyjának beszéde s példája ellentétben áll. Valamint bájosabb jelenetet képzelni is alig lehet annál, mint midőn egy jó anya az ő kisded magzatát Istent ismerni, félni s imádni tanitja, ugy kétséget nem szenved, hogy az erénynek az anyai kéz által a gyermek romlatlan szivébe vetett magvai előbbutóbb megtermik gyümölcsüket, s hogy minden oktatások, intések s tanácsok közt emlékezetünkbe legmélyebben vésik be magokat s legtartósb hatásuak azok, melyeket kisdedkorunkban anyáink térdein s karjai közt hallottunk.

Keresztény anyák! tartsátok mindenkor szemeitek előtt a jámbor Blanka királynő épületes példáját, ki fiához sz. Lajos francia királyhoz növelése közben eme nevezetes s keresztény anyához oly igen méltó szavakat szokta volt intézni: „Fiam, ugy mond, Isten

tudja, mily érzékenyen szeretlek: de inkább kiványlak téged országodtól megfosztva s halva látni, mintsem hogy valaha bármely halálos bűnt kövess el“ [1]). Ne feledjétek, hogy gyermekeitek az irás mondása szerint Isten ajándékai [2]), rátok a végből bizvák, miszerint őket gondos növelés által jámbor keresztényekké s a menyország örököseivé képezzétek. Ama csecsemőkre, kiket még most emlőitek tejével tápláltok, mert a keresztkútban ártatlanokká mosattak, Isten s az angyalok örömmel tekintenek; nem sokára ébredezni, fejleni fognak bennök a jelenleg még szunnyadozó jó s rosz hajlamok, s nektek avatástokkor tett fogadástokhoz képest is szoros kötelességtekben álland az utóbbiakat, amint sarjadozni kezdenek, kigyomlálni, jó hajlamikat pedig gondosan ápolni, növelni s szilárditani. Majd egykor őket mint sajátjait visszakérendi tőletek az Úr, Aranyszáju sz. János mondása szerint üdvözségtekre vagy kárhozástokra, amint iránt oki anyai kötelességteket hiven vagy hanyagul teljesitettétek [3]).

XXI.

Betegérti könyörgés.

Községünk egy jámbor tagja sulyos beteg levén, az ő s övéinek kéréséhez képest könyörögni fogunk az Úrnak, AA! hogy nagy irgalma szerint őt előbbi egészségének visszanyerésével mielőbb vigasztalja meg; de mielőtt ezt tennők, jónak tartom ezen szép, ezen valóban keresztény szokás eredetéről egyszer mindenkorra nehány szóval értekezni.

---

[1]) Gaume, Religionslehre, 6. Band, Seite 169.

[2]) Ps. 126, 4.

[3]) „Non parvi meriti est indultos a Deo liberos ad ipsius exercere militiam, eique ab ipsis infantiae pannis dedicare: nam si ejusce educationis fundamenta jecerint, magnis afficiendi sunt praemiis, quemadmodum si neglexerint, magnis cruciatibus.“ S. Chrysost. Hom. 9. in 1. Tim.

Midőn az apostol a hiveket arra inté, hogy minden emberért imádkozzanak [1]), természetes hinnünk, hogy általános rendeletébe a betegeket is befoglalá, s hogy midőn az első keresztények betegeik ápolásáról oly gyöngéd, még a pogányok által is csodált szeretettel gondoskodtak [2]), őket imáikból sem hagyták ki. S csakugyan a legrégibb sz. atyák bizonysága szerint kezdet óta szokása volt az egyháznak egyebek közt a betegekért és pedig közvetlenül a közoktatás után imádkozni [3]), valamint imádkozik ma is nem csak azon misekönyörgésekben, melyek az őskorból ránk maradtak [4]), hanem azokban is, melyeket ma szintugy, mint hajdan a papok, midőn e végett megkéretnek, a betegek fölött felgyógyulásukért szoktak mondani [5]).

---

[1]) 1. Tim. 2, 1.

[2]) Elég legyen e részben a hithagyó Julián császárnak egy pogány paphoz intézett eme szavait idéznünk: »Porro xenodochia multa in singulis civitatibus extrue: nam turpe profecto est, cum nemo ex judaeis mendicet, et impii galilaei non suos modo, sed nostros quoque alant, ut nostri auxilio, quod a nobis ipsis ferri debeat, destitui videantur.« Epist. 49. ad Arsacium Galatiae Pontif.

[3]) »Pro fratribus nostris aegritudine afflictis oremus, ut Dominus liberet illos ab omni morbo et omni languore, sanosque restituat sanctae suae ecclesiae.« Const. Apost. L. 8. c. 9. Ezen könyörgések közvetlenül a predikátió után és igy a katechumenek miséjének végével tartattak, a diákonnak, miként ez az idézett helyen is látható, ily felszólitása mellett: »Qui fideles sumus, flectamus genua!« E nemü könyörgések mind a keleti mind a nyugoti régi liturgiákban előfordulnak.

[4]) A mai missalénk »Missa pro Infirmis,« cimü miséje mind a Geláz mind a nagy Gergely sacramentárában benfoglaltatik. Ez utóbbi ahhoz még e saját praefatiót is adja: »Vere dignum etc. aeterne Deus: Qui famulos tuos ideo corporaliter verberas, ut mente proficiant, potenter ostendens, quod sit tuae pietatis praeclara salvatio, dum praestas, ut nobis ipsa etiam infirmitas salutem operetur, per Christum etc.«

[5]) Ritualéink »de Visit. et cura infirmor.« szóló szakaszának e kezdetü imái: »Virtutum coelestium Deus etc.« és »Domine, sancte Pater, aeterne Deus etc.« már a Geláz sacramentárában is feltaláltatnak ily cim alatt: »Orat. super Infirmum in domo.«

De hasznos-e a felgyógyulás végett az orvos segélyén kivül még az imádsághoz is folyamodnunk? — Igen is: mert a gyógyszerek is minden hatásukat az Úrtól nyerik, kiről irva van, hogy ő üt és gyógyit, ő öl és föleleyenit [1]). Azért az irás is mind a kettőt ajánlja: „A Magasságbeli teremté a gyógyszereket, ugy mond Jézus Sirák fia, és az okos ember nem fog azoktól iszonyodni. Fiam, betegségedben kérd az Urat, és ő meggyógyitand téged“ [2]), sz. Vazul püspök pedig ennek értelmében igy szól: „Se ne fussuk egészen a gyógyászatot, se ne helyezzük abban minden reményünket, hanem valamint földeinket müveljük, de a termést Istentől kérjük, ugy nyavalyánkban használjuk ugyan az orvost, de reményünket Istenben helyezzük“ [3]). A jámbor Ezekiás király sulyos betegségében élt ugyan a próféta által készitett gyógyszerrel, de menekülése[e]rt egyszersmind Istenhez is buzgón esedezett [4]), s Jakab apostol tanitja, hogy az utolsókenetben a beteg fölött imádkozó pap könyörgése, azaz mint ő mondja, „a hit imádsága“ megszabaditja a beteget [5]).

Ti tehát, AA! saját betegségtek esetében ugyan Istenben vetvén minden reményteket, a testi gyógyszerekhez az imádság s alamizsna [6]) lelki irját kapcsoljátok; midőn pedig, mint ma is, sinlő felebarátitok valamelyike könyörgéstek segélyét igénybe veszi, e jótéteményt a rokon szeretet szives készségével nyujtsátok neki, felgyógyulásáért buzgon esedezvén. Valamint már magában magasztos s megható jelenet az, midőn a templom-

---

[1]) Deut. 32, 39. — 1. Reg. 2, 6.
[2]) Ecci 38, 4. 9.
[3]) in Reg. brev. 55.
[4]) 4. Reg. 20.
[5]) Jac. 5, 15.
[6]) Sz. Hilárion, miként róla sz. Jeromos irja, egy segélyért hozzá folyamodott nőnek, ki minden vagyonát az orvosokra költötte, igy válaszolt: »Si quae medicis dando perdidisti, pauperibus elargita fuisses, curasset te verus medicus Jesus Christus.« S. Hieron. in Hilarion.

ban egybesereglett hivek térdre omolva, beteg felebarátukért az élet s halál mindenható Urának egyhanguan könyörögnek, ugy fájdalmas ágyán nagy vigasztalás a szenvedőre nézve egy egész keresztény községnek áhitatos könyörgésében iránta nyilatkozó részvéte. Olykor ugyan ebbeli esedezésünk teljesületlen marad: azonban e vándoréletben mi halhatatlanok ugysem lehetünk, s miután gyakran itt épen az, mi testikép veszteségnek látszik, lelkünk örök érdekében fekszik, s miután nekünk azon feltétel nélkül, miként minden nem a mi kivánatunk, hanem az Úr szent akarata szerint legyen, kérnünk mitsem szabad: nagy Istenünk végetlen jósága s bölcseségénél fogva hinnünk kell, hogy meg nem hallgattatásunk is a beteg javára, vagyis, mint sz. Ágoston mondja, a meghallgatlanul hagyott beteg menyei örökségének érdekében történt [1]) épen ugy, miként a Bölcseség könyvében a korán elhunyt jámborról irva van: „Istennek tetszvén, kedves volt; azért a bünösök közül, hol élt, kiszólittatott. Elragadtatott, hogy értelmét a gonoszság meg ne változtatná, vagy lelkét a csalárdság el ne csábitaná“ [2]). De könyörgésünk érdeme ez esetben sem veszett el; mert a felebaráti szeretet tiszta forrásából eredvén, kétségtelenül kedves leend Isten előtt, ki a szeretetet az ő valódi tanitványinak ismertető bélyegeül jelelte ki.

És most, AA! tudván mit, miért, s miként kell kérnünk, imádkozzunk beteg atyánkfiáért!

---

[1]) „Novit ille Pater dare bona filiis suis. Modo petit ab illo filius suus sanitatem corporis, et non dat; adhuc flagellat. Sed numquid pater, quando flagellat, non praestat? Profert flagellum, sed cogita, quale praeparet patrimonium?“ S. Aug. serm. 286. in Nat. SS. Gerv. et Protas.

[2]) Sap. 4, 10. 11.

XXII.

Eső vagy derüérti áhitatosság.

Vetéseink silányvolta s a már hetek óta tartó szárazság (vagy esőzés) szük aratással, s némelyeknek talán túlságos aggodalma szerint, éhséggel is fenyeget minket. Nincs azonban miért rettegjünk, AA! tudván, hogy a ki az irás szerint „felhővel boritja be ez eget és esőt készit a földnek, ételt ad a barmoknak s az azért esedező hollófiaknak“ [1]), s ki, miként Jézus mondja, az égi madarakat, melyek sem nem vetnek, sem nem aratnak, sem csürbe nem gyüjtenek, táplálja, s a mezei liliomokat ruházza [2]), rólunk annál kevésbé felejtkezhetik meg, minthogy az ő sugallatából irá vigasztalásunkra Dávid eme biztató szavakat: „A dúsgazdagok szükölködnek és éheznek, de a kik az Urat keresik, semmi jóban nem fogyatkoznak meg“ [3]).

Nagy Istenünk atyai gondviselésének szent intézkedéseihez tartozik: hogy valamint olykor földi jólétünk kelyhét adományinak bőségével csordultig tölti, ugy máskor iráutunki jótéteményeinek mértékét egy pillanatig alább szállitja, hogy a kik a bőség idején őt feledve, javaival a bűnre szoktunk visszaélni, midőn ismét minket szükséggel látogat, az inségnek közepette tehetetlenségünket elismerve, magunkat megalázva, vétkeink fölött törődve, segélyért hozzá kiáltsunk [4]), s

---

[1]) Ps. 146, 8. 9.

[2]) Matth. 6, 26—28.

[3]) Ps. 33, 11.

[4]) »Mulctamur, ut Deum, quem beneficiis non cognovimus, malis ingruentibus requiramus, et adversis stimulemur ad rogandum, qui prosperis gratias non egimus ad fruendum.« S. Ambr. L. 1. in cap. 7. Luc.

e tünékeny világ viszontagságinak következtében azon örök haza utáni vágyakozásra ébredjünk, melyet ő az igazak számára készitett, ki e tekintetben, mint nagy sz. Gergely pápa megjegyzi, ugy tesz velünk, miként mi gyermekeinkkel, kiktől, nehogy avval visszaéljenek, olykor merő szeretetből egy fillért megtagadunk, holott örökségül minden vagyonunkat nekik szánjuk [1]). Eszerint szintugy érezteti velünk Isten az ő jóságát s irgalmát, midőn minket jótéteményeinek sokaságával halmoz, mint midőn büneink miatt ideiglen ostoroz, s ő sz. Ágoston szerint „földi boldogságunkhoz olykor keserüséget azért kever, hogy azon boldogságot keressük, melynek édessége nem csal“ [2]).

És épen Istenünk ezen végetlen jósága s örök irgalmában helyzett fiui bizalmunk kivánja, hogy jelen szükségünkben is hozzá folyamodjunk. Erre tanitott Jézus, midőn parancsolá: „Ti pedig, ugy mond, igy fogtok imádkozni: mi atyánk . . . mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma“ [3]); erre oktat Jakab apostol, midőn mondja: „Illés hozzánk hasonló gyarló ember volt; és ő imádkozván imádkozott, hogy ne esnék eső a földre és nem esett három esztendeig és hat hónapig: és ismét imádkozott, és az ég esőzött, s a föld meghozá az ő gyümölcsét“ [4]). Ennek példáját adá már az ősegyház, midőn a szent atyák bizonysága szerint nem csak minden mise közben [5]), hanem még különösen e végre intézett istenitisztelet

---

[1]) „Creator dispositorque cunctorum quanta super eos gratia vigilat, quos in sua desideria non relaxat! Aegro quippe, quem medicus desperat, concedit, ut cuncta, quae concupiscit, accipiat: nam qui sanari posse creditur, a multis, quae appetit, prohibetur: et pueris nummos subtrahimus, quibus tota simul patrimonia haeredibus reservamus.“ S. Greg. M. Reg. Past. P. 3. c. 26.

[2]) S. August. serm. 19. in Matth.

[3]) Luc. 11, 2. 3.

[4]) Jac. 5, 17. 18.

[5]) „Offerimus quoque tibi pro aëris temperatura et frugum ubertate: ut indesinenter bona a te collata percipientes, assidue laudemus te, qui das escam omni carni.“ Const. apost.

alatt is a szükséghez képest majd esőért majd derült időért, szóval a föld bő terméseért a hivekkel együtt esedezett [1]). Ezt teendjük mi is, kedves AA! midőn jelen szükségünkben kegyes főpásztorunk rendeletéből különös áhitatosságot fogunk a végett tartani, hogy a jó Isten rajtunk könyörülve, minket alkalmas esővel (vagy derüvel) megvigasztalni méltóztassék. Ehhez képest tehát a mai szent mise alatt az Oltári-szentség imádásra ki fogván tétetni, a szent mise végével a Jézus szent nevéről szóló letenyét fogjuk az illető könyörgésekkel együtt imádkozni a délesti isteniszolgálat alatt pedig stb. (itt előadandó lesz ezen áhitatosságnak a főpásztori rendeletben kiszabott sora, módja s ideje).

Emeljük tehát AA! ezen áhitatosság alatt kezeinket menyei Atyánkhoz, gyermeki bizalom s buzgó szívvel esedezve, hogy ne nézze vétkeinket, hanem örök irgalmánál fogva siessen jelen szükségünket enyhiteni, miszerint a mulandó javakkal kellően ellátva, az örökkévalókat annál bizalmasabban kivánhassuk!

L. 8. c. 11. — Erre hivatkozik Aranyszáju sz. János, Hom. 2. in 2. Cor. Pro terra et mari, pro aëris temperie, denique pro universo terrarum orbe benignum Dominum adire jubemur.«

[1]) Ide tartozik, mit Tertullián ir, ad Scapul. c. 4. »Quando non geniculationibus et jejuniis nostris etiam siccitates sunt depulsae?« Az esőért tartott közáhitatosságnak egyik emlékét találjuk sz. Ambrus eme szavaiban: »Cum pluvia ante hos dies fore utilis diceretur, ait quidam: ecce neomenia dabit eam. Denique delectatus sum, quod nullus imber effusus est, donec precibus Ecclesiae datus, manifestaret non de initiis lunae sperandum esse, sed de providentia et misericordia Creatoris.« L. 4. Hexam. c. 7. Egyébiránt a mai missaléban ily cim alatt foglalt collecták: »Ad postulandam pluviam,« »ad postulandam serenitatem« már a Geláz s nagy Gergely sacramentáriaiban feltaláltatnak. Az utóbbi »ad postulandam pluviam« ezen praefatiót adja: »Vere dignum etc. aeterne Deus: obsecrantes misericordiam tuam, ut squallentes agri foecundis imbribus irrigentur, quibus pariter aestivi mitigentur ardores, ac salus hominibus jumentisque proveniat; atque ut haec te largiente mereamur, peccata, quae nobis adversantur, relaxa, qui pluis super justos et injustos, expectata nubium munerá largiaris, quibus et salus nobis et alimenta praestentur. Per Christum etc.«

XXIII.

Bő termés nyeréseérti áhitatosság.

A mult évi terméketlenség sulyát mindennapi kenyerünk szükében s az élelem s ruházatra legszükségesb cikkek folytonosan növekedő árában igenis érezzük. Eléggé nem siratható engedetlenségeért ősatyánkra Ádámra [1]), s benne egész maradékára azon itéletet mondá az Úr, hogy átkozott lesz és tövist s bojtorjányt fog teremni az általa munkált föld, hogy fáradságban s arca veritékében fogja enni kenyerét, mig visszatérend a földbe, melyből alkottatott [2]). Eszerint az eredeti bűn egyik következése, de egyszersmind saját vétkeink érdemlett büntetése, ha a próféta szép kifejezéseként a füge nem virágzik, s a szőlővessző nem hajt; ha meghiusitja reményünket az olajfa, s a szántóföldek nem hoznak étket; ha elfogy az akolban a juh, és nem lesz barom a jászolnál [3]).

Midőn tehát olykor irányunkban megrövidül az Úr jótékony keze; midőn mezeinket kopársággal, buzaföldeinket terméketlenséggel, marháinkat meddőség vagy dögmirigygyel sujtja: ez által minket vétkeinkért akar büntetni, de evvel egyszersmind végetlen jósága s bölcsesége szerint testi s lelki javunkra is céloz: mert valamint a szünetlen bőség elfojtana bennünk minden ipart, s mi egyedüli gondunkat csak a gyönyörök hajhászására forditva, bűnt bűnre halmozva, lelkünk üdve s minden nemesebb élvezet iránt végkép elfásulva, a pu-

---

[1]) Szépen mondja felőle sz. Ince pápa († 417), epist. 24. ad Concil. Carthag. »Sua in aeternum libertate deceptus,« sz Bernárd pedig, Tract. de gradib. humilit. a tiltott gyümölcs gyönyörködtető szemlélése által a bűnre tántoritott Évaról: »Hauris virus peritura, et perituros paritura.«

[2]) Gen. 3, 17—19.

[3]) Habacuc. 3, 17.

haság dermesztő ölében vesznénk el, mint a sodomiak, kikről mondja az irás, hogy vidékük bőségesen körülöntözve, kies volt mint az Úr paradicsoma, s mint a dús Egiptom a pusztából jövőknek [1]): ugy ellenben az olykori szükség egy részről fölébreszti s táplálja bennünk a józanságot, jámborságot, szorgalmat, s munkaszeretetet, s arra kényszerit, hogy ismereteinket tágitva s tökéletesitve, s minden testi s lelki erőnket megfeszitve, uj mesterségeket s a becsületes kereset uj eszközeit fedezzük fel azon mindennapi kenyér szerzésére, mely csak akkor becses, midőn azt megérdemeltük, s akkor legédesebb, midőn azt a fáradság veritéke öntözi: más részről pedig éleszti bizalmunkat Isten iránt, ki akkor legközelebb áll segitségével hozzánk, midőn látogat [2]), s ki sz. Gergely pápa észrevétele szerint a földi háboruságok által bennünk örök rendeltetésünk vigasztaló reményét táplálja: mert nem fogna minket a viszontagságok fegye által oktatni, ha nem akarna örökre üdvözíteni [3]).

Jelen nyomasztó szükségünkben tehát kegyes főpásztorunk a végre megyeszerte különös áhitatosságot rendelvén, hogy kérjük a mindenható Istent, miszerint ne érdemünkhöz képest a maga haragjában büntessen minket, hanem inkább hallgasson meg az inség idején, s a föld gyümölcsét megadva s megtartva, minket ez évben bő terméssel méltóztassék megvigasztalni: — ehhez képest e célból a jövő vasárnap az Oltáriszentség kitétele mellett tartandó szent mise végével ugyane nagy szentség letenyéjét fogjuk mondani (stb. a megyei rendelet tartalma szerint).

---

[1]) Gen. 13, 10.

[2]) „De divina misericordia tunc sperandum amplius, cum praesidia humana defecerint.“ S. Ambr. L. 5. Hexam. c. 15. — „Et cum differt adest, et quod differt adest, et differendo adest.“ S. Aug. serm. 163.

[3]) „Hinc ergo de spe aeternae haereditatis gaudium sumant, quos adversitas vitae temporalis humiliat; quia nisi salvandos in perpetuum cerneret, erudiendos sub disciplinae regimine divina dispensatio non frenaret.“ S. Greg. M. Reg. Past. P. 3. c. 26

És mi AA! ezen áhitatatosság alatt is s azon kívül is emeljük fel a zsoltáros királylyal szemeinket a magasságba, honnan fog nekünk segitség jöni, segitség az Úrtól, ki az eget és földet teremtette [1]), s bizalmunk élesztésére mondjuk: „Mindenek szemei te benned remélnek, Uram, és te adsz nekik eledelt alkalmas időben; felnyitod kezeidet, és betöltesz minden élőt a te áldásoddal“ [2]). Kiáltsunk tovább az egyháznak már az 5-dik században ismert könyörgő szavaival: „Add nekünk, Uram, áhitatos esedezésünk sükerét, s az éhséget kegyesen forditsd el tőlünk, hogy a halandók szivei ismerjék meg, hogy az ily ostorok a te haragodból származnak, s a te irgalmadból szünnek meg“ [3]). Végre sz. Ágoston intése szerint érdemlett büntetésünkben saját vétkeinket, nem pedig igazságos biránkat vádolva [4]), mondjuk nazianzi sz. Gergelyel: „Vétkeztünk s gonoszul cselekedtünk, mert megfelejtkeztünk a te parancsidról. Te jó vagy, Uram! de mi gonoszok, te szelid, de mi verésre méltók vagyunk. Ha az egeket bezárod, ki fogja felnyitni? s ha azoknak csatornáit feltárod, ki fogja meggátolni? A te hatalmadnak könnyü minket szegényekké vagy gazdagokká tenni, megölni és életre támasztani, ütni és meggyógyitani. Fenyits de csak szeliden!“ [5]).

Egyébiránt Isten végzéseit a titok sz. homálya fedi, s mi véges elménkkel a hit világánál csak annyit fogunk fel, hogy ő irgalmas Atyánk, midőn kiáltásunkra figyelmez, de akkor is szeretetteljes Atyánk, ha imádandó bölcsesége szerint azt örök javunkra meghallgatlanul hagyja [6]). Azért int sz. Ágoston, hogy el ne szomo-

---

[1]) Ps. 120, 1. 2.

[2]) Ps. 144, 15. 16.

[3]) Sacramentar. Gelas.

[4]) „De poena tua peccatum tuum accusa, non judicem.“ S. Aug. Tract. 1. in Evang. Joan.

[5]) S. Greg. Nazianz. Orat. in plag. grandin.

[6]) E tekintetben szépen irja Bossuet, Sermon pour le vendredi de la 3-ème semaine de carême: „Ha meg nem hallgattatunk, ez onnét van, mert vagy helyesen nem kérünk, vagy nem va-

XXIV.

Bő termésérti hálaáhitatosság.

Áldassék örökké a mindenható Isten szent neve, hogy szorongattatásunkban hozzá intézett kérésünkre figyelve, megnyitá ajándékinak kimerithetlen tárházát, s minket kertjeink s mezeink bő termésének áldásival megvigasztalni méltóztatott. Elmondhatjuk a koronás prófétával: „Az Úr megadá nekünk az ő kegyességét, és a föld az ő gyümölcsét“ [1]). Ő az, ki mint ugyanezen szent király énekli, „az eget felhőkkel boritja s a földnek esőt készit; ki szénát termeszt a hegyeken és füvet az emberek szolgálatára; ki élelmet ad a barmoknak s a hozzá kiáltó hollófiaknak“ [2]). A jámbor keresztény magát itt a földön csak jövevénynek tekintvén, tud ugyan az apostol mondásaként jólakni is és éhezni is, bővelkedni is és szükölködni is [3]): azonban mivel egy részről tudja azt is, hogy ha a mindennapi kenyérben élelme s egyéb testi szükségei kellően fedezve nincsenek, a földi gondok miatt az üdvözség keresésében számtalan akadálylyal kell küzdenie, más részről pedig ismeri a kisérteteket is, melyek a kincsekkel, s a veszélyeket, melyek a végső inséggel egybekapcsolvák: a bölcs Salamonnal ekként imádkozik: „Gazdagságot s koldusságot ne adj nekem, Uram, hanem csak azt nyujtsd, a mi élelmemre szükséges: nehogy a bőségben eltelve, az istentágadásra szédittessem, vagy a szükségtől kényszeritve, lopjak s elesküdjem az én Uram s Istenem nevét“ [4]).

Minthogy tehát a vett adomány háladatosságot kiván:

---

[1]) Ps. 84, 13.
[2]) Ps. 146, 8. 9.
[3]) Philipp. 4, 12.
[4]) Prov. 30, 8. 9.

„Legyetek hálaadatosak," úgy mond az apostol [1]), s Arany-száju sz. János megjegyzése szerint valamint Isten előtt nincs semmi kedvesebb a hálaadó lélek köszöneténél, úgy uj jótétemények nyeréséhez legbiztosb út s eszköz az, ha a vetteket tehetségünk szerint köszönjük [2]): csak kötelmünk teljesitésére hí fel kegyes főpásztorunk, midőn legujabban megyeszerte elrendelé, hogy az Úr kegyelméből nyert bő aratásért mindenhol hálaáhitatosság tartassék. Mely püspöki rendelethez képest tudtára adom a hiveknek, hogy a jövő vasárnapon a szokott órában az Oltári-szentség kitétele mellett tartandó szent mise előtt „Te Deum" fog énekeltetni, a szent mise végével pedig ugyancsak az Oltári-szentségről szóló letenye mondatni az illető könyörgésekkel együtt.

Az emlitett „Te Deum" ugyanazon ének, mely a magyarban e szavakkal: „Téged, Isten dicsérünk" kezdődvén, az egyház által az ő solosmáiban, a körmenetek, vagyis processiók végén, s hálaünnepei alkalmával szokott énekeltetni. Mivel pedig ezen énekről sokan már hajdan azon véleményben voltak, mintha azt sz. Ágoston keresztelésekor ő és sz. Ambrus isteni sugalatból versenként változtatva énekelték volna, az ma is sz. Ambrus és sz. Ágoston énekének hivatik [3]).

---

[1]) Col. 3, 15.

[2]) „Nihil tam gratum Deo, ut anima grata et gratias agens: nam cum innumeris beneficiis quotidie omnes nos prosequatur etiam nolentes et inscios, nil tamen a nobis aliud exigit, quam habere gratiam pro acceptis, ut pro ipsa hac gratiarum actione ad ampliora danda provocetur." S. Chrysost. Hom. 52. — Az Isten iránti hálátlanság gonoszvoltát e szavakban festi sz. Bernárd, serm. 51. de divers. „Ingratitudo inimica est animae, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiae, fluenta gratiae."

[3]) A brevérben is e cim alatt áll az. Egyébiránt ma már alig van oly tudós, ki e véleményt osztaná, s ezen hymnust a sz. Ambrus és sz. Ágoston munkáinak általuk készitett kiadásából a Maurinusok egészen kihagyták. Számos középkori codexben majd mint „Hymnus S. Hilarii Pictaviensis," majd mint „Hymnus S. Hilarii

Annyi bizonyos, hogy az már a 6-ik században ismeretes volt [1]).

Szives örömmel s a legőszintébb buzgalommal vegyetek tehát részt, AA! ezen hálaáhitatosságban, s miután meghallgatva alázatos esedezésünket, az Úr a próféta szerint „megáldotta kegyelmével ezen évet, s mezeink termékenységgel töltek, a legelők zöldséggel diszlenek, a dombok örvendetes színt mutatnak, s a völgyek gabonával telvék“ [2]): mondjatok hálát az ő szent nevének, „mert jó ő, mert örökkévaló az ő ir-

---

Arelatensis,“ majd mint »Carmen Sisebuthi Monachi« jelenik meg. Daniel, Thesauri Hymnol. T. 2. p. 289. azt a görög egyházból származottnak állitja az ősrégiségü, ugy nevezett »Codex Alexandrinus« után, melyben egy hajnali hymnus töredéke igy kezdődik: »Singulis diebus benedicam Te et laudabo nomen tuum in saeculum et in saeculum saeculi. Dignare Domine et hac die sine peccato nos custodire. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum etc.«

[1]) Kétségtelenül legrégibb említése történik ezen hymnusnak in Regula S. Benedicti c. 11: »Post quartum responsorium incipit Abbas Te Deum laudamus, quo praedicto legat Abbas lectionem de evangelio.« Ezen hymnust leforditotta s az övéi által is használtatni kivánta Luther: »Wir sollen, ugy mond ő, zu aller Zeit uns freuen, tanzen, springen und singen das Te Deum laudamus; aber wir werden oft also bekümmert, traurig und betrübt, dass wir des Dankes und Lobes gar vergessen.« Oper. T. 6. Edit. Altenb. p. 1360. Megjegyzésreméltó, hogy követői közül sokan az ezen ének egyik verséből kisütött chronosticont: »tIbI CherVbIn et seraphIn InCessablLI VoCe proCLaMant,« a Luther reformatiójára vonatkozó jövendölésnek tarták, ugymint ki ahhoz 1517-ben fogott. Innen Hekel is, Dissert. de ultimis theologor. verbis p. 4. azt bámulandó jövendölésnek nevezi »vaticinium admirabile, quod est apud Christi fideles admiratione et notatu dignum.« Egyébiránt némely luther-felekezeti theologok mesterökre nézve még ezen is túlmentek. Igy a többek közt Wolff, in Lect. Memor. T. 2. ad an. 1517 ama chronosticonbani hitének kijelentése után ily badarságra fakad: »Ajunt pii viri incipiente Luthero contra papam scribere tum demum angelos, qui prius conticuisse videbantur, de integro iterum in laudes erupisse.« l. Daniel, többsz. idéz munkáj. 2. köt. a »Te Deum«-ról szóló cikkét.

[2]) Ps. 64, 12—14.

galma“ [1])! Mi ugyan az ő adományira mindenkor érdemetlenek vagyunk, de midőn fiui kérésünk meghallgatása után érdemetlenvoltunk teljes érzetében köszönjük ingyen nyert jótéteményeit, hálánk rebegése nem lehet nem kedves előtte. „Mi jobbat érezhetünk elménkben, ugy mond sz. Ágoston, vagy fejezhetünk ki szájjal vagy tollal, mint azt: hála Istennek? Ennél nem lehet sem rövidebbet mondani, sem örvendetesebbet hallani, sem kedvesbet érteni, sem hasznosbat tenni“ [2]).

XXV.

Mirigy vagy más uralgó nyavalya idejekori áhitatosság.

Mit a hazánk némely vidékein kiütött mirigy (vagy nyavalya) felől előbb csak kósza hirből, később pedig már bizonyosb tudositásokból is hallottunk, az, fájdalom, nehány nap óta, mint tudjátok, környékünkön (vagy közöttünk) is mutat-

---

[1]) Ps. 117, 1.

[2]) S. Aug. epist. ad Marc. — Egyébiránt érdemesnek tartjuk ide igtatni Pipin frankhoni királynak, nagy Károly atyjának azon levelét, melyet 755-ben Lullus mainzi érsekhez a bő termésérti hálaáhitatosság tartása végett irt: „Pipinus D. G. Rex Francorum vir illuster; Domino sancto Patri Lullo episcopo! Cognitum scimus S. Vestrae, qualem pietatem et misericordiam Deus fecit praesenti anno in terra ista. Dedit tribulationem pro delictis nostris, post tribulationem autem magnam atque mirabilem consolationem, sive abundantiam fructus terrae, quem modo habemus! Ob hoc opus est nobis illi gratias agere. Sic nobis videtur, ut absque jejunio indicto unusquisque episcopus in sua parochia litanias faciat, non cum jejunio, nisi tantum in laude Dei, qui talem abundantiam dedit, et faciat unusquisque homo suas eleemosynas, et pauperes pascat. Et sic providere faciatis et ordinare de verbo nostro, ut unusquisque homo aut vellet aut nollet, suam decimam donet. Valete in Christo.“ Op. S. Lulli edit. Migne T. 96.

kozik. Mindemellett sincs okunk rettegni. Hadd féljenek, mint kell is féliniök, a haláltól a gonoszok, kiknek hitök csak a jelenre szoritkozik, reményök a siron túl nem terjed, s szeretetök a mulékony világ dermesztő gyönyöreinek mocsárában kéjelg. A jámbor keresztény tudván, hogy Isten akarata nélkül egy hajszál sem esik le fejünkről, hogy ő habár megfoghatlan de végetlenül bölcs tanácsai szerint sorsunkat mindig lelki javunkra intézi, s hogy ő sz. Maxim püspök megjegyzése szerint az életet azért tevé rövidnek, hogy annak nyomorjai, miután itt háboritlan boldogsággá át nem változhatnak, rövid idő alatt végződjenek [1]): fenyegessen bár mirigy vagy ragályos nyavalya, pusztitson bár a halál öldöklő angyala, a legszembetünőbb veszélynek közepette sem fél, hanem Isten szent akaratán tökéletesen megnyugodván, majd azt mondja, mit Héli főpap felelt a kisded Sámuelnek, midőn ez neki az Úr félelmes itéletét hirdeté: „Ő az Úr, tegye azt, mi jó az ő szemeiben“ [2]), majd pedig az apostollal felkiált: „Akár élünk, az Úrnak élünk, akár halunk, az Úrnak halunk“ [3]), „Krisztus az én életem, és meghalni nyereség nekem“! [4])

Azonban noha az életnek csak annyiban van becse, a mennyiben azt Isten szolgálatára s örök üdvözségünk munkálására használhatván, annak arasztrövidségü idejével az öröklét nyerésére uzsoráskodhatunk, s ezért Üdvözitőnk is int: „Munkálkodjatok mig világosságtok van, azaz mig éltek; majd eljő az éj, melyben többé senki nem fog munkálkodhatni“ [5]): de

---

[1]) „Ideo brevem illam Deus fecit, ut molestiae illius, quia prosperitate non poterant, temporis exiguitate finirentur.“ S. Maxim. Hom. 1. de non timendis hostib. carnal.

[2]) 1. Reg. 3, 18.

[3]) Rom. 14, 8. E szavakat igy magyarázza nagy Gergely pápa L. 2. Hom. 10. in Ezech. „Sancti sibi non vivunt, quia per omne quod agunt, ad lucra spiritualia anhelant . . . sibi non moriuntur, quia in conspectu hominum Deum de sua morte glorificant, ad quem pervenire etiam moriendo festinant.“

[4]) Philipp. 1, 21.

[5]) Joan. 9, 4.

épen azért, mivel az élet a kegyelmek használásának, az erények gyakorlásának, szóval az üdvözség keresésének egyetlen föltétele s eszköze, s e tekintetben Isten földi jótéteményeinek legnagyobbika, mulhatlan kötelességünk azt őrizni, s a betegségek mind megelőzésére mind gyógyitására használni azt, mit e végre a tudomány s tapasztalás nyomán jónak s célszerünek vélnek az orvosok, kikre, tulajdonkép pedig saját életünk fentartására nézve mondja az irás: „Becsüld az orvost a szükség miatt. . . . A Magasságbeli alkotta a földből a gyógyszereket, és az okos ember nem fog irtódzni azoktól“ [1]).

Az orvosok véleményét vette ki s követi a kormány is azon szerekre nézve, miket a jelen körülményekben az egyházi hatóság útján a hiveknek részint óvás részint gyógyitásul ajánltatni kiván. Névszerint . . . *). Fogadjuk köszönettel s használjuk a kormányszéknek javunkra célzó eme gondoskodását, mely egyébként teljességgel nem áll annak útjában, hogy tetszésünk szerint akár a közhatósági akár bármely értelmes orvosnak tanácsával élhessünk. Mit jelen helyzetünkben, főleg ha a baj tovább találna terjedni, különösen kerülnünk kell, az a vakmerőség s a túlságos félelem. Nem levén mi életünknek urai, azt szükségtelenül veszélyeztetnünk, vagy vakmerően csak egy órával is röviditenünk vétek nélkül nem lehet: ellenben valamint a harcban leginkább a gyávák vannak a veszélynek kitéve, ugy a túlzott félénkség többnyire roszabb állapot a nyavalyánál, melytől rettegünk, s mivel testi s lelki erőnket megtöri, szükségkép egyengeti útját azon veszélynek, mely elől futni akarunk.

Legyünk tehát, kedves AA! bátrak minden elhittség s vakmerőség nélkül, és ovakodók minden gyávaság s kislelküség

---

[1]) Eccli 38, 1. 4.

*) Itt adassanak elő a polgári kormánynak az egyházi hatóság utján közlött rendszabályai.

nélkül. De mindenekfölött megemlékezvén, hogy az orvosok tudományos működése saját sükerét s a gyógyszerek minden hatásukat Istentől veszik, s szemeink előtt tartván a koronás próféta ama szavait: „Hacsak az Úr nem őrzi a várost, hasztalan vigyáznak azok, kik azt őrzik“ [1]), s a bölcs ezen intését: „Fiam! nyavalyádban ne essél kétségbe, hanem kérd az Urat, és ő meggyógyitand téged. Fordulj el a bűntől, és minden vétektől tisztitsd meg szivedet“ [2]); miután sz. Ágoston mondása szerint nics más, kihez a megbántott Istentől futhassunk, mint a kiengesztelt Isten [3]): folyamodjunk az imádsághoz, esedezvén, hogy mentsen meg az Úr e fenyegető veszélytől; de folyamodjunk a penitentiatartáshoz is, hogy abban bűneink bocsánatát nyervén, irgalomért tiszta kezeket emelhessünk az apostolként az Úrhoz [4]), s hogy igy csendes lélekkel s bizalommal várhassuk az Úr segélyét, vagy, ha magához akarna venni, kihivó szavát: mert az apostol szerint „ha szivünk nem vádol minket, bizalmunk van az Istenhez“ [5]).

Erre int, erre szólit fel kegyes főpásztorunk is legujabb körlevele által, melynek tartalmához képest a jövő vasárnap a szokott időben az Oltári-szentségnek az istenitisztelet alatti kitétele s a szent mise végével az Oltári-szentség letenyéje s az ahhoz tartozó könyörgések elmondása mellett stb. stb. e szent helyen különös áhitatosság fog tartatni a végett, hogy a jó Isten ne az ellene mivelt bűneink sokaságát, hanem inkább saját irgalmának végetlenvoltát tekintve, a fenyegető veszélyt tőlünk elháritani s általában megszüntetni méltóztassék. Azért AA! az Úr ostorozó keze alatt magunkat megalázva, s elismerve azt, hogy látogatását megérdemlettük, törődött szívvel de fiui bizalommal járuljunk ezen közáhitatossághoz, s eme bizalom élesz-

[1]) Ps. 126, 1.
[2]) Eccli. 38, 9. 10.
[3]) »Non est, quo fugias a Deo irato, nisi ad Deum placatum.« S. Aug. Enarr. in Ps. 74.
[4]) 1. Tim. 2, 8: »levantes puras manus.«
[5]) 1. Joan. 3, 21.

tésére szünetlen szemeink előtt lebegjenek az Úrnak Salamonhoz intézett ama szavai: „Ha bezárom az eget, hogy eső ne legyen, és ha megparancsolom a sáskának, hogy fölemészsze a földet, és ha mirigyet küldök az én népemre, az én népem pedig megtérvén esedezni fog hozzám és penitentiát tartani az ő igen gonosz utai fölött: és én meghallgatom őt az égből, irgalmas leszek bünei iránt, és meggyógyitom az ő földjét“ [1]).

Van egyébiránt, mit még ezeken kivül tőlünk a felebaráti szeretet különösen megkiván. Természetes, hogy ily inség idején igen csekély a kereset; számos családban kidőlvén majd a dologtehető férj, majd a gondos anya, a többi inséghez még az éhség gyötrelme is járul, s az ügyefogyott árvák s özvegyek folytonos szaporodásával a kenyér és kellő betegápolás növekedő hiánya mellett a nyomor s evvel a közveszély is mindinkább terjed. Tartsuk tehát keresztény kedves kötelmünknek e helyzetben a szegényeket tehetségünk szerint segiteni, a szomoruakat vigasztalni, a kislelküeket bátoritani; gondoskodni az árvák s özvegyek táplálásáról, a betegek ápolásáról s a halottak temetéséről. Számos példáját találjuk ugyan az egyház őskorában annak, mint látogatták s ápolák az első keresztények beteg hitsorsosikat, mint táplálák őket, mint ösztönözék a béketürésre s bátoriták s készitték a halálra: de ezen hajdani példák közt legérzékenyebb az, melyet a 3-dik században élt sz. Dénes alexandriai püspök és vértanunak egyik levelében olvasunk. T. i. az ő napjaiban Egiptomban a legiszonyatosb mirigy tört ki, mely naponként ezreket ragadott el. A közönséges félelemnek közepette mitsem rettegve, s a szembetünő veszélylyel dacolva, minden sorsu s állapotu keresztények nagy számmal önként vállalkoztak a mirigyben sinlő hitsorsosik szolgálatára, s midőn ezeket a legőszintébb szeretettel ápolák, szükségeikről gondoskodának s elhunytuk után a

[1]) 2. Paral. 7, 13. 14.

sírba vállaikon vivék, közülök sokan lángoló szeretetök s nemeslelkü elszánásuk áldozati lettek [1]).

Forditsuk tehát a látogatás napjait a buzgóbb áhitatoskodásban, a töredelmes bűnbánatban s a felebaráti szeretet müveinek bőségesb gyakorlásában lelki javunkra s érdemgyüjtésre: hogy, miután képtelenség félni annak eljövetelétől, kit szeretünk, s kérésünk meghallgatásától rettegni, midőn: „Jöjön Te országod"-at imádkozunk [2]), — ha talán nálunk is kopogtatna az Ur, fogadására ébren s készen találhasson minket. „Vigyázzatok, ugy mond Jézus, hogy méltók lehessetek mindazt, mi jövendő, kikerülni, és az ember fia előtt állni" [3]).

---

[1]) »Repente ingruit lues illa . . . Nobis vero meditamentum fuit ac probamentum, perinde ac caetera . . . Plurimi quidem ex fratribus curam omnem propriae salutis abjicientes, dum aegros secure ac audacter invisunt, eisque assidue ministrant et curationem adhibent in Christo, una cum illis mortui sunt . . . Multique adeo, qui alios aegrotos foverant et in pristinam valetudinem restituerant, ipsi interierunt, mortem eorum in se traducentes. Et hoc quidem pacto optimi quique ex fratribus, quorum nonnulli presbyteri erant ac diaconi, et ex populo laudatissimus quisque mortem oppetierunt, adeo ut genus hoc mortis ob pietatem et constantiam martyrio nequaquam inferius censeatur. Hi ergo sanctorum corpora supinis manibus gremiisque excipientes, bajulantes eadem suis humeris, lavacro et vestimentis ornantes, paulo post eadem officia ab aliis consecuti sunt.« S. Dionys. Alex. episc. apud Euseb. L. 7. Hist. c. 22.

[2]) »Perversum enim est, quem diligis, timere ne veniat; orare: Adveniat regnum tuum, et timere ne exaudiaris.« S. Aug. Enarr. in Ps. 147.

[3]) Luc. 21, 36.

XXVI.

Mirigy vagy más uralgó nyavalya megszünteérti hálaáhitatosság.

Mennél szomorubbak voltak a még nem rég köztünk is pusztitott mirigy (vagy nyavalya) idején lefolyt napjaink, annál örvendetesb, hogy a jó Isten megelégelve inségünket, s figyelmezve segélyért esdő kiáltásinkra, miként a Dávid király népét irtó döghalál megszüntetésekor parancsolta az öldöklő angyalnak: „Elég most; tartsd vissza kezedet!“ [1]) megrövidité fölöttünk látogatása idejét, s csapását tőlünk elforditotta.

Miután tehát mi, kiket annyi veszély közt is megtartott az Úr kegyelme, méltán felkiálthatunk a prófétával: „Az Úr irgalma, hogy meg nem emésztettünk“ [2]), s hálatelve mondhatjuk: „Magasztald, én lelkem, az Urat, és mindaz, mi bennem van, az ő szent nevét! Mondj köszönetet én lelkem, Istennek, . . . ki megmenté a veszélyből éltedet, s téged kegyelemmel és irgalommal ékesit!“ [3]): nem lehet nem a legszivesb örömmel üdvözlenünk kegyes főpásztorunk abbeli intézkedését, mely szerint a honunkban uralkodott mirigy szerencsés megszünteért megyeszerte ünnepélyes hálaáhitatosság tartandó, s melyhez képest ezen hálaáhitatosság e szent helyen a jövő vasárnap akként fog tartatni, hogy stb.

Járuljunk, AA! ezen ünnepélyhez a buzgalom s hála legőszintébb érzetével, s tegyük fel magunkban, hogy ezen hálaérzetet táplálni fogjuk magunkban, mig csak a vett jótétemény, vagyis életünk tartani fog, s hogy, — mi hálánk bebizonyitásának egyetlen módja, — hátralevő napjainkat büneink töredelmes bánására, erkölcseink javitására s üdvözségünk munkálására fogjuk szentelni. Ezek meg vannak számitva, s kik a

[1]) 2. Reg. 24, 16.
[2]) Thren. 3, 22.
[3]) Ps. 102, 1. 2. 4.

minapi veszély torkából csodálatosan kiszabadultunk, talán nemsokára, talán holnap vagy még ma egy láz, egy áthütés vagy más váratlan eset következtében a halál martaléki leszünk. Ne is kételkedjünk, hogy a jó Isten valamint ama látogatásában csak lelkünk javára célzott [1]), úgy megmentésünkben is csak megtérésünkre akart még egy parányi időt engedni [2]). S nem lenne-e kárhozatunk bizonyos, ha sziveinket az Úrnak sem haragja megrázni, sem csapása megtörni, sem irgalma meglágyitani képes nem volna [3])? azaz, ha mi sz. Ágoston szavai szerint az inség hasznát elvesztettük s nyomorultak s gonoszak maradtunk volna [4])?

Kettős e részben a hivek tévedése. Ritka ugyan, ki megtéréséről végkép lemondana, hanem azt többnyire aggkorunk idejére, éltünk azon örömtelen napjaira szeretjük halasztani, melyekről irva van: „nem tetszenek nekem“ [5]). T. i. azt hiszszük, hogy üdvözségünkre elegendő, ha napjaink fogyatékát s salakját szánjuk is az Istennek, éltünk virágszakát pedig osztatlanul magunknak tartjuk, mondván az irásbeli gonoszokkal: „Elmuland a mi életünk, mint a felhő minden nyom nélkül . . . Jertek, élvezzük a világ javait, mig

---

[1]) »Morbi saepenumero veluti quaedam peccatorum flagella sunt, quibus nil aliud agitur, nisi ut vitam nostram in melius commutemus.« S. Basil. Interrog. 55. resp.

[2]) »Quia quando de periculo mortis eripimur, ad quid reservemur incertum est: induciarum tempus ad utilitatem animae convertamus, et posituri venturo judici rationes, causam nostram apud eum lacrymis et bonis operibus muniamus, ut securitatem de his, quae gessimus, accipere mereamur.« S. Greg. M. L. 12. epist. 1. ad Dominic. Carthag. Episc. — Egyébiránt az ékesszólas egyik remekét birjuk e nagy pápának azon beszédében, melyet az evangeliumok fölött tartott homiliáinak végén ily cim alatt: »Oratio ad plebem de mortalitate« olvasunk.

[3]) »Quid in ejus judicio dicturi sumus, qui ab amore praesentis saeculi nec praeceptis flectimur, nec verberibus emendamur?« S. Greg. M. Hom. 5. in Evang.

[4]) »Perdidistis utilitatem calamitatis, et miserrimi facti estis, et pessimi permansistis.« S. Aug. L. 1. de Civ. Dei c. 33.

[5]) Ecclest. 12, 1.

ifjak vagyunk, sebesen . . . Koszoruzzuk meg magunkat rózsákkal, mielőtt elhervadnak: . . . mindenütt hagyjuk jeleit az örömnek, mert ez a mi osztályrészünk“ [1]); pedig káinféle áldozat az ily napok nyomorult áldozata, s miután nekünk is szól ama félelmes fenyegetés: „Esztelen! ez éjjel vissza fogják lelkedet kérni“ [2]), azt se feledjük, hogy, miként az irás mondja, „rettenetes az élő Isten kezeibe esni“ [3]), következőleg, hogy sz. Ágoston szerint itt nem attól kell félnünk, hogy az Úr ostorozzon, hanem attól, hogy örökségéből ki ne tagadjon [4]). Mások pedig azért halogatják megtérésöket, mert Isten jósága s irgalma felől ferde fogalmuk levén, büneik sokasága miatt nem mernek többé bocsánatot reményleni. Ezeket illetik sz. Bernárd eme szavai: „Mindazok nem ismerik az Istent, kik nem akarnak hozzá térni. Mert ezt kétségkivül azért teszik, mivel komolynak s szigorunak hiszik azt, ki kegyes: keménynek s kérelhetlennek, ki könyörületes: haragosnak s rettenetesnek, ki szeretetreméltó; igy hazudik önmagának a gonoszság!“ [5]). Mutassuk tehát AA! megtérésünk folytonos munkálásában Isten iránt tartozó hálánkat, s emlékezzünk meg, hogy, ha ezentúl életünket azon célra használjuk, melyből azt az ő kegyelme megtartotta, üdvözségünket tőle bizalmasan remélhetjük. „Senki, ugy mond sz. Ambrus püspök, senki ne bizalmatlankodjék; senki büneinek öntudatában üdvözsége iránt kétségbe ne essék. Tudja az Úr az ő szándékát megváltoztatni, ha mi is tudjuk életünket jobbitani“ [6]).

[1]) Sap. 2, 3—9.
[2]) Luc. 12, 20.
[3]) Haebr. 10, 31.
[4]) »Ne timeas flagellari, sed exhaeredari.« S. Aug. Enarr. in Ps. 88. serm. 2.
[5]) S. Bern. serm. super Cant.
[6]) S. Ambr. L. 1. in c. 1. Lucae. — »Ante culpam quisque justitiam metuat, post culpam tamen de pietate praesumat: neque ita justitiam timeat, ut nulla spei consolatione convalescat, neque ita confidat de misericordia, ut adhibere vulneribus suis dignae poenitentiae medicinam negligat.« S. Greg. M. L. 33. Mor. c. 12.

XXVII.

Marhadög idejekori áhitatosság.

A marhadögben, mely egy idő óta helységünkben is dühöng, minket nehéz csapás ért, AA! Hogy a jó Isten ezt tőlünk elforditani s kegyelméből birt barmainkat szolgálatunkra megőrizni méltóztassék, e végből kegyes főpásztorunk rendeletéhez képest a jövő vasárnap ünnepélyes áhitatosság fog tartatni, egyszersmind pedig a vész megszünteig minden szent misében a napi misekönyörgés mellett egy különösen erre rendelt s már az 5-ik századbeli szerkönyvekben is feltalálható ima mondatni [1]).

Barmainknak s minden vagyonunknak mi csak ideiglenes haszonvevői, valóságos tulajdonosa pedig maga az Úr levén, ha ő minket akár büneink dijában akár erényünk tüzpróbájaul azoktól megfoszt, mivel csak sajátját veszi vissza, szent akaratán panasz nélkül meg kell nyugodnunk [2]), s a jámbor Jób

---

[1]) Missaléink ama collectája: »Deus qui laboribus hominum etc.« ben van már a Geláz sacramentárában, hol »pro mortalitate animalium« még e más könyörgés is találtatik: »Deus, qui humanae fragilitati necessaria providisti adminicula jumentorum, quaesumus eadem, miseris consulendo, non subtrahas: et quorum nostris meritis saevit interitus, tua, nobis parcendo, clementia cessare jubeas vastitatem. Per. etc.« A nagy Gergely sacramentára pedig »pro peste animalium« ezen praefatiót adja: »Vere dignum etc. aeterne Deus. Qui ideo malis praesentibus nos flagellas, ut ad bona futura perducas, ideo bonis temporalibus consolaris, ut sempiternis efficias certiores, quo te ét in prosperis et in adversis pia semper confessione laudemus. Per Christum etc.«

[2]) »Si pecunias cum nobis crediderint homines, gratias agimus ob illud tempus, quo mutuati sunt, nec indignamur ob illud tempus, quo a nobis, quae sibi propria sunt, auferunt: num Deum, quaeso, reprehendemus, cum a nobis repetere res suas voluerit?« ugy mond sz. Chrysostom, serm. Daemon. non gubern. mund.

pátriárkával felkiáltanunk: „Az Úr adta, az Úr vette el; miként az Úrnak tetszik, akként lőn; legyen áldott az Úr neve!“ [1]) de mivel mig gyarló életünk tart, földi adományait nem nélkülözhetjük: gyermeki bizalommal esedezzünk neki, hogy a tőle kért mindennapi kenyérben nyujtsa nekünk mindazt, mi sorsunk s állapotunkhoz mért tisztességes élelmünkre szükséges, s atyai jósága s irgalmánál fogva azon biztos reménynyel vigasztaljuk magunkat: hogy ha fenyitő vesszeje alatt bűnbánó szívvel meghajlunk, ha látogatása idejét, ha az általa reánk bocsátott földi viszontagságok kisértetét lelkünk javára felhasználjuk, ha végre az apostol azon intéséhez képest: „A ki nem dolgozik, ne egyék“ [2]), mint állásunk kivánja s tehetségünk engedi, ernyedetlenül munkálkodunk, veszteségünket dúsan kipótolandja. — Igen tanulságos sz. Ágoston ama szép észrevétele, mikép a földi javak, hogy magokban kárhozatosaknak ne tartassanak, adatnak a jámboroknak is, s hogy nagy s legfőbb javaknak ne tekintessenek, adatnak a roszaknak is, de egyszersmind elvétetnek olykor a jámboroktól is, hogy próbáltassanak, s olykor a roszaktól is, hogy gyötörtessenek [3]).

Egyébiránt ne feledjük, hogy a gazdagság, ha módot nyujt is a jótékonyság gyakorlására, de a vele járó sokszoros kisértet miatt s ön gyarlóságunknál fogva az üdvözség útját igen nehezíti; innen mondja az apostol: „kik gazdagok akarnak lenni, a sátán tőrébe esnek“ [4]), és maga Jézus: „Könnyebb a tevé-

---

[1]) Job. 1, 21.

[2]) 2. Thess. 3, 10.

[3]) „Ne bona temporalia putentur mala, dantur et bonis, ne putentur magna et summa bona, dantur et malis; itemque auferuntur ista et bonis, ut probentur, et malis, ut crucientur.“ S. Aug. epist. 62. ad Coelest. — Ugyanő ezt máshol igy fejezi ki: „Omnia bona terrena contemsit homo factus Dominus Christus, ut contemnenda monstraret; et omnia mala terrena sustinuit, quae sustinenda praecipiebat: ut neque in illis quaereretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur.“ L. de catechisand. rudib. c. 22.

[4]) 1. Tim. 6, 9.

nek a tű lyukán átmenni, mint a gazdagnak a menyországba bemenni“ [1]); — ne feledjük, hogy a viszontagságok az Úr irántunki szeretetének tanuságai, mert az írás szerint „az Isten azt, kit szeret, fenyiti, s ostoroz minden fiut, kit magához fogad“ [2]); — végre tanuljuk meg az ily csapásokból azt, hogy mint sz. Gergely pápa int, ne igen epedjünk e világ javai után, tapasztalván, hogy azokkal a gonoszok is birnak, s ne tekintsük elviselhetleneknek a földi háboruságokat, látván, hogy azokkal itt az igazak is sujtatnak [3]). Miben áll a jámborok valódi kincse s boldogsága, kévés szóval igen szépen előadja a koronás próféta, midőn a világ dúsgazdaginak jólétét igy festi: „Fiaik, mint az uj ültetvények az ő ifjuságukban; leányaik ki vannak ékesitve fényes palotaként; csűrjeik telvék uj meg uj eleséggel; juhaik fiasok s számosak; barmaik kövérek; házaik falai minden repedés nélküliek, s utcáikon semmi kiáltozás nincs. Boldognak mondják a népet, mely ezekkel bir; boldog pedig a nép, melynek az Úr az ő Istene“ [4]).

---

[1]) Matth. 19, 24.

[2]) Hebr. 12, 6.

[3]) „Dicendum est flagella timentibus, ut et bona temporalia nequaquam pro magno desiderent, quae adesse etiam pravis vident; et mala praesentia nequaquam velut intolerabilia fugiant, quibus hic plerumque etiam bonos affici non ignorant.“ S. Greg. M. Reg. Past. P. 3. c. 13.

[4]) Ps. 143, 12—15. — Igen szép, mit sz. Ágoston a bünösök földi boldogságáról ir, Enarrat. in Ps. 72: haec verba; „„Mei autem pene moti sunt pedes,““ et: „„zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns.““ „Attendi ugy mond, peccatores, vidi illos habere pacem. Quam pacem? Temporalem, fluxam, caducam atque terrenam, sed tamen talem, qualem et ego a Deo desiderabam. Vidi illos habere, qui non serviebant Deo, quod ego desiderabam, ut servirem Deo: et moti sunt pedes mei et pene effusi sunt gressus mei.“ Ezután kérdi, miért birnak a bünösök eme földi boldogsággal, s imigy válaszol: „Intellexi, quia morti eorum non est declinatio, id est, quia certa mors et aeterna eos manet, quae nec declinat ab eis, nec ipsi ab ea declinare possunt.“ A szent költészet legbájosb röptü vonásai közé tartozik, mit e részben a zsoltáros király Ps. 36, 35. 36.

Mi tehát, AA!. jelen körülményeinkben a vész megelőzésére s gyógyitására használjuk azt, mit a javunkról gondoskodó polgári hatóság, vagy az orvosok, vagy más értelmes s tapasztalt emberek javaslanak, mindenek fölött pedig vessük teljes bizalmunkat Istenben, s bármi történjék velünk, nyugodjunk meg az ő szent akaratán. Ez lényeges tulajdona a kereszténységnek, úgymint kiknek nazianzi sz. Gergely megjegyzése szerint nem szabad sem a jó szerencsében a változékonyság félelméről sem a háborúságban a jobbrafordulás reményéről feledni, sőt kik inkább szünetlenül tartoznak emlékezni valamint a viharról a szélcsendben, úgy a kormányosról is a viharban [1]).

XXVIII.

Háboru szerencsés folyamaérti áhitatosság.

Már huzamosb idő óta könnyen sejthető volt, hogy uralkodó fejedelmünk ő fölsége kénytelen leend hadaival *n.* ország fejedelme ellen táborba szállni. Tudván ő mennyi inség s nyomor jár a hadviselés nyomain, valamint azt is, hogy miután szent

---

mond: „Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani. Et transivi, et ecce non erat: et quaesivi eum, et non est inventus locus ejus.“ Ezt Racine, Esther, Acte III, Scène IX. eme remek versekbe foglalá:

„J'ai vu l'impie adoré sur la terre:
Pareil au cèdre, il cachait dans les cieux
Son front audacieux;
Il semblait à son gré gouverner le tonnerre,
Foulait aux pieds ses ennemis vaincus:
Je n' ai fait que passer, il n' était déjà plus.“

[1]) „In omni rerum eventu bonam spem praeferamus, neque vel in prosperis timorem vel in adversis spem abjiciamus. Memores simus tum tempestatis in tranquillitate, tum gubernatoris in tempestate.“ S. Greg. Nazian. Orat. 17.

religiónk szabályai szerint csak az igazságos, s elkerülhetlen háboru menthető [1]), mily félelmes felelőséget von magára azon fejedelem, ki csupán hiuságból vagy akár boszu- akár hoditásvágyból kelvén fegyverre, nem irtódzik békeszerető nemzetek nyugalmát s jólétét feldúlni, s az állampolgárok vagyonát, vérét s életét önszeszélyének feláldozni [2]): mindent megkisértett, hogy ellenét méltányosb érzésre birván, a világ békejét továbbra is fentartsa. Azonban miután ebbeli szándoka felreértetett, békeajánlatai visszautasittattak, s az állam legszentebb érdekei még mindig sértetnek: azon helyzet állott be, melyben a további türelem gyávaságnak fogván magyaráztatni, az erélyes föllépés szükséges, s az eldöntésnek habár szomoru, de egyetlen eszköze a fegyver lett.

A kormányunk által tett hatalmas előkészületek biztos reményt nyujtanak ugyan az iránt, hogy hadainkát diadal fogja kisérni: de mivel az irás szavai szerint „nem a sereg sokaságában áll a győzelem, hanem az erő, a menyekből jő [3]): szükséges, hogy mi, kik távol a hadjárat viharai s veszélyeitől, itthon a nyugalom ölében élünk, a hadsereg törekvéseit tehetségünk szerint támogassuk; támogassuk pedig egy második századbeli áhitatos egyházi iró mondása szerint, buzgó

---

[1]) Igazságos háboru okaul csak egy ismertetik el a keresztény erkölcstan által, t. i. »illata injuria nec resarcita,« sz. Ágoston ama mondása szerint, Qu. 10. super Josue: »Justa bella solent definiri, quae ulciscuntur injurias.« Egyébiránt ha igazságtalan lenne is a háboru, a katona engedelmeskedni tartozván, vétek nélkül veend abban részt: »Vir justus, ugy mond sz. Ágoston, L. 22. contra Faustum. c. 75. recte potest . . . rege jubente bellare, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.«

[2]) »Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, feritas, rebellandi, libido dominandi, et si qua sunt similia: haec sunt, quae in bellis jure culpantur.« Id. ibid. c. 74. — »Videlicet quo plures homines afflixerint, spoliaverint, occiderint, eo se clariores putant. Inanis gloriae specie capti, flagitiis suis nomen virtutis imponunt.« Lactan. Inst. L. 1. c. 18.

[3]) 1. Machab. 3, 19.

imáinknak a világi fegyvereknél sokkal sükeresb segélyével [1]), — támogassuk ugy, miként azt Mojzes a Josue által vitt csatában tevé [2]): hogy mig seregeink küzdendnek, mi küzdelmük diadalmas sükereért Istenhez emelt kezekkel könyörögjünk.

Mily hathatós e tekintetben Isten előtt a jámbor keresztények könyörgésének ereje, egy a második században történt, s több csaknem egykoru egyházi iró s szent atya által említett csoda bizonyitja [3]). Márk Aurél római pogány császár, egyébként jeles fejedelem, de kinek hirét a keresztények ellen általa gyakorolt kegyetlen üldözés szenyezi, a quádok, egy germán faju nép ellen hosszas s igen terhes hadat viselvén, ezek egykor őt táborával együtt mindenfelől magas hegyek s sürü erdőktől környezett kietlen s vizetlen vidékbe szoritották. Heves nyári nap volt, s miután az ellenség a szabadulásra szolgálható minden utat s ösvényt elzárt, a császár azon szembetünő veszélyben forgott, hogy seregeivel együtt vagy fegyver által, vagy a viz hiánya miatt szomjan fog elveszni. E rémitő helyzetből csoda menté meg őt. T. i. táborának egyik ezrede Melitine örményhoni városból eredt sok keresztényt számitott soraiban [4]). Ezek tudván, honnan várható az egye-

[1]) „Ferimus nos imperatori auxilia suo tempore, sed divina, ut ita loquar, armatura freti non humana, idque facimus Apostoli monitis obtemperantes. . . . Et quo cujusque insignior est pietas, eo majorem fert imperatori opem, magis quam stantes in procinctu milites.“ Origen. L. cont. Cels.

[2]) Exod. 17, 11. E helyre szépen jegyzi meg Aranyszáju sz. János, Hom. de Mose: „Stabat Moses in monte proximus jam coelo, jam vicinus sideribus. Oratio in ultionem inimici dirigitur, cujus scelera jam interitum provocabant. Quis enim justorum non orando pugnavit? Quis hostem non orando devicit? Orationibus Danieli visa panduntur, sopiuntur flammae, ferae hebescunt, cadunt hostes, inimici vincuntur.“

[3]) Körülményesen előadja azt Özseb, L. 5. Hist. Eccl. c. 5. ugyszinte nissai sz. Gergely, Orosius stb. Tertullián azt L. ad Scapul. c. 4. ekként emliti: „Marcus quoque Aurelius in germanica expeditione christianorum militum orationibus ad Deum factis imbres in siti illa impetravit.“

[4]) Ez a legio fulminatrix név alatt ismeretes, melyet Zell hei-

düli segitség, ezért térdeikre borulva esedeztek az Istennek. S erre az eget legottan sürü felhők boriták el, s a záporként szakadt esőt a táborbeliek sisakjaikban felfogván, avval a magok s lovaik szomját olták el. A rómaiaknak e szorongatott állapotát használni kivánván a quádok, reájok rohantak: azonban a rómaiaknak ugyanazon keresztények könyörgésére felülről uj, váratlan segitség jött; t. i. a hirtelen kerekedett bámulandó nagyságu jég s az egymást cikázva kergető villámok amazokból számtalant megöltek, s midőn a többiek rémültökben fegyvereiket elhányva, az öldöklő jég s villámok pusztitásai ellen a rómaiak közt keresnek menedéket, ezek által csaknem mindnyájan felkoncoltattak. Tertullián második századbeli egyházi iró bizonyitása szerint a császár e csodálatos eseményt a római tanácshoz intézett levelében egyenesen ama keresztény vitézek imáinak tulajdonitá [1]), s azon időtől kezdve a keresztények irányában magát sokkal kedvezőbbnek mutatta.

S ez volt, miként egyebek közt sz. Ambrus bizonyitja [2]), s miként már az 5-ik s 6-ik századokból fenmaradt

---

delbergi tanár, Handbuch der römisch. Epigraphik, 1. Th. Heidelb. 1850, a 200 s 424-ik lapokon 1646 és 1853-ik számok alatt előforduló két kőemléki felirat után, ugyanazon munkája 2-ik részének 306-ik lapján helyesen legio fulminatá-nak nevez. Özseb az idéz. helyen azt legio melitinának nevezi, »quae, ugy mond, fidei merito nunc etiam manet,« s hozza adja: »Apollinaris legionem ipsam, cujus precibus id miraculum impetratum est, exinde congruo rei vocabulo fulmineam ab imperatore cognominatam esse scribit.«

[1]) »Litterae Marci Aurelii gravissimi imperatoris requirantur, quibus illam germanicam sitim christianorum forte militum precationibus impetrato imbri discussam, contestatur.« Tertull. Apolog. c. 5. Egyébiránt ezen esemény a tanács által, Márk Aurél tiszteletére emelt, s Rómában még mindig fenálló diadaloszlop dombormüvei közt ma is szemlélhető.

[2]) Ezen sz. atya a keleti hadjáratból visszatért Gratián császár levelére adott válaszában igy szól: »Scit ipse nostri Arbiter, in quem pie credis, refici viscera mea tua fide, tua salute, tua gloria: meque non solum officio publico debitas pendere preces, sed etiam amore privato.« Epist. ad Grat. 2.t. Aug.

misekönyvek tanusitják, állandó szokása az egyháznak, hogy mig a keresztény fejedelmek ellenségeik ellen hadat viseltek, ő a háboru szerencsés kimeneteleért Istennek szakadatlanul Könyörgött [1]). Ezen keresztény ős szokás s kötelességgel egybehangzólag intézkedett legujabban kegyes főpásztorunk is, azt rendelvén: miszerint azon kivül, hogy a papság minden szent misében egy erre rendelt imát mondand, ezentúl a háború egész folyama alatt annak szerencséjeért az Oltári-szentség kitétele mellett minden vasár- s ünnepnap különös istenitisztelet tartassék. Ma fogván nálunk ezen áhitatosság megkezdetni, felhílak mindnyájatokat, AA! hogy az alatt egyesült szív s lélekkel kérjétek a seregek Urát s Istenét, miszerint kormányunknak a szerencsés hadviselésre irányzott törekvéseit kegyelmével kisérje; adja a vezéreknek azon bölcseséget s erélyt, mely a vak szerencsére mitsem hagyva, a diadalt gondosan előkésziti, hadseregeinknek pedig azon bátorságot, kitürést s vitézséget, mely azt a csatatéren kivívja, s őket hatalmas jobbjával győzelemről győzelemre vezetvén, siettesse azon ohajtott nap beálltát, melyen, miként a fegyvereket a próféta nevezi, „a harc edényei“ [2]) ismét házi eszközökké, a pallosok szántóvasakká, s a lándzsák kaszákká fogván öntetni, fölséges fejedelmünk ótalma alatt az áldott béke malasztjait mindvégig háboritlanul élvezhessük!

---

[1]) Mind a Geláz mind a nagy Gergely sacramentáriban ezen cim alatt: »Tempore Belli« több mise találtatik. A mai missalénk ide tartozó s ily kezdetü collectája: »Deus, qui conteris bella stb.« az utóbbiban foglaltatik. E részben igy rendelkezett nagy Gergely, L. 11. epist. 52. ad univ. Sicil. episcopos: »Ne hostibus prosperitatem multitudo nostrorum praebeat peccatorum, toto nos corde ad Redemtoris nostri remedia conferamus, et quibus resistere virtute non possumus, lacrymis obviemus. . . . Itaque hortor, fratres charissimi, ut omni hebdomada quarta et sexta feria litaniam (mi által supplicatiót ért) inexcusabiliter indicatis, et contra barbaricae crudelitatis incursus supernae protectionis auxilium imploretis . . . Deus autem noster . . . et hic nos potens est ab hoste defendere, et in futuro aeterna gaudia nobis praeparare.«

[2]) »Vasa belli.« Jer. 21, 4.

XXIX.

Győzelemérti hálaáhitatosság.

Hadseregünk vitézsége, de ügyünk igazságosvolta is a jelen háborunak már kezdetén a győzelem biztos kilátásával kecsegtetett minket. S e reményünk nem is hiusult meg: mert miként a legujabb tudositások hirdetik, . . . Az egész birodalom örömben uszik, s minden ajakról a hadaink magasztalása s dicsérete hangzik. De bármily kitünő volt is vitéz seregünknek e diadal kivivásában tanusitott érdeme, van, AA! mit e részben nem ugyan kérkedőleg hanem alázatos s hálatelt szívvel magunknak is tulajdonithatunk: mert miután bölcs Salamon szerint az Uré a hatalom, a dicsőség és a győzelem, s az övé a birodalom, s ő minden fejedelmek fölött van [1]), — mi mig seregeink fáradtak, küzdöttek s vérzettek, Istenhez folyamodva, fegyvereik szerencséjeért esedeztünk, s ekként győzelmökhez imádságink segélyével járultunk. Mig a katonák vínak, ugymond Origenes, egy a második században virágzott egyházi iró, a keresztények serege a fejedelemért s harcosaiért könyörög, s könyörgése erejével a békeháborító s frigyszegő ellenség legyőzésére sükeresb szolgálatot tesz a fejedelemnek, mint a kik mellette fegyverrel küzdenek [2]).

Midőn tehát kegyes főpásztorunk rendeletéhez képest is a mai hálaadó istenitiszteletben a „Te Deum“ eléneklése mellett

---

[1]) 1. Par. 29, 11.

[2]) »Caeteris militantibus non contemnenda est nostrorum hominum, Dei nempe sive sacerdotum sive famulorum militia, manus quidem puras servantium, decertantium autem fusis ad Deum precibus pro legitimo imperatore, et pium justumque bellum gerente milite, ut destruatur, quidquid est juste facientibus adversarium. Itaque precibus nostris profligantes cunctos bellorum concitores daemones et perturbatores pacis ac foederum, plus prosumus regibus, quam qui armis militant.« Orig. L. contr. Cels.

ama jeles győzelmet fogjuk ünnepelni, evvel épen azt fogjuk nagy Istenünknek köszönni, hogy ama győzelem nyujtásában buzgó kivánatinkat s imáinkat irgalmasan maghallgatá. Ezt ohajtja fölséges fejedelmünk is, tudván hogy a csaták sorsa Istentől függ, s e részben az első keresztény császárok példáját követi, kik közül legyen elég idéznünk nagy Theodóz császárt, ki a pártütő Eusebius fölött nyert győzelmeért sz. Ambrus által ünnepélyes hála áhitatosságot kivánt tartatni [1]). Mivel pedig a háboru mindemellett is még mindig tart, mi AA! buzgó hálát adva a Mindenhatónak a nyert fényes győzelemért, egyszersmind ma is, s ezentúl is könyörögni fogunk Ő szent Fölségének; miszerint bennünk ugyan folyvást ápolja a készséget azon terhek viselésére, melyek a háboruval választhatlanul egybekötvék, hadaink vitézségét s erőködését pedig folytonos győzelemmel áldja s engedje: hogy ők az ellenséget teljesen megalázva, hozzánk minélelőbb a diadal babérkoszoruja mellett a béke olajágával térhessenek vissza!

XXX.

Békeérti hálaáhitatosság.

A háboru magában nem cél, s a legfényesb győzelmek nem egyebek volnának merő mészárlásnál, ha a béke siettetésére eszközül nem szolgálnának. A béke levén, ugy mond sz. Ágoston, a hadviselés egyetlen célja, légy harcolva is békeszerető, hogy azokat, kikkel küzdesz, győzve vezesd a

---

[1]) Bizonyitja ezt maga sz. Ambrus, epist. 61. ad Theod. Imp. »Pro his, ugy mond, gratias me censes agere oportere: faciam libenter conscius meriti tui. Alii imperatores in exordio victoriae arcus triumphales parari jubent: clementia tua hostiam Deo parat, oblationem et gratiarum actionem per sacerdotes celebrari Domino desiderat.«

béke hasznainak élvezetére [1]). A háboru a hozzá kötött ezer féle nyomornál fogva a világ legborzasztóbb csapásai közé tartozik, s mennél hosszabbra terjed, annál több emberéletbe kerül, annál több inséget szül, s hóditási s dúlásainak közepette mindinkább érezteti, hogy a béke a vesztő félre nézve ugyan mellőzhetlen szükség, de még a győztes félre is valóságos jótétemény, s hogy ha ők feledve a multat, egymással kiengesztelődnek, kölcsönös nyereségökben tapasztalandják az irás ama mondásának valóságát: „Öröm követi azokat, kik békére lépnek“ [2]).

Eszerint méltán mondja egy hajdankori iró, hogy a békének még neve is édes [3]), s méltán esedezett az ősegyház [4]) s esedezik a mai is minden szent misében a békeért [5]): mert feje a béke fejedelme s ő maga a béke hirdetője levén, gyermekeinek minden viszálkodásai fölött kesereg, s mert igen érzi, hogy a fegyverek zöreje s a csaták viharai közt anyai szózata többnyire elhangzik, s ő jótékony hatásának gyakorlásában ezerféle akadálylyal kénytelen küzdeni [6]).

---

[1]) »Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas. Non quaeritur pax, ut bellum exerceatur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem vincendo perducas.« S. Aug epist. 189. ad Bonifac. milit.

[2]) Prov. 12, 20.

[3]) »Etiam ipsum nomen dulce pacis.« Cic.

[4]) »Oramus pro imperatoribus, pro ministris eorum, pro statu saeculi, pro rerum quiete.« Tertull. Apologet. c. 39 — »Pro arcendis hostibus, . . . pro pace ac salute vestra propiciantes ac placantes Deum jugiter atque instanter oramus.« S. Cyprian. ad Demetrian. — »Pro pace et tranquillitate mundi atque sanctarum ecclesiarum oremus: ut Deus universitatis perpetuam et stabilem suam pacem nobis tribuat.« Const. Apost. L. 8. ç. 9.

[5]) Ezt kéri az egyház, midőn a misében mondja: »diesque nostros in tua pace disponas, és: »da propitius pacem in diebus nostris.« Egyébiránt a »Deus, a quo sancta desideria, recta consilia etc.« collecta már a Geláz sacramentárában találtatik.

[6]) Erre vonatkozik a pünkösd utáni 4-ik vasárnapnak azon sacramentárban szinte feltalálható eme szép collectája: »Da nobis, quaesumus Domine, ut et mundi cursus pacifice tuo ordine dirigatur, et ecclesia tua tranquilla devotione laetetur.«

A középkor vas-századiban, midőn nem csak a fejedelmek hanem egyes urak s városok is egymás ellen csaknem örök harcban álltak, a szerte dúló hadak pusztitásai közt véginségre jutott köznépnek alig volt más ótalma, s a számüzött békének más menedéke, szószólója s védje, mint az egyház [1]), mely is miután a háborunak végkép gátot vetni képes nem vala, hogy az akkori szilaj nemzedék harcias szellemét korlátozza s a zaklatott emberiségnek némi pihenést s a viaskodó feleknek a kijózanodás s kiengesztelődésre időt s alkalmat szerezzen: az egész éven át a szerdai alkonyattól kezdve a következő hétfő reggeleig, továbbá a főünnepeken s azok vigélyein s az egész nagyböjt szent napjain át épen a húsvéti ünnepek utáni hétfőig minden csatázást egyházi átok alatt szigoruan megtiltott [2]), egyszersmind a nyers ököljog kicsapongásinak további korlátozására anyai gyöngédséggel még arról is gondoskodott, hogy ezen ádáz harcok fergetei közt a papok és szerzetesek, az utazók s különösen a földmüvelők minden bántalomtól mentek legyenek [3]). Szép s érzékeny tanusága ez az egyház békeszeretetének s abbeli törekvésének, hogy midőn tökéletes békét

---

[1]) »Ismeretesek, ugy mond Chateaubriand, a szent széknek a középkori kegyetlen háboruk megakadályozására célzott törekvései. Nem lehet mély megindulás nélkül szemlélnünk, mint kisérik nyomban mindenhol a vér embereit a könyörület emberei, igyekezvén amazok kezeiből a fegyvert kifacsarni, esdekelve a harc előtt, zokogva a győzelem után, s mint röpülnek bár többnyire elutasitva, de soha el nem csüggedve, eme békegalambok egyik csatatérről a másikra az ölyvekkel együtt.« Études historiques T. 4.

[2]) »Treugas a quarta feria post occasum solis usque ad secundam feriam in ortu solis, ab Adventu Domini usque ad Octavas Epiphaniae et a Septuagesima usque ad Octavas Paschae ab omnibus inviolabiliter observari praecipimus. Siquis autem Treugas frangere praesumserit, post tertiam admonitionem .... suus episcopus sententiam excommunicationis dictet in eum.« Alex. III. † 1181. In decr. de Treuga et Pace. c. 1.

[3]) »Presbyteri, monachi, conversi peregrini, ... rustici ... et animalia, quibus arant et semina portant ad agrum, congrua securitate laetentur.« Cap. Innovamus 2. de Treuga.

előidéznie lehetetlen volt, tekintélye sulyával legalább időnkénti fegyverszünetet eszközöljön [1]).

Uralkodó fejedelmünk tehát nagyobb nyereségnek tekintve a békét mindannál, mit a háboru további folytatásában fegyvereinek szerencséje nyujthatna: miután annak, mit a becsület, mit trónja méltóságának s birodalma érdekeinek védelme kivánhattak, az eddigi hadviselés által elég van téve, hogy a további vérontást megkimélje, s biztositsa a köznyugalmat, melyért mindnyájan epedünk: eddigi ellenségével legujabban békességre lépett. Ezen örvendetes eseményt a birodalom minden népei egyhangulag a legérzékenyebb örömmel üdvözlik, s igen méltó, hogy ezért kegyes főpásztorunk rendeletéhez képest nagy Istenünknek ma (vagy a jövő vasárnapon) a „Te Deum“ éneklésének előbocsátása után tartandó ünnepélyes szent misében mi is hálát adjunk. Midőn ezt teendjük, AA! egyszersmind buzgó szívvel esedezni fogunk a Mindenhatónak, hogy a kegyelméből ekként visszanyert béke áldásait midvégig háboritlanul élvezhessük, fölséges uralkodónk pedig e békekötés által irántunk tanusitott fejedelmi gondoskodásának jutalmát az egyház virágzásában s alattvalóinak folytonosan növekedő jólétében bőségesen feltalálhassa! [2]).

---

[1]) E fegyverszünet ezen olasz szótól: tregua = induciae Treuga Dei-nek hivatott egyházi eredeténél fogva: »Pax, quam treugam Dei dicimus, sic observetur.« Can. IIIi 25. Caus. 24. qu. 3.

[2]) Bossuet a francia és spanyol udvarok közt 1659-ben kötött béke alkalmából egyik beszédét e szavakkal végzi: »Éltesd, Uram, nagy fejedelmünket s engedd, hogy annak jutalmaul, mert inkább szerette a béke mint a hóditások dicsőségét, sokáig élvezhesse a nekünk adott béke boldogságát; hogy népeinek a tisztelet és szeretetben alapult hűsége rendithetlen legyen; végre hogy a béke fenmaradásának biztositására hagyja birodalmában uralkodni az igazságot, uralkodni a törvényeket, uralkodni Krisztus Jézust, kit egyedül illet minden becsület és dicsőség.« Deuxième sermon pour le premier dimanche de Carême.

XXXI.

Tűz által károsodtak segélyzésérei felhivás.

Megyénk *n.* helységét nehány nap előtt a véletlenül kitört s miden erőködéssel dacolt tűzvészben borzasztó csapás érte. Ezen még nem rég oly virágzó helység nagy része nehány óra alatt az emésztő lángok mártaléka lett, s boldogtalan lakosai egykori vagyonuk s füstölgő házaik bús romjai fölött kesergve, s zokogó hitveseik s gyermekeikkel éhezve, végső inséggel küzdenek, s Isten után minden bizalmukat szerencsésb sorsu felebarátik résztvevő szeretetében s irgalmában helyezik.

És ebbeli bizalmukban, hiszem, nem fognak csalatkozni. Már is sietnek szomszédjaik s a közelfekvő községek lakosai ruha- eleség- s takarmányadományikkal legsürgetősb szükségeiken tehetségök szerint segiteni. Szép példa ez reánk nézve, AA! melynek követésére minket már csak azon gondolat is indithat, hogy ha minket is igy akarna látogatni az Úr, kölcsönös segélyre annál biztosb számot tarthatnánk szerencsétlenségünkben, mennél több buzgalmat tanusitottunk a másokénak enyhitésében; azonban jelenleg ezen érdek nélkül is elég ösztön nekünk a segélynyujtásra az, hogy felebarátink, s hitsorsosink azok, kik szenvednek [1]), s hogy erre, ha tehetségünk engedi, kötelesek is vagyunk.

Midőn eme szavaiban: „Abból ismernek meg titeket, hogy tanitványim vagytok, ha szeretni fogjátok egymást“ [2]), Jézus

---

[1]) „Omnibus quidem indigentibus generali benevolentia consulentes, sed maxime eorum memores, qui sunt de membris corporis Christi et nobis unitate catholicae fidei copulantur. Plus enim debemus nostris pro consortio gratiae, quam alienis pro communione naturae.“ S. Leo M. serm. 89.

[2]) Joan. 13, 35.

a szeretetet tanitványinak ismertető jeleül tevé, ebben nem valamely meddő, hanem cselekedetekben nyilatkozó munkás szeretetet értett. „Fiacskáim, ugy mond sz. János apostol, ne szeressünk szóval s nyelvvel, hanem tettben és igazságban [1]. S a Jézus tanitványinak ezen bélyegét az első kereszténynél igen is feltaláljuk. Nem lehet mély megilletődés nélkül olvasni, mint rakják a hivek minden értéköket az apostolok lábaihoz, hogy az ekként közössé lett vagyonból a szükölködők is részesüljenek [2]; mint ösztönzi sz. Pál a keresztény községeket, hogy szegény hitsorsosik számára adakozzanak [3]; mint hordják a második században élt sz. Justin mártir tanusága szerint a hivek püspökeikhez az árvák s özvegyeknek, a betegek, foglyok s jövevényeknek, szóval a szükölködőknek segélyzésére szánt adományikat [4]; mint adják el némelyek az apostolok tanitványa sz. Kelemen pápa tanusága szerint rabszolgaságba magokat, hogy szabadságunk árát szegény felebarátik nyomoruságának enyhitésére forditsák [5]; s mint éreztetik, mi-

---

[1]) 1. Joan. 3, 18.

[2]) Act. 4, 32—35. »Neque quisquam egens erat inter illos: quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum . . . Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.«

[3]) 1. Cor. 16. 1. 2. — Gal. 6, 10. stb.

[4]) »Qui abundant et volunt suo arbitrio, quod quisque vult, largiuntur, et quod colligitur, apud eum, qui praeest, deponitur, ac ipse subvenit pupillis et viduis et iis qui vel ob morbum vel aliam ob causam egent, tum etiam iis, qui in vinculis sunt et advenientibus peregre hospitibus.« S. Justin. M. Apol. I. Akaratlanul is szép tanuságot tesz erről a hithagyó Julián császár, midőn igy ir: »Sed quid causae est, cur ... non potius convertamus oculos ad ea, quibus christianorum religio crevit, id est ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuis sepeliendis positam et ad sanctimoniam vitae, quam simulant? . . . Turpe profecto est, cum nemo ex judaeis mendicet, et impii galilaei non suos modo sed nostros quoque alant, ut nostri auxilio, quod a nobis ipsis ferri debeat, destitui videantur.« Epist. 49. ad Arsacium Galat. Pontific.

[5]) »Multi in servitutem se ipsos dederunt, et accepto pretio sui alios cibarunt.« S. Clem. Rom. epist. ad Corint. 1. n. 55.

ként azt a harmadik században szenvedett sz. Dénes püspök s mártir a római hivekről magasztalva hirdeti, jótékonyságuk gyümölcseit még a legtávolabb lakó kereszténységekkel is [1]).

Miután tehát a mi hitünk az apostol szerint azon eleven hit, mely a szeretet által működik [2]), a katholika egyházban valamint az igaz hit ugy a jótéteményekben munkás szeretet sem fogyatkozhatik meg. A jámbor kereszténységnél hiányozhatik ugyan a tehetség, de mi Isten előtt minden kincsnél becsesb [3]), a tettre kész akarat soha nem. Ezen szent szeretet nevében szólitlak fel én ezennel titeket, AA! kegyes püspökünk rendeletéhez képest is, miszerint ama kárvallott felebarátink fölsegélésére tehetségtek szerint adakozzatok. Ki mit reájok szánt, hozza kezeimhez, ki azt jegyzék mellett fogom legottan annak helyére szállitani. Felszólitásom természetesen csak azokat illeti, kik a segélynyujtásra képesek. Ezeknek nem szabad feledniök, hogy az Úr midőn azt parancsolá: „Törd meg az éhezőnek a te kenyeredet, s a te testedet, azaz embertársodat, meg ne vesd“ [4]), s midőn kijelenti, miként az ehezőkben őt etetjük, a szomjuhozókban őt itatjuk, s a mezteleneken őt ruházzuk [5]), evvel a nekünk adott vagyonhoz a szü-

---

[1]) »Haec vobis consuetudo est jam inde ab ipso religionis exordio, ut fratres omnes vario beneficiorum genere afficiatis, et ecclesiis quam plurimis, quae in singulis urbibus constitutae sunt, necessaria vitae transmittatis, et hac ratione egentium inopiam sublevatis . . . per haec, quae ab initio transmittere consuevistis, munera, morem institutumque romanorum a majoribus vestris acceptum Romani retinentes.« S. Dionys. Corinth. episc. epist. ad Soterem Roman. Pontif. ap. Eus. L. 4. Hist. Eccl. c. 23. Ugyanezt hirdeti a 3-ik század első felében virágzott alexandriai sz. Dénes is: »Syriarum quidem provinciae omnes cum Arabia, quibus identidem necessaria suppeditatis etc.« epist. ad Stephan. Rom. Pontif. ap. Eus. L. 7. Hist. Eccl. c. 5.

[2]) Gal. 5, 6.

[3]) »Nihil offertur Deo ditius voluntate bona.« S. Greg. M. Hom. 5. in Evang.

[4]) Is. 58, 7.

[5]) Matth. 25, 35. 36. »Christus, ugy mond sz. Ágoston de Discipl. Christ. c. 7. pauper esse voluit, ut haberes pauperes, qui-

kölködők segitésének szoros kötelmét kapcsolá, s ekként sz. Gergely pápa szerint az ő segitésökben nekik tulajdonkép nem a magunkét nyujtjuk, hanem csak az övéket adjuk, s iránt ukinkább igazságot mint irgalmat gyakorlunk [1]), végre hogy mi vagyonunknak nem annyira tulajdonosai mint csak kezelői levén, mig azt Aranyszáju sz. János megjegyzése szerint magunknál őrizzük, nem birjuk, midőn pedig a szegényekkel megosztjuk, sajátunkká teszszük [2]), miután, mint sz. Leó pápa mondja, az égben gyüjt magának kincset az, ki Krisztust a szegényekben táplálja [3]). Egyébként sincs itt gazdag hanem csak tehetségtekhez mért szives adományról szó: bármily kicsiny legyen is, kedves leend az ama szerencsétlenek előtt, kiknél miután mindenöket elveszték, a parányi is igen sok, s kedves leend Isten előtt is, ki a szegény özvegy fillérjét a gazdagok minden dús adományinál többnek vallotta [4]),

---

bus dares.« És serm. 86: »Ille accipit, qui jussit, ut dares.« — »Non dubitet de receptione, cui Christus debitor est.« S. Leo M. serm. 88. Miértis szépen nevezi Aranyszavu sz. Péter a szegények tenyerét a Krisztus kincstárának: »Manus pauperis est gazophylacium Christi.« Serm. 8. de Jej. et Eleem., Salvián pedig magát Krisztust a szegények egyetemében szükölködő s alamizsnáért esdeklő koldusnak: »Unus Christus est, qui in omnium pauperum universitate mendicet. L. 4. adv. Avar. n. 4.

[1]) »Cum quaelibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur, justitiae debitum potius solvimus, quam misericordiae opera implemus.« S. Greg. M. Reg. Past. P. 3. c. 21.

[2]) »Donec illa retines, nec tu ipse habes, cum vero das alteri, tunc ipsa recepisti.« S. Chrisost Hom. 7. in Epist. ad Rom.

[3]) »Thesaurum suum condit in coelo, qui Christum pascit in paupere.« S. Leo serm. 90. — Ugyanezt remekül énekli eme verseiben Sedul, Carm. Pasch. L. 4:

»Nam proprias bene tractat opes, coeloque recondi
Thesauros vult ille suos, ubi quidquid habetur,
Non mordax aerugo vorat, non tinea sulcat.
Nec dubie in coelum substantia pervenit illa,
Quae Christo collata datur sub paupere forma,
Quae damnis augmenta capit, quae spargitur ut sit.
Quae perit ut maneat, quae vitam mortua praestat.«

[4]) »Egenti vel parvum aliquid tribue; neque enim parvum est ei,

s ki az ő nevében adott egy ital vizhez is nagy jutalmat kötött, „Mily boldogság, igy kiált fel sz. Jeromos, mily boldogság csekélységekért nagyokat, mulékonyakért örökkévalókat, halandókért halhatatlanokat nyerni, s magát a fölséges Istent adósunknak tudni!“ [1]). Nyujtsuk pedig adományinkat haladéktalanul, mert az ily sürgető szükségben a sietés a segély becsét kettőzteti, de nyujtsuk egyszersmind szives készséggel, mert mint sz. Pál mondja, Isten csak a vidám adakozót szereti [2]), s mert sz. Ágoston szerint ha kenyerünket a szegénynek kedvetlenül adjuk, mind kenyerünket mind érdemünket elveszitettük [3]).

XXXII.

Leégett templom fölépitésére segélynyujtás *).

A minap *n.* helységben dühöngött szerencsétlen tűzvész egyéb pusztitásai közt a katholikus templomot is fölemésztette. Ottani jámbor hitsorsosink kevésbbé érzik ez alkalommal szenvedett saját vagyonbeli veszteségöket mint azt, hogy fosztva vannak diszes templomuktól, mely boldogabb korban épitve, helységök ékessége, mindnyájok örömének s kérkedésének tár-

---

qui rebus omnibus caret, imo ne ipsi quidem Deo, si viribus par sit.« S. Greg. Nazian. Orat. 16.

[1]) S. Hieron. epist. 150.

[2]) II. Cor. 9, 7.

[3]) »Si panem mendico dederis tristis, et panem et meritum perdidisti.« S. Aug. Enarr. in Ps. 42. — »Nemo invitus bene facit, etsi bonum est quod facit.« S. Bern. epist. 258.

*) Csekély módositással e cikk azon esetben is használható, midőn az uj templom épitésének szüksége valamely gyöngébb erejü községnél nem épen a tűzvész következtében állott be.

gya s őseik buzgalmának s isteneş adakozásának tiszteletreméltó emléke volt.

Midőn megyénk templomainak nagy részét azoknak védnökei emelék s tartják fen, az *n–i* katholikusok romban levő szentegyházuk fölépitésére nézve Istenben vetett bizalmuk mellett minden reményöket egyedül katholikus felebarátik szives részvétében s áhitatos bőkezüségében helyezik, — és pedig igen méltán: mert az ő dicsőitése s tiszteletére szánt ily művelmet sz. Ágoston mondása szerint az Úr sugalja, s az Úr különös áldása segiti elő [1]), s midőn az ily épületek emelésére vagy fentartására a világ nagyainál gyakran majd a tehetség hiányzik majd az akarat, a felebaráti szeretet sem készségben soha meg nem fogy sem jótékonyságban ki nem fárad, s ha a feltünt szükség fedezésére olykor talán nem képes a bőség forintjait nyujtani, siet legalább ahhoz a tisztes szegénység megtakaritott fillérjével, vagy, mi a lehetetlenség esetében Isten előtt a legdúsabb adománynál is többet nyom, az őszinte szándék fohászával járulni [2]).

Ezen bizalom, ezen reménytől lelkesitve veszik igénybe hitsorsosik jótékonyságát az emlitett helység katholikus lakosai, s kegyes püspökünk által is különösen pártolva s ajánlva,

[1]) »Principaliter gratias agamus Domino Deo nostro, . . . quoniam ad construendam istam domum orationis fidelium suorum visitavit animum, excitavit affectum, surrogavit auxilium, inspiravit necdum volentibus, ut vellent, adjuvit bonae voluntatis conatus, ut facerent; ac per hoc Deus, qui operatur in suis et velle et perficere pro bona voluntate, haec omnia ipse coepit, ipse perfecit.« S. Aug. serm. 336 in Dedic. Eccl.

[2]) Szép, mit sz. Ágoston erre vonatkozólag, Enarr. in Ps. 103. mond: »Si potes dare, da: si non potes, coronat Deus intus bonitatem, ubi non invenit facultatem. Nemo dicat, non habeo: charitas de sacculo non erogatur.« Nem kevésbbé szép, mit ugyanerről nagy Leó, serm. 88. ekként ir: »Potest et eorum par esse animus, quorum impar est census, et cum alter de alterius laetatur largitate, cui aequari non potuit impendio, aequatur affectu. Cum enim Dei spiritu omnes agimur, non solum illa nostra sunt, quae ipsi gerimus, sed etiam illa, de quibus in aliorum actione gaudemus.«

az Isten és a felebaráti szeretet szent nevében esedeznek, miszerint őket templomuk fölépitésében tehetségünkhez képest támogassuk.

A legelső templom, mely az igaz Isten tiszteletére hajdan Sionban Salamon által emeltetett, nem csupán ezen király bőkezüségének hanem az egész nemzet istenes buzgalmának műve volt, s az irás megőrzé számunkra azon áhitatos adományok jegyzékét, melyekkel ahhoz az egyes izraeliták járultanak [1]). A lefolyt keresztény századokból fenmaradt legpompásb külföldi egyházak többnyire a hivek közrészvétének köszönik létöket [2]). Ezen épitményeket a középkorban gyakran szerzetes férfiak vezeték s teljesité [3]), s ezek mellett keletkeztek még

---

[1]) 1. Par. 29, 7. 8.

[2]) „Többnyire“ mondjuk, ide nem értvén t. i. az egyesek által már az őskorban is épitett egyházakat. Nazianzi sz. Gergely Orat. 19. részletesen leirja a székes templomot, melyet elhunyt atyja s nazianzi püspök Gergely épitett, „populi quidem largitione nonnihil adjutus, majorem autem partem e suo impendens, — opus magnitudine supra multa, pulchritudine autem pene supra omnia.“ Egyébiránt tudva van, hogy hajdan az egyházi jövedelmeknek majd egy harmada majd negyede a templomok épitésére s tatarozására s illetőleg a cultus költségeire fordittatott: „Placuit, ut de rebus ecclesiasticis fiant tres aequae portiones, id est una episcopi, alia clericorum, tertia in reparatione vel in luminariis ecclesiae.“ Conc. Bracar. I. an. 462. c. 25. — „Quatuor tam de redditu quam de oblatione fidelium . . . convenit fieri portiones, quarum sit una pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda.“ S. Gelas. epist. 9. ad episcopos Lucaniae.

[3]) Eigil apát épité szerzetestársival együtt 819-ben a fuldai templomot, Gerung szerzetes által egy 4½ lábnyi hosszu 3½ lábnyi széles marhabőrre rajzolt terv szerint épité az övéivel 830-ban Gosbert apát a st.-galleni basilicát. Emlékezetre méltók e tekintetben más számtalan közt még Ivó, Bertrand, Odiló, Majolus, Vilmos és sz. Odó apátok. A zárdákban a Decanus operariorum és Magister caementariorum a rendes hivatalnokok közé tartoztak. E részben a püspökök közül is több megkülönböztette magát. Kora legjelesb épitésze volt Bennó osnabrucki püspök, kinek terve szerint épittetett az 1030-ban megkezdett s ma is fenálló speyeri dóm. — „A nyugoti szerze-

buzgó s műértő világiakból állott, saját szabályokkal s kiváltságokkal ellátott társulatok is, melyek tagjai távol minden nyereségvágytól, egyedül áhitatos érzelmök ösztönét követve, hol valamely székes, vagy más nagyszerűbb egyház állitandó volt, annak épitésében gyakran minden bér nélkül, azaz Istenért ingyen fáradoztak [1]).

Mi tehát, AA! kedvesen vevén emlitett katholikus rokonink bizalmas kérését, siessünk nekik templomuk minélelőbbi fölépitésére segélyünket nyujtani. Minden bármily csekély adomány nekik kedves, Isten előtt érdemes leend, ugymint ki az ilynemü jótéteményeknél nem az adomány mennyiségét, hanem az akarat készségét s a szándék tisztaságát tekinti [2]). A ki

---

tesek atyja sz. Benedek, ugy mond Montalembert gróf, Introduction à la vie de saint Bernard, rendje szabályaiban intézkedett az iránt, hogy a monostorokban legyenek müvészek, s ezeknek müvészetök gyakorlásában egyetlen föltételül az alázatosságot tüzte ki. A bencések monostorai nem sokára nem csak tanodák s könyvtárakkal birtak, hanem még a müvészetek műhelyei is lettek, melyekben az épitészet, festészet, szobrászat, metszészet (ciselure) szintoly szorgalommal mint sükerrel gyakoroltatott, és pedig a szerzetes szigoru fegy minden rövidsége nélkül . . . Midőn azt mondjuk, hogy az europa szinén elszórt számtalan zárdai templomot szerzetesek épiték, e szót betü szerinti értelmében veszszük. Ők nem csak épitészek hanem kőmüvesek is voltak. Terveiket, melyeknek nagyszerüsége s jelesvolta ma is bámulatra gerjeszt, saját kezeikkel s általában minden más munkások segélye nélkül hajták végre; zsoltárének közt dolgoztak, s szerszámikat csak akkor tevék le, midőn az oltárhoz vagy a karba kellett menniök.«

[1]) l. ez irant Bourassé, Dictionnaire d'Archéologie sacrée. Paris 1851. T. 1. art. Architecture.

[2]) »Nihil eorum, quae Deo offeruntur, tam parvum est, quod non omnino accipiat, gratumque habeat.« S. Greg. Nazian. Orat 9. — »Ex affectibus enim piorum benignitatis mensura taxatur, et nunquam eum miserandi efficacia deserit, in quo misericordia ipsa non deficit.« S. Leo M. serm. 4. de Quadrag. — »Uberius est munus ex parvo, quam thesaurus ex maximo: quia non tantum quid detur, sed quantum dare desiderat, perpenditur. Nemo plus tribuit, quam qui sibi nihil relinquit.« S. Ambr. L. 1. de Vid.

mit e célra pénzben vagy termesztményben hozzám hozand, azt én jegyzék mellett rendeltetése helyére fogom szállitani. Szivemelő gondolat s nagy vigasztalás az reánk nézve, AA! hogy mi gyarló teremtmények mulandó vagyonunkat, mely máskép itt Aranyszáju sz. János észrevétele szerint vagy magában elavul, vagy a fényüzés által elpazaroltatik, vagy pedig a csalás, erőszak s rágalom prédája lesz [1]), ha helyesen használjuk, mint örökké tartandó kincsünket magunk előtt küldhetjük menyei hazánkba [2]), s képesek vagyunk avval felebarátink lelki javát is előmozditani, sőt még a mindenható Istennek is itt a földön házat emelni! Ily ház az, melyet az ő szent neve dicsőségére s ön lelki javukra kiváunak ama jámbor hivek helyreállitani; ebben fognak ők s unokáik is neki hálatelten esedezni, miszerint jótevőiket az e célra nyujtott segélyért itt ugyan áldásinak bőségével, ott-fen pedig egykor menyei boldogságának örök bérével jutalmazza meg.

XXXIII.

Leopoldina társulat segélyzése.

Ha a megyei rendeletek nem köteleznének is, egyházunk szent érdeke már magában eléggé ösztönöz arra, hogy az ugynevezett Lepoldina társulatot időnként emlékezetetekbe

---

[1]) »Omnia bona mundi triplex interitus tollit, aut enim ex seipsis veterascunt, aut luxu dominorum suorum consumuntur, aut ab extraneis dolo vel violentia vel calumnia diripiuntur.« S. Chrysost. Hom. 30. in Matth.

[2]) »Quae stultitia est illic relinquere, unde exiturus es, et illuc non praemittere, quo iturus es? illic ergo substantiam tuam colloca, ubi patriam habes.« Id. Hom. Sup. illud Matth. »Nolite thesaurizare.« — »Qui vult dives fieri, sit pauper, ut fiat dives; expendat, ut colligat; spargat, ut congreget . . . Si vis filios sine periculo divites relinquere, relinque illis debitorem Deum, ipsique trade chirographum.« Id. Hom. 7. in Ep. ad Rom.

hozzam, AA! s titeket az abbani részvét által üdvös céljaitok tehetségtek szerinti előmozditására felhijalak.

Ott a világövedző nagy tengeren túl, Észak-amerikában néhány évtized óta a katholikusok száma bámulatosan növekedett részint az ujmegtértek, részint s főleg azon, árviz gyanánt szünetlenül tolongó jövevények által, kik majd a türelmetlenségtől, majd a szegénységtől kényszeritve, e világrész roppant terjedelmü vidékein kerestek s folytonosan keresnek uj hazát, szabadságot s jobblétet: azonban mivel többnyire kietlen vadonokat lakva, vagy másvallásuak közt elszórva, az istenitiszteletet gyakran hónapokig sőt évekig nélkülözék, közülök számtalan lassanként minden hitből kivetkezett, vagy gyermekeivel együtt az éretnekség csábitásinak prédája lett. Ez természetes következése volt annak, hogy a hivek gyors szaporodásával a papok száma arányban nem állott, s hogy a papokkal együtt hiányzottak a templomok, a tanodák s egyéb áhitatos intézetek; miértis ugy látszott, hogy ottani hitsorsosink nagy része nem csak Europára, hanem az egyházra nézve is veszve leend.

De nem alszik s nem szendereg az, ki ótalmazza Izraelt: őrködik egyháza fölött az Úr, s ennek javára azt, mi egyesek tehetségét haladja, többek egyesitett erejével eszközli. Ő sugalá az amerikai jámbor papok egyikének, Resé Frigyes, később ugyanott cincinnati püspöknek abbeli elhatározását, hogy a roppant távolság daczára 1826-ban Bécsbe jöjön, s itt eleven szinekkel festve az ottani hivek siralmas helyzetét, a katholika egyháznak amerikábani biztositására, felvirágzására s terjedésére intézett áhitatos társulat létesitése iránt célszerü tervet nyujtson be.

E tervet boldogult I. Ferenc császár apostoli királyi czimhez illő buzgalommal karolta fel, s az abban javallott társulatnak nem csak birodalmábani felállitását megengedte, hanem még pártfogását is magára vállalta [1]), XII. Leó pápa ő

[1]) Az egykori magyar kir. helytartótanácsnak 1829-iki martius

szentsége pedig azt legfőbb egyházi hatalmából kitünő dicsőretek közt megerősitvén, különös kegyelmekkel is ellátta [1]). E társulat, Leopoldina nevet visel, hogy ebben fentartsa s tisztelje emlékét imént emlitett jó fejedelmünk Leopoldina nevü leányának, ki mint brasiliai császárné ugyancsak Amerikában nult ki e világból.

A társulat célja abban áll, hogy az amerikai küldék, vagyis missiók munkásságát s hatását elősegitse, s hogy a hivek részesülhessenek a katholika egyház terjesztésének érdemében. E cél elérésére szolgáló eszközök a társulati tagok imádsága s adakozása.

Szeretett Üdvözitőnknek valamint azon parancsa: „Elmenvén az egész világra, hirdessétek az evangeliumot minden teremtménynek“ [2]), az egyházat ma is szorosan kötelezi, ugy azon biztató jövendölése is, hogy evangeliuma az egész világon hirdettetni fog [3]), vigasztalásunkra s szent hitünk igazvoltának cáfolhatlan bizonyságául folytonosan teljesedik [4]). Ezrekre mén azon buzgó férfiak száma, kik mint küldérek, vagyis missionáriusok a világ tegtávolabb vidékeibe hatnak [5]), hogy vigyék az igaz hit világitó szövétnekét azon sajnálandó felebarátink-

---

26-ról intézménye mellett a püspökökkel közlött szabályok 8-ik cikke szerint.

[1]) „Ingenti sumus perfusi gaudio, ubi audiveremus, in regno carissimi in Christo Filii nostri Francisci I. Imperatoris et Hungariae Regis illustris societatem esse institutam, quae dicitur, Leopoldinen-Stiftung, quaeque presbyteris evangelii causa mittendis pro viribus consulendum curat etc.“ Breve Apost. Romae apud S. Petr. die 30. Jan. 1829.

[2]) Mar. 16, 15. — Matth. 28, 19.

[3]) Matth. 24, 14.

[4]) „Hoc credidit mundus, quod praedixit Deus, qui etiam hoc praedixit, quod hoc mundus fuerat creditурus.“ S. Aug. de Civ. Dei c. 95. — „Dei promissio lex naturae est.“ S. Hieron. Comm. in Amos c. 8.

[5]) Az 1854-i „Annales de la Propagation de la foi“ szerint azon évben az ázsiai, afrikai, amerikai és oceaniai küldékben működő püspökök száma 139, a papoké pedig 4750 volt. Azóta mind a kettőé növekedett. l. Henrion, allgem. Geschich. der kath. Missionen, Übers. aus dem Französ. 4. Bd. p. 800.

hez, kik mint pogányok a sötétség s a halál árnyékában ülnek, vagy mint eretnekek a hiba s tévely bilincseiben sinlenek. Azon jutalmazó érzésen kivül, melyet nekik magasztos rendeltetésök teljesitésének öntudata nyujt, csaknem minden földi örömet nélkülözve, éhség, szegénység s mindennemü inség, háboruság s üldözések közt működnek terhes pályájukon, s szinte évenként olvashatni azon apostoli buzgalmu szent hősök neveit, kik a felbőszült pogányok által a legborzasztóbb kinok közt kivégeztetve, egyéb érdemeik hervadhatlan füzéréhez még a vértanuság csillagkoronáját is tűzék [1]).

---

[1]) »A pogányság nem ismeré azon istenti lelkesedést, mely az evangelium apostolát izgatja. A hajdani böleselők soha nem hagyták el az akademia csarnokait s Athen kéjélvezeteit, hogy egy magasztos ösztön vonzalmánál fogva szeliditsék a vadakat, oktassák a tudatlanokat, gyógyitsák a betegeket, s az egyetértés s a béke magvait hintsék az ellenséges nemzetek közé, mit a keresztény szerzetesek ma is művelnek. Sem a tenger viharai, sem az északi égsark fagyai, sem a forditó-öv tűzsugarai nem képesek őket viszszatartani, s mint egykor a Sándor hirszomjának hiányzottak az országok, ugy az ő szeretetüknek hiányzik a föld. Midőn a megtért Európa már egy keresztény családdá alakult, a hithirnökök azon vidékek felé forditák szemeiket, hol a lelkek a bálványozás homályában nyögtek. Rengeteg erdőkön kellett keresztültörniök, meglábolhatlan mocsárokat átgázolniok, veszélyes folyamokon, járhatlan meredek sziklákon túlhatniok, vérengző, babonás, féltékeny népekkel szembeszállniok, s ezek közt némelyeknél a barbárság tudatlanságát, másoknál a müveltség előitéleteit legyőzniök: — ennyi akadály sem állhatá útjokat. — Ha valaki egy egész nép látára, rokoninak s barátinak szemei előtt honáért halálnak teszi ki magát, csak nehány életnapot cserél fel századokig tartandó dicsőséggel, s családjára hirt, nevet s kincseket áraszt: de a küldér, ki életét kietlen erdőkben emészti fel, ki borzasztó halállal mul ki, nézők, taps, s övéinek minden előnye nélkül, s e mellett megvetve, őrültnek, botornak, rajongónak tekintve, s mindezt, hogy örök boldogságot adjon ismeretlen vadoncoknak . . . minő névvel nevezzük ezen halált, ezen áldozatot?« Genie du Christianisme T. 4. ch. 1. Ennél nem kevésbbé szép, mit az eléggé nem magasztalható jeles történész, Cantù Caesar, Allgem. Gesch. des Mittelalters deutsch bearb. von Brühl, 8. Bd. 10. Capitel. az amerikai missiókról ir: »Heut zu Tage macht man wissenschaftliche Unternehmungen mit gross-

S ezen apostoli férfiak veritékével öntözött pálya az Úr éltető malasztja mellett dúsan megtermi az ő gyümölcsét, s névszerint, hogy tárgyamhoz képest Észak-amerikáról szóljak, számithatlan azok sokasága, kiket ők ott a pogányság, hitlenség s a tévely örvényéből az egyedül üdvözitő egyház keblébe téritenek. Midőn más vallásfelekezetek téritői törekvéseit a meddőség átka nyomja, a katholikus küldérekre nézve kezdet óta mind e napig valósul, mit az irás az evangelium hirdetésére küldött tanitványokról mond, hogy t. i. ők elmenvén mindenütt prédikáltak, az Úr velök munkálkodván, és tanitásukat erősitvén, az azt követő csodatételek által [1]). Eme csodák közt legfényesebb azon áldás, melylyel az Úr az ő munkásinak buzgalmát kisérte [2]), s az egyház kimerithetlen termékenysége legszembetünőbb bizonysága annak, hogy őt az Isten

---

artigem Apparate; der Missionär zog hin ohne etwas anderes als das Kreuz und das Brevier, um eine Welt zu erobern. Auch genügte der Muth allein nicht, wo es galt, sich in einen fremden Ideenkreis hineinzuleben. An den Gestaden jener ungeheuren Ströme, in jenen ewigen, noch unberührten Wäldern, in den endlosen Steppen, in denen der Mensch sich verirrt wie im Ocean, den Elementen zur Beute, von wilden Thieren, giftigen Schlangen umgeben, da zog der Missionär einher auf Bahnen, die nicht einmal die glühende Habsucht zu betreten gewagt. Kein anderes als Gottes Auge sah den Franziskaner mit der rauhen Kutte und den blossen Füssen oder den Jesuiten in seinem schwarzen Gewand, das Crucifix am Gürtel, das Brevier unter dem Arm, Urwälder durchwandern oder mit halbem Leib in Moräste versinken, abschüssige Felsen erklettern, ausgesetzt den Zähnen der Tiger oder des Alligators oder der Lüsternheit des Indianers, der ihn für schmackhaftes Wildpret halten mochte. Falls diess ihm widerfuhr, dann starb der Missionär, indem er den Herrn pries, und ein Anderer, der seinen Fussstapfen folgte, wenn er die Überreste fand, bestattete solche, indem er den Märtyrer selig pries, ein Kreuz aufpflanzte und sich anschickte, das gleiche Schicksal zu erleiden.«

[1]) Mar. 16, 20.

[2]) Evvel szorongatta sz. Ágoston a csodatagadó hitetleneket; »Si miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod terrarum orbis sine aliis miraculis credidit.« De Civ. Dei. L. 22. c. 5.

lelke eleveniti [1]). Kétségtelenül még ennél is örvendetesb süker követné buzgalmukat, ha ehhez az ottani hivek egyházi kellékeinek fedezésére szükséges tehetség is járulna. Ily kellékek: a paplakok, tanodák, templomok s templomi ékszerek, továbbá a zárdák, — a szerzetes férfiaké ugyan, hogy ezek zárdáikban s zárdáikon kivül majd mint oktatók, majd mint lelkészek munkálják az egyház javát: a nőké pedig, hogy ők, midőn a leányok iskolai növelésében s a betegek ápolásában példás feláldozással s bámulatos sükerrel fáradoznak, ez által egyszersmind a másvallásuakat is kényszeritsék azon hit tiszteletére, mely gyönge nők által a keresztény szeretet eme csodáit müveli; végre a papnöveldék: mert miután a legszorosb értelemben ama vidékre illenek Üdvözitőnk eme szavai: »Az aratás ugyan bő, de a munkás kevés" [2]), s a prófétának ezen panasza: „Szomjában szájpadlásához ragad a csecsemő nyelve; a kisdedek kenyeret kérnek, és nincs a ki törne nekik" [3]): elkerülhetlenül szükséges, hogy növeldék felállitása által a honi papság folytonos szaporodása biztositva legyen. Mindez tetemes költséget kiván, melynek kiállitására az ottani, tölhnyire szegény s a letelepedés első szükségeivel küzdő hivek elégtelenek.

Midőn tehát a Leopoldina társulat adományival eme szükségek fedezéséhez siet járulni, evvel az amerikai küldék hatáskörét tágitani s működésök sükerét elősegiteni kivánja, egyszersmind pedig részesülni azon érdemekben, melyek Isten előtt a hitterjesztés üdvös munkájához kötvék.

S hogy ne volna a hitterjesztés főfontosságu s szintoly nagy érdemü mint jutalmu munka, miután az egyház abban csak azt teljesiti, mit az emberi nem üdvözségére maga az

---

[1]) »Wer die Kirche betrachtet in ihrer Missionsthätigkeit, in der Grösse, die sie hier entfaltet, und dem Segen, der sie begleitet, dem dringt sich das Bekenntniss auf: Gott ist mit ihr, die Kraft des heiligen Geistes waltet in ihr.« Wittman, Gesch. der kath. Missionen.

[2]) Matth. 9, 37.

[3]) Thren. 4, 4.

Isten Fia kezdett meg, s az apostolok s ezek utódai s követői a századok hosszu során át eranyedetlenül folytattak és pedig oly csodálatos sükerrel, hogy egy franchoui jeles főpásztor kifejezése szerint már zsenge korában a katholika egyház határai tovább terjedtek, mint azon roppant római birodalomé, mely magát büszkén az egész világnak szerette nevezni [1])?

Azonban a hitterjesztés nem csupán a papság feladata, sőt inkább az mindnyájunk kötelességében áll, miután az apostol szerint tartozunk egymás üdvözségeért imádkozni [2]), mi hit nélkül [3]), ez pedig az ige hirdetése nélkül [4]) lehetetlen. Innét van, hogy az egyház az egész emberi nem megtéréséért minden szent misében [5]) s különösen nagypénteken [6]), a hivek pe-

---

[1]) »Dès l'origine du christianisme saint Irène et Tertullien ont montré que l'Eglise était déjà plus étendue que cet empire même, qui se vantait d'être lui seul tout l'univers.« Fénélon, sermon pour la fête de l'Epiph. Annálinkább mondható saját századában Rómáról sz. Leó, serm. 1. in Nat. Apostolor. »Civitas sacerdotalis et regia, per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius praesideres religione divina, quam dominatione terrena . . . minus . . . est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax christiana subjecit.« A 4-ik században a római pogányság végvonaglásaira mutat az ottani pogány templomoknak sz. Jeromos által e szavakban festett elhagyatottsága: »Auratum squallet Capitolium. Fuligine et aranearum telis omnia Romae templa cooperta sunt. Solitudinem patitur in urbe gentilitas. Dii quondam gentium cum bubonibus et noctuis in solis culminibus manserunt. Vexilla militum crucis insignia sunt.« Epist. 7.

[2]) Jac. 5, 16.

[3]) Hebr. 11, 6,

[4]) Rom. 10, 14.

[5]) »quam pacificare, custodire, adunare et regere digneris.« Can. Missae. Erre hivatkozik sz. Ágoston, midőn mondja epist. 107. ad Vital. »Audis sacerdotem Dei ad altare exhortantem populum Dei orare pro incredulis, ut convertantur ad fidem,« és L. 2. de don. Persev. c. 23: »Quando non oratum est in ecclesia pro infidelibus atque inimicis ejus, ut crederent?«

[6]) »Oremus et pro haereticis et schismaticis etc.« — »Oremus et pro perfidis Judaeis etc.« — »Oremus et pro paganis etc.« Fer. 6. in Parasceve. Emliti ezen collectákat, s evvel régiségökről tanuskodik sz. Coelestin pápa († 432), midőn epist. 1, ad Gallos

dig minden miatyánkban esedeznek. A szeretet nagy parancsának követelése az, hogy hitetlen s tévelygő felebarátink megtéréseért esedezzünk, s igyekezzünk azt tehetségünk szerint eszközölni, miután attól függ örök üdvözségök s még földi jólétök is: de mivel attól, hogy az igaz hitet a világ távol részeiben terjeszszük, minket majd hivatásunk s állapotunk, majd a szükséges testi s lelki tulajdonoknak hiánya tilt, nincs egyéb hátra, hanem hogy mások által teljesitsük azt, mi tőlünk nem telik, s legalább jó kivánatinkkal, könyörgésinkkel s tehetségünkhez mért adakozásunkkal támogassuk törekvéseiket, s osszuk érdemeit az e szent ügyben fáradozó nemeslelkü hősöknek. És épen ez a szóban levő társulatnak célja.

Belszervezete e következő: t. i. annak mindenki, férfi vagy nő, ifju vagy leány tagja lehet, s abból tetszése szerint minden följelentés nélkül egyszerüen kiléphet. Beléptökkor a társulati tagok azon kötelmet vállalják magokra, hogy az amerikai missiók sükeres hatásaért naponként egy Miatyánkat s Üdvözletet mondandnak e társulat védszente sz. Lipóthoz intézett eme fohászszal: „Sz. Lipót, könyörögj érettünk!“ továbbá hogy eme missiók szükségeinek fedezésére hetenként egy pengő krajcárt adandnak, szabadságukban állván e csekély alamizsnát több hétre vagy az egész évre is előre lefizethetni. Minden tiz tag egy tizedet képez, s ezek magok közül egy dékánt választanak, ki a többitől a hetenkénti adományt

c. 2. igy szól: »Sanctarum plebium praesules tota secum ecclesia congemiscente postulant et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idolatrae ab impietatis suae liberentur errore, ut Judaeis, ablato cordis velamine, lux veritatis appareat etc.« Nagy szombaton pedig az 5-ik prophetia után önterjedéséért igy könyörög az egyház: »Omnipotens sempiterne Deus multiplica in honorem nominis tui, quod patrum fidei spopondisti (érti az Úrnak a hivők sokasága iránti igéreteit Gen. 12, 3. — 18, 18. — 22, 18. — 26, 4. — Ps. 71, 8, etc.) et promissionis filios sacra adoptione dilata: ut quod priores Sancti non dubitaverunt futurum, ecclesia tua magna jam ex parte cognoscat impletum.« E könyörgést már a Geláz sacramentárában találjuk a nagyszombati szertartások közt.

beszedi s a lelkésznek kézbesiti, egyszersmind gondoskodik, hogy a tizedben halál vagy kilépés által történt hézag más uj tag belépésével pótoltassék. A lelkész a dékánoktól átvett adányokról jegyzőkönyvet vezet, s azokat az év végével a megyei főpásztornak beküldi, ez pedig az egész megyéből egybegyült összeget a Bécsben székelő központi igazgatósághoz szállitja, melynek elnöke az ottani érsek, ki azt belátása szerint az illető amerikai megyék közt szükségeikhez képest felosztja, s a missiók állapota iránt nyert tudositásokat a számadások kivonatával együtt a birodalmi főpásztorokkal évenként közli [1]).

Végre a mi a társulat előnyeit illeti, az az apostoli sz. széknek különös ótalmával dicsekszik, s kitünő kegyeiben részesül. A hit terjesztése volt kezdet óta e napig az apostoli szék dicső feladata s leghőbb kivánatinak s legbuzgóbb törekvéseinek tárgya. Az ő fáradalminak köszönhetjük mi [2]), köszönheti a világ az igaz hit drága birtokát, s evvel a müveltség, jólét és polgári szabadság minden áldásait [3]); és igy szükségkép kedvesnek kellett előtte lennie oly áhitatos társulatnak, mely kitűzött magasztos céljához képest vele a hitterjesztés istenes faradalmiban kiván osztozni. Ugyanazért boldog emlé-

---

[1]) l. Regulae Instituti Fundationis Leopoldinae. Viennae 1829.

[2]) Egyik tanusága enuek Piligrin passaui püspöknek Gejza fejedelem idejében VII. Benedek pápához a keresztény hitnek honunkbani terjedése iránt intézett levele. Olvasható ez Fejérnél, Relig. Christ. ap. Hung. initia, p. 61.

[3]) »Gewiss, ugy mond a protestans Herder, sämmtl. Werke, Zur Philosophie und Geschichte VII. Th. hat der Bischof von Rom für die christliche Welt viel gethan; er hat, dem Namen seiner Stadt getreu, nicht nur durch Bekehrung eine Welt erobert, sondern sie auch durch Gesetze, Sitten und Gebräuche länger, stärker und inniger, als das alte Rom die seine regieret .... Wenn die Ausbreitung des Christenthumes an sich ein Verdienst ist, so hat er sich dieses im hohen Grade erworben. England und der grösste Theil von Deutschland, die nordischen Königreiche, Polen, Ungarn, sind durch seine Gesandtschaften und Anstalten christliche Reiche; ja dass Europa nicht von Hunnen, Saracenen, Tartaren, Türken, Mongolen vielleicht auf immer verschlungen worden, ist unter anderen auch sein Werk.«

kezetü XII. Leó pápa önvallomása szerint a legszivesb örömmel üdvözlé e társulat alakultát, s 1829-ki január 30-ról kelt apostoli levele által a Leopoldina társulat tagjainak, ha áhitatosan meggyónnak s áldoznak, a társulatba lépésük napján, továbbá Boldogasszony fogantatása ünnepén, vagyis decemb. 8-án, és november 15-re eső sz. Lipót napján, ugyszinte ha a társulat szándokára egy hónapon át mindennap egy Miatyánkat s Üdvözletet e hozzátétellel „Szent Lipót, könyörögj érettünk!“ mondanak, s valamely templomban a keresztény fejedelmek egyetértéséért, az eretnekségek megszünéséért s a katholika egyház felmagasztalásáért imádkoznak, — minden hónapban egyszer nyerhető teljes búcsut engedett. Emlitenem kell még, hogy a bécsi központi igazgatóság évenként december 11-kén, mint a boldogult brasiliai császárnő, Leopoldina kimultának évnapján a társulat elhunyt tagjainak s jótevőinek örök nyugalmáért ünnepélyes szent misét szokott tartatni.

Lássátok, AA! mint édesget az egyház oly vállalatbani részvétre, melynek pártolására minket szent hitünk érdekeinél fogva már maga katholikus érzetünk is eléggé ösztönöz. Igenis, religiónk érdeke, az isteni igéretek teljesedésének eszközlése, a sötétségben vakoskodó de velünk egyeredetü, ugyanazon váltságu, ugyanazon rendeltetésü, felebarátink örök üdvének ügye forog itt fen, melyben hogy mindenkinek módja s alkalma legyen részt venni, a társulat szabályai a hetenkénti adányok mennyiségét oly parányi mértékre szállitják, mely a szükölködőbb néposztály tehetségét sem haladja; ellenben e csekély adány s a naponkénti rövid könyörgés bőséges jutalmát leli valamint azon vigasztaló érzetben, hogy tettlegesen járultunk oly szent vállalat elősegitéséhez, mely által, eddigi örvendetes sükere után itélve, az Úr, mint látszik, ama világrészben akarja pótolni egyházunknak a 16-dik században szenvedett veszteségeit [1]), ugy leli a megtért s megtérendő hivek hálaimáiban s

[1]) A kath. egyháznak az amerikai egyesültállamokbani bámula-

azon hitsuk kineseiben is, melyeknek tárháza a társulati tagok számára nyitva áll. — Merem is reményleni, AA! hogy ezen oktatásom s buzdításom nem leend reátok nézve foganatlan, sőt inkább hogy a Leopoldina társulat pártfogásában más katholika községekkel nemeslelkűen fogtok vetélkedni. Kimondhatlanul nagy vigasztalás s Isten előtt magas érdem csak

---

tos növekedését terjedelmesen festi Dr. Salzbacher e cimü jeles munkájában: Meine Reise nach Nordamerika im Jahre 1842. Wien 1845. E tekintetben legyen elég belőle idéznünk Rosati saint-louis-i püspöknek következő szavait: »Im Jahre 1790 gab es in den Vereinigten Staaten nur ein Bisthum (ez az 1790-ben felállitott s 1808-ban érsekségre emelt baltimore-i püspökség volt), und etwa 25—30,000 Katholiken und eine einzige religiöse Genossenschaft, die Karmeliterinnen in Maryland; kein Seminarium, kein Collegium, keine Schule für Katholiken; Priester zählte man 24, Kirchen einige wenige, wenn man sie Kirchen nennen konnte. Jetzt (1842) beläuft sich die Zahl der Katholiken auf eine und eine halbe Million, vertheilt in 21 Diöcesen mit 654 Kirchen und Kapellen, wozu noch 106 im Bau begriffene hinzukommen, die aber lange nicht hinreichen.« Jelenleg az 1853-ban történt székszaporitás után Észak-amerikában 7 érsekség, 35 püspökség, és egy apostoli vicariatus van. A lelkész-papok száma az 1857-i »Catholic Almanac« szerint ma már 1872-re, a templomoké 2053-ra, a hiveké pedig kétmilliónál többre mén. Mindezt csekély különbséggel a protestans Dr. Büchele is irja (Land und Volk der Vereinigten Staaten von Nord-Amerika. Stuttgart, 1855) azon megjegyzéssel: hogy a papok száma 1261, a szerzetesházaké 100, s ezek közt a nőzárdáké 65, a leánynövelő intézeteké 70 s a kath. hirlapoké 15; az összes kath. egyházi vagyon értéke pedig 8,000,000 dollárra rug. — A »Mittheilungen über neue Erforschungen auf dem Gesammtgebiete der Geographie von Dr. A. Petermann,« 1855-ik évi folyamának 128-ik s következő lapjain az eszakamerikai egyesültállamok 1850-iki hivatalos censusának eredményei közöltetvén, — miután az egyes vallásfelekezetek követőinek számára nézve a 134-ik lapon előreboesáttatott: »in den Volkszählungen fehlen genaue Angaben über die Anzahl der Bekenner der Religionssecten. Nur über die Zahl der Kirchen und die kirchliche Accommodation (d. h. die Anzahl der Personen, die in den Kirchen Platz finden mögen) sind in den Census-Acten Tabellen enthalten,« — a katholika egyházra vonatkozólag, az ilyen Accomodatiók, vagyis a valamennyi templom helyiségeiben elférő személyek száma, 667,823-mal tétetik ki.

egy lelket is az igazság ismeretére, az üdvözség utjára, s a katholika egyház anyai keblébe tériteni. Már pedig a fenforgó áhitatos társulat feladatában s működésében ezernyi ezer lélek megtérésének s örök üdvének reménye fekszik, s azért, mivel azt, mit mások által művelünk, minmagunk műveljük, e részben buzgalmatok élesztésére ne téveszszétek szemeitek elől az Úrnak ama buzditó szavait: „Kik másokat az igazságra oktatnak, mint a nap fényleni fognak mind örökkön-örökké“ [1]). — Egyébiránt mindnyájan szünetlenül könyörögjünk az Úrnak, — ki az apostol szerint minden ember üdvözségét kivánja [2]), s ki napjainkban az emberi elmét uj találmányokra, uj diadalokra segitvén, midőn a gőzgépek bámulandó hatása által megszaporitá a közlekedési eszközöket, ebben a hittéritők buzgalmának is megnyitá s közel hozá a világ legtávolabb fekvő vidékeit [3]), — hogy küldjön szőlőjébe napszámosokat, támogassa

---

[1]) Dan. 12, 3.

[2]) 1. Tim. 2, 4.

[3]) Jelesvolta miatt ide irjuk, mit e részben Giraud bibornok 1842-ben még mint rhodezi püspök egyik pásztorilevelében mond: „Földtekénk legtávolabbi tartományai érintkezésbe jőnek ama hatalmas gépek által, melyek a kerekek s vitorláknak szárnyakat kölcsönöznek. A gőzerőnek az emberek tudvágya előtt hatezer évig rejtve tartott nagy titkát Isten az ő bölcseségének s jóságának kincstárából végre kivonja. Hiszitek-e, hogy ő e titkot csupán a kereskedelmi közlekedés könnyebbitésére, a politicusok, a bölcsészek, a nyelv- s régiségbuvárok kedveért nyilatkoztatá ki? Távol legyen tőlünk megvetni az előnyöket, mik eme fölfedezésből a nemzetek anyagi jólétére s tudományos haladására származnak: de midőn Isten a világot átalakitja, midőn ennek régi határait tovább terjeszti, s a népek eddigi összeköttetéseit s közlekedési viszonyait megváltoztatja, ebben kétségtelenül magasb s saját nagyságához s önképére alkotott teremtményei iránti szeretetéhez méltóbb céljai vannak. Az uj fölfedezések által napjainkban ő a Krisztus világországának terjedésére a föld minden része felé rövidebb s tágasb utakat kivánt nyitni. Lassunak tetszett előtte követeinek hatása a hazugság és tévely lelkétől zaklatott vidékekbe, s ma már betü szerint teljesedik a királyi próféta azon jövedölése, mely szerint ő szolgáivá teszi a szeleket, s hirnökeivé az égető tüzet (Ps. 103. 4). A vasutak és

kegyelmével az ő erőködésöket, termékenyitse veritéköket, s apostoli működésük folytonos sükerében ezért epedő egyházára minélelőbb hozza fel azon boldog napot, melyen isteni igérete szerint egy akol leend és egy pásztor [1])!

XXXIV.

Szentföldi küldék segélyzése.

(Virágvasárnap vagy nagypénteken).

A nagyhéti szent napok beálltával megujul a megyei rendeletek által kiszabott ama kötelmem, hogy a hiveket a szentföldi küldékre, vagyis missiókra figyelmeztessem. Mielőtt azonban a szentföldi küldékről szóljak, előre kell bocsátnom a kérdést: mit értünk a szentföld alatt?

Szentföld, Judea, Palestina, vagy az igéret földének nevezete alatt Ázsiának azon tengermelléki tartománya értetik, melyet az Izrál fiai az Ábrahámnak adott isteni igéretek folytán [2]) egiptomból kiköltözésök óta számtalan viszontagságok közt laktak, majd függetlenül majd különféle hatalmasságok által megháditva, mig a rómaiak ellen pártot ütvén, isteni Üdvözitőnk jövendölése szerint [3]), Jerusalem földig lerontatott, lakosai, kik az éhhalált vagy a győztesek fegyverét kikerülték, rabszolgaságra hurcoltattak, a honmaradtak pedig miután nemsokára ismét fellázadtak, Hadrián császár által, az

---

gőzhajók, melyekkel a civilisatió ma a nemzeteket s tengereket átkarolja s egybeköti, az Úr küldérei, vagy legalább ezek apostoloskodásának hatalmas segédei lettek.« Instructions et mandemens etc. T. II. p. 327.

[1]) Joan. 10, 16.

[2]) Gen. 12, 7. — 13, 15.

[3]) Luc. 19, 44.

ő parancsára Aelia Adriana nevezet alatt [1]) újra felépitett Jerusalemből sőt hazájokból is végkép kitiltatván, az egész világon elszéledtek. Igy teljesedett rajtok a főpapok és farizeusoknak sz. János evangelista által feljegyzett ama jóslata: „És eljövendenek a rómaiak, és eltörlendik a mi tartományunkat és nemzetünket“ [2]); igy valósult a Jézus halálának sürgetésekor általuk önmagukra s maradékaikra kimondott ama félelmes átkuk: „Az ő vére legyen rajtunk és a mi fiainkon!“ [3]). Igenis megfogta őket s maradékaikon is sulyosan fekszik ezen átok, melynek foganatositásában a római hadseregek nem tudva az isteni igazság kérelhetlen eszközei voltak [4]); ezek közvetlenül csak a lázadás merényeért akarák őket büntetni, és a világ Megváltójának ártatlanul kiontott vérét boszulták meg. Azt hivék balgatagságukban a zsidók, hogy megölvén Jézust, megölik egyszersmind a keresztény hitet; s ime az ő szent vérének a pogány rómaiak által eszközlött megboszulásában a zsidóság vallási s polgári léte, hazája s nemzetisége örökre megsemmisitve lőn. E borzasztó világesemény ideje óta tizennyolc század tünt le, s a zsidók hontalanul s pap s templom nélkül tengenek a föld kerekségén elszéledve mint

---

[1]) „Jerusalem, quae ab Aelio postea Hadriano de ruinis et cineribus civitatis in Aeliam suscitata est.“ S. Hieron. epist. 108. ad Eustoch.

[2]) Joan. 11, 48. E helyre jól jegyzi meg sz. Ágoston Enarr. in Ps. 63: „Ideo voluerunt Christum occidere, ne terram perderent, et ideo terram perdiderunt, quia Christum occiderunt. Exclusi sunt de ipso loco, ubi crucifixerunt Christum: nunc locus ille plenus est laudatoribus christianis; nullum Judaeum habet.“

[3]) Matth. 27, 25.

[4]) Megvallá ezt maga Titus is: „Finitimae autem gentes ob victoriam coronare ipsum voluerunt. Ille vero tali honore indignum se esse respondit: non enim se esse talium operum auctorem, sed Deo iracundiam contra Judaeos demonstranti suas manus praebuisse.“ Philostrat. Vita Apoll. Thyanaei 6. 14. Megjegyzésreméltó, mit e részben egy szemtanu, a zsidó Jos. Flavius. de Bello Jud. L. 6. c. 16. ir: „Puto, quod si Romani venire tardassent, hiatu terrae devorandam fuisse civitatem, aut diluvio perituram, aut fulminum instar incendia passuram. Multo enim magis impiam quam ea fuit, quae illa supplicia pertulerat.“

örökké idegenek, s mint istenölő atyáik iszonyu bünének s büntetésének ugyanannyi élő tanuságai [1]).

Azonban ha Palestina megszünt a zsidókra nézve az igéret földe lenni, a keresztényekre nézve az mindvégig szent föld maradand az ahhoz kötött szent emlékezeteknél fogva. Ez volt egykor a pátriárkák s prófétáknak annyi csodák által nemesitett lakhelye, s a bálványozásba sülyedt világnak közepette az egy igaz Isten tiszteletének egyedüli széke. E föld területén született, működött s szenvedett isteni Megváltónk; ennek keblében keletkezett s a világ minden részére innen terjedt a keresztény hit. Minden hegy s völgy, melyet abban szemlélünk, minden viz, mely annak partjait mossa, s csaknem minden hant, melyre tapodunk, egy-egy emlékezetet költ fel bennünk, mely majd az őskor szent hőseire s nagyszerü eseményeire, majd szeretett Üdvözitőnk élete s halálára, majd ismét a fakadó egyház első hajnalára s hirnökeire vonatkozik.

Ha a lefolyt idők annyi viszontagságai közt e tartomány külszine sokat változott is, de Betlehem, hol Micheas próféta jövendölése szerint [2]) született az Istenember [3]); de Názáret,

---

[1]) „Dispersi, ugy mond Tertullián, Apolog. c. 21. palabundi, et coeli et soli sui exterres vagantur per orbem, sine homine, sine Deo rege, quibus nec advenarum jure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur.“ E tilalmat még a 4-ik században is csak annyiban találjuk enyhitve, hogy sz. Hilár bizonysága szerint meg volt nekik engedve „ad solatium praesentium miseriarum circumire civitatem.“ S. Hilar. Pictav. Tract. in Ps. 58. — Igen jeles, mit e tekintetben sz. Ágoston, serm. 201. in Epiph. Dom. ir: „Propter hoc gens illa regno suo pulsa est et dispersa per terras, ut ejus fidei, cujus inimici sunt, ubique testes fieri cogerentur. Perdito quippe templo, sacrificio, sacerdotio, ipsoque regno, in paucis veteribus sacramentis nomen genusque custodiunt: ne permixti gentibus sive discretione pereant, et testimonium veritatis amittant, velut Caino accipiente signum, ut eum nullus occidat.“

[2]) Mich. 5, 2.

[3]) Matth. 2, 1. A barlangban, hol Jézus született, Hadrián császár a keresztények csufságára az Adonis szobrát állittatá fel, s azt ennek szentelt ligettel véteté körül: „Bethlehem nunc nostram

hol ő a Szűzanya méhében megtestesült, s élte homályba rejtett nagy részét nyilvános fellépteig töltötte [1]; de az olajfák hegye, hol ő elfogatása előtt imádkozott, szorongattatásában vért izzadott s a menyekbe ment [2]; végre, hogy egyebeket mellőzzek, Jerusalem azon Golgotával, hol fölfeszittetett [3], s azon sziklabarlanggal, melybe szent teste letétetett, s honnan ő harmad napra diadalmasan feltámadt [4]: ma is fenállnak, s miként kezdet óta voltak, ugy mindvégig a kereszténység legméltóbb tiszteletének tárgyai maradnak.

Ezen tiszteletnek természetes következése volt, hogy sz. Jeromos bizonysága szerint az egyház zsenge korától fogva e szent helyeknek, különösen pedig az Úr koporsójának látogatására püspökök, vértanuk s tudósok a világ minden részei-

---

lucus inumbrabat Thamus id est, Adonidis, et in specu, ubi quondam Christus parvulus vagiit. Veneris amasius plangebatur.« S. Hieron. epist. 58. ad Paulin. Ezen szobrot sz. Ilona kivetteté, s a barlang fölött épitteté a ma is fenálló pompás templomot, mi által egyszersmind a barlang autentiáját, melyről egyébiránt már előtte sz. Justin, Dial. cum Tryph. 78. és Origenes, contr. Cels. szólnak, kétségtelenné tevé.

[1]) Luc. 2, 51. 52.

[2]) Marc. 14, 26. — Luc. 22, 44. — Act. 1, 12.

[3]) Matth. 27, 33.

[4]) Luc. 24, 6. — A szent sir fölött sz. Ilona által épitett s ma is fenálló templomról irja az ugyanazon században élt sz. Paulin, épist. 11. ad Sever. »Dignoque mox ambitu consecratur condita in passionis loco basilica, quae auratis corusca laquearibus, et aureis dives altaribus arcano positam sacrario crucem servat.« Annyi század alatt hajdani szépségéből ugyan sokat vesztett, de az idő, a többszöri tüzvész s a barbárok pusztitásinak daczára az még mindig pompás épület. »Magában, ugy mond Lamartine, Souvenirs pendant un voyage en Orient, az emlék nem méltó a sirhoz, melyet csarnokai alatt rejt, de méltó a nemzedékhez, mely abban ama nagy sirt kivánta tisztelni.« — A szent föld nevezetességeit ekként számitja elő nagy Leó, epist. 1. ad Juvenal. episc. Jerosolym: »Apud te est Bethlehem, in qua salutifer davidicae virginis partus illuxit. Apud te est, ubi pueritia ejus adolevit, et in virum perfectum veri hominis natura profecit . . . Hoc tibi ipsa crux loquitur, hoc lapis clamat sepulchri, in quo humana conditione jacuit, et de quo divina potentia resurrexit. Et cum ad montem Oliveti locum ascensionis accedis etc.«

ből csoportosan tolongtak, keveselvén, úgy mond ő, vallásosságukat, tudományukat s jámborságukat, ha nem imádják Krisztust azon a helyen, hol a kereszt fán kezdett először ragyogni az evangelium fénye [1]).

Azonban a szent helyeket a hetedik század első felében iszonyu szerencsétlenség érte. T. i. a Mahomet vallása követőinek hóditó s térítő dühe a keleti keresztény tartományokat árviz gyanánt elöntvén s pusztitván, Jerusalem egész Palestinával együtt az ő hatalmukba jött [2]). A kirablott templomok többnyire vagy mecsetekké fordittattak vagy leromboltattak, a keresztények pedig, kik a halált vagy az ennél is keservesb

---

[1]) »Longum est nunc ab ascensu Domini usque ad praesentem diem per singulas aetates currere, qui episcoporum, qui martyrum, qui eloquentium doctrina ecclesiastica virorum venerint Jerosolymam, putantes minusse religionis, minus habere scientiae, nec summam manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum evangelium de patibulo coruscaverat.« S. Hieron. epist. 46. ad Marcellam. Ugyanott alább: »Quicunque in Gallia fuerit primus, huc properat. Divisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso quaerit locum fama sibi tantum et scripturarum relatione cognitum. Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indiae et Aethiopiae populos, ipsamque juxta Aegyptum, Pontum et Cappadociam, cunctaque Orientis examina? concurrunt ad haec loca, et diversarum nobis virtutum specimen ostendunt. Vox quidem dissona sed una religio. Tot pene psallentium chori, quot gentium diversitates.« E levelet ugyan Bethlehemből sz. Paula és leánya Eustochium irák, de az kétségtelenül az ő kérésökre sz. Jeromos tollából folyt. — »De toto huc orbe concurritur.« ugyanő epist. 58. ad Paulinum.

[2]) Mivel Sophronius pátriárka az arabok által ostromlott várost csak magának Omár kalifának akarta feladni, ez Medinából egy verhenyes tevén ülve, melyen csak két élelmi zsák, egy ivó vizzel tölt tömlő és egy fatál volt, Jerusalem alá megérkezett, s a várost 636-ban azon nyilatkozat mellett vette át, hogy a keresztény lakosok élete ugyan meg fog kiméltetni, de nem szabadsága: hogy nekik tiltva leend fegyvert viselni, lovaikra nyerget tenni, templomaikra keresztet tüzni, az arab nyelvvel élni, s hogy különböztető jelül kötelesek lesznek barna ruhát s bőrövet viselni.

rabságot kikerülték, csaknem mindenökből kifosztva, azon gyászos állapotra jutottak, mely némi enyhitéssel a mai napig tart [1]); s mivel a zarándoklat a hóditók kegyetlensége miatt a sulyos adóztatás s mindennemü zaklatáson felül életveszélylyel is járt, mindinkább paránylibb lőn azon jámborok száma, kik a szent helyek látogatására merték magokat szánni [2]).

A palestinai keresztények siralmas sorsa s keserves panaszai érzékenyen hatának az europai keresztényekre, s a szent földnek a hitetlenek hatalma alóli felszabaditását a római pápák gondoskodásuk egyik legsürgetősb tárgyának tekin-

---

[1]) Hakem, egiptomi kalifa, egy esztelenségig szilaj zsarnok, 1009-ik évben az Úr sírjának Omár által megkimélt templomát lerontatta, de melyet keresztény anyja Mária, az akkori jerusalemi és alexandriai pátriárkák nővére, ezen keleti Nerónak 1021-ben történt meggyilkoltatása után, ujra fölépittetett.

[2]) A törökök a keresztények iránt az araboknál is sokkal kegyetlenebbek levén, hatalmuk növekedésével a zarándokok száma folyvást csökkent, s ez amint ők a 15-ik században Konstantinápolyt s a középtenger szigeteinek legnagyobb részét elfoglalták, egy minimumra olvadt le. Ezen akadályhoz járult a 16-ik században kitört reformatió s az ezt követett viszontagságok. 1589-ben Palestina összesen csak hét zarándokot látott, 1656-ban pedig huszonkettőt, 1806-ban a húsvéti ünnepre Jerusalemben csak egy jelent meg, s P. Geramb hazánkfia beszéli (Voyage à Jerusalem T. II. épître 33) hogy 1831-ben ez ünnepen ott vele együtt összesen csak négy volt: 1849-ben Mislin apát csak hetet emlit. L. ezen adatok iránt az utóbb emlitett úrnak ily cimü jeles munkáját: »Les lieux saints. T. II. ch. 22. Tud. Wenzel Gusztáv az általa idézett eredeti okmányok nyomán az »Uj Magyar Muzeum« 1854-i V. füzetében közli némelyek neveit, kik a régi időkben honunkból a sz. földre zarándokoltak. Ilyenek voltak 1135-ben Petronilla mulier hungarica, ki a magyar zarándokok számára Jerusalemben 340 byzanci aranyért egy házat vett meg. Az ez iránti oklevelet egyebek közt aláirták: »Chosmas Ungaricus; Heremita Bonefatius, socius ejus; Symeon Ungaricus, archidiaconus;« 1386-ban István kir. fölovászmester; 1418-ban Salgai Miklós Simon bán fia; Presbyter Joannes Plebanus de Alba; Presbyter Benedictus de Alba, Emericus de Bachon; Petrus de Gan; Emericus de Posa; Petrus de Sabadi, etc.; 1429-ben Henricus de Marcellu; Stiborius Voida; Joannes de Perin etc.

ték, teljes búcsut igérvén mindazoknak, kik a Krisztus sírja s általában a szent helyek megszabaditása végett a pogányok ellen harcra kelendnek. Töméntelen volt azon keresztények száma, kik először ugyan II. Orbán pápának [1]) az 1095-ik évben a clairmonti zsinaton történt felszólitására, s később is épen 1291-ik évig, és igy két század leforgása alatt a római pápák lelkesitésére e szent célból Europa minden részében s nevezetesen II. András király alatt magyar hazánkban is fegyvert ragadván, keletre vonultak [2]), kik is mivel rendeltetésök jeléül mellökön a püspök vagy más pap által feltüzött keresztet viseltek, keresztes-vitézeknek, a szent föld szabaditására célzott hadjárataik pedig keresztes háboruknak neveztettek.

Sükerült is ezeknek a keresztény világ leirhatlan örömére Jerusalemet (1099-ik jul. 15) s a többi szent helyeket meghóditani. Az ottani hivek hosszas inségök után uj életre üdültek, s remélhető volt, hogy a felállitott jerusalemi keresztény ki-

---

[1]) »Ein Mann von scharfem Verstande, lebhaftem Geiste und grosser Willenskraft.« Sporschil, Gesch. der Kreuzzüge 1. Buch.

[2]) Az europai nemzetek e részbeni lelkesedését élethün festi eme szavakban Hurter: »Die Schande, das grösste und umfassendste Heiligthum in den Händen wüthender Feinde des christlichen Namens zu wissen, war Tausenden schwer aufs Herz gefallen. Eine Lust hatte sich zahlloser Gemüther bemächtigt; ein Zug ging durch alle Geschlechter und Stände — von hinnen zu ziehen, die Schmach abzuwälzen, der Christenheit das köstlichste Kleinod, sich selbt Christi Huld und die Seligkeit zu erringen. War ja dieses Land des Erlösers Heimath, das Erbreich des obersten Herrn, jeder König und jeder Christ sein Vasall; jeder daher, wo es die Befreiung des Königs und seines Erbes galt, verpflichtet auf Gefahr des Hochverraths hin, Gut und Blut einzusetzen.« Gesch. Innoc. III. 1. Bd. 2. Buch. — »Egy sir volt, ugy mond egy jeles francia iró, Analyse raisonnée de l'histoire de France, 2-de Race, egy sir volt e korszakban minden vágy, minden remény tárgya, mely szünet nélkül királyokat s jobbágyokat, vitézeket s bünösöket vonzott a tengereken tül magához, — amazokat ugyan hogy ellenségeket, országokat kalandokat keressenek, az utóbbiakat pedig hogy fogadalmakat teljesitsenek, bünökért lakoljanak, furdalásokat enyhitsenek.«

rályság maradandó leend, s erőben s terjedelemben folyvást növekedni fog. E szép remény nemsokára meghiusult: mert, noha az apostoli szék sürgetésére a szent földön időről időre uj s nagyszámu keresztes seregek jelentek meg, mégis részint ezeknek gyakorlatlanvolta s féktelensége, részint a fejedelmek s vezérek egyenetlensége miatt, ide járulván a dögmirigy s a féltékeny görögök áruló cselszövényei, a kereszténység eme drága s annyi vérbe került birtokának határai folytonosan szükebbek lettek, s miután előbb a szent helyek legnagyobb része, 1187-ben (october 3-án) pedig nyolcvanhét évi birtok után maga Jerusalem is az arabok hatalmába jutott, végre 1291-ben (máj. 18-án) Ptolomais városának elestével az egész szent föld ismét a hitetlenek sajátja vagy inkább prédája lett [1]).

Azonban az ott maradt hiveket szomoru sorsukban nem hagyta vigasztalás nélkül az Úr. E vigasztalást ő nekik a sz. Ferenc szerzetesiben nyujtá. T. i. a szent föld meghoditása után (1219-ben) az ottani hivek s a keresztesek lelki szolgálatára megjelent maga asisi sz. Ferenc tizenkét szerzetestársa kiséretében, kiknek tevékeny buzgalma Jerusalemben s más városokban számos zárdát emelt, s noha a jerusalemi királyság vesztével a győztes hitetlenek által ezek is leromboltattak, a mindvégig helyt állt jámbor szerzetesek pedig többnyire felkoncoltattak: nehány évtized mulva (1299) e szerzet egyéneit is mint áhitatos zarándokokat ismét Jerusalemben találjuk, s miután 1332-ben a szultántól a jerusalembeni állandó lakásra engedelmet nyertek [2]), azóta eléggé nem magasztalható buz-

[1]) Olvasásraméltó, mit t. Körmöczy Imre a keresztes hadjáratok okairól s eredményeiről »A ker. hit s egyház történeti kifejlése« cimü munkájában, III. köt. IV. V. és VI. cikkeiben ir.

[2]) E végből Róbert siciliai király az egiptomi szultántól az Ur sirja templomát eme szerzetesek számára pénzen megszerezte, s mivel ők sajátsági joggal mitsem birhatnak, azt az általa ugyanott vett egyéb épületekkel együtt az apostoti széknek ajánlékozta, mit VI. Kelemen 1342-ben kelt levele által a szentföldi ferenciek javára elfogadott. Robert hitvese Sanzia azon házacska helyén, melynek étteremében tartá egykor végvacsoráját isteni

galommal őrzik az Úr szent sírját s legeltetik a helybeli s Palestina, Sziria és Egiptom vidékein elszórt híveket [1]), szilárdul dacolva azon sokszoros fosztogatás, zaklatás és vérengző üldözésekkel [2]), melyeket a törökök, zsarnok uralma alatt mindeddig szenvedniök kellett.

A buzgó ferenci atyák tehát a szent föld küldérei, vagyis missionariussai, s szép rendeltetésök: őrizni Jerusalemben az Úr szent sírját az ottani egyéb szent emlékekkel együtt; a híveknek kiszolgálni; a jövevényeknek ott mulatásuk egész ideje alatt házukban szállást s táplálékot nyujtani; oktatásuk ereje s erkölcseik épületes példája által az igaz hitet a zsidók s hitetlenek, a szakadárok s eretnekek közt terjeszteni, s ezen halhatatlan dicsőségtől környezett szent helyeken az egész keresztény világért, különösen pedig jótevőikért naponként imádkozni [3]).

Üdvözitőnk, tágas zárdat emelt s abban 12 szerzetes s 3 szolga élelméről is gondoskodott. l. Missionsnotizen aus dem heil. Land. 1. Heft. 1846.

[1]) Ma a ferencieknek e tartományokban létező kolostorai egy Custodiát képeznek, melyhez az imént idézett folyóirat szerint a következő kolostorok tartoznak. I. Palestinában: 1. Jerusalem. SS. Salvatoris, 2. Ugyanott az Úr sírja melletti. 3. Bethlehem. 4. S. Joannis, Ker. sz. János születése helyén, Jerusalemtől két órányira. 5. Názáret. 6. Damascus. 7. Larissa. 8. Aleppo. 9. Ramla. — II. A szyriai tengerparton: 10. Jaffa, hajdan Joppe. 11. St. Jean d'Acre, arégi Ptolemais. 12. Saida, egykor Sidon. 13. Beirut, hajdan Berytus. 14. Tripolis. 15. Latakia, egykor Laodicea. — III. Cyprusban: 16. Nicosia. 17. Larnaca. 18. Limasik. — IV. Egiptomban: 19. Kairó. 20. Alexandria 21. Fayum. 22. Rosette. — 1846-ban a szerzetes papok összes száma 101, a latin szertartásu katholikusoké pedig 12,122 volt.

[2]) A törökök 1368-ban tizenkét szerzetest gyilkoltak meg; 1391-ben négyet, 1482-ben egyet, 1547-ben kettől. Ezeken felül Chateaubriand (Itinéraire de Jérus. T. II.) hosszas lajstromát közli a Jerusalemen kivül megölt szerzeteseknek. l. Mislin, idéz. munk. T. II. ch. 22.

[3]) „Les religieux de Terre-Sainte ont d'autant plus de mérite, qu'en prodiguant aux pélerins de Jérusalem la charité de Jesus-

Ezen jámbor, ezen apostoli buzgalmu szerzetesekuek, vagyis inkább a szentföldi missióknak ügye, tulajdonkép egyházunk ama drága emlékezetü s örökre nevezetes vidékén elszórt maradványinak sorsa tehát az, melyet jelenleg szivetekre kötök, AA! Az ottani csekély száma s végső szegénységben sinlő hivektől nem telhetnek azon tetemes költségek, melyeket a szerzetesek élelme, s a zarándokok s más jövevények iránt minden vallásküloubség nélkül nagyszerü mértékben gyakorlott vendégszeretet, a zárdák s templomok épentartása s a missiók szükségei igényelnek. E szükségek még akkor sem voltak eléggé fedve, midőn e végre szinte a mult század végéig az európai katholikus fejedelmek s hivek istenes bőkezüségéből gazdagon folytak az adományok [1]); nem voltak pedig azért, mert a mit eme szerzeteseknél az időnkénti rablás megkimélt, azt a rájok vetett túlságos adó s a mindenféle szia alatt gyakorlott sarcolás emészté föl [2]); azonban miután az

---

Christ, ils ont gardé pour eux la croix (szenvedésiket érti), qui fut plantée sur ces mêmes bords." Chateaubriand, Itinéraire, T. II. troisième Partie.

[1]) Maga Spanyolhon azelőtt a szent föld szükségeire évenként mintegy 60,000, Portugal mintegy 45,000 colonnató-t (két pforintos tallért) szokott küldeni. Mislin, idéz. munkájában Ausztria küldeményeit 1755—1782-ig 113,264 darab aranyra teszi, ide nem számitva a nagy mennyiségü gyógy- s ékszereket s templomi edényeket, melyeknek valamint az érintett pénzadányoknak nagy része az uralkodó császári család bőkezüségéből eredt. II. József császár ezen küldeményeket, mivel nézete szerint a külföldet illették, eltiltotta, s a szent föld Generalis Commissariatus-át megszüntette, annak tőkéit pedig az ugynevezett testvérületek alapértékéhez (fundus Confratermitatum) csatolta.

[2]) Még nem régen a jerusalemi kolostor adó fejében kénytelen volt évenként 23,000 s azon felüli különféle adózási cim alatt 100,000 piastert fizetni. Ezt tevék aránylag a többi kolostorok is. — Géramb, Voyage à Jérusalem, T. 2. Lettre 35. a szentföldi szerzetesek helyzetét s jótékony működését eme szavakban érzékenyen festi: „Ha pap volnék, Europába hontérvén, a szószékről fognám a hivek előtt rajzolni eme szerzeteseknek valamint szomoru helyzetét, ugy bámulatraméltó erényeit, kik mint az Úr jászolyának és sirjának s a kálváriahegynek őrjei, e szent he-

újabb időkben ezen segélyforrások mind nálunk mind a külföldön kiapadtak, a missiók állapota mindinkább csökkent; hiányozván az épületek fentartásához szükséges költség, ezek romlásnak indultak; sőt, mi legszomorubb, a szent helyeknek s különösen az Úr sírja templomának még addig a katholikusok birtokában volt több része lassanként a számosabb, tehetősb s hitsorsosik, névszerint az orosz cár által is hathatósan támogatott szakadár görögök sajátja lőn, s minden oda látszék mutatni, hogy Palestinában a katholikus névre s egyházunkra nézve a szent helyek birtoka végenyésztéhez közelit.

Hogy ez nem történt, Isten után főleg egykori apostoli királyunk V. Ferdinánd ő felségének köszönhetjük, ki a szentföldi hivek s küldék ügyét apostoli nevezetéhez illő buzgalommal felkarolva, egyéb ide vágó bölcs intézkedésein felül [1]) a főpásztorok utján elrendelé, miszerint a birodalom minden plebániájában évenként szedessenek be az e végett felszólitandó hiveknek a szentföldi küldék s egyházak segélyére szánt áhitatos adományai [2]). E tekintetben a nagypéntek helyesen

---

lyeket éltök veszélyével védik, s ott a porbaborulva, az egyház, a keresztény fejedelmek s népekért szünetlenül könyörögnek. Megtanitnám őket ezen áldozat meltánylására s annak megismerésére birnám, hogy kötelmökben áll ezen hitbajnokok élelmezéséhez járulni, s hogy a szent földön ezeknek minden kolostora egy második gondviselés nem csak az Egiptomban és Sziriában elszórt katholikusokra, hanem a más vallásu utazókra nézve is.«

[1]) Visszaállittatott t. i. az ugynevezett Generalis Commissariatus Terrae Sanctae, mely azelőtt is a bécsi ferenciek egyikére volt bizva. — A legfelsőbb rendelet a magyar kancellár által a főpásztorokkal 1842-i febr. 23-án közöltetett, ki levelét ekként végzi: »Dum benigno jussui Regio obsequor, non possum non ardentissimas fundere preces: ut resultatum collectarum et pientissimi Domini et Regis nostri voto, et testatissimo T. D. Vestrae in rem sacram zelo respondeat.«

[2]) Ezek az 1844-iki május 30-tól 1845-iki mart 22-ig lefolyt egy év alatt összesen 99,976 pf. 46⁵⁄₂₀ krra rugtak. Az évenkénti bevételeket s kiadásokat minden évben pontosan közlik a fenidézett Missionsnotizen-ek.

választatott: mert igen méltó, hogy a hivek a szent helyek iránti tiszteletöket tehetségökhez mért adományikban kivált azon szent komolyságu nagy napon tanusitsák, mely a Jerusalemben teljesitett váltságunk emlékezetének van különösen szentelve, s melyen szeretett Üdvözitönk ottani sírjának képe s tiszteletére templomainkban évenként hálatelt szívvel koporsót állitunk. Megyénkben mint tudjátok, azon szabály létezik, hogy annak, mit a hivek áhitatos adakozása nagypénteken az Úr koporsója elé fektetett feszület melletti tányérba tesz, egyik fele ugyan a templomé legyen, másika pedig a megyei hivatalhoz szállittassék, mely azt a szent föld ügyeit vivő bizottmányhoz Bécsbe küldi. Tapasztalásból tudván, mily készek vagytok minden áldozatra, fölösleges volna titeket hosszasban is buzditanom, hogy e szent célra tehetségtek szerint adakozzatok. Jerusalem neve édesen cseng füleinkben, s javára ha kell, minden jámbor keresztény szivesen nyujtja fillérjét örvendvén, hogy avval a szent földön egykor virágzott egyház utólsó maradványinak, egy szebb jövőt illető reményeinek s isteni Üdvözitönk bölcsőjének és sírjának, szóval ama fenbecsü emlékek s szent helyeknek megmentése s biztositásához járulhat, melyeknek birtokaért hitbuzgó őseink hajdan vagyonukat, véröket s éltöket örömmel feláldozák [1]). Ebbeli áhitatos adakozástok ébresztésére szolgáljon az első kereszténynek épületes példája, kikről nem lehet nem mély megilletődés nélkül szent Pál leveleiben olvasni, mint lelkesiti ő az alig alakult keresztény községeket a zsidók által zaklatott jerusalemi szegény hi-

[1]) Szépen fejezi ki magát e részben egy ujabb francia iró: „Jerusalem az, hol az emberiség megtalálá hajdani nemessége eimeit, s megtanulá saját természetének, multjának s jövőjének hármas titkát. Az emberiség négyezer éves tévely s romlottság által lealacsonyitá magát; a Golgotán fölemelkedett: miértis a Jerusalem neve minden nyelven hangzik, s gyermekek s vének, tudatlanok s tudósok előtt egyaránt ismeretes. A Jerusalem neve édes mint a bocsánat, félelmes mint a boszuállás, bús mint egy rom vagy mint a szív sohaja, s vigasztaló mint a remény.“ Poujoulat, Histoire de Jérusalem. T. 1. p. XII.

vek segélyzésére [1]), mint vetélkednek egymás közt amazok e segélynyujtásban [2]), s mint ajánlja ő készségét az egybegyüjtött alamizsna személyes átvitelére [3]). Az apostol a jerusalemi hivek adósának vallja a kereszténveket, s ha, ugy mond, ezek a lelkiekben az ő részeseik, azaz ha a hit drága ajándékát Isten után eredetileg amazok köréből vevék, tartoznak nekik a testiekben is szolgálni, azaz szükségeiket adományikkal enyhiteni [4]). Ezen ok reánk is kiterjed, s egyébként se kételkedjünk, hogy a mit szeretetünk a földi Jerusalem egyházának javára nyujtand, annak jutalmát az Úrnál a menyei Jerusalemben bőségesen feltalálandjuk.

XXXV.

Pápa halála.

Szomorodott szívvel jelentem, AA! hogy az anyaszentegyház látható feje s legfőbb pásztora, *N.* római pápa ő szentsége e hó *n*-én meghalálozott. *N.* évig törhetlen erély s hűséggel állván őrt Sion védfalain, az árviz gyanánt folytonos dúlásban tovább tolongó hitlenség s erkölcsi vásottság, a világ különféle részeiben az egyház jogai, fegye, birtoka s tekintélyének csorbitására fölmerült törekvések fájdalommal tölték ugyan el életét: de az eléje tornyosult nehézségek csak buzgalma kettőztetésére, s az ostromok, melyek ellen küzdenie kellett, csak hősies elszántsága edzésére szolgálván, magasztos hivatalának teljesitésében oly sükerdúsan fáradozott, hogy kormányát az egyházra nézve méltán áldásnak nevezhetjük.

---

[1]) 1. Cor. 16, 1.
[2]) 2. Cor. 8, 1—6.
[3]) Rom. 15, 25—1. Cor. 16, 4.
[4]) Rom. 15, 27.

Az egyház három első századában szent Péter apostoltól kezdve szinte valamennyi pápa a vértanuk dicső halálával múlt ki: azonban ha tekintjük azon szünetlen aggodalmat, testi s lelki fáradságot, bút s keserüséget, melyekkel a hit drága letéteményének hű őrzése, ennek s az egyház jogainak s fegyének az ujitás viszketege, az áltudomány maszlaga, s majd a nyilvános erőszak rohama, majd az ezerféle alakban működő alattomos üldözés fenekedése elleni védelme, szóval az egész föld kerekségén elterjedt egyháznak gondteljes igazgatása egybekötve van, — pápáink a mártirok nevezetére ma is érdemesek [1]), egyszersmind pedig mivel, mint hiszszük, ezek jutalmában is részesülnek, holtuk után dicsőitésökre s önvigasztalásunkra mindnyájokról elmondhatjuk sz. Bernárd eme szavait: „Örvendezzünk mint méltó, a mi főpásztorinknak, mert ha dicséretes a holtakat siratni, még dicséretesb az élőknek örvendeni. S vajjon nem élnek-e ők? igen még pedig boldogul. Már mint a szentek polgártársai s az Isten háznépének tagjai hálájukat zengedezik ők, mondván: Átgázoltunk a tűzön és vizen, és bevittél minket az enyhülésbe. Örüljünk, hogy főpásztorink fölmentek, érettünk, a fogság fiaiért követségben járván, s a dicsőült szenteket iránttunk engesztelvén. Áldott legyen az Úr, ki ily jeles főpásztorok szolgálatában látogatá az ő népét, s most a menyei szent városba helyezvén őket, emlékezetök édesvoltában nem szünik rabságunkat folytonosan vigasztalni“ [2]).

Szivreható s fölséges látvány az, AA! melyet jelenleg a katholika egyház nyujt, s mely annak bámulandó szerkezetét tanusitja! A természet rendje szerint sirba száll Rómának a

---

[1]) Innen van, hogy azon solosmában, melyet a római Clerus in Commemor. Omnium SS. R. E. Pontificum sz. Péter és Pál apost. octavája után mondani szokott, a hymnusok és antiphonák a mártirok rendes officiumából, a responsoriumok pedig főleg az apostolok és a mártirokéból kölcsönöztvék.

[2]) S. Bernard. serm. de S. Malach.

keresztények legnagyobb része által soha nem látott, csak nevéről ismert püspöke: — s halálának első hirére megdöbben, feljajdul a keresztény világ, s elhunytát ünnepélyesen gyászolja. S miért? mert e férfiuban kétszáz millió katholikus hivő közös atyját, főpásztorát s Krisztus Jézus földi helytartóját tiszteli [1]).

Ezen atyavesztett nagy család tagjai levén mi is, AA! igen méltó, hogy annak őszinte fájdalmában s gyöngéd kegyeletében mi is osztozzunk. Minél fogva kegyes főpásztorunk rendeletéhez képest veszteségünk nagyságát a legközelebbi három napon reggel s délután egy-egy órányi harangszó fogja hirdetni, azután pedig a jobb életre átszenderült szent atya lelke nyugalmaért ünnepélyes szent mise fog tar-

---

[1]) »Azon pápától, ugy mond Chateaubriand, ki ma a sz. Péter székén ül, mi pápáról pápára feljutunk épen azon szentekig, kik Krisztusig érnek. A pápák láncának első gyürüjén egy Istent találunk.« Mémoires d' Outre-tombe, T. 8. p. 223. — Szép, mit e részben a protestans Müller János »Was ist der Papst?« cimü töredékében (Sämmtl. Werke, Stuttgart und Tübingen, 1833, 25-er Thl, Seite 45) ir: »Man sagt, er ist nur ein Bischof. Eben so wie Maria Theresia nur eine Gräfin von Habsburg, Ludwig XVI. ein Graf zu Paris, der Held von Roszbach und von Leuthen einer von Zollern. Man weiss, welcher Papst Karl den Grossen zum ersten Kaiser gekrönt: wer hat aber den ersten Papst gemacht? Ein Bischof war der Papst. Und er war der heilige Vater, der oberste Priester, der grosse Kalife (Ibn Abulfeda Fürst von Hamath nennt ihn so) aller Königreiche und Fürstenthümer, aller Herrschaften und Städte in dem Lande gegen Abend, welcher die wilde Jugend unserer Staaten durch Gottesfurcht gezähmt. Bittend, etwa dass eine Anzahl Menschen ihre althergebrachten Güter behalte, bittend, etwa dass die Kirche von ihrem obersten Hirten (Vater und Kinder) nicht getrennt werde, versuchend ob unter dem Gerassel der Waffen unseres Jahrhunderts die Könige auch noch hören, oder nur Gott, weit entfernt von aller Furchtbarkeit, gewaltig nur durch Segen, ist er noch heilig in den Herzen vieler Millionen, gross bei Potentaten, die das Volk ehren, der Besitzer einer Macht, von der in siebzehnhundert Jahren von dem Hause Cäsars bis auf den Stamm Habsburg viele grosse Nationen und alle ihre Helden vorübergegangen: das ist der Papst.«

tatni, s ennek végével a felállitandó gyászravatal mellett a szokott Absolutió és Libera elénekeltetni. — Ugy hiszem, ezen egyszerü hirdetésem minden további felhivás nélkül elegendő leend titeket saját hálaérzéstek sagulatánál fogva arra birni, hogy üdvözült pápánkért tartandó ezen gyászünnepélyen egész készséggel megjelenjetek, az élet és halál mindenható Istenét kérendők, miszerint kimult buzgó szolgáját hü sáfárkodása jutalmaul dicsőült apostolinak, kiknek méltó utódja volt, boldog hajlékiba fogadja s engedje: hogy kiben itt az üdvözség útján oktatónkat, kalauzunkat s főpásztorunkat tiszteltük, ezentúl benne szent szine előtt hathatós közbenjárónkat s pártfogónkat birhassuk [1]).

Az elhunyt pápák teste a pápai méltóság diszjeleivel föl-ékesitve [2]), a sz. Péter főegyházának egyik kápolnájában a hivek köztiszteletére kilenc napig van kitéve, s ez után örök nyugalomra ugyanazon egyház sirboltjába helyeztetik. A következő három nap alatt a bibornokok, vagyis cardinálok, kiket a pápaválasztás joga kizárólag illet, az erre s a pápai tartományok bátorságára vonatkozó ügyekben tanácskoznak, s a Sz.-Lélek segitségülhivása végett tartott szent mise után az e végre kijelölt pápai palotába (rendszerint a quirinálba) ünnepélyesen vonulnak, s ott külön-külön igen szük lakásra szo-

---

[1]) A meghalt pápákérti misének több collectáját s canonját birjuk a nagy Leó sacramentárában. Például egyet mind a kettőből felhozunk. Az első igy szól: »Memento, quaesumus, Domine, animae famuli tui (illius) episcopi, et quem in corpore constitutum Sedis Apostolicae gubernacula tenere voluisti, in electorum numero constitue sacerdotum. Per etc.« a másik pedig ekként: »Hanc igitur etc. ut qui beati Petri Apostoli sedem vicario est sequutus officio, tuae quoque gratiae largitate perpetuam dignitatis apostolicae percipiat portionem. Per etc.« — Megjegyezzük még, hogy a 10-ik század előtti codexekben a névjelentő N. betü helyett mindig »ill.« találtatik.

[2]) Ez régi szokás, mint azt már I. Adorján pápáról († 795) olvassuk: »Sepulto Summo Pontifice et universali Papa Hadriano, apostolicis infulis involuto, uti mos est Romanum sepelire Episcopum.« Anast. Biblioth. in Vita Hadr. I.

ritva, s hogy minden idegen befolyástól mentek s ekként választási munkájukban tökéletesen szabadok legyenek, a külvilággali minden közlekedéstől elzárva, magasztos s nagyfontosságu feladatukkal foglalatoskodnak. Az érintett külbefolyás mellőzése tekintetéből a bibornokoknak a városból hozatni szokott ételeik, amint a kapun levő nyiláson átvétettek, szorgosan megvizsgáltatnak, ha nincs-e azok közé valami irat rejtve? egyszersmind ha valamely bibornok megbetegedvén orvosoltatása végett saját lakába kivánna menni, a palotából ugyan kibocsáttatik, de visszatérnie s a választásban résztvennie többé nem szabad. A bibornokoknak ezen választó gyülekezete, valamint az ekkori tartózkodásuk helye is, Conclavenak neveztetik.

Hajdan ugyan a pápák, mint ez a püspökök és papok választásánál is általános szokás volt, a római nép és papság által választattak [1]: azonban az ezen választási modorral járó pártoskodások s gyakran vérengzésig is fajult kicsapongások [2] kikerülése végett a 11-ik században élt II. Miklós pápa azt rendelé, hogy jövőre a pápák választása a bibornokok által történjék, s ahhoz aztán a római papság és nép járuljon [3], a császár helybehagyásának fentartása mellett [4]: de mivel a

---

[1]) Ezt bizonyitja sz. Kornél pápáról († 252) sz. Cyprián M. epist. 52: »Eligitur, ugy mond, quietus et modestus, et quales esse consueverunt, qui ad hunc locum divinitus eliguntur, de Dei et Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis, quae tunc affuit, suffragio, et de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum collegio, ... cum Fabiani locus, id est, locus Petri vacaret.«

[2]) Például szolgáljon az, mi sz. Damáznak 366-i választásánál történt, melynél az Ursininus részén állott ellenpártiak közül, mint Ammianus Marcellinus pogány iró L. 27. c. 3. bizonyitja, százharminchét esett el.

[3]) Synod. Lateran. sub Nicol. II. an. 1059.

[4]) »Salvo, ugy mond ugyanott II. Miklos, debito honore et reverentia Heinrici, ... sicut jam mediante ejus nuncio ... concessimus, et successorum illius, qui ab hac apostolica sede personaliter hoc jus impetraverint.« Eszerint személyes volt ezen, oly gyakran majd roszul használt, majd bitorolt jog.

császárok ezen befolyása gyakran erőszakoskodássá vált s szakadásokat szült, III. Sándor pápa 1179-ben [1]), s később 1274-ben X. Gergely [2]) a pápák választásának jogát minden más befolyás kizárásával egyedül a bibornokokra szorította, ugy hogy mind választók mind választhatók csak ők lehessenek.

A választás némely csekély eltéréssel ma is az utóbb említett pápa határozatának nyomán történik, T. i. a bibornokok minden nap reggel hat s délután két órakor az erre rendelt kápolnában egybegyülekezvén, a Sz.-Lélek segitségülhivása után közülök kiki egy papirszeletre följegyzi azon bibornok nevét, kire szavazni kiván, s miután az oltár előtt térdhajtva fenszóval mondá: „Bizonyságom az Úr Krisztus, ki engem egykor itélni fog, hogy azt választom, kit az Úr szerint választandónak tartok," a papirt összetekerve s bepecsételve az asztalon álló kehelybe veti, honnan azokat az e végre előre kijelölt s megesketett három bibornok egyenként kiveszi s fenszóval felolvassa. Választási munkájokban a bibornokok csak az egyház javát levén kötelesek szemeik előtt tartani, a pápai méltóságra egyedül a tudomány, erény s érdem vezet, s gyakran, mert az egyház érdekei ugy kivánják, a legifjabb koru vagy a legalacsonyabb születésü bibornokot emeli a többieknek magasb ihletü szavazata az apostolok fejedelme székére [3]). Minthogy pe-

---

[1]) „Si inter Cardinales de substituendo summo Pontifice non potuerit concordia plena esse, . . . ille Romanus Pontifex habeatur, qui a duabus partibus fuerit electus et receptus." Conc. Lateran. III. Sub Alex. III. an. 1179.

[2]) Decr. Greg. X. in Concil. Lugdun. II. an. 1274. in cap. Ubi periculum 3. de Elect. in 6-o.

[3]) „Volt idő, melyben Róma főpapja királyokat s nemzeteket kötött össze vagy választott el, s midőn a tiára azon fénypont volt, melyben a világ tisztelete s szeretete egyesült, s melyből erre szünetlenül a világosság és szeretet árja folyt. Bármily magasan állott is a hármas korona, senki nem volt oly alacsony származásu, hogy azt el nem érhette volna, ha azt viselni érdemes volt. S mig a születés sorsa a fejedelmi palotákban gyakran kegyet-

dig pápa csak azon bibornok lehet, kire a választók két harmadának szavazata esik, ha ennyit senki nem nyert volna, a vokspapirok megégettetnek, s a választási munka a következő napokon ugyanazon modorban folytattatik mindaddig, mig a szavazatok két harmadát valakiben összpontositani sikerül. Annyi érdem- s erénydús férfi közt [1]) már magában is nehéz levén a választás, mivel annál még az egyház időnkénti körülményeire s szükségeire is figyelmezni kell, ez a választók legjobb akarata mellett is gyakran hosszabb időre nyulik [2]): azonban annak egész folyama alatt a római papság a választás szerencsés sükereért naponként a „Jöj el Sz.-Lélek" éneklése közben útját mindenkor a conclave ablakai alatt véve, ünnepélyes körmenetben a sz. Péter főtemplomába járul, s egyszersmind e végből több más templomban is az Oltáriszentség kitétele mellett különös áhitatosság tartatik.

Mennél fontosabb az egyház egyetemére nézve az uj pápa választása, annál méltóbb, hogy annak siettetése s ohajtott eredményeért valamennyi katholikus hivő egyhanguan esedezzék. Miértis kegyes főpásztorunk rendelete szerint valamint a megyei papság ezentúl e szándokra minden szent misében egy különös könyörgést mondand, ugy titeket is felhilak, miszerint egy-

---

lan, erőtlen vagy tehetetlen királyfiakat tenyésztett, a Gondviselés a papok tömegében keresé s találá a Péter törvényes utódjait. Kézművesek s szolgasorsuak őseik nyomasztó állapotának dacára a sz. Péter székére ültek, s kényszeriték az örökös fejedelmeket, hogy földig boruljanak le a lelki fölség előtt." Le Globe, 1830, 24 novemb.

[1]) „Illustre sénat où tant de savoir donne la main à tant de vertus." Veuillot, Rome et Lorette. T. II.

[2]) „Un conclave renfermant toujours des vues et des prétensions diverses, est sujet à des longueurs fort dommageables au bien de la religion. L'embarras même de décerner le prix à tant d'éminentes vertus, la diplomatie des monarques, les rivalités, les exclusions fomentent et prolongent les difficultés, jusqu' à ce que l'inspiration divine vienne à souffler sur toutes ses brigues, les dissipe et désigne le front souvent le plus humblement incliné." — Falloux, Histoire de saint Pie V. T. 1. ch. 5.

házunk láthatlan fejének s lelkeink legfőbb püspökének, Krisztus Jézusnak buzgó szívvel esedezzetek, hogy gyászbaborult jegyesének árvaságán könyörülve, a választók tanácsait s működését kegyelmével kisérje, s hiveit mielőbb oly főpásztorral vigasztalja meg, ki szóban hatalmas, tettben erélyes, példában épületes levén, méltókép tölthesse be azon apostoli széket, mely elhunyt szent birtokosai halhatatlan érdemeinek örök fényében ragyogva, az egész világon elszért hiveknek egyesülési központja, s az üdvözség elérésére e zordon élet viharai közt vezércsillaga.“ — szóval kire teljes értelemben illjenek az Úrnak Sámuelhez intézett ama szavai: „hü papot fogok magamnak támasztani, ki az én szivem és lelkem szerint fog cselekedni: és hű nemzedéket fogok neki készíteni, és ő az én fölkentem előtt fog járni minden napjaiban“ [1]).

XXXVI.

Uj pápa választásaérti hálaáhitatosság.

Áldassék nagy Istenünk szent neve, hogy figyelve kérésünkre, egyházát uj pápával vigasztalta meg, *N. N.* bibornok személyében, ki a választó bibornokok legnagyobb részének eldöntő szavazatával a kiszabott törvényes rend szerint pápává választatott, s *N.* nevet vevén föl, e nevezet alatt fogja Isten egyházát kormányozni; régi idők óta szokása levén a pápáknak, hogy közvetlenül választásuk után előbbi nevöket mással cserélik föl [2]), sz. Péter apostol példájára, kinek addigi

---

1) 1. Reg. 2, 35.

2) Némelyek szerint II. Sergius († 847) volt az első, ki választása előtt Bocca di Porco-nak hivatván, a nép s a papság által kényszerittetett volna nevének változtatására. Baroni, ad

nevét, Cephást, isteni Üdvözitőnk azon alkalommal, midőn őt egyháza fejévé s alapjává jelelte ki, Péterré, mi kősziklát jelent, változtatta át [1]).

Miután máskor nehány vonásban elétek adtam a pápai választás modorát, reménylem kedvesen veenditek, ha ma röviden megemlitem azokat is, mik e választást követik [2]).

Amint a szavazatok két-harmada valamely bibornok személyében egyesült, ettől az eddig közelében ült bibornokok tiszteletök jeleül félreállnak, s egyszersmind mivel a bibornokok három rendüek, ugymint, püspökök, áldozárok és diákonok, mindegyik osztály legidősb tagja az elválasztotthoz járul azon kérdéssel: ha elfogadja e a reá esett választást? ki is ha térdre borultan mondott rövid imádság után igennel felelt, két diákon-bibornok által a pápai ékszerekkel földiszitve az oltár elé helyezett karszékbe vezettetik, hol neki a bibornokok kézcsók s kétszeri öleléssel hódolnak [3]), mig a kar az e kez-

---

ann. 955. n. 4. ezt XII. Jánosról állitja, ki az előtt Octaviánnak neveztetett. Mások e részben elsőnek majd IV. Sergiust († 1012), majd VIII. Jánost († 882), majd III. Adorjánt († 885) nevezik. Egyébiránt a névváltoztatás csak szokáson alapul, s azért III. Honorius († 1227), VI. Adorján († 1523) és II. Marcell (1555) előbbi nevöket választásuk után is megtartották.

[1]) Matth. 16. 18. — Nevöket hajdan olykor az uj püspökök is megváltoztatták. Igy Willibrordról irja Beda, Hist. Angl. L. 5. c. 12. »Ordinatus est in ecclesia S. Martyris Caeciliae die natalis ejus, imposito sibi a papa memorato nomine Clementis;« ugyszinte in Annal. Fuldens. ad ann. 717. olvassuk sz. Bonifác mainzi érsekről: »His temporibus Winfridus, qui postea cum ordinaretur Bonifacii nomen accepit etc.«

[2]) Terjedelmesen előadja annak egész rendét Gaetano Moroni, ily cimü munkájában: »Dizzionario Storico etc. Vol. XV. Art. Conclave. Az ujabbak többnyire réa hivatkoznak. Bőven szólnak erről még Marzohl, Liturgia Sacra 5-er Bnd. p. 410 és Pascal, Origines et raison de la Liturgie Catholique, publiées par Migne, art. Conclave stb.

[3]) Ez s a még következő kétrendbeli hódolat az egyház nyelvén adorationak neveztetik. »Diese Verehrung abgöttliche Anbe-

detü antiphonát énekli: „Ecce Sacerdos magnus“, azaz: „Ime a nagy pap“, egyszersmind pedig ujára huzatik a pápai gyürü, mely mivel sz. Péter apostol halász képében van reá vésve, halászgyürünek neveztetik, s melylyel a pápa az ő vörös pecsétü levelein él [1]). Ezalatt a diákon-bibornokok idősbike a palota erkélyére lépvén, az uj pápa választását e szavakban jelenti az azt nyugtalanul váró népnek: „Nagy örömet hirdetek nektek. Pápánk van ő eminentiájában főtisztelendő *N. N.* bibornokban, ki *N.* nevet vett magára“. Mely örvendetes eseményt a nép örömrivalgása követi, s valamennyi harang zúgása s az ágyuk dörgése az örök városnak s az egész világnak ünnepélyesen hirdeti.

Ezután a szent atya előbb ugyan a palota nagyobb kápolnájába vezettetik, hol neki a bibornokok ujra hódolnak; ennek végével pedig ünnepélyes menetben a sz. Péter egyházába járul, s ott miután az Oltári-szentség s később az apostolok sírja előtt leborulván, a kimondhatlanul terhes hivatalához szükséges kegyelmekért alázatos szívvel esedezett, a pápai trónra ül [2]), hol iránta hódolatukat a bibornokok kéz- és lábcsókkal harmadszor s ez úttal már a nép látára nyilvánosan teljesitik, s az ünnepélynek Te Deum-mali bevégzésével őt pápai lakába

---

tung zu nennen will man sich sogar in unserem kenntnissreichen und humanen Zeitalter nicht schämen, sobald man sich unfähig fühlt seine eigene kirchliche Sekte anders als durch Lästerungen des Katholicismus zu erheben.« Fessler, Ansicht. über Religion und Kirchenthum, 2. Th.

[1]) A pápai pecsétek különféle nemeiről az egyházi jogtan szól. Minthogy választásával a pápa legottan hatalmának teljes birtokába lép, azt azonnal gyakorolja is: azonban a koronázás előtt menesztett leveleit »a die suscepti a nobis Apostolatus Officii« adatolja, a koronázás utániakat pedig »ab anno Pontificatus.«

[2]) A 4-ik századbeli sz. Paulin, epist. 13. ad Pammach. a sz. Péter templomát leirván, az abban volt pápai trónt is emliti: »qua sub alto sui culminis, mediis ampla laquearibus, longum patet, et apostolico eminus solio coruscans, ingredientium oculos stringit.«

vezetik. A pápa lábainak csókja mind ez alkalommal mind egyébkor is azon mély tiszteletből történik, mely a szent atyát mint az apostolok fejedelmének utódját s mint Krisztus Jézus helytartóját magasztos méltóságánál fogva illeti, s ekként e tisztelet magára isteni Üdvözitőnkre vonatkozik, ugymint kiről olvassuk az evangeliumban, hogy lábait a bünös Magdolna könyek közt csókolta. Tevék ezt a pápák iránti tiszteletből hajdan a keresztény császárok is. Igy p. o. midőn a 8-dik század kezdetén Konstantin pápa Konstantinápolyba utazott, II. Justinián eléje küldé saját fiát az udvari főurakkal, a helybeli pátriárkával és papsággal együtt, s midőn vele találkozott, letevén koronáját, lábait megcsókolta, azután pedig fölkelvén megőlelte őt [1]). De tevék ezt a hivek ugyanily tiszteletből más püspökök iránt is. Igy sz. Jeromos irja, mikép a hivek sz. Epiphán cyprusi püspökhöz seregesen tolongtak, lábait csókolván [2]).

A választását követő legközelebbi ünnep- vagy vasárnapon az uj pápa a bibornokok s a római egyházi s világi méltóságok kiséretében a szent Péter főegyházába megy, hogy ott, ha még nem volna, püspökké szenteltessék s megkoronáztassék. Azon ünnepélyes szertartások közt, melyekkel itt fogadtatik, különösen feltünő az, mely szerint a szertartók egyike meghajtván magát előtte, a kezében tartott tányéron levő három csomó csepüt egymás után meggyútja s a légbe fölveti, mindannyiszor e szavakat kiáltván: „szent atya, igy mulik el a világ dicsősége!“ Szivemelő, mert arra célzó jelenet, miszerint az uj pápa emlékezzék meg, hogy noha méltósága minden földi nagyságot túlhalad, de mivel a többi halandók gyarló sorsá-

---

[1]) „In die autem, qua se viderunt, Augustus cum regno (azaz koronával) in capite sese prostravit, pedes osculans pontificis.“ Anast. in Constantino. Ugyanő IV. Leó életében († 855) erről mint „antiquus mos“-ról szól.

[2]) „Nonne ad eum omnis aetatis et sexus turba confluebat, pedes deosculans?“ S. Hieron.

nak ő is alá van vetve, dicsősége mint a csepü lángja s füstje mulékony levén, magas állásának széditései ellen óvszert s menedéket az alázatosságban kell keresnie, mert nagy Gergely pápa szerint semmi nem ékesiti ugy a püspököt mint az alázatosság [1]). Ezen alázatosságból ered, hogy a pápák minden más fönhéjázó cimek helyett leveleikben magokat egyszerüen „szolgák szolgájának“ nevezik [2]).

A trónjához érvén az uj pápa, miután a bibornokok s a többi papság hódolatát elfogadta, az ostiai püspök-bibornok által püspökké szenteltetik [3]), s az ünnepélyes mise végével a templomnak pompá-

---

[1]) »Nil in episcopali cervice splendidius fulget, quam humilitas.« S. Greg. M. L. 3. epist. 56. ad Joann. episc. Ravennat. — Sz. Jeromos, epist. 68. ad Ocean. az apostol eme szavait: »qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat,« igy commentálja: »Opus, non dignitatem; laborem, non delicias; opus, per quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio.« — Erre figyelmezteté sz. Bernárd is egykori tanitványát III. Jenő pápát († 1153) midőn igy szólt hozzá: »Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aspexisti? Ipsi te praedecessores tui tuae certissimae et citissimae decessionis admonent, et modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nunciat tibi . . . Quibus successisti in sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem.« Epist. 237. ad Eugen. III.

[2]) E cimmel legelső nagy Gergely pápa élt János konstantinápolyi pátriárka megszégyenitésére, ugymint ki nem átallotta magát »Oecumenicus Patriarcha«-nak nevezni. Használta pedig azt nagy Gergely először 603-ban »Ad Romanos Cives« irt levelében, s evvel »cunctis suis successoribus documentum suae humilitatis tam in hoc quam in mediocribus pontificalibus indumentis, quod videlicet hactenus in s. Romana ecclesia conservatur, hereditarium reliquit,« ugy mond Joan. Diacon. Vita S. Greg. L. 2. c. 1. Egyébiránt már sz. Ágoston a De Bono Conjugali cimü könyvét ily felirat mellett intézte Julianna özvegyhez: »Augustinus episcopus servus Christi servorumque Christi, religiosae famulae Dei Juliannae in Domino Dominorum salutem.«

[3]) Ez az ostiai püspöknek már a harmadik században gyakorolt s sz. Ágoston által in Brevic. Collat. c. 16. emlitett kiváltságos joga. Ezt s a pápák püspökké szentelésének szertartásait terjedelmesen előadja a 7-ik századbeli I. Ordo Romanus. Hajdan ha a választott csak diákon volt, az áldozárság mellőzésével egyenesen püspökké szenteltetett. Igy történt ez Bálint († 827)

san fölékesitett erkélyére vezettetik, hol a legidősb diákon-bibornok a pápai hármas koronát [1]) e szavak közt fejére teszi: „Vedd a három koronával ékesitett föveget s tudd, hogy a fejedelmek és királyok atyja, a föld kerekségének kormányzója és a mi Urunk Jézus Krisztus helytartója vagy, kinek legyen tisztelet s dicsőség mindörökké!“ Erre trónjáról fölkelvén, a világ eme egpompásb templomának piacán térdreborult nép ezreire pápai áldását adja, mely lélekrázó pillanat fölségét a harangok összhangzó zúgása s a közel fekvő angyalvár ágyuinak dörgése is emeli. A pápai hármas korona az egyháznak a Szent Háromság titkábani hitét s azt képezi, hogy a pápa valamennyi katholikus hivőnek a lelkiekben feje s legfőbb pásztora, egyszersmind pedig világi fejedelme is az apostoli szék birtokához tartozó államnak, melynek fejedelmei magasztos méltóságuk s lelki hatalmuk szülte tekintélyöknél fogva egyedül valának képesek a nyers középkor viharai közt a többi keresztény uralkodókat védni [2]), s mely noha a mostaniig lassanként nőtt ter-

---

és I. Miklós († 867) pápákkal. Első volt VII. Gergely, ki 1073-i apr. 22-én mint diákon-bibornok pápának választatván, a következő pünkösd hetében áldozárrá, Péter és Pál napján pedig püspökké szenteltetett. Ezen fölszentelés nem ugy mint más püspököknél a lecke s evangelium közt, hanem a Gloria előtt történik, hogy ekként a pápa már mint püspök végezhesse az egész misét. A fölszentelő püspök pásztorbotot nem használ, s e szent foglalatosság végeztével főpapi ékszereiből kivetkezve, karinget s cappát ölt fel, a igy szolgál a pápa körül a szent mise alatt.

[1]) A Chlodvig frank király által Symmach pápának († 514) ajándékozott arany koronához a másodikat némelyek szerint VIII. Bonifác († 1303), a harmadikat pedig kétségtelenül XXII János († 1334) toldotta. Komoly gondolatokat költ fel annak tudása, hogy a pápák VII. Pius óta azon hármas koronával élnek, melyet ezen szent férfiunak I. Napoleon ajándékozott.

[2]) Hogy a pápák uralgásuk tetőpontjának korában is nem a népek elnyomásáról hanem szabadságáról, nem a fejedelmek leigázásáról hanem méltóságáról gondoskodtak, ennek jeles példáját adá egyebek közt VII. Gergely pápa I. Gejza királyunkhoz irt s e munka I. köt. 201. lapján idézett levelében.

rülete s népességére nézve igen szerény [1]), de mivel a pápa teljes függetlenségének fentartására szükséges, midőn más hatalmas s öröklétet igért trónok s birodalmak körülte ropogva dőltek össze, ez annyi ostrom s viszontagság daczára Isten különös óvalma mellett mind e napig épen áll, s azon bámulatra méltó látványt nyujtja, hogy ma Róma ama szegény halász utódját uralja, ki ott a fakadó egyház hajnalkorában isteni mestereként a kereszt gyalázatos halálával halt meg [2]), s hogy ugyanazon városban diszlik s fog minden földi változandóság

---

[1]) „Es entfaltet sich vor uns das bewunderungswürdigste Schauspiel, das jemals ein menschliches Auge geschauet. Eine Macht, die anfänglich kaum geahnet worden, tritt mehr und mehr aus der Dunkelheit hervor. Lange Zeit schwach, entwickelt sie nach und nach mehr Kraft. Jedes Jahrhundert deckt eine Seite, ein Verhältniss auf, erweitert ihre Sphäre; dieß ist der Tribut, welchen es ihr im Vorbeigehen zollt. Sie schreitet bisweilen langsam vorwärts, diese Macht, aber sie bleibt niemals stehen und endigt mit der Unterwerfung der Welt. Die meisten bekannten Königreiche haben sich unter ihren Schutz gestellt; die mächtigsten Monarchen halten sich nur zur Hälfte für Herrscher, wenn sie nicht von ihr die Krone erhalten. Von dieser Macht geschützt, glauben die Schwachen nichts mehr zu fürchten zu haben, von dieser Macht anerkannt, halten sich die Starken für unüberwindlich. Zum zweitenmale ist Rom der Mittelpunkt und die Herrin der Welt. Und das Merkwürdigste ist: diese Macht verdankt nichts jenen Mitteln, durch welche die Andern sich begründen, sich aufrecht erhalten; sie hat keine Armeen zu ihrem Befehle, sie bedroht die Gegner nicht mit Verwüstung und Tod. — Diejenigen, welche das Ausserordentliche dieser Macht aus dem Ehrgeiz auf der einen, und der Unwissenheit auf der anderen Seite erklären, müssen mehr als gewöhnlichen Verstand haben. Sollte man nicht das Recht haben, sie zu fragen, wie es zugegangen sey, das der Ehrgeiz, der den Despotismus hervorbringt, und die Unwissenheit, welche die Finsterniss erzeugt, haben die Freiheit der Völker retten, und das Licht der Civilisation verbreiten können?« Christophe, Gesch. des Papstth. während des 14-ten Jahrhunderts; aus dem Französischen übers. von Ritter. 1843. p. 40.

[2]) „A római pápa a tiberiási tó ugyanazon halászának utódja, k egykor elhagyván bárkáját s hálóit, egy fakeresztet vön kezébe, s ekként fölfegyverkezve ment ki a világ megtéritésére.« Max. de Mont-Rond, La Vierge et les saints, ch. 12.

mellett is mindvégig diszleni a katholika egyház főpapjának ingadozhatlan széke [1]), honnan szórták egykor a pogányság főpapjai, a világhóditó római császárok, a kereszténység kiirtására irányzott vérengző parancsaikat [2]).

Mióta a 4-ik század elején nagy Konstantin első keresztény császár a laterán-palotát I. Silvesternek s utódainak lakhelyül ájándékozta, a mellette levő s ugyancsak az említett császár által a Megváltó tiszteletére épitett roppant

[1]) „Non de marmoreo, ast aeterno e fragmine texta,
Durat in aeternum firma cathedra diem."
Andr. Marian. L. 2. epigr. 3. — Szép, mit honunk egyik jelesb irója e részben mond: „Szinte kedve jön a vándornak a vatikán szilárd falaiból kémlelni ki a talányt: miképen tarthatá fen magát ilyen kis állam évezreden át, leginkább öreg, gyönge, választott fejedelmek alatt, csekély anyagi erővel, annyi vihar közt, oly ellenekkel szembe. Hányszor látszott már emberi vélemény szerint utolsó perczéhez közeledni e hatalom? Péter utódja befogva vagy elüzve, birtoka és széke halálos gyülölőinek kezében, fővárosa elpusztulva vagy ellene dühös felzendülésre ingerelve: s a kis hajót ennyi lázadás, nyilt háboruk és általános forradalmak hullámai közül mégis mindig ujra felmerülni szemléljük. E körülmény, miszerint Europa trónjai közt ez a legtartósabb, legrégibb, azt jelenti, hogy igen jól tud kormányozni, vagy pedig fensőbb kéz által vezéreltetik. — Ugyanazon Ige, mely a világot teremté, alkotta a szent széket is: azért oly szilárd; s a város, melyet zsámolyául rendele, épen e miatt részesül a halhatatlanság előnyében." Hoványi, Olasz Ut, 2. köt. 92. l. — „Mint az egiptomi nagy gúlya, ugy mond Raymond, du Catholicisme dans les sociétés modernes, 1843. ch. 2. mely egy arab rege szerint ősvilági királyok által épitve, az ember művei közt egymaga élte túl a vizözönt: ugy a pápaság, Isten műve, midőn az istentelenség pusztitó árjai leapadtak, egyedül maradt állva s egyedül tünt ki a lerombolt erkölcsi világ düledékei közt."

[2]) Elmésen jegyzi meg sz. Cyprián Fábián pápa mártirhalála következtében, hogy a római császárok főpapok levén, kevésbbé rettegtek az ellenük támadt trónkövetelőktől, mint főpapságukra nézve a római hivek püspökében sejtett vetélytársuktól: „Quum tyrannus infestus (Deciust érti, kitőli félelmökben a római keresztények sz. Fábián halála után tizenhat hónapig hagyták üresen az apostoli széket) sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur, quum multo patientius et tolerabilius audiret levari adversus se aemulum principem, quam constitui Romae aemulum sacerdotem." Epist. 52. ad Antonian.

nagyságu s gazdagságu templom volt századokig a pápákaak, mint római püspököknek, székesegyháza. Az ez ma is, s mint ilyen, miként a homlokán olvasható felirat hirdeti, a keresztény világ templomainak legfőbbike [1]). A szent atya tehát koronáztatása után bizonyos, általa jóelőre meghatározott napon a legpompásb kiséretben e templomba megy, hogy ott, mint Róma püspöke, székét elfoglalja. Itt egyéb tiszteikedéseken kivül őt a kar, mint ez valahányszor a templomba lép, máskor is mindig történik, eme szavak éneklésével üdvözli: „Tu es Petrus," „Te vagy Péter stb." Igen is Péter ő, mert Péter törvényes utódja levén, mint ilyen a Péter székét s hatalmát birja [2]), és azért benne sz. Leó mondása szerint azon nagy apostol értetik s tiszteltetik, kire bizta vala az Úr mind a pásztorok mind a juhok gondját, s kinek méltósága érdemetlen örököseiben sem fogy meg [3]). Trónját elfoglalván, miután misebeli ékszereit felöltötte, ünnepélyes misét tart, mely alatt, mint ez minden pápai nagymise alkalmával szokás, az evangelium a két egyház közti egyesség jeleül az illető diákonok által előbb latin azután pedig görög nyelven énekeltetik [4]). A

[1]) »Omnium Orbis et Urbis Ecclesiarum Mater et Caput.«

[2]) »Cupimus a te, qui Petri sedem et fidem tenes.« S. Hieron. epist. ad Damas. — »Servandus est . . . Beatorum martyrum Cornelii et Lucii honor gloriosus, quorum memoriam cum nos honoremus, multo magis tu frater carissime honorificare et servare gravitate et auctoritate tua debes, qui vicarius et successor eorum factus es.« S. Cyprian. epist. 68. ad Stephan. Rom. episc. — »Quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est sui nominis et honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit dilectio vestra.« S. Innoc. I. epist. 30. ad Conc. Milevit. an. 416.

[3]) »Ut in persona humilitatis meae ille (i. e. Petrus) intelligatur, ille honoretur, in quo et omnium pastorum sollicitudo cum commendatarum sibi ovium custodia perseverat, et cujus etiam dignitas in indigno haerede non deficit.« S. Leo M. serm. 2. in annivers. suae assumtion.«

[4]) Lásd a II. köt. 152-ik lapját, sőt V. Sándor koronázási ünnepén az zsidóul is énekeltetett: »Et illa die fuerunt multa solennia, ut puta de stupis combustis, . . . de epistola et evangelio in missa

mise végével a szent atya, a hármas koronával ékesitve a templom erkélyére vitetik, s onnan az egybesereglett hivekre a szokott szertartások közt ünnepélyes apostoli áldását adja.

Jónak tartám ezek előadásával kisérni azon örvendetes esemény hirdetését, hogy Isten kegyelméből uj pápát nyertünk. A ki hitének szilárditására csodát keres, azt minden uj pápa választásában feltalálhatja: mert az apostoli széken egymást csaknem két évezred óta szakadatlan láncolatban követő pápák tiszteletreméltó sora nem egyéb, mint Jézus által Péter apostolnak adott s reá s utódjaira vonatkozó azon isteni igéret folytonos teljesedése, hogy a kőszirtre épitett egyházon a pokol kapui, azaz a sátán és világ, az erőszak és tévely tusakodásai soha nem fognak diadalmaskodni [1]): „Számláljátok meg, ugy mond, sz. Ágoston, a Péter székén ült főpapokat, és lássátok az atyák e sorában mint követte egyik a másikat. Ez valóban a kőszál, melyet nem győzhetnek meg a pokol kevély kapui“ [2]). Innét van, hogy a legrégibb szent atyák lé-

---

graece, hebraice et latine.« Acta Conc. Pisanï an. 1409. apud Dachery, Spicil. T. 6. p. 334. — Egyébiránt a pápai beigtatásnak szintoly nagyszerü mint mélyértelmü szertartásai Hurter szerint nem egyebek, mint »lebendige, tiefschauende, allermahnende Hieroglyphen, die das hörbare Wort, die geistigen Wahrheiten in anschaulichen Bildern vor das Auge führen und unauslöschlicher sie dem Herzen einprägen.« Gesch. Innoc. III. I. B. 1. Buch.

[1]) »Als Christus zu Petrus sprach: »»Du bist Petrus und auf diesen Felsen will ich meine Kirche bauen,«« sprach er nicht etwas persönliches und jeweiliges aus. Er sagte nicht: auf Dich habe ich meine Kirche gebaut, sondern er sprach ein ewiges Axiom der Zukunft aus. Von da an musste Petrus entweder schon hienieden unsterblich werden, oder das Axiom und Princip musste in einem Nachfolger in der Kirche fortleben.« J. Fürst Gagarin. Wird Russlands Kirche das Papstthum anerkennen? pag. V.

[2]) S. Aug. in Ps. contra part. Donat. Ugyanő máshol erről igy nyilatkozik: »Ipsa est ecclesia sancta, ecclesia una, ecclesia vera, ecclesia catholica, contra omnes haereses pugnans; pugnare potest, expugnari non potest. Haereses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite praecisa. Ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portae inferi non vin-

lekismeretes pontossággal szerkeszték s hagyák fen számunkra a római püspököknek sz. Péterrel kezdett s korukig vitt névlajstromát [1]).

---

cent eam.« L. de Symbolo ad Catechum. c. 6. — »Ecclesiam ne daemones quidem vincunt. Talis est ecclesiae magnitudo: vincit impugnata; insidiis appetita superat; contumeliis affecta splendidior evadit; vulnera excipit, nec ulceribus cadit; agitata fluctibus non demergitur; procellis impetita naufragium non patitur; luctatur, nec prosternitur, pugilatu certat, nec vincitur.« S. Chrysost. Hóm. in illud: Adstitit Regina etc. — Kevéssé ismeretes, pedig az apostoli széknek hitbeli ingadozhatlanságára s a hitőrzés tekintetébeni örök rendeltetésére nézve igen fontos, mit Liberius pápa († 366), midőn az ariánok által lenyügözött egyház legszomorubb napjaiban az üldözött sz. Athanáz püspök pártolása miatt Konstanc arián császár által Milánóba idéztetett, ennek válaszolt: »Imperator Liberio dixit: Quota pars es orbis terrarum, ut solus homini impio suffragari velis? . . . Liberius dixit: Etiamsi solus sim, fidei causa non idcirco minuitur.« Theodoret. Hist. Eccl. L. 2. c. 16.

[1]) »Fundantes igitur et aedificantes beati apostoli ecclesiam, Lino episcopatus ministerium tradiderunt, . . . Succedit autem ei Anacletus, post hunc autem tertio ab apostolis loco episcopatum sortitus Clemens. Huic autem succedit Evaristus, et Evaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus, et ab hoc Telesphorus, . . . ac deinceps Higinus, post Pius, post quem Anicetus. Quum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione et successione, ea, quae est ab apostolis in ecclesia traditio, pervenit usque ad nos.« S. Iraeneus, ap. Euseb. Hist. Eccl. L. 5. c. 3. — »Sedit prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus etc.« Opt. Milevit. L. 2. adv. Parmen. c. 3. — »Si ordo episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius et vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius ecclesiae figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram etc. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus etc.« S. Aug. epist. 53. ad Generos. — »Romae fuerunt primi Petrus et Paulus apostoli iidem et episcopi, deinde Linus, deinde Cletus, deinde Clemens etc.« S. Epiph. Haeresi 27. — Egyébiránt figyelemreméltó, mit e tekintetben Roscoe prot. iró mond: »Die Entstehung sowohl, als die lange und ununterbrochene Dauer der päpstlichen Regierung kann allerdings als eine in ihrer Art einzige Erscheinung in der Geschichte der Menschheit betrachtet werden. Für den Katholiken ist sie in der That der deutlichste

Méltó tehát, AA! hálát adnunk az Úrnak, hogy pápánk szerencsés választásában egyháza iránti örök szeretetét s igéreteinek csalhatlanvoltát ismét egy uj példával bizonyitá be. Miértis kegyes főpásztorunk rendeletének értelmében ma (vagy a jövő vasárnap, a szokott órában) Te Deum-mal s az Oltári-szentség kitétele mellett ünnepélyes istenitisztelet fog e szent helyen tartatni, hálaadásul az Istennek az uj pápa választásában hiveinek egyetemével közlött kegyelmeért. Ezen hála őszinte érzetével vegyetek abban részt, AA! egyszersmind pedig esedezzetek az Úrnak, miszerint mindenható áldásával tegye boldoggá s gyümölcsössé szent atyánk kormányát; adjon neki erőt azon nehézségek legyőzésére, bátorságot azon veszélyek meglábolására, és béketürést azon fájdalmak viselésére, melyekkel szent hivatala teljesitése jár; apostoli buzgalmának nyujtson sükert, érdemet s vigasztalást a hitetlenek felvilágositásában, a tévelygők megtéritésében, a szakadárok egyesitésében, s ekként földi országa határinak folytonos terjedésében siettesse általa viradását azon boldog napnak, melyen isteni igérete szerint egy akol leend és egy pásztor [1]); szóval teljesedjék az ő idejében az egyházra nézve a prófétának ama biztatása: „Megvigasztalja az Úr Siont és minden romjait: és az ő pusztaságát gyönyör helyévé és az ő sivatagát az Úr kértjévé alakitja át. Öröm és vigság, hála és dicséret fog abban találtatni [2]).

Beweis der Wahrheit seiner Religion, das fortdauernde Wunder, wodurch die göttliche Vorsehung sich als die beständige Beschützerin einer Kirche bewährt, die auch die Pforten der Hölle nicht überwältigen sollen." — Leben des Papstes Leo des zehnten übers. aus dem Englischen, 1. Bd. S. 6.

[1]) Joan. 10, 16.

[2]) Is. 51, 3.

XXXVII.

Fejedelem halála. — Uj fejedelem trónralépte.

Buzgó könyörgésink, melyekkel felséges fejedelmünk felgyógyulásaert esedeztünk, fájdalom, nem lőnek meghallgatva. Imádandó bölcseségében másként végzett az élet és halál Ura, s őt, kinek napjait a magunkéiból ohajtók pótolni [1]), e hó *n*-én e mulandó világból kiszólitá.

Nem lehet feladatom s gyönge tehetségemtől nem is telnék, habár csak főbb vonásokban is festeni elhunyt felséges urunknak tettdús életét, magas lelki tulajdonit, példás istenifélelmét, s ama kitünő erényeit, melyek által ő magára nézve apostoli dicsőséges nevezetét teljesen igazolta.

Az uralkodók rendeltetéséhez képest, az ő jótéteményeik s érdemeik közt nem mindig azok a legnagyobbak, melyeket a világ tud s magasztalva hirdet, hanem azok, melyek a fejedelmi közvetlen működés által s többnyire a sokaság előtt ismeretlen úton s módokon eszközöltetnek. Midőn a fejedelem elleneinek a birodalom nyugalmát s jólétét fenyegető cselszövényeit majd hatalmas szavának sulya majd célszerü intézkedései által meghiusitja: midőn a közbéke áldásinak biztositása végett a külhatalmasságokkal szorosb szövetségre lép: midőn a birodalmi népek iparának emelése, a kereskedelem tágitása, a termékek s kézmüvek kivitelének könnyitése s a közlekedési eszközök szaporitása végett a külkormányokkal szerződéseket köt: — mindezek oly nagyszerü s kiszámithatlan hatásu jótétemények, melyeknek boldogitó gyümölcseit a népek ugyan élvezik, de eredetüket s létesülésüket inkább sejthetik, mint

[1]) Szépen mondá sz. Ambrus, Valentinián császárról: »Quem nostrae vitae temporibus fulcire cuperemus, ut de nostris annis viveret, qui fungi non potuit suis.« De obitu Valentin. Imp.

ismerik [1]). Ezek tekintetében a fejedelmek a szülőkhez hasonlíthatók, kik egy hajdani bölcs helyes észrevétele szerint legnagyobb jótéteményeiket gyermekeik tudtán kivül éreztetik velök [2]).

Josiásról, Juda legjámborabb királyai egyikéről igy szól az irás: „meghalt és eltemettetett az ő atyjainak sírboltjában, és egész Jerusalem siratá őt“ [3]). A mi néhai uralkodónk ő felsége is, miután lefutá a Gondviselés által eléje szabott pályáját, örök nyugalomra szállt, s felséges családja sírboltjába temetve [4]), őseinek koporsói közt aluszsza már a sír hosszu álmát, munkás s eredménydús életének maradandó emlékezetét hagyván maga után. Az ő

---

[1]) Erre illik Aranyszáju sz. János ama mondása: »Non tantum pro manifestis beneficiis, sed pro iis, quae non sunt manifesta, et quibus vel inviti afficimur, agamus gratias.« Hom. 19. in epist. ad Ephes.

[2]) »Beneficiorum, quae a parentibus accipimus, maxima sunt, dum aut nescimus, aut nolumus.« Seneca.

[3]) 2. Par. 35, 24.

[4]) A római törvények által tiltva levén a városbani temetés, — »Hominem mortuum, ugy mond a Lex XII. Tabular. apud Cicero n. de Leg. L. 2. c. 58. in urbe ne sepelito, neve urito,« — a püspökök és papokon kivül a császárok az elsők, kiknek az egyház a templombani temetést megengedte, de eleinte csak annak tornácában. Igy irja nagy Konstantinról Özseb, Vit. Constant. L. 4. c. 71. »quod maxime cupierat, locum (sepulturae) juxta apostolorum memoriam (a tizenkét apostol konstantinápolyi templomát érti) concessit ei Deus.« Hogy ez kün a tornácban történt, Aranyszáju sz. János bizonyitja: »Constantinum magnum filius ita demum ingenti honore se affecturum cedidit, si eum in piscatoris vestibulo conderet.« Hom. 26. in II. Cor. Szép, mit ugyanő erre vonatkozólag ir, L. quod Christus sit Deus c. 8. »Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant. non si prope apostolos, sed si vel extra eorum vestibula, diademate redimita sua corpora sepeliantur, fiantque dein piscatorum ostiarii reges.« — Midőn a Milánóban meghalt nagy Theodóz teste a császárok konstantinápolyi sírboltjába viendő volt, sz. Ambrus ez alkalommal Honor császár jelenlétében tartott halotti beszédét ekként fejezé be: »Beata plane urbs, quae paradisi incolam suscipis, et habitatorem supernae illius civitatis augusto sepulti corporis tenebis hospitio.«

elhunytát kesergő fölséges családja s birodalma népei a próféta ezen szavait tüntetik elénk: „A király zokog, a fejedelem gyászba öltözik, és a föld népének kezei remegnek“ [1]).

Ezek számából levén mi is, AA! kegyes főpásztorunk boldogult felséges urunk lelkéért megyeszerte ünnepélyes istenitiszteletet rendelt, mely nálunk e hó *n*-én a szokott délelőtti órában fog tartatni. Nem kétlem, hogy erre kötelességtek érzetében minden további felhivásom nélkül is meg fogtok jelenni, a gyászmise alatt érette velem egyesülten Istent kérendők: miszerint érdemeit ottfen dicsőült szenteinek hervadhatlan csillagkoronájával jutalmazza, adjon lelkének örök nyugalmat s az elenyészhetlen világosság fényeskedjék neki [2])!

Ezen halotti végtisztelet teljesitését a jövő vasárnapon egy más ünnepély követendi. T. i. boldogult fejedelmünk elhunytával a trón az örökség jogán az ő elsőszülöttjére szállván, uralkodó fejedelmünket *N.* ő császári s királyi apostoli fölségében tiszteljük, méltán örvendve, hogy nagy Istenünk, ki által, mint ő maga mondja, uralkodnak a királyok [3]), s ki a próféta szerint a magasságban uralkodik az emberek országa fölött s ezt tetszése szerint osztja [4]), uj fölséges urunkban oly fejedelemmel kivánt minket boldogitani, kinek egyhanguan dicsőitett tulajdonai magasztos méltóságára uj fényt deritenek.

Fölséges urunk trónralépte teszi tehát a jövő vasárnapi ünnepélynek mind indokát mind tárgyát. És pedig a szent

---

[1]) Ezech. 7, 27.

[2]) Az elhunyt fejedelmekért tartott engesztelő áldozatoknak a keresztény hajdankorban több példáját találjuk. Igy Özseb bizonyitja, Vit. Constantin. L. 4. c. 71. nagy Konstantinról, miként a papok őt »divinis caerimoniis ac mystico sacrificio et sanctarum precum communione honoraruut.« Sz. Ambrus de obitu Valentin. Imp. igy szól: »Date manibus sancta mysteria: pio requiem ejus poscamus affectu«; de obitu Theodos. Imp. pedig igy: »Da Domine requiem perfectam servo tuo Theodosio, requiem illam, quam praeparasti sanctis tuis.«

[3]) Prov. 8, 15.

[4]) Dan. 4, 14.

mise kezdetén „Te Deum“-ot énekelve, hálát adandunk a Mindenhatónak, hogy benne minket új fejedelemmel ajándékozott meg, a szent mise alatt pedig esedezni fogunk, hogy az ő országlását tegye a jó Isten reánk nézve boldoggá, reá nézve dicsőségessé s az egyházra nézve békejének védelme, szabadságának s jogainak tisztelete s hatásának biztositása által üdvössé [1]); adjon neki valódibb dicsőséget, mintaz, melyet az emberek csodálnak, szilárdabb nagyságot mint az, mely az ingatag szerencsétől függ, biztosb halhatlanságot mint az, melyet a történelem igér, s alaposb reményt mint az, melylyel a világ kecsegtet; adjon neki bölcs s istenfélő tanácsosokat; áldja szándokait; szerencsésitse fegyvereit, s miként hajdan sz. Gergely pápa Phokas keleti császárnak ehhez intézett örvendező levelében kiváná, vezérelje kegyelmével gondolatait s cselekedeteit; sugalja neki a Sz.-Lélek által mikor kelljen igazságot, mikor kegyelmet gyakorolnia, s engedje, miszerint földi országában dicsőittessék, az évek hosszu folyta után pedig a menyei ország örök boldogságában részesittessék [2]).

---

[1]) Sz. Anzelm, L. 4. epist. 9. Balduin jerusalemi királyhoz trónralépte alkalmával egyebek közt igy ir: »Precor vos, et Deum oro, quatenus sub lege Dei vivendo voluntatem vestram voluntati Dei subdatis. Nec putetis, sicut multi mali reges faciunt, ecclesiam Dei quasi domino ad serviendum esse datam, sed sicut advocato et defensori esse commendatam. Nihil magis diligit Deus in hoc mundo quam libertatem ecclesiae suae. Qui ei volunt non tam prodesse quam dominari, procul dubio Deo probantur adversari. Liberam vult Deus sponsam suam, non ancillam.« — Justin császár uralkodása kezdetén e szavakkal ajánlá magát Hormisdas pápának imáiba: »Precamur proinde, ut sanctis orationibus vestris divinae potentiae supplicetis, quatenus initia nostri roborentur imperii.« Erre adott válaszában a szent pápa egyebek közt azt irja: »Superest, ut ecclesiae, quam laborare cernitis, manus vestrae solatia porrigatis.« Epist. 27. ad Just. Aug.

[2]) »Gloria in excelsis Deo, qui juxta quod scriptum est, immutat tempora et transfert regna . . . Omnipotens Deus in cuncta cogitatione et opere eor vestrae pietatis suae gratiae manu teneat, et quaeque juste, quaeque clementer agenda sunt, inhabitator vestri pectoris Spiritus S. benigne disponat, ut et temporali

XXXVIII.

Fejedelem születésnapja.

E hó *n*-ike, mint ő császári kiráiyi apostoli fölsége uralkodó fejedelmünk születésének örvendétes napja az isteni gondviselés által magas kormánya alá rendelt birodalom területén, mint méltó, ünnepélyesen szokott évenként megületni.

Császárainak születésnapját már a pogány római nép áldozatok színjátékok s egyéb pompás közmulatságokkal ünneplé, s annak ünneplését később a keresztény római császárok törvény által is meghagyták [1]), azon kikötés mellett, hogy e pompánál mindaz, mi pogány eredetü s minőségü volt, mellőztessék [2]). Mi fejedelmeink születésnapját ha nem oly tomboló vigalmak s

---

regno vestra clementia sublimetur, et post multorum annorum curricula ad coelestia regna pertingat.« S. Greg. M. L. 13. epist. 31. ad Phoc. Imp. — Habsburgi Rudolf császárnak több levelét birjuk, melyeket amint 1273-ban megválasztatott, némely zárdákhoz intézett, lakóikat kérvén, hogy szerencsés uralkodásáért imádkozzanak. Ezek egyikében bizonyos domokos-apáca közönséget igy szólit fel: »universitatem vestram votis supplicibus duximus requirendam, quatenus nobis et inclytae Annae Romanorum Reginae, consorti nostrae charissimae, divinae omnipotentiae gratiam vestris piis interventionibus acquiratis, et ejus admiranda potentia faciat per gratiam fortissima, quae sunt per naturam fragilia; debilitatem nostram virtute corroboret, detque nobis prosequi quod commisit, quatenus christianus populus una nobiscum in pulchritudine pacis et requie opulenta consideat tandem claritatis perpetuae vadiis illustrandus.« Epist. 3. in Cod. Carolino edition. Cencii.

[1]) »Praetores natalibus nostri numinis scenicas populo praebeant voluptates.« Arcadius Imp. Cod. Theod. L. 6. tit. 4. de Praetor. Leg. 29. Ugyanott több ilynemü rendelet foglaltatik.

[2]) »Excedens cultura hominum dignitatem superno Numini reservetur.« Ibid. tit. 4. de Imag. Leg. 1. Szinte e törvényben a körülhordatni szokott császári szobrokról mondatik, hogy ez történjék, »sine adorationis ambitioso fastigio, ut ornamentum diei, vel loco et nostrae recordationi;« sőt ha e nap vasárnapra esnék, »nullus solis die populo spectacula praebeat, nec divinam venerationem confecta solennitate confundat.« Cod. Theod. L. 15. tit. 5. de Spectac. Leg. 2.

a bálványozásig fajult tisztelgések közt, de minden kényszer nélkül és igy az önkénti hódolat érdemével méltóbb módon ünnepeljük, mint ama régiek [1]). A keresztény állampolgárok t. i. e napon az egyházba sietnek, hogy ott szív s lélekben egygyé olvadva, fejedelmeik földi s örök boldogságára irányzott buzgó kivánatikat az áhitat szárnyain vigyék a királyok királyának s az uralkodók Urának szent szine elé.

A jobbágyi hűség s hódolat érzeténél fogva az emlitett napon mi is ezt teendjük, AA! s e szent helyen hálát adva nagy Istenünknek azon kegyelmeiért, melyeket fölséges fejedelmünkkel, s azon jótéteményeiért, miket általa velünk közlött, könyörögni fogunk: miszerint őt hatalmas jobbjával minden rosztól őrizze s ótalmazza, népei boldogitására irányzott törekvéseit ohajtott sükerrel áldja, napjait az emberi kor végső határaig terjeszsze, egykor pedig fáradalmait s érdemeit menyei országában örök dicsőséggel jutalmazza [2]).

[1]) A különbséget, mely e tekintetben a keresztények és pogányok közt létezett, e szavakban emeli ki Tertullián, Apolog. c. 35 »Verae religionis homines etiam solennia eorum conscientia potius quam lascivia celebrant.« Ide tartozik, mit Seneca mond, L. 1. de clement. c. 19: »Quid pulchrius est quam vivere optantibus cunctis, et vota non sub custode nuncupantibus?«

[2]) A »Quaesumus, omnipotens Deus, ut famulus tuus, qui tua miseratione suscepit regni gubernacula etc.« kezdetü collecta már a nagy Gergely sacramentárában találtatik. Ugyanott ily cim alatt: »Missa votiva pro Rege,« eme szép praefatió áll: »Vere dignum . . . aeterne Deus. Qui es fons immarcescibilis lucis et origo perpetuae bonitatis, Regum consecrator, dignitatumque largitor. Cujus ineffabilem clementiam votis omnibus exoramus, ut famulum tuum (Illum), quem regalis dignitatis fastigio voluisti sublimari, sapientia ceterarumque virtutum ornamentis facias decorari. Et quia tui est muneris, quod regnat, tuae sit pietatis, ut feliciter agat, quatenus in fundamento Fidei, Spei, Caritatisque fundatus, peccatorum labe abstersus, de visibilibus et invisibilibus hostibus triumphator effectus, subjecti populi augmento, prosperitate et securitate exhilaratus, cum eis mutua dilectione connexus, et transitorii regni gubernacula inculpabiliter teneat, et ad aeterna gaudia te miserante perveniat. Per Christum etc.« — Sz. Ambrus Gratián császárhoz irt egyik levelét e fohásszal végzi: »Beatissimum te et florentissimum Deus omnipotens

XXXIX.

Fejedelem névnapja.

Az apostol azon rendeletét, hogy tartassanak könyörgések a királyokért és valamennyi felsőbbségért [1]), az egyház kezdet óta hiven teljesitette [2]), s ha a legrégibb sz. atyák s egyházi irók bizonysága szerint naponként imádkozott ama pogány császárokért, kiknek iszonyu zsarnoksága őt kérelhetlenül üldözé, s vérben kereste elfojtani [3]), annál inkább imádkozik azon fejedelmekért, kik, miként a mi fölséges urunk, benne anyjokat tiszte-

---

Pater Domini nostri Jesu Christi tueri aetate prolixa, et regnum tuum in summa gloria et pace perpetua confirmare dignetur, domine Imperator auguste, principum gloriosissime.« Epist. 2. ad Grat. Aug. — »Hoc est, quod vobis optamus, et pro vobis oramus: ut et hic fideliter, et illic feliciter regnetis.« S. Bern. epist. 45. ad Ludov. Reg.

[1]) 1. Tim. 2, 2.

[2]) Honunk főpásztorai is az apostol ezen rendeletére hivatkoznak Coloman. Decr. L. 2. c. 6. »Ex auctoritate apostoli pro regis nostri salute et regni ejus stabilitate in omnibus quotidie ecclesiis orandum censemus.« — I. Ferdinánd iránti érzelmeiket az országosan egybegyült rendek eme fohászban fejezék ki: »Ut Majestatem Suam cum serenissimis liberis feliciorem in dies, omnibusque fortunae donis affluentem et incolumem conspiciant, a Deo O. M. precantur omnibus votis.« Ferd. I. Decr. 11. anni 1548. Art. 2.

[3]) »Oramus etiam pro Imperatoribus, pro ministeriis eorum ac potestatibus saeculi.« Tert. L. ad Scapul. c. 2. — »Nos pro salute Imperatorum Deum invocamus aeternum, precantes illis vitam prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum.« — Id. Apolog. c. 30. — »Nos unum Deum, omnium rerum opificem, qui Valeriano et Gallieno sacratissimis imperatoribus imperium tradidit, colimus et adoramus. Huic continuas preces offerimus pro imperio illorum, ut inconcussum permaneat.« S. Dionys. Alexandr. M. epist. ad Aemil. Praesid. ap. Euseb. L. 7. c. 11. Idézhetők volnának még e részben S. Cypr. ad Demetrian. Origen. L. contra Celsum. Arnob. L. 4. adv. Gentes stb.

lik [1]), s azt, hogy fiai közt elsőszülötteknek hivatnak, cimeik legdicsőbbikének tekintik [2]). Ezt a hivek erre különösben kinálkozó alkalmakkor kiválólag is szeretik teljesiteni. Ily alkalom nyilik e hó *n*-én, ugymint melyen szent *N*. ünnepét és igy abban fölséges uralkodónk névnapját fogjuk ülni.

Hajdan a keresztények különös áhitatossággal ünnepelték ugyan nem csak születésnapjokat [3]), hanem mivel gyakran csak felnőtt korukban s rendszerint húsvét s pünkösdkor keresztelteték meg, egykori keresztségök évnapját is [4]): de mivel ez utóbbinak a keresztségi kegyelem meghálalására s a keresztségi fogadalom megujitására irányzott ünneplése a névnapéval célban tulajdonkép megegyez, a névnap ünneplésének szép

---

[1]) Ily értelemben mondá a 4-ik századbeli milevei Optát, L. 3: »Merito Paulus docet orandum esse pro regibus et potestatibus etiamsi talis esset imperator, qui gentiliter viveret: quanto magis quod christianus, quanto quod Deum timens, quanto quod religiosus, quanto quod misericors?«

[2]) »Quid enim honorificentius, ugy mond sz. Ambrus, epist. 30. ad Valentinian. Imp., quam ut imperator ecclesiae filius esse dicatur? imperator enim bonus intra ecclesiam, non supra ecclesiam est.«

[3]) A Geláz sacramentárában ily cim alatt: Oratio in Natale genuinum több collectát találunk; egyik ezek közül igy szól: »Deus, qui saeculorum omnium cursum ac momenta regis, exaudi nos propitius et concede: ut famulo tuo (Illi), cujus natalem divini celebramus consecratione mysterii, longaevam largiaris aetatem: quatenus fidei ejus augmento, multisque annorum curriculis haec solennitatis devotio perseveret. Per Dominum etc.«

[4]) A húsvét ideje évenként különbözvén, természetes volt, hogy az egyébként húsvétkor történt keresztelés évnapja a húsvét napjával meg nem egyezett, de épen ezért e keresztségi évnap hajdan »Pascha annotinum«-nak neveztetett. A Géláz sacramentárában e napra ily cim alatt: Orationes et Preces de Pascha Annotino« saját mise foglaltatik, melynek collectája igy szól: »Deus qui renatis fonte baptismatis delictorum indulgentiam tribuisti, praesta misericors: ut recolentibus hujus nativitatis insignia, plenam adoptionis gratiam largiaris. Per Dominum etc.« — praefatiója pedig igy hangzik: »Vere dignum etc. aeterne Deus, et redemtionis nostrae festa recolere, quibus humana substantia, vinculis praevaricationis exuta, spem resurrectionis per renovatam originis dignitatem assumsit. Et ideo etc.«

szokása a közép századokban akkor lett közönségessé, midőn a keresztség már nem kizárólag húsvét s pünkösd előszombatjain, hanem mindennap kezdett kiszolgáltatni, s a keresztelendőknek igen gyakran épen azon szent neve adatott, kinek ünnepe a keresztség napjára vagy ennek közelébe esett. Ekként ma a hivek keresztségök szent emlékezetét kétszer ülik: t. i. születésök napján, melyen egykor nem csak testileg jöttek a világra, hanem a keresztségben lelkileg is ujraszülettek, és azon dicsőült szent napján, kinek nevére keresztelteltettek.

Védszentének közelgő ünnepét, mint más jámbor keresztények, kétségkivül áhitatosan megüli fölséges urunk is, s noha ahhoz, ő fölsége saját kivánatára semmi külső ünnepély s nyilvános polgári tisztelgés kötve nincs, de miután méltó, hogy fejedelmük személyes ünnepeiben is osztozzanak az állampolgárok: fölséges urunk neve ünnepét a szokott órában tartandó szent miseáldozattal mi is meg fogjuk ülni, s azt, mi a külfényben hiányozni fog, a Mindenhatóhoz küldendő kivánatink buzgalmával pótolni, őt a minden kegyelem adóját alázatos szívvel kérendők, miszerint fölséges urunkat áldásinak bőségével halmozza, az országlás terhes munkájában világositsa, vezérelje, támogassa, egykor pedig védszentének örök boldogságában részesitse!

XL.

Fejedelem trónraléptének évnapja.

E hó *n*-ke azon jelentékeny nap, melyen *n*-év előtt dicsőségesen uralkodó császár s apostoli királyunk ő fölsége, Isten kegyelméből őseinek trónjára lépett. Ha császárjaik trónfoglalása napját már a hajdani rómaiak a birodalom születésnapjá-

nak nevezék [1]) s ünnepélyesen megülék, azt fejedelmeik irányában a keresztények évenként annál szivesb örömmel szokták megülni, minthogy abban egyszersmind a tőlök vett jótétemények emlékezetét ünneplik, szemeik előtt tartván, hogy a fejedelmek sz. Ágoston szavai szerint, midőn felettünk uralkodnak, egyszersmind mindnyájunk javát munkálják, mindnyájunknak szolgálnak, s önboldogságukat nem a hatalom büszke érzetében, hanem csak a használhatás tehetségében helyezik [2]).

Mi fölséges urunk ezen főünnepnapját nem ülhetjük meg méltóbban, mint ha azon Isten előtt testi s lelki javáért, hosszu életeért s szerencsés országlásaért esedezünk. Már az apostol által sürgetett szoros kötelmünk ez [3]), melyet nagy Gergely pápa e szavakban fejez ki: „A mi legkegyelmesb s istenfélő urunk s császárunk életeért és szelidlelkü hitveseért és az ő jámbor magzatiért mindig imádkoznunk kell“ [4]).

---

[1]) »Parem necesse est haberi reverentiam nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia, vel ortus imperii protulerunt.« Cod. Theod. L. 2. Tit. 8. de Feriis Leg. 2. Megkülönböztetésül a császárok születésnapja »genuinus natalis dies«-nek neveztetett. Mind a kétnemü születésnapról szól egyebek közt az ifj. Plinius Trajan császárhoz irt leveleiben; és pedig a valóságosról epist. 89. igy: »Opto, Domine, et hunc natalem et plurimos alios quam felicissime agas etc.« a másikról pedig epist. 60. igy: »Diem, Domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris laetitia celebravimus, precati Deos etc.;« hogy itt a trónralépés évnapját kell érteni, kitetszik Trajan válaszából, melyben e napot uralkodása születésnapjának (diem imperii mei) nevezi.

[2]) »Etiam qui imperant, serviunt iis, quibus videntur imperare: neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, nec principandi superbia, sed providendi misericordia.« S. Aug. L. 19. de Civ. Dei c. 15.

[3]) 1. Tim. 2, 2. E kötelem teljesitéséről igy irt az aquileai zsinat Gratián, Valentinián és Theodoz császároknak: »Per singulas quasque ecclesias quotidianas apud Deum nostrum pro imperio vestro celebramus excubias.« S. Ambr. epist. 12.

[4]) »Pro vita piissimi et christianissimi domni imperatoris nostri et tranquillissima ejus conjuge et ejus mansuetissima sobole semper orandum est.« S. Greg. M. L. 11. epist. 46. ad Isacium

Azért AA! mi azon jeles napot a szokott órában ünnepélyes szent misével megülendvén, kérni fogjuk a Mindenhatót, hogy fölséges urunk s királyunkra e napot még számtalanszor fölkeltse, s javunkra célzó törekvéseit sükeresitvén, azokat jobbágyainak tántorithatlan hűségében s szakadatlanul növekedő boldogságában már itt bőségesen jutalmazza! Midőn az irás szerint Betszabe azon kéréssel járult Dávid királyhoz, hogy fiát Salamont nevezné utódjának, őt ekként üdvözlé: „Éljen a király mindörökké!“ [1]). Mi, AA! szemeink előtt tartva mindnyájunk halandóságát s rendeltetésünk örökvoltát, eme kivánatot ily alakban fogjuk fölséges urunkra alkalmazni: Éljen királyunk itt az emberélet legvégsőbb koraig, éljen egykor Isten menyei országában örök időkig!

XLI.

Fejedelem házassága.

Elhatott hozzánk is azon örvendetes hir, hogy uralkodó fejedelmünk ő cs. kir. apost. fölsége *n.* fejedelemnek *N.* leánya ő fenségét hitvesének választván, benne oly közönségesen dicsért s magasztalt fejedelmi hölgygyel fog e hó *n*-én házasságra kelni, ki a szív s lélek legnemesb tulajdonaiban tündökölve, neme erényei-

---

episc. Jeros. Ugyanő L. 11. epist. 45. ad Theoctistam Patriciam igy szól: »Pro piissimis et benignissimis imperatoribus nostris continue nobis orandum est, ut eorum vita cum suis omnibus protegente coeli gratia, per longa tempora et tranquilla servetur.« — »Érdemesnek tartjuk itt idézni azon könyörgést, melyet Özseb szerint nagy Konstantin rendeletéből a birodalmi katonák minden vasárnap imádkozni tartoztak. »Te solum agnoscimus Deum, te regem profitemur, te adjutorem invocamus. Tui muneris est, quod victorias retulimus, tibi ob praeterita bona gratias agimus et futura a te speramus. Tibi omnes supplicamus, utque imperatorem nostrum Constantinum cum piissimis ejus liberis incolumem et victorem nobis diutissime serves, rogamus.« De vit. Constant. L. 4. c. 20.

[1]) 3. Reg. 1, 31.

nek szelid sugarival uj fényt árasztand a trónra, melynek birtokában fölséges férjével osztozni fog.

Ne higyük, AA! hogy azon ragyogó pompa s dicsőség, mely a fejedelmek székét s személyét környezi, minden baj s keserüségtől ment. Nagy Istenünk e siralomvölgyben senkinek nem szánt paradicsomot, s imádandó bölcseségében ugy akarta, hogy itt a méltóság fokozatával a teher szoros arányban álljon, s mennél magasb polcot foglal el embertársai közt s felett valaki, annál több gond s fáradalommal kelljen küzdenie [1]). Igy van ez fölséges fejedelmünkkel is, ki nagyszerü feladatának nehézvoltát tekintve, méltán felkiálthat Salamonnal: „Te tevél, Uram, engem királylyá ezen nagysokaságu néped fölött, mely megszámithatlan, mint a föld pora. Adj tehát nekem bölcseséget s értelmet, hogy járhassak s kelhessek a te néped előtt: mert vajjon ki képes máskép e nagy népet igazgatni?“ [2]), s azért méltán örvendhetünk, hogy tömérdek foglalatosságinak sulyától nyomva, ezentúl fölséges hitvesének meghitt társaságában élvezhetendi a családi élet szelidebb örömeit is, s benne feltalálta azt, kinek gyöngéd részvéte az ő gondjait enyhitse, aggodalmit oszlassa, fáradalmit édesitse, s munkateljes napjaira a házi megelégedés boldogságának derüjét hintse.

Méltó levén, hogy fölséges urunk házi örömeit s személyes ünnepeit szives részvéttel kisérjük, ez a jelen esetben annál inkább helyén van, mert midőn egyes polgárok házasságukban csak saját boldogságukat keresik, kegyes fejedelmünk az ő fölséges hitvesében birodalma boldogságát is kivánja biztositani [3]).

---

[1]) „Pone, quem volueris, statum: non apud infima, non apud summa requiescitur; gravem turbinis sortem utraque conditio non effugit: subjacet contumeliae minor, major invidiae.“ S. Eucher. epist. ad Valerian.

[2]) 2. Par. 1, 9. 10.

[3]) Sigibert és Brunihild franchoni király és királynő menyegzőjére irt epithalamiumát a 6-ik s 7-ik századokban élt s verseinél s viszontagságainál fogva ismeretes Fortunatus Venantius püspök ezen versekkel végzi:

Eszerint tehát kedves kötelmünket teljesitendjük, midőn mélt. főpásztorunk rendeletéhez képest is a mai (vagy jövő vasárnapi) szent mise alatt mindnyájan buzgó szívvel kérendjük a Mindenhatót, hogy fölséges urunk s királyunknak házassági szövetségére öntse ki malasztinak árját, tegye azt legkésőbbi unokáink koraig tartóvá, minden boldogság bőségében s a termékenység áldásában gazdaggá, s az abból származandó fölséges ivadéknak a birodalom fölötti uralkodását a napok fogytaig terjeszsze [1])!

XLII.

Fejedelemnő halála.

Hozzánk is elérkezett, AA! azon gyászos, azon leverő hir. hogy dicsőségesen uralkodó fejedelmünk fölséges hitvese, *N. N.* legkegyelmesb asszonyunk e hó *n*-én az örökkévalóságba költözött.

A nőknek, még a legmagasb állásuaknak is, életét a tör-

»Ambo pares genio, meritis et moribus ambo,
Sexum quisque suum pretiosis moribus ornans;
Auspiciis vestris cunctorum gaudia surgant,
Pacem mundus amet, victrix concordia regnet,
Sic iterum natis celebretis vota parentes,
Et de natorum teneatis prole nepotes.«

[1]) Szép példáját találjuk a második században élt Athenagorásnál annak, mint könyörögtek az első keresztények a császárokért egyebek közt azon tekintetben is, hogy, a mi egyébként a római pogány századokban' Augustustól kezdve nagy Konstantinig oly igen ritka eset volt, császári trónjokat fiaik örökölhessék: »Nos, ugy mond, pro imperio vestro preces ad Deum fundimus, ut filius, quod justissimum est, in regno olim succedat, utque imperium vestrum magis magisque semper augeatur, denique omnia ex animi sententia vobis eveniant, quod et nobis salutare fuerit, ut quietam tranquillamque vitam degentes, vobis interim ad quaelibet imperata prompte inserviamus.« Legat. pro Christian. — A 7-ik században élt, Hincmár rheims-i érsek, midőn kopasz Károly leányát Juditot az ángol királylyal megeskette, amarra a menyekzői mise közben ezen áldást adta: »Benedic, Domine, hanc famulam tuam, qui regna regum a saeculo moderaris. Amen. — Da ei de rore coeli et de pinguedine terrae, abundantiam frumenti et vini: ut serviant illi ac semini ejus populi — Amen etc.« Opp. Hincmari Rhem. T. 1. p. 812.

ténetirás igen ritkán szokta lapjaiba jegyezni. A két nem hatáskörét, egyaránt szép, egyaránt fontos, habár egymástól különböző működését szorosan kiszabta az isteni bölcseség, s midőn a férfi arca veritékében keresi a maga s az övéinek kenyerét, s terhes munkájában viseli is de édesiti is a paradicsomban Ádám ősatyánkra kimondott átkot, s midőn, ha családja java, becsülete s ótalma, s a fejedelem és hon iránti kötelmének érzete úgy kivánja, semmi fáradságot nem kimél, semmi veszélytől vissza nem retten: a nőnek azon szerényebb feladat jutott, hogy mint hű s engedelmes hitvestárs s mint házának asszonya, legyen férjének az élet minden viszonyaiban tanácsadója, segélye s vigasztalója; hogy háza belügyeit gondosan vezesse; hogy övéi közt intései s példájának bájereje által erényt tenyészszen, s hogy gyermekeit az igaz hitben s isteni félelemben növelvén, ez által mind ezek mind önmaga üdvözségét biztositsa [1].

Mi volt e tekintetben elhunyt fölség. asszonyunk? uralkodó fejedelmünk ő fölségének határtalan fájdalma s azon ezrek jajai tanusitják, kikre kimerithetlen bőkezüségének jótéteményeit szakadatlanul árasztá. Az emberek gyakran épen csak a világ magasztalásiban keresik s nyerik el tetteik minden bérét: nem ugy van ez elhunyt fölséges asszonyunk erényeivel s istenes műveivel; a világ hiu tapsain s dicséretein felül voltak emelve azok; indokuk, végcéljok s többnyire tanujok is egyedül az Isten volt, s azért reá illenek a Titkoslátás ama szavai: „Boldogok a halottak, kik az Úrban multak ki: . . mert az ő műveik követik őket“ [2].

---

[1]) Ily értelemben veendők az apostolnak 1. Tim. 2, 15. eme szavai: »Salvabitur autem (mulier) per filiorum generationem, si permanserit in fide et dilectione et sanctificatione cum sobrietate,« miután az eredetiben μείνωσιν = »permanserint« áll, s ekként ezen ige a gyermekekre s az anyáknak ezek jámbor növelésében szerzett érdemére vonatkozik. l. Weitenauer, Epistolae Paulinae, caeteraeque Canonicae cum Apocal. p. 253.

[2]) Apoc. 14, 13.

Méltán osztoznak tehát fölséges urunk igazságos fájdalmában a népek milliójai; mert ha ő az elhunytban a hitvesek legjobbikát kesergi, ők benne legerényesb asszonyuk s legkegyesb anyjok vesztét siratják. E veszteség után nem marad egyéb hátra, AA! mint elhunyt fölséges asszonyunk emlékezetét áldásban s tiszteletben tartani, főleg pedig lelke örök üdveért Istennek esedezni. Ezt kegyes főpásztorunk rendeletéhez képest is az e hó *n*-én tartandó ünnepélyes halotti szent mise alkalmával fogjuk különösen teljesiteni. Nem kétlem, hogy eme gyászünnepen buzgó készséggel fogtok megjelenni, s hogy a mindenható Istent velem egyesülten fogjátok kérni: miszerint áldott emlékezetü fölséges asszonyunkat helyezze választottainak örök dicsőségébe, egyszermind pedig fölséges urunk s királyunk fájdalmát égi vigasztalásinak balzsamával enyhitse [1])!

XLIII.

Fejedelem betegsége.

O cs. kir. apostoli fölsége terhes betegségének gyászos hire mindnyájunkat mély fájdalommal tölt el. Valamint a gyermekek atyjok szenvedése fölött, ugy aggódnak a hü jobbágyok is, midőn fejedelmök sulyos betegség rohamával küzd; az élet és halál mindenható Urától várván ilyenkor segélyt, az ő házába sietnek, s az imádságban keresnek irt reményt s vigasztalást.

A fejedelmekérti könyörgés kötelme az evangeliumnál ré-

---

[1]) Ide illik, mint sz. Ambrus epist. 39. ad Faustinum, ezt elhunyt nővérének halála fölött vigasztalandó, ir: »Itaque non tam deplorandam, quam prosequendam orationibus reor, nec moestificandum lacrymis, sed magis oblationibus animam ejus Domino commendandam arbitror.«

gibb. „Imádkozzatok, mondá a babiloniai fogságban levő zsidóknak a próféta, imádkozzatok Nabukudonozor királynak és fiának Baltazárnak életeért, hogy legyenek az ő napjaik mint az ég napjai a földön, s hogy élhessünk az ő árnyékukban, és sokáig szolgálhassunk nekik“ [1]). Ezt sürgeti az apostol is, midőn meghagyja, hogy tartassanak könyörgések a királyokért, miszerint nyugodtan s békében élhessünk kormányuk alatt, „mert ez, ugy mond, jó és kedves a mi Üdvözitő Istenünk előtt“ [2]).

Hiven teljesiték e kötelességöket már az első keresztények, midőn az egyházi irók bizonysága szerint a császár hosszas életeért, szerencsés országlásaért, hadainak győzhetlenségeért s mindazért, mit ő mint ember s mint császár ohajthat, esedeztek [3]). De teljesiti ezt a mai napig is az egyház, midőn a mise legszentebb részében, a canonban, a fejedelem testi s lelki boldogságáért könyörög [4]). E kötelesség az apostol parancsán kivül alapszik a fejedelem azon magas méltóságát illető mély tiszteleten, mely szerint ő Istentől nyert hatalmánál fogva mintjobbágyainak ura, atyja skormányzója magasztos fölségében itt a földön minden más nagyságot felülmul [5]); alapszik továbbá a közboldogságra célzó fáradalmiért tartozó halaérzeten [6]); — de alapszik még az egyház saját érdekén is: mert

---

[1]) Bar. 1, 11. 12.

[2]) 1. Tim. 2, 2. 3.

[3]) „Regem cole, sed eum diligendo cole, eique parendo et orando pro eo.“ S. Theophil. Antioch. L. 1. ad Autol. c. 11. Több ily idézet látható e köt. 260-ik lapj.

[4]) A császároknak s illetőleg a királyoknak a canonbani említése feltaláltatik a sz. Vazulnak és Aranysz. sz. Jánosnak tulajdonitott liturgiákban s a legrégibb sacramentárokban, minők a Gelasianum, Gregorianum, Gallicanum vetus, Mosarabicum stb.

[5]) „Omnibus major, solo Deo minor.“ Tertull. Apol. c. 30. — „Quod temperamus majestatem Caesaris infra Deum, magis illum commendo Deo, cui soli subjicio.“ Id. ibid. c. 33.

[6]) Igy I. Agapet pápa 536-ban Justinián császárhoz irt levelében bizonyossá teszi őt, hogy jótéteményeiért tartozó háláját az egyház a sz. mise alatti könyörgései által fizetendi le: „Unde ego

ha egy részről sz. Agoston szerint a keresztény császárokat nem azért kiáltjuk szerencséseknek, hogy sokáig országlának, hogy koronájokat fiaiknak hagyták, hogy ellenségeiket legyőzék: hanem hogy igazságosan uralkodtak, s hatalmukat az igaz hit terjesztésében Isten szolgálatára fordíták [1]), — más részről az egyház is a béke s nyugalom áldásit csak egy jámbor fejedelem erélyes ótalma alatt élvezheti, 's jótékony hatását teljes mértékben csak ugy fejtheti ki, ha ez neki kezére jár, s ha sz. Izidor szerint a földi hatalom sükeresen támogatja azt, mit ő szóval hirdet [2]).

E keresztény kötelességünk teljesitésére minket fölséges urunk jelen beteg állapota különösben is felhí. Minél-

---

quoque, ugy mond, piissima vestrae liberalitatis eloquia, cum devotione gratulantis ecclesiae, divinis scripta feci mysteriis adhaerere, ut supernae majestatis obtutui indefessis semper precibus ingerantur, et ad impetranda vobis retributionis vestrae praemia sit commemoratio sempiterna.«

[1]) Neque enim christianos imperatores ideo felices dicimus, quia diutius imperarunt, vel imperantes filios morte placida reliquerunt, vel hostes reip. domuerunt: sed felices eos dicimus, si juste imperant, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum majestati ejus famulam faciunt, si Deum timent, diligunt, colunt; si plus amaverint illud regnum, ubi non timent habere consortes; si tardius vindicant, facile ignoscunt; si veniam non ad impunitatem iniquitatis sed ad spem correctionis indulgent; si quod aspere coguntur plerumque decernere, misericordiae lenitate et beneficiorum largitate compensant; si luxuria tanto eis est castigatior, quanto posset esse liberior; si malunt cupiditatibus pravis, quam quibuslibet gentibus imperare. Et si haec omnia faciant non propter ardorem inanis gloriae, sed propter caritatem felicitatis aeternae. Tales christianos imperatores dicimus felices.« S. Aug. L. 5. de Civ. Dei c. 24.

[2]) »Ut quod non praevalet sacerdos efficere per disciplinae sermonem, hoc potestas terrena imperet per disciplinae terrorem.« S. Isid. Hispal. L. 3. Sentent. c. 51. — A fejedelmek ebbeli jogát s tisztjét sz. Bernárd e szavakban fejezi ki: »Restituat sibi caesar, quae caesaris sunt et quae sunt Dei Deo. Utrumque interesse caesaris constat: et propriam tueri coronam, et ecclesiam defensare. Alterum regi, alterum convenit ecclesiae advocato.« Epist. 243. ad Conrad. Reg. Rom.

fogva kegyes püspökünk rendeletéhez képest is valamint az e végett tartandó mai áhitatosság alatt, ugy az ohajtva várt kedvezőbb tudositások érkezteig jövőre is esedezni fogunk Istennek, hogy azon irgalma szerint, melynél fogva egykor a beteg Ezekiást, Juda jámbor királyát a halál veszélyéből csodálatosan kiszabaditá [1]), uralkodó fejedelmünket jelen betegségéből mielőbb mentse ki, élte napjait szaporitsa, s uralkodását mindennemü áldás kiséretében egyházunk virágzására, s az állam boldogságára a legkésőbb időkig nyujtsa!

XLIV.

A megyei püspök halála.

Egy atyavesztett gyermek fájdalmával jelentem, AA! hogy mélyen tisztelt s hőn szeretett atyánk s főpásztorunk, mélt. s főt. *N. N.* megyés püspökünk erény- s érdemdús életének *n*-ik, boldogitó kormányának pedig *n*-ik évében, a halotti szentségek áhitatos fölvétele, a katholika hitvallásnak a főtisztelendő káptalan s az evvel együtt kesergő egyéb papság előtti letétele, s egy haldokló atyának érzékeny szavaiba foglalt s minden jelenlevők szemeiből könyeket facsart végbucsuja után, szivéhez forrt egész megyéjére áldást rebegve, e hó *n*-én az örökkévalóságba költözött.

Leesett ekként a próféta szerint a mi fejünk koronája [2]), árvák lettünk atya nélkül [3]), s elmondhatjuk Jób pátriárkával: „sirássá változott a mi lantunk, és siránkozók szavává a mi sipunk“ [4]).

---

[1]) Is. 38, 5.
[2]) Thren. 5, 16.
[3]) Ibid. v, 3.
[4]) Job 30, 31.

Vigasztalásunkra szolgál, hogy valamint, mig élt, személye minden jók köztiszteletének tárgya volt, ugy neve érdemeinek enyészhetlen fényében fog a késő maradék épülésére is tündökölni. Nem birjuk ugyan őt körünkben többé: de azon bölcseségnek, melyet megyéje kormányában kifejtett, azon lángoló buzgalomnak, mely őt szent hivatala teljesitésében lelkesitette, azon istenes életnek, melylyel mindnyájunk példájára s ösztönére illatozott, azon áhitatos bőkezüségnek, melyet a templomok és tanodák, a szükölködők és közintézetek iránt majd, hogy jótéteményeiben az Úr dicsőittessék, nyilván, majd, hogy ne tudja balkeze mit müvelt jobbja, titkon, de folytonosan gyakorolt [1]), s mindazon érdemeinek, melyek oti-fen együl-egyig magasan irva vannak, emlékezete nálunk felejthetlen lesz, s az erkölcsi tökély utáni ernyedetlen törekvését hirdetve, méltán fogjuk reá alkalmazni sz. Hilár püspöknek egy elhunyt jámbor férfiuról mondott azon dicsérő szavait, hogy noha az erény tetőpontján állott, mégis a tovább haladásra mindig tudott módot találni [2]). Mig élt nem illett volna e szent helyről érényeit ekként magasztalnom; most miután elhunyt, evvel örömest áldozok emlékezetének: mert sz. Ágoston szerint is főleg akkor kell a jámborok érdemeit magasztalnunk, midőn többé sem a dicsérőre nem hathat a hizelgés, sem a dicsértet nem kisértheti az elbizakodás [3]).

Egyébiránt, hogy sz. Jeromos szavaival éljek, kevésbbé kell a fölött buslakodnunk, hogy elvesztők, mint köszönnünk, hogy birtuk, sőt inkább hogy folytonosan birjuk őt: mert ő az Úrhoz térvén vissza, már örökké él, ezentúl is családi kö-

[1]) „Si quem ministerium prohibet esse pauperem, administratio probet pauperum amatorem.“ S. Bern. epist. 100, ad ignot. Episc.

[2]) „Semper in summitate virtutis positus, semper, quo crescere posset, invenit.“ S. Hilar. Arelat. in Panegyri s. Honorati.

[3]) „Duplici ex causa utilius est hominum magis memoriae laudem dare, quam vitae: ut illo potissimum tempore merita sanctitatis extollas, quando nec laudantem adulatio moveat, nec laudatum tentet elatio.“ S. Aug. serm. 59.

rünkhöz tartozik [1]), s csak lakhelyét cserélte föl, most már azon menyei város polgára levén, hol már fátyol nélkül látja, mit itt rendületlenül hitt, remélt s szeretett [2]), s hol sz. Ágoston szerint a győzelem valóság, a dicsőség szentség, a béke boldogság s az élet örökké [3]).

Valamint szeretett Üdvözitőnk tanitványaihoz intézett ama szavaiban: „A ki titeket hallgat, engem hallgat, és a ki titeket megvet, engem vet meg“ [4]), a papság iránti engedelmesség s tisztelet törvényét szabta meg: ugy az apostol midőn arra int: „Emlékezzetek meg elöljáróitokról, kik nektek az Isten igéjét hirdették“ [5]), evvel minket egyházi elöljáróink iránti hálára kötelez. Hálánk ebbeli kötelmének lerovása csupán az élet szük határaira nem szoritható: a siron

---

[1]) „Non moeremur quod talem amisimus, sed gratias agimus, quod habuimus, imo habemus: Deo enim vivunt omnia, et quidquid revertitur ad Deum, in familiae numero computatur.“ S. Hieron. epist. 27. ad Eustoch. — Ugyanő igy szól epist. 60. ad Heliodor. „Desiderandus est tibi quasi absens, non quasi mortuus: ut illum exspectare, non amisisse videaris.“ — Ezt atyja nazianzi püspök felett tartott halotti beszédében igy fejezi ki naz. sz. Gergely: „A pastore illo bono nos ne nunc quidem relictos esse confidamus, quin potius eum et adesse, et pascere, et deducere et cognoscere oves suas . . . Nec dubito, quin hoc nunc tanto magis deprecatione sua, quam prius doctrina, praestet, quanto nunc magis Deo appropinquat, et qui corporeos compedes excusserit.“ Orat. 19.

[2]) Sz. Bernárd az ő clairvaux-i zárdájában meghalt sz. Malakiás armagh-i érsekről szépen irja, epist. 374. ad Fratres Hiberniae: „Praevenit nos ad Patrem spirituum spiritus Patris nostri, nec modo charitatis inopes, sed ingratitudinis etiam rei convincimur super omnibus, quae per eum nobis beneficia provenere, si non congratulamur ei, qui de labore ad requiem, de periculo ad securitatem, de mundo transiit ad Patrem. Visus est oculis insipientium mori, ille autem est in pace.“

[3]) „Quacunque civitate terrena incomparabiliter superna civitas est clarior; ubi victoria veritas, gloria sanctitas, ubi pax felicitas, ubi vita aeternitas.“ S. Aug. L. 2. de Civ. Dei c. 29.

[4]) Luc. 10, 16.

[5]) Hebr. 13, 7.

túl is terjed az, s akként teljesittetik, ha, míg lelki elöljáróink élnek, szerencsés kormányukért, elhunytuk után pedig örök nyugalmukért esedezünk.

Ezt fogjuk mi is, AA! elhunyt felejthetlen főpásztorunk iránt teljesiteni, midőn tiszteletünk jeleül a legközelebbi három napon harangjaink délelőtt s délután egy-egy oráig meg fognak huzatni, a jövő csütörtökön pedig kilenc órakor lelke örök üdvözségeért ünnepélyes halotti szent mise a szokott absolutióval és liberával fog tartatni. Ezen gyászünnepélyeni megjelenéstek épületes bizonysága leend azon tiszteletnek, melyben kimult jó főpásztortok emlékezetét tartjátok, s azon hálának, melylyel iránta lelkeitek javára szentelt virasztásai s fáradalmiért viseltettek. A főpásztorok iránti eme kegyeletnek számtalan példáját találjuk a hajdankorban. Elég legyen e részben érintenem azt, hogy, miként egykoru életiróik bizonyitják, sz. Ambrus [1]), sz. Ágoston [2]) és sz. Gál [3]) püspökök érettök végzett ünnepélyes miseáldozat s egyházi szertartások után temettettek el, s hogy azon könyörgések, melyekkel az egyház az elhunyt főpásztorok örök nyugalmaért a mise alatt ma is esedezni szokott, már az 5-ik századbeli misekönyvekben feltaláltatnak [4]).

---

[1]) »Ad ecclesiam antelucana hora, qua defunctus est, corpus ipsius portatum est. Illucescente die dominico, quum corpus illius, peractis sacramentis divinis, de ecclesia levaretur, portandum ad basilicam Ambrosianam etc.« Paulin. vit. Ambros.

[2]) »Pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est.« Possidon. vit. August. c. 31.

[3]) »Jacuit autem (Gallus Avernensis) in ecclesia triduo, assiduo instante psallentis magna frequentia populi. Episcopis autem quarta die advenientibus eum de ecclesia levaverunt, et portantes in s. Laurentii basilicam, ibi sepeliunt.« Greg. Turon. L. de vitis Patrum c. 6.

[4]) A »Deus qui inter apostolicos sacerdotes famulum tuum etc.« collecta már a Geláz sacramentárában olvasható ezen saját canonimával együtt: »Hanc igitur oblationem servitutis nostrae, quam tibi offerimus pro anima famuli tui Illius episcopi quaesumus, Domine, placatus accipias: et cum praesulibus apostolicae di-

Kötelességtek érzetében tehát ama gyászünnepély alkalmával s azon kivül is kérjétek az Istent, hogy elhunyt jámbor szolgájának jutalmazza meg azon példás hűségét s buzgalmát, melylyel mint főpásztorunk, üdvözségünk munkálásában mindvégig fáradozott; helyezze őt a menyekben azon apostoli férfiak sorába, kiknek hivatalában itt sáfárkodott; végetlen irgalma szerint adjon lelkének örök nyugalmat s az enyészhetlen világosság fényeskedjék neki! Mivel pedig e nyáj szembetünő veszély nélkül pásztorát nem nélkülözheti: esedezzetek egyszersmind, hogy röviditse az Úr árvaságunk bús napjait, s megyénket mielőbb egy sziveszerinti főpásztorral örvendeztesse meg, ki boldogult elődjének nyomdokin járva, szóval s példával legeltessen minket az üdvözség mezején, s vezethessen az örök életbe. E szándékból ezentúl a megyebeli papok minden szent misében egy erre rendelt könyörgést fogván mondani, igen méltó, hogy a papság esedezéséhez a hivek is csatlakozzanak.

XLV.

Püspök kineveztetése s beigtatása.

Mennél szomorubb egy pásztorától fosztott nyáj állapota, annál méltóbban örvendezhetünk, AA! hogy árvaságunk főpásztorunkká kinevezett mélt. s főt. *N. N.* úr személyében megvigasztaltatott, s ekként napontai könyörgéseinkben Isten elé ter-

---

gnitatis, quorum est secutus officium, habere tribuas sempiternae beatitudinis portionem, diesque nostros etc.« — Egyébiránt a hajdankorból az elhunyt püspökök dicséretére tartott halotti szónoklatoknak jeles példányát birjuk nyssai sz. Gergelynek Meletius antiochiai püspök fölött mondott szép beszédében, melyet Socrates e szavak közt emlit: »Eodem tempore Meletius episcopus antiochenus e vivis excessit, ejusque in laudem Gregorius Basilii frater orationem funebrem dixit.« Hist. Eccles. L. 5. c. 9.

jesztett legfőbb ohajtásunk teljesedett [1]). A kegyelmesen kinevezett úr miután pápa ő szentségének apostoli megerősítését legujabban megnyerte, minap püspökké fölszenteltetvén, e hó *n*-én fogja megyénk anyavárosában püspöki székét az egybesereglendő papság s hivek jelenlétében ünnepélyesen elfoglalni, s evvel köztünk legszebb reményekkel kecsegtető főpásztorkodását megkezdeni.

Hogy ismereteitek e részben is növekedjenek, jónak tartom ez alkalommal a püspökök kinevezése, római megerősitése és székfoglalásáról nehány szót mondani.

Amint sz. István első király nemzetünket a katholika hitre téritette, Astrik pécsváradi apátot II. Silvester pápához Rómába küldé, hogy tőle a megtért nemzetre áldást, neki koronát, s az általa szándokolt püspökségek felállitására helybenhagyást kérjen [2]). A szent atya szivből örvendve az egyház ily szerencsés terjedése fölött, öröme nagyságában e szavakra fakadt: „Én apostoli, azaz Péter apostol utódja vagyok, ő (István) pedig valóságos apostol“ [3])! s a kedvesen fogadott követ által a kért áldás mellett Istvánnak azon koronát küldé, melyet kilencedfél szá-

---

[1]) Meletiusnak 381-ben történt halála után az antiochiai székre Flavián emeltetvén, mint a kettőt ekként említi Aranyszáju sz. János, Hom. Encomiast. in Melet.: »Benignus et clemens Deus, misertus nostri doloris, alium cito nobis dedit pastorem, qui virtutes illius accurate referret.«

[2]) »Quarto post patris obitum anno . . . (Stephanus) eundem Astricum praesulem, qui alio nomine Anastasius dictus est, ad limina ss. Apostolorum misit, ut a successore s. Petri principis Apostolorum postularet, quod novellae christianitati exortae in partibus Pannoniae, largam benedictionem porrigeret, strigoniensem ecclesiam in metropolim suae subscriptionis auctoritate sanciret, et reliquos episcopatus, sua benedictione muniret. Regio etiam dignaretur ipsum diademate roborare.« Hartvic. vita S. Stephan. edit. Podhraczky, 1836. p. 57.

[3]) »Ego, inquiens, sum apostolicus, ille vero merito Christi apostolus, per quem tantum sibi populum Christus convertit. Quapropter dispositioni ejusdem prout divina ipsum gratia instruit, ecclesias Dei, simul cum populis utroque jure ordinandis reliquimus.« Ibid. pag. 60.

szad óta főkincsének tekintett s legdrágább ereklyéje gyanánt őrzött s tisztelt nemzetünk; egyszersmind nem csak megengedé, hogy a tervezett püspökségeket saját belátása szerint felállithassa, hanem még azon példanélküli kiváltsággal is fölékesité őt, hogy mint nemzetének apostola kettős keresztet hordathasson maga előtt, mely kettős kereszt országunk cimerébe is fölvétetett. Ekként a római szent széktől ered fejedelmeinknek, Mária Terézia királynénk és törvényes utódaira nézve a mult században XIII-ik Kelemen pápa által megujitott [1]) azon megkülönböztetésök, hogy cimökben az apostoli király megbecsülhetlen diszü nevezetével élnek, s mint ilyenek egy püspök által kettős keresztet vitethetnek magok előtt, valamint azon kitünő joguk is, hogy az arra érdemes férfiak közül püspököket nevezhetnek [2]). Mely jogot IX. Pius ő szentsége az uralkodó fejedelmünk ő fölségével 1855-ben kötött s

[1]) 1758-ki aug. 19-éről kelt brevéje által, melyet közöl Fejér, Jurium ac Libert. Rel. et Eccl. Catholicae in Regno Hungariae, Partibusque adnexis Codicil. Diplomat. pag. 393.

[2]) E jogot Verbőczy P. 1-ae Tit. 2. négy okból származtatja: »1°: ratione fundationis Ecclesiarum . . . 2° ratione susceptae Christianitatis, quia Hungari . . . per institutionem . . . S. Stephani R. conversi sunt ad cath. fidem . . . Unde etiam Rex et Apostolus dici meruit . . . Et propterea duas quoque cruces per collationem summi Pontificis . . . digne meruit habere pro insignibus. 3° ratione legitimae praescriptionis . . . 4° quia ista libertas . . . in generali Concilio Constantiensi . . . fuit roborata.« Hogy az első püspököket sz. István nevezte, azt diplomái bizonyitják. Ezen kinevezéseket II. Silvester ugyan megerősitette, azonban hogy e részben neki s utódjainak valamely különös jogot adott volna, válaszából nem tetszik ki. Hogy ezt talán más, ma már nem létező okmány által tette, onnan sejthető, mert IV. Béla 1238-ban IX. Gergelyhez irt levelében késznek nyilatkozván Asan bolgár fejedelem ellen harcra kelni, s őt a sz. szék iránti engedelmességre téríteni, viszont azt kéré: »ut officium legationis non alii sed nobis in terra Asani committatur, ut habeamus potestatem limitandi dioeceses, distinguendi parochias, et in hac prima institutione potestatem habeamus ibi ponendi episcopos, . . . quia haec omnia beatae memoriae antecessori nostro S. Stephano sunt concessa.« Az kétségtelenül áll, hogy sz. István utódjai alatt épen Kun Lászlóig a püspököket a káptalanok, szinte az érsekeket is ezek, olykor a suffragánok köz-

Concordatum nevezet alatt ismeretes szerződvényben ünnepélyesen megerősitett[1]; ő fölsége által már azelőtt, midőn uralkodása kezdetén neve örök dicsőségére a birodalombeli katholika egyházat addigi korlátai alól felszabaditá[2]), ünnepélyesen ki levén jelentve: hogy a püspökök kinevezését illetőleg elődeitől öröklött jogát mindenkor az egyház és birodalom érdekében kivánja gyakorolni, s e célból hajlandó leend a püspöki székek betöltésénél az illető tartományi főpásztorok javalatát figyelembe venni[3]). Zálogát birjuk eme nagylelkü nyilatkozatban azon biztos re-

---

benjöttével, de mindig a királyok helybenhagyása mellett választották. IV. László alatt a pápai reservatiók kora állott be s tartott egészen a nagy schismáig, mely alatt Zsigmond császár s király a püspökök kinevezését magához vonta, s e jogot magának a constanci zsinat ünnepélyes decretuma, (ebben valamennyi egyház, püspökség, apátság és prépostságra nézve kimondatik a »potestas nominationis, electionis et collationis«) ugyszinte az ország törvénye által (art. 21. an. 1435) biztositotta. Ezen ekként eredt jogot azóta fejedelmeink állandóan gyakorolták, Hunyady János és Mátyás szilárdul védték, s a pápák is elismerték, az uj püspökökhez intézni szokott bullákban e kifejezéssel élvén: »Sane Ecclesia *n.* ad quam, dum illa pro tempore vacat, nominatio personae idoneae Romano Pontifici facienda, ad charissimum in Christo filium . . . Hungariae Regem Apostolicum ex privilegio apostolico, cui non est hucusque in aliquo derogatum, spectare dignoscitur etc.« Bőven értekeznek e tárgyról Kollár, Hist. diplom. Juris Patronat Hung. Reg. és Szvorényi, Amoenit. Hist. Eccl. Reg. Hung. T. II. Fasc. 6.

[1]) »Majestas Sua Caesarea in seligendis Episcopis, quos vigore privilegii Apostolici a Serenissimis Antecessoribus suis ad Ipsam devoluti a Sancta Sede canonice instituendos praesentat seu nominat, imposterum quoque Antistitum imprimis comprovincialium consilio utetur.« Concord. Art. XIX. A »nominat« a magyar koronához tartozó országok püspökszékeit, a »praesentat« pedig a birodalom többi tartományiéit illeti.

[2]) Az egyház szabadságáról szépen mondja De Carné gróf, Études sur l' histoire du gouvernement représentatif en France 1855, T. 1. p. 415: »sainte indépendance, à laquelle on ne saurait attenter sans outrager la grandeur de Dieu et la sainteté de la conscience humaine;« = »szent függetlenség, melyet senki nem támadhat meg Isten fölségének s az emberi lélekismeret szentségének sértése nélkül.«

[3]) »In der mir zustehenden Ernennung der Bischöfe erkenne ich

ménynek, hogy mivel a kihallgatandó püspökök a saját soraikban támadt hézagok betöltésére kétségtelenül az érdemesek közül a legméltóbbakat szemelendik ki, az ily lélekismeretes javalat következtében a főpásztori méltóságra mindig a legjelesb férfiak fognak emeltetni. Igy olvasztá egybe ő szentségének s fölséges urunknak buzgalma s bölcsesége az egyház érdekével az apostoli király jogainak gyakorlatát; igy lesz az egyházra s evvel a polgári társaságra is folytonos áldás forrása azon fenbecsü kiváltság, melylyel a szent szék engedményéből fejedelmeink birnak [1]). A királyok, ugy mond sz. Ágoston, épen abban szolgálnak az Úrnak mint királyok, ha azt teszik az ő szolgálatára, mit nem tehetnek mások, hanem csak a királyok [2]).

---

ein von meinen erlauchten Vorfahren überkommenes Recht, welches ich gewissenhaft zum Heile und zum Frommen der Kirche und des Reiches auszuüben gedenke. Um bei der Auswahl der Person das Beste der Kirche zu wahren, werde ich stets geneigt sein, bei Besetzung von Bisthümern, wie diess auch bisher in Uebung war, den Rath von Bischöfen, und namentlich von Bischöfen der Kirchenprovinz, in welcher das Bisthum erledigt ist, zu hören. Wien, am 18. April 1850.«

[1]) Ide illik, mit Falloux, Histoire de Saint Pie V. p. 26. ir: »La politique et la foi ne se rencontrèrent jamais sous la médiation d'un prince et d'un apôtre, sans que la civilisation fît un pas,« = »A politica s a hit soha nem találkozott még egymással egy fejedelem és egy apostol közvetitése mellett a nélkül, hogy a civilisatio egy lépéssel nem haladt volna.« — Sok keserü tapasztalás, hosszu fájdalmas vajudás után csak az ujabb időkben ismerte el valahára a világ, hogy az egyház szabadsága lényegesen a polgári hatalom érdekében fekszik, s hogy a josephinus és gallicanus rendszert pártolt kormányok midőn azt, mi földi s anyagi a szellem, a mulandót az örökkévaló, az államot az egyház, s a hatalmat a jog fölé helyezék, evvel minden jogszerü rend s józan szabadság alapelveit s életgyökerét támadák meg. Miértis egy ujabb iró megjegyzése szerint nem csoda, ha ezen léleknyügöző s természetelleni rendszer nyomása alatt a kath. népek szellemi s erkölcsi élete elfajult, s majd az élvezet s jellemtelenség posványába merült, majd a forradalmi kór hagymázaig gyuladt. Hist. polit. Blätt. 27. Bd. n. VII.

[2]) »In hoc serviunt Domino reges, in quantum sunt reges, cum ea faciunt ad serviendum illi, quae non possunt facere nisi reges.« S. Aug. epist. 185 ad Bonifac.

Ily eljárás eredménye levén uj főpásztorunk kinevezése is, e választást már magában szerencsésnek tekinthetnők, ha meg nem előzte volna is azt a választott férfi személyes tulajdonainak s jeles érdemeinek kedvező hire.

A püspökké nevezett mindenek előtt az apostoli szék bécsi követének, ki rendszerint érsek szokott lenni, kezeibe a katholika hitvallást leteszi, s egyszersmind átszolgáltatja neki a szent atyához küldés végett a maga koráról, tudományos műveltségéről, viselt hivatalairól, ezekben szerzett érdemeiről s az illető megye állapotáról stb. szóló hiteles bizonyitványokat, melyeknek szigoru megvizsgálása után őt a szent atya a bibornokok ünnepélyes ülésében az illető szék püspökévé teszi s nyilvánitja, s ennek következtében a szükséges bullákkal, vagyis ónpecsétü pápai iratokkal elláttatja. Minthogy a hajdankori egyház példájaként a papok rendszerint a kántorbőjti napokon szoktak fölszenteltetni [1]), a püspökök eme pápai nyilvánitása s illetőleg kineveztetése is ezen évszaki bőjtök táján szokott teljesittetni. A római pápa az apostolok fejedelmének sz. Péternek mind méltóságában mind hatalmában törvényes utódja, s mint ilyen itt a földön Krisztus helytartója s az egész világon elterjedt katholika anyaszentegyháznak legfőbb pásztora levén [2]), midőn a püspökök mint az apostolok valóságos utódjai

[1]) Ez kezdetben mint az Anast. Biblioth. neve alatt ismert Lib. Pontifical. bizonyitja, mindig decemberhóban történt, hogy, miként Amalar. L. 1. de Eccl. Off. c. 2. mondja, „cum Christo novelli ministri nascerentur.“ Megváltozott ez az 5-ik században élt I. Geláz alatt, ki epist. 9. ad episcopos Lucaniae igy irt: „Ordinationes etiam presbyterorum et diaconorum, nisi certis temporibus et diebus, exercere non debent, id est, quarti mensis jejunio, septimi et decimi, sed et etiam quadragesimalis initii, ac mediana quadragesimae die, sabbati jejunio . . . circa vesperam noverint celebrandas.“

[2]) „Definimus sanctam apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque ecclesiae caput et omnium christianorum patrem ac doctorem existere, et ipsi in beato

az Úr eme nagy nyájának egyes osztályait vezetik, kormányozzák s legeltetik, az erre szükséges jogositást, küldetést s hatalmat Istentől az egyetemes nyáj főpásztorától veszik, s reájok bizott aklaikat általa, vele s alatta kormányozzák [1]). E jogositást, küldetést s hatalmat ők a pápai megerősitésben, ezt pedig az emlitett bullák utján nyerik, s a hivek törvényes főpásztoruknak csak azt ismerhetik, ki az akolba nem máshonnan, hanem az ajtón jött, azaz szent hivatalába a pápa apostoli intézkedésének következtében lépett, s azt az ő szakadatlan egyességében élve, tőle függve, neki számolva viseli [2]).

A pápai bullák megérkezését a püspöki fölszentelés követi, mely rendszerint három püspök kiszolgálása mellett [3]), a leg-

---

Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse.« Conc. Florent. an. 1439. In Decr. seu Definit.

[1]) Sz. Bernárd igy ir a pápához: »Tu es, cui claves traditae, cui oves creditae sunt. Sunt quidem et alii coeli janitores et gregum pastores, sed tu tanto gloriosius quanto et differentius utrumque prae caeteris nomen haereditasti. Habent illi sibi assignatos greges singuli singulos: tibi universi crediti, uni unus. Alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus; tua extenditur et in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt.« L. 2. de Consider. ad Eugen. Papam. — »Bono unitatis Beatus Petrus... et praeferri Apostolis omnibus meruit, et claves regni coelorum, communicandas caeteris accepit.« S. Aug. L. 7. contra Parmen.

[2]) »Cum successore Piscatoris et discipulo crucis loquor. Ego Beatitudini tuae, id est, Cathedrae Petri communione consocior, super illam petram aedificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noe arca non fuerit, peribit regnante diluvio. Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.« S. Hieron. epist. 15. ad Damas. Papam.

[3]) »Episcopus a duobus aut tribus episcopis ordinatur.« Can. Apost. 1. — »Si non potuerint septem, sine tribus fratribus non praesumant ordinare.« Conc. Arelat. I. an. 314. c. 20. E szám azonban lényegesen nem szükséges: igy Pelagius pápa († 560) csak két püspök által szenteltetett föl, a nélkül hogy e miatt valamely kifogás tétetett volna ellene, s Siderius palaebiscai püspök fölszentelését, noha az csupán egy püspök által végeztetett, sz.

ünnepélyesb szertartások közt történik, s a püspöki diszszereknek megfelő imák közbeni átnyujtásával fejeztetik be.

Ismereteitek bővitésére itt röviden elősorolni kivánom a főpásztorok magas méltóságát kitüntető eme diszszereket. Ezek

1-szőr a harisnya és a cipő. Amarról már a 6-dik században élt nagy Gergely pápa emlékezik [1]; a cipő pedig a papoknál s világiaknál közönségesen bevett lábbeli volt, s formájára s kelméjére nézve az illetők rang és tehetségéhez képest különbözvén, a püspököknél valamint régen ugy ma is drága szövetből készült, s névszerint a pápáknál arany bimzetü kereszttel szokott ékesitve lenni [2];

2-szor, a mellkereszt, melyet a püspökök a középkorban kezdtek általánosan viselni [3], s mely őket arra emlékezteti, hogy azon Úr szolgái, azon mester tanitványai, azon Isten-ember apostolai, ki váltságunkért a kereszten meghalt;

3-szor, a selyem dolma, vagyis dalmatica és a tunicella, melyeket a püspökök ünnepélyes misemondáskor szoktak magokra ölteni. A tunicella kezdet óta az aldiákonok, a dolma pedig a diákonok egyházi diszruhája volt, épen ugy, mint a casula az áldozároké [4]. Minthogy tehát mind a három rendbeli egyháziak kiszolgálása mellett végzi ünnepélyes miséjét a püspök, ez alatt mindnyájuk diszruháját viseli [5] annak jeleül is, hogy ő az egyházirend minden osztályát s a papi méltóság teljességét magában foglalja;

4-szer a kéztyü, melyet a püspökök majd a hideg el-

Athanáz nem csak nem gáncsolta, hanem még őt jeles tulajdoni miatt a ptolemaisi metropolitaságra is emelte.

[1]) S. Greg. M. L. 7. epist 28. ad Joann. Syracus. episc.

[2]) Capitular. Car. M. L. 5. c. 219. Raban. Maur. L. 1. Instit. Cleric. c. 22. azt az apostoloktól kivánná származtatni.

[3]) És pedig csak a 13-ik vagy 14-ik században. A pápák azt jelenleg sem viselik.

[4]) Lásd ez iránt e muuka II. köt. 98-ik lapj.

[5]) Valamint ugyanezen okból viseli a tonsuristák s kisebbrendbeliek hivatalos öltönyét, a karinget is.

len majd pedig hogy kezeiket a miseáldozathoz tisztán tarthassák, a későbbi századokban kezdettek használni [1]), s melynek mai célját az annak felöltésekor a püspök által mondani szokott azon kérés fejezi ki, miszerint valamint egykor Jákob kecskebőrbe rejtvén kezeit, nyerte el atyjának áldását, ugy az ő kezei által benyujtandó áldozat is méltó legyen az isteni kegyelem áldását megnyerni [2]);

5-ször a gyürü, mely az egyesség s szeretet jele s záloga levén, s egyszersmind többnyire szent ereklyéket tartalmazván, a püspököt arra emlékezteti, hogy teste s lelke minden erejét jegyesének, vagyis azon nyájnak örök javára szentelje, mely az ő gondviselésére van az Úr által bizva, s mindig kész legyen a szent mártirok példájaként hitéhez s egyházához hűségét vérével is pecsételni. A gyürüt mint a püspöki ékszerek egyikét már a 7-dik században virágzott sz. Izidor püspök emliti [3]);

6-szor az infula, vagyis a püspöksüveg, mely tulajdonkép azon fövegtől veszi eredetét, melylyel az ószövetségi zsidó főpapok ékeskedtek. A püspöksüveg nyomaira már az egyház őskorában találunk [4]) ugyan, de annak jelen alakja s

---

[1]) A legrégibb okmány, mely a püspöki kéztyükről emlékezik, a 12-ik századból fenmaradt salzburgi pontificale.

[2]) „Ut quemadmodum Jacob . . . pelliculis hoedorum opertis manibus, paternam benedictionem oblato patri cibo potuque gratissimo impetravit, sic et ego oblata per manus meas hostia salutari, gratiae tuae benedictionem impetrare merear.“ Ordo Miss. Pontif.

[3]) „Episcopo, dum consecratur, datur annulus propter signum pontificalis honoris vel signaculum secretorum.“ S. Isidor. Hispal. L. 2. de Off. Eccl. c. 5.

[4]) Naz. sz. Gergely beszéli Orat. 3. hogy az ő püspöki fölszentelésekor bizonyos „cidaris“ nevezetü süveg tétetett fejére. Több iró s ezek közt Gavanti is, Thes. Rit. P. II. Tit. 1. emliti, hogy Rómában a sz. Márton templomában I. sz. Silvester pápának († 335) arasztnyi magasságu, hegyes, arany és selyem himzésü, kék, — Valenciában sz. Ágostonnak ennél kissé magasb, hegyes, és kékselyemmel s aranynyal himzett, — Bolognában pedig szevillai sz. Izidornak aranynyal és gyöngyökkel ékeskedő infuláik őriztetnek.

használata csak a középkorban lett közönséges [1]), s annak két csucsa némelyek szerint a Mejzes fejét környezett két fényszarvat, mások szerint pedig azt jelenté, hogy a püspöknek, miszerint hiveinek oktatására képes legyen, mind a két szövetség szent könyveinek tudományában jártasnak kell lennie. — Végre

7-szer a pásztorbot, mely a püspöknél ugyanaz, mi a fejedelmeknél a jogar, vagyis királyi pálca, s amazokat arra emlékezteti, hogy a jó pásztor példájaként juhaikért készek legyenek lelköket is letenni. Hogy a pásztorbot használatának szokása már a 7-ik században is réginek tekintetett, az imént idézett sz. Izidor püspöktől tanuljuk [2]). A mi annak alakját illeti: az felül görbe, hosszában egyenes, alól pedig hegyes levén, e minőségében a püspök hatáskörére vonatkozik, különösen felső kanyarodottságával a főpásztor azon jogára s kötelmére mutat, hogy tudatlan vagy eltévedt juhait magához huzza, — egyenes hosszuságával, hogy őket legeltesse, vezesse, kormányozza, — végre hegyesvoltával, hogy lassu juhait a haladásra intse, sürgesse, kényszeritse [3]).

Egyébiránt eme püspöki ékszereken kivül van még egy, melyet különösen a pápa, pátriárkák, érsekek, s nálunk még az apostoli szék régi kiváltságából a pécsi püspök [4]), s a pápa

---

[1]) Ezt számos példával bizonyitja Marzohl, Liturgia sacra, I. Bd. p. 183—185.

[2]) »Huic (episcopo), dum consecratur, datur baculus, ut ejus indicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat.« S. Isidor. Hispal. l. cit.

[3]) Ez röviden a következő két versben van kifejezve:

»Curva trahit; sed virga regit; pars ultima pungit.«
Hugo Victor. Specul. Eccl. c. 6.

»Collige, sustenta, stimula: vaga, morbida, lenta.«
Innoc. III. de Myst. Missae, L. 2. c. 8.

[4]) E jogot az apostoli széktől a 12-ik század vége felé Calán pécsi püspök nyerte, s azt miután a vele nem-élés által elhunyt, Mária Terézia kérésére 1754-ben XIV. Benedek Klimó Györgynek s utódjainak visszaadta: »pro perpetuis futuris temporibus.« Az erről szóló pápai bullát közlik Kollár, Epp. Quinqu. T. I. p. 236. és Pray, Specim. Hier. Hung. T. I. p. 237.

ugyan minden mise alatt, az utóbbiak pedig csupán bizonyos ünnepeken viselnek [1]). Ez pallium-nak, vagyis palástnak neveztetik, s mig hajdan csakugyan fejedelmi palást volt, ma fehér, szőrszövetü, két ujnyi szélességü, köralakja mellett arasztnyi hosszuságu két függelékkel ellátott, s feketeselyem keresztekkel ékesitett szalagból áll [2]), melyet az illetők a casula felett öltenek föl. Hogy azt a pápák s az ő engedelmükből némely főpásztorok már a 6-dik század előtt is viselték szent nagy Gergely pápa bizonyitja [3]). A mi annak készitését illeti, sz. Ágnes napján, vagyis januárhó 21-én a pápa két fótlanul fehér bárányt megáld, melyek ápolás végett ugyancsak a sz. Ágnes római zárdájabeli apácáknak átadatvan, ezek nehány hét mulva azok gyapjából szövik s készitik a szóban levő palliumokat, melyek is miután sz. Péter és Pál vigélyén a pápa által megszenteltettek, egy aranyozott ezüst edénybe tétetnek, s az emlitett nagy apostolok sirja fölött tartatván, onnan küldetnek a pápák által az illető főpásztoroknak [4]).

Ugyancsak a pápa, pápai követek, pátriárkák és érsekek kitünő jogaihoz tartozik még az is, hogy ünnepélyes alkalmakkor magok előtt, miként azt már az egyház őskorában is fel-

---

[1]) „Pallium quoque transmisimus, quo fraternitas tua intra ecclesiam ad sola missarum solemnia utatur.“ S. Greg. M. L. 5. epistol. 53. ad Virgil. Arelat. episc. A római pontificale e napokat a „de Pallio“ cimü cikkben előszámitja.

[2]) János diákon a nagy Gergely palliumát, miként az e szent pápa testénél halála után ötven év mulva találtatott, ekként irja le: „Pallium ejus bysso candente contextum nullis fuisse cernitur acubus perforatum, circa scapulas obvolutum non autem confixum dignoscitur.“ Vita S. Greg. M. L. 2. c. 80.

[3]) „Pallium, ugy mond ő, L. 2. epist. 23. ad Joan. episc. Illyr. ex more transmisimus.“ — „Pallium ad sacra missarum solemnia utendum ex more transmisimus.“ L. 4. epist. 1. ad Constant. episc. Mediolan. Egyébiránt már jóval az előtt, t. i. 513-ban küldött palliumot Symmách pápa sz. Caesarius arles-i püspöknek, miként érinti utódja Vigilius, epist. 1. ad Auxanium episc.

[4]) A pallium készitéséről s fölszenteléséről egyebek közt bővebben ir Tompa, de sacris Christianor. Ritib. T. 1. p. 202.

találjuk [1]), keresztet hordoztatnak magas méltóságuk diszjeleül s annak nyilvánitására, hogy lelkeink legfőbb püspökének, a pásztorok pásztorának nyomdokin kivánnak járni, s az ő keresztjét hordozni. Innét van, hogy miután sz. István első királyunk a katholika hit terjesztésének istenes munkájában apostolhoz méltó buzgalommal fáradozott, s a római szék által honunkban püspökségek s apátságok felállitására s általában az általa alapitott zsenge egyház ügyeinek rendezésére pápa-követi hatalommal volt felruházva, ebbeli fáradalminak s érdemeinek elismeréseül s örökitéseül nyerte az apostoli széktől azon kiváltságot, hogy ő s utódjai apostoli cimökhez illőleg magok előtt keresztet hordoztathassanak [2]).

A fönszentelés után az uj püspök az általa kitüzött napon az egybegyült megyei papság s hivek örvendező sokaságától környezve magas méltóságához illő ünnepélyiyel székes templomába megy, hol püspöki trónját elfoglalván, mindenekelőtt a királyi adománylevelet s pápa ő szentségének a megyei papság és hivekhez intézett bulláit olvastatja fel, azután pedig ezekhez pásztori beszédet tart; ezt a káptalan és a papságnak kézcsókkal tanusitott hódolata, és az ünnepélyes mise követi, melyet a püspöki végáldás s búcsuadás fejez be.

Megjegyzendő még, hogy a püspökök méltóságuk jeleül a templomban az egyház őskorától fogva a többi papoknál magasban ültek. Ezt gyakran emlitik a régi sz. atyák [3]), a 4-ik

---

[1]) Az ezek előtt hordoztatni szokott keresztnek mind a keleti mind a nyugoti egyházból számtalan példáját hozza fel Thomassin, Vet. et nova Eccl. discipl. T. I. P. 1. L. 2. c. 58. et 59.

[2]) »Crucem insuper ante, regi, ferendam, velut in signum Apostolatus misit.« Hartvic. vita S. Steph. edit. Podhraczky pag. 60. l. e munka I. köt. 300-ik lapj.

[3]) »Nam quid aliud interpretatur episcopus, nisi superinspector? maxime cum in solio, in ecclesia editiore sedeat.« S. Ambros. L. de dignit. sacerdotali c. 6. — »Nam ideo altior locus positus est episcopis, ut ipsi superintendant.« S. Aug. in Ps. 126.

karthagói zsinat neve alatt ismert régi egyházi szabályok pedig parancsolják is [1]). Továbbá hogy, mint ezt szinte a szent atyák s más régi irók bizonyságiból tudjuk, a hivek a püspökök személyében a Krisztus követjeit s képviselőit, az apostolok valóságos utódjait, az egyház fejedelmeit s saját főpásztorait tisztelvén [2]), előttük miként ma, ugy már hajdan is mélyen meghajóltak s térdre borultak [3]). Végre, hogy ugyanezen tiszteletből ered a püspökök kezeinek csókolása is. Ezen áhitatos szokásról is szólnak már az első századbeli szent atyák [4]), különösen pedig igen érdekes, mit e részben sz. Ambrus püspökről egykoru életirója Paulin beszél, t. i. hogy midőn ő ifjukorában özvegy anyjával s nőtestvéreivel Rómában lakván látá, mint csókolják ezek a pap kezét, gyermeki játékból saját jobbját nyujtá nekik megcsókolás végett, azt állitván, hogy ez illeti őt, mivel egykor ő is püspök fog lenni [5]).

---

[1]) „Ut Episcopus in ecclesia in consessu presbyterorum sublimior sedeat.“ Conc. sic. dict. Carthag. IV. can. 35.

[2]) Azért irja naz. sz. Gergely, Poemate II. de laudib. Virginit.
„In primis venerare Deum, tum deinde sacratum
Pontificem in terris fungentem munere Christi,
Quo duce certa teres fluxae vestigia vitae.“

[3]) „Osculo sacerdotes (a püspököket érti) excipis, quo et Christus est proditus: caput benedictioni submittis, ut fidem calces.“ S. Hilar. advers. Constantium Imp. — „Quippe quum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum, et exosculatis eorum dexteris, orationibus eorum credant se communiri.“ S. Ambros. de dign. sacerd. c. 2. — „Campanas (parochi) pulsari faciant, ita quod populus audire possit, et exire et genua flectere ad benedictionem (episcopi per dioecesim progredientis) suscipiendam.“ Conc. Ravennat. an. 1314 can. 6.

[4]) „Ubi (Meletius Antiochenus episcopus) ad vos venit, universa civitas obviam ei processit, alii quidem prope accedebant, et pedes ejus prehensabant et manus osculabantur.“ S. Chrysost. Hom. Encomiast. in Melet.

[5]) „Cum adolevisset et esset in urbe Roma constitutus cum matre vidua et sorore, quae virginitatem jam fuerat professa, comite

Ti, AA! ha nem fogtok is azon szerencsések számához tartozni, kik kegyes főpásztorunk beigtatásának ünnepében személyesen fognak résztvehetni: mindazáltal mint hű fiakhoz illik, a távolban is őszintén fogtok a közörömben osztozni, egyszersmind pedig szemeitek előtt tartva az apostol ama mondását: „Emlékezzetek meg elöljáróitokról, kik nektek az Isten igéjét hirdették, . . . kik fölöttetek őrködnek, mint számot adandók a ti lelkeitekről“ [1]), valamint a megyei papok, miként ez az egyháznak a legrégibb idők óta szokása volt [2]), ezentúl minden mise alatt, ennek canon cimü legszentebb részében, főpásztorunkról névszerint kötelesek megemlékezni, ugy ti is mind beigtatása ünnepén, mind pedig valahányszor szent misét hallgattok, imádkozni fogtok érette lelkeink legfőbb püspökéhez, Krisztus Jézushoz, miszerint tegye kormányát köztünk hosszuvá, s boldoggá; adjon neki bátorságot az ő szent harcai-

---

alia virgine, cujus virginis soror Candida, et ipsa ejusdem professionis, quae nunc Carthagine degit anus, cum videret sacerdotis a domestica sorore vel matre manus exosculari, ipse ludens offerebat dexteram, dicens: et sibi id ab eis fieri oportere, siquidem se episcopum futurum esse memorabat.“ Paulin. vit. Ambros. — A püspökök különös tiszteltetését s templombamentökkor az egyház szolgálatában állott szüzek s özvegyek éneklő s üdvözlő serege általi fogadtatását festi sz. Ágoston is Maximin donatista püspökhöz irt eme szavaiban epist. 203: „In futuro Christi judicio nec apsides gradatae (azon lépcsőzetes emelvény, melyen a szentélyben a püspöki trón állott), nec cathedrae velatae, nec sanctimonialium occursantium atque canentium greges adhibebuntur ad defensionem, ubi coeperit accusare conscientia et conscientiarum arbiter judicare. Quae hic honorant, ibi onerant; quae hic levant, ibi gravant. Ipsa, quae pro tempore propter ecclesiae utilitatem honori nostro exhibentur, defendentur forte bona conscientia, defendere autem non poterunt malam.“

[1]) Hebr. 13, 7. 17. Erre commentár gyanánt szolgálnak sz. Ágoston eme szavai: „Adtendite scripturas et videte, quia et praepositi commendant se populo. Orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo. Oramus pro vobis, fratres, sed et vos orate pro nobis.“ Tract. 1. in epist. Joan. c. 1.

[2]) Ben van mind a Geláz mind a nagy Gergely sacramentárának canonjában: „et pro Antistite nostro Illo“. Ezt Rómában a

nak vivására, érőt hivatala terheinek vidám viselésére, kegyelmet minden akadályok legyőzésére; nyujtson neki vigasztalást papjai példás életében s az övével vetélkedő ernyedetlen buzgalmában, a hivek minden jóra kész engedelmességében [1]), szóval apostoli törekvései s veritéke jutalmazó sükeréhen, s engedje, hogy ha majd egykor a gondjára bizott nyáj körülti sáfárkodásáról számot adand, teljes igazsággal mondhassa: „Uram! a kiket nekem adtál, egyet sem veszitettem el közülök“ [2]).

XLVI.

Uj püspök pásztoribeszédének, vagy első pásztorilevelének felolvasása.

A szent hajdankorból eredt szokása a katholika egyház püspökeinek, hogy midőn felszenteltetésök után püspöki székeiket elfoglalják, a jelenlevő hivekhez pásztori szent beszédet tartsanak, s ezekhez s a távollevőkhöz is pásztori levelet intéz-

misézők kihagyják, minthogy ott a pápa egyszersmind helybeli püspök is.

[1]) Ebben keresé s helyezé sz. Ágoston is fáradalmainak földi jutalmát: „Vitam nostram infirmam, laboriosam, periculosam, in hoc mundo consolamini bene vivendo.“ Tract. 18. in Joan.

[2]) Joan. 18, 9. — S. Anzelm még mint szerzetes az ő elődjéhez Lanfrankhoz († 1089), midőn a canterbury-i érsekségre emeltetett, intézett örvendező levelét igy kezdi: „Gloria in excelsis Deo, qui fidei et sapientiae vestrae lucernam in eminenti constituit candelabro, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Oramus itaque omnipotentem Deum, ut illa sic ardeat, ut non consumatur, sic luceat aliis, ut sibi nunquam extingnatur, ut post suae lucis diuturnam Anglis impartitionem, transferatur ad divinae lucis aeternam cum Angelis participationem.“ Epist. 1. ad Lanfr.

zenek, mindnyájukat egyetemben az atyai szeretet érzékeny hangjain üdvözölve, egyszersmind kérve s oktatva, hogy legyenek állhatatosak a hitben, örvendezők a reményben, forrók s munkások a szeretetben, egyházi s világi előljáróik iránt engedelmesek, erkölcseikben feddhetlenek, az üdvözség keresésében fáradhatlanok, szóval cselekedjék a jót, és távozzanak a gonosztól [1]).

Ily nemü, ily tartalmu eme, kezemben levő pásztori körlevél, melyet kegyes püspökünk reménydús kormányzása kezdetén első üdvözlet gyanánt megyéje hiveihez intéz, s melynek minden sora az ő atyai szeretetének, apostoli buzgalmának s mély bölcseségének nagyságát leheli. E körlevelet ugyancsak püspökünk kegyes meghagyásából legottan fel fogván előttetek olvasni, ezt a szokott vasárnapi szent beszéd he-

---

[1]) Ezek »enthronisticus« vagy székfoglalási beszédeknek s leveleknek neveztettek. — Ilyenekről szólnak Epiphan. Haeres. 73. Socrat. Hist. Eccl. L. 2. c. 43. és ugyanez L. 7. c. 29. hol Nestorius konstantinápolyi püspökről igy ir: »Quali ingenio et quibus moribus fuerit, e prima ejus concione prudentiores statim deprehenderunt. Ordinatus enim die quarto idus Aprilis coram universo populo Imperatorem alloquens celebrem illam protulit dictionem: Da mihi, inquit, Imperator! terram haereticis purgatam, et ego tibi coelum retribuam. Mecum haereticos debella: ego Persas tecum profligabo.« Sz. nagy Leó ilynemü beszédét ma is birjuk. Ennod, 6-ik században élt paviai püspök munkái közt ily cim alatt: Dictio V. Incipientis episcopi, egy beszéd foglaltatik, melyet ő talán beigtatásakor hiveihez tartott, vagy, a mi valószinübb, ily alkalomra minta gyanánt más uj püspökök számára készitett. Vannak benne némely szép gondolatok, de az egész a hozzá kapcsolt praefatióval és imával együtt homályos és darabos. Ilynemü a 7-ik századbeli sz. Eligius püspöknek első homiliája (Inter Opp. S. Elig. ap. Migne T. 87), melyben »primam locutionis vocem incipiens emittere«, papjait s hiveit kéri, »ut me humilem huic ecclesiae constitutum praesulem vestris dignemini illi commendare precibus, in cujus manu et sermones nostri et nos sumus.« — Kormányuk kezdetén a pápák is szoktak a kath. egyház valamennyi püspökéhez körlevelet intézni. »Quia mos est s. Romanae Ecclesiae Sacerdoti noviter constituto formam fidei suae ad s. ecclesias praerogare etc.« S. Gelas. I. epist. 2. ad Laurent.

lyett teendem; bőven fogja ezt amannak hallása pótolni, s ugy hiszem nem csak fölösleges hanem szerénytelenség is lenne, ha a tanitvány akarna oktatni akkor, midőn maga a mester szól, s ha az alrendü lelkész kivánná nyája lelki szomját enyhiteni akkor, midőn ennek oltására az ige éltető habjai közvetlenül a főpásztor ajkairól áradoznak. A mit ez úttal ohajtok az, hogy kegyes főpásztorunk bölcs s kenetteljes szavai nálatok ugyan éber figyelemre s fogékony kebelre találjanak, nekem pedig arra szolgáljanak, hogy olvasásuk által tanuljak, javuljak, s főpásztorunk buzgalmának lángjánál követésére gyuladjak.

. . . . . .

Mily kellemesen hangzik, AA! jó püspökünk ezen első főpásztori szózata! Midőn hajdan a chalcedoni közönséges zsinaton nagy sz. Leó pápának ahhoz intézett levele olvastatnék, a zsinati atyák egyhangulag felkiáltottak: „Ez az atyák, ez az apostolok hite! Leó püspökben Péter szólt!“ [1]) Hitünk ágazata levén, hogy a püspökök az apostolok valóságos utódai [2]), kegyes főpásztorunk imént felolvasott körlevelére mi is teljes igazsággal elmondhatjuk: „Ez az apostolok hite! főpásztorunkban az apostolok szólnak!“ Erősitse e tekintet bennetek tiszteletét a most hallott atyai szózatnak azon áldásnál fogva is, melyet annak kezdetén s végén jó püspökünk lelke mélyéből mindnyájatoknak ad!

---

[1]) „Reverendissimi episcopi clamaverunt: Haec Patrum fides: haec Apostolorum fides. Omnes ita credimus . . . . Anathema ei, qui non ita credit! Petrus per Leonem ita locutus est!“ Conc. Chalced. an. 451. Act. 3.

[2]) „Sacrosancta synodus declarat, . . . episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem praecipue pertinere etc.“ Conc. Trid. Sess. 23. cap. 4. de Sacr. Ord. — „Caeterum omnes Apostolorum successores sunt.“ S. Hieron. epist. ad Marcell. — „Apud nos Apostolorum locum episcopi tenent.“ Id. L. adv. Montan.

XLVII.

Püspöki törvényes látogatás hirdetése.

Örömtelve jelentem, AA! hogy mélyen tisztelt püspökünk apostoli buzgalmától ihletve, célbavett fáradalmas utazásában plebániánk törvényes látogatása s a bérmálás szentségének kiszolgálása végett e hó *n*-én magas jelenlétével minket is kiván szerencséltetni.

Áldom már most s boldognak kiáltom a napot, mely kegyes főpásztorunkat közénk hozandja! mert lehet-e jámbor hivekre nézve valami örvendetesebb, mint epedve várt s az út s időjárás minden terheinek daczára hozzájok siető atyjukat körükben fogadni, s látni, mint foglalkozik ő szent hivatala teljesitésében templomuk érdekével, gyermekeik növelésével s mindnyájuk lelki örök javával; mint terjeszti ki gondoskodását az egyházi épületek jókarba-tételére, az alapitványok kellő kezelésére, az istenitisztelet célszerü elrendezésére, az áhitatos társulatok gyarapodására, a viszálkodó házasfelek kibékitésére, a netalán létező visszaélések s előítéletek kiirtására; mint osztja a bérmálás szentségében a Szent-Lélek erősitő malasztját; mint érezteti a búcsuadásban hatalmát s atyai jóságát; szóval mint igazolja látogatása alatti minden működésében nazianzi sz. Gergelynek azon mondását, hogy a lelki hatalomnak egyedüli célja minden személyes haszon s kényelem megvetésével csak a hivek közjavát előmozditani [1]), s ekként mint tanusitja: hogy szent hivatala s fáradhatlan buzgalma egyaránt apostoli? — De lehet-e a lelkészre nézve is örvendetesebb, mint jó atyját s főpásztorát szerény hajlékában üdvözölni, tőle tudatlanságában oktatást, kételyeiben tanácsot, ag-

[1]) „Hic spiritualis omnis imperii finis est, ubique privata utilitate neglecta, commodis omnium consulere.“ S. Greg. Naz. Orat. 1.

godalmiban vigasztalást, panaszira orvoslást s minden munkájára áldást kérhetni is, s nyerhetni is?

Ily kitünők levén a püspöki látogatásnak általam ezekben csak mellesleg érintett hasznai, természetes, hogy azt a főpásztorok mindenkor legszentebb kötelességeik egyikének tekintették: azonban erről jelenleg szólni nem fogok, miután szándékom a püspöki látogatás eredetét, célját s szertartásait a legközelebbi vasárnapi rendes oktatásomban tüzetesen tárgyalni. Ez úttal csupán kegyes főpásztorunk fenbecsü látogatásának egyszerü hirdetésére kivántam szoritkozni, s ezen hirdetésemet azon őszinte, s tudom, mindnyájatok keblében teljes viszhangra találó fohászszal fejezem be: „Áldott legyen az, ki az Úr nevében jő! [1]).

XLVIII.

A püspöki látogatás eredete, célja s szertartásai.

„Bizonyságom az Isten, hogy szüntelenül emlékezem rólatok imádságimban mindig esedezvén, hogy legyen valahára az Isten akarata szerint szerencsés utam hozzátok: mert kivánlak látni titeket, hogy a lelki kegyelemből nyujtsak valamit nektek a ti megerősitéstekre.“
Róm. 1, 9—11.

Ily érzékeny szavakban fejezé ki szent Pál apostol azon forró vágyát, hogy láthassa a római hiveket, kiknek hite ugyancsak szerinte már akkor, a fakadó egyház zsenge korában, az egész világon hirdettetett s magasztaltatott [2]), kik közt ő, majd ha vágya teljesül, az evangeliumot kétszeri fogságában

---

[1]) Matth. 21, 9.
[2]) Rom. 1, 8.

bilincseivel [1]) sőt vérével is fogja terjeszteni [2]), s kiknek világhóditó városa egykor büszkébb lesz az apostolnak imént idézett egy levelére, mint dicsőitett iróinak valamennyi remekműveire, — büszkébb az apostolnak az ő falai közt szenvedett halálára, mint hajdani hőseinek valamennyi diadalira.

Nem lehet egyébként bámulás s megilletődés nélkül szemlélnünk azon fáradhatlan buzgalmat, melyet sz. Pál apostol az ujonan keletkezett keresztény községek látogatásában tanusitott. Igy olvassuk felőle, hogy majd Barnabást hivá fel, miszerint látogassa meg vele az atyafiakat mindazon városokban, melyekben hirdették az Isten igéjét [3]); majd ismét Szilás társaságában „bejárá Sziriát-s Ciliciát, megerősitvén az egyházakat, s meghagyván az apostolok és vének parancsolatinak megtartását“ [4]). Most közel látogatásának igéretével biztatja a hiveket [5]) s némely célszerü intézkedésinek eszközlését is megérkezésének idejére halasztja [6]); most ismét méltó felhevülésében avval fenyegeti őket, hogy veszszővel jövend hozzájok [7]); olykor pedig midőn személyesen közéjök nem mehet, látogatásukra kedves tanitványit küldi [8]).

Ily nagy példát követ, ily nyomdokokon jár kegyes püspökünk, midőn célbavett apostoli zarándokságában látogatásával minket is kiván boldogitani. Miután azt, hogy ez örömben e hó *n*-én fogunk részesülni, már minap jelentém, ma akkor adott szavamat beváltandó, az ohajtva várt **püspöki törvényes látogatás eredetét, célját s szertartásait** fogom elétek terjeszteni. Engedje az Úr, hogy szavaim nálatok tanu-

[1]) Act. 28, 30. 31. — Philipp. 1, 12–19.

[2]) „Videamus, quid etiam Romani de proximo sonent, quibus evangelium et Petrus et Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt.“ Tertull. L. 5. contra Marcion.

[3]) Act. 15, 36.

[4]) Ibid. v. 40. 41.

[5]) Rom. 1, 10. — 1. Thess. 3, 11. etc.

[6]) „Caetera cum venero, disponam.“ 1. Cor. 11, 34.

[7]) 1. Cor. 4, 21. — 2. Cor. 13, 2.

[8]) Philipp. 2, 25. — Colos. 4, 7. 8. — 1. Thess. 3, 2. etc.

lékony kebelre találjanak, s hogy sz. Ágoston mondása szerint várakozástokat jelen oktatásomban ő maga elégitse ki! [1]).

Az, mit imént sz. Pálról felhoztam, eléggé mutatja, hogy a főpásztori látogatás apostoli eredetü, s a püspöki hivatal fogalmából s azon őrködési lényeges kötelességből foly, melyre ugyancsak a nemzetek doktora e szavakban inté az Ephezusban tőle búcsuzó püspököket: „Vigyázzatok magatokra s az egész nyájra, melyben tett titeket a Szent-Lélek, igazgatni az Isten egyházát“ [2]): mert ha ekként szoros kötelességökben áll a püspököknek a reájok bizott nyáj gondos őrizete s igazgatása, annak ők csak ugy felelhetnek meg, ha ezt elszórt aklaiban fölkeresik, s teljesitik iránta, mit az apostol kedves tanitványának Timotheusnak lelkére köt, mondván: „Te pedig vigyázz mindenre, munkálkodjál, teljesitsd az evangeliumot, töltsd be hivatalodat“ [3]).

Ebbeli kötelességének érzetétől ösztönözve, sz. Ágoston, mint egykoru életirója bizonyitja, a megyéjéhez tartozó hivek községeit a legnagyobb szorgalommal szokta látogatni [4]). Ugyanezt olvassuk mind sz. Athanázról [5]), mind sz. Márton püspökről [6]); sz. Jeromos pedig azon szokásról emlékezik,

---

[1]) „Exspectationem vestram ipse Deus impleat ex ore nostro.“ S. Aug. Tract. 6. in Joan.

[2]) Act. 20, 28.

[3]) 2. Tim. 4, 5.

[4]) „Dum forte iret rogatus ad visitandas, instruendasque et exhortandas catholicas plebes, quod ipse frequentissime faciebat.“ Possidius, vita August. L. 8. c. 22. — Ezen foglalatosságáról ő maga is szól: „Quoniam visitandarum ecclesiarum ad meam curam pertinentium necessitate profectus sum.“ Epist. 56. ad Celer.

[5]) „Ista pro testimonio loquimur ... nunquam enim ille solus visitandi causa intinera obire solet, sed nobiscum omnibus presbyteris et diaconis et populis multis.“ Inter Opp. s. Athan. Apol. 1.

[6]) „Cum ad dioecesim quandam (mi által plebánia értetik) pro solenni consuetudine, sicut episcopis visitare ecclesias suas moris est, media fere hyeme venisset, mansionem ei in secretario ecclesiae Clerici paraverunt.“ Sulpit. Sever. epist. 1. — Sz.

mely szerint a főpásztorok időnként megyéik távolabbi vidékeire kirándultak a bérmálás szentségének kiszolgáltatása végett [1]). Legyen elég e részben annyit megjegyeznem, hogy a gyakor püspöki látogatást az egyházi [2]) s polgári törvények [3]) folytonosan sürgették, mint az igaz hit, jámbor erkölcsiség s üdvös fegy megőrzésének legcélszerűbb eszközét.

S ez utóbbi, a trienti sz. zsinatból kölcsönzött szavakban általánosan kifejeztem egyszersmind a püspöki látogatás célját is [4]), melyet részletesen is kívánok az ez alkalmi szer-

---

Gellért csanádi püspökről egykoru névtelen életirója c. 12. e részben igy szól: »Factum est autem quum episcopus egrederetur cum fratribus suis, suam visitare dioecesim ... recipiebantur ab eis (fidelibus) tanquam sancti apostoli; quibus etiam munera ex eis omnibus, quae habebant, promto animo obtulerunt.«

[1]) »Non abnuo, hanc esse ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros et diaconos baptisati sunt, episcopus ad invocationem S. Spiritus manum impositurus excurrat.« S. Hieronym. L. adv. Luciferian. cap. 4. — Egyébiránt helyes, mit e részben Thomassin, Vet. et nov. Eccl. Discipl. P. 2. L. 3. c. 77. megjegyez: »Si de visitandis, ugy mond, ab episcopo parochiis altum sit fere apud antiquissima concilia ac ss. patres silentium, aut rarus de iis sermo per tria vel quatuor priora saecula, id ex eo forsan fit, quod rarissimae fuerunt prioribus saeculis parochiae ruris. Cum inter exordia christianae rei non alia fuerit cujusque dioeceseos ecclesia, quam cathedralis, in eam unam episcopus curas suas omnes conferebat.«

[2]) »Antiquae consuetudinis ordo servetur, et ecclesiae annuis vicibus ab episcopo dioecesano visitentur.« Conc. Tarracon. an. 516. can. 8. — »Episcopum per cunctas dioeceses parochiasque suas per singulos annos ire oportet.« Conc. Tolet IV. an. 633. can. 36. A következő időkben igen számosak e részben a zsinati intézkedések. A Forgách Ferenc primás alatt 1611-ben Nagyszombatban tartott tartományi zsinat is elrendelé, P. 3. c. 1. az évenkénti püspöki látogatást.

[3]) »Statuimus, ut singulis annis unusquisque episcopus parochiam suam sollicite circumeat.« Capitul. Car. M. L. 7. c. 94. Ezt honi törvényeink is sürgetőleg ajánlák; 1557, art. 10. 1559, art. 41. stb.

[4]) »Visitationum autem omnium istarum praecipuus sit scopus, sacram orthodoxamque doctrinam ... inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, populum cohortationibus et admonitionibus ad

tartások magyarázatának folytonos kiséretében előadni. Kegyes püspökünk tehát az egyházi szabályok értelmében e következő okokból fogja plebániánkat is látogatni [1]:

1-ször, hogy plebániánk elhunyt pásztoraiért s hiveiért imádkozzék. Evvel fogja kezdeni s befejezni köztünki működését. T. i. amint a főpásztor közelit, a papság s a hivek mély tiszteletök jeleül lobogokkal eléje mennek, s őt áhitatos ének és harangzugás közt az egyházba vezetik. Igy olvassuk, hogy midőn a 6-ik században élt János pápa Theodorik király megbizásából Konstantinápolyba utazott, közeledtekor az egész város égő szövétnekek és keresztekkel eléje járult, Justin császár pedig földre borultan tisztelé őtet [2]. Igy olvassuk, hogy midőn ugyanazon században Vigilius pápa e városba érkezett, Justinián császár őt könyek közt csókkal fogadta, a nép pedig zsoltárt énekelve kisérte a főtemplomba [3]. E két példa ugyan a pápákra vonatkozik, de a keresztény hajdankorból számtalan példáját lehetne felhoznom azon kitünő tiszteletnek is, melylyel a hivek s papok a közéjök érkezett püspököknek hódoltak [4]. Mivel pedig a harangok

religionem, pacem innocentiamque accendere.« Conc. Trid. Sess. 24. cap. 3. de Refor.

[1]) Előszámitja ezeket a Pontif. Rom. in Ord. ad visitand. Paroch.

[2]) Occurrerunt B. Joanni Papae a milliario duodecimo omnis civitas cum cereis et crucibus . . . Tunc Justinus Augustus dans honorem Deo, humiliavit se pronus in terram, et adoravit Beatissimum Joannem Papam gaudio repletus, quia meruit Vicarium B. Petri Apostoli videre in regno suo.« Anastas. Biblioth. in Vita Joann. Papae.

[3]) »Tunc obvius est ei Imperator, et osculantes se coeperunt flere, et plebs illa psallebat ante eum usque ad ecclesiam sanctae Sophiae dicens: Ecce advenit dominator Dominus etc.« Anastas. Biblioth. in Vita Vigil.

[4]) Ezekből legyen elég kettőt felhozni, sz. Vazulról mondja egykoru életirója, hogy bizonyos pap, kinek egyházát látogatá, »Obviam factus, honorabiles Basilii pedes est deosculatus.« Amphiloch. in vit. Basil., nyssai sz. Gergelyről pedig olvassuk epist. 3., hogy midőn hosszas távolléte után hontért, »adeo confertus populus illi obviavit, ut nulla illi esset de rheda desi-

az egyház ünnepélyesen fölszentelt hirnökei, igen méltó, hogy a keresztény községeknek a főpásztor ohajtott megérkezése fölötti örömét a harangok ércszava is zengje [1]).

A templom tornáca alá érvén a főpásztor, ott őt a lelkész tiszteletből megtömjénzi. A tömjénzést, mint a püspökök iránti tisztelet jelét, már az 5-ik században emliti alexandriai sz. Cyrill, midőn irja, hogy az ephezi zsinatra egybegyült püspököket azon ülés után, melyben Nestoriust s tanjait kárhoztatva, a Boldogságos Szűznek Istenanyaságát mint hitágazatot megállapiták, az örömittas buzgó nép lámpák világánál s tömjénzés közt kisérte szállásaikra [2]). Most mig a főpásztor az oltár elé helyzett térdelőhöz megy, a papság s a kar az: „Ecce sacerdos magnus," azaz: „Ime a nagy pap stb." kezdetü antiphonát mondja [3]). Igenis, nagy pap az, ki e pillanatban a templomba lép, mert a Krisztus egyházának főpapja s az apostolok valóságos utódja, s mint ilyen megyéje valamennyi papját méltóságban, hatalomban, tekintélyben s termékenységben, vagyis azon jogban felülmulja, hogy papokat egyedül ő szentelhetvén, szolgáit az egyház az ő lelki nemzése által nyeri.

S hogy semmit érintetlenül ne hagyjak, vajjon mit jelent a tabernaculum fölött ez alkalommal égő gyertyaszál? A püs-

---

liendi copia . . . Sacrarum virginum chorus ardentes cera lampades in manibus gestantes ad ecclesiae limen aliae aliis ordine succedentes processerunt, facibus undique resplendentibus etc.«

[1]) »Campanas pulsari faciant, quod populus audire possit et genua flectere ad benedictionem suscipiendam.« Conc. Ravennat. an. 1314. can. 6.

[2]) »Egredientes nos ab ecclesia deduxerunt cum lampadibus usque diversorium nostrum . . . Ut et mulieres quoque adolentes thymiamata cum thuribulis nos praecederent.« S. Cyrill. Alex. epist. 34. ad suos.

[3]) Néhol a püspökök »Hosannával« üdvözöltettek, mit feddőleg emlit sz. Jeromos, Comment. in Matth. 21. »Videant ergo episcopi et quantumlibet sancti homines, cum quanto periculo ista sibi dici patiantur, si Domino, cui vere hoc dicebatur, pro crimine impingitur.«

pököt az oltárnál ünnepélyesebb foglalatossági közt hét gyertya illeti [1]), azon hét gyertyatartó emlékezetére, melyek közt szemlélé sz. János a Titkoslátásban az ember fiát [2]): miértis, miként az a pápa nagymiséje alatt ma is történik, hajdan a püspök körül az oltárnál hét gyertyász, vagyis akoluth szolgált ki; egyszersmind mivel a püspökök az apostolok utódai, az apostolokat pedig Jézus a világ világosságának nevezi [3]), ama magasan égő gyertya a püspöknek azon nagy méltóságát jelenti, melylyel ő a hivek s az alrendü papok felett tündöklik.

A lelkész az oltár jobbfelőli lépcsőjénél állván, az irásból meritett eme versek után: „Védelmünk, Úr Isten, nézz reánk, — És tekints a Te fölkentedre.“ „Ótalmazd a Te szolgádat, — Ki benned bizik.“ „Küldj neki segitséget a Te szent lakodból, — És védd őtet Sionból.“ „Ne vehessen erőt az ellenség rajta, — És a gonoszság fia ne árthasson neki.“ „Uram hallgasd meg az én könyörgésemet, — És jusson el hozzád az én kiáltásom“: a főpásztorért a nép nevében ezen, már az 5-ik században ismert [4]) könyörgést énekli: „Úr Isten, ki az alázatosakat látogatod s atyai szeretettel vigasztalod, nyujtsd a mi egyesületünknek kegyelmedet, hogy azok által, kikben lakol, érezzük a Te hozzánk jöveteledet.“

Ez után a főpásztor az oltárhoz járul, s ezt mint a Krisztus jelképét az abban rejlő szent ereklyék iránti tiszteletből is megcsókolván, a népre ünnepélyes áldást ad. S evvel azt teljesiti, mit az evangelium hirdetésére küldött apostolinak Jézus meghagyott, hogy midőn utjokban valamely házba térnek, mondják: „Béke e háznak“ [5]). Azért amint megérkezik, leg-

---

[1]) „Celebrante episcopo candelabra septem super altari ponantur, quo casu crux ante altius candelabrum, in medio aliorum positum, locabitur.“ Caeremoniale Episcop. L. 1. c. 12.

[2]) Apoc. 1, 13.

[3]) Matth. 5, 14.

[4]) A „Deus, humilium visitator, etc.“ imát már a Geláz sacramentára tartalmazza.

[5]) Matth. 10, 12.

ottan az Úr hajlékába megy, s ott a hiveknek az ő menyei Atyjuk szent házába gyülekezett s egy családdá forrt seregére áldást mond. A püspökök az apostolok utódjai levén, az áldásadásban az ő példájukat követik s az ő hatalmukat gyakorolják, s az egyháznak már őskorában szemléljük, mint omlanak térdeikre előttök a hivek, s mint kérnek főhajtva áldást tőlök. Igy maga beszéli nissai sz. Gergely püspök, hogy midőn nővérét Macrinát meglátogatná, az ott nagy számmal egybegyült hivek s zárdai szüzek egész serege áldásaért könyörögtek [1]). Igy olvassuk a 4-ik században élt sz. Tódorról, hogy a polgári kormányzó s a szerzetesek égő szövétnekekkel járultak eléje, s térdre borulva kérték s fogadták áldását [2]).

Ezt teljesitvén a főpásztor, feketeszinü diszpalástot ölt magára s a boltakért könyörög, s minthogy ugy illik, hogy ezek sorában elsők legyenek a megye elhunyt főpásztorai, mindenek előtt ezekért imádkozik és pedig az oltár zsámolyánál, minthogy a püspökök már hajdan is a templomban s többnyire az oltár előtt szoktak eltemettetni [3]). Ezen könyörgésnek szenteltvizhintés és tömjénzés melletti végzése után, ha az idő

---

[1]) Bolland. T. 4. Jul.

[2]) Ibid. T. 3. April. — Sz. Ágoston egy karthagói látogatásáról, melyen egyebek közt ő s Saturnin püspök jelen volt, irja: „surreximus et accepta episcopi benedictione discessimus.“ L. 22. de Civ. Dei c. 8.

[3]) Tiltva levén a római törvények által a városbani temetés, első volt Aranysz. sz. János, kiről olvassuk, hogy a templomban temettetett el: „Joannis corpus, ugy mond Socrates, Hist. Eccl. L. 7. c. 45. quod Comanis (ez volt számüzetése helye) sepultum erat, annuente Imperatore Constantinopolim deportavit (Proclus) anno post ejus abdicationem quinto ac tricesimo. Idque solenni pompa per urbem traductum, ingenti cum honore in ecclesia Apostolorum deposuit.“ Ugyanezen templom Evagrius szerint, L. 4. Hist. Eccl. c. 31. a konstantinápolyi császárok s pátriárkák rendes temetőhelye volt: „Exstructum est, ugy mond, ab eodem Justiniano templum SS. Apostolorum ... in quo imperatores et sacerdotes (püspököket ért) sepeliri mos est.“ Azonban a sir nem a templom belsejében hanem tornácában volt.

engedi a főpásztor fölvéve püspöksüvegét, a papság s a hivek kiséretében harangszó közt a sírkertbe megy, vagy a templomban e felé fordulva, papjaival együtt az: „A mélységből hozzád kiálték, Uram," zsoltárt s ennek végével a szokott liberát imádkozza, s a sirokat szenteltvizzel megáldva s tömjénnel megfüstölve, egy miatyánk s nehány vers előbocsátása után három imát mond, az elsőt a plebánia elhunyt lelkészeiért s egyéb megholt papokért, Istennek esedezvén, hogy a kiket az ő apostoli papjainak poleára méltatott, azokat ezek örök társaságába helyezze; a másodikat ezen keresztény község elhunyt tagjainak s jótevőinek örök boldogságáért; a harmadikat pedig mind ezen sírkertben mind máshol az egész világon Krisztusban nyugvó hivek bűneinek bocsánatáért s üdvözségéért, s ezt a „Requiescant in pace," azaz „Nyugodjanak békében," verssel befejezvén, a temetőből vagy onnan, hol a templomban ezalatt félre állt, a „Könyörülj Istenem," kezdetü 50-ik zsoltárnak mondása közt az oltárhoz visszatér, s a halottakérti áhitatoskodását absolutió-val, vagyis feloldozással fejezi be, Istent kérve, hogy szolgáinak s szolgáléinak lelkeit bűneik minden bilincseiből feloldván, a boldog feltámadásban választott szentei közé emelje [1]). Ugyanezen imával végzi később látogatását is, melynek ekként mind kezdetét mind végét az Úrban elhunyt jámbor hivek emlékezetének szenteli. Mily épületes jelenet, mily szívemelő látvány, AA! A főpásztor elhagyva lakhelyét, fölkeresi hiveinek egyes községeit: de mielőtt az élőkkel foglalkoznék, a holtakért imádkozik, s az élet és halál mindenható Istenének irgalmához folyamodva, látogatása üdvös gyömölcseit mindenekelőtt azokkal érezteti, kik a tisztitóhelyen szabadulásuk után epedve esengnek. Igy tanusitja ő, hogy nyájának va-

[1]) Az „Absolve, quaesumus, Domine, animas famulorum etc." és a „Deus, qui inter Apostolicos Sacerdotes etc.," imák ben vannak már a Geláz sacramentáriában, a „Deus, cujus miseratione animae fidelium etc." a nagy Gergelyében. Az ily kezdetü: „Deus veniae largitor etc" a 9-ik századnál alig lesz régibb.

lódi főpásztora, midőn ugyanazon atyai szeretetét, melylyel híveinek lelki javáért buzog, ezeknek elhunyt rokonira, jótevőire s kedveseire is kiterjeszti, — ki még azokra is, kiknek mivel, mint sz. Ágoston mondja, az élők közt nincsenek sem szülőik, sem véreik, sem barátik, az érettöki engesztelő könyörgésben ezek helyét a szeretetteljes közös anya, az egyház pótolja [1]). — A püspöki látogatás

2-ik célja, hogy lássa a főpásztor, miként kormányoztatik az illető egyház mind a lelkiekben, mind javaiban? el van-e ékszerek s egyéb szükségletekkel kellően látva? mikép szolgáltatnak ki a szentségek? minők az egyház szolgáinak s a híveknek erkölcsei? — hogy, ha ezek tekintetében valami hiányt találna, a célszerü orvoslás s javitás iránt legottan intézkedhessék. Mindezek oly pontok, melyeket a látogató püspök vizsgálatának tárgyaul saját lélekismeretének sugalata mellett az egyházi törvények is kiszabtak [2]).

---

[1]) „Non sunt praetermittendae supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in christiana societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumcunque sub generali commemoratione suscepit ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicunque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur matre communi.“ S. Aug. L. de cura pro mortuis c. 4.

[2]) „Placuit, ut per singulas ecclesias episcopi per dioeceses ambulantes, primum discutiant clericos: quomodo ordinem baptismi teneant, vel missarum, et quaecunque officia in ecclesia peragantur. Alia die convocata plebe ipsius ecclesiae, doceant illos, ut errores fugiant idolorum vel diversa crimina etc. Et sic postea episcopus de ecclesia illa proficiscatur ad alteram.“ Conc. Bracar. II. an. 563. can. 1. — „Antistes semel aut bis, si posse fuerit sibi, per omnes plebes ad consignandum (a bérmálás értetik), et christianitatem secundum canones perquirendam vadat.“ Decr. Legator. Alex. II. Papae an. 1062. Mediolani promulg. — Egyébiránt a gyakori látogatást számtalan zsinat sürgeti, azok üdvös célját is különösen kiemelve. Igy a laterani III. zsinat an. 1179. can. 3., a laterani IV. zsinat an. 1215. can. 10., a meaux-i zsinat an. 845. can. 29. stb. Nehogy a lelkészek a látogatás alkalmával a procuratiók által túlterheltessenek, az imént idézett lateráni III. zsinat jónak vélte can. 4. azt is

Ehhez képest működését a templommal kezdvén, mindenekelőtt azt, vajjon a tabernaculumban az Úr sz. teste s ennek edényei illően tartatnak-e? megvizsgálja, valamint az oltár abroszait s készületeit is az oltárkővel együtt, melynek a benne rejtett sz. ereklyéket biztositó pecsétjét, ha hiányosnak találná, megujitja. Ezután megszemléli a keresztkutat, az ahhoz tartozó szent olajokat s egyéb készületeket; a szekrestyében pedig a miseruhákat, kelyheket, könyveket s a többi egyházi ékszereket. Majd ismét ezeknek s templombeli más foglalatosságinak végeztével főfigyelmét arra forditja: vajjon a szentségek, mint méltóságuk s a hivek lelki szüksége igényli, kellő buzgalom s pontossággal s az egyházi szabályok rendelete szerint szolgáltatnak-e ki? valamint arra is, vajjon a lelkész s az egyházi szolgák hiven teljesitik-e kötelességeiket, s egybehangzik-e hivataluk szentvoltával erkölcsi viseletök? Továbbá körültekinti az egyház, paplak, tanoda s egyéb egyházi épületek állapotát, s a tapasztalt fogyatkozások helyrehozása iránt intézkedik. Kiterjeszti gondoskodását a helyben netalán létező áhitatos társulatokra, kórházakra s a keresztény jótékonyság egyéb intézeteire is. Az iskolai növelés állapotáról magának szükséges tudomást szerzendő, a gyermekeket a keresztény tudomány s egyéb kiszabott tanulmányi tárgyakból szorosan kikérdezi. Megtekinti a plebániához tartozó anya- s jegyzőkönyveket, a könyvtárt s mindennemü irományokat, ugyszinte az egyház s az áhitatos alapitványok pénztárát s az ezt illető naplót és számadásokat. A védnök s a községi előljárók közbenjöttével megvizsgálja s jövőre is kötelezőleg megállapitja a templom, a lelkész s az egyházi szolgák jövedelmeinek forrásait, nemét s mennyiségét. Tudakozódik végre a hivek erkölcsei, a vegyes házasságokból

---

elhatározni, „quod Archiepiscopi paraecias visitantes 40 vel 50 evectionum (azaz equorum) numerum nunquam excedant, Episcopi 20 aut 30, Cardinales 25, Archidiaconi vero quinque vel septem. Decani constituti sub Episcopis duobus equis contenti existant.“

született gyermekek vallásbeli növelése s a visszálkodó házasok iránt, s ezekre nézve a szükséges orvoslást s intézkedéseket legottan megteszi vagy elrendeli.

3-ik célja a püspöki látogatásnak a nép közt netalán uralgó oly cégéres bünök, vétkes babonák s kártékony előítéletek s visszaélések kiirtása, melyek irányában a lelkésznek nincs a föllépésre hatalma, vagy ha föllépne is, nincs a sükerhez reménye. Azért a látogató főpásztor azon boldogtalanokat, kik mint nyilvános házasságtörők, istenkáromlók, babonát üzők, egyházmegvetők, csábitók stb. a hivek közt botrányt szórnának, maga elé idézi, feddi, oktatja, s a körülményekhez képest püspöki hatalmánál fogva érdemlett egyházi fenyitékkel sujtja [1]).

4-szer, mivel vannak oly ügyek s kérdések, melyek eldöntése, s oly terhesb bünök, a melyektőli feloldozás a lelkipásztorok rendes hatalmát felülmulja: a püspöki látogatás céljainak egyike még az is, hogy az ily esetben levő hivek tanács vagy intézkedésért, vagy ha a fentartott bünök valamelyikének sulya nyomná lélekismeretöket, feloldozásért a látogató főpásztorhoz járulhassanak [2]). A püspöki fentartás alá tartozó bünökről már máskor terjedelmesen szóltam [3]). Végre

5-ször, egyik főcélja a püspöki látogatásnak a bérmálás szentségének kiszolgálása. Legyen elég most ezt csak érin-

---

[1]) A látogató püspök hatalmáról igy szól a trienti zsinat: »In omnibus iis, quae ad visitationem ac morum correctionem subditorum suorum spectant, jus et potestatem habeant, etiam tanquam apostolicae sedis delegati, ea ordinandi, moderandi, puniendi, et exequendi juxta canonum sanctiones, quae illis . . . pro subditorum emendatione ac dioecesis utilitate necessaria videbuntur.« Sess. 24. de Reform. cap. 10.

[2]) Burchard. Decr. L. 1. c. 94. előadja azon nyolcvannyolc kérdést, melyek szerint hajdan a látogató püspök a neki fentartott bűneseteket nyomozta. E kérdések közt az első e volt: »Est in hac parochia homicida, qui hominem spontanea voluntate, aut cupiditatis aut rapacitatis causa, aut nolens, aut coactus, aut casu, pro vindicta parentum, aut bello, aut jussu Domini, aut proprium servum occiderit?«

[3]) Lásd a II. köt. 288-ik lapj.

tenem, miután ez legközelebbi oktatásimnak különös tárgya leend, szándékom levén a gyermekeket s hiveim közül mindazokat, kik e szentségben még nem részesültek, annak méltó fölvételére kötelességem szerint elkésziteni.

Mindezeken felül szükséges megjegyeznem, hogy a főpásztorok, miszerint egyházi látogatásukat hiveikre nézve annál jótékonyabbá s gyümölcsösebbé tegyék, annak alkalmával püspöki hatalmuknál fogva negyvennapi búcsut szoktak engedni [1]). Ezen nagybecsü jótéteményben mélyen tisztelt főpásztorunk szent miséje végén minket is részesiteni fog.

(Mivel pedig kegyes főpásztorunk püspöki kineveztetésekor ő szentsége a római pápa által azon különös hatalommal ruházatott fel, hogy midőn megyéjét első izben látogatandja, megyéje kitünőbb egyházaiban a hiveknek ugyancsak ő szentsége nevében teljes búcsut engedhessen: tisztelt jó atyánk iránunki kegyességét s szeretetét velünk még abban is kivánván éreztetni, hogy egyházunkat ama kitünőbbek számába sorolni méltóztatott, látogatása alkalmával nekünk nem mint rendszerint máshol negyvennapi, hanem teljes búcsut leend kegyes engedni.*) Szolgáljon ez ösztönül arra, miszerint azok is, kik már meg vannak bérmálva, a törödelmes gyónás s áldozás előbocsátása mellett siessenek e reájok váró jótéteményben részesülni [2]).

---

[1]) A búcsuadásra nézve a lateráni IV. zsinat a püspökök hatalmát, a templomok consecratiojának esetét kivéve, negyven napra szoritotta. A zsinati határozat igy szól, cap. Cum ex eo 14. de poenit. et remiss. »Decernimus, ut cum dedicatur basilica, non extendatur indulgentia ultra annum, . . . ac deinde in anniversario dedicationis tempore 40 dies de injunctis poenitentiis indulta remissio non excedat. Hunc quoque dierum numerum indulgentiarum litteris praecipimus moderari, quae pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur.«

*) A zárjel közti sorok, csak az ott emlitett különös esetben használandók.

[2]) A püspöki látogatást egy ujabb francia iró eme kedélyes vonásokban festi: »A püspök elhagyja nehány napra székhelyét, hogy

Meg fog tehát, AA! minket is látogatni kegyes főpásztorunk, s miután jövetele célját s okait már ismerjük, méltó,

---

távolabb lakó, de szinte hatósága alá tartozó s atyai gondoskodását egyaránt igénylő hiveit fölkeresse. Kikhez most mén, ezek egy magános völgybe rejtett község egyszerü, buzgó s ősi jámborságu lakosai. Amint a püspök közelg, ők ünnepiesb köntöseikben ékeskedve sietnek eléje, hogy látása gyönyörét minélelőbb élvezhessék. Szemlélésére soraikban örömzaj hangzik, s áldását veendők, mindnyájan térdeikre omlanak. Mióta utóljára köztük volt, tetemesen megöregedett, s őszbeborult hajfürtjei, aszott arca barázdái s görbedt termete a rá nehezedett évek, munka s fáradalom sulyát hirdetik. Ima s szent énekek örvendetes zengése közt a templomhoz érvén, miután a tornácban a lelkész által üdvözöltetett, az oltár előtt térdre borul, látogatási működésére malasztot kérve. — Mielőtt a gyermekeknek a Sz.-Lelket kioszsza, a keresztény tudomány elemeiből önmaga kérdezi ki őket, s kész, helyes s vidám válaszaik a megelégedés s boldogság mosolyát idézik ajkaira. — Olykor a szószékre lép, hogy megtörje jelenlevő hivei éhségének csilapitására az élet igéjének kenyerét. Minden szem tisztelettel csügg rajta, s a sürün pergő könyek tanusitják, hogy szavai csontvelőig hatottak. — Most a bérmálás szentségét szolgáltatja ki. S mily szép látni őt ama félénk gyermekek közt; mint nyomja szent olajjal mindegyikök homlokára a világváltó kereszt jelét; s Jézus példájaként fölemelt kézzel mint áldja meg őket! — Erre gondosan körültekinti különféle részeit s készületeit az egyháznak, mely szegény ugyan, de melyben az Úr szintoly bőséggel osztogatja kegyelmének árjait, mint legdúsabb, legpompásabb templominak bármelyikében. — Meglátogatja még a templom környezetében fekvő sírkertet is, s a jámbor lakosoknak jól esik a főpásztorral együtt imádkozni ott szendergő kedveseik lelki nyugalmaért azon mohlepte sírhalmoknál, melyeknek minden ékességét az egyszerü fakereszt teszi, de mely elegendő minket halhatlan reményeinkre emlékeztetni. — Végre miután teendőit a templomban s a paplakban teljesité, a főpásztor útnak indul, s miután a hivek az ő áldását vevék, az öregek hazamenet közben élérzékenyülve mondják az ifjabbaknak: »Ti ezen apostolt személyében vagy utódjában még látni fogjátok: mi őt ma utóljára láttuk! Jutalmazza meg neki az Isten érettünki minden fáradozását! Legyen áldott, ki az Úr nevében közénk jött!« — És ezen főpásztori látogatás következtében a lelkész uj hévre gyúladt; a hivek közt a szomoruak megvigasztalódtak; az ingadozók megszilárdultak; a buzgók magasb lelkesedésre hevültek; — maga pedig a püspöki látogatás napja eme jó falusi hivek emlékezetében mind-

hogy szándokát a fiui szeretet legőszintébb érzetével áldjuk addig is, mig megérkezésének ohajtott napja reánk virad, esedezve Istennek: miszerint őt terhes utaiban szent angyala által kisérje, védje s vezérelje; tegye köztünki működését reá nézve ugyan vigasztalásokban gazdaggá, reánk nézve pedig eredményben üdvössé, s engedje: hogy kielégitőnek találván mind érdemetlenvoltom pásztori számadását, mind a legeltetésemre bizott nyáj állapotát, örömtelve távozhassék körünkből, s vehesse apostoli fáradalminak jutalmát itt ugyan hivei folytonosan növekedő buzgalmának s jámborságának szemlélésében, egykor pedig ott-fen a hű szolgáknak igért örök dicsőség birtokában, Amen!

XLIX.

Bérmálás kiszolgáltatásának jelentése.

Kedves tisztemet teljesitem, AA! midőn nektek ezennel tudtul adom, hogy kegyes főpásztorunk a bérmálás szentségét kivánván ezen esperesi kerületben is kiszolgálni, e célból a folyó ho *n*-én szándékozik hozzánk, őt hőn szerető s mélyen tisztelő fiaihoz jőni.

Hajdan, mint tudjátok, a keresztséget rendszerint a püspökök szolgáltatván ki, avval az ujkereszteltekre egyszersmind a bérmálás szentségét is feladák [1]). Engedelmökből ugyan az

---

végig a legjelesebb, legszebb s legszentebb napok egyike lesz.« Pinnard, Bienfaits du Catholicisme, chap. 13.

[1]) »Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in ecclesia baptisantur, praepositis ecclesiae offerantur, ut per nostram orationem et manus impositionem Spiritum S. consequantur.« S. Cyprian. epist. 73. ad Jubaj. — »Oportet eos, qui illuminantur, post baptisma inungi supercoelesti chrismate, et esse regni Christi participes.« Can. 48. Conc. Laodic., melynek általunk már másszor 361-re tett tartási évére nézve nagy az irók közt az

alrendü papok t. i. az áldozárok és diákonok is keresztelhettek [1]), de mivel, nem levén arra joguk, a bérmálást föl nem adhatták [2]), ezt hatalmuk s kötelmöknél fogva a püspökök pótolták. Innét van, hogy, miként ezt az Apostolokcselekedeteiben olvassuk, a szamariaiak miután Fülöpnek, az első hét diákon egyikének prédikálására elfogadván a Jézus hitét, általa megkereszteltettek, az apostolok hozzájok küldék Péter és János apostolokat, hogy a kéztét által részesitsék őket a Szent-Lélek hiterősitő kegyelmében. Kik is amint az apostolok imádkoztak fölöttök s rájok tették kezeiket, elvevék a Sz.-Lelket [3]). Innét eredt az ősegyháznak ama már sz. Jeromos által is emlitett szokása, mely szerint a püspökök a székes helyeiktől távolabb eső vidékekre időnként kirándultak, hogy ott az áldozárok és diákonok által megkeresztelt hivekre kéztétökkel a Szent-Lélek kegyelmeit áraszszák [4]); innét van, hogy nagy

---

eltérés; igy Baroni azt még a niceai első közzsinat elébe, ugyszinte a Corpus Juris Canonici zsinatjegyzéke a 319-ik évre, de Marca Péter 366-ra, Pagi 363-ra, Alzog 372-ikre teszik, Hefele pedig (Conciliengeschichte, Freiburg 1855, 1-er Bd. Seite 721—724) az évet szorosan meg nem határozhatónak tartván, azt a 343 s 381 közt lefolyt időszakba helyézi.

[1]) „Dandi (baptismum) jus quidem habet summus sacerdos, qui est episcopus, dehinc presbyteri et diaconi non tamen sine episcopi auctoritate, propter ecclesiae honorem, quo salvo salva pax est.“ Tertull. L. de Bapt. c. 17.

[2]) „De consignandis infantibus manifestum est non ab alio, quam ab episcopo fieri licere: nam presbyteri licet sint sacerdotes, pontificatus tanem apicem non habent.“ Innoc. I. epist. ad Decent. Eugub. c. 3.

[3]) Act. 8, 17. Ezen eseményről igy szól Arator, de Act. Apost. L. 1.

„Saepe sibi socium Petrus facit esse Joannem,
— — — — — quo denique juncto,
Samariae vicina petens, baptismatis undis
Ablutas signavit oves, quibus adfuit almus
Spiritus, et varias fecit procedere linguas.“

[4]) „Non abnuo hanc esse ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros et diaconos baptisati sunt, episcopus ad invocationem S. Spiritus manum impositurus excurrat.“ És kevéssel alább: „Qui in vinculis

Gergely pápa [1]) s a zsinatok [2]) szoros kötelességül teszik a főpásztoroknak, hogy a bérmálás kiszolgáltatása végett megyéik egyes egyházait kitelhető szorgalommal látogassák.

Saját apostoli buzgalmának ösztönével összhangzó főpásztori tisztjét siet tehát kegyes püspökünk teljesiteni, midőn atyai gondoskodását tágas megyéjének eme vidékére is kiterjesztvén, közénk jövend, hogy a bérmálás szentségében hiveivel a Szent-Lélek kegyelmét közölje, melynek erejével képesek legyenek igaz üdvözitő katholikus hitöket bátran vallani, s életöket a test, világ és sátán minden kisértetei közt annak szent szabályai szerint intézni. Ezen nagy szentségről, szertartásainak eredete, értelme, rendeltetése s hatásáról, ugyszinte az annak méltó felvételéhez szükséges készületekről a bérmálandókat kötelességem szerint különösen fogom tanitani [3]), s e tanitásomat az iskolába járó gyermekeknek ugyanottani oktatásán kivül valamennyi bérmálandó számára holnaptól kezdve itt a templomban naponként délután tartani s erre őket harangszóval egybehíni. A többit tehát azon oktatásimra halasztván, jelenleg csupán e következőket kivánom előadni: és pedig

1-ször, ámbár a bérmálás azon szentségek közé tartozik, melyek fölvétele az üdvözségre nem elkerülhetlenül szükséges [4]),

---

ac castellis ac remotioribus locis per presbyteros ac diaconos baptisati, ante dormierunt, quam ab episcopis inviserentur etc.« S. Hieron. L. adv. Luciferian. c. 4.

[1]) »Ecclesiis, ad quas sine labore potestis accedere, officium visitationis impendite, ut qui baptisantur, inconsignati non debeant remanere.« S. Greg. M. L. 10. epist. 45. ad Ecclesium episc.

[2]) »Statuimus, ut singulis annis unusquisque episcopus parochiam suam circumeat, populum confirmare et plebem docere etc.« Conc. Bracar. an. 563. — Ily értelemben rendelkeznek Conc. Meldens. an. 845. can. 29. — Conc. Herbipolense an. 1287. can. 29. stb.

[3]) Hivatkozunk e részben a bérmálás szertartásinak a II. köt. 66-ik s következő lapjain adott magyarázatára.

[4]) Világosan mondja ezt az elvirai zsinat e szavakban: »Si quis diaconus regens plebem sine episcopo vel presbytero aliquos baptisaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debet.

azt azonban, ha fölvételére alkalom van, vétek nélkül elhanyagolni nem lehet; mert ezt vagy azon hiedelemben tehetné valaki, hogy a test, világ és sátán széditéseinek veszélyeit a Szent-Léleknek e szentségben osztott kegyelme nélkül is meglábolhatja, mi nem egyéb volna, mint vakmerő önhittség s elbizakodás; vagy hogy e kegyelmet ezen szentségen kivül is megnyerheti, mi nem volna más, mint istenkisértés. Azért már az ősegyházi szent atyák [1]) és zsinatok [2]) mint szoros kötelességet sürgették e szentség fölvételét, a harmadik században élt sz. Kornél pápa pedig nem kételkedett állitani, hogy az nem birhatja a Szent-Lelket, ki nincs megbérmálva [3]). Szolgáljon ezen észrevételem figyelmeztetésül azoknak, kik még megbérmálva nincsenek, miszerint siessenek e szentségbeni részesülésre élni azon alkalommal, melyet e végre nekik főpásztorunknak legközelebbi hozzánk jövetelében az Úr nyujt. Ezen alkalom számukra talán többé soha nem fog előfordulni, s a hanyagokat eléri büntetésök, megtagadtatván tőlök a kegyelem, melyet, midőn önként kinálkozott, használni vonakodtak [4]).

2-szor, kik a tanitás közben s a tanitás után általam kikérdeztetvén, kellően elkészülteknek fognak találtatni, tőlem cédulát nyerendenek, melyen irva leend bérmálási, keresztségi

---

Quod si ante de saeculo recesserint, sub fide, qua quis credidit, poterit esse justus.« Conc. Illiberit. an. 305. can. 77.

[1]) »Ungi quoque necesse est eum, qui, baptisatus sit, ut accepto chrismate, id est unctione, unctus Dei esse et habere in se gratiam Christi possit.« S. Cyprian. epist. 70.

[2]) Lásd a laodiceai zsinatnak fönnebb a 307-ik lapon [1]) alatt idézett 48-ik canonját. — »Confirmationis sacramentum habet donum roborantis Spiritus S. ideoque non negligatur.« Statut. n. 5. S. Sonnat. AEp. Rhem. † 631.

[3]) »Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo potuit (Novatianus) Spiritum S. accipere?« S. Cornel. Papa ap. Euseb. Hist. Eccl. L. 6. c. 43.

[4]) Ide vonatkozik, mit Hugo a S. Victore mond, L. 2. de sacr. P. 8. c. 3. »Quid prodest, si a lapsu erigeris, nisi etiam ad standum confirmeris? Propterea timendum est eis, qui per negligentiam amittunt episcopi praesentiam, et non suscipiunt manus

és vezetéknevök, koruk, lakhelyök, bérmatyáik s bérmanyáikkal. E céduláknak kettős célja van: egy részről a főpásztort megnyugtatandják az iránt, hogy a bérmálandók a szentség fölvételére az előleges oktatás által kellően el vannak készitve; más részről pedig a lelkipásztoroknak arra szolgálnak, hogy szerintök irják be a megbérmáltakat az illető anyakönyvbe [1]). Azért a bérmálandók cédulájokat a bérmálás előtt kezeikben tartják, mig azt a főpásztor körében kiszolgáló papok egyike tőlök átveszi, hogy annak tartalma szerint mondja el a bérmáló főpásztor előtt a nevet, melyre az illetők bérmáltatni kivánnak. Legyen arra otthon a szülőknek gondja, hogy gyermeik céduláikat el ne veszitsék, vagy tévedésből egymás közt föl ne cseréljék.

3-szor, hogy a bérmálandók koruknál fogva képesek legyenek mind e szentség méltóságát mind az ahhoz kötött kegyelem becsét felfogni, az egyháznak ma már közönségesen bevett szokásához képest a bérmálandókban legalább hét éves kor kivántatik [2]), mely szokáshoz kegyes főpásztorunk is kiván ragaszkodni. Eszerint a hét évnél kisebb koruak sem cédulát nem fognak tőlem nyerhetni, sem pedig, a mi ennek hiánya mellett önként érthető, a bérmáláshoz bocsáttatni. Egyébiránt kitünő buzgalmánál fogva kész leend kegyes püspökünk a kisebb koru sőt csecsemő gyermekeket is, ha betegségök miatt életökhöz kétes volna a remény, megbérmálni, s e végre, ha, kivántatnék, őket s más sulyos betegeket otthon is fölke-

---

impositionem: ne forte propterea damnentur, quia festinare renuerunt, cum potuerunt.«

[1]) E részben már az 1585-i aix-i zsinat a mai szokással egészen öszhangzólag rendelkezett. Az idézményt l. e munka II. köt. 80-ik lapj. [4]) alatt.

[2]) A trienti zsinat katekizmusa, de csak javalólag, 12 évet említ. A későbbi zsinatok hét évet kivánnak. Az 1579-i milanói V-ik zsinat e tekintetben igy szól: »Si episcopus ob aliquam causam justam atque adeo necessariam parvulo et infanti, qui nonmodo septem annorum aetatem expleat, sed ne attingat quidem, ministrandum aliquando censuerit, ne sit vetitum.«

resni [1]). Az ily bérmálandó betegek az illető családatyák vagy anyák által nálam lesznek följelentendők. Végre

4-szer, a bérmatyáknak s anyáknak a keresztatyákéval s anyákéval megegyező kettős rendeltetésök van. A bérmálás alatt ugyan a bérmálandókat mint jövőre lelki gyermekeiket az egyháznak bemutatják, s e végett mögöttök állván, jobb kezöket ezek jobb vállára teszik annak jeleül, hogy őket ez élet küzdelmeiben saját ótalmuk s védelmök alatt kivánják tartani. A bérmálás után pedig kötelesek ezeknek, főleg ha gondatlan szülők magzati vagy árvák volnának, keresztény növeléséről gondoskódni, s őket biztatni, hogy a hit harcainak bátor küzdésére a bérmálásban nyert kegyelemmel ernyedetlenül munkálkodjanak, s erkölcseikben azon dicsőült szentek példáját tartsák szemeik előtt s kövessék, kiknek nevére bérmáltattak meg. Eszerint a bérmatyák s anyáknál ugyanazon tulajdonok levén szükségesek, melyek a keresztatyák s anyáknál megkivántatnak, bérmatyák s anyák nem lehetnek a hitetlenek s eretnekek, a szülők saját gyermekeiknél, továbbá a szerzetesek, és végre azok, kik még nincsenek megbérmálva [2]). Azért ha valamely még bérmalatlan egyén volna valaki által bérmatyának vagy anyának megkérve, szükséges, hogy az előbb megbérmáltassék, s azután járuljon felvállalt tisztje teljesitése végett a bérmálandó mögé. A bérmálásnál, ugy mond egy ujabbkori áhitatos iró [3]), két vezért, két kalauzt választunk ma-

---

[1]) Ebben a főpásztoroknak szép példával tündöklött elő boromei sz. Károly, ki a Milanóban dühöngött mirigy alkalmával a betegeket, nehogy e szentség nélkül muljanak ki, házaikban s a kórodákban kereste föl. »Noverat, ugy mond életirója Giussani, L. 4. c. 8. plures in populo esse nondum s. chrismate inunctos, et quamquam probe sciret, ejus sacramenti vim inter necessaria ad salutem remedia minime numerari, omnia tamen ex amore potius quam necessitate metienti durum videbatur, tot hominum millia coelesti hoc auxilio immunita relinqui.«

[2]) l. ez iránt, a II. köt. 14 s 74-ik lapjain foglaltakat.

[3]) Adalbert Schmid, die sieben Sakram. L. Mehler-nél Beispiele zur gesammt. kath. Lehre 4. Bd. p. 220.

gunknak ez élet pályájára, — egy menyeit és egy földit. S ki ezen menyei kalauz? A szent, kinek neve a bérmálásban reánk adatott. Ezen választott védszentünkhöz mintegy igy szólunk: Te dicsőült! te egykor vitézül küzdél az üdvözség ellenségei ellen, s jól küzdött harcodnak jutalmaul az örök dicsőség borostyánkoszorujával ékeskedel! nagy bajnok! ótalmad alá futok: tanits engem harcolni; védnökömmé választalak: segits a veszélyekben, s pajzsoddal fogd fel ellenségeimnek ellenem irányzott nyilait; nyerj nekem Istentől erőt a bűn csábitásinak kikerülésére s öngerjedelmeim legyőzésére! Igenis, a szent, kinek nevét a bérmálásban fölvettük, küzdelmeinkben példányunk, barátunk, közbenjárónk s szövetséges társunk akar lenni. — De e menyei kalauzon kivül még egy földit is nyerünk a bérmálásban. Ez a mi bérmatyánk vagy anyánk. S mi ennek rendeltetése? az, hogy miként az ujonchoz egy tapasztalt vitéz adatik, ki őt a hadgyakorlatokban oktassa, ugy ő is kötelességének tekintse a bérmálásban nyert lelki gyermekét a lelki viadal bátor küzdésére oktatni; az erény követésére saját példája s intései által serkenteni; a sátán álnokságira, e világ csalfaságira s a földi örömek hiuságára figyelmeztetni; félelmében bátoritani; kételyeiben tanácsolni, s ha elesett, fölemelni.

Minthogy, miként fönnebb jelentém, a bérmálandókat különösen fogom oktatni, ez úttal többre nem terjeszkedem, s imént előadott észrevételeimet azon őszinte, s mint hiszem, mindnyájatok keblében viszhangra találó kivánattal fejezem be: miszerint az Úr az ő buzgó szólgáját, szeretett főpásztorunkat körünkbe szerencsésen vezesse s engedje, hogy a kik köztünk a szent kenet s a püspöki kéztét által a bérmálás szentségében részesülendnek, azt méltóképp vehessék, s az abban nyerendő hétszeres kegyajándékok menyei erejénél fogva lehessenek üdvözitő hitünk győzhetlen bajnokai, minden keresztény erénynek példányai, a katholika egyház jámbor, buzgó, s igaz tagjai, szóval a kegyelemosztó Szent-Lélek méltó templomai [1])!

[1]) A katholika egyházban évenként mégbérmált ifju keresztények

L.

A megyei püspök fölszenteltetésének évnapja.

Kegyes főpásztorunk ma üli (vagy a jövő vasárnap fogja ülni) püspöki fölszenteltetésének évnapját. Már az ősegyház, hogy a püspökök méltóságának fönségesvoltát ebben is kitüntesse, fölszentelésök napját általuk s hiveik által évenként ünnep gyanánt kivánta tekintetni: miszerint Isten előtt áhitatos ihlettel emlékezzenek azon főjelentékenységü nagy napra, melyen ők ugyan magas, szent s miként a trienti zsinat mondja [1]), még az angyali vállaknak is félelmes méltóságukra kenettek föl, hiveik pedig bennök az üdvözség útján vezért, atyát s főpásztort nyertek.

Méltán nevezé tehát a keresztény hajdankor a püspökök fölszentelésének napját az ő „születésnapjuknak“ [2]): mert a ki az előtt az Úr oltárinak egyszerü szolgája volt,

---

roppant seregének tekintete e szép üdvözlő szavakra lelkesité a derék Hirschert, Erörterungen über die grossen religösen Fragen der Gegenwart II. Hft. 16. Erört.: »So ziehen denn alljährlich Millionen junger Christen, wohl ausgerüstet und gewaffnet in den Kampf des Lebens. Wie sind sie so rein, so heilig, so muthig! Sie folgen dem Panier ihres Herrn, und sind als seine Streiter bezeichnet mit seinem Zeichen. Ihre Lenden sind umgürtet mit Wahrheit, ihre Füsse untersohlt mit Entschlossenheit, vor und über ihnen der Schild des Glaubens, in ihrer Hand das Schwert des Geistes. (Eph. 6, 14. fg.) Du heilige Schaar, ach, dass du sieggekrönt zurückkehrest! Du alljährliche Blüthe der Kirche, ach, dass nicht giftiges Gewürm an dich komme, und die Hoffnung und die Ernte der Kirche in dir zerstöre!!«

[1]) Conc. Trid. Sess. 6. cap. 1. de Ref.

[2]) »Tum ego nostris tabulis intexui diem natalis tui. Natalem tuum prosequemur nostris orationibus.« S. Ambros. epist. 5. ad Felic. Comens. Episc. — A legrégibb egyházi naptárok, misekönyvek és sacramentárokban általános e nevezet.

fölszenteltetése által Melkizedek rendje szerinti főpap s papi fejedelem [1]), s miként az irás nevezi, az egyház angyala [2]), az apostolok valóságos utódja, s Krisztus dicsősége [3]) lett. A lelki élet saját nevezetekkel jár, mert lényegesen különbözik a földitől. Ez napjait e természeti születéstől, amaz a keresztségbeni ujjászületéstől számitja; a földi élet itt keres paradicsomot, s a tünékeny gyönyörök fertőjében szeret dőzsölni: midőn a lelki élet nem egyéb mint a türés, küzdelem s önmegtagadás szakadatlan lánca; amannak csakhamar véget vet a halál, midőn ennek épen a halálban hasad az öröklét bájos hajnala [4]). Jól nevezi eszerint az egyház a vértanuk halálának évnapját az ő születésnapjuknak: mert az adá meg nekik a menyei élet boldog birtokát; valamint jól nevezi igy a püspökök fölszenteltetésének évnapját is: miután ettől veszi lelki fejedelemségök s uj szentebb pályájuk kezdetét.

És e nagy napot a legrégibb idők óta mindenkor különö-

---

[1]) »In episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est, hoc est, princeps sacerdotum.« S. Ambros. Comm. in Ephes. c. 4. — »Quid est episcopus nisi primus presbyter, id est, summus sacerdos?« Int. Op. S. August. Quaest. Vet. et nov. Test. c. 101. — »Principes ecclesiae, id est episcopi.« S. Hieron. Comm. in Ps. 44.

[2]) Apoc. 1, 20., mely helyre azt jegyzi meg sz. Ágost. epist. 43: »Quod non de Angelo, sed de praepositis ecclesiae vult intelligi.«

[3]) 2. Cor. 8, 23. — »Eos olim, qui nunc vocantur episcopi, Apostolos nominabant.« Theodoret. Comm. in 1. Tim. 3. — »Apostoli episcopi sunt.« S. Ambr. Comm. in Ephes. 4. — »Nos qui Apostolis successimus.« Firmil. epist. 75. ad Cyprian. int. Opp. S. Cypr.

[4]) Ily értelemben szól I. Miklós pápa in Resp. ad consulta Bulgaror. »Nec novum cuiquam videri debet, si natus dicitur, qui ex hac vita migraverit: quomodo enim usitato more dicitur nasci, quando quis ex utero materno procedens in hanc lucem exit, sic quoque jure natus appellari potest, quilibet ab hujus vitae tenebris ad lumen pertingens viventium.« — Ugyanezt mondja a sz. Ambrus-nak tulajdonitott régi serm. 70. de s. Euseb. »Unde et depositionis ipsa dies natalis dicitur, quod delictorum carcere liberati, libertati nascimur Salvatoris.«

sen ünnepelték a főpásztorok. Nem lehet, AA! a szent atyák iratiban mély megilletődés nélkül olvasni az általuk ily napokon tartott szent beszédeket [1]) s azt, mint híja p. o. a 4-ik században élt sz. Anasztáz pápa saját fölszenteltetésének évnapjára magához sz. Paulin nólai püspököt [2]); mint tisztelkednek ily napokon az 5-ik században élt Sixtus és Hilár pápáknál a szomszéd püspökök, s mint használják föl ezen alkalmat egyházi tanácskozásra [3]); s mint szólitja föl egyik beszéde végén sz. Ágoston a hippói híveket, hogy agg főpásztoruk Valerius püspöki fölszenteltetésének évnapját ünneplendők, az ottani templomok egyikében jelenjenek meg [4]).

---

[1]) Sz. Leónak s sz. Ágostonnak több ily beszédét birjuk. Különösen szép az utóbbinak e nap tartott, szám szerint 383-ik beszéde, in die anniversario ordin. episc. mely igy kezdődik: »Die quidem omni et omni hora et cura omnino continua, dilectissimi, cogitare debet episcopus, quantae dispensationis sarcinam gerat, qualem de illa rationem Domino reddat suo. Verumtamen cum dies anniversarius nostrae ordinationis exoritur, tunc maxime honor hujus officii, tamquam primo imponatur, attenditur;« — és ekként végződik: »Ad summam omnes obsecro, commendate Domino curam pro vobis meam. Hinc enim juste expeto pro me vestram, ut quidquid mearum est pro praeterito offensionum, propitius ignoscat, non severus agnoscat. Quod mihi deinceps temporis sub hac sarcina erit, iter agentem regat, et suis oculis placentem vobisque utilem faciat, ut non horrorem et poenam meam, sed gaudium et coronam meam vos ejus conspectus inveniat.«

[2]) »Nos ipsos ad natalem suum invitare dignatus est.« S. Paulin. epist. 16. ad Delphin. Megkülönböztetésül a testi születés évnapja »dies natalis genuini«-nek neveztetett.

[3]) »Audivit universa fraternitas, quae ad natalis mei convenerat diem.« Sixt. III. († 440) epist. ad Joan. Antioch. — »Lectis in conventu fratrum, quos natalis mei festivitas congregarat, litteris vestris.« Hilar. († 468) epist. 2. ad Tarraconens. — »Cum hanc venerabilium consacerdotum meorum splendidissimam frequentiam video, angelicum nobis in tot sanctis sentio interesse conventum.« S. Leo M. serm. 2. in Natali ipsius.

[4]) »Dies anniversarius ordinationis domini senis Valerii crastinus illucescit. Rogat et admonet per humilitatem nostram charitatem vestram, ut ad basilicam Fausti devotissime venire dignemini.« S. Aug. serm. 32. de verb. Domini. Ezen Valerius püspök mint

Hogy ezen évnap ünnepélyes megülése a régi egyházban közönséges szokás volt, eléggé mutatják az ily napokra szolgáló s az 5-ik és 6-ik századokból reánk maradt misék [1]). A szokáshoz törvény is járult [2]), melynél fogva a megyebeli püspökért fölszenteltetése évnapján köteles minden áldozár a szent misében az e végre rendelt imák tartalma szerint különösen is könyörögni.

Főpásztorunk iránti szives hálám s tiszteletem érzetével tökéletesen egybehangzó eme kedves kötelmemet fogom én a mai (vagy a jövő vasárnapi) szent misében teljesiteni, s miután a jó gyermekek szülőik örömében hiven osztoznak, s ezek születésnapját fiui kegyelettel ünneplik: bizton reményiem, miként ti is velem egyesülten fogtok Istennek esedezni, hogy ezen örömnapot szeretett főpásztorunkra legszebb áldásai ki-

---

görög eredetü a latin nyelvben kevéssé levén jártas, a tanitási tisztet Ágostonra még mint áldozárra bizta, később pedig őt coadjutorának választotta.

[1]) Több ily misét tartalmaznak a nagy Leó, I. Geláz és nagy Gergely sacramentárai. Az elsőben a püspök által mondandó mise collectáinak egyike igy hangzik: »Memento, Domine, quod es operatus in nobis, et non quid mereamur, sed collati tui muneris gratiam intuere, ut sicut me sacris altaribus tua dignatio pontificali servire praecepit officio, ita dignum praestet et merito. Per etc«; a praefatió pedig ekként: »Vere dignum . . . cum exultatione trepidos et cum pavore laetantes. Sicut enim de tuo munere gratulamur, ita de nostra fragilitate metuimus: Et quantum de humanae conditionis excessibus formidamus, tantum de tua gratia, quae virtutem perficit in infirmitate, confidimus, propensius implorantes: ut quem tantae sedis honore decorasti, moribus exister non patiaris indignum, et cujus formae successorem nomine praestitisti, quantocunque etiam bonae conversationis adnisu fieri tribuas sectatorem. Per Christum etc.« — Kiirjük a Gelázéból az áldozárok által »in natalitio episcopi« mondandó mise imáját is: »Deus, qui dierum nostrorum numeros mensurasque temporum majestatis tuae potestate dispensas: ad humilitatis nostrae propitius respice servitutem, et tuae pacis abundantia tempora nostra et episcopi nostri, tua gratia benignus adcumula. Per etc.«

[2]) »Solennitates dedicationum ecclesiarum et sacerdotum per

séretében még számtalanszor fölkeltse, annyi bú, gond s fáradalommal teljes s apostoli veritékével öntözött pályáját az ohajtott siker folytonos vigasztalásival könnyitse, s ha majd egykor az ő szőleje müvelésében vállalt napszámát ledolgozta, a pásztorok fejedelme nyujtsa neki, a hü szolgának, munkabérül az örök dicsőség hervadhatlan koronáját [1])!

LI.

Püspöki helynök kineveztetése.

A püspöki méltóság magasztosvoltának az ahhoz kapcsolt kötelességek száma s sulya igenis megfelel, s ez utóbbi a megyék területéhez képest aránylag még növekedik. Azért a főpásztorok, hogy terheik megosztásával szent hivatalukat annál sükeresben teljesithessék, hatalmuk s foglalatosságik egy részét káptalanaikból választott tudós, tapasztalt s érdemes férfiakra szokták bizni, kik ebbeli tisztjöket **püspöki Helynök**, vagyis **püspöki Vicarius** név alatt viselik. indemellett is a megye kormánya nem oszlik kétfelé: csak egy feje van s lehet annak, s ez kizárólag a püspök: mert a helynök minden hatalmát a püspöktől nyeri, s a püspök nevében, a püspök által kiszabott körben s a püspök tetszéseig gyakorolja; intézkedéseiről neki felelős; s midőn a püspök a fontosb tárgyakat egyébként is magának tartja fen, felügyelési gondoskodását helynöke hivatalos működésére is kiterjeszti.

A szükség szülte, hogy püspöki helynököket ha nem nevezetre is, de hivatalra nézve már az első századokban talá-

---

singulos annos solenniter sunt celebrandae.« IV. Bódog † 530, epist. 1. c. 1. Adja ezt Gratián is, de Consecr. Dist. 1. c. 16.

[1]) 1. Petr. 5, 4.

lunk[1]). Igy olvassuk, hogy Őzseb caesariai püspök a nagynevü sz. Vazult, ki később neki ugyanott utódja is lett, segitségül magához vette[2]). Igy maga nazianzi sz. Gergely beszéli, mint szánó el magát, hogy saját édes atyjának, a nazianziak jámbor püspökének, hivatala teljesitésében istápja legyen[3]). Igy tudjuk, hogy sz. Ambrusnak sz. Simplicián[4]), Valérnak sz. Ágoston[5]), sz. Mamertnek testvére Claudián[6])

---

[1]) Tudva van, hogy a püspökök által joghatóságuk bizonyos ágainak gyakorlatára kün ugyan az ugynevezett Chorepiscopusok, a székvárosban pedig az Archipresbyter-ek s Archidiaconus-ok már az ősegyházban fel voltak hatalmazva. »Archidiaconus post episcopum sciat se vicarium esse ejus in omnibus.« Decr. Greg. L. 1. Tit. 23. c. 1. Az utóbbiak sokszoros visszaélései okozák, hogy a laterani IV. zsinatban először emlitett püspöki helynökök az egyházban csakhamar közönségesek lettek. Terjedelmesen szól erről Thomass. Vet. et nov. Eccl. Discipl. P. 1. L. 2. c. 1. 6. 7. et 17.

[2]) Bizonyitja ezt nazianzi sz. Gergely, Orat. 2. in laud. Basil. hol e nagy férfiunak a püspök melletti működését festvén, egyebek közt igy szól: »Ex quo hoc assecutus est, ut etiamsi illi (Eusebio) cathedrae honore secundus esset, ecclesiae tamen imperio potiretur.«

[3]) »Nunc quidem cum praeclaro parente curam hanc suscipere non recuso, velut magnae aquilae et altissime volanti pullus non incommodus e propinquo advolans.« S. Greg. Naz. Orat ad Patrem. Soha nem volt ő, mint azt már életében felőle sokan hibásan hitték, nazianzi püspök, hanem csak ideiglenesen atyjának püspöki helyettese: »Ad breve tempus, irja ő önmagáról imént idézett beszédében, praefecturam quasi hospites accepimus.«

[4]) Simplicián előbb római áldozár volt, s őt sz. Damáz pápa küldötte sz. Ambrusnak mint uj püspöknek segitségére. Jeles tulajdonairól magasztalva szól sz. Ambrus, epist. 2. ad Simplician.

[5]) Előadja ezt életirója Possidonius, in Vita August. c. 4. 5. maga pedig sz. Ágoston erről igy szól epist. 21. ad Valer. »Vis mihi facta est merito peccatorum, ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.«

[6]) Ezen Claudiánban, kit testvér bátyja, az 5-ik században élt sz. Mamert vienne-i püspök segédül magához vett, az azon korbeli püspöki helynöknek képét a következőkben adja Sidonius Apollinaris, an. 490. L. 4. epist. 11. »Episcopum fratrem natu

buzgó segédjeik s munkatársaik, később pedig még utódjaik is voltak [1]).

Bokros gondjainak terhén némileg könnyitendő, kegyes főpásztorunk is egy hű segédet s erényes munkatársat választott magának, midőn legujabban főt. *N. N.* urat püspöki helynökének s közügyhallgatójának kinevezte, s e kettős minőségben őt az egyházi kormány némely ágainak s általában a püspöki törvénykezési joghatóság elé tartozó ügyek s pöröknek kezelésével megbizta, e végett kiadott parancslevele által mind a megyei papságnak mind a hiveknek kötelességül tevén, hogy iránta kellő tisztelettel s hatáskörét illető mindennemü intézkedéseiben pontos engedelmességgel viseltessenek. Méltán vallhatni szerencsésnek azon választást, melyet a közohajtás előzött meg, s a közöröm s helybenhagyás kisér, s mely az ekként választott férfiunak kitünő érdemeinél s jeles tulajdoninál fogva is a legjobb reményekkel kecsegtet.

Midőn tehát a tisztelt úrnak püspöki helynökké lett kineveztetését nektek, AA! ezennel a végre jelentem, hogy tanuljátok benne egyházi főbb előljárótokat tisztelni, s tudjátok ki-

---

majorem religiosissime observans, diligebat ut filium, cum tanquam patrem venerareturr: sed et ille suscipiebat hunc granditer, habens in eo consiliarium in judiciis, vicarium in ecclesiis, procuratorem in negotiis, villicum in praediis, tabularium in tributis, in lectionibus comitem, in expositionibus interpretem, in itineribus contubernalem.« Ugyanő Claudiánról e verseket énekli:

»Antistes fuit in ordine secundo,
Fratrem fasce levans episcopali;
Nam de pontificis tenore summi,
Ille insignia sumsit, hic honorem.«

[1]) Ezen utódságot csak Simplician és Ágostonról értjük. Hogy törvényeinkben a püspöki vicariust először 1458-ban Sigism. Decr. min. Art. 3. et 9. találjuk emlitve. Az esztergami helynökök közt első, ki az okiratokban névszerint emlittetik, volt a 14-ik században élt »Petrus Archi-Diaconus Neograd. Vicarius Reverendi in Christo Patris et Domini Nicolai (Monoslay Miklós értetik) A.-Episcopi Locique ejusdem Comitis perpetui in Spiritualibus Generalis.« l. Praepositura et Praepositi S. Mart. de Posonio. 1848. Sect. 2, 5. 13.

hez kelljen az illető esetekben folyamodnotok, jelentésemhez még azon őszinte kívánatomat toldom, miszerint a tisztelt püspöki helynök úr Isten segitő kegyelmétől támogatva, fontos hivatalát kegyes főpásztorunk teljes megelégedésére, megyénk javára, s saját érdemeinek öreghitésére sokáig viselhesse!

LII.

Pásztorilevél felolvasása.

Örömtől áradozik lelkem mindannyiszor, AA! valahányszor alkalmam van e szent helyről kegyes püspökünk pásztorilevelét felolvashatni, nem csak azon élvezet miatt, melyet annak tanulságosvolta s remek szerkezete szokott nekem nyujtani, mert elmondhatom magamról sz. Anzelm püspökkel, hogy miután kegyes főpásztorom tanitásán a bölcseség bája, a tekintély ereje s az atyai szeretet füszere van elhintve, én abból mindig az édesség s elégültség gyönyörét meritem [1]): hanem miattatok is azon oknál fogva, hogy ekként mélt. főpásztorunk hozzátok intézett szavainak hirnöke s tolmácsa lehetek. Mi alrendü pásztorok hiveinket a szószékről oktatjuk s velök közvetlenül értekezhetünk: de mivel a püspökök tágas megyéik területén elszórt hiveik egyeteméhez személyesen s élő szóval nem szólhatnak, ezt időnként pásztorileveleik által teszik, minek a szóbeli tanitás fölött azon nagy előnye van, hogy az irásban foglalt ige mindvégig eleven s hatályos marad, s még a legkésőbbi nemzedékek lelki épülésére is folytonosan hangzik.

Mig hajdan csaknem minden város püspöki székkel birt,

---

[1]) »Quare quoniam quidquid de paterno vestro pectore mihi impenditur, et sapientia est exquisitum, et auctoritate roboratum, et dilectione conditum: cum aliquid inde haurio, id me sua et dulcedine delectat et securitate satiat.« S. Anselm. epist. ad B. Lanfranc. Cantuar. Archiep. an. 1088.

a főpásztorok hiveikkel mindennapi s közvetlen érintkezésben levén, az íráshoz nem volt szükség folyamodniok; noha akkor is, ha az üldözések fergetege őket nyájaik köréből kiszakitá, ha ezek idején ők börtönben vagy számkivetésben sinlettek, vagy ha az egyház érdekében távol vidékeken működtek, pásztorileveleik által igyekeztek hiveiket oktatni, vigasztalni s az üldözés félelmei s az eretnekség csábjai ellen az igaz hitbeni állhatatosságra buzditani [1]). Ezeknek első magasztos példáit mint egyházunk megbecsülhetlen birtokát s legdrágább kincsét azon levelekben tiszteljük, melyeket az apostolok részint közértelemmel, miként ezt a jerusalemi zsinatban tevék [2]), részint külön-külön, mint Péter, Pál, Jakab, Judás és János isteni ihletből majd a hivek egyeteméhez, majd egyes keresztény községekhez s magán személyekhez intéztek vala [3]). Ha a sz. atyák észrevétele szerint a szent irás nem egyéb, mint Istennek az emberekhez szóló levele, nagyon is ilyenek az apostoloknak emlitett levelei, ugymint melyekben ők Isten mély titkait, imádandó végzéseit s szent religiónk hit- s erkölcságazatait hirdetik, s melyeknek tekintélye, érvénye s hatása örök mint az egyház.

---

[1]) Az egyház őskorából számos ilynemü levéllel birunk; ilyenek p. o. S. Cypr. epist. 4. 5. 6. 24. 33. 35. 36. ad Cler. et Pop. Carthag. — S. Dionys. Alex. epist. paschales ap. Euseb. L. 6. c. 46. — S. Athanas., epist. paschales összesen 45, s töredéke annak, melyet ő „filiis suis," vagyis az alexandriai kath. néphez irt. — S. Euseb. Vercell. epist. ad Vercell. aliasque fideles Ecclesias, stb.

[2]) Act. 15, 23—29.

[3]) Mint gondoskodtak az apostolok, hogy az egyes községekhez irt leveleik azoknak minden tagja által olvastassanak, s egyszersmind más keresztény gyülekezetekkel is közölve, az egész egyház közbirtoka legyenek, kitetszik az első ugyan sz. Pál eme szavaiból: „Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola haec omnibus sanctis fratribus." 1. Thess. 5. 27, az utóbbi pedig ezekből: „Cum lecta fuerit apud vos epistola haec, facite ut et in Laodicensium ecclesia legatur." Coloss. 4, 16. Hogy az utóbbi már kezdetben teljesittetett is, az apostolok fejedelme bizonyitja 2. Petr. 3, 15.

Az apostolok e példáját követi, s az ó- s jelenkor püspökeinek nyomdokán jár kegyes főpásztorunk, midőn ez úttal is pásztorilevelet intéz az Úrtól gondviselésére bizott jámbor hiveihez. Ezt én jelenleg és pedig a rendes tanitás helyett olvasandom fel előttetek, mert főpásztorunk iránti mély tiszteletem hallgatást követel tőlem, midőn atyai szeretetének s apostoli buzgalmának ösztönéből önmaga kiván hozzátok közvetlenül szólni. Igenis ide illenek Aranyszáju sz. Jánosnak ama szavai, melyekkel ő még mint antiochiai áldozár az utána szólni készülő sz. Meletius püspök tanitását megelőzte: „Halljuk, ugy mond, jeles mesterünk tökéletesb oktatását: mert az enyim, bárminő legyen is, magán viseli ujoncságom bélyegét; ellenben az övé mindig a bölcseség fényében tündöklik“ [1]).

. . . . . .

Ezen apostoli szellemmel teljes s szivreható pásztorilevélnek rövid foglalatja az, hogy . . . . . .

Ne várjátok, AA! hogy ezekhez még valamit adjak; evvel csak azon üdvös benyomást gyöngiteném, melyet, mint hiszem, kegyes főpásztorunk bölcs, érzékeny s kenetdús atyai szózata reátok tőn: nem tartoztathatom azonban magamat, hogy jelen felszólásom befejezéseül ne idézzem ugyancsak Aranyszáju sz. Jánosnak egyik legjelesb beszédében foglalt szavait,

[1]) S. Chrysost. Hom. 3. de verb. Isaiae. — Ugyanő, Hom. 31. de s. Philogonio igy szól: „Verum hoc communi patri beatique Philogonii sectatori (püspökét, Meletiust érti) dicenda relinquimus, ut qui melius nobis teneat, quidquid est antiquitatum.“ Ismét Hom. 53. de poenit. igy fejezi ki magát: „Necesse est orationem supprimere: nam cupio patris audire vocem.“ A sz. Ágoston parancsából az ő jelenlétében szónoklott sz. Eraclius áldozár beszéde végén igy szól: „Quod restat, ipsum (patrem) deprecemur, ut quemadmodum ego ultra vires praeceptis ejus parui, ita omnium nostrum desideriis se ipsum non subtrahat, sed post hunc sermonem nostrum loqui vobis vel pauca dignetur: quae discedentes vos meminisse delectet, et recordando salubriter ruminare non pigeat.“ E szép beszéd olvasható int. Op. S. August. Edit. Migne. T. 5. pag. 1718.

miután ugy hangzanak, mintha ezen szent püspök azokat kegyes főpásztorunk nevében intézné hozzátok: „Valamint, ugy mond ő, a test a lélekkel, a vesszők a törzsökkel s a folyamok a kútfőkkel egybefüggnek, ugy szükséges, hogy az egyház a főpásztorhoz, a gyermekek atyjokhoz s a tanitványok mesterökhez szorosan ragaszkodjanak. A tanitványok szófogadása tündöklöljék bennetek; mutassátok meg atyátok iránti vonzalmatokat. A ti kész engedelmességtek diszével ékesitsetek föl engem, kedves fiaim! s evvel tegyétek, hogy engem mindenki boldog atyának valljon, s tanitásom magasztaltassék. Intésemet tehát senki ne vesse meg, mert atyátok levén, szükséges, hogy fiaimat oktassam, mivel mi a földi atya a test természete szerint, ugyanaz vagyok én reátok nézve lelkileg az Úr kegyelme szerint“ [1]). — Mi, AA! esedezzünk Istennek, miszerint öntse kegyelmét jó püspökünkre s reánk, hogy valamint nekünk ő az üdvözség útján ernyedetlen buzgalmu vezérünk, atyánk s főpásztorunk; ugy legyünk neki mi is valódi katholikus szellemü, kész engedelmességü s példás jámborságu hivei, szóval ily jeles pásztornak méltó juhai!

LIII.

Beteg püspökérti könyörgés.

A mit mélyen tisztelt főpásztorunk gyöngélkedéséről magán hirből elszomorodva hallottunk, azt, fájdalom, igazolja megyénk főt. püspöki helynökének legujabb hivatalos levele, mely által sulyos betegségben sinlő kegyes püspökünknek mielőbbi felgyógyulása végett megyeszerte tartandó áhitatos könyörgésre szólitja fel a papságot és a hiveket. Nem hiányzik

---

[1]) S. Chrysost. Hom. de recipiendo Severian.

ugyan körülte sem az aggodalmas szeretet szives részvéte, sem az értelmes orvosok ügyes szorgalma: mivel azonban a tudomány minden sükerét felülről veszi, a menekülés csak az Úr irgalmától várható, ki az irás mondása szerint az őt félők erőssége, segélye s védelme, s egészséget, életet és áldást ad nekik [1]). Midőn a bélpoklos e szavakkal kéri Jézustól az ő meggyógyitását: „Uram, ha akarod megtisztithatsz engem“ [2]); midőn Péter és János apostolok a Jézus nevében s erejével gyógyitják meg az inaszakadtat [3]); midőn Jakab apostol bizonyitja, hogy a hit imádsága megmenti a beteget [4]); midőn a szent atyák betegségökben az övéik könyörgését kérik ki [5]); végre midőn a negyedik században a nazianzi hivek beteg főpásztoruk gyógyulását Istentől buzgó imáikkal kérik s megnyerik [6]): mindez a gyógyitás egyedüli forrására mutat, s minket oda utasit: hogy kedveseink betegségében imádságink által Istennél keressük, tőle kérjük s várjuk az ohajtott segélyt.

Ezt mi, AA! a jelen esetben annál inkább kötelesek va-

---

[1]) Eccli. 34, 17–20.

[2]) Matth. 8, 2.

[3]) Act. 3, 6.

[4]) Jac. 5, 15. E hely ugyan tulajdonkép az utolsókenet szentségére vonatkozik (Conc. Trid. Sess. 14. de sacr. Extr. Unct. cap. 1. item can. 1.), azonban az imádság hatását is bizonyitja.

[5]) A nagy számból csupán nagy Gergelyt idézzük, ki L. 9. epist. 78. ad Eulog. Patriarch. Alexandr. igy ir: „Peto autem, ut pro me enixius vestra sanctitas orare debeat, quia et podagrae doloribus et barbarorum gladiis et curarum afflictionibus incessanter premor. Sed si mihi orationis vestrae opem impenditis, credo quod me contra omnia adversa fortiter juvabitis.“

[6]) Fia, nazianzi sz. Gergely beszéli, Orat. 19. hogy midőn atyja, nazianzi püspök egykor húsvét előtt „morbo gravatus eo statu erat, exiguum quidem et desperatum spirans ac ne praesentes quidem agnoscens, verum totus discessui intentus, plebs autem et mystae in templo supplices ad magnum medicum Deum tanquam ad extremam opem confugientes orabant,“ ő rögtön felgyógyulván, „ad ecclesiam cum populo oraturus descendit, et sequenti die post Resurrectionem Dominicam in grati animi significationem sacrificium obtulit.“

gyunk tenni, minthogy a beteg szeretett atyánk s főpásztorunk, kit kétségtelenül kevésbbé nyom sulyos betegségének fájdalma, mint azon epesztő gondolat, hogy erőtlensége tiltja őt szent hivatalában működni, fáradni, virasztani, szóval apostoli buzgalmának ösztönét követni. Azért, midőn mi papok vett utasításunkhoz képest beteg főpásztorunk felgyógyulásaért ezentúl minden szent misénkben egy erre szolgáló s már az 5-ik században ismert könyörgést [1]) fogunk mondani, ti szemeitek előtt tartván az apostol ama intését: „Emlékezzetek meg elöljáróitokról, kik nektek az Úr igéit hirdették vala“ [2]), a mai áhitatosság alatt s jövőben is a gyermeki kegyelet őszinte érzetével esedezzetek Istennek, hogy szeretett főpásztorunkat jelen betegségének veszélyéből hatalmas karjával mielőbb szabaditsa ki, s közhasznu életét szent neve dicsőségére, egyháza javára s mindnyájunk örömére visszanyert erőteljes épségében még hosszu időkig terjeszsze. Nagy papja, hű szolgája s buzgó követje levén ő a Magasságbelinek, felgyógyulásaért esedezve, teljes joggal imánkba foglalhatjuk Mártának s Máriának Lázár végett Jézushoz intézett ama érzékeny szavait: „Uram, ime a kit szeretsz, beteg!“ [3]).

---

[1]) A missalénak a betegekérti eme két collectája: »Omnipotens sempiterne Deus, salus aeterna credentium etc.« és »Omnipotens Deus, qui humano generi etc.« már a Geláz és nagy Gergely sacramentáriban foglaltatik; az utóbbiban »Pro Infirmis« cim alatt előforduló praefatiót lásd fönnebb a 167-ik lapon [4]) alatt.

[2]) Hebr. 13, 7.

[3]) Joan. 11, 3.

LIV.

Káptalani helynök választása.

Ha főpásztorának elhunyta (vagy áttétele) által árva lett is a megye, de a kormányt egy pillanatig sem nélkülözheti, s hajdan ily esetekben, miként a keresztény őskor példái mutatják, az uj püspök választásaig a megye ideiglenes kormányát a székvárosi papság vezette, mely mivel a püspök rendes tanácsát tevé [1]), a megye igazgatásához szükséges ismeretekkel is s jártassággal is birt. Igy az apostolok méltó tanitványa, az első században élt sz. Ignác antiochiai püspök midőn Rómába mártiromságra vitetnék, levele által a hivek gondját az antiochiai papokra bizá azon időig, mig őket az Úr uj főpásztorral fogja megvigasztalni [2]). Igy tudositá a 3-ik században a római papság sz. Cyprián karthagói püspököt, hogy sz. Kornél pápa és vértanu halála után a római egyház kormányát ő kezeli [3]). Olykor ugyan a megárvult megyébe a szomszéd

---

[1]) Telvék ennek bizonyságaival a sz. atyák munkái s a hajdani zsinatok határozatai. Siricius pápa († 398), epist. 2. a Jovinián eretnekségének kárhoztatásában a presbyteriumra hivatkozik: »Facto ergo presbyterio, constitit christianae legi esse contraria. . . . Omnium nostrum tam presbyterorum quam diaconorum, quam etiam totius Cleri una suscitata est sententia etc.« III. Bódog pápa is († 492) ily értelemben mondja Fulló Péter letételéről epist. 4: »Firma sit haec tua depositio a me et ab his, qui meum apostolicum thronum regunt.« Ide irjuk még azt, mit e részben az ugynevezett karthagói IV-ik zsinat, can. 23. mond, »Episcopus nullus causam audiat absque praesentia clericorum suorum,« és sz. Jeromos, Comm. in Is. c. 3. »Et nos habemus senatum nostrum, coetum presbyterorum.«

[2]) »Presbyteri pascite eum qui in vobis est, gregem, usquequo ostendat Deus eum, qui vobis principabitur.« S. Ign. M. epist. ad Antioch.

[3]) »Et cum incumbebat nobis, qui videmur praepositi esse, et vice patris custodire gregem.« Epist. 5. Cleri Rom. ad S.

püspök is majd látogató majd közbenjáró nevezet alatt a pápa vagy az érsek által küldetett ki, hogy azt ideiglenesen kormányozza, s az uj püspök választását siettesse és az egyházi szabályok nyomán vezesse [1]): később azonban a püspöki szék ürességének esetében a megye ideiglenes kormányzásának e joga a káptalanra, mint a megyei papság legtekintélyesb testületére szállott át, mely azonban az egyházi törvények értelmében [2]) köteles a széküresedés beálltától számitandó nyolc nap alatt a megye kormányára egy alkalmas egyént önkebléből [3]), és pedig minden megszoritás vagy jogfentartás nélkül, választani, ki is káptalani helynök és közügyhallgató nevezet alatt a kormányt az uj püspök beigtatásaig viseli, s e minőségben az egyházi törvények által kiszabott mindama jogokat gyakorolja, melyek a megye kormányzására s a megye államának fentartására szükségesek, melyekhez természetesen nem számithatók sem azon szent foglalkozások, melyek a püspököket püspöki rendüknél fogva illetik, minők p. o. a bérmálás, papszentelés stb., sem azon jogok, melyek a püspök személyéhez vannak akár törvény akár különös kiváltság által kötve.

Ily cimü, ily hatáskörü ama szintoly diszes mint nagyfontosságu hivatal, melyre kanonoktársainak bizalma főtisztelendő *N. N.* urat megválasztá. A közbizalommal találkozván

---

Cypr. — Ugyanók, epist. 30. ad eund. »Omnes enim nos decet pro corpore totius ecclesiae, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excubare.« Ez utóbbi hely még más tekintetben is figyelemre méltó.

[1]) Ennek főleg nagy Gergely leveleiben számos példájára akadunk.

[2]) »Item officialem seu vicarium infra octo dies post mortem episcopi constituere, vel existentem confirmare omnino teneatur, qui saltem in jure canonico sit doctor vel licentiatus, vel alias, quantum fieri poterit idoneus. Si secus factum fuerit, ad metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur.« Conc. Trid. Sess. 24. de Ref. cap. 16. A tridentinum előtt a káptalanok a kormányt önmagok is vihették.

[3]) t. i. hacsak abban »idoneus« találtatik. S. Congr. Concil. 9 Sept. 1594.

e választás eredménye, azt megyénk osztatlan örömmel üdvözli azon meggyőződésben, hogy nagyérdemü káptalani helynökünk ismert buzgalma, bölcsesége s egyéb jeles tulajdoninál fogva teljes mértékben igazolni fogja mindama dús reményeket, melyek választásához kötvék. A mi kötelességünk, AA! őt mint megyebeli lelki főelőljárónkat tisztelni, rendeleteinek pontosan engedelmeskedni, s Istentől neki erőt s kegyelmet, munkálkodásának pedig folytonos sükert kivánni.

LV.

Kerületi alesperes kineveztetése.

Nagytiszt. *N. N.* urnak közönségesen sajnált elhunytával (vagy érdemlett előmozditásával) kerületünk esperessége megüresedvén, ezen diszes hivatalra bokros érdemei s jeles tulajdoninak tekintetéből nagyontisztelendő *N. N. n*-i lelkész urat méltóztatott kegyes püspökünk kinevezni. Mit is a célból sietek ezennel jelenteni, hogy tudjátok, kire van esperesi kerületünk egyházainak közvetlen felügyelete bizva, s a szükség eseteiben kihez kelljen folyamodnotok.

Hirdetéseim alkalmával örömest szoktam bővebb fejtegetések s magyarázatokba bocsátkozni, hogy evvel tudománytok köre táguljon, s ennek tágultával növekedjék s szilárduljon hű ragaszkodástok azon egyház iránt, mely ha hit- s erkölcstanaiban csalhatatlan, szintugy bámulandó az ő szervezetében mint tiszteletreméltó az ő intézeteiben. Ezt teendem ez úttal is.

Mi tehát az esperesek eredete? miben áll az ő hivataluk?

Már az egyház legrégibb napjaiban látjuk, hogy a püspökök a rajtok fekvő teher nagysága miatt kényteleneknek érzék magokat hivatalos foglalkozásik bizonyos részével egyes férfiakat megbizni. Ilyenek voltak az Archidiaconus-ok, vagyis

fődiákonok, és az Archipresbyter-ek, vagyis főesperesek. Ezekről is, s amazokról is már a 4-ik században élt sz. Jeromos tesz említést [1]).

A fődiákonok a többi diákonok s egyéb kisebbrendü egyháziak előljárói, az özvegyek, árvák és idegenek gondviselői, az egyházi kincstár kezelői, s ezen foglalkozásiknál, különösen pedig azon kitüntetésöknél fogva, hogy a püspököt az egyes egyházak látogatásában s olykor a zsinatokon is pótolták, bizonyos tekintetben a mai püspöki helynökökkel egyminőségüek voltak. Amint azonban később jónak láták a főpásztorok hatalmuk egy részének gyakorlatát kizárólag püspöki helynökeikre ruházni, a fődiákonok előbbi hatásköre megszünt, s noha ők névszerint ma is fenállnak, s fődiákoni cimmel a káptalanokban majd egy, majd több kanonok s kün a megyében is egy vagy több lelkész diszlik, de működésök köre ma már igen csekély, s különösen a káptalanbeli székes fődiákonokra nézve abban áll, hogy, miként az hajdan is jogaik s kötelmeik egyike volt [2]), a papok fölszentelésénél a püspökök körül szolgálnak.

---

[1]) „Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi: et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.“ S. Hieron. epist. 125. ad Rustic. — „Episcopus gubernationem viduarum, et pupillorum et peregrinorum non per seipsum sed per archipresbyterum aut per archidiaconum agat.“ Conc. Carthag. IV. can. 17. Saját fődiákonát Aranysz. sz. János is említi: „Vocato Archidiacono meo.“ Epist. ad Innoc. I. Papam, a chalcedoni zsinat pedig an. 451. a Dioscorus letétele iránt ily cim alatt irt az alexandriai papságnak: „Charmossyno Presbytero et Oeconomo, Euthalio Archidiacono, et Clericis aliis.“

[2]) „Sed dicis: quomodo Romae ad testimonium diaconi presbyter ordinatur?“ S. Hieron. epist. 146. ad Evangel. Ez azon ma is életben levő szokásra vonatkozik, mely szerint a diákonok és áldozárok fölszentelésénél a püspök e kérdésére: „Scis illum esse dignum?“ a főesperes imigy felel: „Quantum humana fragilitas admittit, et scio et testificor ipsum dignum esse ad hujus onus officii.“ Az ugynevezett IV. karthágoi zsinat az archidiákonnak a kisebb s nagyobb rendek feladásánáli functióit különösen kiszabja.

A főesperes a presbyterek, vagyis áldozárok idősbike s közvetlen előljárója volt[1]), kezdetben ugyan csak azoké, kik a székvárosban laktak; később azonban a megyék növekedő terjedésével a kormány könnyitése végett szükségesnek találák a püspökök megyéiket kerületekre felosztani, s mindegyik élére egy-egy főesperest állitani azon célból, hogy ezek az alájuk rendelt lelkészeket igazgassák, útba vezessék, viseletökre felügyeljenek, köztük a püspöki rendeletek végrehajtását eszközöljék, s felölök s a körükben előfordult minden fontosabb ügyekről őket értesitsék [2]). Eszerint a székváros kivül a püspök munkás segédei s főtámaszai levén a főesperesek, méltán neveztettek a püspök szemeinek [3]). Ily vidéki főesperesekről már a 6-ik században szól tours-i sz. Gergely [4]).

---

[1]) »In parochiis nullus laicorum archipresbyter praeponatur, sed qui senior in ipsis esse debet, clericus ordinetur.« Conc. Rhemense an. 630. cap. 19. — »Archipresbyter vero se esse sub archidiacono, ejusque praeceptis sicut episcopi sui sciat obedire, et quod specialiter ad ejus ministerium pertinet, super omnes presbyteros in ordine positos curam agere.« S. Isidor epist. 1. ad Leudefred. episc. Cordub. ap. Migne.

[2]) »Propter assiduam erga populum Dei curam singulis plebibus archipresbyteros esse volumus, qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerat, verum etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiat, et qua unusquisque industria divinum opus exerceat, episcopo suo renunciet.« Conc. Ticinens. an. 850. cap. 10. Világos, hogy itt a »plebibus« által főesperesi plebániákat, a »minores titulos« által pedig a főesperesi kerülethez tartozó egyházakat kell érteni.

[3]) Tulajdonkép a fődiákonok neveztettek igy: »Lisiardus archidiaconus cum esse deberet oculus episcopi sui, — factus est quasi clavus in oculum.« Fulbert. episc. carnot. epist. 34. — »Archidiaconi, qui oculi dicuntur episcopi.« Conc. Trident. Sess. 24. de Reform. cap. 12.: azonban hajdan a fődiákonok és főesperesek hatásköre közt sok egyházban alig volt különbség, a 13-dik század óta pedig e két nevezet többnyire egyértelmü. A kinevezési okmányban ma is az esperes »oculus episcopi«-nak neveztetik.

[4]) »Archipresbyter parochiae nemausensis etc., archipresbyter loci Eulalius etc., archipresbyter mercensis vici etc.« S. Greg. Turon, munkáinak különféle helyein.

Ezen hajdani vidéki főesperesekkel egyek a mai kerületi esperesek [1]), s mivel amazok kerülete s joghatósága kezdetben rendszerint tiz plebániára terjedt [2]), ők a decem vagyis tiz latin szótól Decanusoknak neveztettek [3]), miként a kerületi esperesek Némethonban s nálunk a szepesi megye német részében ma is decanoknak neveztetnek.

Ismeritek ezekből az esperesek eredetét: lássátok már most azok rendeltetését és hatáskörét.

Az esperesek hivatala igen fontos: ők azon láncszemek, melyek a megye tágas területén szerte működő lelkészeket kerületenként egymással s a megyei főkormánynyal egybekötik; ők azon csatornák, melyek útján a főpásztorok papjaikkal s hiveikkel s ezek vele folytonosan közlekednek; ők azon eszközök, melyek által a püspöki rendeletek s közintézkedések kihirdettetnek, végrehajtatnak s életbe léptetnek; ők az ő kerületeikben a papok és hivek közt az üdvös fegy természetes őrjei, minden egyházi érdekek közvetlen védői, tiszttársaik vezérei, tanácslói, s valamint náluk a főpásztor parancsinak ugy ennél amazok szükségeiknek, kivánatiknak s kérelmeiknek tolmácsai; szóval a megyék mai terjedelme mellett az egyházi kormánynak szinte nélkülözhetlen segédei s tényezői.

Diszes hivatalukkal járó jogaik s kötelmeik e szép ren-

---

[1]) »Decani, idest archipresbyteri parochiarum.« Conc. Agath. an. 506. apud Grat. Dist. 50, c. 64. — »Archipresbyteri sive decani rurales etc.« Conc. Turon. an. 1243. can. 8.

[2]) »Statuant episcopi loca convenientia per decanias, sicut constituti sunt archipresbyteri.« Capitular. Caroli Calvi, an. 843. c. 3.

[3]) Igy nevezi őket már III. Ince, cap. Ad hoc, de Off. Archidiac. — »Et quos vocamus Decanos rurales, qui vocati sunt in partem sollicitudinis episcopalis.« Conc. August. an. 1548. cap. 18. — Blois-i Péter († circ. 1190) őket epist. 58: Vice-Archidiaconok-nak nevezi. Egyébiránt a Decanus nevezet a szerzetesektől ered, kiknél minden tiz egyén előljárója Decanus-nak hivatott: »Opus suum, ugy mond sz. Ágoston de Morib. Eccl. L. 1. c. 31. tradunt eis, quos decanos vocant, eo quod sint denis praepositi.«

delitetéssel megegyeznek, de mivel azok az illető püspökök tetszésétől függvén, a megyék különbségéhez képest különbözők, csak a főbbeket kívánom emliteni azokból, melyek az ő irányukban nálunk általánosan divatoznak [1]). A kerületi esperes tisztében áll a kerület lelkészeire, s ezek viseletére s hivataloskodására felügyelni, a püspöki rendelvényeket velök közölni, őket kételyeikben útba igazitani, s a szükség esetében szeretettel figyelmeztetni, inteni és feddni; — továbbá a kerületi plebániákat évenként hivatalosan látogatni [2]), s ez alkalommal a templom s egyéb egyházi épületek ugyszinte az iskolai növelés állapotát, a templomi pénztárt, az egyházi ékszereket s az anyakönyveket megvizsgálni; gondját az istenitisztelet rendére, a nép erkölcsiségére [3]), szóval mindazokra

---

[1]) Az esperesek hatáskörének több pontját tartalmazza a cap. 4. de Off. Archipresbyt. Ilyenek: hogy a kerületi papok viseletére ügyeljenek; kerületöket látogassák; a kerületi gyüléseken elnököljenek; a lelkészeket hivatalukba igtassák; különösen »non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerat, verum etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiat, et qua unusquisque industria divinum opus exerceat, episcopo suo renunciet etc.«

[2]) Ezen esperesi látogatás teljesitését a trienti zsinat is sürgeti: »Archidiaconi, ugy mond, decani et alii inferiores in iis ecclesiis, ubi hactenus visitationem exercere legitime consueverunt, debeant quidem assumto notario de consensu episcopi deinceps per se ipsos tantum ibidem visitare, . . . cui ipsi visitationis factae infra mensem rationem reddere teneantur.« Sess. 24. cap. 3. de Ref. — Ugyanezt rendeli a Jászón tartott 1635-i egri megyei zsinat cap. 7. — Az ily látogatás feladatát huszonöt pontban érdekes részletességgel kiszabja Hincmár rheimsi érsek († 832) ily cim alatt: »Capitula synodica, quibus de rebus magistri et decani per singulas ecclesias inquirere et episcopo renunciare debeant,« azon hozzátétellel: »Haec omni anno investiganda sunt a magistris et decanis per singulas matrices ecclesias et capellas parochiae nostrae, et nobis kalendis Juliis renuncianda.« ap. Migne, T. 125. p. 773—793.

[3]) »Peccata notoria, de quibus scandalum in populo generatur, significent sacerdotes decano et decanus archidiacono vel episcopo, nisi forte per eos sint sopita.« Conc. Pont.-Audomar an. 1280. can. 21.

forditani, mik az egyházi élet köréhez tartoznak; az illető hiveket, a mennyiben tőle függ, kellő utasitással ellátni, s a tapasztaltakról a főpásztort értesiteni; — ezen felül felügyelői minőségökben a kerületi iskolákat évenként látogatni, s vajjon azokban a kiszabott tantárgyak, különösen pedig a keresztény katholika tudomány kellő szorgalommal s ohajtott előmenettel tanittatik-e? megvizsgálni; — a kerületi lelkészeket egyházi értekezés végett évenként egyszer vagy többször egybegyüjteni, s az ily pásztori szent gyüléseken a tanácskozásokat saját elnökletök alatt vezetni [1]); — a házassági kisebb ügyeket elintézni, a nagyobbakat pedig a püspök elé utasitani [2]); — a hozzájok folyamodó gyónókat a püspöknek fentartott bünesetektől a gyónszékben feloldozni [3]); — az elhunyt lelkészek

---

[1]) »Rationi quoque proximum esse sancimus, ut in uno quoque mense, statuta die, id est, in calendis uniuscujusque mensis per singulas decanias presbyteri simul conveniant, et de his, quae in illorum parochiis accidunt, sermonem habeant.« Riculph. Episc. Suess. Constit. cap. 10. — Az 1515-ki veszprémi zsinat c. 4. az alespereseknek meghagyja, miszerint évenként háromszor kerületi gyülést tartsanak, s abban ezen zsinat szabályait mindannyiszor hirdessék ki, a lelkészek erkölcsei s az egyházi javak netaláni elfoglaltatása iránt tudakozódjanak, s a tapasztaltakról a főesperest vagy a püspöki helyettest értesitsék. ap. Péterffy, Conc. Hung. T. 1. p. 235.

[2]) »Siqui abbates, archidiaconi vel decani habent ex privilegio vel consuetudine approbata, quod de matrimonialibus causis cognoscant, — ad definitivam sententiam non procedant, nisi habita prius deliberatione cum dioecesano episcopo.« Conc. Londin. an. 1237. can. 23. — »Nisi de speciali mandato sui pontificis, nullatenus cognoscere vel definire praesumant de causis matrimonialibus.« Conc. Turon. an. 1242. can. 4. — Tiltja ezt a trienti zsinat is Sess. 24. cap. 20. de Ref. Egyébiránt a kisebb házassági ügyekre nézve a legujabbi időkig léteztek Erdélyben a főesperesi székek, s épen azért, hogy a főesperesek e tekintetben kellően működhessenek, a Fülöp fermói püspök és pápai a Latere követ elnöklete alatt tartott 1279-i budai zsinat c. 38. azt rendelé, miszerint ezek csak ugy s akkor léphessenek hivatalukba, ha és midőn az egyházi jogban eléggé jártasak lesznek.

[3]) Ide mutat azon felhatalmazásuk, hogy a nyilvános vezeklőket

temetéséről, ugyszinte a megüresedett plebániák ideiglenes ellátásáról gondoskodni; — a püspök által kinevezett uj lelkészt hivatalába beigtatni [1]); — a püspöki rendeleteket a kerületben körözni, vagy ha azok egyeseket érdekelnek, az illetőkkel közölni, s azok kellő sükerét eszközölni; — végre, hogy egyebeket mellőzzek, lelkésztársaikat nehézségeikben tanácsolni, segiteni s utalni [2]), — egyébként pedig minden fontosabb esetekről a főpásztort tudositani [3]).

Ily nevezetes jogok gyakorlata, ily nagyfontosságu kötelmek teljesitése az illető egyénben kitünő tulajdonokat igényel. Hogy ezekkel uj esperesünk bir, ez iránt már magában is eléggé kezeskedik azon lélekismeretes ovatosság, melylyel az esperesek választásában szokott eljárni kegyes püspökünk; azonban én s paptársaim, mi őt közelebbről ismerjük, s épen ezért kineveztetését szives örömmel üdvözöljük, mitsem kételkedvén: hogy hatáskörét kegyes főpásztorunk megelégedésére, a megye közjavára s kerületünk jó hirének öregbitésére teljes mértékben betöltendi, s már magában tiszteletreméltó fontos hivatalának diszét személyes tulajdoninak becsével is növelendi. Az Úr kegyelme legyen vele s mindnyájunkkal!

---

feloldozhatták: „Poenitentem infirmum consulto episcopo reconciliare.“ Cap. 2. de Off. Archipresb.

[1]) „Praestet (az uj plebánosról szól) juramentum decano, quo praestito in fratrem recipiatur, et tenebitur, . . . quando necessitate occurrente decanus capitulum indicit, sub poenis consuetis comparere.“ Conc. Trevir. II. an. 1549. can. 13.

[2]) „Constituat episcopus presbyteros, . . . ad quos alii presbyteri juniores et minus cauti suam causam referant.“ Capitulare an. 805. c. 25.

[3]) „Cuncta tamen referant ad episcopum.“ Cap. 4. de Offic. Archipresb.

LVI.

Első mise, vagyis primitia.

Mennél ritkább annál örvendetesb ünnep vár reánk, AA! a jövő vasárnapon, ugymint melyen tiszt. *N. N.* mint uj áldozár helybeli templomunkban fogja első szent miseáldozatát a mindenható Istennek bemutatni.

Mi papok magas, fényes, gazdag családok ivadékai közé ritkán tartozunk: mi többnyire középsorsu polgároknak, egyszerü jámbor kézmüvesek s földmüvelőknek, szóval a népnek gyermekei vagyunk. Ily állapotu apa örömmel szemléli serdülő magzatának szép tehetségeit s jó hajlamait, s eltökéli magában, hogy őt az egyház szolgájává s az Úr apostolává fogja növelni. E célból a főpaphoz megy vele, ki ezt atyailag fogadja, gondosan képezi, a menyei tudomány forrásából itatja, s midőn a növendék testi- s lelkikép megérve, reménydús férfiuvá fejlett, reá teszi kezeit, őt pappá keni fel, s mondja neki: fia a kézmüvesnek, fia a földmüvelőnek! Ime az Úr papja, az ő menyei tudományának hirnöke, az ő szent titkainak s kegyszereinek sáfára, szóval az egyház szolgája lettél. Rendeltetésed levén, hogy, miként a próféta mondja, a népek és országokhoz nyert küldetésednél fogva „gyomlálj és ronts, veszess és elhányj, épits és plántálj“ [1]), s szemeid előtt tartván azon nagy igazságot, hogy minden isteni foglalatosságok közt a legisteniebb a lelkek üdvözitésére az Istennel közremunkálkodni [2]): magas hivatalod szentsége, Istentől általam nyert hatalmad teles érzetében lépj fel az igazság trónjára, s hirdesd onnan az evangeliumot a fejedelmeknek s alattvalóiknak, a föld hatalma-

[1]) Jer. 1, 10.

[2]) „Omnium divinorum divinissimum est cooperari Deo in salutem animarum.“ S. Dionys. Areop., vagyis az ő neve alatti 4-ik századbeli iró, L. de Hierarch. Eccl.

sainak s szegényeinek; higyenek bár szavaidban vagy nem, munkabéred az Úrnál, kinek napszámosa vagy, nem a süker nagyságától hanem buzgalmad mértékétől függ!

Ily szerény származásu, ily rendeltetésü, ily küldetésü a mi ujmisésünk is. Községünkben születvén, s körünkben töltvén gyermekkorának boldog napjait, miután mindvégig dicséretesen futott hosszas tanpályája befejezésével minap kegyes főpásztorunk által pappá szenteltetett, köztünk lakó s közkedvességü jámbor szülőinek s rokoninak s mindnyájunknak örömére áldozatinak zsengéjét azon templomban kivánja a Magasságbelinek bemutatni, melynek keresztkútjában nyerte egykor az ujjászületés kegyelmét, melynek boltozati alatt merité üdvözitő hitünk elemeinek tápláló tejét, s melyhez ekként őt annyi szent s drága emlékezet köti.

Noha pedig első szent miséjét ő, mint minden pap, tulajdonkép pappá avattatásakor a szentelő püspökkel végzé: de mivel akkor azt ő csak az offertoriumtól kezdé, s az alatt a communiókor az Oltári-szentséget, mint más áldozó hivek, csak a kenyér szine alatt vevé: méltán tekintetik első, vagyis ujmisének azon szent áldozat, melyet általában a papok fölszenteltetésök után az Úrnak először bemutatnak, s ő is a jövő vasárnap bemutatand. Ezen, mint mi hijuk, ujmise latinul Primitiának neveztetik [1]), miként neveztettek hajdan a gyümölcsök s termesztmények elsődjei, vagyis zsengélyei, melyeket Mojzes rendeletéből mindenki az Úrnak tartozott feláldozni [2]), s melyekkel egykor az egyház s a papság szükségeinek fedezéséhez a keresztény hivek is szoktak járulni [3]), mig később ezen adományok rendes dézsmává váltak.

---

[1]) E szót az ujmisére alkalmazva, legelőször a 13-ik században találjuk:

»Presbyter hinc factus missam celebravit in ipsa
»Gregorii luce primitiando suam.«

Henric. Aquilinopolit. in Adolphoeide c. 14. ap. Ducange.

[2]) Exod. 23, 19.

[3]) »Cui primitias offerimus, ad eum etiam vota precesque nostras

S mi különös fordul elő az ujmisénél [1])? — Az oltár ünnepélyesen föl van ékesitve; az oltárgyertyák bokrétákkal diszlenek; maga az ujmisés valamint az őt környező papok virágfüzért viselnek karjaikon: mindez menyegzői ünnepre s az ujmisésben lelki vőlegényre mutat, ugymint ki pappá szenteltetése által az egyházzal, Krisztus eme szeplőtlen jegyesével felbonthatlan kapcsolatba lépett, s első szent miséjében mintegy lelki menyegzőjének örömünnepét üli. — A körötte kiszolgáló paptársai növelik az ünnepély diszét, s jelenlétökkel a fölötti szives örvendezésöket tanusitják, hogy soraikat az Úr benne ismét egy uj, test- s lélekerőben ifju bajnokkal szaporitá, ki, miként ők, hivatva s küldve van az evangeliumot szava s példájával hirdetni, az Úr titkainak kiosztásában sáfárkodni, saját üdvözségét a hivekében munkálni, s az apostolként mindnyájoknak mindene lenni, hogy Krisztusnak mindnyájukat megnyerje [2]). Noha pedig ő a püspöktől fölszentelésekor vett utasitáshoz képest [3]) a misemondás rendét s szertartásait más

---

dirigimus, habentes pontificem magnum . . . Jesum Christum.« Orig. contra Cels. L. 8. — »Offerre oportet Deo primitias ejus creaturae.« S. Iren. L. 4. contra Haer. c. 34. — Ezen zsengélyadányok az Úrnak szentelt áldozatok gyanánt tekintettek: »Gratias agimus tibi, Domine, . . . pro oblatis tibi primitiis, non quantas debemus, sed quantas possumus.« Const. Apost. L. 8. c. 40. — »Primitias areae et torcularis Deo consecrare justum ac pium est.« S. Greg. Naz. epist. 80.

[1]) Igen helyes s épületes azon ünnepély, melylyel névszerint a csehországi leitmerizi megyében, 1839-i april 20-áról kelt püspöki rendeletnél fogva, az ujáldozárok első sz. miséjökre a papság által lakukból a templomba vezettetnek. Ezt kivonatban adja Schmid, Kultus der christkath. Relig. 3. Thl. §. 2. egész terjedelmében pedig Hnogek, christkath. Liturgik, 5. Bd. §. 34. Kivánatosnak tartván, miszerint ezen érdekes ünnepély főpásztori engedelem mellett honunkba is behozattassék, azt miután itt hely szüke miatt a jegyzetek közt nem adhatjuk, az utóbb emlitett iró után e jelen cikk után mint toldalékot közöljük.

[2]) 1. Cor. 9, 19 et 22.

[3]) »Moneo vos, ut diligenter totius missae ordinem atque hostiae consecrationem ac fractionem et communionem ab aliis jam do-

papok oktatásából is voltaképen megtanulta, azonban jelenlevő paptársai közül egyet különösen megkér, miszerint első szent miséje alatt vezetőül s kalauzul szolgáljon neki, nehogy akár járatlanság akár elfogultságból bármi keveset is vétsen azon tiszteletreméltó rendszabályok ellen, melyeknek lélekismeretes pontosságu megtartását ezen isteni áldozatnál az egyház szigoruan követeli.

Az oltárhoz érvén, mindenekelőtt a „Veni Sancte“ eléneklése mellett a Szent-Lelket híja segitségül, esedezve: hogy első s későbbi valamennyi áldozata lehessen kedves s jóillatu; hogy kegyelmével kezdhesse, folytathassa s végezhesse szent hivatalát; s hogy ekként sz. Bernárddal szólva, a papi pálya fáradalmai, virasztásai s mindennemü háborusági közt, mi az emberi természet gyarlóságánál fogva neki lehetetlen volna, a kegyelem erejével legyen nemcsak lehetséges, hanem könnyü s kellemetes is [1]). — Az ezt követő szent misében a kiszabott napi könyörgés mellett önmagáért egy különös imát mond, Istent kérve: miszerint tegye őt szent oltárinak méltó szolgájává, s mindazt, mit kérend s hirdetend, erősitő malasztjával szentelje meg [2]). — A communiókor szülőit megáldoztatja [3]).

---

ctis sacerdotibus discatis, priusquam ad celebrandum missam accedatis.« Pontif. Rom. de Ord. Presbyt.

[1]) »Spiritus Paracletus tibi donet robur vitae, ut quod per naturam est impossibile, per gratiam ejus non solum possibile sed et facile fiat, ut in omnibus observantiis illis delectabiliter incedas, sicut in omnibus divitiis.« S. Bern. serm. 2. de Pentec.

[2]) Mai missalénk e kezdetü imája: »Omnipotens sempiterne Deus, qui me famulum tuum etc.« hiányzik mind a Geláz mind a nagy Gergely sacramentárában, s azt a 11-ik századnál régibb missalék s pontificalékban nem találtuk.

[3]) Gavanti ugyan, Comment. in Rubric. Miss. P. 2. Tit. 10. a rendes áldoztatásról azt mondja: »Neque ministri patenam teneant sub mento communicantium, quod ad episcopalem attinet majestatem.« Lohner azonban, Inst. pract. Missae etc. De Missis primis novor. Sacerd. ezt általánosan helyeselve, kivételképen az ujmisésekre nézve megengedhetőnek véli, hogy első miséjök alkalmával a szentséget a kiszolgáló diákon által tartandó

Könnyü sejtenünk, mily vigasztalás s boldogságtól áradozik a szülők keble, midőn kedves fijokat, kit ők Sámuelként kisded korától fogva az Úr szolgálatára szántak s növeltek, célját érve, papi hivatalának teljes méltóságában s legszentebb foglalatosságának gyakorlatában az oltárnál szemlélik, s kezéből az imádandó szentséget veszik. Ez minden képzelhető adomány legmagasztosbika, miután általa nekik ebben a mindenható Isten önmagát adja. — Végre a mise után szülőire, a körülte kiszolgáló papokra, rokonira s a hivekre áldását osztja ki. Pappá szentelésökkor az ujáldozárok kezeit e szavak közt keni meg a püspök: „Méltóztassál, Uram, föl- és megszentelni eme kezeket e kenés és áldásunk által; hogy a mit meg fognak áldani, megáldassék, és a mit megszentelnek, föl és meg legyen szentelve, az Úr Jézus Krisztus nevében“ [1]). Ekként szent hivataluknál fogva vannak a papok az áldásadásra feljogositva, s ugyancsak szent hivatalából folyó hatalmát s jogát gyakorolja az áldásosztásban az ujmisés is. Áldását a fiui kegyelet legbuzgóbb érzelmivel mindenek előtt szülőire adja, iránt ők örökre lekötelezett tisztelete s hálája nyilvános tanulságaul. Adja azt továbbá jelenlevő paptársaira is, iránta bizonyitott szives figyelmökérti köszönetül. Adja végre a hivekre is, mind ezekre mind amazokra azon őszinte szándokkal, miszerint áldása lehessen mindnyájuk testi s lelki javára Istennél foganatos [2]).

Ezen áldás nyerhetésének reményében tehát mindnyájan örömmel nézhettek a jövő vasárnap elé, AA! Egyébként is egy ujonan fölszentelt pap szemlélése minden igaz katholikus keb-

---

patena fölött nyujthassák és pedig »ob periculum irreverentiae, si ob sollicitudinem et trepidationem, quibus neomysta obrui potest, sacrae hostiae e manibus excideren.«

[1]) Pontif. Rom. loco cit.

[2]) A némethoni liturgisták ezen általános áldásformulát adják: »Benedicat te Omnipotens Deus, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, Amen;« az ujmisések szabadságában áll e részben ezt, vagy a nálunk szokásban levőket, vagy saját áhitatuk sugalatát követni.

lét szükségkép öröm s vigasztalással tölti el: mert miután szeretett Üdvözitőnk tanitványiban minket oda utasitott, miszerint kérjük az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába [1]), minden ujpapban ebbeli kérésünk folytonos teljesedésének örvendetes bizonyságát üdvözöljük. Szolgáljon e tekintet a papok iránti tiszteletetek élesztésére, ugymint, kik eszerint hivataluknál fogva az Úr aratásának munkásai, szölejének napszámosai, szóval Istennek üdvözségtek eszközlésére küldött s természet fölötti hatalommal felruházott szolgái. Lehetetlen a papokat kitünően nem tisztelni annak, ki az ő rendeltetésök méltóságát, hatáskörük terjedelmét s működésök jótékonyságát ismeri s vizsgálja. „Tudjátok-e, mi a pap? kérdi egy korunkbeli külföldi tudós iró [2])? — A pap hivatalánál fogva a szerencsétlennek barátja, a szomoruak vigasztalója, a védtelenek ótalma; az özvegyek támasza, az árvák atyja s az emberek szenvedélyei s dögleletes tanjai által okozott minden baj, bú s inség orvosa. Egész élete nem egyéb, mint embertársai boldogitására célzó áldozatok hosszas lánca. Ki volna közületek kész, miként ő, a házi örömeket s a máskép oly mohon hajhászott élvezeteket s javakat kicserélni szünetlen fáradalmakkal, sulyos kötelmekkel, szivepesztő s sokszor érzékundoritó foglalatosságok gyakorlásával, hogy ennyi áldozat jutalmaul gyakran megvetés, hálátlanság s gúnynál egyebet ne nyerjen? Midőn mások még az álom karjai közt nyugszanak, ő, a szeretet embere, a hajnalt megelőzve, már ismét megkezdé jótékony műveinek szokott folyamát: segélyt nyujtott a szegénynek, meglátogatá a betegeket, a fájdalom könyeit szárità a szerencsétlennél, vagy a bánatéit sirattatá a törődött bünössel, oktatá a tudatlanokat, erősité a gyöngéket, s az erényben szilárditá a szenvedélyek viharai által felzaklatott lelkeket. Ilynemü jótéteményekkel tölt nap után elérkezett az alkonyat ideje, de nem

---

[1]) Matth. 9, 38.

[2]) Lahure, le Christianisme et les Philosophes. ch. 19. Paris, 1846.

a nyugalomé. Az est óráiban, melyek másoknál a pihenés vagy a mulatságnak szánvák, az Úr szolgájához sietö hirnök érkezik, hogy öt végperceihez közelitö beteghez hija. Ez talán ragályos mirigyben vonaglik: de mitsem tesz; a jó pásztor nem hagyandja felebarátját kimulni a nélkül, hogy ne édesitse szorongattatásait, hogy végküzdelmében ne támogassa öt a hit s remény szent vigasztalásival, s hogy ágyánál ne könyörögjön az Istenhez, ki érette meghalt, s ki neki ugyanekkor a szeretet szentségében a halhatlanság biztos zálogát nyujtja. Ime ez a pap élethü képe; ilyen a pap, amint köztünk jár, kel s müködik."

Mindezekből tanuljátok, AA! tisztelni azon férfiakat, kiknek a ti javatokra ily magasztos rendeltetés, ily szép hatáskör jutott, s kérjétek az Urat, miszerint adjon egyházának folytonosan hitbuzgó, müvelt, példás, szóval az ő szive szerinti papokat, kikben a kegyelem, melyet az apostol mondása szerint a püspök kezeinek rájoktétele álta! nyertenek, soha meg ne hüljön, hanem általuk szünetlenül szítva s ápolva, menyekből fogamzást, növekedést s dús tenyészetet áraszszon mindarra, mit ök szent tisztöknél fogva itt vetni, ültetni s öntözni fognak; végre áldja mindazon jámbor szülöket, kik magzatikat az Úr oltárinak szolgálatára növelik, s részesitse öket mindazon érdemek jutalmában, melyeket ezek papi pályájukon magoknak szerzendenek! *).

Ritus der Primizfeier eines neugeweihten Priesters.

1. Der Neomyste, welcher die Primizmesse feiern will, werde vom Klerus, der mit heil. Gewändern bekleidet ist, in feierlichem Zuge aus dem elterlichen Hause, oder falls dieses von der Kirche zu weit entfernt seyn sollte, oder wenn

*) Toldalékul közöljük itt Hnogek fenidézett munkája utan azon rendszabályokat, melyek a leitmerizi megyében az ujmisések templomba vezetésére nézve divatoznak.

andere Gründe solches widerrathen, aus dem Pfarrhause abgeholt.

2. Der Neomyste erwarte auf einem Betschämel, oder bei einem anständig vorgerichteten Tische, worauf das Bildniss des Gekreuzigten zwischen zwei brennenden Kerzen steht, knieend die Ankunft des Klerus.

3. Der die Feier leitende Priester (Officians [1]), welcher ein Pazifikale in der Hand hält, ertheilt bei seinem Eintritte in diesen Ort den Segen, sprechend oder singend:

Pax huic domui!

welchen die übrige Geistlichkeit mit:

Et habitantibus in ea!

vervollständigt.

4. Darauf tritt er zu dem Neomysten, und indem er ihm das Pazifikale zum Küssen darreicht, sagt er, in Nachahmung der Worte des Apostels (Philipp. 4, 7):

Pax Dei, quae exsuperat omnem sensum, custodiat cor tuum et intelligentias tuas in Christo Jesu!

5. Von diesen apostolischen Worten, welche auch in der Landessprache ausgedrückt werden können, nehme er Gelegenheit in einer gedrängten und passenden Anrede den Sinn und Zweck der Primizfeier auseinanderzusetzen, wenn er eine heilsame Nutzanwendung an die Umstehenden, vornehmlich an die Eltern des Neomysten macht, und worauf der Neomyste kurz antwortet, und zugleich seine dankbaren Gesinnungen gegen seine Eltern mit kindlicher Liebe an den Tag legt.

6. Darnach singet er, abwechselnd mit der übrigen Geistlichkeit:

V. Adjutorium nostrum in nomine Domini!

Rs. Qui fecit coelum et terram.

V. Domine exaudi orationem meam!

Rs. Et clamor meus ad te veniat!

---

[1]) Ex nálunk Manuductornak hivatik.

V. Dominus vobiscum!

Rs. Et cum spiritu tuo!

Der Officiant.

Oremus: Actiones nostras, quaesumus, Domine, aspirando praeveni, et adjuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat et per te coepta finiatur.

Praetende, Domine, famulo tuo N. sacerdoti, cui gratiam primae missae sacrificii celebrandi misericorditer contulisti, dexteram coelestiis auxilii, ut te toto corde perquirat, et quae digne postulat, consequi mereatur. Per Christum etc.

Rs. Amen.

V. Divinum auxilium maneat semper nobiscum!

Rs. Amen.

V. Procedamus in pace!

Rs. In nomine Christi, Amen!

7. Nun wird der Neomyst, angethan mit Talar, zwischen zwei Priestern in feierlichem, wohlgeleiteten Zuge, unter Glockengeläute und Absingung frommer Lieder in die Kirche geführt.

8. Sobald die Geistlichkeit beim Hochaltare angelangt ist, und der Neomyste seiner Privatandacht eine Weile obgelegen hat, wird von dem Klerus und dem Sängerchore, unter Begleitung der Orgel, der 83. Psalm: Quam dilecta tabernacula tua etc. gesungen, welchem jedoch vorangeht und nachfolgt die Antiphone: Sacerdotes Dei benedicite Domino: servi Dei, hymnum dicite Deo.

9. Darauf intoniret und singt weiter der Neomyste abwechselnd mit der übrigen Geistlichkeit:

V. Kyrie eleison etc. Pater noster.

V. Et ne nos inducas etc.

Rs. Sed libera etc.

V. Funes ceciderunt mihi in praeclaris:

Rs. Haereditas praeclara est mihi [1])!

V. Benedicam Dominum:

Rs. Qui tribuit mihi intellectum [2])!

V. Vias tuas, Domine, demonstra mihi!

Rs. Et semitas tuas edoce me [3])!

V. Dirige me in veritate tua!

Rs. Quia tu es Deus Salvator meus [4])!

V. Delicta juventutis meae:

Rs. Et ignorantias meas ne memineris [5])!

V. Secundum misericordiam tuam memento mei tu!

Rs. Propter bonitatem tuam Domine [6])!

V. Tibi sacrificabo hostiam laudis:

Rs. Et nomen Domini invocabo [7])!

V. Domine exaudi orationem meam!

Rs. Et clamor meus ad te veniat!

V. Dominus vobiscum!

Rs. Et cum spiritu tuo!

Der Neomyste:

Oremus: Omnipotens et misericors Deus, qui me peccatorem ad officium sacerdotale elegisti, meque medium inter te et populum tuum fieri voluisti, ut offeram dona et sacrificia pro peccatis, et tuam pro me et populo tuo misericordiam exorarem: emunda, quaeso, per sanguinem tuum ab operibus mortuis, et sanctifica me in veritate tua, ut tamquam bonus dispensator multiformis gratiae tuae in membra tua te clarificem super terram, et opus fideliter consummem, quod dedisti mihi, ut faciam.

---

[1]) Ps. 15, 6.
[2]) Ps. 15, 7.
[3]) Ps. 24, 4.
[4]) Ibid. v. 5.
[5]) Ibid. v. 7.
[6]) Ibid.
[7]) Ps. 115, 17.

Domine Jesu, qui dixisti: qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere, adjuva me auxilio gratiae tuae, ut officium et ministerium sanctum ad tui nominis laudem, meam et fidelium salutem implere valeam, tibi placitum semper cogitem et intendam, aliis vita et exemplo praeluceam, non secundum carnem vivam, verum spiritu facta carnis mortificem, orationi ardenter vacare satagam, tibi Deo meo vigilanter deserviam.

Summe sacerdos et vere pontifex Jesu Christe, qui sanctificari vis in iis, qui appropinquant tibi, et mundari eos praecipis, qui ferunt vasa Domini: da, ut corde et corpore sim mundus et pudicus, mente humilis et mitis, conversatione sanctus, a turpi lucri cupiditate alienus, quatenus tuis mysteriis digne ministrem, et sacramentalis panis sumtione dignior efficiar, ut in omnibus actionibus meis, verbis, et cogitationibus glorificeris. Qui vivis et regnas etc."

A többi pontok a misének: „Veni Sancte-"veli kezdését, „Te Deum"-mali befejezését s végre az áldásosztást illetik.

LVII.

Plebánosi beigtatás, s a beigtatási püspöki nyiltlevél.

„Amint engem küldött az Atya, én is küldlek titeket." Ján. 20, 21.

Hogy valaki az Isten egyházában tanithasson s szentségeket szolgálhasson ki, szóval, hogy pásztori hivatalt viselhessen, nem elég, hogy pap legyen, hanem mellőzhetlenül szükséges, hogy pásztori hivatala gyakorlására felsőbb küldetéssel is birjon. Már az ó-szövetségben gyakran panaszkodott az Úr, hogy az ő nevében olyanok is merészelnek tanitani s jövendölni, kik arra általa sem hiva sem küldve nem valának: „Nem küldöttem őket, ugy mond, és ők futottak, nem szóltam hoz-

zájok, és ők prófétáltak“ [1]). Maga Jézus is világváltói fölséges tisztét menyei Atyjának küldéséből vállalta fel, s ha saját isteni eredetét, ha tudománya vagy esodatételeinek igazvoltát akará bebizonyitani, mindig menyei Atyjától nyert küldetésére hivatkozott [2]). Ezt tevé azon nagyfontosságu pillanatban is, midőn menybemenetele előtt az evangelium hirdetésével megbizá apostolait: „Amint engem küldött az Atya, én is küldlek titeket.“ Eszerint tanitványit s ezekben utódjaikat az evangelium terjesztésére s szent hivataluk teljesitésére ugyanazon hatalommal küldé a világba Jézus, melylyel ő maga menyből küldve volt. Ezen küldetés szüksége s hatálya az egyházban folytonosan tart s mindvégig tartani fog, s azt valamint a püspökök a Krisztus helytartójától a római pápától [3]), ugy az alrendü papok püspökeiktől [4]) veszik.

Ezen a plebánia birtoka s lelki kormányzásához szükséges küldetésemet én is kegyes főpásztorunktól nyerém, s mivel ekként isteni Üdvözitőnk rendeletéhez képest [5]) az ő juhainak ezen aklába nem mint a tolvaj és lator másfelől, hanem az ajtón léptem be, méltán törvényes pásztortoknak tekintem magamat. Enuek bizonyságaul mélyen tisztelt főpásztorunk által el vagyok látva azon nagypecsétü beigtatási nyiltlevéllel is, melynek erejénél fogva kerületünk nagytiszt. esperese által

---

[1]) Jer. 23, 21. stb.

[2]) Matth. 10, 40. — Joan. 3, 34. — Ibid. 5, 36. stb.

[3]) „Si adhuc clausum putas coelum, memento claves ejus hic Dominum Petro, et per eum ecclesiae reliquisse.“ Tertull. Scorpiac. c. 10. — „Bono unitatis, B. Petrus, . . . et praeferri apostolis omnibus meruit, et claves regni coelorum, communicandas caeteris, solus accepit.“ Opt. Milev. L. 7. contra Parmen. n. 3. — „Per Petrum (Christus) episcopis dedit claves coelestium honorum“ S. Greg. Nyss. Oper. T. 3. p. 314. edit. Paris. Azért mondja a prot. Grotius, in animadv. Riveti T. 4. p. 641: „Christus claves regni coelorum dedit Petro pro toto collegio, tanquam collegii principi.“

[4]) Terjedelmesen értekezik erről Thomassin, Vet. et nov. Eccl. discipl. T. 1. L. 1. c. 1. et 2. és T. 1. L. 2. c. 21.

[5]) Joan 10, 2.

e hó *n*-ik napján fogok e szent helyen ezen plebánia törvényes birtokába ünnepélyesen beigtattatni. Örömnapom, éltem legfontosb szaka leendvén azon nap, melyen én Isten szent oltáránál mint lelkipásztortok, s az üdvözség útján atyátok, barátotok s vezértek, veletek mint lelki nyájammal, hiveimmel, gyermekeimmel s az egész földtekén elterjedt katholika egyház egyik jámbor községével az Úrban egy testté fogok összeforrni, a szeretet legőszintébb bizalmával hílak fel titeket, kedves AA! miszerint a mennyiben körülményeitek engedendik, beigtatásom ünnepén, a köztem s köztetek ez alkalommal fonandó szent szövetséghezi kész járulástok tanuságaul is, megjelenni szíveskedjetek. Látni fogjátok azon diszteljes szertartásokat, melyek közt lelkipásztortok magasztos hivatalába behelyeztetik, s hallani ajkaiból valamint azon hitvallást, mely Isten csalhatlan nyilatkozatából származva, s az egyház által tizenkilenc század óta eredeti szentsége s szeplőtlen tisztaságában legdrágább kincs gyanánt sérthetlenül őrizve, tanitásának alapja s sinormértéke, életének vezércsillaga s egyetlen reménye leend, ugy azon kötelmek rövid foglalatát is, melyekkel ő mind püspöke mind nyája irányában tartozik.

Hogy pedig ezen ünnepélyben annál nagyobb lelki épüléssel vehessetek részt, szándékom az ez alkalmi szertartások s a beigtatási nyiltlevél magyaráztát tanulságtokra lehető rövidséggel előadni. Ti nem csak jogositva hanem kötelezve is levén ismerni azon föltételeket, melyek alatt köztetek viselendő pásztori hivatalomat felvállaltam, s a kötelmeket, melyek ahhoz kapcsolvák: saját érdeketekben fekszik, hogy mai oktatásomat élénk figyelem s tanulékony elmével fogadjátok. Hiszem is, Aranyszáju sz. Jánossal szólva, hogy tanitásom magva nem fog nálatok sem az út mellé, sem a tövisek közé, sem a sziklák fölé, hanem kebletek termékeny földébe esni, s abban sokszorosan gyümölcsözni [1]).

---

[1]) »Qui sua caritati vestrae committit semina, non ea secus viam

Lássuk mindenek előtt, mi az egyházi értelme a Parochia vagy Plebánia, és Plebános nevezeteknek?

Kezdetben a mieinkhez hasonló plebániák nem léteztek, hanem mivel szinte minden város, melyben valamely kisebb [1]) vagy nagyobb keresztény község alakult, saját, helyben székelő püspökkel birt [2]), mind a városi mind a vidéki hivek közvetlen lelki gondját még a plebánosi foglalatosságokban is, papjaiktól segitve, a püspökök viselték, kik ekként hiveiknek nem csak főpásztorai, hanem valóságos plebánosai voltak. Miként a 2-ik században élt sz. Justin mártir bizonyitja, a kün lakott hivek is istenitiszteletre a székesegyházban vagy

---

projicit, nec in spinas effundit, neque supra petram spargit: ita pinguis et fertilis est ager vester, et omnia, quae suo sinu exceperit, multiplicantur ab eo semina.« — S. Chrysost. Hom. in illud: In faciem ei restiti.

[1]) A 3-ik században virágzott csodatevő sz. Gergelyről olvassuk, hogy midőn uj-caesariai püspök lett, az ottani hivek összes száma csak tizenhét volt.

[2]) Innét magyarázható, miként telhetett ki egyetlen tartományból a 4-ik századbeli karthagói zsinatokon megjelent püspökök roppant száma. S csakugyan az e században élt sz. Ágoston szerint, Brevicul. Collat. Carthag. c. 14, maga az áfrikai egyház Lybia s Egiptom nélkül az ő idejében négyszázhatvanhat püspöki széket számlált. — Elhatározta ugyan a 4-ik századbeli laodiceai zsinat can. 57: »quod non oportet in vicis et pagis episcopos constitui,« és pedig a szárdikai zsinat szerint (an. 347. can. 6) azon okból, »ne episcopi nomen et auctoritas vilipendatur«: azonban a 4-ik s 5-ik századbeli zsinatok s irók számtalan oly falut (villae) s városkát (parvae urbes) emlitenek, melyeknek saját püspökeik voltak. E részben a karthagói II-ik zsinat (an. 390) igy rendelkezett: »si crescente fide Dei populus multiplicatus desideraverit proprium habere rectorem, ejus voluntate, in cujus potestate est dioecesis constituta, habeat episcopum.« Mily parányiak voltak némely áfrikai megyék, onnan is kivehetni, hogy mivel a karthagói érsek azon sajátságos kiváltsággal birt, hogy a tartományi püspökségekre alkalmas egyéneket bárhonnan szabadon választhatott s fölszentelhetett, az ugynevezett IV-ik karthagói zsinat canonjaiban azon kérdésre: vajjon, ha valamely püspöknek csak egy áldozára van, elveheti-e ezt tőle az érsek: azon határozat olvasható, hogy igen,

a püspök által kijelölt más helyen gyültek egybe [1]), s gyermekeiket is oda tartoztak keresztelés végett vinni, mely a sürgető szükség eseteit kivéve, hajdan csak nagyszombaton és pünkösd vigélyén szokott kiszolgáltatni [2]). Amint azonban a belháboruk viharai s a délfelé tolongó északi vad nemzetek pusztitásai közt számtalan város püspöki székével együtt örökre elenyészett, s egyszersmind az igaz egyház a római birodalom határin túl is mindinkább terjedt: evvel az egyes megyék is terjedelmesbek lettek, s mivel ekként a megyei hiveknek a székvárosbóli ellátása lehetlenné vált, önként támadt annak szüksége, hogy, mikép ezt már a 4-ik században találjuk [3]), a megyékben számtalan, saját papjaik által vezérlett s

---

és pedig azon okból, mert szükségesebb a népre nézve a püspök, mint a püspökre nézve az áldozár.

[1]) »Solis, qui dicitur, die omnium, qui vel in oppidis vel ruri degunt, in eundem locum conventus fit. . . . Praesidens (a püspököt érti) . . . preces et eucharistias facit.« S. Justin. M. Apol. I. Erről számos bizonyság idézése mellett terjedelmesen értekezik Thomass. de nov. et vet. Eccl. discipl. P. 1. L. 2. c. 21. Kezdetben tehát a püspökök voltak a megyéikhez tartozó hivek valóságos plebánosai; ők egyedül szolgálták ki a szentségeket s végezték a miseáldozatot, s e részben az áldozárok őket csak távollétökben s különös engedelmök mellet pótolhatták. Ha a városban, mint az közönséges volt, több templom létezett is, de az istenitisztelet egy nap csak egyben, — akár a székes, vagy a püspök által kijelölt más templom, akár a statió-k sorában azon napra eső egyház volt legyen az, — s csak egyszer tartatott, melyen kötelesek valának az áldozárok megjelenni, a püspökkel concelebrálni s a sz. áldozatot kezeiből venni. Természetes, hogy a városokban hajdan csak egy keresztelde (baptisterium) létezett, igy van ez ma is Firenzében, Milánóban, Pizában stb. s a hajdani egy misére emlékeztet azon ma is fenálló törvény, mely szerint azon oltárnál, melynél a püspök misézett, az nap más misét mondani tilos. Conc. Antissiod. an. 578. can. 10.

[2]) Lásd. ez iránt e munk. I. köt. 185-ik, és II. köt. 5-ik lapj.

[3]) Bizonyitja ezt Alexandriáról sz. Epiphán, Haer. 69. »Quotquot Alexandriae catholicae communionis ecclesiae sunt, uni archiepiscopo subjectae, suus cuique praepositus est, qui ecclesiastica munera iis administret.« Ezen egyházak egyikének főnöke

természetesen a megyei püspöktől függő keresztény község alakult, melyeket a közkormányzat s felügyelés könnyitése tekintetéből a püspökök később kerületekre osztván fel, az ily kerületek vagy dékánságok közvetlen kormányzását az ugynevezett vidéki főesperesekre, kiknek utódjai a mai kerületi esperesek, bizták [1]), a kerületi híveknek kötelességök levén gyermekeiket keresztelés véget a főespereshez vinni [2]), miértis ezeknek egyházai keresztelő egyházaknak [3]), s valamint községeik e latin szótól: plebs vagy plebes, mely népet jelent, Plebania-nak [4]), ugy ők kiválólag Plebanusoknak, vagyis népészeknek neveztettek. Amint azonban később minden saját lelkészszel ellátott egyháznak a keresztelhetési jog megadatott, a plebánia nevezet is a lelkészségekre nézve közönséges lett.

A plebánia tehát vagy parochia [5]) bizonyos megha-

volt a boldogtalan emlékezetü Arius. Hogy pedig az alexandriai megyéhez tartozó ily lelkészségek a városon kivül is léteztek, maga sz. Athanáz bizonyitja, Apol. II. »Mareotes ager est Alexandriae . . . universae ejus regionis ecclesiae episcopo Alexandrino subjacent, ita tamen, ut singuli pagi suos presbyteros habeant.« Ezt tanuljuk általában a szárdikai zsinatnak igy hangzó 6-ik canonjából: »Non est danda licentia ordinandi in vico aliquo vel modica civitate, cui sufficit unus presbyter.« Sz. Ágoston megyéje több helyéről tesz említést; ilyenek: Mutagena, Germanicia, Municipium Tulliense, Malliana, Fussala, mely utóbbi városban, mivel Hippótól kissé távolabb feküdt, különös püspökséget állitott, de a püspök választásában nagy bánatára megcsalatkozott.

[1]) l. fönnebb a 330-ik lap.

[2]) Thomass. Op. cit. P. 1. L. 2. c. 5. et 6.

[3]) »Baptismales Ecclesiae, quae plebes vocantur etc.« Capitul. XI. Car. Calv. ann. 870. c. 45. — »Ecclesiae baptismales, quas plebes appellant.« Syn. Pontigon. an. 876. c. 11.

[4]) »Confirmamus vobis omnes plebes, et ecclesias parochiasque cum omnibus earum pertinentibus.« Joan. XIX. in Privileg. in favor. Episcopi Sylve-candid. ann. 1026. — »Nulli episcoporum liceat res mobiles aut immobiles de subjectis plebibus aliisque piis locis, in proprios usus habere.« C. 27. Nulli. Caus. 12. qu. 1.

[5]) »Parochia graece, latine partitio dicitur, quasi partitio curae,

tározott területen lakó egy vagy több katholikus községnek oly állandó lelkipásztorral biró gyülekezete, kinek hatalma van az ezen gyülekezethez tartozó hiveket kormányozni, a keresztény katholika hit- s erkölcstudományban tanitani, s nekik a szentségeket s körét illető egyéb lelki cselekvényeket kiszolgálni.

Ebből egyszersmind megérthetni, mi a plebános vagy lelkipásztor? kinek képét s hatáskörét egyébiránt egy jeles tollu ujabb iró e következő remekvonásokban festi [1]): „Minden plebániában van egy férfi, kinek magának nincs családja, de ki mindenki családjához tartozik: ki majd mint tanu, majd mint tanácsadó, majd mint főtényező az élet legünnepélyesb jeleneteinél működik; ki nélkül sem nem születünk sem meg nem halunk; ki az embert születésekor átveszi, s a sirig kiséri; ki a bölcsőt és a menyegzői nyoszolyát, a halotti ágyat és a koporsót áldásával megszenteli; — egy férfi, kit a kis gyermekek szeretni, tisztelni s félni szoktak, s még az ismeretlenek is atyának hínak; kinek lábainál a keresztények lelkök legtitkosb sebeit őszintén kitárják s a bánat legérzékenyebb könyeit sírják; ki hivatalánál fogva minden testi s lelki fájdalom orvosa, s a gazdagság és szegény-

---

quia parochus curam habere debet animarum totius populi intra limites ecclesiae sibi assignatae congregati.« Luc. Ferrar. T. 7. Art. Paroch. Hivatik Paroecia-nak is mely görög eredete szerint »Significat domorum adunationem seu habitationes continuas.« Dom. Macri Hierolexic. Art. Paroch. Ez utóbbi név már sz. Ágostonnál fordul elő: »Fuit presbyter nomine Restitutus in paroecia Calamensis ecclesiae.« L. 14. de Civ. Dei. Hajdan maga a püspöki megye neveztetett paroeciának s parochiának: »Nerone octavum imperii annum agente primus post Marcum Evangelistam Alexandrinae paroeciae curam suscepit Anienus.« Euseb. Hist. Eccl. L. 2. c. 24. — »Miror sanctum episcopum, in cujus parochia presbyter esse dicitur Vigilantius etc.« S. Hieron. epist. 53. ad Ripar.

[1]) Lamartine Alfonz. Mi e jeles cikknek itt csak egy kis töredékét adjuk; egész terjedelmében közli azt Lahure, le Christianisme et les philosophes, T. II. ch. 19.

ség közti különbség kiegyenlitője; kinek ajtaján felváltva kopogtat a gazdag s a szegény, — a gazdag ugyan, hogy alamizsnáját titkon nyujtsa, a szegény pedig, hogy azt pirulás nélkül vegye; ki a nélkül hogy a polgári társaságban bizonyos fokozaton állna, annak minden osztályával kapcsolatban van, — az alsóbb osztályokkal ugyan szerény életmódja s gyakran alacson születésénél fogva; a felsőbbekkel pedig müveltségénél, tudományánál s szent hivatala által sugalt magasztos gondolkodásánál fogva; röviden oly férfi, ki mindent tud, kinek joga van mindenkihez szólni, s kinek szava az ő menyei küldetésének tekintélyénél s a hit erejénél fogva a szív és értelemre egyaránt hat.

„A lelkész az Istennek arra rendelt szolgája, hogy a religiónak hit- s erkölcstanait hirdesse, s a szentségekben az azokhoz kötött malasztokat a hiveknek oszsza ki. Oktatásában a téveszthetlen ösvényt eléje az egyház akként szabja, hogy kétfélekép, tudniillik szóval s példájával tanitson. A szónoki tehetség, ha a természet azt tőle megtagadta, hiányozhatik nála, de jámbor életének épületes példája bőven kipótolja azt, mert az élet mindenkire nézve könnyen érthető beszéd, és nincs emberi nyelv, mely oly ékesszóló, mely oly hatályos volna, mint az erény.

„A mennyiben a lelkész a kegyszerek s a jótétemények kiszolgálója, szükséges, hogy égő buzgalom mellett különös tapintat s eszélylyel, egyszersmind béketürő, könyörületes és részvét- s szeretetteljes szívvel birjon; ajtajának mindig s mindenki előtt nyitva állnia, lámpájának mindig égnie, botjának mindig kézben lennie kell, s neki nem szabad sem a ragály, sem a hőség, sem a zápor vagy a hózivatar után tudakozódnia, mihent arról van szó, hogy a sérültnek olajt, a bünösnek bocsánatot, a haldoklónak Üdvözitőt vigyen. Előtte épen ugy, miként Isten előtt, a gazdag és szegény, a nagy és kicsin közt nincs különbség, s ő az emberekben csak embert

társait, azaz csak nyomorteljes de halhatatlan reményü testvéreit látja.

„Futva a világ fiainak tomboló örömeit, gyönyörét egyedül szent hivatala vigasztalásiban helyezi, s legkedvesebb mulatságát a gyermekek ártatlan körében leli, kiket a katekizmusnak, azon népkönyv tartalmának rebegésére tanit, mely minden egyszerüsége mellett a benne foglalt magasztos s csalhatan igazságoknál fogva végetlenül felülmulja a világ valamennyi bölcsének tanitmányait, s ha lehet mondani, nem egyéb mint az isteni bölcseség abc-je. Foglalatosságitól fenmaradt idejét az imádságnak s komoly olvasmánynak szenteli, hogy amabból erőt, ebből lelkének táplálékot meritsen . . .!

„Végre elérkezik munkás életének alkonya; testereje a hosszu s terhes pályafutásban megtörik, kezei a kehely felmutatásánál reszketnek, lankadt szava nem képes többé az Úr háza csarnokait betölteni, noha hiveinek szivében még mindig hangzik. Véghörgése közben is ezek jóléteért könyörögvén, csendesen átszendereg ő azon örök világba, melyben eddig is otthonos volt, s hiveinek áldása s zokogása közt kisérve a sírkertbe, ott egyszerü kőkereszt mutatja nyughelyét. Igy folyt le e tiszteletreméltó férfi élete; neve talán később feledékenységbe menend, de érdemei ottfen magasan irva lesznek: mert ő a szó legnemesb értelmében jótevője volt az emberiségnek, s maga után a jövő nemzedékeknek egy boldogitó hitet, egy szent törvényt, s egy Istent hagyott“ [1]).

---

[1]) Hadd álljon még itt, mit e szerző a lelkészek polgári és társadalmi viszonyairól ugyanott, természetesen francia szempontból, mond: „A lelkésznek a kormánynyali viszonyai igen egyszerüek; ő mint bármily más polgár ennek minden szabad dologban engedelmességgel tartozik a nélkül, hogy a kormányformák vagy főnökök mellett vagy ellen buzgolkodjék (se passioner): ezen formák gyakran átöntetnek, a hatalom neve s kezelői változnak, a trónbirtokosok egymás után buknak; mindezek emberi, mulandó, tünékeny természetü dolgok. A religió, Istennek a lélekismeret fölötti örök kormánya, a viszontagságok, a politikai csélcsapságok eme körén túl fekszik, s lealacsonyitja magát, ha

Rövid vázlata ez, AA! a jámbor lelkipásztor alakjának. Isten engedje, hogy szent malasztinak segélyével ahhoz üdvösségemre s a ti lelki javatokra mindinkább hasonlithassak!

Lássuk már most, miként megy végbe a beigtatás ünnepélye. Bevezetésül megjegyzem, hogy mivel megyéjében minden lelki hatalom kútforrása a püspök, a lelkészek a többi papokkal együtt lelki hatalmukat, mint fönnebb érintém, a megye főpásztorától veszik, s a tőle nyert kineveztetésök s küldetésöknél fogva gyakorolják. Hajdan a papok mindig

---

azokhoz leereszkedik. A lelkész azon egyetlen polgár, kinek joga s kötelme van semlegesnek maradni az egymás ellen fenekedő pártok gyülöletei és küzdelmeiben: mert ő mindenekelőtt az örök ország polgára, a győztesek s legyőzöttek közös atyja, a szeretet s béke embere, s tanitványa azon mesternek, ki egy csep vért sem akart saját védelmeért ontatni. — A helyhatóság irányában szelid s engesztelő bánásmódjával őrizvén függetlenségét, ne kivánjon vele a község ügyeire nézve befolyás s tekintély végett versenyezni s soha ne feledje, hogy az ő tekintélye a templom küszöbénél, az oltár lábánál, az igazság szószékénél, a szükölködő s a beteg ajtajánál, s a haldokló vánkosánál kezdődik s végződik; ott ő Isten embere: máshol mindenütt a legigénytelenebb, a legkevésbbé szembetünő emberek egyike stb.« — Ugyanezen iró más, ha nem csalatkozunk, »Confidences« cimü munkájában a lelkipásztorokról igy szól (a szavakat ugyan csak emlékezetünkből, de hiven idézzük): »Les curés, providences pieuses, allant sur tous les points habités du sol, pour être les pères de tous ceux qui naissent, les frères de tous ceux qui vivent, les anges de tous ceux qui meurent,« azaz »A lelkészek, a Gondviselés eme jótékony eszközei, kik a földkerekség minden lakott vidékére hatnak, hogy legyenek atyjai mindazoknak, kik születnek, testvérei mindazoknak, kik élnek, angyalai mindazoknak, kik meghalnak.« — Örömest közölnők, ha a hely engedné, azt is, mit Chateaubriand, Génie du Christian. T. 2. L. 3. c. 2., a lelkészek terhes sorsáról mond; jeles cikkének csak végszavait adjuk: »Qui de nous voudrait se séquestrer du monde des heureux, pour vivre éternellement parmi les souffrances, et ne recevoir en mourant, pour tant de bienfaits, que l'ingratitude du pauvre et la calomnie du riche?« = »Ki akarna közülünk a boldogok körétől megválni, hogy szakadatlanul a fájdalom s inség közt éljen, s annyi jótéteményeért halálakor más jutalma ne legyen, mint a szegények hálátlansága, s a dúsak rágalma?«

bizonyos egyház állandó szolgálatára szenteltettek föl, s ekként fölszenteltetésökben minden más intézkedés nélkül a püspök által egyszersmind a hivatalukhoz szükséges lelki hatalommal is felruháztattak: ma azonban mivel a papok nem egyes egyházak hanem az egész megye cimére szenteltetnek föl, arra, hogy valaki valamely egyház lelkésze legyen, mellőzhetlenül szükséges a püspök kinevezése s küldése [1]), melyet aztán, ha a lelkész a szokott hitvallást s esket letette, a püspöki nyiltlevél ereje mellett [2]) a plebániai javadalom tettleges birtokába való helyezés vagy beigtatás követ, mely is latinul Institutió vagy Investiturá-nak hivatik [3]), s a lelkésznek a plebánosi nevezet mellett más egyéb jogokon kivül [4]) még azon jogot is szerzi, hogy őt, hacsak viselete által arra törvényes okot nem nyujt, saját akarata ellen máshová tenni nem lehet. Ezen beigtatást régi idők óta rendszerint a fő-, vagy a kerületi esperesek szokták teljesiteni [5]).

A beigtató esperes az oltár előtt széket foglalván, a lel-

---

[1]) »Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri.« Reg. Jur. 1-a in 6-to.

[2]) A javadalmasok megerősitése, kinevezése s investitiója iránti intézkedést irásban rendelik tétetni honi zsinataink: »Ut beneficiati ante adeptionem possessionis beneficiorum canonicam confirmationem ac institutionem ab Ordinario in scriptis obtineant, secus ipso facto indigni sint ad illud beneficium.« Syn. Nat. Poson. sub Petr. Pazmán an. 1630. Stat. 8. Ily értelemben szólnak Syn. Prov. sub Emer. Lósy an. 1638. cap. 9. és Syn. Nat. sub Georg. Lippay an. 1648. Prop. 6.

[3]) »Von der Aehnlichkeit der Anweisung eines eigenen Platzes für die Domherrn in dem Chor-stallum, erhielt dieser Akt die Benennung Installation, so wie derselbe auch nach der analogen Vorstellungsweise des Mittelalters, wo der Feudalnexus alle Verhältnisse durchdrungen hat, Investitur genannt worden.« Dr. Scheill, Fortsetz. des Freyschen Komment. des Kirchenrechts. 4. Th. 2. Abth.

[4]) A beigtatott plebánosok jogait egyebek közt terjedelmesen előadja Müller, Lexicon des Kirchenrechts T. 4. Art. Pfarrer.

[5]) »Praestet (az uj lelkészről van a szó) juramentum decano, quo praestito in fratrem recipiatur etc.« Conc. Trevir. II. an. 1549. can. 13.

készt a híveknek bemutatja, s miután az ünnepély célját előadta, mindenekelőtt a már többször említett püspöki nagypecsétü nyiltlevelet latinul s anyanyelven is felolvastatja. Ennek főbb pontjait kiemelendem [1]).

A nyiltlevél a beigtatandó lelkészhez levén intézve, ebben a püspök ünnepélyesen nyilvánitja, hogy őt, tekintve elégséges-, vagyis képesvoltát, s az illető, törvényesen megürült plebánia szükségét, őt — miután a hitvallást s a szabályszerü hüségi esket letette, — azon plebániára rendes főpásztori hatalmából törvényesen kinevezi s megerősiti, meghagyván az illető fő- vagy kerületi alesperesnek, miszerint őt eme nyiltlevél erejénél fogva azon plebánia s a hozzá kapcsolt mindennemü jogok valóságos birtokába vezesse be.

A lelkészben megkivánt elégségesvolt az ő alkalmasvoltában, vagyis abban áll, hogy ő a lelkipásztori hivatalhoz szükséges tulajdonok s kellékekkel birjon. Ezen kellékek főbbjei: az érett kor, melyhez az egyházi törvények legalább huszonöt évet kivánnak [2]), továbbá a tudomány és a jámbor erkölcs: mert egy részről mivel nagy Gergely szerint „a mesterségek mestersége a lelkek kormánya“ [3]), azt senki, ki alapos tudománynyal nem bir, a maga s a mások üdvözségé-

---

[1]) A ma is szokásban levő esk és investitura szövege ugyanaz, melyet a fentidézett 1648-i zsinat után közöl Pétérffy, Conc. Hung. P. 2. p. 331. Ezen esk és investitura tartalmát terjedelmesen s igen nyomosan magyarázza az ily cimü értekezés: »Analytica Expositio tenorum Investiturae Parochialis.« Tyrnaviae 1803.

[2]) »Inferiora ministeria, utputa, decanatum, archidiaconatum et alia, quae curam animarum habent adnexam, nullus omnino suscipiat, sed nec paroecialis ecclesiae regimen, nisi jam 25 aetatis annum attigerit, et scientia et moribus commendandus existat.« Conc. Later. III. an. 1179. cap 7. Megujitá e rendeletet a trienti zsinat, Sess. 24. cap. 12. de Ref. Evvel azon visszaélésnek kivánta útját állni az egyház, mely szerint hajdan az illetők gyakran kiskorunaknak, sőt csecsemőknek is adományozták a dúsabb plebániai javadalmakat.

[3]) S. Greg. M. Past. L. 1. c. 1.

nek veszélyeztetése nélkül nem viselheti. Miértis méltán irja sz. Leó pápa: „Ha a tudatlanság még a világiakban is alig türhető, az annál inkább a papokban sem mentségre sem bocsánatra nem méltó“ [1]): más részről pedig, mivel a hivek lelkipásztoruktól nem meddő, hanem példás életben nyilatkozó tudományt kivánnak, hasztalan lesz ennek minden törekvése s buzgalma, ha viselete tanitásával ellentétben álland, ha ő vásott erkölcseivel a hiveknek botránykőül szolgáland, szóval ha sz. Bernárd szavai szerint [2]) „őket viseletének példájával, az ige hirdetésével s az imádság gyümölcsével legeltetni“ képes nem leend. A papnak, ugy mond sz. Ágoston, önmagára nézve elég a jó lélekismeret bizonysága, de hiveire nézve ezen felül még szükséges a hir s név szeplőtlenvolta [3]). Azért mondja a trienti szent zsinat, hogy „nincs, mi másokat az áhitatosság s istenitiszteletre oly hathatósan oktatna, mint azoknak példás élete, kik magokat az Úr szolgálatára szentelték“ [4]). A tudomány s a jámbor erkölcsök a papnak egymástól elválaszthatlan kellékei. Ő egyszersmind tanitó, orvos s biró levén, ebbeli tisztjeit, ha tudatlan, hogyan leend képes teljesithetni? Különösen mint biró a gyónszékben kellő tudomány nélkül kiszámithatlan kárt okozand: mert a gonosz és a tudatlan biró közt alig van különbség, csakhogy amaz tudva s szándékosan vétkezik, s azért menthetlenebb, emez pedig tudatlanságból vétkezik s azért javithatlanabb, de a megtévesztett hivekre nézve mindegy, akár készakarva csaló, akár tudatlanságból csalatkozott birótól eredt legyen kárhozatuk. Az erkölcs-

---

[1]) S. Leo M. ap. Gratian. can. 3. Dist. 38.

[2]) S. Bernard. Tract. in Evang. Ecce nos reliquim. omnia. — Ugyanő erről, serm. 1. de divers. igy szól: „Cujus vita despicitur, restat, ut et praedicatio contemnatur.“

[3]) „Propter nos conscientia nostra sufficit nobis: propter vos fama nostra non pollui sed pollere debet in vobis.“ S. Aug. serm. 355. de vita et mor. Cleric. suor.

[4]) Conc. Trid. Sess. 22. de Ref. cap. 1. — „et vita ejus ornetur docendo, et doctrina vivendo.“ S. Hilar. L. 8. de Trinit.

telen pap pedig példájával ön tanitását cáfolja meg, s a hivek közt botránykő, métely s valóságos átok lesz. Papjainak erkölcsi viseletéről annak útján van értesitve a püspök, a beigtatandó lelkésznek kellő tudománya felől pedig azon szigoru vizsgálat következtében szerez magának ismeretet, melynek a szokott megyei csőd utjáni kiállására mindazokat szorosan kötelezik az egyházi törvények, kik mint lelkészek kivánják a hivek üdvét munkálni [1]).

A nyiltlevél felolvasása után a lelkész az espereshez járul, s előtte letérdelvén, kezeibe a trienti zsinat [2]) s az apostoli szék [3]) rendelete szerint leteszi a hitvallást annak nyilvánitására, hogy lelke teljes meggyőződésével ragaszkodik azon csalhatlan igazságu szent hithez, melynek hirdetője lett, s hogy a szerint fog tanitani s abban kiván élni s meghalni; egyszersmind pedig leteszi a honi zsinatink által megállapitott [4]) azon esket is, melylyel szent hivatalához kapcsolt kötelességeinek hű teljesitését ünnepélyesen fogadja. Mennél nagyobb fontosságu ezen esk, annál méltóbbnak tartom, hogy tartalmát veletek közelebbről megismertessem. Általa t. i. kötelezi magát a lelkész, hogy

1-ször, a püspök s utódjai iránt, ugyszinte az időszerinti helynök s az egyház iránt hű leend s egyszersmind tisztelet s

---

[1]) Conc. Trid. Sess. 24. de Ref. cap. 18.

[2]) „Provisi de beneficiis quibuscunque curam animarum habentibus teneantur a die adeptae possessionis adminus intra duos menses ... orthodoxae suae fidei publicam facere professionem, ... alioquin ... fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur.“ Ibid. cap. 12.

[3]) Tudva van, hogy ezen hitvallás formulája IV. Piustól származik, ki 1564-i november 15-ről kelt bullája által elrendelé, hogy „ubique gentium per eos, ad quos ... spectat, ... juxta hanc et non aliam formam professio fidei solenniter fiat.“

[4]) „Ut autem uniformitas servetur in parochorum investitura et juramento, placuit s. synodo, ut ad finem synodalium constitutionum formula investiturae juramenti subnectatur.“ Syn. Nat. Pos. de an. 1633. Prop. 17. Ezen formula ugyanott olvasható, s a maival szóról szóra megegyez.

engedelmességgel fog viseltetni, azaz hogy semmit, a mi ezeknek kárára, vagy birtokuk, becsületök s tekintélyök sérelmére szolgálhatna, nem teend, sőt igyekezni fog mindezt tehetsége szerint tőlök elháritani [1]). A püspök iránt tartozó tiszteletet s engedelmességet a papok ugyan már fölszentelésökkor fogadják, jónak tartá azonban az egyház őket akkor, midőn mint lelkészek bizonyos önállásu hivatalba lépnek, arra eskkel is kötelezni [2]), teljes biztositására a szükséges fegynek s rendnek, mely a kormányzó főpásztor iránti föltétlen tisztelet s rendeleteit illető pontos engedelmesség nélkül fen nem állhat. „Az egyház üdve, ugy mond sz. Jeromos, a főpap, azaz a püspök méltóságától függ, ki ha a papság fölött bizonyos kitünő hatalommal nem bir, az egyes egyházakban annyi leend a szakadás, mennyi a pap“ [3]).

2-szor, hogy az ugynevezett egyházi jogokat, vagyis a püspöki és főesperesi adót fizetni fogja. Ezen adónak hajdan különféle nemei divatoztak, s noha a törvény által eltörölve nincsenek, ma már azonban többnyire megszünték, mindazáltal jelenleg is az esk egyik tárgyát teszik, kevésbbé a püspökök ebbeli egyébként törvényes jogainak fentartására, mint inkább a régi szokás emlékezetére [4]).

---

[1]) Igy magyarázza ezen hűséget Syn. Strig. et Scep. can. 44. ap. Péterffy P. 1. p. 198. — Eme kifejezésben: „et ecclesiae fidelis ero,“ az egyház által pápai határozat szerint cap. 19. de verb. signif. nem a megyét sem a káptalant, hanem a püspököt „tamquam ecclesiae caput“ kell érteni.

[2]) A püspökök iránti engedelmességi esknek első nyomait már a 8-ik században találjuk, azt a püspökök papjaiktól fölszenteltetésök alkalmával kivánván. Ezt a törvény később cap. 3. de Majorit. et Obed. csak a javadalmasokra szoritotta. Az 1231-i tours-i zsinat ezen esket a beigtatandó lelkészektől oly formán sürgeti, mint az ma szokásban van: „Jurabit, ugy mond, quod dioecesano et aliis magistris suis obediens erit, ... et jura ecclesiae defendet, et alienata revocabit bona fide.“

[3]) S. Hieron. Dial. adv. Luciferian.

[4]) Az egyházi, vagyis széki jogok (jura ecclesiastica, cathedralia) által következő adózások értetnek: 1) A Cathedra-

3-szor, hogy mind a lelkiekben mind pedig az ideigleniekben jól és dicséretesen szolgáland, s a parochialis egyház terheit kellően viselendi. — Nem levén elég, hogy hivatalát a lelkész bármikép viselje, mert sz. Gergely pápa szerint a mi magában nem ég, az sem nem gyűt, sem nem világit, sem nem melegit [1]), azért eskkel is fogadja, mikép pásztori kötelességeit jól s dicséretesen, és igy nem felületesen, nem tetszvágyból, sem nem valami önhaszon reményében, hanem buzgón, lélekismeretes pontossággal s egyedül Istenért akarja

---

ticum, mely a püspöki szék iránti tiszteletből főleg a püspöki látogatás ciménél fogva fizettetett a plebánosok által. Erről már a brágai (bracari) II-ik zsinat an. 563. can. 2, és a toledói VII-ik an. 646. can. 4. emlékeznek. Állott pedig két solidus-ból, vagyis két aranyból. Nálunk 2-ik Ulászló Decr. 3. Art. 53. és Decr. 4. Art. 38. szerint egy forintban volt megállapitva, ugy hogy az anyaegyházak egy, a fiokok pedig fél forintot fizessenek, de mivel ez alatt »florenus auri« értetik, ez a két solidussal igen fölér. Synodicumnak is hivatik, mert évenként a megyei zsinatokon szokott beszedetni. — 2) A Quarta decimarum, ez a papi dézsma negyedrésze volt azon a helyeken, hol maga a dézsma nem a püspök, hanem a plebánosok jogához tartozott; cap. 19. de Cens. — 3) Quarta mortuariorum, vagy funeralium, mely szerint mindannak negyed része a püspököt illette, a mi végintézetileg bárki által valami megyebeli templomnak hagyatott; cap. 16. de Off. Jud. Ord. Ez s az előbbi szám alatti adózás azon őskori szokáson alapult, mely szerint az egyházi jövedelmek egy negyed része a püspök illetménye volt. — 4) Charitativum subsidium, melyet a püspökök a szükség esetében a megyei lelkészektől kérhettek cap. 6. de Cens. Hazánkban ezen szükség, egyedül a kinevezett püspökök római bulláikért járó taksák fizetésének esetére volt szoritva; Ulad. II. Decr. 3. Art. 69. — 5) A Procuratiók, vagyis a személyesen látogató püspökök azon joga, hogy kisérőikkel együtt az illető lelkészek által szerényen megvendégeltessenek cap. 23. de Cens. E jog ma is fenáll; Conc. Trid. Sess. 24. cap. 3. de Ref. Eziránt l. fönnebb. e kőt. 302-ik lapj. [2]) alatt. — Hajdan a főesperesek is különféle adót (Archidiaconalia) szedtek a lelkészektől; ettől can. 3. Dist. 94. eltiltattak, s ma csak a procuratiók jogával birnak, midőn személyesen visitálnak, cap. 23. de Cens.

[1]) »Neque enim quod in se non ardet, aliud accendere potest.« S. Greg. M. in Reg. Past.

teljesiteni, a lelkiekben ugy mint az ideigleniekben. A lelkieket illető s miként a trienti szent zsinat mondja, isteni parancson alapult főbb kötelességei állnak: nyája voltaképi ismerésében, a szent miseáldozatnak ezérti áhitatos bemutatásában, az Isten igéjének hirdetésében, a szentségek kiszolgálásában, hiveinek legeltetésében, a szegények s ügyefogyottak atyai gondviselésében stb. [1]). Az ideigleniek iránti tisztje pedig a templom tisztán s jó karban tartását s az ahhoz s a plebániai javadalomhoz, s a plebánia kebelében netalán létező kórházak s más egyházi áhitatos intézetekhez tartozó tőkék, javak s jövedelmek szabályszerű kezelését, s ezen kezelésről a püspöknek, mint minden egyházi javak főgondviselőjének, évenként adandó pontos számadást illeti [2]).

4-szer, hogy a plebániai egyháznak földeit, házait s egyéb birtokait és jogait tehetsége szerint fel fogja tartani és védni, és semmit, mi az egyházhoz tartozik, nem fog elidegeniteni vagy eladni, sőt a mi azokból netalán elidegenitve, vagy eladva volna, igyekezend visszaszerezni. — A lelkész jegyese levén az ő egyházának, természetes kötelessége annak javára ügyelni, s jogait, birtokát s jövedelmeit nem csak minden kár, rövidség s veszteség ellen sértetlenül őrizni s védni, hanem még azt is, mi azokból bármikép eladatott, elidegenittetett vagy

---

[1]) Igy adja ezeket elő a trienti-zsinat, Sess. 23. cap. 1. de Ref. »Praecepto divino mandatum . . . omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre verbique divini praedicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam pateraam gerere, et in caetera munia pastoralia incumbere.«

[2]) Mindezen kötelességek összege teszi azt, mit az investituralis levél e szavakban foglal: »onera ecclesiae parochialis feram et debite supportabo.« — Az itt érintett felügyelési jog a püspököknek kezdet óta szakadatlanul gyakorolt lényeges joga; ezt számtalan canon biztositja, s egyebek közt a trienti zsinat is, Sess. 22. cap. 9. de Ref. A számadásokról már a 6-ik századbeli zsinatok szólnak.

elveszett volna, annak útján visszaszerezni [1]). Az egyház által pedig itt nem csupán a templom, hanem egyszersmind a lelkész, a kántor s harangozó, az iskola, kórház s egyéb intézetek s alapitványok birtoka, jövedelmei s jogai is értetnek. Azért ha a lelkészt ezek őrzésében, védelmében vagy visszaszerzésében buzgolkodni szemlélitek, ezt ne valami haszonvágynak vagy pörlekedési viszketegnek, hanem azon szoros kötelesség érzetének tulajdonitsátok, melyre őt letett eskének szentsége is kényszeriti. — Végre

5-ször, hogy az egyházat, azaz plebániáját püspöki engedelem nélkül sem el nem cseréli sem el nem hagyja. — Mi lenne az egyházból, AA! ha a lelkészek plebániáikat bármi haszon reményében mint valami piaci áruszert egymás közt mindennapi csere s vásár alacson tárgyaivá tehetnék, s ha hiveiket hosszasb időre is szeszélyök s tetszésök szerint elhagyhatnák, vagy miután akár öröködés akár takarékosság utján további élelmökre elegendő vagyont gyüjtöttek magoknak, hivatalukról kényök szerint végkép lemondhatnának? Mindezt a hivek, a rend és az egyházi fegy érdekében szigoruan tiltják az egyház törvényei [2]), melyek szerint egyébiránt szabadságában áll a püspököknek a lelkészeket érdemeikhez s a megye szükségéhez képest áthelyezni [3]) s nekik helyes okokból hosz-

---

[1]) Az egyházi javak elidegenitését, elcserélését, hűberesitését, elzálogositását egyaránt szorosan tiltják az egyházi s világi törvények. Erről szól az egész. Tit. de reb. Eccl. alien. — Syn. Nat. Poson. an. 1630. Stat. 11. — Corp. Jur. Hung. Art. 31. 1567. Art. 36, 1569. stb.

[2]) Hajdan, kik egyházaiktól hosszasb időre eltávoztak, javadalomvesztéssel büntettettek, cap. 4. de Cler. non resid. A trienti zsinat ezen végbüntetést censurákkal s a jövedelmek elvonásával rendeli megelőztetni, Sess. 23. cap. 1. de Ref. A nyáját magára hagyó lelkészekről mondja sz. Bernárd, serm. 77. in Cant.: „Qui absque custode dimittit oves in pascua, pastor est non ovium, sed luporum.“ Az önkényes javadalomcsere simonia levén, az erre szabott büntetést vonja maga után, cap. 5. de Rerum Permut.

[3]) „Si episcopus causam inspexerit necessariam, licite poterit de

szasb eltávozásra [1]), sőt különös esetekben a végképi lemondásra is [2]) engedelmet adni.

A hitvallás és az iménti értelmezett esk kivétele után az esperes folytatván beszédét, a lelkészt a püspöki nyiltlevél erejénél fogva a plebánosi hivatalba s az ahhoz kötött minden jogok teljes birtokába beigtatottnak s bevezetettnek nyilvánitja, s ezen beigtatás s bevezetés jeleül átnyujtja neki a templom kulcsait jelképeül azon hatalomnak s jogoknak, melyekkel ő a templom, mint lelki jegyese, s a hivek, mint a gondviselésére, vezérlésére s legeltetésére bizott lelki fiai s juhai irányában felruházva van, valamint átadja neki a szerkönyvet, vagyis ritualét s az evangeliumkönyvet is, figyelmeztetésül azon szent kötelességének hű s buzgó teljesitésére, hogy ama könyv szerint szolgálja ki a szentségeket s végezze az egyházi szent szertartásokat, az utóbbi szerint pedig hirdesse az evangelium örök igéit [3]). Mindezek után az esperes a beigtatott lelkészhez s a hivekhez még nehány örvendező s őket

---

uno loco ad alium transferre personas; ut quae in uno loco minus sunt utiles, alibi se valeant utilius exercere.« Ibid.

[1]) Ezen engedelem, és pedig irásban, legfőlebb két hónapra adandó, hacsak fontos okok hosszasb időt nem igényelnének, Conc. Trid. loc. cit.

[2]) Cap. 10. de Renunc.

[3]) Ezen, egyébként is sem nem régi sem nem lényeges szertartások a megyékhez képest különbözők; igy p. o. a passaui megyében az Investitura és Installatió két külön tétemény, amazt saját lakán a püspöki helynök végzi, ki miután a kinevezett lelkésztől a hitvallást s az esket kivette, őt az evangeliumos könyv, a templom kulcsa és a birét átadása mellett plebániájának birtokába helyezi e szavakkal végző formulával: »... te per libri ..., deinde per clavium ... realem traditionem, postremo per birreti hujus capiti tuo impositionem canonice investio, dans hoc ipso et conferens tibi in eadem ecclesia tam spiritualium quam temporalium omnimodam administrationem, curam animarum sacramentorumque administrationem tibi et in animam tuam totaliter committens, idque in nomine SS. Trinitatis Patris † et Filii † et Spiritus † Sancti, Amen.« Az installatiót később az esperes teljesiti, s az egyedül a plebánosnak a templomban a hivek előtti ünnepélyes bemutatásában áll.

kölcsönös viszonyaikra s kötelmeikre emlékeztető szót intéz, s az egész ünnepélyt a plebános által énekelt szent mise fejezi be.

Teljesitettem ezekben AA! a mit igértem vala, s azon feszült figyelemnél fogva, melylyel terjedelmesb előadásomat kisérétek, merem reményleni, hogy legközelebbi beigtatásomoni ohajtott megjelenésteket bőséges lelki öröm, vigasztalás s épülés fogja jutalmazni. Köztem s köztetek kötendő szent szövetség az, melynek láncszemeit a kölcsönös szeretet s bizalom kapcsai képezendik, magasztos végcélját pedig közös örök üdvünk teszi. Nem a lelkipásztorokért vannak a hivek, hanem ezek ő érettök, a mi lelkeink főpásztorától Krisztus Jézustól arra rendelve, hogy ők azt, mit ő egykor itt a földön tett, teljesitsék, s folytassák a világ végeig az általa megkezdett szent művet, és helyette, de nevében s kegyelme segitségével munkálják az ő drága vérén megváltott hivek üdvözségét. Mi, hogy sz. Tódor pápa szavaival, éljek, mi ő általa legeltetve legeltetünk, általa kormányozva kormányzunk, mert az ő pásztorsága alatt mindnyájan a hivekkel együtt az ő ugyanazon egy aklának s legelőjének juhai vagyunk [1]). Eszerint beigtatásom ünnepélye reám s reátok nézve egyaránt fontos, s igen méltó, hogy azon a napon Isten iránti hálátok élesztésére jusson eszetekbe azon számtalan katholikus rokonotok siralmas sorsa, kik majd pogányok majd másvallásuak közt elszórva, gyakran évekig kénytelenek nélkülözni azon vigasztalást, melyet az Úr szolgájának körükbeni megjelenése s működése nyujt: midőn nektek Isten irgalma az egyház mezején szerencsésb legelőt nyujtott azon kegyelemmel, miszerint saját pásztorral birjatok, ki lelki javatok fölött szüntelen őrködik, s kötelessége érzeté-

---

[1]) „Ipso enim pascente pascimus, et regente regimus, quoniam omnes sub eodem pastore cum ovibus ipsius oves pascuae sumus.“ S. Theodor. † 649. epist. 1. ad Paul. Patriarch. Cpolit.

ben szolgálatotokra éjjel nappal készen áll. — Én beigtatásom napján érettetek fogván a szent miseáldozatot felajánlani, szives bizalommal szólítlak fel: miszerint az alatt ti is könyörögjetek Istennek, hogy szentelje meg terhes hivatalom hű kezelésére célzó szilárd szándékomat, tegye malasztjával köztetek sükeressé s termékenynyé pásztori működésemet, s engedje, hogy azon egy igaz üdvözitő hitet, melyet azon a napon nyilvánosan vallani fogok, éltem példájával is hirdethessem, s ünnepélyes eskemmel pecsételendő igéretem pontjait együlegyig hiven teljesithessem, Amen!

LVIII.

A plebános első miséjének (primitiájának) évnapja.

Nem tagadhatom meg magamtól, AA! hogy igénybe ne vegyem szives részvéteteket azon ünnepemben, melyet én a mai napon örröm- s hálatelten ülök. T. i. ma van *n*-ik éve ama reám nézve örökre emlékezetes napnak, melyen, miután kevéssel azelőtt pappá szenteltettem, első szent misémet, az uj-szövetség vérnélküli fölséges áldozatát, a mindenható Istennek bemutattam. Ha meggondolom, mi vagyok, mi voltam én? Nyomorult gyarló teremtmény, por és hamu, tökéletlenségekkel teljes edény, ki ekként méltán magamra vonhatom Saulnak Sámuel prófétához intézett ama szavait: „Vajjon nem vagyok-e én Jemini fia, Izrael legkisebb nemzetségéből, s rokonságom nem legcsekélyebb-e Benjamin nemzetségének valamennyi családja közt?“[1]) — ha megfontolom, hogy mindemellett is az Úr engem az ő szolgáinak számába emelt, s mint ilyent sz. Ber-

[1]) 1. Reg. 9, 21.

nárd szerint még az arkangyalokét is felülmuló azon hatalommal ruházott fel [1]), hogy az ő követségében járjak, s legyek az ő szent akaratának tolmácsa, örök igazságinak hirnöke, s menyei titkainak sáfárja: mindezek érzetében földig megalázva magamat, Dáviddal csak azt rebeghetem: „Mi az ember, Uram s Istenem, hogy megemlékezel róla, és az ember fia, hogy meglátogatod ötet“ [2])! Azonban méltatlanságom csak a reám pazarolva halmozott jótétemény végetlen nagyságát tünteti ki, s igen természetes, hogy nyelvem tehetetlen lesz, ha a velem éreztetett isteni kegyelem csodáit akarnám kellően magasztalni.

Méltó tehát, hogy első szent misém évnapjának folytonos ünneplésében valamint áldozatim zsengéjének emlékezetét évenként áhitatosan megüljem, ugy a papi méltóságra lett fölemeltetésemért tartozó hálámat éltem fogytaig örökitsem. Szintoly helyesen mint igen szépen nevezé a hajdankor ez évnapot az áldozárok születésnapjának [3]), s már az 5-ik és 6-ik századból ránk maradt misekönyvekben olvassuk az áldozárok által a fölszenteltetésök, vagyis első miséjök évnapján mondatni szokott miseimákat [4]). — Engedjétek reménylenem, AA! hogy

---

[1]) „Quanta est praerogativa ordinis vestri! praetulit Deus vos angelis et archangelis, thronis et dominationibus: sicut enim non angelos sed semen Abrahae apprehendit ad faciendam redemtionem, sic non angelis sed hominibus, solisque sacerdotibus Dominici Corporis et Sanguinis commisit consecrationem.“ S. Bern. serm. ad past. in Syn. c. 1.

[2]) Ps. 8, 5 — Sz. Paulin, pappá szenteltése után érzelmeit e szavakban fejezé ki, epist. 1. ad Sever. „Vix adhuc intellectum sacrae molis capio mentis angustiis, et onus muneris mei, conscius infirmitatis, horresco.“

[3]) Igy nevezi azt a Geláz sacramentára: „Natale consecrationis presbyteri.“ Hajdan az áldozárok fölszenteltetésök évnapját szokták ünnepelni, miután az első mise tulajdonkép a fölszenteléskor, a püspökkel concelebrálva, mondatik.

[4]) A Geláz sacramentára egy, a nagy Gergelyé pedig két ily misét tartalmaz saját praefatióval és canonnal. A praefatiók, különösen az utóbbiban, szépek de hosszasak levén, csak a canont irjuk ki a Geláz sacramentárából: „Infra Actionem. Hanc igitur

mai szent misém alatt szándékban velem egyesülvén, esedezni fogtok Istennek, hogy időnként fölébresztvén magamban a püspöki kezek reám tétele által nyert kegyelmet, ennek segélyével papi hivatalomban tetszése szerint járhassak az ő szine előtt; hogy oktatásimat köztetek buzgalmam melegitse, éltem példája világositsa, s az Úr malasztja termékenyitse; hogy áldozatim lehessenek előtte mindenkor jóillatuak és kedvesek; s hogy azt, mit azokban tőle magam s a ti üdvözségtekre kérendek, végetlen irgalma szerint teljesitse is [1])!

LIX.

Aranymise, vagyis secunditia.

Ismeritek, AA! az *n*-iek buzgó lelkipásztorát, nagyontiszt. *N. N.* urat, — azon jeles férfit, ki agg koránál, érdemeinél s kitünő tulajdoninál fogva paptársainak s hiveinek osztatlan tiszteletét oly méltán birja.

Reá szintoly ritka mint örvendetes ünnep vár azon aranymisében, melyben ő pappászenteltetésének ötvenedik évnapját a jövő vasárnap ünnepélyesen fogja megülni. S én ezt örömmel adom tudtotokra, AA! azon célból, hogy kik közületek ezen tiszteletreméltó aggastyán áldását ohajtanák ezen ünnep alkalmával venni, arra megjelenhessenek, a többiek pe-

---

oblationem, quam tibi offero ego famulus tuus hodie ob diem, quo me nullis dignum meritis, sed solo misericordiae tuae dono ad hunc locum perducere dignatus es presbyterii, quaeso, placatus accipias, majestatem tuam supplieiter deprecans: ut sieut me sacris altaribus tua dignatio sacerdotali servire praecepit officio, ita dignum praestet et merito Quam oblationem etc.«

[1]) »Vobiscum hic vivimus, et propter vos vivimus, et intentio votumque nostrum est, ut apud Christum vobiscum sine fine vivamus.« S. Aug. serm. 355.

dig az ottani jámbor hivek öröméhez lélekben csatlakozhassanak.

Az Úr szolgálatában ötven évig viselvén ő a nap és hőség sulyát, noha az egyház őskorából eredt szokás szerint, miként más papok, ő sem mulasztá el pappászenteltetésének napját évenként áhitatos érzéssel megünnepelni [1]): igen méltónak tartá, eme, reá nézve oly nagy, oly jelentékeny napnak félszázados előfordultát különösb ünnepélylyel megülni, hálát adandó az Úrnak mindama kegyelmeiért, melyeket ezen évek hosszu során át reá halmozott, azon sokszoros gyümölcsért, melylyel buzgalmát vigasztalta, s azon napokért is, melyekre az öröm s megelégedés verőfényét derité, valamint azokért is, melyekre a fájdalom s keserüség boruját küldé; — de egyszersmind esedezendő lelkeink legfőbb püspökének Krisztusnak, hogy szentelje meg az ő szolgálatában töltött életének alkonyát, s hogy ha majd napszámának ideje letelik, nyujtsa neki munkabérét ott-fen ama hü szolgák számára félretett csillagkoronában, kik másokat az üdvözség ösvényén tanitásuk fénye s példájuk vonzerejével vezettek [2]).

Aranyszáju sz. János megjegyzése szerint a világiakra nézve, legyenek aztán katonák, hivatalnokok, földmivelők, vagy bármily osztályuak, öreg korukkal beállnak a nyu-

[1]) A Geláz és a nagy Gergely sacramentárai e napra saját misét tartalmaznak ily cim alatt: „In Natale consecrationis Presbyteri.“ l. az előbbi cikkben a 367-ik lap a [4]) alatti idézményt. A félszázados papság jubilaris megülésének a régibb egyházi iróknál nyoma nincs: birunk azonban Ennod, páviai püspöktől († 521) egy beszédet, ap. Migne, T. 63, melylyel ő még mint áldozár, elődjét Epiphán püspökét üdvözlé, midőn ez 496-ban püspökségének 30-ik évnapját ülé. A beszéd cime ez: „Dictio, quae habita est in natali sancti ac beatissimi papae Epiphanii in annum XXX. sacerdotii.“

[2]) Sz. Bernárd az agg kora miatt lelépni ohajtó Turstin yorki érsekhez irt levelét igy végzi: „Deum pro vobis rogamus attentius, quatenus concedat vobis pondus diei et aestus sic portare, ut ad vesperam regia signatum imagine recipiatis denarium.“ Epist. 319.

galom s pihenés' szünnapjai: ellenben a pap hivataloskodása örök, neki mindvégig résen kell állnia, s ha talán megtört testerèje őt a munkás szolgálatra képtelennek tette is, ő mindazáltal jámbor erkölcseinek épületes példájával folytonosan tanit, s mint az olaj hiánya miatt már csak alig égő mécs, pislogva is mindvégig világit [1]).

Azonban a tisztes öreg, kiről szólok, testi s lelki ereje teljes birtokában még mindig képes szent hivatalának terheit viselni, s fölöttünk, kik nála ifjabb koru lelkészek vagyunk, azon fenbecsü előnynyel is bir, hogy mig mi az élet tengerén a habok és szirtek veszélyei közt remegve hajtjuk törékeny sajkánkat, ő jámborul futott hosszu pályája után a révparthoz közelitve [2]), viharedzett karjaival biztosan tartja az evezőt, s annyi év folytán szerzett tapasztalásinak kincstárából képes ifjabb tisztársinak számára is üdvös tanácsot s útmutatást meriteni, ugy hogy méltán reá alkalmazható mit sz. Jeromos az öregekről ir. Az öregek, ugy mond ő, kik ifjuságukat tanulva, munkálkodva, s az Úr törvénye fölött éjjel nappal elmélkedve töltek, haladó korukkal csak tudósabbak, ügyesebbek, bölcsebbek s tapasztalásban gazdagabbak lesznek [3]).

A mi magát az egyházi ünnepélyt illeti, az énekes misét

---

[1]) „In profanis quidem negotiis inutilis est senex, nec ullam ad rem idoneus, sed ubique indulgentia dignus censetur. — At non ita se habent res ecclesiae; sed ubi consenuerint, qui cum virtute vitam traducunt, tunc utiliores redduntur: non enim corporis robur sed fidei praestantia quaeritur. — Talis est rerum status nostrarum: non eas senectutis imbecillitas deprimit, non eas tempus labefactat; neque enim canities est in corporibus, sed in anima.“ S. Chrysost. Hom. de Beato Abraham.

[2]) Ide illenek sz. Ambrusnak, L. 2. de Jacob et vita beata, c. 10. eme szavai: „Senectus portus debet esse, non vitae superioris naufragium.“

[3]) „Senectus eorum, qui adolescentiam suam honestis artibus instruxerunt, et in lege Domini meditati sunt die ac nocte, aetate fit doctior, usu tritior, processu temporis sapientior, et veterum temporum dulcissimos fructus metit.“ S. Hieron. epist. 2. ad Nepotian.

a tiszteletreméltó aggastyán fogja paptársainak diszes kiszolgálása mellett a Mindenhatónak bemutatni, s azt a »Te Deum« kezdetü hálaénekkel megelőzni, és a papoknak s hiveknek osztandó áldással befejezni [1]). Az oltárgyertyákra s az aranymisés ugyszinte az őt környező papok karjára tüzött virágbokréták azt jelentik, hogy ki egykor élte virágszakában ugyanigy ékesitett oltárnál, ugyanily diszes papi környezet mellett ülte a Krisztus szeplőtlen jegyesével, az egyházzal kötött lelki menyegzőjének ünnepét, az most e szüz szövetségben töltött félszázad után hála- s örömtelten járul az oltárhoz papi aranymenyegzője ötvenedik évnapját a szent mise áldozatban ünnepelni.

Tudom, AA! szivből egyetértetek velem, midőn jelen hirdetésem befejezéseül azon buzgó ohajtásomat nyilvánitom, miszerint nagy Istenünk ezen hü s jámbor öreg szolgáját megyénk diszére, tisztelőinek, barátinak s hiveinek örömére még sokáig éltesse s engedje: hogy lélekismerete vigasztalásiban s munkás buzgalma örvendetes eredményeinek szemlélésében már itt előre izlelhesse azon boldogságot, mely az Úr igérete szerint menyekben a jó és hü szolgákat várja! [2]).

---

[1]) A leitmerizi megyében valamint a primitiára ugy a secunditiára nézve is helyes szertartási intézkedes létezik. Miután az előbbit fönnebb a 342-ik lapon Hnogek után közöltük, kivántuk volna ugyanesak Hnogek után (Christ-kath. Liturgik, V. Bd. p. 370.) az utóbbit is közölni, ha ennek igenis terjedelmesvolta ettől nem tartoztatott volna vissza. Vannak azonban ennek némely sajátságai, melyek nálunk alig fognának általános tetszést nyerni, Ilyen péld. a fölékesitett vándorbot, mely a manuductor által az oltárnál a secunditians kezébe adatik, a rozmarinkoszoru, mely fejére tétetik stb.

[2]) Matth. 25, 21, 34.

LX.

Távozó lelkész búcsuzása.

Mélyen tisztelt főpásztorunk érdemetlenvoltomat minap *n*-i lelkészszé kegyeskedvén kinevezni, távozásom ideje elérkezett. Eszerint jelenleg utólszor szólok hozzátok, AA! s épen ezért mielőtt e szent helyről lelépnék, szivem ösztönét követve, még nehány búcsuszót kivánok hozzátok intézni.

Midőn lelkipásztori hivatalomat köztetek átvevém, méltán szerencsésnek érzém s vallám magamat, hogy gondjaimat, csekély erőm teljes mértéke szerint ily számos, ily virágzó, a jámborság, istenifélelem, engedelmesség, rend- s békeszeretet jó hirében álló község lelki javának munkálására szentelhetem, s legbuzgóbb ohajtásom vala, miszerint jó elődeim nyomdokin haladva, mint Krisztus szolgája s az Isten titkainak sáfára, szóval s életem példájával hirdessem az evangeliumot, méltóképen szolgálhassam ki a kegyszereket, s a próféta szerint az erőtlent gyámolitsam, a beteget gyógyitsam, az eltörtet kötözgessem, az eltévedtet visszahozzam [1]; röviden, minden erőm megfeszitésével oda törekedjem, hogy ti az Úr malasztja által az irás szerint Krisztus jóillata [2], az Isten tökéletes népe [3], azaz a katholika egyház buzgó, példás, igaz hivei legyetek.

Mennyire teljesitém e részben tisztemet? kérdeni nem merem, s ha merném is s tudnám is, a dicsőség nem az enyim volna hanem az Istené; az övé a szőlő, melyet müveltem, a buzaföld, melyet munkáltam, a nyáj, melynél pásztorkodtam, s ekként a gyümölcs is nem fáradalmim eredménye, hanem az ő termékenyitő malasztjának érdeme [4]. A helyett, hogy a jót,

---

[1]) Ezech. 34, 4.
[2]) 2. Cor. 2, 15.
[3]) Luc. 1, 17.
[4]) Ezt fejezi ki sz. Bernárd, midőn epist. 372. ad Petr. episc.

mit pásztori tisztem teljesítésében talán eszközölhettem, kérkedve számitgassam, magámat, miként Jézus parancsolá [1]), haszontalan szolgának vallom: tettem a mivel tartozám, s működésem birálatát lelkeink főpásztorának, nagy Istenünknek ítéletére bizom, alázatos szívvel kérvén őt, hogy mulasztásimat s gyarlóságimat végetlen irgalma szerint bocsássa meg, s mivel az őszinte, de nem valósitható szilárd szándokot tett gyanánt szokta tekinteni, lelki javatokra célzott tiszta akaratomat, habár olykor tőlem független akadályok miatt meddő maradt is, nekem tett gyanánt méltóztassék betudni!

Mindemellett is mivel teljesitett kötelmeink öntudatát sem elfojtani nem lehet, sem szerény mértékben táplálnunk nem tilos, miután az ahhoz kapesolt vigasztaló érzés reánk nézve mind ösztönül szolgál mind jutalmul [2]): ezen öntudatban, távol azonban minden hiu dicsekvéstől, elmondhatom magamról az ephezi keresztény községtől búcsuzó apostollal, hogy köztetek viselt pásztorságom ideje alatt az Isten igéjéből „semmit nem titkoltam el előttetek, mi nektek hasznos, sőt inkább az Isten minden tanácsát hirdettem, s tanitottalak titeket nyilván és egyes házaknál“ [3]). Nincs is örök üdvötök elnyerhetésére más út mint az, melyet én e szószékről mutattam, s más tudomány mint az, melyet az egyház nevében s csalhatlan tekintélyével hirdettem nektek, -- a szentek ama tudománya, mely sz. Bernárd szerint abban állván, hogy itt ideiglenesen szenvedjünk s ott-fen örökre örvendezzünk, lényegesen különbözik a világ tudományától, mely hiuságra, s a test tudományától, mely

---

Palentin. igy szól: »Laudetur non creatura, sed Creator: laudetur non ille qui accepit, sed ille a quo accepit: laudetur non ille qui plantat, non ille qui rigat, quia nihil sunt, sed qui incrementum dat Deus. Ego ergo non accipientis sed porrigentis manum laudabo: non laudationem servi, sed laudationem Domini loquetur os meum.«

[1]) Luc. 17, 10.

[2]) »Etsi necessarium est trepidare de merito, religiosum est tamen gaudere de dono.« S. Leo M. serm. 1. in die assumt. suae.

[3]) Act. 20, 20. 27.

gyönyörüségre tanit [1]). Azért pásztorkodásom ideje alatti oktatásimra hivatkozva eme végszavaimban egy búcsuját vevő s földi örök boldogságtokért epedő atyának bizalmával kérlek s intlek, kedves AA! ragaszkodjatok ingadozhatlanul azon szent hithez, mely nélkül, s azon egyedül igaz egyházhoz, melyen kivül nincs üdvözség, s keresztény katholikus szép, dicső s fölséges cimeteket minden kincsnél többre becsülvén, azt, hogy nem csak név szerint, hanem szívből s lélekből katholikusok vagytok, buzgalmatok heve s erkölcseitek feddhetlenvolta által tanusitsátok.

Miként az apostolok fejedelme sz. Péter int, féljétek az Istent, tiszteljétek a királyt [2]); egyházi s világi elöljáróitoknak, miután szent Pál apostol szerint minden hatalom Istentől ered [3]), nem csupán kénytelenségből, hanem lélekismeretből, önként s örömmel engedelmeskedjetek.

Sorsotokkal járó munkátokat s foglalkozásitokat, hogy szünetlen imádság gyanánt s érdemül szolgáljanak, Istennek felajánlva, mindenkor vele kezdjétek, vele végezzétek, s munkásságtok céljaul egyedül az Úr dicsőségét s a magatok s tieitek tisztességes élelmét tüzvén ki, e részben naponkénti kéréstek az irás szerint csak ez legyen: „Gazdagságot s koldusságot ne adj nekem, Uram, s csak azt add meg, a mi élelmemre szükséges“ [4])!

Mindenekelőtt s mindenben az Isten országát s igazságát keressétek, az ő igéretéből tudván, hogy ehhez a többiek ugyis meg fognak nektek adatni [5]): „Midőn halljátok, ugy mond sz. Ágoston, az Úr eme szavait: A hol én vagyok, ott lesz az én szolgám is, ne csupán jó püspökökre s papokra gondoljatok,

---

[1]) „Scientia Sanctorum est hic temporaliter cruciari, et delectari in aeternum. Alia est scientia mundi, quae docet vanitatem, alia scientia carnis, quae docet voluptatem.“ S. Bernard. serm. 21. de divers.

[2]) 1. Petr. 2, 17.

[3]) Rom. 13, 1.

[4]) Prov. 30, 8.

[5]) Matth. 6, 33.

hanem tehetségtek szerint ti is szolgáljatok Krisztusnak jámborul élvén, alamizsnálkodván, az ő nevét s tudományát, a kiknek csak lehet, hirdetvén, miszerint mindnyájan a családatyai nevezet által kötelezetteknek érezzék magokat övéiket szeretni, oktatni, inteni, feddni: Igy cselekedvén a papi s némikép a püspöki tisztet fogjátok teljesiteni, szolgálván Krisztusnak, hogy ott-fen örökre társai legyetek Krisztusnak" [1]).

Magzatitok szorgalmas iskoláztatása s gondos házi növelése ugyszinté saját éltetek épületes példájának vonzereje által igyekezzetek őket a hon hasznos polgárivá s az egyház méltó tagjaivá képezni, s ekként földi s örök boldogságukat biztositani.

Az Úr csak a jámbor, békeszerető s egyetértő szivüekben lakhatván, őszintén szeressétek s a szükségben egész készséggel támogassátok egymást; örömest s szives részvéttel segitsétek a szegényt, a szükölködő árvát és özvegyet, tudván, hogy a mit egynek közülök tesztek, magának Krisztusnak tenditek [2]).

Végre az apostol intése szerint imádkozzatok egymásért, hogy üdvözüljetek [3]), de figyelmezve az apostol ama szavaira: „Emlékezzetek meg azokról, kik nektek az Isten igéjét hirdették" [4]), imádkozzatok érettem volt lelki atyátokért is [5]), hogy földi vándorpályám hátralevő napjait az Úr szolgálatában hasznosan

---

[1]) S. Aug. Tract. 51. in Joan.

[2]) Matth. 25, 40.

[3]) Jac. 5, 16.

[4]) Hebr. 13, 7.

[5]) Ezt kéré hiveitől sz. Ágoston is, serm. 340. »Sicut enim vobis hoc expedit, ut pro salute vestra Dei misericordiam studeamus orare, ita et vos oportet pro nobis ad Dominum preces fundere. Ne hoc incongruum judicemus, quod Apostolum fecisse cognoscimus: Orantes simul et pro nobis.« (Coloss. 4, 3.) — Ugyanő ennek teljesitésére hiveit eme érzékeny szavakkal buzditá: »Reddite nobis fructum laboris nostri; reddite, fratres, reddite, exigimus a vobis. Talis est enim merces nostra, quam a vobis exigimus, ut nec nos pudeat petere, nec vos pigeat erogare. Quae est ergo merces nostra? Non quaerimus aurum vestrum, non argentum, non nummum vestrum, nec quidquam de rebus vestris: sed merces nostra est, ut adjuvetis nos orationibus vestris.« De Cantico novo, c. 10.

tölthessem, s egykor az ő kegyelmében szentül végezhessem. Elválásom fájdalmának enyhitésére engedjétek magammal vihetnem azon reményt, hogy e végintésemet s kérelmemet szemeitek előtt fogjátok tartani, s teljesitése által emlékezetemet magatok közt tisztelni.

És most, kedves AA! Isten hozzátok! Testileg ugyan elválok tőletek, de lelkem s szeretetem mindvégig veletek marad, s bárhova vezessen is a sorsunkat intéző Gondviselés, ezen szeretetnél s a köztem s köztetek eddig létezett szent viszonyok édes emlékezeténél fogva soha meg nem szünendek méltatlan imáimban nagy Istenünknek esedezni, miszerint kegyelmeinek bőségét áraszsza reátok, szent igéjének általam köztetek elhintett magvát tegye százszoros gyümölcsben termékenynyé, s engedje, hogy egykor szent szine előtt mindnyájan a hit egységében, a remény boldogitó valósulásában s a fogyhatlan szeretet örökkévalóságában egyesülhessünk [1])!

LXI.

Kerületi egyházi gyülés.

Jövő kedden ezen esperesi kerület lelkipásztorai szabályszerü tavaszi (őszi) gyülésöket fogván az *n*-i plebánián tartani, ezt azon felszólitás mellett adom a hivek tudtára, miszerint ha valamely háznál netalán sulyosb beteg léteznék, ezt ellátása végett az illetők nekem ma vagy holnap följelenteni

---

[1]) „Fidei et spei jam res ipsa, non quae credatur, et speretur, sed quae videatur teneaturque succedet; caritas autem, quae in his tribus major est, non auferetur sed augebitur et implebitur, contemplata, quod credebat, et quod sperabat, indepta.“ S. Aug. L. de Anima c. 19.

siessenek. Noha szándokom még az nap hontérni, eme felhivást szükségesnek véltem, s vigasztalhatlan fognék lenni, ha távollétem rövid ideje alatt hivéim köréből valaki övéinek vétkes hanyagsága miatt végszentségek nélkül találna kimulni.

Egyébiránt örömmel ragadóm meg ez alkalmat, hogy tudvágyatok kielégitésére s lelki tanulságtokra röviden elétek adjam, miben áll a kerületi egyházi gyülések célja?

Az egyház kezdet óta elismerte annak nem csak üdvöshanem szükségesvoltát is, hogy a főpásztorok a megyéiket érdeklő fontosabb ügyekben papjaikkal tanácskozzanak [1]), sőt e végre papjaikat évenként legalább egyszer megyei zsinatra egybehíják [2]). Amint pedig a plebániak szaporodásával a kormányzás könnyitése végett a püspökök jónak láták megyéiket több fő- és alesperességre, vagyis dékánságra felosztani, az egyes kerületek lelkészei, miként azt már a 9-dik században szemléljük [3]), kötelesek voltak közértekezés végett a főesperes

---

[1]) Et nos habemus in ecclesia senatum nostrum, coetum Presbyterorum.« S. Hieron. Comm. in Is. c. 3. Azért jönek elő a régieknél az áldozárokra nézve eme kitünő nevezetek: »Consessus presbyterorum.« Synes. epist. 67. ad Theoph. »Cleri sacer venerandusque consessus.« S. Cypr. epist. 55. ad Cornel. »Senatus ecclesiae Dei.« Orig. Comm. in Joan. »Consiliarii episcopi, consilium et senatus ecclesiae.« Const. Apost. L. 2. c. 28.

[2]) A III. Ince alatt 1215-ben tartott laterani zsinat a tartományi zsinatok határozatiról intézkedvén, igy szól: »publicaturi ea in episcopalibus synodis annuatim celebrandis.« Erről bővebben a menyei zsinatróli cikkben.

[3]) »Rationi quoque proximum esse sancimus, ut in unoquoque mense, statuta die, id est, in calendis uniuscujusque mensis per singulas decanias presbyteri simul conveniant, et de his, quae in eorum parochiis acciduut, sermonem habeant.« Riculph. Stession. Episc. Const. cap. 10. Ezen gyülések, minthogy a hó elején tartattak, calendae nevet nyertek. »Moneantur a decanis ruralibus in suis Kalendis, ut tonsuram et habitum deferant clericis congruentes.« Conc. ad Pontem Audomar. an. 1279. can. 21. »Singuli episcopi in suis synodis et decani in suis capitulis seu Kalendis exponant casus sedi apostolicae et dioecesanis reservatos.« Conc. Rotomag. an. 1831. can. 11. Az

elnöklete alatt gyakrabbi gyüléseket tartani, mely kerületi gyülések üdvösvoltuknál fogva az egyházban annál közönségesebbek lettek, minthogy később, miután a megyei zsinatok tartása csaknem egészen megszünt, azokat némileg pótolták is. Ez a kerületi gyülések eredete; lássuk miben áll azoknak rendeltetése.

Valóságos nyereségnek kellene tekinteni, ha ezen gyülések által csak az éretnék is el, hogy ugyanazon kerület lelkészei időnként egybejövén, egymással közelebbről megismerkedhetnek, s egymás közt meghitten értekezvén, ezen ismeretség, ezen eszmecsere és pásztori tapasztalásik közlésénél fogva a kölcsönös szeretetben s bizalmon kivül még a pásztori bölcseségben is gyarapodjanak, s egymás épületes példájának szemlélésében kölcsönös buzgalomra gyuladjanak: azonban mindezeken túlterjed eme gyülések célja, s az érintetteken felül még abban áll, hogy az egybegyült lelkészek az esperes elnöklete s vezérlete alatti tanácskozmányukban pásztori pályájukon fölmerült kételyeik s nehézségeik biztos megoldását keressék; egyházaik állapota, az istenitisztelet szabályszerü egyformasága, az üdvös fegy sükeres fentartása, az iskolai növelés előmozditása, s a hivek buzgalmának élesztése iránt egymás közt értekezzenek; a megyei szabályok s az utólsó gyülés idejétől közbejött püspöki s más felsőbb rendeletek ujabb felolvasása által azoknak teljes ismeretét s gyakorlati alkalmazását még inkább sajátjukká tegyék; a főpásztor vagy az esperes által kitüzött tudományos kérdéseknek szó vagy irásbani tárgyalása s megfejtése által az egyházi tudományok mérhetlen terén mindinkább haladjanak; a viszálkodó házasfelek kibékülését pásztori oktatásaik s intéseik által eszközöljék; s a mennyiben netalán egy vagy más községben tetemesb hiányok, kicsapongások, visszaélések, babonás vagy

---

esperesi gyülésekről már azelőtt rendelkezett a londoni zsinat an. 1237. can. 20. a lambethi an. 1261. cap. 31. stb.

egyéb balszokások léteznének, ezeknek kiirtása iránt tanácskozzanak, vagy ha ez tehetségöket és hatáskörüket felülmulná, célszerü orvoslás vagy utasitás végett a főpásztorhoz folyamodjanak [1]) stb.

E komoly s fontos céllal igen összehangzik a kerületi gyülés folyama is. Az egybegyült lelkészek ünnepélyes sorban az egyházba vonulván, ott az első padokat elfoglalják, a helybeli plebános pedig az Úrban elhunyt kerületi lelkipásztorokért szent misét mond; melynek végével mindnyájan a mindenszentek letenyéjét imádkozzák, azután pedig a paplakba visszatérvén, a feszülettel ékesitett asztal körül letérdelnek, s a Sz.-Lelket segitségül hják [2]); ezt teljesitve az esperes elnöklete alatt papi fölszenteltetésök kora szerint széket foglalnak [3]), s miután egy arra szolgáló könyvnek felolvasott feje-

---

[1]) Ily értelemben rendelkezik a dékán által egybehivandó kerületi Congregatiókról az 1659-i namur-i zsinat is, Tit. 16. c. 16. »Pastores... singulis mensibus et certo statuendo die conveniant, ibique tractent de promovenda pietate in Deum, zelo animarum, de scientia pastoribus necessaria... Praescribentur quoque libri tam pii quam theologici, in quibus examinandum vel e quibus disputandum et cum confratribus conferendum erit.« A cambray-i zsinat pedig (Van Espen P. 1. Tit. 6.) azt is kivánja, »omnes de abusibus aut negligentiis a postrema congregatione per eos observatis sincere deponant.«

[2]) Megegyezik evvel a 17-ik századbeli mechlin-i zsinatnak ekként hangzó rendelete: »Proinde in illis (congregationibus) initium rerum agendarum sumatur ab invocatione Spiritus S. quo dirigente de rebus ecclesiasticis conferatur,« s hozzá adja: »Prandium vero non fiat nisi frugale et moderatum, ut nemo sumtibus vel potu gravetur, nec unquam illud in taberna vel diversorio instituatur. Extranei quoque, per quos tractatio de rebus ecclesiae posset impediri, excludantur.« Stat. P. 2. Tit. 16. c. 9.

[3]) Az áldozároknak egymás közti rangsorát, ha más tekintetek nem forognak fen, magában a fölszentelésök napja határozza meg. »Presbyteri in eo ordine permaneant, quem unicuique ordinationis suae tempus adscripsit.« S. Leo M. epist. 19. ad Dorum Benev. episc. — »Quicunque deinceps ab episcopis ordinantur, litteras accipiant ab ordinatoribus suis, manu eorum subscriptas, continentes consulem et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anteriobus oriatur.« Conc. Milevit. II. an. 416. can. 14.

zete fölött áhitatosan elmélkedtek, az imént elősorolt s ezekkel rokonnemű tárgyakat tanácskozásba veszik, s miután mindenen átestek, s az időszaki irományokat, minők p. o. a templomi számadások, a munkában levő egyházi épületek mibenléte felőli tudositások stb., az esperes-elnöknek kézbesitették, térdre borulva, a gyülést hálaimával befejezik.

Nem mulatsági vágy tehát, hanem szoros kötelesség, a hivek lelki java, az egyház szent érdeke az, mi a kerületi lelkészeket időnként egybegyüjti. A mily örömmel magyaráztam előttetek ezen egyházi gyülések eredetét s üdvös rendeltetését, szintoly bizalommal reménylem, hogy lelkipásztortoknak s tiszteletreméltó szolgatársainak eme gyülésekeni működését s tanácskozásait a legközelebbi alkalommal is, s jövőben is Isten előtt buzgó fohászaitokkal fogjátok kisérni.

LXII.

Kerületi egyházi gyülés, midőn helyben tartatik.

Esperesi kerületünk szokott évszaki gyülése a jövő kedden itt helyben fogván tartatni, valamint egy részről szerencsésnek vallom magamat, hogy ekként kedvelt s tisztelt lelkésztársaimat plebániám keblében s szerény hajlékomban fogadandhatom, ugy más részről szeretem hinni, miként ezen egyszerü jelentésem magában is elég leend titeket arra birni, hogy az e napi kilencórai szent misén, a mennyiben körülményeitek engedendik, meg fogtok jelenni. Megjelenéstek örvendetes tanusága leend mind a kerületi érdemdús papság iránti figyelmeteknek, mind pedig azon buzgalomnak, melynél fogva ismervén máskori tanitásomból az egyházi gyülés üdvös célját, ennek

eléréséhez ti is siettek a szent mise alatti áhitatos imáitok segélyével járulni.

Egyébként is a jámbor kereszténynyekre vigaszteljes jelenet látni egy csoportban azon tiszteletreméltó férfiakat, kik az Úrnak a tágas püspöki megye egyik vidékén elszórt nyájait arcuk veritékében legeltetik, — látni köztük azokat is, kik éltök virágkorában ifju erővel futják a lelkipásztorság tövishintett, darabos, sanyaru, fárasztó pályáját, s azokat is, kiknek hanyatló kora s őszbevegyült hajfürtjeik hirdetik azon évek hosszu sorát, melyeken át ők az Úr szőleje művelésében ernyedetlen buzgalommal viselték a nap és hőség nyomasztó sulyát, s harcolták az Úr szent harcait minden földi bér ohajtása vagy reménye nélkül, melyet sz. Ágoston észrevétele szerint a nép ugysem képes azoknak adni, kik neki az evangeliumban szeretettel szolgálnak, s kik egyedül onnan várhatják jutalmukat, honnan a hivek is várják üdvözségöket [1]). Mindeme tiszteletreméltó férfiak, mint tudjátok, azon célból fogván egybegyülni, hogy egymás közt a hatáskörükhöz tartozó egyházi ügyekről és igy a hivek lelki javának előmozditásáról értekezzenek, méltán várhatják tőletek is, AA! hogy őket fáradozásikban imáitokkal fogjátok támogatni, esedezve Istennek, miszerint tanácskozásikra öntse ki az ő bölcsesége lelkét, határozatiknak pedig nyujtsa a siker áldását.

---

[1]) »Non est idoneus populus reddere mercedem illis, qui sibi in charitate evangelii serviunt. Non expectent illi mercedem, nisi unde et isti salutem.« S. Aug. serm. 46.

LXIII.

Megyei zsinat.

A püspöki székvárosba megyei zsinatot hirdet kegyes főpásztorunk, melyen magam is köteles levén megjelenni, mivel távollétem több napig tartand, megkértem a honmaradandó szomszéd lelkész urat, miszerint ez idő alatt sziveskedjék ismeretes buzgalmát hiveimre is kiterjeszteni. Ki is szolgálatát e részben egész készséggel ajánlván, ha netalán távollétemben keresztelés vagy végellátás szükségének esete fordulna elő, hozzá kellend folyamodnotok. Hogy pedig tudjátok, miben áll a megyei zsinat, melyre az egész megye papságával együtt hiva vagyok, annak eredetét, szervezetét s rendeltetését röviden elétek adandom.

Nincs semmi a katholika egyház fegyelmi intézeteiben sem korára nézve régibb, sem céljára nézve szentebb, sem sükerére nézve eredménydúsabb a zsinatoknál. Ha a hit drága letéteményét kellett az eretnekség áltanitásai s ostroma ellen védeni, ha az erkölcsi ágazatok szeplőtlenségét vagy az egyházi fegy épségét az ujitás viszketege vagy a vásottság szemtelen merényei ellen biztositani, ha a kereszténység békejét viszályok dúlták vagy egységét szakadás fenyegeté: mindezek ellen legcélszerübb írt s eszközt az egyház a zsinatokban talált [1]) az apostolok idejétől fogva, kik, midőn sokan annak

[1]) „Bámulandó az egyháznak kezdet óta kifejtett fáradhatlan tevékenysége! Mig egy részről a császárok vérengző rendeletei ellen kelle magát védnie, más részről kénytelen volt saját gyermekei s házi ellenségei ellen küzdeni. Igaz, itt maga a keresztény religió léte forgott kérdésben, s ha az eretnekségek nem voltak volna folytonosan kimetszve az egyház kebléből a zsinati canonok által, s bélyegezve az egyházi iratokban, a népek nem tudták volna, mily religióhoz tartoznak. Az akadálytalanul szaporodó s végtelenül elágazó secták közt a keresztény elv kimerittetett volna az ő számtalan szakadásában,

szükségét vitatnák, hogy a megkeresztelt zsidók a Mojzes törvényének némely szertartásihoz továbbá is ragaszkodjanak, ezen kérdés eldöntése végett Jerusalemban egybegyültek, s ez alkalommal hozott határozatuk által a fakadó egyház nyugalmát s terjedését veszélyeztető villongásnak véget vetettek [1]), egyszersmind pedig ebbeli eljárásukban a következő századoknak példát s irányt adtak.

A zsinatok, — mely görög származásu szó összejövetelt vagy gyülést jelent, — négyfélék, t. i. közönségesek, nemzetiek, tartományiak és megyeiek. A közönségek azok, melyekre az egész világ püspökei meghivatnak s ha törvényesen akadályozva nincsenek, megjelenni tartoznak is, s melyeken a pápa személyesen vagy követei által elnököl. Tizennyolc ily közönséges zsinatot számit az egyház [2]), melyek közül az elsőt a 4-ik század kezdetén Niceában [3]), az utol-

---

miként elvesz a folyam az ő iszapos csatornáinak sokaságában.« Discours historiques etc. T. III. 1-ère Partie.

[1]) Act. 15, 28. 29.

[2]) Ezek közt 1-ő volt a niceai I. 325, 2-ika konstantinápolyi I. 381, 3-ik az ephezi 431, 4-ik a chalcedoni 451, 5-ik a konstantinápolyi II. 553, 6-ik a konstantinápolyi III. 680, 7-ik a niceai II. 787, 8-ika konstantinápolyi IV. 869, 9-ik a lateráni, azaz római I. 1123, 10-ik a lateráni II. 1139, 11-ik a lateráni III. 1179, 12-ik a lateráni IV. 1215, 13-ik a lyoni I. 1245, 14-ik a lyoni II. 1274, 15-ik a vienne-i 1311, 16-ik a firenzei 1439, 17-ik a lateráni V. 1512, 18-ik a trienti 1545—1563. Ezen közönséges gyülekezeteket latin nevezeteik első szótagja után röviden adja e vers:

»Ni. Co. E. Chal. Co. Co. Ni. Co. La. La. La. La. Lu. Lu.
Vi. Flo. Tri.«

Hiányzik e versben a lateráni V-ik zsinat, ugy mint mely, miként a pizai 1409, a konstanzi 1414—1418 és a bázeli 1431—43 is több egyházi jogtudós által a közönséges zsinatok közé nem számittatik.

[3]) A niceai közönséges zsinat minden tekintetben végetlenül fontos esemény. Ott jelent meg legelőször a föld minden részén elterjedt s különféle éghajlat, fejedelmek s törvények alatt létezett keresztény társadalom az őt képviselt előljáróiban: hogy minden polgári hatalomtól függetlenül a maga hite, szellemi s erkölcsi

sót a 16-ik században Trientben tartotta. — A nemzeti zsinatok azok, melyekre egy ország vagy nemzet érsekei s püspökei egybegyűlnek, ugyanazon nemzetbeli pátriárka vagy primás elnöklete alatt. — A tartományiakon valamely érsekséghez tartozó püspökök saját érsekök elnöklete alatt tanácskoznak. — Végre a megyei zsinatokat a püspök saját megyéje lelkészeiből, áldozáriból s egyéb papjaiból saját elnöksége alatt gyüjti egybe [1]). Mellőzve a többieket, egyedül a megyei zsinatokról kívánok szólni.

életének s Isten iránti viszonyainak érdekében másolhatlanul határozzon. Nicea hasonló volt a szinai hegyhez, melyen egykor Mojzes kikiáltá vala az egy igaz Isten örök hitét. Miként a Mojzes táborát, ugy Niceát is a tévely, a babona s a bálványok vevék körül; itt is, ott is ünnepélyesen kimondva, kihirdetve, szentesitve lőn a természeti s a természetfölötti revelatió legelső, legfőbb, leglényegesb ágazata, s valamint az Úr által a szinai szenttetőn kiadott tizparanes törvénytáblája a hit- s erkölcsbeli alapigazságok örök codexét teszi, ugy a niceai atyáknak a Sz.-Lélek sugalata alatt megalapitott s a Szent Háromság egy Istenről hitágazatot tartalmazó határozata a kereszténységnek a világ végeig változhatlan hitvallása, imája s jelszava lett.

[1]) XIV. Benedek szerint de Syn. Dioec. L. 1. c. 1. n. 5. a megyei zsinat »Legitima congregatio ab episcopo coacta, ex presbyteris et clericis suae dioecesis, aliisque, qui ad eam accedere tenentur, in qua de his, quae curae pastorali incumbunt, agendum et deliberandum est.« A középkorban gyakoriak voltak még az ugynevezett vegyes zsinatok (Concilia mixta), vagyis az egyházi s világi országos rendeknek a fejedelmek által a végből egybehitt gyülekezetei, hogy egyházi s polgári ügyek fölött tanácskozzanak. Ilyenek voltak péld. a nagy Károly és az ő utódai által egybegyüjtött zsinatok, melyekben készültek többnyire a »Capitularia Regum Francorum« cimü törvénygyüjtemények; ilyenek voltak a 852-ki mainzi és a 876-ki páviai zsinatok, nálunk pedig a zabolchi, mely 1092-ben »praesidente christianissimo Ungarorum rege Ladislao cum universis regni sui pontificibus et abbatibus nec non cunctis optimatibus cum testimonio totius cleri et populi« tartatott. Ezeken felül Konstantinápolyban igen szokásban voltak az ugynevezett σύνοδοι ἐνδημοῦσαι, melyeket a helybeli pátriárkák az esetleg ott jelenvolt, (ἐνδημοῦντες), s többnyire külön'éle provinciák s patriarchatusokhoz tartozó püspökökből egybeszedve rögtönöztek. Ez utóbbi

Kezdetben csaknem minden városban püspöki szék létezvén, a főpásztornak könnyü volt többnyire helyben levő papjait a fontosb ügyek fölötti tanácskozás végett, mint már a 3-ik században élt sz. Cyprián karthagói püspöknél látjuk[1]), habár minden zsinati forma nélkül, maga köré gyüjteni. A valódi s rendes megyei zsinat első példáját az 5-ik században találjuk, midőn Siricius római püspök, mint maga bizonyitja [2]), papjait tanácskozás végett összehiván, ezeknek egyhangu véleménye szerint Jovinián eretneket társaival együtt az egyházból kiátkozta. A 6-ik századtól kezdve szerte látjuk azokat tartatni [3]), s az egyház üdvösvoltuk tekinte-

---

nemü zsinatok igenis gyakran kész eszközül szolgáltak a pátriárkáknak s a byzanci császároknak majd az igazság elnyomására, miként az Aranyszáju sz. János s sz. Ignác letételében látjuk, majd a schisma s eretnekség pártolására, miként a nes'oriánok, eutychiánok s ineonoclastákra nézve történt. Az efféle zsinatokra vonatkoznak nazianzi sz. Gergelynek, epist. 55. ad Procop. eme szavai: »Omnem episcoporum conventum fugio, quoniam nullius concilii finem laetum et faustum vidi.« Hogy evvel a közönséges zsinatokat nem érté, eléggé világos onnan, mert a niceai zsinatot máshol égig magasztalja, s a konstantinápolyi I. közöns. zsinatban (381), mely a Macedonius eretnekségét kárhoztatá, részt is vett.

[1]) »Quando a primordio episcopatus mei statuerim nihil sine consilio vestro . . . gerere: sed quum ad vos per Dei gratiam venero, in commune tractabimus.« S. Cypr. epist. 6. ad Cler. »De caeteris . . . plenius consilio communi tractabimus, quando convenire in unum permittente Domino coeperimus.« Id. epist. 24. ad Cler. tot. — Ugyanezt tevé a novatiánok communiójának ügyében sz. Kornél pápa is: »Omni actu ad me perlato, placuit contrahi presbyterium, . . . ut firmato consilio, quod circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur.« S. Cornel. epist. 46. ad S. Cyprian. inter Opp. S. Cypr.

[2]) »Facto presbyterio constitit doctrinae nostrae, id est, christianae legi, esse contrarium. Unde omnium nostrorum tam presbyterorum et diaconorum quam etiam totius cleri unam scitote fuisse sententiam, ut Jovinianus, Auxentius etc. divina sententia et nostro judicio in perpetuum damnati extra ecclesiam remanerent.« Siric. Papa † 398. epist. 2. ad Eccl. Mediol.

[3]) »Quando presbyteri . . . ad concilium venerint, rationem epi-

téből azoknak minél gyakrabbi tartását törvény által is elrendelte [1]).

Eme példák nyomán jár, ezen törvényeket kívánja teljesiteni kegyes főpásztorunk, midőn arra határozta magát, hogy megyei zsinatot tartson, s arra megyéje egész papságát a szerzetes házak előljáróival együtt kötelezőleg meghíja [2]).

---

scopo suo reddant, qualiter susceptum officium celebrant etc. Conc. Tolet. IV. an. 633. c. 26. — A megyei zsinatok iránt intézkednek a régiebbek közt Conc. Aurelian I. an. 511, Oscense an. 598. can. 1, Suession. an. 744. can. 3. etc. E részben még más számos zsinatot idéz Thomassin, Vet. et nova Eccl. discipl. P. 2. L. 3. c. 74 és 75. — Midőn a zsinatok tartásábani buzgalom a középkorban hűlni kezdett, a 10-ik században élt Attó vercelli püspök ennek tulajdonitván a mindinkább növekedő fegyetlenséget, ekként intézkedik: »Nulla pene res disciplinae mores ab ecclesia Christi magis depulit, quam sacerdotum negligentia, qui contemtis canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores synodum facere negligunt. Ob hoc a nobis universaliter definitum est, ut quia juxta antiqua patrum decreta bis in anno difficultas temporis fieri concilium non sinit, saltem vel semel a nobis celebretur.« Capitular. Attonis c. 27. apud Dachery, Spicil. T. 8. A magyarországban tartott megyei zsinatokat, a mennyiben azoknak végzései vagy emlékezete fenmaradtak, előszámlálja Szvorényi, Jus Publ. Eccl. Hung. T. 1. p. 149—153.

[1]) A lateráni IV. zsinat an. 1215. can. 6. szól: »de episcopalibus synodis annuatim per singulas dioeceses celebrandis.« »Adminus semel in anno, ugy mond a bázeli zsinat, Sess. 15, ubi non est consuetudo bis annuatim celebrari.« Ugyanezt rendeli a trienti is, Sess. 24. de Ref. c. 2. »Synodi quoque dioecesanae quotannis celebrentur. . . . Quod si in his tam metropolitani quam episcopi . . negligentes fuerint, poenas sacris canonibus sancitas incurrant.« Ezen »non latae sed ferendae sententiae« büntetés két havi felfüggesztésben áll. Az 1611-ki nagyszombati tartományi zsinat cap. 1. és az 1638-i szinte nagyszombati nemzeti zsinat cap. 5. a megyei zsinatok rendes tartása iránt a trienti határozat értelmében rendelkeznek.

[2]) Az ujabb törvényeken felül igy találjuk ezt már a 6-dik században határozva: »Hoc synodus sancta fieri elegit, ut annuis vicibus unusquisque nostrum omnes abbates monasteriorum, presbyteros et diaconos suae dioeceseos ad locum, ubi episcopus elegerit, congregare praecipiat.« Conc. Provinc. Oscense an. 598. can. 1. Honunkban az 1498-ki 68-ik törvénycikk megem-

S vajjon mi a megyei zsinatok célja? — A nemzeti vagy tartományi zsinatok végzéseinek kihirdetése s eszközlése, az egyházi fegy szilárditása, a megyei szabályok megállapitása, a lelkipásztori hivatal hatályának biztositása s az annak körében fölmerült nehézségek s akadályok elháritása, a szentségek kiszolgálásának, az egyházi tanitásnak, az iskolai növelésnek s az istenitiszteletnek célszerü elrendezése, az áhitatos társulatok létesitése, terjesztése s kellő szabályozása, a papok és hivek buzgalmának ébresztése, s a netalán becsuszott fogyatkozások, visszaélések, ferde szokások s kicsapongások kiirtása, szóval a megye javát illető mindama kérdések s ügyek tárgyalása, melyeket, a mennyiben a megyei zsinatok körét túl nem hágnák [1]), a főpásztor akár önszántából akár papjainak javalatára köztanácskozás alá kiván bocsátani [2]), magában

---

litvén, hogy »Praelati ecclesiarum synodum in eorum ecclesiis pro exstirpandis vitiis et plantandis moribus plebanorum, in suis dioecesibus constitutorum, institutione canonica necessario celebrare debent,« megtiltja, hogy a plebánosok a zsinatoni megjelenés kötelme alól magokat pénzzel megválthassák. Az 1559-ki 41-ik törvénycikk is intézkedett az iránt, »ut Domini praelati synodos celebrent.«

[1]) Természetes, hogy miként azt XIV. Benedek pápa is idéz. munkájában P. 1. L. 9, 10, 11. határozottan kijelenti, a megyei zsinat köréhez nem tartozhatik oly kérdések tárgyalása, melyek az apostoli szék tekintélyét s jogait, a szerzetes rendek kiváltságait, az egyházi fegy s a közjog szabályainak változtatását stb. illetik.

[2]) Az 1549-i kölni zsinat cap. 1. midőn a megyei zsinatok üdvösvoltát a következő szavakban festi, egyszersmind azok célját is igen jól kiemeli: »In synodis, ugy mond, redintegratur unitas; quae in visitatione non dabatur exequi, executionem studiis communibus assequuntur; de capite et membris, de fide et pietate, de religione et cultu divino, de moribus et disciplina, de obedientia, de judiciis et rebus omnibus ad bene christianeque vivendum commodis vel necessariis tractatur ac statuitur, ut verissime in reformationis formula dicatur: salus ecclesiae, terror hostium ejus et fidei catholicae stabilimentum sunt synodi, quas etiam rectissime corporis ecclesiae nervos dixerimus: neglectis enim synodis non aliter ordo ecclesiasticus diffluit, quam si corpus humanum nervis solvatur.«

értetvén, hogy miután maga a püspök a megye főpapja, főlelkipásztora s egyedüli kormányzója, a megyei papok pedig csak az ő segédei s munkatársai, a zsinatban nem a szavazattöbbség, hanem az ő akarata határoz, s midőn mindemellett is papjait a zsinati tanácskozásra egybehívja, ezt azért teszi, hogy ezek tudománya, tapasztalása s buzgalmából magának felvilágositást, érett tanácsot s teljes megnyugtatást meritsen, s a közmegállapodással alkotott határozatok s szabályok sükerét s kész végrehajtását a megyei papságnál épen ezen egyetértés által annál inkább biztositsa.

Egyébiránt a mily szent a célja szintolyan a tartási modora is a megyei zsinatoknak. Ezek rendszerint három napig tartanak, melyek elsejének reggelén a főpásztor az egybegyült papság által ünnepélyesen a templomba kisértetvén, a Sz.-Lélek segitségülhivása végett sz. misét mond, s az egész papságot megáldoztatja. A mise végével az oltárnál széket foglalván, a zsinat céljáról szól, azután pedig az erre rendelt imákat végzi. Lakába visszavezettetvén, a zsinati ülést, miután a papságtól a hitvallást kivette, megnyitja, s a köztanácskozást folyamatba teszi. A második napi ülést is a templomban sz. mise s a püspök beszéde s bizonyos imák előzik meg. Ugyanez történik a harmadik napon is, melynek ülésében az eddig hozott határozatok felolvastatnak, megbányatnak, s közmegegyezéssel megállapittatván s a püspök által aláiratván, mint zsinati kötelező végzések kihirdettetnek, ezután pedig a püspök hálaimát mondván, a papságot ünnepélyesen megáldja, s evvel a zsinatot befejezi s eloszlatja [1]).

---

[1]) A mai pontificalénak Ordo ad synodum cim alatti tartalma a középkorból ered. Erre mutat az ottani imák s püspöki oktatások irálya is. Egyébiránt a következő imák: »Da quaesumus ecclesiae tuae misericors Deus: ut Spiritu S. congregata, secura tibi devotione servire mereatur.« »Deus qui populis tuis etc.« s a középszavak nélkül az e kezdetü is: »Mentibus nostris, quaesumus Domine, Spiritum S. benignus infunde,« a nagy Gergely sacramentáriában találtatnak, de ott nem a zsinatra vonatkoznak.

Megértettétek, AA! ezekből, hogy az egyháznak valamint egyéb intézeteiben ugy a megyei zsinatokban is az Isten dicsőitésén felül egyedüli végcélja a hivek lelki java. Az egyház sz. Pál szerint hasonlitván az emberi testhez, melynek különféle rendeltetésü valamennyi tagja, bár nem mindegyik oly nemes mint a fő vagy a szem, egyaránt szükséges, s egy egészet képez [1]): noha Istentől nyert szervezete szerint különféle osztályokból, tanitó s tanuló tagokból, azaz papok és hivekből áll, kik közül a papok ugyan arra hivatvák, hogy legyenek az Úr főlszentelt szolgái, a nép oktatói s lelki vezérei, az evangelium hirdetői s a kegyszerek sáfárjai; a hivek pedig, hogy amazokban Isten követjeit s szolgáit tisztelvén, tanitásukban higyenek, s intéseiknek engedelmeskedjenek: az egyház testének mindazáltal ezek is, azok is lényeges alkatrészei, s kölcsönös viszonyban álló, egymásba vágó s egyaránt szükséges tagjai, s mint ilyenek ezen test javát saját körük s rendeltetésökhez mért uton s módon elősegiteni egyaránt tartoznak [2]). Azért AA! midőn majd megyénk tiszteletreméltó papsága a közelgő zsinaton jó atyja s főpásztora elnöklete alatt a kitüzendő fontos tárgyakról és igy közvetve vagy közvetlenül a ti lelki javatokról fog az Úrban értekezni, igen méltó, hogy tanácskozásában állástokhoz képest az imádság által ti is részt vegyetek, Istent kérendők, hogy ama biztató igérete szerint: „Ahol kettő vagy három egybe fog gyülni az én nevemben, ott köztök vagyok“ [3]), megyénk

[1]) 1. Cor. 12, 12—30.

[2]) Szép, mit e részben nazianzi sz. Gergely ekként ir: »Quemadmodum in corpore aliud principatum tenet ac velut praesidet, aliud subest et regitur: ad eundem quoque modum Deus vel aequitatis lege, quae meritum cujusque perpendit, vel etiam providentiae, per quam omnia inter se velut devinxit, hoc in ecclesia constituit, ut alii pascantur et pareant, ac tum sermone tum opere ad officium dirigantur, alii autem ad ecclesiae perfectionem pastores ac magistri sint, nempe qui virtute, conjunctione et familiaritate, apud Deum vulgo sublimiores sunt, rationem animae ad corpus aut mentis ad animam obtinentes.« Or. 2. n. 3.

[3]) Matth. 18, 20.

papsága körébeni jelenlétét malasztinak bőségében éreztesse, annak tanácskozásait segélyével támogassa, vezérelje, s a megye közjavára termékenyitse!

LXIV.

Tartományi zsinat.

Főpásztori buzgalmának s az egyházi szabályok iránti tiszteletének épületes tanuságát adá nmélt. *N. N. n*-i érsek Úr, midőn legujabban elhatározá magát, hogy az érsekségéhez tartozó mélt. megyés püspök urakat a jövő hó *n*-én kezdendő tartományi zsinatra magához egybehíja. Tartományi zsinatnak azt nevezzük, melyre az érsek meghivására az érseki tartomány püspökei egybegyülvén, azon ugyancsak az érsek elnöklete alatt zsinatilag tanácskoznak.

A zsinatok egykoruak az egyházzal, s a legelsőt magok az apostolok tartották Jerusalemben. Példájokat hiven követé az egyház, s miként a 2-ik században élt Tertullián bizonyitja, azon időben a zsinati gyülekezetek gyakoriak voltak [1]). Mivel azonban mig az egyház a pogányok üldözése alatt nyögött, közönséges vagy nemzeti zsinatokat tartani nem lehetett a nélkül, hogy az egybegyült főpásztorok tetemesb száma föl ne ébreszsze a pogányok figyelmét s vérengző dühét: amint a püspöki megyék egy-egy érsek, vagyis metropolita alatt külön-külön egyházi tartományt, vagyis érseki kerületet képeztek, a főpásztorok az illető érsekek meghivására minden évben tartományi zsinatra gyültek össze [2]), hogy véd-

---

[1]) »Aguntur praecepta illa per Graecias illas certis in locis concilia ex universis ecclesiis (a graecia-i egyházakat érti), per quae et altiora quaedam in commune tractantur« Tert. L. de Jej. c. 13.

[2]) Ilyen volt a samosatai Pál püspök ellen a 3-ik században tartott

jék az eretnekek ujitásai s széditései ellen a hit tisztaságát s egységét, őrizzék az egyházi fegy üdvös szigorát, elintézzék az egyes megyékből fölebbezés utján elejök vitt panaszos egyházi ügyeket, s az üldözés, börtön, számüzés és vérpad naponként fenyegető veszélyei közt egymást a kitürésre s a vértanuk dicső halálának bátor szenvedésére gyulaszszák [1]).

Ismervén az ilynemü zsinatok sokféle hasznait az egyház, azoknak gyakori tartását már a 4-dik században elrendelte [2])

---

antiochiai zsinat, ilyenek voltak azon cappadociai zsinatok is, melyekről irá Firmilián caesareai püspök sz. Cypriánnak: »qua ex causa necessario apud nos fit, ut per singulos annos seniores et praepositi in unum conveniamus ad disponenda ea, quae curae nostrae commissa sunt.« Epist. 75. int. Opp. Cypr. Hogy itt nincs megyei zsinatról szó, megmutatja Thomassin, Vet. et nov. Eccl. discipl. P. 2. L. 3. c. 45.

[1]) A zsinatokra vonatkozólag, az egyháznak a hit és fegy védelmére irányzott barekészségét, erélyét s buzgalmát a következő vonásokban remekül festi a nagy Bossuet: »Ha botrányok mutatkoznak, ha az Isten ellenei őt káromlásikkal ostromolni merészlik, te, oh Jerusalem! kilépsz falaid közül, s táborba szállsz, hogy ellenök harcolj. Mint mindig, ez alakodban is szép maradsz te, de most hirtelen félelmes leszesz, mert a hadsereg, mely imént a szemlénél oly szép látványt nyujtott, az ellenség szemeiben rettenetessé válik, midőn valamennyi ijak ellene feszitvék, valamennyi ládzsák ellene szegezvék! Mily félelmes vagy tehát te, oh szent egyház! midőn Péter vezérlete alatt harcra kelsz, . . . lesujtván a kevély főket s minden gőgöt, mely az Isten tudománya ellen lázong, vállvetve küzdő csapatid egész sulyával nyomván ellenségeidet, s együl-egyig eltiporván őket a lefolyt idők teljes tekintélyével, s a jövő századok kárhoztató átkával.« Serm. sur l'unité de l'Église.

[2]) És pedig évenként kétszer: »Placuit bis in anno per unam quamque provinciam concilia celebrari.« Conc. Nicaen. I. an. 325 can. 5. — »Propter usus ecclesiasticos et pro componendis controversiis synodi episcoporum in unaquaque provincia bis fiant in anno.« Conc. Antioch. an. 341. can. 19. — Az áfrikai egyház azoknak évenként csak egyszeri tartását kivánta: »Similiter placuit, ut propter causas ecclesiasticas, quae ad perniciem plebium veterascunt, singulis quibusque annis concilium convocetur.« Conc. Carth. III. 397. can. 41. Azonban nagy Leó a kétszeri tartás mellett állott: »De conciliis episcopalibus non aliud indicimus, quam sancti patres salubriter ordinarunt, ut

s azóta is állandóan sürgette [1]): azonban a középkori viszontagságteljes idők zivatarai közt eme zsinatok tartása mindinkább gyérült [2]). Igy történt ez honunkban is, noha egyébként

---

scilicet bini conventus per annos singulos habeantur.« Epist. 84. ad Episc. Thessalonic. A tartományi zsinatok gyakori tartását szükségessé tevé az, mert az illető püspökeik itéletével vagy eljárásával elégületlen papok s hivek panaszai azokon tárgyaltattak: »Ut in his ipsis synodis, ugy mond az imént idézett antiochiai zsinat can. 20, accedant presbyteri et diaconi et omnes, qui se injuria affectos putant, et synodi experiantur judicium.« — »Episcopi justitias faciant in suis parochiis; si non obedierit aliqua persona episcopo suo de presbyteris ..., veniant ad metropolitanum, et ille dijudicet causam cum suffraganeis.« Conc. Francoford. an. 794. can. 6.

[1]) E részben felhozható számtalan más idézet mellőzésével csupán a közönséges zsinatok határozatit hozzuk fel: »Secundum regulas patrum bis in anno in unum conveniant episcopi, ubi singula, quae emerserint, corrigantur.« Conc. Chalced. an. 451. can. 19. — »Sicut olim a sanctis patribus noscitur institutum, metropolitani singulis annis cum suis suffraganeis provincialia non omittant concilia celebrare.« Conc. Later. IV. an. 1215 can. 6. — »Metropolitani per seipsos, seu illis legitime impeditis, coepiscopus antiquior intra annum adminus a fine praesentis concilii et deinde quolibet saltem triennio post octavam paschae seu alio commodiori tempore pro more provinciae, non praetermittat synodum in provincia sua cogere.« Conc. Trid. Sess. 24. cap. 2. de Ref. Ezek értelmében hagyá meg legujabban IX. Pius ő szentsége a Bécsben egybegyült püspökökhöz dd. 17. Mart. 1856 kelt brevéjében: »ut provinciales synodos rite concelebrent, quo communibus cujusque ecclesiasticae provinciae malis opportuna adhibeantur remedia.«

[2]) Amint az ál Izidor decretáljai tekintélyre kaptak, mivel ezekben a papoknak a tartományi zsinatok itéletétől a pápához fölebbezés mégengedtetik, ezek, megszünvén ekként a papság ügyeiben legfelsőbb bíróság lenni, szembetünőleg ritkábban tartattak. Hogy ezen appellláták elfogadását a tartományi zsinatok tartásában hanyagság, ezt pedig sokféle hátrány követendi, kopasz Károly császár (a 9-dik században) VIII. Jánoshoz irt levelében előre megmondá. Azonban a pápák azoknak tartását azután is folytonosan sürgették, s XI-ik Gergely 1374-ben a narbonne-i érsekhez irt levelében a clerus erkölcsi hanyatlását azok elhanyagolásának tulajdonitja, »quia celebratio hujusmodi, ugy mond ő, fere ubique terrarum, quod dolentes referimus, longis temporibus est negligenter omissa, propter quod idem clerus ab hone-

azok hiányát nálunk némileg az pótolta, hogy a főpásztorok kötelesek levén az országgyülésen megjelenni, ennek folyama alatt bő alkalmuk volt az egyház érdekei fölött egymás közt értekezni, sőt azokért a tanácsteremben a soha nem hiányzó ostromok ellen küzdeni is [1]).

Hála tehát érette a tisztelt érsek úr buzgalmának, hogy miután ezen pótló alkalom nálunk többé nem létezik, azon törvény szabta ősintézethez folyamodott, melynek célszerüsége s üdvösvolta mellett annyi század tanuskodik. Egyik bámulandó sajátságát szemléljük abban az egyháznak, hogy midőn az, mit a világ alkot, az idők folytán elavul, elkorhad s elenyészik, az egyházi szabályok s intézetek öröklétüek, mint maga az egyház, s habár kisebb vagy hosszabb ideig talán szokásból kimentek vagy feledékenységbe merültek, de az Úr lelke, mely az egyházat átlengi s folytonosan eleveníti, annak idején támaszt oly férfiakat is, kiknek szózata azokat olykor százados szendergésökből uj, vidor s tartós életre ébreszti.

Nem fogom egyébiránt ezen oktatásomat hosszabbra szőni; a mit abban elétek adtam, elegendő arra, hogy a tartományi egyházi gyülekezetek őseredetét s sz. rendeltetését felfogjátok, s egyszersmind sejthessétek a szóban levő legközelebbi zsinatnak is üdvös célját. — Méltán várja tehát kegyes püspökünk, hogy e részbeni legujabb felszólitása értelmében eme zsinatot

---

state sui primaevi status non modicum excidit, multiplicitер in dévium declinavit.«

[1]) A mit Chateaubriand, Génie du Christian. T. 2. L. 6. ch. 11. a régi franchoni püspökök országgyülési hatásköre s müködéséről mond, más országi püspökökre is alkalmazható: »La chose la plus vénérable qu' offraient nos anciens états généraux, était ce banc de vieux évêques qui, la mitre en tête et la crosse à la main, plaidaient tour à tour la cause du peuple contre les grands et celle du souverain contre des seigneurs factieux.« = »A legtiszteletreméltóbb látvány, melyet hajdani országos rendeink nyujtának, azon agg püspökök padja volt, kik méltóságuk diszjeleivel ékeskedve, majd a nép ügyét védék a nagyok ellen, majd a fejedelemét a pártoskodó hübérnökök ellen.«

imádságinkba foglalandjuk, mi ugyan papok különösen az arra rendelt miseimában, ti pedig áhitatos könyörgéseitekben esedezve Istennek, hogy a zsinati atyák tanácskozásit világositó, segitő s termékenyitő malasztjával előzze, kisérje s kövesse!

LXV.

Nemzeti zsinat.

Honunk főmélt. primása *n.* hó *n*-ik s következő napjaira *n.* városába nemzeti zsinatot hirdetett, s arra, miként az az ilynemü zsinat fogalmából önként következik, a Magyar- s Erdélyhon valamennyi főpásztorát, és ezen felül még a káptalanokat, az apátokat s prépostokat s a szerzetes rendek főnökeit is egybehitta, hogy a mit érett megfontolás után az egyház jótékony hatásának emelésére, az egyházi jogok biztositására, az istenitisztelet rendezésére, a józan fegy fentartására, a visszaélések, balszokások s kicsapongások kiirtására, az isteni félelem s keresztény jámborság tenyésztésére szent hitünk s egyházunk érdekében jónak, üdvösnek s szükségesnek találandnak, azt közmegegyezéssel megállapitsák, s az e részben hozandó zsinati határozatokat a főpásztorok később saját megyéikben hiveik lelki javára célszerü intézkedéseik által sükeresitsék.

A nemzeti zsinatok az egyházban igen régiek, s már a 4-ik s 5-ik századokban számos példájukat találjuk [1]). Honunk

---

[1]) Ilyenek voltak a spanyolhoni elvirai, toledói, sevillai. és az áfrikai (karthagói) zsinatok. Az utóbbiak közül a karthagói II-at (an. 390) sz. Ágoston epist. 215. ad Valentin. »plenarium concilium«-nak, a karthagói III-ik (an. 397) pedig a 7-ik canonban önmagát »Concilium universale anniversarium«-nak nevezi. azon értelemben; hogy arra valamennyi áfrikai püspök (az egiptomiakat ide nem értve, kik a libyaiakkal együtt az alexandriai pátriárka alá tartoztak,) kötelesek voltak megjelenni. Minthogy pedig ez többféle nehézséggel járt, ugyanezen kar-

főpásztorai is ily zsinatokra gyakran egybegyültek [1]). Hogy idő folytán sükerült őseink szilaj erkölcseit s a pogányságból öröklött babonás hajlamait megtörni, — hogy a barbár töröknek csaknem két századig tartott uralma, a honban szerte dúlongó pártviszályok viharai, s a Luther s Kálvin tanitványinak erőszakos hóditásai közt végveszélylyel fenyegetett katholika egyház honunkban meg lőn mentve, s annyi veszteségeit folytonosan pótolva, jelen örvendetesen virágzó életére üdült: — mindez Isten után eme halhatatlan férfiak azon buzgalmának

---

thagói III-ik zsinat can. 43. elhatározta, hogy az ily nagy gyülésre „omnes provinciae, quae primas sedes habent, azaz metropolitával birnak, de conciliis suis ternos legatos mittant, ut minus invidiosi minusque hospitibus sumtuosi conventus plena possit esse authoritas.“ Ily universale concilium-ot Spanyolhonban maga nagy Leó rendelt tartatni a priscillianisták ellen: „Dedimus, ugy mond, litteras ad fratres et coepiscopos nostros Tarraconenses, Carthaginenses (nem az áfrikai hanem a spanyolhoni Karthagót, a mai Cartagenát érti), Lusitanos atque Gallaecos, eisque concilium synodi generalis indiximus. Ad tuae dilectionis sollicitudinem pertinebit, ut nostrae ordinationis authoritas ad praedictarum provinciarum episcopos deferatur.“ S. Leo M. epist. 93. ad Turibium Asturic. Episc. Symmách pápa († 514) Epist. 2. Caesarius arles-i püspöknek jogot adott, hogy Gallia és Spanyolhonnak a góthok alatti tartományiban levő püspökeit zsinatilag magához gyüjthesse, mely jogot legalább Galliára nézve Aurelián arles-i püspök részére Vigilius pápa epist. 2. an. 546. megerősitette.

[1]) A magyarhoni nemzeti zsinatokat egybeszedte s két ivrét kötetben kiadta Péterffy nehány tartományi s megyei zsinat hozzáadásával. A nemzeti zsinatokon gyakran, főleg Franchonban, a fejedelmek is megjelentek. Igy olvassuk ezt sz. Lászlóról is az 1092-i zabolchi zsinat előszavában. E zsinat határozatit hibásan sorozta Mossóczy Zakariás a Corpus Juris-ba, miután azok tartalmuknál fogva inkább a Péterffy gyüjteményébe tartoznak. Honunkban tizenegy nemzeti zsinatot számit Szvorényi, Jus Publ. Eccl. Hung. P. Gener. §. 87., melyek közt első volt az, mely 1114. Esztergamban Lőrinc érsek alatt tartatott. Azon kérdés iránt: van-e az ország primásának joga a kalocsai érseket s ennek suffragánjait a nemzeti zsinatra kötelezőleg meghini? olvasásra igen méltó az e cimü tudós értekezés: „Vindiciae Jurium et Libertatum Eccl. Metrop. Colocens. Theresiopoli 1855.

eredménye, melyet ők az érintett zsinatokon s a zsinati határozatok erélyes eszközlésében fejtettek ki. Általában a zsinati határozatokban az egyházi szent hagyomány legdrágább kincseit birjuk, s azok ránk nézve nem egyebek, mint hitágazatink isteni eredetének s változhatlanságának, az egyházi fegy s jog korszerü fejlődésének, az egyház bámulandó terjedésének, harcainak s diadalinak, s az általa Jézustól nyert igéretek szünetlen teljesedésének élethü folyton-folyó lajstromai, egyszersmind pedig a világ történelmének kétségbevonhatlan tanubizonyságai [1]).

Egyházunk legfontosb érdekeinek tárgyalása fogván tehát eme nemzeti zsinat nagyszerü feladata lenni, önként értett kötelességünkre emlékeztet kegyes püspökünk, midőn legközelebbi rendelvénye által mind papjait mind hiveit felszólitja, miszerint a zsinati tanácskozások szerencsés folyama s kedvező eredményeért Istennek esedezzenek. Mi végből mi papok ugyan minden szent misében egy erre rendelt imát fogunk mondani [2]),

---

[1]) Igen helyesen irja egy névtelen tudós: »Das Erforschen der Concilien-Beschlüsse festigt im Glauben, erhebt die Seele, erleuchtet den Verstand, und erweckt das Gefühl der Gewissheit, dass die Verheissungen, welche der Erlöser den seinigen gab, stets in Erfüllung gegangen sind und noch in Erfüllung gehen. Der katholische Glaube hat in ihnen gleichsam einen Adelsbrief aufzuweisen, wie kein anderes Institut der Welt, denn diese kirchlichen Acten führen die imagines majorum, die lange Reihe der Zeugen des Glaubens und des Rechts auf und enthalten nebenbei den Kern der Weltgeschichte.« Hist. polit. Blätter, Bd. 38. 1. Heft. n. II.

[2]) A »Deus refugium nostrum et virtus,« kezdetü collecta, mely missalénkban ily cim alatt áll: »Pro quacunque necessitate,« már a nagy Leó sacramentárában találtatik. Az: »Omnipotens sempiterne Deus, qui facis mirabilia magna solus etc.« és »Deus auctor pacis etc.,« kezdetü s a mai missalékban a »Pro Praelatis et Congregationibus eis commissis,« és »Pro concordia in Congregatione servanda,« cimek alatt foglalt s az 1822-ki nemzeti zsinat alkalmával némely megyékben mondott imák nem a zsinatokra vonatkoznak. S csakugyan a Gelász sacramentárában az első: »Missa in Monasterio,« a másik pedig: »Oratio pro charitate,« felirat alatt áll.

ti pedig, AA! szándékban Isten előtt velünk egyesüljetek. Hadd teljesitsék magasztos tisztjöket s kötelességöket tiszteletreméltó főpásztoraink az egyház érdekeiről tanácskozva s javának előmozditásaért fáradozva, de teljesitsük mi is a magunkét az ő tanácskozásik s fáradozásik ohajtott sükereért buzgón imádkozva.

LXVI.

Egyháziak lelki szent gyakorlata.

Hogy papjaiban a valódi egyházi szellemet éleszsze s növelje, s őket ugyanazon buzgalomra gyulaszsza, melytől ömaga lángol: mélyen tisztelt főpásztorunk megyéje papságát szent gyakorlatok tartása végett e hó *n*-ére magához meghíni kegyeskedett.

Mindennapi házi gondjainkból kibontakozva, olykor távolabb vidéken nehány napot kizárólag az áhitatnak szentelni, s ezen idő alatt, eme zajtalan magányban Isten előtt lélekismeretünkkel számot vetni, — szoros vizsgálat alá venni nem csak büneinket, de hajlaminkat s fogyatkozásinkat is [1]), — fölébreszteni magunkban azon üdvös benső szózatot, mely sz. Bernárd mondása szerint a világ lármája közt nem hallható, s csak a magány titkos csendében hangzik [2]); — elmélkedni végőránk bizonytalansága, a számadás kérelhetlen szigora s a jutalom vagy kárhozat örökvolta fölött, — buzgóbb könyörgésben Istennek az őszinte bánat, a bűnmosó könyek, a teljes bocsánat s

---

[1]) Ez az, mit sz. Paulin, epist. 5. ad Sulpic. Sever. e szavakban fejez ki: „Confugisti ad pietatis silentium, ut evaderes iniquitatis tumultum.“

[2]) „Vox haec non sonat in foro, sed nec auditur in publico: secretum consilium, secretum quaerit auditum.“ S. Bern. epist. 107. ad Thom.

a boldog halál malasztjaért esedezni, — siratni a multat, s üdvös szándok s szilárd eltökélés által magunkat jövőre a kisértetek csábjai ellen erősiteni, s ezek s a szentségekhezi buzgó készülés s áhitatos járulás által lélekben megujulni, s igy megujultan lépni vissza a világba kimért pályánk további futására: — ebben áll a szent gyakorlatok fogalma s célja. A világ fiai mindenhol csak mulatságot s szorakozást hajhászván, undorodva kerülik a magányt: de kik abba lelki javukért vonulnak viszsza, ott találják az Urat, s a vele társalgás szent örömei közt a kietlen pusztaság gyönyörteljes viránynyá változik, s számukra az irás szavai szerint éltető kútforrások fakadnak a sivatagban, s édesség patakjai a magányban [1]).

Ily szent gyakorlatokat a külföldön nem csak egyes hivek, hanem papjaik vezérlete mellett egész községek is szoktak tartani. Azonban ha a hivekre nézve kiszámithatlanok a szent gyakorlatok hasznai [2]), azokat az egyháziakra s különösen a lelkipásztorokra nézve állásuk s rendeltetésök igenis szükségesekké teszi. Nekik a bűnbe merült világban kell élniök, de azért az apostol szerint a világ minden szenyétől menten maradniok [3]); buvárkodniok a világi tudományok aknáiban is, melyekből szedi a hitlenség s álbölcseség az igazság ostromára az ő koholmányinak, ámitásinak s cselfogásinak fegyvereit, egyszersmind voltakép ismerniök a gonoszság valamennyi ne-

[1]) Is. 35, 6.

[2]) Általában a lajkokra nézve a gyakrabbi félrevonulást s ebben a buzgóbb áhitatoskodással foglalkozást e szavakban ajánlja sz. Paulin epist. ad Celantiam: »Ita habeto sollicitudinem domus, ut aliquam tamen vacationem animae tribuas. Eligatur tibi opportunus et aliquantum a familiae strepitu remotus locus, in quem tu velut in portum quasi ex multa tempestate curarum te recipias, et excitatos foris cogitationum fluctus, secreti tranquillitate componas. Tantum ibi sit divinae lectionis studium, tam crebrae orationum vices, tam firma et pressa de futuris cogitatio, ut omnes reliqui temporis occupationes facile hac vacatione compenses.« Mellékesen megjegyezzük, hogy e levelet sokan sz. Jeromosnak tulajdonitják.

[3]) Jac. 1, 27.

meit, mentségeit, rejtekeit s tekervényes utait, a nélkül, hogy ez által akár hitök épsége akár erkölcseik szeplőtlensége csorbát szenvedjen; mindig az árviz ellen evezniök, a nélkül, hogy annak rohama őket valaha lefelé sodorhassa; futniok az embereket, a nélkül hogy feledjék, miszerint az apostolként kötelesek sírni a siránkozókkal, örvendeni az örvendezőkkel s mindeneknek mindenévé lenniök, hogy mindnyájokat megnyerjék Krisztusnak [1]).

Miután tehát a világgali folytonos érintkezés sz. Leó pápa mondása szerint még a jámborok szivét is beszenyezi [2]): méltán sürgeti az apostoli szék, hogy a papok valamint fölszenteltetésökhez előleges többnapi lelki gyakorlattal készüljenek, ugy később időről időre elvonulva a világtól, nehány napot különösb áhitatoskodásban töltsenek [3]), fölélesztésére azon

---

[1]) Rom. 12, 15. — 1. Cor. 9, 22. — Igen ide illő, mit sz. Ágoston L. 1. de Mor. Eccl. Cath. c. 32. mond: »Quam multos cognovi presbyteros et cujusecemodi ministros divinorum sacramentorum, quorum virtus eo mihi mirabilior et majore praedicatione digna videtur, quo difficilius est eam in multiplici hominum genere et in ista vita turbulentiore servare! Non enim sanatis magis quam sanandis hominibus praesunt. Perpetienda sunt vitia multitudinis, ut curentur, et prius toleranda quam sedanda est pestilentia. Difficillimum hic est tenere animum pacatum ac tranquillum; quippe hi agunt ubi vivere discitur, illi ubi vivitur.«

[2]) »Dum per varias actiones vitae hujus sollicitudo distenditur, necesse est de mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere.« S. Leo M. serm. 4. de Quadr.

[3]) »Magnopere conducit laudabilis illa consuetudo, ut qui ad majores saltem ordines promovendi sunt, per denos dies in alicujus piae domus solitudinem secedant, ubi orationi, lectioni aliisque piis exercitationibus instantes, opportunis praeterea virorum idoneorum monitis et instructionibus imbuantur, et in ecclesiasticae vitae ratione dirigantur.« Bened. XIV. de Syn. Dioec. L. 11. c. 2. n. 16. Ugyanerről már azelőtt 1682-i octob. 6-án rendelkezett XI. Ince, XII. Ince pedig 1700-i február 1-én kelt rendelete által felhíja a püspököket: »ut universos ex clero sibi subjecto, sed praecipue animarum rectores, confessarios, canonicos, aliosque beneficiatos diligenter excitent ad eadem exercitia semel in anno peragenda . . . in pia seu regulari domo ab ipsis ordinariis ad id designanda,« egyszersmind mindazoknak, »qui

kegyelemnek, melyet egykor a püspöki kéztét által nyertenek [1]).

S vajjon nem végezhetnék-e különösen a lelkészek házi magányukban is eme szent gyakorlatokat? — Igen, s ők ezt többnyire évenként teszik is: azonban a közös szent gyakorlatok előnye épen abban áll, hogy a lelkészek lakhelyeiket elhagyva, s evvel szokott otthoni gondjaik szórakozásitól menekülve, a távolban osztatlan figyelemmel szánhatják magukat áhitatoskodásuknak [2]); továbbá hogy miután egyébként is mindig tanácsosabb az üdvözség útján más istenfélő s értelmes férfiak által vezéttetnünk, eme közös szent gyakorlatoknál az elmélkedések tárgyainak s óráinak meghatározása nem az áhitatoskodók tetszésétől, hanem azon jeles egyházi férfiunak, ki az oktatások tartására s a gyakorlatok vezetésére van a püspök által megbizva, választása s akaratától függ; végre hogy midőn ugyanazon üdvös célból az Úr nevében többen összesereglenek, ő, mint megigérte, közöttök van s kegyelmével oda hat, hogy az egybegyültek egymás példájának szemlélésében, egymás melegénél kölcsönös buzgalomra hevüljenek [3]).

---

per decem dies singulis annis eadem exercitia peregerint in domibus praefatis, ibique diu noctuque permanserint," teljes búcsut enged. Egyébiránt valamennyi utóda, ide értve a mostani sz. atyát is, a sz. gyakorlatokat a papságnak egyhangulag ajánlja.

[1]) 2. Tim. 1, 6. Igy áhitatoskodni nem egyéb, mint nazianzi sz. Gergely szerint »animae pennas addere, ac mundo eam eripere, Deoque dare, divinamque imaginem aut manentem conservare, aut periclitantem fulcire, aut delapsam in pristinum statum revocare, Christumque per Spiritum S. in pectoris domicilium admittere.« Or. 2.

[2]) »Ubi, ugy mond sz. Leó, serm. 8. de Jej. X. mens., omni strepitu terrenarum silente curarum, anima in meditationibus sanctis et in deliciis laetatur aeternis.«

[3]) XII. Ince pápa fönnebb idézett rendeletében a közös sz. gyakorlatok hasznairól igy szól: »quibus quidquid sordidum de mundano pulvere contractum est, detergitur, ecclesiasticus spiritus reparatur, mentis acies ad divinarum rerum contemplationem extollitur, rite sancteque vivendi norma vel instruitur vel con-

Noha pedig e részben nem parancsolólag hanem csak hivólag hangzik kegyes püspökünknek hozzánk intézett atyai szózata, kész azt a megyei papság a legszivesb örömmel követni, csupán azok fogván e vidéken honmaradni, kik a hivek lelki szolgálatára elkerülhetlenül szükségesek. Én azok számába tartozván, kik mivel eme szent gyakorlatok szükségét magokra nézve különösben érzik, azokban részt kivánnak venni, erről titeket, AA! azon megjegyzéssel értesitlek, mikép távollétem ideje alatt a szükség esetében az *n*-i érdemteljes lelkész úr szives igérete szerint szolgálatotokra készen álland. Isten engedje, hogy ama szent gyakorlatok teremjék meg bennem ohajtott gyümölcsüket, s az apostol mondása szerint lélekben megujulva s magamra uj embert öltve térhessek hozzátok vissza [1])!

LXVII.

Pápista nevezet.

Őseitől öröklött becsületes nevét mindenki szereti, s méltatlanságnak, lenézésnek s bántalomnak tekinti, ha valaki abból csúfot üzni, azt elferditeni vagy fölcserélni merészli. Ne-

---

firmatur.« Ezen sz. gyakorlatokra illenek az 5-ik századbeli Paulinnak sz. Mártonról szóló eme versei is:

»Conventus vitare hominum, secreta beati
Scire eremi, spretoque Deum cognoscere mundo,
Linquere terrenas sublimi pectore curas.«

Carm. de S. Mart. L. 1.

[1]) Eph. 4, 24. — Ide illőleg mondja egy ujabb jeles iró: »Da kehrt die Seele in sich selbst, und, Dank dem Ekel an den Dingen hienieden, behender, beflügelter zu ihrem Aufschwung in die höheren Gegenden, überlässt sie sich mit Entzücken der Betrachtung dieser göttlichen Höhen, welche weder Trümmer noch Stürme kennen, dieser geheimnissvollen Sammlung, aus welcher wir erkräftigt und gebessert hervorgehen.« Poujoulat, Gesch. des heil. Augustin, aus dem Französ. übers. von Hurter. I. Bd. S. XXXIII.

künk, kik Isten végetlen kegyelméből az igaz egyház allához tartozunk, tulajdon nevünkön kivül van még egy amannál sokkal nemesebb s tiszteletreméltóbb nevünk, melyre a fejedelem s a pór, a gazdag s a szegény egyaránt büszke, mely a föld kerekségén elszórt hitsorsosink milliójait minden rang-, nyelv- s nemzetkülönbség mellett is egy családdá füzi össze, s mely, midőn az eretnekek, mint sz. Justin mártir mondja, kénytelenek magokat szerzőjük neve után híni [1]), nekünk sz. Ágoston szerint minden másvallásuak irányában megkülönböztető cimünk [2]).

E név a mi keresztény katholikus nevezetünk, — szép, fölséges s jelentékeny név, melynek becsét s dicsővoltát tekintve, sz. Paciánnal mindnyájan szentül kérkedve felkiálthatunk: „Keresztény az én nevem, katholikus pedig az én vezetéknevem“ [3])! E nevezet egyházunkkal egykoru, s Lukács evangelista bizonyitja, hogy sz. Pál s Barna-

---

[1]) „Sunt sub nomine virorum illorum, unde doctrina et sententia quaelibet exstitit, denominati. Et eorum quidam, qui vocantur Marcionitae, quidam vero Valentiniani, Basilidiani, Saturniani et alii alio praediti nomine, a principe sententiae quisque nomen obtinens.“ S. Justin. M. Dial. cum Triph. — Ide tartozik mit sz. Jeromos, Dial. adv. Lucifer. ekként ir: „In illa ecclesia permanendum est, quae ab apostolis fundata usque in diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, utpote Marcionitas, Valentinianos, Montenses, scito non esse ecclesiam Christi sed Antichristi synagogam. Ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus praenunciavit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis videntur affirmare, quod dicunt, cum et diabolus de scripturis aliqua sit locutus, et scripturae non in legendo consistant sed in intelligendo.“

[2]) „Ideo ecclesia in symbolo appellatur catholica, quia toto orbe diffusa est: diversorum autem haereticorum ecclesiae ideo catholicae non dicuntur, quia per loca et per suas quasque provincias continentur: haec vero a solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur.“ S. Aug. serm. 242. de Temp.

[3]) „Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen. Illud me nuncupat, istud vero ostendit; hoc probor, inde significor.“ S. Pacian. epist. 1. ad Sempronian. Novatian.

bás apostolok buzgó fáradalminál fogva Antiochiában egy év alatt nagyra növekedvén a hivek száma, a Krisztus tanitványai s követői mesterök nevéről ott kezdtek Christianus-oknak, vagyis kereszténveknek hivatni [1]; minthogy pedig az Úr igéretei [2] és Üdvözitőnk többszöri nyilatkozatai szerint [3] az igaz egyház egyik főjellege, vagyis ismertető jele az, hogy katholika, azaz, miként e szót jerusalemi sz. Cyrill püspök értelmezi, közönséges s az egész világon elterjedt [4]: természetes, hogy ezen igaz egyház hiveinek sem volt s nem is lehetett kezdet óta a mai napig más saját s megkülönböztető nevök, mint katholikus [5], s mely nekik oly kizárólag tulajdonuk, hogy noha sz. Ágoston megjegyzése szerint va-

---

[1]) Act. 11. 26. Egyébiránt a sz. atyák közül többen e nevezetet eme görög igétől χρίω = ungo, azaz a keresztségi és bérmálási kenéstől származtatják. »Cbristianus vero quantum interpretatio est, de unctione deducitur.« Tertull. Apol. c. 3. — »Propterea christiani vocamur, quia unguento ungimur divino.« S. Theophil. Antioch. L. 2. ad Autolic. — »Hujus enim sancti chrismatis dono accepto, appellamini christiani.« S. Cyrill. Hieros. Catech. Mystag. III.; de ez egyre mén, miután Krisztus is unctus-t jelent. Lásd 2. Cor. 1, 21.

[2]) Gen. 22, 18. — Gen. 28, 14. — Is. 27, 6. — Ps. 71, 8.

[3]) Luc. 24, 47. — Act. 1, 8.

[4]) »Catholica vocatur ecclesia, quia per universum sit orbem terrarum diffusa, a finibus terrae usque ad extrema.« S. Cyrill. Hieros. Catech. Mystag. XVIII. — »Catholica appellatur ecclesia, quod per totum orbem terrarum diffunditur.« S. Aug. L. 2. contra Litt. Petiliani c. 38. Egyébiránt, hogy a katholica nevezet az egyházzal egykoru, bizonyitja sz. Ignác mártir. epist. ad Smyrn. »Ubi fuerit Christus Jesus, ibi catholica est ecclesia.« és Clem. Alex. L. 7. Strom. »Et essentia, et opinione, et principio, et excellentia solam esse dicimus antiquam et catholicam ecclesiam.

[5]) Igy nevezi a hiveket már Pelagius is I. Incéhez († 417) intézett védiratában: »Haec est fides etc. in qua si minus perite aut parum caute aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri et fidem et sedem tenes. Sin autem haec nostra confessio apostolatus tui judicio comprobatur, quicunque me maculare voluerit, se imperitum vel malevolum vel etiam non catholicum, non me haereticum comprobabit.« Inter opp. S. Aug. in Append. T. 10. ap. Migne.

lamennyi eretnek örömest hivatna magát katholikusnak, mégis, ha valamely idegen arról tudakozódik náluk: hol a katholikus istenitisztelet helye? e kérdésre közülök senki nem meri az ő templomát vagy házát mutatni [1]).

Ily sajátunk, ily megkülönböztető jelünk levén a katholikus név, nem lehet eléggé roszalni azon kárhozatos szokást, mely szerint nem csak a másvallásuak, hanem, mi fájdalmasb, még hitsorsosink közül is sokan nem átalják e tiszteletreméltó nevünket beszéd közben a pápista nevezettel fölcserélni. Gúnynév ez, AA! mely által az egyházon kivül állók ez iránti gyülöletöket egykor avval is kivánták nyilvánitani, hogy annak hiveit, mivel fejöket a római pápában tisztelik, csúfságból majd pápásoknak, majd pápistáknak nevezék [2]), s e nevezetet oly közönségessé tevék, hogy midőn ők már ma legalább a katholikusokkali társalgásban annak használatától ovakodnak [3]),

---

[1]) „Multa sunt alia, quae in ejus (ecclesiae catholicae) gremio me justissime tenent. Tenet consensio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri apostoli . . . usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum: tenet postremo ipsum catholicae nomen, quod non sine causa inter tam multas haereses sic ista ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes haeretici se catholicos dici velint, quaerenti tamen peregrino alicui: ubi ad catholicam conveniatur? nullus haereticorum vel basilicam suam vel domum audeat ostendere.“ S. Aug. L. contra Epist. fundamenti c. 4. — Ugyanigy szól jerus. sz. Cyrill is: „Quod si forte veneris in civitates, non simpliciter interroga ubi sit dominicus, seu domus Domini (görögül κυριακή, honnan származik a német Kirche): nam et . . . haereses dominicos . . . appellare non dubitant. Neque id quaeras simpliciter, ubi sit ecclesia, sed ubi catholica ecclesia? Hoc enim proprium nomen est sanctae hujus et matris omnium nostrum, quae est sponsa Domini nostri Jesu Christi.“ Cit. Catech. XVIII.

[2]) Ennek számos példáját olvashatni egyebek közt a Fejér által, „Jurium et Libertat. Relig. et Eccles. Cath. Codicillus Diplomaticus, Budae 1847.“ cimü munkajában, — közlött okmányokban.

[3]) „Le nom de papiste est encore ce qu'il fut toujours, une pure insulte, et une insulte de mauvais ton qui, chez les protestans même, ne sort plus d'une bouche distinguée.“ Maistre, du

a katholikusok közt még mindig találkoznak, kik merő megfontolatlanságból magokat s hitsorsosikat **pápistáknak**, s szent hitöket **pápista vallásnak** nevezik.

A szeretetlenség, mint minden nemtelen szenvedély, kitöréseire sértő szavakat keres, s keserüségét gúnynevezetekben szokta őszpontositani. Az ily nevezetek a katholikusok irányában soha nem hiányzottak, s a legrégibb sz. atyák s mások iratiból tudjuk, miként már az őskorban az egyház hivei, mivel csak az egy igaz Istenben hittek, a pogányok által csúfságból istentagadóknak [1]), az Úr vacsoráját illető hitök miatt pedig emberevőknek [2]), majd ismét szemfényvesztőknek [3]), ámitóknak [4]), babonásoknak [5]), az emberi nem gyülölői-

---

Pape T. 2. L. 4. ch. 5. Egyébiránt Europának némely északi vidékein maga a **katholikus** nevezet is mily értelemben vétetik, egyebek közt megtanulhatjuk **Petersen** schleswigi protestans lelkész ily cimu munkájának, »Erlebnisse eines schleswig'schen Predigers in den Friedens- und Kriegsjahren 1835 bis 1850. Frankfurt a. M. 1856. Vorrede S. VIII. eme szavaiból: »In meiner strenglutherischen Heimath heisst das Wort: du bist katholisch, soviel als: du bist verrückt.«

[1]) »Nobis autem, qui Deum a materia disjungimus, et aliud quidem materiam, aliud vero Deum esse ac plurimo intervallo distare demonstramus, nonne immerito **atheorum** nomen imponitur?« **Athenagoras**, in Legat. pro Christian. n. 4. — »Ergone impiae religionis sumus apud vos rei, et . . . ut convitio utamur vestro, infausti et **athei** nuncupamur?« **Arnob.** L. 1. adv. Gentes. — »Atheos quidem nos esse confitemur, si de opinatis ejusmodi Diis agatur, secus vero si de illo verissimo.« S. **Justin.** M. Apol. 1.

[2]) Tria nobis affingunt crimina, atheismum, **thyesteas coenas**, oidipodaeos concubitus.« **Orig.** contra Cels. L. 6. n. 27. — »Num hanc de nobis foves opinionem, **humanis** nos **vesci carnibus** etc.« S. Justin. M. Dial. cum Triph.

[3]) »Judaei et Gentiles, qui ad eorum venerant irridendum exitium, clamare coeperunt: Isti **magi** et **malefici** etc.« **Acta** Pass. SS. Martyr. Bonos. etc. apud **Ruinart**. — Celsus őket apud **Orig.** az idéz. munk. L. 1. et 6. **praestigiatorok**-nak nevezi.

[4]) »Ubicunque viderint christianum, statim illud de trivio: ὁ γραικὸς ἐπιδέτης, **graecus impostor**.« S. Hieron. epist. 47. ad Furiam.

[5]) »Christiani, genus **hominum superstitionis novae** et male-

nek [1]), zsidóknak [2]) s galileusoknak [3]) stb. neveztettek. De ezt a a katholikusokkal a pogányok s a bőszültség s utálatban ezekkel vetélkedő zsidók s eretnekek tevék, s midőn senki nem oly botor, hogy ellenségeinek ellene szórt káromlásait, szidalmait s csúfolódásait még cim gyanánt vegye föl, midőn még soha eretnek komolyan nem nevezte magát eretneknek, fájdalom, épen a' mieink közt találkoznak oly balgák, kik nem tartózkodnak szép, dicső, kétezeréves s halhatatlan katholikus nevük helyett magokat s hitsorsosikat a felekezeti gyülölet szülte pápista gúnyos névvel nevezni.

---

ficae.« Sueton. Vit. Neron. c. 16. — »Neque enim civitates tantum sed vicos etiam atque agros superstitionis hujus contagio pervagata est.« Plin. Jun. L. 10. epist. 97. ad Traj. — Tacitus is, L. 15. Annal. c. 44. a keresztenységet »exitiabilis superstitio«-nak hija. Nevezetes e részben eme, Gruter által, Inscript. p. 238. és 280, közlött két kőirat: NERONI. CL. CAES. AVG. PONT. MAX. OB. PROVINC. LATRONIB. ET. HIS. QVI. NOVAM. GENERI. HVM. SVPERSTITION. INCVLCAB. PURGATAM.« — »DIOCLETIAN. CAES. AVG. GALERIO. IN. ORIENTE. ADOPT. SVPERSTITIONE. CHRIST. VBIQ. DELETA. ET. CVLTV. DEOR. PROPAGATO.« Az első alkalmasint Lusitániáról, hol találtatott, a másik pedig az egész birodalomról szól, s fényes bizonysága annak, mi Ps. 2, 4. és Matth. 16, 18. s 28, 20. mondatik.

[1]) »Sed hostes maluistis vocare generis humani.« Tertull. Apol. c. 37.

[2]) »Judaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulit.« Suet. vit. Claud. c. 25. Hogy itt a zsidók által keresztények értetnek, világos Lukácsból Act. 18.

[3]) »Turpe est cum nemo ex judaeis mendicet, et impii galilaei non suos modo sed nostros quoque alant.« Julian. Apostat. epist. ad Arsac. Felőle irja nazianzi sz. Gergely, Orat. 3. »Galilaeos pro christianis nominans, et lege, ut vocaremur, decernens.« — Több ily nevezetet előad még Mamachi, Orig. et Antiquit. Christian. T. 1. L. 1. c. 2. Ezekhez járult később a protestansok részéről a bálványozó gúnynevezet. Feltaláltatik s tanittatik az ma is a heidelbergi kátéban, mely a misének e definitióját adja: »Die päbstliche Messe ist nichts anderes als die Abläugnung des alleinigen Opfers unseres Herrn Jesu Christi und eine vermaledeute Abgötterei.« Igy áll ez annak Mainzban Imhofnál 1752-ben kijött magyar fordításában is, de ennek ujabb kiadásiból ki van hagyva.

Hitünk ágazata levén, hogy a pápa mint a római székben Péternek, az apostolok fejedelmének utódja, e minőségben itt a földön a Krisztus helytartója, a keresztény katholika egyháznak feje s főkormányzója s a katholikus egység központja [1]): mi e hitünket nem csak nem szégyeljük, sőt inkább lelkünk teljes meggyőződésével fönnen valljuk; mivel azonban a katholika egyház a pápai felsőbbséggel együtt nem a pápáktól hanem közvetlenül Istentől vette eredetét, s habár annak látható fejét, főpásztorát, alapját s zárkövét isteni rendeletből a pápában, de szerzőjét s láthatlan legfőbb fejét egyedül Krisztus Jézusban ismerjük s tiszteljük, s mivel már az apostol is komolyan kikelt azok ellen, kik Péter, Pál s Apolló tanítványi levén, mestereik neve szerint akartak hivatni [2]): nekünk nincs s nem lehet más nevünk, mint római keresztény katholikus, és pedig római abbeli hitünk bizonyságául, hogy az összes keresztény katholika egyház kormányát s vezérletét Krisztus Péter apostolban [3]) az ő utódaira, a római szék püspökeire bizta [4]), s hogy nem lehet ezen egyház tagja, nem lehet

---

[1]) „A Romana ecclesia totius orbis Romani capite in omnes venerandae communionis jura dimanant.“ S. Ambr. epist. 11. ad Gratian. Aug.

[2]) 1. Cor. 1, 12.

[3]) Matth. 16, 18. — Joan. 21, 15—17.

[4]) „Factus est Cornelius episcopus, . . . cum Fabiani locus, idest, cum locus Petri et gradus Cathedrae sacerdotalis vacaret.“ S. Cyprian. epist. 52. ad Antonian. — „Iis, quae a beatissimo papa romanae civitatis scripta sunt, obedienter adtendas, quoniam B. Petrus, qui in propria sede vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.“ S. Petr. Chrysol. epist. ad Eutich. — Egyébiránt hogy e szavak alatt római egyház, római hit, már hajdan az összes katholika egyház értetett, a sz. atyákból tanuljuk: „Advocavit ad se episcopum, percontatusque ex eo est, utrumnam cum episcopis catholicis, hoc est cum romana ecclesia conveniret?“ S. Ambros. L. de excessu fratris sui Satyri. — „Scito romanam fidem, apostolica voce laudatam istiusmodi praestigias non recipere.“ S. Hieron. L. 3. adv. Ruffin.

katholikus az, ki annak fejeül a római apostoli szék püspökét, a római pápát el nem ismeri [1]).

Megértettétek ezekből, AA! eme gúnyos s boszantó nevezetnek: pápista ember s pápista vallás, mind ellenséges eredetét mind gyülöletesvoltát: azért mennél inkább elterjedt honunkban ezen, már több főpásztor által keményen roszalt [2]) nevezet, annál szorosb kötelmemnek tartom jobb érzésteket ezennel a végre fölébreszteni, miszerint egy részről ugyan a másvallásuak iránti minden szeretetlenségtől s minden, egyébként is tiltott [3]) sértő s gúnyos nevezetektől tartózkodjatok, más részről pedig megemlékezvén, hogy ti, mint az igaz egyház tagjai, az irás szerint a szentek polgártársai s Isten háznépe [4]), választott faj, királyi papság s szent nép [5]) vagytok: igyekezzetek emé, keresztény katholikus méltóságtokat sértő disztelen nevezetet valahára végkép számüzni körötökből, s ha jövőre valaki előttetek avval élne, ne tartózkodjatok őt e nevezet méltatlanságára figyelmeztetni, egyszersmind megszégyenitése s saját hitbuzgalmatok nyilvánitása végett is előttes z. Paciánnak fenidézett ama szavaival felkiáltani: „Keresztény az én nevem, katholikus pedig az én vezetéknevem!“ Mivel pedig a puszta katholikus cim senkit nem üdvözit, sőt ha az katholikushoz illő jámbor élettel nem párosul, még kárhozatunkat növeli: ernyedetlenül töreked-

---

[1]) „Ego . . . Beatitudini tuae, id est cathedrae Petri, communione consocior: super illam petram ecclesiam aedificatam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est, . . . Quicunque tecum non colligit, spargit.“ S. Hieron. epist. 14. ad Damas. Pontif. — „Exortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere.“ S. Leo M. epist. 10. ad episcopos Vienn. Provinciae.

[2]) Tudtunkra tevék ezt Lajcsák Ferenc még mint rosnyói püspök, és Pyrker János László egri érsek.

[3]) Szorosan tiltatik az a Strafges. für das Kaiserth. Österr. 278 és 303-ik §§-ban.

[4]) Ephes. 2, 19.

[5]) 1. Petr. 2, 9.

jetek keresztény katholikus nevezetetek szent s diesővoltát ehhez illő szeplőtlen erköleseitek fényében hirdetni, szemeitek előtt tartván, hogy sz. Salvián szerint a keresztények, ha vétkeznek, épen azért roszabbak a pogányoknál, mert jobbaknak kellene lenniök; kárhozatosb, ugy mond ő, a roszaság, melyet maga a jóság cime vádol, s a gonosz keresztény büne az ő szent nevezetében fekszik [1]).

LXVIII.

Protestans vallásból megtértnek hittétele.

Örvendetes ünnepélynek lesztek tanui a mai szent mise alatt, AA! T. i. helységünk jámbor lakosa *N. N.* anyja tejével szitt tévelygéséről lemondván, Isten és ezen keresztény község szine előtt fogja ma az oltárnál a katholika hitvallást kezeimbe ünnepélyesen letenni.

Az igaz hit minden érdemet megelőző kegyelem s ingyen ajándok levén, Isten valamint egész nemzeteket ugy egyes embereket imádandó titkos végzései szerint különféle, de mindig csodálatos utakon vezet annak ismeretére s birtokába. A negyedik században egy fogoly keresztény nő meggyógyitja imádsága által a georgiai király beteg gyermekét s hitvesét, s a hálatelt fejedelem papokat hí országába, s családával s nemzetével együtt az igaz hitre tér [2]).

---

[1]) »Hoc ipso christiani deteriores sunt, quia meliores esse deberent. Magis damnabilis est malitia, quam titulus bonitatis accusat, et reatus impii est pium nomen.« S. Salvian. L. 4. de Provid.

[2]) Ruffin, Hist. Eccl. L. 10. c. 10. — Theodoret. Hist. Eccl. L. 1. c. 23.

A frankok első királya Chlodvig egy burgundiai hercegnővel, a katholika Chlotilddal házasságra kelvén, ennek az ő megtérésére célzott folytonos unszolásira maga ugyan sokáig nem hajól, de megengedi, hogy két gyermeke megkereszteltessék, mig 496-ban az alemannok által megtámadtatván, midőn hadseregei már hanyatlani kezdének, szorongattatásában neje Istenéhez folyamodik, s azon fogadalmat teszi, hogy, ha győzelmet nyér, meg fog keresztelkedni. Buzgó kérése meghallgattatott,s ő fogadalma következtében a nem reménylett fényes győzelem után nemsokára a szent keresztséget sz. Remigius püspöktől felvette [1]), s idő folytával nem csak egész nemzetét megtérité, hanem diadalmas fegyverével hóditásait Franchon határain kivül Némethon nagy részére is kiterjesztvén, a hatalma alatti tartományokban azelőtt uralkodott arián eretnekséget is végkép kiirtá [2]).

Tekintsük azon északi barbár népeket, melyek a negyedik század óta folytonosan délfelé tolongva, végre a római hatalmas birodalmat megbuktaták. Fagyos éghajlatuk alatt megsokasitá őket az Úr, hogy általuk a mártirok vérétől ittas Rómát büntesse. De midőn eme birodalmat felforgatják, az egyház hivei lesznek, s az Úr boszuállásának eszközei s irgalmának tárgyai levén, tudtuk nélkül s mintegy kézen fogva ve-

---

[1]) S. Greg. Turon. Hist. L. 2. c. 27—31. Midőn Chlodvig a keresztkútba lépett, sz. Remigius e szavakat intézé hozzá: „Tégy le dacodról jámbor sicamber: imádd a mit eddig megégettél, s égesd meg, mit eddig imádtál.“ Vele 3000 előkelő frank keresztelkedett meg. Az emlitett ütközet Tolbiacumnál (a mai Zülpich Poroszország Rajnavidékén) 496-ban történt.

[2]) Chlodvigról igy itél egy ujabb francia iró: „Bármily fénykörben igyekszik is a nemzeti önszeretet a franc monarchia alapitóját előtüntetni, méltán kérdhetjük, vajjon nem tartozik-e Chlodvig minden dicsőségével két, nálánál szerényebb, tisztább s őt szünetlenül környező személynek, — sz. Remigius rheims-i püspöknek, ki a keresztvizet önté az ő fejére, és hü nejének, Chlotildnak, ki neki feltárta a kereszténység kapuit?“ Lenormant, Questions historiques, I. Partie, 5-ème leçon.

zettetnek az evangelium elé, s betü szerint elmondhatni róluk, hogy megtalálták az Istent, kit nem ismertek [1]).

Magyar őseink hatalmasb szomszédoktól zaklatva s ellenállhatlan ösztöntől kényszeritve, e téren telepednek le, s nehány szerencsétlen hadjárat következtében szelidülve, nemsokára sz. István király buzgalma által keresztények lesznek, s evvel belépvén az europai nemzetek családjába, nevöket, s jövendőjöket biztositják, egyszersmind pedig századokon át a vad török rohama ellen a keresztény világnak ótalmul s védfalul szolgálnak [2]).

Sz. Pál kezdetben a keresztények kérelhetlen ellensége volt: de midőn, hogy őket kötözve vonja a jerusalemi zsidó papság elé, az irás kifejezése szerint fenyegetések közt vérszomjasan Damaskusba utazik, hirtelen csodálatos égi fénytől vétetik körül, s a földre esvén eme szavakat hallja: „Szaul, Szaul, miért üldözesz engem? Én vagyok Jézus kit te üldözesz!“ s Damaskusba vitetvén, ott Ananiás nevü tanitvány által meg-

---

[1]) Is. 55, 5. — Az északi népekről e kettős tekintetben helyesen jegyzi meg egy jeles francia iró: »A római társadalom vasott nemzedékei végre megértek, s a barbárok ugy tüntek fel, mint ama kepések, kik távolabb tartományokból jönek közénk réteinket s buzaföldeinket letarolni. A barázdákba keresztények s pogányok dőltek sulymértékök szerint. Az élet örömeihez tapadók halálos rettegéssel láták a frankok, góthok, vandálok közeledtét, mig a szerzetes, a pap, a püspök csak azt keresék, mint lehessen a szilaj győzőket szeliditniök, s a közinséget annak eszközeül felhasználniok, hogy uj vitézeket sorozzanak a Krisztus lobogója alá.« Études Hist. T. III., 6-ème Discours.

[2]) »Neque vero, ugy mond XIII. Kelemen pápa Mária Teréziához 1758-ki aug. 19-e alatt intézett brevejében, quisquam ignorat, quam multa et quam egregia facinora pro tuenda propagandaque Jesu Christi religione gessit nobilissima Hungarorum natio; quam saepe manus conseruerit cum teterrimis hostibus, iisdemque ad communem christianae reip. perniciem erumpentibus suo veluti corpore aditum interclusit, maximasque de illis ac incredibiles victorias reportavit. Celebrantur ea fama scientiaque omnium, clarissimisque prodita sunt monumentis litterarum etc.« — Honi törvényeink is »Christianitatis antemurale«-nak nevezik Magyarországot Praef. ad Artic. Comitior. 1662. 1687. és sok más helyen.

kereszteltetik, elvesztett látását visszanyeri, s a még csak imént ragadozó farkas szelíd báránynyá, a zsidó törvényért rajongó dühöne Jézus tanitványává, a fakadó keresztény egyház vakbuzgalmu üldözője annak világhóditó apostolává s a nemzetek doctorává lesz.

Sz. Ágoston még mint katechumen a manichensek eretnekségébe esik, s mint ilyen az ékesszólás tanitása végett lakását előbb Karthagóba, azután Rómába, később pedig Milánóba helyezi át. Ez utóbbi városban gyakran eljár az ottani hires püspöknek, sz. Ambrusnak nyilvános oktatásira, elejénte hogy jeles szónoklatainak bájait élvezze, később pedig hogy azokból az örök élet igéit tanulja. Ez, továbbá az igazság folytonos nyomozása, az áhitatos férfiakkali társalgás, a buzgó könyörgés, ugyszinte istenfélő anyjának sz. Monikának az ő megtéréseért hullasztott könyei, de különösen Isten igéjének szorgalmas olvasása teljesiték végre benne az isteni kegyelem hatását. Mindezt, névszerint pedig azt önmaga beszéli [1]), hogy midőn egykor áhitatos elmélkedésekbe merülve, egy fügefa árnyékában nyugodnék, a szomszéd lakból ismételve e kiáltást hallá: „Tolle, lege!“ azaz: „vedd s olvasd“: mire felütvén a bibliát, az apostol eme szavai tüntek szemeibe: „Mint nappal tiszteségesen járjunk, nem torkosságot s részegséget, nem ágyasházakbani bujálkodást s szemtelenséget, nem versengést és irigykedést üzvén, hanem öltsétek magatokra az Úr Jézus Krisztust“ [2]), s legottan minden további halogatásról lemondván, a keresztelendők lajstromába iratja magát, s miután

---

[1]) Főleg a Confessionum cimü, tizenhárom könyvre osztott jeles munkájának különféle helyein, melyről teljes igazsággal jegyzi meg a tudós Fessler, Inst. Patrologiae. T. 2. §. 271. hogy az »inter praestantissima humani ingenii omnis retro aetatis monumenta collocari meretur.«

[2]) Rom. 13, 13. 14. — »Nec ultra volui legeré, ugy mond ő, Confess. L. 8. c. 12. ez esetről szólván, nec opus erat: statim quippe cum fine hujusce sententiae, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnes dubitationis tenebrae diffugerunt.«

388-ik év nagyszombatján sz. Ambrus által megkeresztelteteti, honába visszatér, hol Hyppóban előbb áldozárrá, később püspökké szenteltetvén, erényeinél, tudományánál s menyei bölcseséggel teljes munkáinál fogva a katholika egyház egén örök fényben tündöklik [1]).

De minek hozzak fel még több ily esetet? Kérdezzétek, AA! azokat, kik tudtotokra köztetek vagy máshol az igaz egyház keblébe tértek, mily utakon vezeté őket sorainkba az Úr végetlen irgalma? és álmélkodva fogjátok tőlök hallani, hogy ezt jó vagy bal sorsa hozza katholikusok közé lakni, s maga is az lesz; ezt hitvese, amazt barátai tériték meg; egyet az olvasás, mást a katholikusokkali társalgás ismertete meg szent hitünkkel; némelyekben majd a vallástanjaik ingatagvolta fölötti elmélkedés [2]), majd betegség s egyéb viszontagságok, másokban ismét a katholika egyház bámulandó szer-

---

[1]) „Adjunk neki, ugy mond sz Ágostonról Villemain, Tableau de l'éloquence crétienne au 4-ème siècle, Art. Augustin, adjunk neki más századot, helyezzük őt magasb civilisatió körébe, és ugy találandjuk, hogy nála hatalmasb, termékenyebb s ügyesb szellemü férfi soha nem létezett. Metaphysikával, világ- s erkölcstörténelemmel, régiségtannal, művészetismével egyaránt foglalkozik. Ő a zenéről ír mint a szabad akaratról, s valamint az emlékező-tehetséget fejtegeti, ugy itéletet hoz a római birodalom hanyatlásáról is. — Ágoston Áfrikának utolsó nagy embere volt, s az ő halálával a barbárság korszaka vette kezdetét.“

[2]) „Wer den Protestantismus conserviren will, thut vergebliche Arbeit; sein Prinzip ist Fortschritt, und zwar so lange, bis er bei seinem Wesen, d. i. der Negation und dem Nichts anlangt; ein anderes Leben hat er nicht. — Für den Protestanten gibt es einen doppelten Fortschritt: der eine ist vom Etwas in's Nichts, und der andere ist der: vom Etwas in Alles, in's Ganze, d. i. in den Katholicismus, — mag dieser nun die gegenwärtige katholische Kirche oder die Kirche der Zukunft seyn, wie leztere von manchem Positiven in der Religion dermalen angestrebt wird. Für den Protestanten ist der Fortschritt absolut nothwendig; was er ist, kann er nicht seyn wollen, er muss erst noch werden, um zu seyn: denn er ist noch nicht Nichts oder Alles.“ Convertiten und ihre Gegner, von einem Protestanten, Paderborn 1847, 1. Bd. p. 14. 15. 16.

vezete, istenitiszteletének magasztos pompája, vagy munkás szeretete csodáinak szemlélése ébreszté föl a megtérés vágyát. Mindezeket, hogy az apostol szavaival éljek, ugyanazon Sz.-Lélek müveli, malasztját mindenkinek osztván tetszése szerint [1]).

Ezen malasztban az Úr végetlen bölcsesége által választott uton részesült a mi megtért atyánkfia is. Protestans szülőktől származván, mindeddig azok vallását követte. Azonban az Isten kegyelme fölébreszté benne s meg is érlelé a megtérés szándokát, s dacára azon sokféle akadályoknak, minők: rokoninak s eddigi hitsorsosinak hangos roszalása, földi előnyeit illető nem egy reményének meghiusulta, a katholika egyház tanai s fegye ellen szórt rágalmak stb., üdvös szándokának mielőbbi végrehajtását élte legfőbb, legsürgetősb feladatának tekinté. S csakugyan e végett bejelentvén magát, miután a kiszabott hosszasb tanitás alatt mind a keresztény katholika tudománybani kellő haladásának, mind szent hitünk igazvoltáróli szilárd meggyőződésének, valamint minden mellékes céloktól ment szándoka tisztaságának is teljesen megnyugtató tanuságait adta, elvégezvén már egész mult életére kiterjedt gyónását, a mai szent mise alatt az evangelium után különösen megkért tanuinak jelenlétében s az egész keresztény község hallatára a katholika hitvallást ünnepélyesen leteendi, egyszersmind pedig az Oltári-szentségben is részesülni fog [2]).

---

[1]) 1. Cor. 12, 11.

[2]) A bambergi rituale a sz. misét, mely alatt a hitvallás letétetik, »Veni sancte«-val rendeli kezdetni s »Te Deum«-mal végeztetni. Ugyanazon rituale két feloldozásról t. i. ab excommunicatione propter haeresim incursa pro foro externo, és ab excommunicatione pro foro interno rendelkezik. Tudva van, hogy az ehhez szükséges felhatalmazást a főpásztorok az apostoli széktől az elsőre nézve ugyan az ugynevezett formulae tertiae facultás-okban, a másikra nézve pedig a penitentiaria utján menesztett ötévi (quinquennalis) facultásokban nyerik. Az első rendü (pro foro externo) feloldozás nálunk nincs szokásban, az utóbbi (pro foro interno) pedig a megtértek irányá-

A tanuk, kiknek kiséretében az oltárhoz járul, keresztény községünket, melynek ő ezentúl tagja leend, képviselik s annak bizonyságaul szolgálnak, hogy ő távol minden idegen befolyás, édesgetés vagy nyereségvágytól, önkényt s egyedül meggyőződését követve teszi eme lépését, s mindvégig hive kiván maradni azon egy igaz üdvözitő egyháznak, melybe őt az Úr megbecsülhetlen kegyelme hítta [1]).

A jobbjában tartandó égő gyertyaszál azon boldogitó hit képe, melynek fényénél fogja ő ezentúl az élet sötét s tekervényes utain hátralevő vándorpályáját futni, egyszersmind őt ama kötelmére emlékezteti, hogy, mivel az apostol szerint a hit jó cselekedetek nélkül holt [2]), azaz mivel a hit, ha erényes keresztény élettel nem párosul, magában senkit nem üdvözit, sőt kárhozatunkat növeli, szent hitéhezi ragaszkodását jámbor élete tündöklő példájában hirdesse Üdvözitőnk ama szavai szerint: „Ugy világoskodjék a ti világosságtok az embe-

---

ban püspöki subdelegatio erejénél fogva minden helybenhagyott gyontatóatya által a gyónszékben történik. A mi az elsőt illeti, az ugyan, mint mondók, nálunk nincs szokásban, de miután a külső eretnekség kétségtelenül a pápai fentartott esetek közé tartozik, tanácsos volna a püspöktől kérendő subdelegatio mellett pro foro externo is legalább azon megtérteket feloldozni, kikről feltehető, hogy náluk az eretnekségre nézve a legyőzhetlen tudatlanság fen nem forog. Ide mutat az emlitett quinquennalisok 2-ik pontja: „Absolvendi quoscunque poenitentes (exceptis haereticis publicis sive publice dogmatisantibus) a quibusvis sententiis, censuris poenis ecclesiasticis incursis ob haereses, . . . postquam coram absolvente haereses secrete abjuraverint." E szavak a kétrendü feloldozást egymástól világosan megkülönböztetik. Eme feloldozás formulája minden ritualéban feltalálható a penitentiatartásról szóló fejezetben.

[1]) A megtértek hitvallásánáli tanuskodásnak már az ötödik században találhatni nyomát Gennadiusnál, ki L. de Eccl. dogm. c. 52. igy szól: „Si qui (haeretici rite baptisati) veniunt ad nos, recipiantur quidem, . . . sed doceantur integre: et si consentiunt credere vel acquiescunt confiteri, confirmentur manus impositione. Si vero parvuli sunt vel hebetes, respondeant pro illis, qui eos offerunt juxta morem baptisandi etc."

[2]) Jac. 2, 26.

rek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket, és dicsőitsék Atyátokat, ki menyekben van“ [1]). Az egyház keblébe bárki is csak ugy léphet, ha őt előbb az iránt bizonyossá teszi, hogy az ő igaz hitét egész terjedelmében s minden kétség s kifogás nélkül elfogadja. Hogy valaki az egyház aklához tartozzék, nem elég csupán belsőkép s titkon hinnie, hanem szükséges hitét nyilván is vallnia s evvel azt is tanusitania, hogy hitét nem szégyenli, s a megtéréséből eredhető minden földi hátrányt, kárt s veszélyt megvetve, hiven s rendithetlenül akar az egyházhoz ragaszkodni, mert Üdvözitőnk mondása szerint a ki őt s az ő beszédeit, vagyis tudományát szégyenli s megtagadja az emberek előtt, azt ő is szégyenleni s megtagadni fogja az ő menyei Atyja előtt [2]). Innét van, hogy az egyház a keresztelendőktől is, vagy ezek nevében keresztszülőiktől előbb kiveszi az apostoli hitvallást, s csak ennek letétele után szolgáltatja ki a szentséget. A megtérni kivánó eretnekeket is az egyház kezdet óta csak miután előbb az addig követett tévelygésről lemondás mellett a katholika hitvallást letevék, fogadta fel hivei számába [3]).

---

[1]) Matth. 5, 16.

[2]) Matth. 10, 32, 33. — Luc. 9, 26.

[3]) Novatianos . . . . non admitti, prius quam omnem haeresim anathematisaverint, et praecipue eam, in qua detinebantur, et tunc eos fidei symbolum discentes et sancto chrismate unctos, divino mysterio communicare.“ Conc. Laod. saec. 4-i can. 7. Hogy az itt emlitett krizmakenés által bérmálást kell érteni, magában világos, de kitetszik egyebek közt a konstantinápolyi I. zsinat (an. 381.) 7-ik canonjából: „Arianos . . . recipimus omnem haeresim anathematisantes, et signatos sive unctos primum sancto chrismate . . . . Et eos signantes dicimus: signaculum doni Spiritus Sancti.“ A keleti egyház ma is az utóbbi szavakkal szolgálja ki a bérmálás szentségét. Nagy Leónak, epist. 92. ad Rustic. Narbon. eme szavaiból: „baptisandi non sunt, sed per manus impositionem invocata virtute Spiritus S. quam ab haereticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt,“ tanuljuk, hogy az egyház az eretnekeket bérmálás s kéztét mellett szokta befogadni. E kéztét ugyanazon nemü absolutio volt, mint az,

S miben áll a teendő hitvallás tartalma? — Találkoznak, fájdalom, a másvallásuak közt még mindig és pedig a müvelt osztályokban is oly hitegetők, kik, hogy hitsorsosikat a megtéréstől evvel is idegenitsék, felekezeti gyülölségtől izgatva, nem átalják azon undok koholmányt terjeszteni, s noha már százszor megcáfoltatott, időnként ismét felüditeni, mintha a katholika egyház, és pedig névszerint honunkban a megtértektől a hitvallásban azon nyilatkozatot venné ki, hogy ők protestans szülőiket elátkozni, a Boldogságos Szüzet imádni, a pápát Krisztusnál, s rendeleteit az Isten parancsolatinál többre becsülni fogják stb., — merő becstelen rágalmak, melyek hazugvoltát csupán katekizmusából képes minden katholikus gyermek bebizonyitani [1]). A megtértek által mondatni szokott hitvallás ugyanaz, melyet ily alkalommal az egész világon elterjedt egyház századok óta használ, s mely a közönséges zsinatok határozatinak nyomán szent hitünknek ágazatait s ezek közt

---

melylyel az egyház a vezeklőket büneiktől feloldozta. Lásd e munka II. köt. 281-ik lapj.

[1]) Az emlitett hitegetők egyike volt az ujabb időkben Wald königsbergi egyetemi tanár, ki 1821-ben kiadott programmjában egy hitvallást tesz közzé azon állitással, mintha különösen honunkban az áttért protestansok annak letételére kényszerittetnének. Eme állitását s közleményét az 1822-i pozsonyi nemzeti zsinat szemtelen rágalomnak nyilvánitá. Közöljük ezen roppant koholmány némely pontjait: »Ich bekenne, dass der Papst alles, was er Neues gestiftet, es sey in oder ausser der Schrift, was er befohlen hat, wahrhaft göttlich sey, welches der gemeine Mann höher achten soll, als die Gebote des lebendigen Gottes . . . Ich bekenne, dass der Papst von allen und in allen Stücken als ein allerheiligster Vater soll geehrt werden; dannenhero sollen solche Ketzer, welche seinen Schriften zuwider leben, ohne alle Ausnahme, ohne alle Barmherzigkeit, nicht allein durch das Feuer aus dem Wege geräumt, sondern auch mit Leib und Seele in die Hölle verstossen werden. . . . Ich bekenne, dass der römische Papst Macht habe, die Schrift zu verändern, und nach Belieben zu vermehren und zu mindern. Ich bekenne, dass die h. Jungfrau Maria von Engeln und Menschen höher gehalten werden soll als Christus selbst stb.« l. Jordánszky de haeresi abjuranda. Strigonii 1822.

különösen azokat tartalmazza, melyeket az eretnekek gőgje s ujitási viszketege a régi s ujabb időkben ostromolni merészelt [1]). — Végre minthogy a megtértek katholikus hitsorsosiknak mind kötelmeikben mind előnyeikben s lelki jogaikban osztoznak: megtért rokonunk mint már az igaz egyház valóságos tagja a szent áldozáshoz járul, hogy teljes mértékben izlelje, mily végetlenül jó az Úr, ki őt a tévelygés örvényéből kimentve, a maga jegyesének, a katholika egyháznak szűz teje mellett saját szentséges teste s vérével kivánja táplálni ezentúl az örök életre, s hogy e menyei manna méltó vételéből hitének szilárditására, reménye gyarapodására s szeretetének folytonos élesztésére kegyelmet meritsen [2]).

Befejezésül még nehány szót. — Ha Üdvözitőnk mondása szerint nagyobb öröm van a menyekben egy megtért, mint kilencvenkilenc igaz fölött [3]), mi is méltán örvendhetünk, hogy az Úr könyörülő kegyelme eme jámbor atyánkfia szemeiről levonván a szülőitől öröklött hiba hályogát, soraink ő benne egy uj, s mint hiszem, buzgó taggal növeli. Örömünnep tehát reánk nézve a mai nap s minket arra int, miszerint hálát mondjunk Üdvözitő Istenünknek e megtérésben nyujtott vigasztalásaért, de különösen még azért is, hogy midőn bölcseségének mély titkai szerint ezernyi-ezertől megtagadja a hit világosságát [4]), minket katholikus szülőktől engedvén születni, a

---

[1]) Az ősegyháznak e részbeni symbolumai, különös szorgalommal egybegyüjtve, olvashatók Hahn boroszlói prot. tanár eme munkájában: Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der apostolisch-kath. Kirche. Bresslau, 1842.

[2]) Hogy a megtértek midőn az egyházba fogadtattak, a szent áldozásban részesültek, fönnebb a 416-ik lap. [2]) alatt a laodiceai zsinatból láttuk. Ugyanezt, bizonyitja Gennad, loc. cit: »Qui (ab haereticis) veniunt ad nos, . . . manus impositione et chrismate communiti . . . Eucharistiae mysteriis . . . admittantur.«

[3]) Luc. 15. 7.

[4]) »Cur gratia ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, injusta non potest.« S. Aug. L. 1. de pecc. merit. c. 29.

szent keresztség által már létünk első hajnalában egyháza tagjaivá kent föl [1]). Egyébiránt noha mi a másvallásuaknak is őszinte felebaráti szeretettel s igaz türelemmel tartozunk, — nem azon kárhozatos türelemről szólok, mely a különböző hitfelekezetek közti külbékét s egyetértést a vallástalanságban helyezi, s az igazság vagy tévelyhezi ragaszkodást az üdvözségre nézve közönyösnek állitja [2]), — hanem azon polgári türelmet értem, mely a másvallásuak jogait tiszteli, s magát a tévelygést kárhoztatván, a tévelygőkben csak felebarátokat s polgártársakat szemlél, s irántuk a keresztény szeretet műveit minden alkalommal örömest gyakorolja: — azonban figyelve az apostol ama szavaira: „mig időnk van, mindenekkel jót cselekedjünk, főkép pedig hitsorsosainkkal“ [3]), ezen uj hitsorsosunkat

---

[1]) Evvel nagy Gergely szerint felelőségünk arányban áll: »Quid ergo nos in excusatione nostra dicturi sumus, qui pene a matris utero ad fidem venimus, qui verba vitae ab ipsis cunabulis audivimus, qui ab uberibus sanctae ecclesiae potum supernae praedicationis suximus cum laete carnis?« Hom. 19. in Evang. L. 1.

[2]) Helyesen irja e részben egy korunkbeli francia iró: »A kath. egyház mig a tan tárgyában türelmetlen, türelmes a személyek iránt, mert ő egyszersmind igazság és szeretet. Mindaz, mi a századok folytán e kettős jellemtől eltért, nem a religióból hanem az emberi szenvedélyekből eredt, s az eltorzitja s rágalmazza őt, és az egymástól lényegen különböző dolgokat összezavarja, ki az ő rovására meri azon kicsapongásokat irni, melyeket ő fennen kárhoztat. — Egyébiránt a türelmi fogalmak mindig azon fokozattól függtek, melyen a vallásosság az illetők keblében állt, s sokkal könnyebb türelmeseknek lenni azoknak, kik mitsem hivén, csaknem valamennyi religió iránt közönyösek. Hogy ma türelmünkkel, mint erkölcsi haladással, jogosan kérkedhessünk, mellette apáink hitével kellene birnunk. S csakugyan szembeötlő, hogy a Voltaire s Rousseau által hirdetett ama türelem, melyből a világ nekik s a mult század deistáinak oly nagy érdemet csinált, nem volt egyéb, mint a hitlenségen alapult teljes vallási közönyösség.« Duc de Noailles, Histoire de Mad. de Maintenon et du règne de Louis XIV. T. IV. ch. 4.

[3]) Gal. 6, 10. Ezt a jól rendezett szeretet törvénye kivánja: »Omnibus quidem indigentibus, ugy mond nagy Leó, generali benevolentia consulentes, sed maxime eorum memores, qui sunt de membris corporis Christi, et nobis unitate catholicae fidei copu-

ezentúl testvérünknek tekintsük, testi s lelki javának előmozditására a rokonszeretet készségével törekedjünk, egyszersmind pedig neki a katholikus nevezettel járó kötelmek hű teljesitését saját épületes példánk hatályával könnyitsük. Végre buzgó szivvel esedezzünk érette, hogy nála a hit drága malasztja az erényes keresztény élet bőséges gyümölcseiben folyvást mutatkozzék, miszerint az ő megtérése által az igaz hivek serege ne csak számban, hanem érdemben is szaporodott legyen [1]), ő pedig miután itt jó harcot vivott s hitét mindvégig megőrizte, egykor a választott hivek örök jutalmában részesüljön!

LXIX.

Szakadályból (schisma) megtértnek hittétele.

Szives örömmel teszem, s kétségtelenül ti is, AA! ily érzéssel veenditek aziránti jelentésemet, hogy helységünk jámbor lakosa *N. N.* eddig a keleti nemegyesült egyház követője, az Úr kegyelmének világitó fényénél átlátván szülőitől öröklött vallási tévelygését, miután saját kéréséhez képest szent hitünk ágazatiban általam hosszabb ideig oktattatott, s megtérési szándoka, miként szoros vizsgálatnál fogva teljes megnyugvással hiszem, minden mellékes tekintettől ment, s egyedül örök üdve biztositásának vágyából ered: a mai szent mise alatt fogja a szokott katholikus hitvallást nyilván letenni, s mint már valóságos tagja anyaszentegyházunknak, az Oltáriszentségben is részesülend.

---

lantur. Plus enim debemus nostris pro consortio gratiae, quam alienis pro communione naturae.« Serm. 89.

[1]) Collecta sup. pop. fer. 3. infra heb. Pass.

Az egyház valahányszor sorai uj megtérttel növekednek, mindannyiszor örömünnepet ül, mert minden megtérésben saját kimerithetlen termékenységének gyümölcsét s a folytonos terjedésére vonatkozó isteni igéretek örvendetes teljesedését szemléli: „Más juhaim is vannak, ugy mond Jézus, melyek nem ezen akolból valók; ezeket is elé kell vezetnem, és hallgatni fogják szavamat, és egy akol leend és egy pásztor“ [1]).

Ezen aklon kivül állt, azon keleti egyház tagja volt a mi megtért atyánkfia, mely mivel a római egyháztól elszakadt, nemegyesült s szakadály-egyháznak, követői pedig schismatikusoknak, vagyis szakadároknak neveztetnek [2]). Boldognak tekintheté magát az egyház, mig az egész világon elszórt keresztények őt egyhanguan anyjoknak vallva, minden nyelv- nemzet- s szertartáskülönbség mellett ugyanazon szent hit s szeretetben egyesültek [3]). Igy tartott ez épen

---

[1]) Joan. 10, 16.

[2]) A Krisztus varratlan köntöse már az őskorban az oszthatlan egyház képeül tekintetvén, a σχίσμα = scissio nevezet az egyházi szakadás értelmében kétségtelenül eme képtől kölcsönöztetett: »Christus tunicam nusquam consutilem dividi noluit. In illa veste unitas commendata est.« S. Aug. serm. 265. — »Possidere non potest indumentum Christi, qui scindit et dividit ecclesiam Christi . . . Sacramento vestis Christus declaravit ecclesiae unitatem.« S. Cypr. L. de Unit. Eccl. — »Oriens vetusto inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam et desuper textam minutatim per frusta discerpit.« S. Hieron. epist. 15. ad Damas.

[3]) Mióta a 2-ik közönséges zsinat (381) a konstantinápolyi püspöki széket azon okból, mert maga a város »est nova Roma,« pátriárkai méltóságra emelte, az ottani pátriárkáknál mindinkább kitünt a római sz. szék irányában bizonyos versengési szellem. Ezek egyike volt Bőjtölő János (Joan. Jejunator), egyébként igen sanyaru életü s példás áhitatu férfi, ki nem átallotta magát »Oecumenicus« pátriárkának nevezni, s kinek ebbeli büszkesége ellen nagy Gergely pápa, L. 5. epist. 18. ad Joann. episc. komolyan kikelt s ama cimet »superbum, stultum, nefandum elationis vocabulum«-nak nevezi. Sokan ugy vélekednek, hogy épen ennek ellenében kezdte sz. Gergely levelei elején a »Servus servorum Dei« cimet használni.

a 9-dik századig, midőn Photius konstantinápolyi pátriárka, egy tudós, de határtalan büszkeségü, képmutató s szívtelen ember [1]), mivel az ő törvénytelen választását I. Miklós pápa mint érvénytelent megsemmisitette, a gőg s boszuállás lelkétől megvakitva, az apostoli szék s a nyugoti egyház ellen arcátlanul szórt különféle hit- s fegybeli vádak ürügye alatt attól a maga részére csábitott keleti püspökökkel együtt elszakadt [2]). Ezen álnok s makacs férfi számüzetése s halála után a két egyház közti egyesség helyreállott, mig azt a 11-dik század közepén Cerulár Mihály, konstantinápolyi pátriárka a régi részint hazug, részint badar vádak felüditése mellett [3]) ismét

---

[1]) C'était un parfait hypocrit, agissant en scélérat et parlant en saint," ugy mond felőle Fleury. A keleten tartózkodott sz. Jeromos, epist. 15. ad Damasum Papam, a korabeli keleti s nyugoti egyház közti különbséget e párhuzamban festi: »Profligato a sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum servatur haereditas. Ibi cespite terra fecundo dominici seminis puritatem centeno fructu refert: hic obruta sulcis frumenta in lolium avenasque degenerant. Vos estis aurea vasa et argentea: hic testacea vasa vel lignea virgam ferream et aeternum opperiuntur incendium."

[2]) Főleg kettőt téritett Photius (epist. ad Archiepiscopales thronos, ap. Baron. ad an. 863) a leghevesb kifejezésekben a pápa és a latinok szemére: 1-ször, hogy a megtért bolgárokat hamis tanaikkal kárhozatba döntötték, 2-szor, hogy a latinok négy pontban távoztak el az igaz tanitmánytól, a mennyiben szombaton böjtölnek, a nagyböjt első hetében pedig a tej, sajt s egyéb ily étkek evését megengedik; — a papokat a nőtlenség járma alá kényszeritik; — a püspökök a papok által megkenteket (megbérmáltakat) ujra megkenik; — végre a symbolumot a »filioque" toldással meghamisiták.

[3]) Amazokhoz (epist. ad Joan. episc. ap. Baron. ad an. 1053. és epist. ad Petr. patriarch. Antioch. ap. Baron. ad an. 1054) még ezeket toldá: t. i. hogy a latinok az Úr vacsorájánál kovásztalan kenyérrel élnek; hogy fojtott állatokat esznek; hogy szakálukat nyesik; hogy két fivér két nővérrel házasságra kelhet; hogy a püspökök gyürüt viselnek, mintha az egyház jegyesök volna; hogy az ereklyéket s sz. képeket nem tisztelik. Péter antiochiai pátriárka Cerulárnak adott válaszában (ap. Baron. ad an. 1054) ennél sokkal mértékletesb; megcáfolja ennek némely állitásait; a latinok eltéréseit nem tekinti fontosoknak, vagy legalább

felbontá, s fondorkodása s erőszakoskodásai által az eléggé nem siratható szakadást teljesen végrehajtván [1]), evvel valamint a byzanci birodalom végbuktát sietteté, ugy megveté egyszersmind azon inség s nyomor alapját, melynek sulya alatt a keleti egyház ez óráig nyög [2]). Mitsem mulasztott el az apostoli szék,

---

őket, mint a barbárokkal társalgó tudatlanokat, menthetőknek véli; a filioque toldásukat nagy bajnak nézi, de azért őket testvéreknek kivánja tekintetni.

[1]) Sz. Ágoston ugyan, a donatistákat értve, Quaest. Evangelic. in Matth. Qu. 11. azt mondja: »Schismaticos non fides diversa facit, sed communionis disrupta societas«: azonban általában helyesen jegyzi meg sz. Jeromos, Comm. in epist. ad Tit. c. 3. »Nullum schisma est, quod non sibi aliquam haeresim confingat, ut recte ab ecclesia recessisse videatur.«

[2]) »A Photius szakadása, ugy mond egy ujabb jeles iró, föl-gerjeszté a görögöknek a latinok elleni gyülöletét elannyira, hogy a törökök rabszolgaságát elejébe tennék a szabadságnak, mely csak a pápától vala várható. A két egyház egyesitésére, a birodalom megmentésének ezen egyetlen föltételére célzó kisérletek ha olykor sikerültek is, de az egyesség tartama iránti remények mindannyiszor meghiusultak, és pedig mindenkor az ugynevezett graeca fides miatt. — A byzanci görög társadalom nem volt soha szabad s szilárd államintézményekre fektetve s a papi hatalom által védve, miként volt a nyugoti társadalom a római egyház alatt. A császárok hatalmának alávetve, s minden önállóságtól megfosztva, a görög egyház a szakadás óta kötve volt a birodalom sorsához, s a byzanci császárok ingatag, fondorkodó s hitszegő politikájához, sőt még kénytelen volt ezeknek theologiai ábrándjait is saját canonjaiba igtatni s panasztalanul türni III. Leó császár azon botor nyilatkozatát, hogy ő csakugy van jogositva az egyházat kormányozni mint az államot. Azon száz s nehány császár közül, kik 330-tól kezdve 1453-ig Konstantinápolyban uralkodtak, legalább 60 volt, kik pártütés, hitszegés s gyilkosság utján léptek a trónra, s miután a 6-ik század óta szükségesnek tekintetett a császároknak a Sophia templomábani koronáztatása, a történelem egyetlen pátriárka vagy püspököt sem mutat fel, ki meg merte volna e királyi kenetet oly homloktól tagadni, mely elsápadt volna egy Ambrus, egy Vazul, egy Athanáz komoly arca előtt. — S mily lealáztatás volt még azon egyháznak fentartva! A konstantinápolyi pátriárkaság miután több mint 11. századig a byzanci cézárok járma alatt sinlett, a stambuli szultánok szeszélyének s zsarnokságának lőn prédája. A hóditó II. Mahometnek mindez ideig erőben levő törvénye sze-

hogy a keleticket tévelygésök elismerésére birván, őket az egyedül igaz katholika egyházzal a hit s testvéri szeretet egységében ismét összeforraszsza, s e törekvést a görök császárok közül többen támogaták azon reményben is, hogy ez esetre a birodalmukat végveszélylyel fenyegető török ellen a pápák s a nyugoti fejedelmek hajlandóbbak leendenek segélyt s ótalmat nyujtani.

És ezen nagy munka a 13-dik és 15-dik századokban a lyoni (1274) és a firenzei (1439) közönséges zsinatokon teljesedett is, hol miután a jelen volt pátriárkák és püspökök, mint a keleti egyházak képviselői [1]), a római szent széknek isteni rendeleten alapult felsőbbségét, a purgatorium létét s a Szent-Lélek Istennek az Atya és Fiutóli származását ünnepélyesen elismerték, az ohajtott egyesség megtörtént, de fájdalom nemsoká tarthatott: — csakhamar meghiusitá azt a görögök könnyelmüsége, versengési szelleme s a latinok iránt őseiktől öröklött kiirthatlan gyülölete [2]). Sz. Ágoston

---

rint a pátriárka választásának megerősitése s ezen megerősitésnek bármikori visszahuzása a padisah tetszésétől függ. Midőn ekként a görög egyház feje investituráját, és pedig soha ingyen, az izlam kálifájától veszi, ez oly feltünő dolog, mit emberikép magyarázni nem lehet. Utolsó cseppje ez a kehelynek, s titokteljes büntetése a Photius pártütésének azon apostoli szent szék ellen, mely egyedül volt volna képes a keleti kereszténységet az izlam rohamától megmenteni.« Poujoulat, Histoire de Constantinople, T. I. p. 459.

[1]) Ezek közt volt Oroszországból Izidor kiewi metropolita is, ki a szent unióhoz minden üldözés daczára mindvégig hű maradt.

[2]) Érdemesnek tartjuk a fönnebbi idézet nyomán kivonatilag közölni, mit e részben a görögök szelleméről a hires Maistre gróf ir: »A görögök egyik sajátságos, őket minden más nemzettől megkülönböztető jellege, az ő alkalmatlanvoltuk (inaptitude) minden nagyszerü politicai s erkölcsi társulatra. A görögöknek soha nem jutott a szerencse, hogy egy néppé alakultak volna. Náluk a történelem csak egyes városokat mutat fel, melyek lakosai egymást fojtogatják s bóditják, de soha nem képesek egygyé olvadni. Fölösleges volna felhoznom mennyire fáraszták ők örökös versengéseikkel az egyházat. A kevélység s a vitatkozás ördögétől megszállva, egy pillanatig sem engedik a józan észt pihenni, s naponként uj hajszálhasogatásokkal lépvén föl, s bölcsészek s

szerint a hitszakadályt mindig a kevélység vagy irigység szenvedélye, a földi nyereség aljas reménye vagy a gyáva félelem idézvén elé [1]), az ily nemtelen kútfőkből eredt merényért a görögök igenis keservesen lakoltak: mert birodalmuk nemsokára a vad törökök hatalmába esett, egyházuk pedig csekély kivétellel mai napig a legsanyarubb szolgaság járma alatt a legszánandóbb tudatlanság dermedésében nyög [2]).

---

kereszténynek kívánván egyszersmind lenni, dogmáinkhoz bizonyos metaphysicát, az evangeliumhoz a platonicusok spiritualismusát s a kelet álmait keverik. Egy botor dialecticával fölfegyverkezve, felosztani kívánják a felosztathatlant, megérteni a megfoghatlant, s nem tudják tűrni isteni határozatlanságát (le vague divin) némely kifejezéseknek, melyeket a tudós alázatosság még körülírni is ovakodik. Ők a hit helyett vitatkoznak, imádkozás helyett okoskodnak; az országutak fedvék a zsinatokra nyargaló püspökökkel, kiknek az egész birodalom előfogatai alig elégségesek. Hogy a szerencsétlenség teljes legyen, Konstantin a birodalom kormányszékét Byzanczba teszi át. Ott találja a görög nyelvet, mely kétségkivül bámulatos, s talán legbájosabb minden emberi nyelvek közt, de mely, fájdalom, a sophistáknak igenis kedvező. Lapozzuk át a világ történelmét, s a byzanci dynastiánál nyomorubbat nem találunk. Majd gyáva majd dühöngő fejedelmei esztelenségökben a theologiával foglalkoztak, hogy azt felforgassák. A következményeket ismerjük. Ugy veszett el a birodalom, amint élt, t. i. vitatkozva. II. Mahomet már a főváros kapuit töré, midőn ben a süveges sophisták egymás közt a Tábor hegye dicsőségének minősége fölött vitatkoztak.« Du Pape, L. 4. ch. 8.

[1]) »Schisma non potuerunt facere nisi aut superbiae tumore furiosi, aut invidentiae livore vesani, aut saeculari commoditate corrupti, aut carnali timore perversi.« S. Aug. L. 3. contra epist. Parmen. c. 5.

[2]) »Rom wurde als Sitz des Oberhauptes der Kirche der Mittelpunct einer geistigen Herrschaft, welche die der alten Imperatoren ebenso verdunkelte, als die Güter und Gnaden des Christenthums höher stehen, denn irdische Macht und Herrlichkeit: das gestürzte Neurom aber fiel zur Beute den Erbfeinden des Christenthums, den wilden Osmanen zu.« Stollberg, Gesch. der Rel. J. Chr. fortges. von Dr. Brischar 50. Bd. p. 368. A görög egyháznak a török uralom alatti szomoru állapota tudva van; ennél, a külszín dacára is, sokkal sanyarubb az ő sorsa az orosz birodalomban. Eleven szinekkel festi ezt az ily cimü jeles munka: »Persecution et souffrances de l'église catholique en Russie, par un ancien conseiller d'état de Russie. Paris, 1842.

Mindemellett is noha a katholika egyház eme fellázadt fiait kebléből kizárta, de még mindig anyai aggodalom s szeretettel kiséri, s szemei előtt tartván Üdvözitőnknek tanitványai egységeért menyei Atyjához intézett könyörgését [1]), a tőle elvált szakadárok megtéréseért valamint már hajdan [2]) ugy ma is minden szent misében [3]), különösen pedig nagypénteken [4]) könyörög, Istent kérve, miszerint egyházát egyesitse, s az eretnekeket és szakadárokat minden tévelygésökből kimentvén, az igaz katholika és apostoli egyház keblébe vezérelje vissza.

Egyházának ennyi buzgó fohászait nem hagyá meghallgatlanul az Úr, kétségkivül figyelve azon dicsőült szenteinek érdemeire s esedezéseire is, kik egykor a keleti egyház virányain diszlének, midőn még ez a nyugottival együtt ugyanazon szőlőtőről szivá a katholikus életnedvet. S csakugyan látjuk részint mint tünnek el nyomtalanul, részint mint térnek vissza az anyaegyházba az első öt században létezett szakadárok [5]), s mint egyesülnek avval a 15-dik században és igy épen azon időben, midőn a görögök tőle végkép elpártoltak,

---

[1]) Joan. 17, 11. 20.

[2]) »Pro iis, qui foris sunt, et errantibus, oremus, ut Dominus illos convertat.« Const. Apost. L. 8. c. 9.

[3]) »Custodire adunare ... digneris.« Canon miss., a communió előtti imában pedig: »eamque pacificare et coadunare digneris.«

[4]) Az »Oremus et pro haereticis et schismaticis« nagypénteki könyörgés ben van már a Geláz sacramentárában.

[5]) Ilyenek voltak a montanisták, novatiánok, meletiánok, s donatisták. Sz. Ágoston beszédei közt találtatik egy, melyet kétségkivül e nagy püspök dictálása után épen a hitvallás letétele alkalmával tartott a jelenvolt hivekhez egy megtért donatista, mely ekként kezdődik: »Deo gratias, fratres, congratulamini fratri vestro, qui mortuus erat et revixit, perierat et inventus est. Gratias patientiae et misericordiae Domini Dei nostri: patientiae, quia sustinuit tardantem; misericordiae, quia suscepit redeuntem . . . Tenebam verba parentum meorum, non patriarcharum, non prophetarum, non apostolorum, sed parentum carnis meae. Non acquievi carni et sanguini, sed aequievi superatus

az addig szakadásban élt örmények, jakobiták és aethiópok [1]). E részben köztünk is sokszori vigasztalást nyujtott egyházának az Úr: ugyanis a 17-ik század vége felé a felsőbb vármegyéket lakó oroszok, szám szerint öt száz ezernél többen, papjaikkal együtt, a mult század elején pedig Erdélyben s honunkban az oláhok nagyobb része régi fegyük s liturgiájok megtartása mellett egyházunkkal egyesültek [2]), s noha a csábitásnak sükerült az utóbbiak egy részét ismét a szakadályba visszarántani, azonban az ujabb időkben az oláhok közt mind Erdélyben mind hazánk alsó vidékein a szent unió, vagyis egyesülés oly örvendetesen terjedt, hogy az egyesült oláh hivek lelki szükségeik kielégitésére legujabban a fogarasi püspökségnek érsekséggé emeltetése mellett Szamosujvárt s Lugoson két uj püspökség alapittatott, s ugy látszik, mintha az isteni Gondviselés szent végzésében feküdnék az egyházat hazánkban kármentesiteni azon roppant veszteségeért, melyet neki Oroszországban kétmilliót haladó egyesült hiveknek a legembertelenebb erőszakkal eszközlött siralmas elszakitása az utolsó évtizedekben okozott [3]).

---

veritati, et requievi redditus unitati.« Serm. 300. Ad vigilias Maximiani.

[1]) Lásd Ritter, Kirchengesch. II. Bd 3. Kap.

[2]) Lásd Lányi, Magyarföld Egyháztörténetei, II. köt. 251. lap.

[3]) Azon borzasztó kegyetlenséget, melylyel az orosz birodalomban 1839-ben az egyesült hivek a schismára kényszerittettek, terjedelmesen előadja a fenidézett névtelen francia munka, s még bővebben Theiner, (die neuesten Zustände der kath. Kirche beider Ritus in Polen und Russland, Augsburg 1841.) Érdekes, mit e részben Gagern Fridrik táboruok, midőn 1839-ben Sándor hollandiai kir. hercseget Petersburgba kiséré, ezen útjáról vitt s testvére Gagern Henrik által (Leben des Generals Fridrich von Gagern, III. Bd. 1857) kiadott naplójában följegyzett: »Orloff, (ez az akkori cárnak, Miklósnak főkegyence volt) hatte eine lange Conversation mit dem Prinzen über die unirten Griechen, welche dem römischen Pferch eben entführt worden seyen. Er erzählte triumphirend und ohne Rückhalt die finesses et ruses (az ármányokat s cseleket), welche angewendet worden seyen, um zu diesem Ziele zu gelangen, etc.« Egyébiránt bámulatra-

Ezen szép remény folytonos teljesültének örvendetes bizonyságát üdvözöljük a mi megtért atyánkfiában is, kedves HH! Midőn tehát ma látni fogjátok őt a keresztény katholika hitvallás letétele s a szent áldozás végett az oltárhoz járulni, adjatok hálát az Úrnak azon vigasztalásért, melyet az ő megtérésében egyházának nyujt; s miután ő már mint hitsorsostok veletek szorosb viszonyba lépett, tehetségtekhez képest minden testi s lelki java előmozditásában azon munkás szeretettel viseltessetek iránta, mely egyébként is a Jézus tanitványinak ismertetőjele; végre kérjétek az Urat, hogy kegyelme segélyével lehessen ő egyházunk buzgó, példás, szóval oly erélyes tagja, kiben a hiveknek nem csak száma, hanem öröme is sokasodott [1]); de egyszersmind esedezzetek a mi drága anyánkért, a katholika egyházért, miszerint az Úr téritse mielőbb az ő keblébe mindazokat, kiket még mindig aklán kivül tart akár az erőszak, akár a próféta szerint a népeket fékező tévely-

méltó az orosz egyház tudatlansága s makacssága, hogy noha rituális s euchologicus könyvei telvék a római szent szék felsőbbségéről szóló bizonyságokkal, azokat ezekben megtüri, vagy megtürvén, a szakadályban marad. Első volt Maistre gróf, ki eme eddig a nyugoti tudósok előtt ismeretlen adatokat nagy szorgalommal kifürkészte. Jeles munkájából (Du Pape. T. 1. L. 1. ch. 10) nehány adatot latin forditásban közlünk: „O S. Petre, princeps Apostolorum! primás apostolice! aeternum fundamentum ecclesiae, pastor loquentis gregis etc.“ Akaphisti Sedmitschnii (i. e. Preces hebdomadariae). — „Post mortem S. Petri et duorum suorum successorum Clemens sapienter tenuit gubernacula cymbae, quae est ecclesia Jesu Christi.“ Mineia Mesatschnaja (i. e. Menologium menstruum 15-a Jan.). — „S. Sylvester, caput divinum sanctorum episcoporum, tu confirmasti doctrinam coelestem, tu obstruxisti os impium haereticorum“ Ibid. 29-a Novemb. — „S. Leo successor in throno supremo S. Petri, heres invicti Petri et successor in ejus imperio.“ Ibid. 18. Febr. — S. Gregori (II-ik Gergelyhez szól), Deus te vocavit, ut sis supremus ecclesiae suae episcopus et successor Petri, principis apostolorum.“ Minei Tschetiiki, 12-a Mart., ez havi martyrologium.

[1]) Is. 9, 2.

gés [1]), hogy itt mindnyájan egy [illegible] keresz-
testté forrván, egykor a menyben d[illegible]ége
jaival örökre egyesüljünk!

LXX.

Zsidó megtérése.

Ugy hiszem, kedves leend előttetek abbeli jelentésem, hogy *N. N.* helybeli izraelita, az Úr világító, hivó, vezető kegyelmének fényénél megismervén a mi egyedül üdvözitő katholika religiónk igazvoltát, miután saját kivánatához képest annak hit- s erkölcstanaiban általam hosszabb ideig oktattatott, s tanulási szorgalma, épületes viselete s minden mellékes céltól tiszta szándokánál fogva a legjobb remény táplálására jogosit, a mai napon általam meg fog kereszteltetni azon ünnepélyes szertartások közt, melyekkel szokta az anyaszentegyház kezdet óta e szentséget a felnőtteknek kiszolgálni.

---

[1]) „Et frenum erroris, quod erat in maxillis populorum.“ Is. 30, 28. Az imént idézett jeles iró ugyancsak az itt hivatolt munkájának II. kötetében, 601. lapj. a keletiek megtérésének reménye fölött igy elmélkedik: „Isten, ugy mond ő, a kevélységért mitsem tesz, valamint még a tudományért sem, mely szinte kevélység, midőn magányosan jár. De ha a kevélység a religió terére téved, ha a theologiai hiba lázongó, régi, nemzeti, iszonyu s mindig lealázott gőggel párosul, az ily beteget semmi emberi hatalom nem képes meggyógyitani. Sőt ily változás a csodák legnagyobbika volna: mert az, mit *megtérésnek* hivunk, midőn nemzetekről van szó, a többi csodát mind felülmulja. E csodát Isten tizennyolc század előtt szembetünően mivelte s mivelé néha azóta is oly nemzetek kedveért, melyek az igazságot még soha nem ismerék, — de oly népek kedveért, melyek attól elpártoltak, még mitsem tett. Mit végzett e részben? nem tudhatni. Tudjuk azonban, hogy a teremtés kisebb csoda, mint a térités, s hogy Isten hatalmának inkább ellenszegül a romlottság, mint a semmiség.“

Ezen szerencsétlen, azon megbélyegzett népfajból származó, mely tizennyolc század óta viseli az istenölő ősök által magokra s fiaikra mondott iszonyatos átok sulyát [1]; s mely valamint hajdan, mig az Úr választott népe volt, az Úr ellen csaknem folytonos engedetlenségben s bálványozásban lázongott [2], ugy miután Jézus kereszthalálában megvettetésé-

---

[1]) »Perseverat, ugy mond sz. Jeromos L. 4. Comment. in Matth. c. 27. usque in praesentem diem haec imprecatio super judaeos, et sanguis Domini non aufertur ab iis.« — A világ szinén elszórt zsidók sorsát következő vonásokban festi egy ujabb iró: »I Giudei da oltre a dieciotto secoli, gemendo sotto un giogo di ferro, aspettando ogni giorno una imaginaria redenzione che non giunge mai, nella disperazione di rompere la loro catena, sopportando quasi schiavi l'odio e gli obbrobrj che avviliscono l'animo, contraggono un carattere duro, torbido, feroce, vile, ombroso, i cui effetti constantemente ripetuti improntano persino sulla loro fisonomia quel segno di riprovazione, per cui al solo vederli si distinguono dagli altri popoli« Bigoni, il Regno mist. di G. Christo, T. 4. c. 28. — Evvel egybehangzó, mit Lamennais e tekintetben ir: »A zsidók története, egy hosszas csoda volt, s a Jézus halálával egy uj csoda kezdődik, mely a végső napig hirdetendi azon Úr szentségét s kérelhetlen igazságát, kit ők megtagadni merészeltek. Minden látható életerő nélkül, e nép élni fog, és sem a rabság, sem a pallos, sőt még maga az idő sem lesz képes őt kiirtani. Elszigetelve az őt magoktól visszalökő nemzeteknek közepette, ő mindenütt idegen, s nyughelyet sehol nem talál. Egy legyőzhetlen kényszer izgatja őt s nem engedi, hogy letelepedjék. Kezeiben szövétneket hordoz, mely az egész földet megvilágositja, de ömaga a sötétben marad. Azt várja, ki eljött; olvassa prófétáit és nem érti; kárhoztató itéletében, mely az általa őrzött könyvek minden lapján irva van örömét leli. Mindenütt elnyomatva, ő mindenütt feltalálható. A megvetés, a gúny s a szenvedés ellen nincs más védpaizsa, mint a buta érzéketlenség. Időről időre fölemeli fejét, kelet felé fordul s nehány könyet hullat, nem a bánat, hanem a megátalkodás könyeit; azután visszabukik, s lelke sulya alatt legörnyedve, szótlanul folytatja a reá nézve örökké idegen földön keserves s kalandos futását. Minden nemzetek láták őt s szemlélésére borzalommal teltek el: ő a Káinénál sokkal iszonyatosb jelleggel van bélyegezve: homlokára egy vaskéz irá: »Istenölő.« Essai sur l'indiffer. en mat. de Relig. T. III. ch. 23.

[2]) Mindvégig reá illettek Mojzes ama feddő szavai: »Semper fuistis rebelles a die, qua vos nosse coepi . . . Ego enim scio conten-

nek a próféta által megjövendölt ideje elérkezett [1]), a keresztény egyháznak legkérelhetlenebb, legmakacsabb ellensége lőn [2]). Miként az őseiknél volt, ma is botrány a zsidóknál a keresztény hit, s vakságukban megátalkodva, sz. Ágoston észrevétele szerint sokkal vétkesebbek a mai zsidók, kik a már menyben uralkodó Krisztust megvetik, mint azok valának, kik őt földi vándorlása közben fölfeszíték [3]).

Azonban a zsidók mindemellett sincsenek az üdvözülhetés reményétől megfosztva, s ők is ugyanazon szent vérrel váltattak meg, melyet egykor a keresztfán kiontottak [4]). S csakugyan Jézus az ő apostolait s tanitványit a zsidókból választá, s az első keresztény községek az ő soraikból alakultak. Ámbár az igaz hit elleni megátalkodott gyülöletök s az Úr által megjövendölt abbeli büntetésök, hogy látván ne lássanak s hallván ne halljanak [5]), még mindig tart: de valamint ők még eme makacsságukban is az isteni gondviselés eszközeül szolgálnak, a mennyiben ők szakadatlan sorban ismert őseik által épen Ádámig érvén fel, pátriárkáik, prófétáik s királyaik által pedig egészen Krisztusig érvén le, azon lánco-

---

tionem tuam et cervicem tuam durissimam . . . generatio prava atque perversa . . . populo stulte et insipiens.« Deut. 9, 24. — 31, 27. — 32, 5. 6.

[1]) Dan. 9, 26. etc.

[2]) »O duriora saxis pectora judaeorum! Finduntur petrae, sed horum corda obdurantur. Judex arguit, credit minister, proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Judaeorum tamen immobilis manet duritia orbe concusso.« S. Ambr. L. 10. Expos. in Evang. S. Lucae.

[3]) »Minus enim peccaverunt judaei crucifigentes in terra ambulantem, quam qui contemnunt in coelo sedentem.« S. Aug. Enarr. in Ps. 68.

[4]) »Jesus ita humano generi sua morte consuluit, ut sacramentum salutis etiam ipsis persecutoribus non negaret: qui enim venerat universis credentibus omnia peccata dimittere, a generali indulgentia nec judaicum voluit crimen excludere.« S. Leo M. serm. 70. in Pass. Dom.

[5]) Is. 6, 9.

latot képezik, mely az emberi nem hajnalkorát és a teljesedett igéretek öntudatának s a hagyományos örök igazságok csorbátlan birtokának déli fényében tündöklő katholika egyházat összeköti [1]), s a mennyiben az egész világoni elszéledésök által a nemzetek közt az őket s a Messiás eljövetelét illető jövendölések valósultát hirdetik [2]), s magokkal hordják s gondosan őrzik azon szent könyveket, melyek őket kárhoztatják [3]): ugy az ő egykori megtérésök is meg van jövendölve [4]).

---

[1]) Igen helyesen irja a jeles Lacordaire a derék Nicolas Ágostonhoz irt levelében: „Zwischen Adam und dem jüdischen Volke finden wir als Bindemittel einige berühmte Patriarchen, die mit ihrem Andenken zweien oder dreien grossartigen Begebenheiten angehörten, nämlich Sündfluth, Sprachenverwirrung und Zerstreuung der Völker. Zwischen dem jüdischen Volke und Jesus Christus treffen wir auf eine lange Reihe von Propheten, die in ihren Schriften, vom bestimmten Datum, die künftigen Schicksale der Reiche und die Ankunft des Heilandes vorhersagten. Zwischen Jesus Christus und uns endlich sehen wir die kath. Kirche, die Ergänzung aller vorausgegangenen Geschichte und ihre Erklärung, die auf einer ununterbrochenen Thätigkeit von sechzig Jahrhunderten fusst, und uns beim Rückblicke auf die Vergangenheit über dieselbe ein erstaunliches Licht und eine untrügliche Gewissheit verschafft.“ Lásd Nicolas, philosophische Studien über das Christenthum, übers. von Hester 1855. I. Bd. Seite 7.

[2]) „In eis quippe inimicis fidei christianae demonstratur gentibus, quomodo prophetatus est Christus: ne forte, cum vidissent tanta manifestatione impleri prophetias, putarent easdem scripturas a christianis esse conflctas.“ S. Aug. serm. 201. in Epiph.

[3]) „Judaei secundum prophetias, quas legunt, per omnes sunt terras ubique dispersi, ut ex eorum quoque codicibus christianae non desit testimonium veritati.“ S. Aug. L. 3. contr. duas epist. Pelagianor. c. 9. — „Apud Judaeos solae divinae litterae remanserunt, quibus gentes instruerentur, illi excoecarentur.“ Id. serm. 2. de Epiph. — „Codicem portat Judaeus, unde credat Christianus. Librarii nostri facti sunt, ut illi portando deficiant, illi legendo proficiant.“ Id. Enarr. in Ps. 66.

[4]) Mellőzve az ószövetségi jövendöléseket csak Üdvözitőnkét említjük: „Elias quidem venturus est, et restituet omnia“ Matth. 17, 11. E helyet a zsidók egykori megtéréséről értik a sz. atyák: „Elias restituet omnia, incredulitatem videlicet judaeorum, qui tunc erunt residui, ad fidem convertet.“ S. Chrysost. Hom.

S vajjon szabad volna-e az ő ohajtott megtérésöket a kényszeritése utján is siettetni? — Az erőszakos térítésnek nincs sem Isten előtt érdeme sem az egyházra nézve haszna: mert az erőszak soha meggyőződést nem szül, s az áttértekben legfölebb csak a képmutatók számát szaporithatja. Az egyház lelki ország levén, hóditásiban kizárólag csak lelki fegyverekkel élhet; ezek: a tanitás, az imádság és a jó példa. Ha ezen eszközök használatában a hitetlenek s tévelygők térítésére szentelt buzgalma s veritéke gyümölcstelen marad, a Jézus parancsa s az apostolok példája szerint [1]) lerázza lábairól a port, siránkozik a térithetlenek makacssága fölött, s Isten itéletére bizza őket: de erőszakos eszközökhöz nyulnia nem szabad [2]). Igaz ugyan, hogy olykor az önként megtértek közt is találkoztak, kik az egyháznak szomoruságára szolgáltak: ugyde

---

58. in Matth. — Ugyszinte sz. Jeromos Comment. in Matth c. 17. — Sz. Ambrus epist. 82.

[1]) Matth. 10. 14. — Luc. 9, 5. — Act. 13, 51.

[2]) „Nihil est tam voluntarium quam religio. . . Nos non expetimus, ut Deum nostrum, qui est omnium creator, velit, nolit colat aliquis invitus: confidimus enim majestati ejus, qui tam contemtum sui possit ulcisci, quam servorum suorum labores et injurias.“ Lactan. L. 5. c. 10. — „Deus universitatis est Dominus, obsequio non eget necessario, non requirit coactam confessionem. . . . Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitentem signare.“ S. Hilar. Pict. ad Constantium Imp. L. 1. c. 6. — „Ad fidem nullus est cogendus invitus.“ S. Aug. L. 2. contr. epist. Petil. c. 83. Igen szép, mit e részben sz. Gergely pápa, L. 1. epist. 47. ad Virgil. Arelat. et Theodor. Massil. Epp. ir: „Dum quispiam ad baptismatis fontem non praedicationis suavitate sed necessitate pervenerit, ad pristinam superstitionem remeans inde deterius moritur, unde renatus esse videbatur. Adhibendus ergo eis est sermo, qui et errorum in ipsis spinas urere debeat, et praedicando, quod in his tenebrescit, illuminet.“ — Ki egyébiránt a keresztény türelemnek jeles példáját adá, midőn megengedi, hogy a zsidók zsinagógájokat Terracinából máshova vihessék, L. 1. epist. 9. ad Petr. Subd., midőn erőszakosan elvett zsinagógájokat visszaadatja, L. 9. epist. 6. ad Januar. Episc., s midőn őket jogaikban sértetni s szokott ünnepélyeik megülésében háborittatni tiltja, L. 8. epist. 24. ad Sabinian. Episc. és L. 13. epist. 12. ad Paschas. Episc.

ilyenek, fájdalom, a születetett katholikusok közt sem hiányzanak, s miután az egyház a keblébe térni vágyók irányában kezdet óta a legnagyobb szigor s ovatossággal szokott eljárni [1]), ha mindemellett is egy vagy más megtért egyénben csalatkoznék, vigasztalását sz. Gergely pápával azon reményben leli, hogy gyermekeik, mint már született katholikusok, jámbor hivek leendenek [2]).

Méltán örvendhetünk tehát, midőn ezen atyánkfiának keresztségében az isteni igéretek teljesedésének s hőn szeretett anyánk, a katholika egyház folytonos termékenységének uj tanuságát szemléljük [3]). Az Úr nagy családjának tagja s velünk ugyanazon szent hit sorsosa, ugyanazon menyei kegyelmek s halhatatlan remények osztályosa, szóval ugyanazon lelki ország polgára s hive fogván ő ezentúl lenni, kötelességünknek tartsuk őt testvérileg szeretni, testi lelki javát tehetségünk mértéke szerint előmozditani, főleg pedig az üdvözség darabos útján neki saját keresztény életünk épületes példájával világitani [4]). A felnőttek keresztségének szertartásait s ezek eredetét, ősrégiségét s értelmét máskori oktatásomból már ismervén [5]), ti, AA! ma ezen szent szertartásokat áhitatos figye-

---

[1]) »Ad percipiendum baptismum non sic admittendi homines, ut nulla ibi vigilet diligentia, ne sanctum canibus detur . . . Exorcisantur, scrutantur, quanta diligentia cónveniant, quo studio ferveant, qua cura pendeant etc.« S. Aug. L. de Fid. et Oper. c. 6. Az itt emlitett scrutatio a nagyböjt folytán hét izben történt.

[2]) »Etsi ipsi minus fideliter veniunt, hi tamen, qui de iis nati fuerint, jam fidelius baptisantur. Aut ipsos ergo, aut eorum filios lucramur.« S. Gregor. M. L. 5. epist. 8. ad Cyprian. Diacon.

[3]) »Quae nunquam nubit, et quotidie parit.« S. Aug. serm. 263.

[4]) Erre inté hiveit az ujkereszteltek irányában sz. Ágoston is serm. 228. in die Paschae: »Qui jam fideles estis non eis exempla, quibus pereant, sed quibus proficiant, praebeatis: intendunt enim vos modo nati, quomodo vivatis olim nati . . . Itaque vos, fratres, qui jam quodammodo per aetatem regenerationis parentes estis, exhortor vos, ut ita vivatis, ut cum eis, qui vos imitantur, gaudeatis, non pereatis.«

[5]) Lásd a II. köt. 46-ik lapj.

lemmel kisérjétek, esedezve Istennek, miszerint nyujtsa neki kegyelmét, hogy a keresztkút tisztitó habjaiban nyerendő ártatlanságát mindvégig megőrizhesse; adjon mindnyájunknak benne, azaz hite szilárdságában s erkölcsei szeplőtlenvoltában háboritlan örömet, s miként azt az egyház nagypénteki imájában kéri, levonván a zsidók szemeiről a tévely és megátalkodás vakitó fátyolát[1]), engedje: hogy kiket atyáik büneinek dijául igazságos haragja a föld kerekségén elszórt, azokat ő, az Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, örök irgalmának sokasága szerint az igéret valóságos földén, azaz szent Fia vérével megváltott egyházának keblében egyesitse!

LXXI.

Temetés.

(Pünkösd utáni 15-ik vasárnap.)

„Mikor pedig a város kapujához közelitne, ime egy halottat visznek vala ki, a ki anyjának egyetlen fia volt.“ Luk. 7, 12.

Szintoly érzékeny mint tanulságteljes jelenetet fest a mai evangelium. Egy búba merült anyát szemlélünk ott, mint bánkodik, mint zokog elhunyt s a sokaság által sirjába kisért egyszülöttje fölött, ki neki szomoru özvegységében minden

---

[1]) Az: „Omnipotens sempiterne Deus, qui etiam judaicam perfidiam a tua misericordia non repellis etc.“ nagypénteki ima már a Geláz sacramentáriában foglaltatik. Nagy Leó pápa, serm. 70. de Pass. Dom. a zsidók megtéréseérti könyörgésről ekként szól: „Imitantes misericordiam Domini, qui pro eis, a quibus erat crucifixus, orabat, nos quoque cum beato apostolo Paulo nostras jungimus preces, et ut ille populus misericordiam consequatur, optamus, ob cujus offensionem gratiam reconciliationis accepimus, quoniam sicut ait idem magister gentium, conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.“ (Rom. 11, 32.)

öröme s hátralevő napjainak egyetlen reménye volt. Fájdalma nagyságát könnyü sejtenünk, természetes mentenünk, miután özvegysége gyászához fia halálában még a gyermektelenség sivatag magányának gyötrelme is járul, s miután az irás is a legkinosabb szívfájdalmat az ő egyszülöttjöket vesztett anyákéhoz szokta hasonlitani [1]). Ott látjuk a temetési néppel találkozott Jézust, s nála valamint szive nemes érzékenységében emberi természetét szemléljük, ugy a kesergő anya vigasztalására müvelt csodatételében isteni hatalmát bámuljuk. Midőn ő Betániában a Lázár halála fölött elbúsult Mária könyeit látá, mint ember az evangelista szerint a sirásig megilletődik [2]), s egyszersmind a már négy nap óta sírboltjában senyvedő Lázárt isteni hatalmával feltámasztja; ugy itt is a jajgató özvegy látára emberi természete szerint elérzékenyül, s könyörületre olvadván vigasztalja őt: „Ne sírj" ugy mond: de mint Isten ugyanazon mindenható szavával, melylyel a teremtéskor mondá: „Legyen világosság! és lőn világosság," kiterjesztvén kezét a koporsóra, kiáltja: „Ifju, mondom neked, kelj fel!" „És felüle, a ki meghalt vala, és megszólala, és átadá őt az anyjának."

Nekünk is midőn elhunyt kedveseink temetése közben bánkodunk s zokogunk, azt kiáltja Jézus: „Ne sírj!" s egyszersmind hitünk csalhatlan szózatában azon vigasztalást nyujtja, hogy a kit siratunk, nem halt meg, hanem csak alszik; mert jobb része halhatatlan mint maga az Isten, földi hüvelye pedig, ha porrá oszlik is, egykor uj s dicsőült alakban fog ismét életre ébredni s a lélekkel örökre egyesülni. A sírhalom mohlepte hantjain, a koporsók repedésein keresztül azon vigasztaló remény sugara csillámlik felénk, hogy egykor feltámadunk. E remény elüzi a halál félelmeit [3]), a sírt csak ideiglenes

---

[1]) Jer. 6, 26. — Amos. 8, 10. — Zach. 12, 10 etc.

[2]) Joan. 11, 35.

[3]) Szépen fejezi ki ezt az apostol Hebr. 2, 15: „Et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti;" azaz a saját halála s feltamadásában nyujtott reményével meg-

nyughelylyé alakitja át, s elhunyt szeretteinkért hullatott könyeinket az egykori viszonlátás biztosságával édesiti [1]). E szent reményre vonatkoznak, e szent remények keblünkbeni élesztésére céloznak az egyház temetési szertartásai is. Miértis hogy ezentúl a temetéseken annál nagyobb lelki épüléssel lehessetek jelen, szándékom mai beszédemben tanulságtokra a keresztény temetés hajdani s mostani szertartásait magyarázatom kiséretében előadni. A halálróli gyakor elmélkedés arra szolgál, hogy tanuljunk istenesen élni, a halotti komoly szertartások vizsgálata s értelme pedig, hogy tanuljunk szentül meghalni, s halálunkban örök életünk reményét biztositani. Az Úr kegyelme világositsa elméteket, s adjon erőt, hatályt s sükert oktatásomnak: mert az irás szavai szerint ő tanitja tudományra az embert, ő nyitja meg a némák ajkait, ő teszi ékesszólóvá a csecsemők nyelvét [2]).

Mint tudjuk, a pogány rómaiak s görögök az ő halottjaikat rendszerint megégették, s hamvedrekbe zárt poraikat s csontjaikat majd házaiknál majd többnyire a közutak mentében

---

szabaditott minket Jézus azon szolgaságtól, melyet reánk nézve máskép a halál félelme szülne. E helyről igy szól Aranyszáju sz. János: »Pulchra sunt, quae dicta sunt a Paulo, et digna coelis Deique benignitate: Ut liberaret eos etc.« Hom. 29. de Dormient.

[1]) Méltónak tartjuk idézni, mit e részben egy jeles ujabb francia iró mond: »Áldott legyen a keresztény religió, mely egyetemes vigasztalóul szállt le hozzánk, s minden panaszt reménynyé bájolt! — Áldott legyen ama magasztos tan, melynél fogva a holtak már csak távollevők, kik az örökkévalóságba előre mentek: isteni tan, mely nekünk a koporsóban halhatatlanságot, a halálban dicsőséges átalakulást mutat; mely a szív kötelékeit, a helyett hogy széttépné, megmenti földi alakjaiktól s evvel szorosbakká, tisztábbakká s szilárdabbakká teszi; mely végre a látható s láthatlan világ közt érzelem- s gondolatközösséget alapit, melynek bája az elragadtatással határos.« Poujoulat, Histoire de Jerusalem. T. II. ch. 17.

[2]) Ps. 93, 10. — Sap. 10, 21.

emelt síremlékeikben őrzék, sőt mivel a lélek halhatatlansága még jobbjaiknál is csak sejtelem, a feltámadás hite pedig mindnyájuknál merő nevetség s esztelenség volt [1]), örökre elhunytaknak vélt halottaikat még az emlitett égetés szokásának megszünte után is [2]) éjjel szokták eltemetni főleg azon okból, mert az éji sötétség inkább egybefér a siralommal mint a nappali világosság. Ellenben a halál a keresztényeknek a hit világánál egészen más alakban tünt fel. Ők azt a halhatatlan lélektől megvált testre nézve csak rövid idejü szendergésnek tekinték, melyet egykor a boldog feltámadás örök reggele váltand fel, s egyszersmind azt **születésnek** nevezék, miután a haláltól veszi valódi életünk az ő kezdetét. Előttök tiszteletreméltó volt a keresztény lelketlen teste is, ugymint mely a halál miatt nem szünt meg a Krisztus tagja lenni; mely itt annyi kegyelemben részesült, s az érdemgyüjtésben a lélekkel együtt munkálkodván, ott-fen ennek jutalmában is osztozni fog [3]). Minél fogva ők halottaikat kezdet óta, miként az a zsidóknál is szokás volt, a földbe, sírboltokba, vagy földalatti üregekbe s az ugynevezett catacumbákba temeték, s eme végtiszteletet nem ugy, mint a pogányok az övéikre nézve tevék,

---

[1]) Erre mondá sz. Pálnak Festus: „Insanis Paule! multae te litterae ad insaniam convertunt.“ Act. 26, 24. — Cf. 1 Cor. 1, 23. — Act. 17, 32.

[2]) Hogy e szokás már a 4-ik században többé nem létezett, az ugyanazon századbeli **Macrobius**ból tanuljuk, ki azt már csak könyvekből ismeri. Saturnal. L. 7. c. 7. Kétségtelenül e szokás megszünése is közvetve a mindinkább terjedő kereszténység műve volt. Eltiltásáról a Justinián Codexe s az irók egyaránt hallgatnak.

[3]) „Cum omnis vitae nostrae ratio in corporis animaeque consortio sit, resurrectio autem aut boni actus praemium habeat aut poenam improbi, necesse est corpus resurgere, cujus actus expenditur: quomodo enim in judicium vocabitur anima sine corpore, cum de suo et corporis contubernio ratio praestanda sit?“ S. **Ambr.** L. de fide resurrect. n. 52. — „Non sunt contemnenda corpora defunctorum, maximeque justorum atque fidelium, quibus tamquam organis et vasis ad omnia bona opera Sanctus usus est Spiritus.“ S. **Aug.** L. 1. de Civ. Dei c. 23.

éjjel s szertelen jajgatással s undorító zajjal [1]), hanem a mennyiben az időnként dühöngő üldözések megengedék [2]), napfénynél [3]) zsoltárénekek s áhitatos imák közt teljesíték.

Valamint a jámbor Tóbiásnak különös érdemül tulajdonitja az irás, hogy a babiloni fogság ideje alatt hitsorsinak eltemetéséről élte veszélyével is gondoskodott [4]), ugy a keresztények is kimult hitsorsosik tisztességes eltakaritását kedves kötelmöknek tarták [5]), s még az üldözés s az öldöklő mirigy napjaiban is, minden veszélylyel dacolva, hiven gyakorlák. Valóban nem lehet érzékeny megilletődés nélkül olvasnunk, mint

---

[1]) Ez a rómaiaknál jajkiáltozás s mellveréssel és »ad sonum tibiae« történt. Tudjuk, hogy náluk bizonyos nők voltak, kik a temetéseken pénzért sirtak, s praeficá-knak neveztettek.

[2]) Igy sz. Cyprián testét mártiromsága után a karthágói hivek, tartván a pogányok fenekedésétől, éjjel temették el: »Ejus corpus propter gentilium curiositatem in proximo positum est. Inde per noctem sublatum cum cereis et scolacibus (= kötélfáklya) ad areas Macrobii Candidiani cum voto et triumpho magno deductum est.« Acta Proconsular. S. Cypr. ap. Migne, Tom. III. pag. 1505.

[3]) A keresztények nappali temetkezését illeti Julián császárnak következő tiltó rendelete: »Efferri cognovimus cadavera mortuorum per confertam populi frequentiam et per maximam insistentium densitatem: quod quidem oculos hominum infaustis infestat adspectibus. Qui enim dies est bene auspicatus a funere? Aut quomodo ad Deos et templa venietur? Ideoque quoniam et dolor in exequiis secretum amat, et diem functis nil interest, utrum per noctes an dies efferantur, liberari oportet populi adspectus, ut dolor esse in funeribus, non pompa exequiarum, nec ostentatio videatur. Cod. Theod. L. IX. tit. XVII. de violand. sepulcr. Leg. IX.

[4]) Tob. 12, 12.

[5]) Az 5-ik században élt Sidonius Apollinaris, Carm. XVI. Faustus püspök egyéb dicséretei közt azt is emliti:

»Livida defuncti si pauperis ossa virescant,
Infastiditum fers ipse ad busta cadaver.«

Az istenitisztelet alkalmával nyujtatni szokott adományok egy része a szegények eltemetésére fordittatott: »Modicam unusquisque stipem menstrua die . . . apponit; . . . inde non epulis, nec potáculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis humandisque.« Tertull. Apolog. c. 39.

viszi a harmadik században élt Assyrius, a római tanácsnokok s legnemesebb férfiak egyike, saját vállain sírjába a hiteért meghalt sz. Marin vértanu testét [1]); mint temeti el ugyanazon században sz. Eutychián római áldozár s később pápa különféle helyen háromszáznegyvenkét mártir testeit [2]); mily siralmasan panaszolják az ázsiai egyházokhoz intézett levelökben a vienne-i és lyon-i katholikus községek, hogy a második században Antoninus Verus császár által támasztott vérengző üldözés alatt kegyetlenül nyomorgatva, legnagyobb fájdalmukra mártirjaik testeit keresztény temetés végett sem pénzért sem legbuzgóbb esdekléseikre nem nyerheték ki pogány ellenségeiktől, kik több napig hagyván azokat senyvedni, utóbb megégeték, poraikat pedig a folyamba veték, gunyosan kiáltozván: „Lássuk már mostan, fel fognak-e támadni, s vajjon Istenök képes-e őket kezeinkből kiszabaditani?“ [3]); végre, hogy egyebeket mellőzzek, mint ápolák a harmadik századbeli sz. Dénes püspök s vértanu bizonysága

---

[1]) »Heic et Assyrius ob piam fiduciam ac libertatem suam memoretur. Erat hic vir ex romanis senatoribus, ipsis etiam imperatoribus acceptus, ac cunctis cum propter generis nobilitatem tum propter opes notus: qui cum in dicti martyris (Marini) consummatione adesset, humeris suis impositum cadaver candida ac pretiosa veste amictus bajulavit, et magnifico cultu ornatum decenti tradit sepulturae.« Euseb. Hist. Eccl. L. 7. c. 16.

[2]) »Hic temporibus suis per diversa loca trecentos quadraginta duos martyres manu sua sepelivit.« Anast. Biblioth. in Vita S. Eutychian. Bingham, Orig. Eccl. T. 10. L. 23. c. 3. §. 1. Őt hibásan »presbyter Romanus«-nak nevezi. Egyébiránt a »temporibus suis« szavak oda látszanak mutatni, hogy eme temetések Eutychiánnak nem csupán pápasága idejére szoritandók.

[3]) »Nos autem gravissimo premebamur dolore, quod corpora (occisorum) humare nobis non liceret . . . Igitur martyrum corpora postquam omni genere contumeliae traducta et sub dio per sex dies exposita jacuerunt, tandem cremata atque in cineres redacta ac in praefluentis Rhodani alveum sparsa sunt ab impiis, ne ullae deinceps eorum reliquiae in terris superessent . . . Jam videamus, ita dicebant illi, an sint resurrecturi, et an Deus eorum ipsos juvare et e manibus nostris eripere valeat?« Euseb. Hist. Eccl. L. 5. c. 1.

szerint az alexandriai hivek papjaikkal együtt a szerte dúló dögmirigy idején beteg hitsorsosikat, mint hordják saját vállaikon a temetőhelyre az elhunytakat, s mint lesznek sokan közülök eme példás szeretetök következtében az iszonyatos ragály áldozati [1]).

Egyébiránt megjegyzésreméltó, hogy a halottakat s eltakaritásukat illető szokásaink már az első kereszténveknél is divatoztak. Igy a szent atyák iratiból tanuljuk, hogy hajdan is, mint ma, szokásban volt a halottak szemeit bezárni [2]); testöket megmosni [3]) s halotti, olykor drága ruhába öltöztetni [4]); ezt sorsukhoz képest kisebb vagy nagyobb becsü szőnyeggel fedett [5]) koporsóba helyezni [6]), s a körülményekhez képest rokonok, jó barátok s ismerősök által [7]) égő szövétnekek

---

[1]) »Optimi quique ex fratribus nostris, quorum nonnulli presbyteri erant atque diaconi, et ex populo laudatissimus quisque, dum negris assidue ministrant, mortem oppetierunt. . . Hi ergo sanctorum corpora saepius manibus gremioque excipientes, oculos illis et ora claudentes, bajulantes ea humeris suis, lavacro et vestimentis ornantes paullo post eadem officia ab aliis, consequuti sunt, quum superstites semper priorum vestigiis insisterent.« S. Dionys. Alex. ap. Euseb. Hist. Eccl. L. 7. c. 22.

[2]) »Oculos illis et ora claudentes,« mint iméut az [1]) alatt.

[3]) »Cumque corpus, ex more mortuorum, ad lavandum fuisset nudatum.« S. Greg. M. Dialog. L. 4. c. 6.

[4]) »Novis vestibus mortuos induimus, novum vestimentum incorruptibilitatis nostrae praesignificantes.« S. Chrysost. Hom. 116. — Az e részbeni fényüzést roszalja sz. Jeromos: »Cur et mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? cur ambitio inter luctus lacrimasque non cessat? An cadavera divitum nisi in serico putrescere non possunt?« Epist. 106. in epithaph. Paulae.

[5]) »Aureum feretro velamen obtenditur.« Id. ibid.

[6]) Őzseb szerint a nagy Konstantin hullája »in aream auream« tétetett és bibor szőnyeggel takartatott be. Vita Const. L. 4. c. 66. — »Abluta juxta morem (Pelagia Lemovicensis) conlocatur in feretro.« S. Greg. Turon. L. de Glor. Confess. c. 104.

[7]) Sz. Vazul naz. sz. Gergely szerint, Orat. 20. in laud. Basil. »manibus sanctorum (azaz clericorum) elatus fuit,« sz. Paula, mint sz. Jeromos, loc. cit. irja »manibus episcoporum, cervivem feretro subjicientium, cum alii pontifices lampades cere-

közt [1]) a sirhoz vitetni. A temetés közbeni halotti szent miseszolgálatról alább fogván szólni, jelenleg még csak azt emlitem, hogy a mai koporsóbatétel azon hajdani áhitatos szokás maradványa, mely szerint a megholtak testei ünnepélyesen a templomba vitetvén, ott e körül a papok s hivek zsoltárének s könyörgések közt virasztottak [2]), s hogy az előkelőbb papok s hivek temeté-

---

osque praeferrent;« nyssai sz. Gergely pedig nővérének, Macrinának temetéséről igy szól: »Ego feretrum subiens Araxium episcopum advocavi, ut alteram partem sustineret: posteriores vero feretri partes subierunt alii duo de clero insignes viri: sensim igitur procedebatur, cum et qui praeibant, pedetentim incederent, et nos item gradatim sequeremur.« Vita Macrinae. — Az ősegyházban a sírásóknak bizonyos nemei voltak, kik a betegek ápolása s temetésével foglalkoztak, s a clerus legalsóbb osztályát képezvén, parabolanus-, lecticarius-, fossarius- s sandapilarius-oknak neveztettek. Bővebben értekezik felőlök Bingham, id. munk. T. 2. L. 3. c. 8. et 9 Gaume, Rom in sein. drei Gestalt. 4. Bd. p. 39. több ezeket illető siriratot közöl a római catacumbákból; egypárt ezekből kiirunk: »FELIX FOSSARIVS IN P.« — »PATERNO FOSSORI BENEMERENTI. BIXIT A. P. M., (azaz vixit annis plus minus) XXXVI. QVIESCIT IN PACE.«

[1]) Nyssai sz. Gergely igy folytatja a Macrina temetésének imént idézett leirását: »Ex utraque parte praecedebat non exiguus diaconorum et ministrorum numerus, qui omnes ordine progredientes accensos cereos gestabant.« — »Quid sibi volunt (a temetésekről szól) clarae lampades?« S. Chrysost. Hom. 4. in Hebr. — »Cum alii pontifices lampades cereosque praeferrent,« ugy mond sz. Jeromos a sz. Paula temetéséről epist. 108.

[2]) Sz. Ambrusról mondja életirója Paulin: »Ad ecclesiam, antelucana hora, qua defunctus est, corpus ipsius portatum est, ibique ea fuit nocte, quam vigilavimus in pascha,« Vit. Ambr.; nyssai sz. Gergely pedig a fenidéz. helyen Macrina temetéséről irja: »Cum igitur nocturna pervigilatio, ut in martyrum celebritate, canendis psalmis perfecta esset.« Eszerint a honunkban divó koporsóbatétel maradványa a hajdani psalmodiának, mely a kiteritett papok mellett, Némethonban pedig az illetők kivánatára a lajkok mellett is a szokott halotti solosmának (Offic. Defunctor.) egy, vagy mind a három nocturnusában ma is mondatik. Ezen solosma a Martène által közlött középkori salzburgi irott pontificálében ily cim alatt áll: »Antiphonae et Lectiones ac Responsoria ad Vigilias Defuncti,« melynek végén a vecsernye után még e rubrica foglaltatik: »Quibus peractis

sénél halotti szent beszédek hajdan is szokásban voltak [1]). Valóban meglepő látvány, hogy mindazon jámbor keresztény szokások, melyek, habár az egyház világos rendeletein nem alapulnak is, a hitágazatok vagy az egyházi szertartásokkal némi viszony vagy kapcsolatban állnak, szinte együl-egyig a szent hajdankor tiszteletreméltó bélyegét viselik magokon!

Térjünk már most át a temetési szertartásokra.

A koporsóra, midőn az kivántatik, a szőnyegen felül feszület s egy a szent irást képező könyv tüzetik, annak jeleül, hogy ki abban nyugszik, a Jézus által kijelentett s az apostolok által hirdetett evangelium csalhatlan igazságainak hitében élt, s azon végbocsánat s azon örök üdv szent reményében

---

deputandi sunt, qui ipsum corpus custodiant, quousque pro ipsa anima missae celebrentur cum oblationibus (azaz a hivek offertoriumi adományival), corpore interim in ecclesia jacente.« Ezután következik a temetés rendje.

[1]) A sz. atyáktól több ily halotti beszédet birunk, névszerint sz. Ambrustól hármat, u. m. in obitu Theodosii, Valentiniani, és Satyri; naz. sz. Gergelytől szinte hármat, u. m. édes atyja nazianzi püspök, továbbá fivére Caesarius és nővére Gorgonia fölött; Özsebtől egyet nagy Konstantin; és nyss. sz. Gergelytől kettőt, Pulcheria és Flacilla Augusta fölött stb. A halotti sz. beszédek valódi rendeltetését ekként adja elő Bossuet, Orais. funèbre de Mad. Yolande de Monterby: „Midőn gyermekeinek temetésénél az egyház megnyitja az ő szónokinak ajkát, ezt nem azért teszi, hogy akár betanult siránkozással növelje a gyász pompáját, akár a holtak hiu magasztalásival tömjénezze az élők büszkeségét. E kettő közül amaz igen is ellenkeznék az ő méltóságával, emez pedig az ő szerénységével. Nemesb célja van neki a halotti beszédek ünnepélyében: azt kivánja ő, miszerint szolgái a halottak végtiszteleténél hallgatóikat az emberek közös sorsára emlékeztessék; hogy a halál gondolata bennök a jelen élet szent undorát (saint dégoût) szülje, és hogy az emberi hiuság piruljon azon változhatlan határvonal szemlélésére, melyet az isteni Gondviselés itteni csalékony reményeinknek szabott.« Ezen idézmény s azon nehány rövid töredék, melyeket Bossuetből e munka helyenként tartalmaz, ugyanannyi tanusága Bossuet ama bámulatos ékesszólási tehetségének, melyet Ciceróban „immortalis ingenii beatissima ubertas«-nak nevez Quintilián.

mult ki, melyet mindnyájan a Jézus kereszthalála által nyertünk. A papok koporsójára még kehely, misekönyv s miseruha is tétetik, mint az általuk viselt papi méltóságnak mindannyi diszjelei [1]). A koporsó melletti égő gyertyaszálak pedig Aranyszáju sz. János szerint az elhunyt keresztény bajnok iránti tiszteletünket fejezik ki [2]).

A pap a koporsónál helyet foglalván, e szavakkal: „Oremus pro fidelibus defunctis“ a jelenlevőket fölhíja, hogy vele egyesülten imádkozzanak és pedig nem csak a koporsóban fekvő, hanem általában az Úrban elhunyt valamennyi keresztény üdveért: mert az egyház még akkor is, midőn kimult hiveinek valamelyikeért akár a miseáldozatban, akár azon kivül különösen esedezik, imáit elhunyt tagjainak egész egyetemére ki szokta terjeszteni azon szent kapocsnál fogva, mely őt az Úrban nyugvó hiveivel, vagyis a tisztulás helyén szenvedő s szabadulását epedve váró egyházzal egybeköti, hogy ekként mivel sz. Ágoston szerint nem tudja, kinek javára lehet könyörgése hasznos, mindnyájokért esedezvén, imája ha valamely lélekre nézve fölösleges volna, használhasson az Úr irgalmából annak, kinek arra szüksége van [3]). — E fölhivásra az éneklő kar azt válaszolván: „Adj, Uram, nekik örök nyu-

---

[1]) „Clerici ordinati cum illis indumentis, in quibus fuerant ordinati, debent et sepeliri, et sacerdos cum illis, cum quibus assistit altari. Super pectus sacerdotis debet poni calix etc.“ Anonym. Turon. ap. Martène, T. 3. c. 12. — „Cum Pascasius diaconus temporibus Symmachi apostolicae sedis praesulis esset defunctus, ejus dalmaticam feretro superpositam daemoniacus tetigit, statimque sanatus est.“ S. Greg. M. L. 4. Dial. c. 40.

[2]) „Nam die mihi, quid sibi volunt clarae lampades? An non eos tamquam athletas deducimus?“ S. Chrysost. Hom. 4. in Hebr.

[3]) „Quamvis altaris sive orationum sive eleemosynarum sacrificia non pro quibus fiunt, omnibus prosint, quia tamen non discernimus, qui sint, quibus prosunt, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum praetermittatur, ad quos haec beneficia possint et debeant pervenire: melius enim supererunt ista iis, quibus nec obsunt nec prosunt, quam eis deerunt, quibus prosunt.“ S. Aug. Enchir. c. 108.

galmat, és az örök világosság fényeskedjék nekik!" azon antiphona után: „Circumdederunt me", azaz „Körülvőnek engem a halál fájdalmai, a sírfájdalmai körülvőnek engem" [1]), előbb a „Jertek magasztaljuk az Urat," kezdetü 94-dik zsoltárt, azután pedig az ujtestamentomi jámbor Zakariásnak ily kezdetü énekét: „Áldott az Izrael Ura Istene" énekli a következő antiphonával: „Oldozd fel, Uram, a te szolgád vagy szolgálód lelkét a bünök minden büntetéséből, hogy dicsőségesen feltámadván, szenteid közt éljen." Mire a pap a hivekkel a megholtért egy Miatyánkat mondván, s ez alatt a koporsót szenteltvizzel meghintvén s megfüstölvén, nehány vers előbocsátása után könyörög, miszerint az irgalom és bocsánat Istene a megholtat a béke és világosság országába helyezvén, szenteinek sorsosává tegye. Végre, még egy imát mond, esedezvén Istennek, hogy a mennyekben neki szolgáló angyalai által e földöni életünket védje. Mind ez, mind az előbbi ima már a 6-ik században előfordul [2]). Evvel a halott fölemeltetik, s a pap és a hivek által a „Könyörülj, Istenem," kezdetü 50-dik zsoltár éneklése mellett, ha szent mise lenne érette még ugyanekkor

---

[1]) A 17-ik zsoltár 6-ik versének eme szavait: »dolores inferni« Káldi igy fordítá: »a pokol fájdalmai,« Szepessy pedig: »a pokol kötelei;« ez utóbbival megegyez sz. Jeromos: »funes inferi,« Schegg is (die Psalmen, München 1845, T. 1. p. 190) noha a szövegben ama szavakat igy adja: »der Hölle Peinen,« de az erre vonatkozó jegyzetben a »Bande« szót alkalmasbnak véli. Wittman püspöknél (Übersetzung und Erklärung der Psalmen, Straubing 1846) e szavak igy állnak: »Schmerzen des Grabes,« Weitenauernél pedig (Biblia Sacra, Budae 1826) »dolores sepulchri.« Nem lehetvén itt valóságos pokolról a szó, mindegy akár poklot akár sír fájdalmait vagy köteleit olvasunk; az értelem mindig igen nagy s halálosnak nevezhető fájdalom leend.

[2]) Föltaláltatnak azok a nagy Gergely sacramentárában, az első azonban csak a másik felére nézve. — Az antiphona: »Absolve Domine« mára Martène által közlött 8-ik századbeli fleury-i pontificaléban találtatik.

szolgálandó, a templomba, különben pedig egyenesen a sírkertbe ünnepélyes menettel kisértetik [1]).

A keresztények temetése az egyház első századitól fogva zsoltárok s egyéb áhitatos hymnusok éneke közt végeztetett. Igy nyssai sz. Gergely püspök beszéli, hogy nővérének, Macrinának temetésén a nép három szakaszra oszolva, kezdettől mindvégig zsoltárokat énekelt [2]); igy nazianzi sz. Gergely püspök irja, hogy fivérének, Caesariusnak teste szent énekek s zsoltárok zengzése közt vitetett sírboltjába [3]); igy, hogy a többit mellőzzem, sz. Jeromos bizonyitja, miként a Betlehemben élt s elhunyt sz. Paula temetésén „nem, ugy mond, mint a világiaknál szokott, a sirás s jajgatás, hanem a különféle nyelveken énekelt zsoltárok zengése hangzott [4]). Innen van, hogy a 6-dik században tartott toledói III-ik zsinat a holtakat zsoltárének mellett rendeli sírba kisértetni, s a temetéseknél minden halotti költemény

---

[1]) A honunkban divatozó temetési módot hasztalan keresnők a hajdani szerkönyvekben; igen csekély különbséggel egy az a nálunk ugynevezett koporsobatétel szertartásával, s nem egyéb, mint a halotti solosma matutinumának igenis rövid kivonata, ugymint, mely a »Venite exultemus«-sal kezdődvén, rögtön a laudes-t befejező »Benedictus«-ra és imára tér át. Az ezutáni versnek: »Stetit Angelus« fölvétele ugy látszik, a Rs-ban foglalt s az incensátióra vonatkozó thuribulum szó miatt történt, mire természetesen az angyalok officiumábani imának kellett következnie. Az előttünk fekvő külföldi ritualék e részben, némi egymástóli eltéréssel, a rómait követik, mely hogy erre nézve nálunk is elfogadtassék, több tekintetben igen kivánatos.

[2]) »Quae quidem pompa non carebat mysterio, cum a principio usque ad finem decantatio psalmorum eadem voce triplicique canentium ordine, sicut ille trium puerorum cantus absolveretur.« S. Greg. Nyss. Vita Macrin.

[3]) »Nunc nobis magnus ille Caesarius servatus est, cinis pretiosus, mortuus laudatus, ex hymnis ad hymnos transmissus, ad martyrum saeraria ductus, ... psalmodiis luctum sedantibus.« S. Greg. Naz. Orat. 10.

[4]) »Non ululatus, non planctus, ut inter saeculi homines fieri solet, sed psalmorum linguis diversis examina concrepabant.« S. Hieron. epist. 108. in epitaph. Paulae.

éneklését megtiltja, mert, ugy mond, elegendő, ha a feltámadás reményében elhunyt hivek tetemei istenes énekek kisérete mellett takarittatnak el [1]). — Hitünk ágazata levén, hogy az élő hivek áldozatai, imái s. alamizsnái Isten irgalmából a kimult hiveknek használnak [2]), önként értetik, hogy a temetés mint ma ugy hajdan is, midőn kivántatott, szent miseáldozattal ment végbe. Engesztelő miseáldozat mellett temeté el saját bizonysága szerint sz. Ágoston az ő édes anyját sz. Mónikát [3]), s miként egykoru életiróik tanusiták, ugyanekként temettettek el sz. Ambrus [4]) és sz. Ágoston [5]) püspökök is. — A megholt testének s koporsójának meghintésénél az egyház a szenteltvizet menyei kegyelemharmat gyanánt azon szándékból használja, hogy a mi mint rothadandó, mint nemtelen, s mint törékeny, szóval mint állati test vettetik el a sírkert méhébe, az abból az apostol szerint rothadatlanul, di-

---

[1]) »Qui divina vocatione ex hac vita recedunt, cum psalmis tantummodo et psallentium vocibus debent ad sepulchrum deferri. Nam funebre carmen, quod vulgo defunctis cantari solet, . . . omnino prohibemus. Sufficiat autem, quod in spe resurrectionis christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum.« Conc. Tolet. III. an. 589. can. 22. E szavak a mi búcsuztatóinkra is érthetők, melyek azon kivül, hogy gyakran a botrányig sületlenek, még azért sem helyeselhetők, mert szándékosan azon jajgatások előidézésére intézvék, melyeknek, ha már végkép el nem fojthatók, legalább mérséklésüket kivánja az egyház.

[2]) Quum catholica ecclesia, Spiritu S. edocta ex sacris litteris et antiqua patrum traditione, in sacris conciliis et novissime in hac oecumenica synodo docuerit, purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio juvari etc.« Conc. Trid. Sess. 25. Decr. de Purgat.

[3]) »Quum offerretur pro ea sacrificium pretii nostri, jam juxta sepulcrum posito cadavere, priusquam deponeretur, sicut fieri solet.« S Aug. Confess. L. 9. c. 12.

[4]) »Illucescente die dominico, quum corpus illius peractis sacramentis divinis, de ecclesia levaretur.« Paulin. Vita Ambr.

[5]) »Pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, et sepultus est« Possid. Vit. Aug. c. 31.

csőülten teljes erőben s mint lelki test kelhessen ki [1]). — A tömjénfüstölés azon kivül, hogy a hulla körül s a jelenlevők közt jóillatot terjeszt, képe azon ohajtásnak, hogy valamint a tömjénfüst az ég felé emelkedik, ugy emelkedjenek az elhunyt érdemei s a hiveknek érette mondott imái az Úr szent szine elé, s ott tőle neki irgalmat, bocsánatot s örök nyugalmat nyerjenek. — A halotti kiséret élén kereszt vitetik, a kereszténynek, mig földi vitézkedésének pályája tart, eme dicső s diadalmas lobogója, s reményének még a sírban is záloga, s feltámadásának biztató jele. — A harangszóban, mely a magasból túlvilági reményeink viszhangjaként komolyan zeng felénk, az egyház végtiszteletet mutat elhunyt gyermeke iránt, s a hiveket ennek lelke üdveérti esedezésre intvén, egyszersmind saját életök tünékenységére emlékezteti.

Amint a halotti kiséret a sírkertbe érkezik, a kar eme szavakat énekli: „Vezessenek be téged a paradicsomba az angyalok, és az egykori szegény Lázárral nyerd el az örök életet“ [2]). Ime, mig a magára hagyott ész a sírkertben nem egyebet lát mint oly borzasztó tért, melynek göröngyei alatt az emberek testeit rothadás s enyészet várják: szent hitünk a komoly sírhalmokon túl a paradicsomra mutat, melyben halhatatlansággal párosultan fogyhatlan megelégedés, öröm s boldogság honol! — Ezután a 129-ik „A mélységből hozzád kiáltók, Uram,“ kezdetü zsoltár énekeltetik [3]), melynek végével a

---

[1]) 1. Cor. 15, 42—44.

[2]) Tudtomra ezen antiphona legelőször egy Martène által közlött, alkalmasint 13-ik századbeli, kézirott salzburgi pontificalében jelenik meg imigy szerkesztve: „Chorus Angelorum te suscipiat, et in sinum Abrahae ibi te collocet, ut cum Lazaro condam paupere dones ei aeternam requiem.“

[3]) A „De profundis“ és „Miserere mei Deus“ kezdetü zsoltároknak a temetésnéli éneklése iránt megjegyzi Binterim, Denkw. VI. Bd. S. 412: „Die Kirche, welche die Busspsalmen bei einer Leiche betet, nimmt die Person des Verstorbenen an, der um Nachlass seiner menschlichen Fehler und Verbrechen bittet, und weil der Verstorbene ausser Stand ist, durch Buss-

pap a hivekkel a sír partján a megholtért egy miatyánkat mond, mely alatt a koporsót s a sírgödröt szenteltvizzel meghinti, s miután még egy, már fönnebb említett, az angyalok ótalmáért esdő imát ismételt, áldását keresztvetés közben előbb az eltemetettre, azután pedig valamennyi megholt hivőre e szavakban adja: „Nyugodjék békében!“ majd ismét: „Ennek lelke s minden elhunyt hivek lelkei Isten irgalmából nyugodjanak békében!“ Befejezésül a jelenlevőkkel térdre esvén, a megholtakért a hivek anyanyelvén egy miatyánkat s üdvözletet mond [1]).

Ha megszenteli házainkat az egyház, melyekben buborék gyanánt mulékony életünk rövidségét tekintve, inkább jövevények mint lakosok, inkább vendégek mint tulajdonosok vagyunk: méltó hogy megszentelje ama hajlékunkat is, melynek homályában fogjuk a feltámadás nagy napjaig aludni hosszu álmunkat, s melyről jól mondá a jámbor Jób: „A sír az én házam, és a sötétségben vetem meg ágyamat: a rothadást atyámnak hivom, s anyámnak s nénémnek a férgeket“ [2]).

S vajjon mit ohajtunk abban, hogy a holtak békében nyugodjanak, s hogy az örök világosság fényeskedjék nekik? — A hol-

---

werke die Schulden zu tilgen, thut es die Kirche für ihn. In dem zehnten römischen Ordo wird diese Absicht dadurch klar ausgesprochen, dass gesagt wird: his actis in persona defuncti dicatur.«

[1]) A kezeinknél levő némethoni ritualék szerint a cinteremben az »In paradisum deducant te« után jő a sír megáldása két ima mellett, ezt követi a koporsó sírbatétele e szavak közt: »Sume terra, quod tuum est; sumat Deus, quod suum est, corpus de terra formatum est, spiritus desursum inspiratus est;« továbbá a koporsó megszentelése s füstölése megfelelő imák mellett; ezután a pap a koporsóra ásóval három izben földet gördit mondván: »Memento homo quia pulvis es et in pulverem reverteris;« ezután következik a Benedictus az »Ego sum resurrectio« antiphonával, s a »Fac quaesumus hanc cum« imával, végre pedig az »Anima ejus et animae omnium« áldás; az egészet befejezi a sírkeresztnek a pap általi leszurása,

[2]) Job 17, 13. 14.

taknak kivánt béke s nyugalom által a dicsőült igazak ama háborithatlan boldogságát értjük, melyet e szavakban fest a Bölcs: „Az igazak lelkei az Isten kezében vannak, és nem éri őket a halál gyötrelme; az esztelenek szemeiben ugyan meghalni látszattak, holott ők békében vannak“ [1]). Mivel pedig az üdvözültek állapotáról a Titkoslátásban mondatik: »Ott éj nincs, nem is leend szükségök akár mécsvilágra akár napfényre: mert az Ur Isten megvilágositja őket, és örökkön-örökké országolni fognak“ [2]): az örök világosság fényességében a holtaknak az örök élet és dicsőség boldogságát kivánjuk. — A sírhalomhoz kereszt tüzetik [3]), hogy azon kereszt árnyában nyugodjék a halott, melynek reményében élt, s melynek jele ama nagy napon fel fog az egeken tünni, midőn elhamvadt testeink uj életre ébredvén, Jézus az apostol szavai szerint a mi alázatosságunk testét az ő dicsősége testéhez képest át fogja alakitani [4]). — A sírhalmokat olykor az illető családtagok, rokonok s barátok majd időnként megujitott gyephantokkal, majd, miként ez sz. Jeromos szerint már a hajdani keresztényeknél is szokásban volt [5]), virágokkal diszesitik: mi is egy részről az élőknek elhunyt kedveseik iránti kegyeletét szivrehatóan tanusitja, más részről pedig az emberéletnek a fü és virágéhoz

---

[1]) Sap. 3, 1. 2. 3.

[2]) Apoc. 22, 5.

[3]) Ezen megható tétemény iránt az emlitett ritualék igy rendelkeznek: »Sacerdos lignea cruce sepulchrum signat, dicens: »»Signum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi sit signatum super te, qui in hac † imagine redemit te.«« Et infigens crucem in capite sepulchri dicit: »»Nec permittat introire angelum percutientem in aeternum. Pax tecum.««

[4]) Philipp. 3, 21.

[5]) »Caeteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, purpureosque flores, et dolorem pectoris his officiis consolantur.« S. Hier. epist. 26. ad Pammach.

»Nos tecta fovebimus ossa,
Titulumque et frigida saxa
Violis et fronde frequenti
Liquido spargemus odore.« — S. Prudent. Hymn. in exequ.

hasonló mulékonyságát képezi, s az Úrnak Izaiás prófétához intézett ama komoly szavaira emlékeztet: „Kiáltsd! minden test fű, s annak minden dicsősége mint a mező virága. A fű megaszik, a virág elhervad: de a mi Istenünk igéje mindörökké marad!“ [1]).

Mivel tehát a cinteremek s a bennök foglalt sírhalmok mind az egyház megáldásánál mind pedig rendeltetésöknél fogva tiszteletreméltó s valóságosan szent helyek, önként következik, hogy, ha az egyházi s polgári rendelvények nem parancsolnák is, a keresztény községeknek, különösen pedig a községi elöljáróknak szoros kötelmökben áll, azokat jó karban tartott alkalmas keritès által a pajzán gyermekek rakoncátlansága, a legelő barmok berontása, a sírkeresztek kitörése, szóval minden tiszteletlenség ellen kellően biztositani [2]). Jól rendezett s diszes cinterem az illető község müveltségére s kifejlettebb keresztény érzelmére nézve mindenkinél kedvező véleményt ébreszt, s egyébként is igen méltó, hogy a hivek gyöngédebb gondoskodásának s ápolásának tárgya legyen azon szent tér, mely atyjaik, véreik s barátik csontjait takarja, s egykor az övéiket is takarni fogja. Aranyszáju sz. János Róma szerencséjét s dicsőségét leginkább abban helyezi s csodálja, hogy az apostolok fejedelmei, Péter és Pál e városban haltak meg s nyugosznak, s hogy ekként ugyanazon szekrényből, melyben szent tetemeik ott őriztetnek, fognak egykor feltámadni s dicsőült testökben Krisztus elé röpülni [3]). E

---

[1]) Is. 40, 6—8.

[2]) Ez iránt már az 1240-i vinchesteri zsinat ekként rendelkezett: »Coemeteria, quae corpora continent salvandorum, quorum multa jam purgata stolam suae glorificationis expectant, inhonestum credimus, brutorum animalium sordibus deturpari: propter quod praecipimus, ut honeste claudantur sepe vel muro.«

[3]) »Non ita coelum splendescit, . . . quemadmodum Romanorum urbs duos istos fulgores ubique terrarum emittens. Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus. Considerate, et horrete, quale spectaculum visura sit Roma: Paulum videlicet repente ex theca illa

tekintet temetőink tiszteletesvoltát különösen emeli: mert ezek is egykor színhelyei lcendnek a csodák legnagyobbikának; besüppedt sírhalmaik az angyal félelmes szavára együl-egyig kiadandják halottaikat, s ezek lelkeikkel egyesülten új életre üdülve fognak a kérelhetlen biró itélőszéke előtt megjelenni.

Egyébiránt noha minden katholikus azon joggal bir, hogy az egyház jótéteményeinek élvezete mellett halála után a szokott szertartásokkal és pedig szentelt helyen temettessék el, mindazáltal a keresztény temetéstől az egyházi törvények által meg vannak fosztva a zsidók, pogányok, eretnekek, szakadárok, kiközönitettek, vagyis egyházi átok alá vetettek, az öngyilkosok, hacsak őrültek nem voltak, továbbá a párviadal következtében, a végső penitentiátlanságban, vagy a húsvéti gyónás s áldozás elmulasztása mellett bánat nélkül meghaltak, végre a nyilvános bünösök, és a keresztség nélkül kimult csecsemők [1]).

Emlitenem kell még a nálunk tornak nevezett vendégségeket. Ezek hajdan egy második századi egyházi iró bizonysága szerint a papok, szegények, árvák s özvegyek áhitatos könyörgéssel párosult étetésében álltak, s ekként a felebaráti szeretet műveinek az elhunyt hivek lelki javára célzott gyakorlatai voltak [2]). Szól ezekről sz. Ágoston is, megróva

---

cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri.« s. Chrysost. Hom. 32. in epist. ad Rom.

[1]) Lásd. fönnebb az 53-ik lap.

[2]) »Celebramus diem mortis, pios fideles cum sacerdotibus convocantes, invitantes adhuc egenos et pauperes, pupillos et viduas saturantes, ut fiat festivitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus.« Origen. L. 3. in Job. — »Qui in exequiis mortuorum ad epulum funebre invitati estis, ordine et cum timore Dei epulamini, ut possitis preces pro defunctis adhibere Deo.« Const. Apost. L. 8. c. 50. Ilyenmódek voltak honunkban is azon halotti áhitatos vendéglések, melyekről sz. István, Decr. L. 2. c. 17. e szavakban emlékezik: »agape facere pro redemtione animae suae,« s melyek az illetők halálának évnapjain szokták tartatni: »Ego Benedicta, ugymond a Regestum Varadin. n. 142, uxor Hereeg de genere Borsa... in

egyszersmind az azokkal már akkor is együttjárt visszaélése-ket [1]). Ezek időfolytával mindinkább növekedtek [2]); s noha az egyház nem mulasztá el ellenök kárhoztató szavát emelni, s igyekezett a halotti lakomákat eredeti istenes rendeltetésök kö-rére szoritani [3]): azonban ama visszaélések, fájdalom, ma sem szüntek meg egészen. Részvételjes jó barátok, rokonok s a temetés körül foglalkozott egyének számára ily alkalommal asztalt teriteni, kisem tiltja: de nem lehet eléggé roszalni, mi-dőn oly hajlékban, melynek tagjai talán egy kenyérkereső atyának vagy gondos családanyának vesztét kesergik, az, mi-nek nem kellett volna szerény falatozás mértékén túlmennie, gyakran pazar lakomává, tomboló vigalommá s botrányos dő-

---

Heten constitui dusinicum exequialem, ut singulis annis ad eandem ecclesiam in festo s. Michaelis celebret exequias bienni bove, panibus et quinque idriis cerevisiae.« A dusenikok által (mely név kétség kivül e tót szótól dusa=lélek eréd,) értetnek »a megholt által végrendeletileg vagy még életben vagy örökösei által felszabaditott azon rabszolgák, kik az illetőnek lelki üdveért a kolostorok szabad szolgáiul ajándékoztattak vagy csak általában azon kötelességgel, hogy elholt urok halála évnapján érte tort tartsanak.« Ipolyi Arnold, Magyar Mythologia, Pest 1854. 561. lap. Ezen dusenikokról bővebben szól s több okmányt közöl Szvorényi, Amoenit. Hist. Eccl. Regni Hung. Fascic. 2. §. 9.

[1]) »Novi multos esse, qui luxuriosissime super mortuos bibant, et epulas cadaveribus exhibentes super sepultos se ipsos sepeliant, et voracitates ebrietatesque suas deputent religioni.« S. Aug. L. de Morib. Eccl. c. 34.

[2]) Terjedelmesen előadja azokat Hincmar. Rhem. capitul. 1. n. 14. s ezek közt az ittasság, illetlen tapsolás, kacaj s mesélés érintése után emliti még »turpia joca cum urso vel tornatricibus, larvas daemonum, quas vulgo talamascas dicunt. Talamasca, középkori szó, Ducange szerint, Glossar. med. et infimae Latinit. annyi mint »delusio imaginaria.« Származtatható e két szóból: tala, mely spanyolul pusztitást, és masca, mely olaszul boszorkányt tesz.

[3]) »Convivia funeralia etsi non omnino improbamus, si sobria et moderata fuerint, mallemus tamen pauperes et egenos illis potius interesse cum piis ecclesiae ministris, quam quoscunque alios profanos, quibus venter solet magis esse curae, quam defuncti spiritus.« Conc. Warmien. an. 1610. in fine.

zsölléssé fajul. A halál sz. Ambrus mondása szerint a gyönyörrel egybe nem fér [1]), s disztelenebb dolgot alig képzelhetni, mint midőn a halottas háznál a temetés gyászünnepélyét a lakomázás vidám élvezete, a siralmat a tobzódás zaja váltja fel.

Mindaz, miről eddig szóltam, a felnőttek temetését illeti, melytől a kisdedeké különbözik. Mivel t. i. a keresztelt kisdedek, ha mielőtt vétkezhettek volna, meghalnak, a keresztségben nyert kegyelem s ártatlanságuknál fogva kétségtelenül Isten szent szine elé jutnak, Jézus eme szavai szerint: „A kisdedeké a menyek országa“ [2]), „ha nem fogtok lenni mint a kisdedek, nem mehettek be a menyek országába“ [3]): nekik örök boldogságuk birtokában a hivek imáira szükségük nincs. Azért az egyház valamint a felnőttek temetésénél azon anyai érzésből, mely sír a siránkozóval, örvend az örvendezővel, hiveinek fájdalmában osztozván, gyászszinü ruhát ölt magára s az elhunytak örök nyugalmaért könyörög: ugy a kisdedek koporsójánál, minthogy örök üdvöket bizonyosnak hiszi, az öröm s ártatlanság fehér szinébe öltözik, s a helyett, hogy miattok aggódnék vagy búsongna, Istennek hálát mond, s csak az élőkért könyörög [4]).

S e szellemben rendezvék az ily temetés szertartásai is. Ugyanis a „Sit nomen Domini benedictum,“ azaz „Áldott legyen az Úr neve most és mindörökké!“ antiphona előbocsátása után a 112-ik dicsőitő zsoltár énekeltetik, s az

---

[1]) »Quid cum funeribus voluptati?« S. Ambr. L. 3. de Virgin.

[2]) Matth. 19, 14.

[3]) Matth. 18, 3.

[4]) Nur ein Unterschied drückt dem ganzen Ritus der Exequien einen anderen Charakter auf, der zwischen Kindern und Erwachsenen. Jenen ist der Tod ein schneller Übergang zum Himmel, weil sie rein und unbefleckt abschieden, darum athmet die ganze Liturgie Freude; diesen ist er zunächst Fortsetzung und Schluss einer schmerzlichen Läuterung, darum ist der Grundton Klage und Trauer.« Dr. Propst, Exequien, III. Abth. §. 41.

egyház ebben is s amabban is magasztalja az Urat, hogy kisded teremtményét még mielőtt az irás mondása szerint értelmét a gonoszság megváltoztatta vagy lelkét a csalárdság elcsábithatta volna [1]), e viszontagság- s nyomorteljes életből kiszólitván, menyei boldog országába helyezé. Ugyanez célja az ezt követő miatyánknak s könyörgésnek is, mely utóbbiban kéretik az Isten, hogy valamint a keresztkútban ujraszületett kisdedeket holtuk után minden érdemök nélkül legottan üdvözíti, ugy a Boldogságos Szűznek s dicsőült szenteinek pártfogása által nekünk is engedje: miszerint tiszta lélekkel szolgáljunk itt neki, egykor pedig paradicsomában az üdvözült kisdedekkel egyesülhessünk. A temetőbe menet alatt is dicsőítő zsoltárok énekeltetnek, oda érkezvén pedig egy miatyánk s Üdvözitőnk szavaiból kölcsönzött ama vers után: „Engedjétek a kisdedeket hozzám jőni, mert ilyeneké a menyek országa," a pap egy a fönnebbivel egyértelmü imát mond, könyörögvén Istennek, hogy miként végetlen irgalmából a koporsóban fekvő kisdedet menyei országába kihítta, ugy saját szentséges halálának érdemei s szenteinek esedezésénél fogva nekünk is engedje, miszerint ugyanazon országában választottival együtt örvendhessünk [2]). Ezt befejézésül a hiveknek a kimultakért közös könyörgése követi, mert noha a már végcéljokat ért s örök boldogságukat élvező kisdedek könyörgéseinket nélkülözhetik, de a sírkert, melyben állunk, komolyan int, miszerint szeretettel emlékezzünk meg mindazokról kik a tisztitóhely szenvedései közt könyörgéseink segélyére számot tartanak. „Szent és üdvös gondolat, ugy mond az irás, a halottakért imádkozni, hogy büneiktől feloldoztassanak" [3]).

Ime, AA! mily jelentékeny, mily épületes mindaz, mit temetéseinknél hallunk s szemlélünk! Az egyház ha valahol, ugy

---

[1]) Sap. 4, 11.

[2]) A gyermekek temetésére nézve honi ritualéink a rómaival tökéletesen megegyeznek.

[3]) 2. Macch. 12, 46.

valóban ezeknél anyai szeretetének teljes nagyságában tündöklik. Valamint rendeltetése szerint hiveit oktatásinak, vigasztalásinak s kegyszereinek jótéteményeiben egyaránt részesiti, ugy miután a halál kiegyenlité köztük mindama különbséget, melyet a születés, rang, vagyon s müveltség felállitott, ő az urat és a koldust, a fejedelmet és a pórt ugyanazon imákkal s ugyanazon szent reményben adja vissza a földnek, melyből vétettek, s midőn ő elhunyt hiveinek romlandó hüvelyét a sirba, lelkét pedig az öröklétbe kiséri, ugy látszik, mintha homlokáról a halál sötét nyomára a halhatatlanság fénye sugárzanék [1]). Habár tehát menthetők is ama könyek, melyekkel elhunyt kedveseink emlékezetének adózunk [2]): azonban méltán roszalák

---

[1]) Közöljük, mit ez iránt az általunk gyakran idézett Chateaubriand mond, Génie du Christianisme, T. 2. L. 3. ch. 12. »A régieknél a szegény s a rabszolga hullája többnyire semmi végtiszteletben nem részesült: nálunk az oltár szolgája csakugy viraszt a földmüvelő koporsójánál, mint az uralkodók gyászravatalánál. A koldus, ki ajtaink előtt váncorogva, undorunk s megvetésünk tárgya volt, alig hörgé ki lelkét, és a religió kényszerit előtte mint valami magasb s szent lény előtt meghajolni s tisztelni benne a Jézus vérével megváltott hitsorsosunkat, ki alacson nyomorult állapotából épen most lépett a menyei trónok egyikére. Igy egyenlit ki minden földi különbséget a halálban a keresztény nagyszerü nevezet, s a leghatalmasb fejdelem büszkesége sem nyerhet a religiótól más imát, mint a melyet ez a legutólsó napszámosnak nyujt. S mily bámulandók ezen imák! Majd a fájdalom majd a remény kiáltozásai ezek, s bennök a halál sir, örvend, reszket, neki bátorodik, nyög és esdeklik.«

[2]) Igen jeles, mit sz. Ágoston serm. 172. de verb. Apost. az ő holtaikat siratóknak mind mentségére mind vigasztalására felhoz: »Necesse est ut tristes simus, quando nos moriendo deserunt, quos amamus: quia etsi novimus eos non in aeternum relinquere nos mansuros, sed aliquantum praecedere secuturos, tamen mors ipsa, quam natura refugit, cum occupat dilectum, contristat in nobis ipsius dilectionis affectum. Ideo non hoc monuit Apostolus, ut non contristemur, sed, non sicut caeteri, qui spem non habent. Contristamur ergo nos in nostrorum mortibus necessitate amittendi, sed cum spe recipiendi; inde agimur, hinc consolamur: inde infirmitas afficit, hinc fides reficit; inde dolet humana conditio, hinc sanat divina promissio.

már a hajdankorban a szent atyák [1]), midőn e részben a keresztény mértéken túlcsapva, ugy siratjuk az apostol szavai szerint halottainkat, „mint a kiknek reményök nincs“ [2]). Igenis van nekünk kereszténveknek reményünk, s ez a mi halhatatlanságunk s egykori feltámadásunk boldogitó reménye! E remény lebegi körül kedveseink koporsóját s sírhalmát; e remény vigasztaljon minket haláluk fölött. Ha kisded volt az elhunyt, vigasztalja a bánkodó szülőket a gondolat, hogy magzatukban Isten is azt szerette, mit ők, s csak azt vevé vissza, mi az övé; hogy miután az irás szerint itt a földön reánk nézve kelepce gyanánt szolgál minden teremtmény [3]), kora kimulta által kikerülte mindazon kisérteteket, melyek itt erkölcsét s üdvözségét veszélyeztették volna; hogy sz. Jeromos szerint mindegy, ha nehány, vagy ezer évig tartott az élet, miután a lefolyt idő egyaránt visszahozhatlanul eltünt azon különbséggel, hogy az öregebb innen sulyosb bünnyalábbal távozik [4]); végre hogy ő már a dicsőült szentek egyike levén, ezeknek örökké boldog körében szülőiért szüntelen könyörög. Ha pedig minket atyánk vagy anyánk, rokonunk vagy barátunk halála szomorit, vigasztaljon az Úr végetlen irgalmában vetett azon szent remény, hogy lelkök üdveért hozzá intézendő imáink meghallgatásra találandnak, s hogy az elvá-

---

[1]) „Tristitiam non tollo, sed tristitiae vehementiam tollo: nam moerere naturale est, sed supra modum moerere insani. Lacrimare, sed ut Dominus tuus Lazarum luxit, qui nobis regulam modumque ac fines doloris constituit.“ S. Chrysost. Hom. 29, de dormient.

[2]) 1. Thess. 4, 12.

[3]) Sap. 14, 11.

[4]) „Inter eum, qui decem vixit annos, et illum, qui mille, postquam idem vitae finis advenerit et irrecusabilis mortis necessitas, transactum omne tantundem est: nisi quod senex magis onustus peccatorum fasce proficiscitur.“ S. Hier. epist. 60. ad Diodor. Már a görög költő Menander mondá ap. Plutarch. Moral. p. 119: ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος, mit szóról szóra igy fejez ki Plautus. Bacch. 47: „quem dî diligunt, adolescens moritur.“

lás ideje csak egy percig, de az egykori viszonlátás öröme mindörökké fog tartani. Azért hogy az egyház a temetési ünnepélyeknél mind az élők mind a holtakra nézve célját érje, midőn azokon megjelenünk, a koporsó szemlélésében saját életünk rövidségéről, halálunk bizonyosvoltáról s az ezt követő ítélet szigoruságáról elmélkedjünk, s mivel sz. Ágoston szerint nem halhat meg gonoszul, a ki jól élt, s alig hal meg jól, a ki gonoszul élt [1]), nagy Gergely pápa szerint pedig a tökéletes élet a halál szünetlen emlékezetében áll [2]): tökéljük el szilárdul magunkat, hogy, kik oly igen törekszünk, hogy kissé tovább éljünk, ezentúl törekedni fogunk, hogy örökké éljünk [3]), vagyis, hogy istenes életünkkel fogjuk boldog hálalunkat biztositani; egyszersmind miután a halottak temetése egyike a testi irgalmasság műveinek, szükséges, hogy a temetéseni jelenlétünkhez a megholt atyánkfiai lelkeérti buzgó könyörgésünk legyen kapcsolva. Ez saját érdekünkben is fekszik: mert ha mi kimult atyánkfiaiért esedezünk, ezt az élők egykor ha majd a sírba szállottunk, irányunkban is teljesitendik, a megholtak pedig ha majd Isten szine előtt állandnak, szeretetünk s buzgalmunk ebbeli tanuságát kölcsönös imáikkal fogják viszonozni. Ismétlem az irás fenidézett komoly szavait: »Szent és üdvös gondolat a holtakért imádkozni, hogy büneiktől feloldoztassanak.“ Amen.

---

[1]) »Non potest male mori, qui bene vixerit: et vix bene moritur, qui male vixit.« S. Aug. de Discipl. christ. c. 12.

[2]) »Perfecta vita est mortis imitatio, quam cum justi sollicite peragunt, culparum laqueos evadunt.« S. Greg. M. L. 13. Moral. can. 29.

[3]) »Qui tanta agis, ut paulo serius moriaris, age aliquid, ut nunquam moriaris.« S. Aug. serm. 302. in solemn. S. Laurent.

Tárgymutató. *)

»A mi urunk Jézus Krisztus által« II. 143
Absolutio, lásd Feloldozás.
Actio ..... II. 181 [3])
»Ad regias agni dapes« hymnus II. 54 [1])
Ádvent ..... I. 1
Ádventi böjt ..... I. 3
Agenda, l. Mise nevezetei.
»Agnus Dei« ..... II. 224
sz. Ágoston megtérése ... III. 412
» » jellemrajza III. 413 [1])
Ajtárság, l. Ostiariatus.
Akoluth ..... II. 350
Alattomosság, l. Házasságbontó akadályok.
Alba ..... II. 89
Áldás, l. Miseáldás.
Aldiákonság ..... II. 359
Áldozár kötelmei ..... II. 371
Áldozárok, mint püspöki tanács, II. 381 [1]), III. 327, 377 [1]), 385 [1])
Áldozárok születésnapja .. III. 367
Áldozárszentelés ..... II. 370
Áldozárszenteléskori olajkenés II. 377
Áldozás, l. Communio.
» hajdani s mai modora II. 240
» két s egy szin alatt II. 243
Áldozati bor ..... II. 247
» kenyér alakja s nagysága II. 247
» kovászos s kovásztalan kenyér ..... II. 245
Áldozócsütörtök ..... I. 229
Alesperes, l. Esperes.
»Álla a keserves anya«, l. Stabat Mater.
»Alleluja« ..... I. 188, 189, II. 148
»Alma Redemtoris« antiphona I. 7 [1])
sz. Ambrus s Ágoston éneke, l. »Te Deum.«
»Amen« ..... II. 143
Ámpolnák ..... II. 108
Angyali mise ..... I. 6
» üdvözlet ..... I. 127, 327
Anniversarium ..... III. 114
Antiphona ..... II. 134 [1]) [3])
Antiphonarium, l. Missale.
Anyági tárgyak megáldása I. 76
Apostoli hitvallás, l. Hitvallások.
Apostolicum, l. Missale.
Apostolok (valamennyinek) emlékezete ..... I. 41, 278
Apostol-vigélyi böjtök .... I. 3
Aprószentek ..... I. 50
Aquamanile ..... II. 108

*) A római szám kötetet, az arab lapot, a zárjel alatti pedig jegyzetet, végre a †) az első kötetnek csak 2-ik kiadásában előforduló tárgyat jelent.

Aranymenyegző ..... III. 154
Aranymise, l. Secunditia.
Arcani disciplina ..... II. 61
Archidiaconalia ..... III. 361
Archidiaconus .. III 319 [1]), 329, 330
Archipresbyter . III. 319 [1]), 330, 331
Arundo, l. Nagyszombati hármas gyertya.
»Asperges« ..... III. 109
Asser ad pacem ..... II. 226 [1])
Audientes, l. Nyilvános vezeklés fokozatai.
»Ave Regina coelorum« antiphona I. 92 [1])
sz. Balázs áldása ..... I. 94
Baptismales ecclesiae .. III. 351 [2])
Baptisterium II. 8, 363, III. 350 [1])
Barkaszentelés s körmenete I. 138
Békecsók ..... II 225
Békeérti hálaáhitatosság .. III. 199
»Benedicamus Domino« .. II. 233
Bérmálandó kora . II. 73, III. 311
Bérmálás ..... II. 66
» alakja ..... II. 77
Bérmálás kiszolgálásának hirdetése III. 307
» » ideje II. 73
» kiszolgálója II. 68, III. 308
» létszere ..... II. 71
» szüksége ..... III. 309
Bérmálási arcütés ..... II. 79
» kegyajándokok megujitása ..... I. 250
» kéztét ..... II. 71, 76
» krizmakenés II. 71, 77
Bérmanév ..... II. 75, III. 313
Bérmatyák s anyák II. 74, III. 312
Beteg püspökérti könyörgés III. 324
Betegérti könyörgés ..... III. 166
Binatio ..... I. 36
Birét ..... II. 96
Boldogasszony fogantatása I. 10
» fölvétele (Nagy Boldogasszony) I. 289
» havi ..... I. 285
» hétfájdalmu I. 321
Boldogasszony hirdetése (gyümölcsoltó) ..... I. 122
» látogatása (sarlós) I. 280
» (Mária) névnapja I. 318
» olvasós ... I. 326
» születése (kisasszony) .... I. 314
» tisztulása (gyertyaszentelő) .. I. 86
†) Boldogságos Szűz szombati solosmája ..... I. 362 [1])
Borszentelés ..... I. 48
Bő termés nyeréséérti áhitatosság III. 173
Bő termésérti hálaáhitatosság III. 178
Bőjt alóli fölmentvény I. 107, 108 [1])
Búcsu ..... III. 132, 137
» negyvenedi ..... III. 132 [1])
Búcsuztató ..... III. 447 [1])
Bursa ..... II. 106
Búzaszentelés, l. sz. Márk körmenete.
Bűntett, l. Házasságbontó akadályok.
Calendae ..... III. 377 [2])
Canon, l. Misecanon.
Canones apostolici ..... II. 11
Cappa ..... II. 98
Casula ..... II. 94
» fölemelése ..... II. 95
Catacumbák II. 119 [5]), III. 2 [2]), 45
Cathedraticum, l. Egyházi jogok.
Charitativum subsidium, l. Egyházi jogok.
Chorepiscopus ... ... III. 319 [1])
Christianus ..... III. 403
Ciborium ..... II. 109
Circulus annorum ..... II. 363
Collecta ... II. 126 [2]), 141 [1]), 142 [1])
Collobium ..... II. 99
Comes ..... II. 362 [2])
Communio ... II. 126 [2]), 228, 230
Concilia mixta ..... III. 384 [1])

Concilium plenarium ... III. 394 [1])
» universale anniversarium III. 394 [1])
Conclave ..... III. 239
Confessorok (éneklők) .. I. 166 [1])
Confiteor ..... II. 128 [3]), 131, 255
Consistentes, l. Nyilvános vezeklés fokozatai.
Constitutiones Apostolorum II. 10 [4])
Corporale ..... II. 106
Cotta .. .. II. 97 [2])
Credo ..... II. 158
Csecsemők, l. Infantes.
» áldozása ..... II. 43
Dalmatica ..... II. 98, III. 282
Decanus ..... III. 332
»Deo gratias« ..... II. 147
Defunctorum officium .. III. 442 [2])
Derüérti áhitatosság ..... III. 170
Diákon kötelmei ..... II. 366
Diakonissa ..... II. 39 [1])
Diakonszentelés ..... II. 364
»Dicsérd Sion Mégváltódat« l. Lauda Sion.
»Dicsértessék a Jézus Krisztus« I. 86
Dicsőség az Atyának, Fiunak, és a Sz.-Léleknek, l. »Gloria Patri et Filio etc.
»Dies irae« ének I. 342, II. 149 [3])
Diptycha, élőké ..... II. 186
» holtaké ..... II. 209
Diszpalást, l. Pluviale
Dolma, l. Dalmatica.
»Dolores inferni« ..... III. 445 [1])
Dominicum, l. Mise nevezetei.
»Dominus vobiscum« ..... II. 138
Dusenikok s Dusinicum .. III. 453
Egiptomi csapások ..... I. 198 [1])
Egyházi év kezdete ..... I. 7
» jogok ..... III. 360
» jövedelmek felosztása II. 161 [3])
» (kerületi) gyülés III. 376, 380
» kisebb rendek .... II. 325
» nagyobb rendek .. II. 353
Egyházi ruhák ..... II. 87
» » színei .... II. 100
» temetés megtagadása, l. Temetés.
» tilalom, l. Házassággátló akadályok.
Egyháziak lelki gyakorlata III. 397
» ruházata ..... II. 86
Egyházirend fokozatai .... II. 328
» mint házassági akadály, l. Házasságbontó akadályok.
Együttállók, l. Nyilvános vezeklés fokozatai.
Electi ..... I. 186
Eljegyzés ..... II. 392
» mint házassági akadály, l. Házassággátló akadályok.
Elkendőzés ..... II. 422
Előszenteltek miséje, l. Missa praesanctificatorum.
Első mise, l. Primitia.
Energumenek ..... II. 347
Epheta ..... II. 36
Epistolarium, l. Missale.
Eretnekség, l. Fentartott esetek.
Erőszak, l. Házasságbontó akadályok.
Érseki palást, l. Pallium.
Eskér, l. Exorcista.
Esketés helye s ideje .... II. 399
» szertartásai .. II. 387, 400
Esőérti áhitatosság ..... III. 170
Esperes ..... III. 329
» hatásköre s jogai III. 332
Esperesi látogatás, l. Látogatás.
Északamerikai kathol. egyház állapota ..... III. 220 [1])
»Et cum spiritu tuo,« l. »Dominus vobiscum.«
Étkek húsvéti szentelése. I. 205
Eucharistia ..... II. 231
Év végnapjáni áhitatosság. I. 54
Evangeliarium, l. Missale.
Evangelium olvasása II. 142, 237

Evangelium tisztelete,.. II. 152 [1])
Evangeliumrai esktétel.. II. 362 [2])
Évnapi gyászmise, l. Anniversarium.
Excommunicatio ..... II. 281
Exorcismus ..... II. 31
Exorcista ..... II. 347
„Exultet jam angelica turba“ ének I. 179, II. 54 [1])
Farsangi végnapok..... I. 111
Fehérvasárnap ..... I. 213, II. 22
Fejedelem betegsége..... III. 268
» halála ..... III. 254
» házassága ..... III. 264
» névnapja ..... III. 260
» születésnapja .. III. 258
» trónralépte.... III. 256
» trónraléptének évnapja III. 262
Fejedelemnő halála ..... III. 266
Feketevasárnap..... I. 130
Felnőttek keresztsége, l. Keresztség.
Feloldozás..... II. 280
Feltámadási körmenet.... I. 191
Fentartott esetek ..... II. 288
» » eretnekség II. 292
» » gyermekelüzés II. 296
» » gyilkosság II. 299
» » gyútogatás II. 297
» » nőrablás . II. 294
» » pénz- suly- s mértékhamisitás II. 301
» » szülőütés II. 301
» » templomfeltörés II. 298
» » vértörés . II. 295
Fidejussores, l. Keresztszülők.
Fiuitás, l. Házasságbontó akadályok.
„Flectamus genua“ I. 166 [2]), 167, II. 140
Flentes, l. Nyilvános vezeklés fokozatai.
Fossarius ..... II. 351 [1]), III. 442
Födiákon, l. Archidiaconus.
Főesperes, l. Archipresbyter.
Főesperesi székek..... III. 334 [2])
Fölmentvényi dijak ..... II. 450
Föltétel, l. Házasságbontó akadályok.
†) Francforradalmi naptár I. 368
Füstölő..... II. 111
Genuflectentes, l. Nyilvános vezeklés fokozatai.
„Gloria in excelsis Deo“.. II. 136
„Gloria laus et honor“ ének I. 141
„Gloria Patri, et Filio et Spiritui Sancto“ ..... II. 130
Görög egyház állapota.. III. 423 [2])
Görögök egyesitésének kisérletei III. 424
Görögök jellemrajza... III. 424 [2])
Graduale..... II. 148, 362 [2])
Gyakorlat lelki, l. Egyháziak.
Gyermekágyas nő avatása III. 161
Gyermekelüzés, l. Fentartott esetek.
Gyertyák, l. Oltárgyertyák.
Gyertyász, l. Akoluth.
Gyertyaszentelés s körmenete l. 90.
Gyertyaszentelő Boldogasszony, l. Boldogasszony tisztulása.
Gyilkosság, l. Fentartott esetek.
Gyónás..... II. 278
» helye..... II. 277
Gyónszék..... III. 37
Győzelemérti hálaáhitatosság III. 198
Győzelmes Boldogasszony.. I. 329
Gyútogatás, l. Fentartott esetek.
Gyümölcsoltó Boldogasszony, l. Boldogasszony hirdetése.
Gyürü, l. Püspöki diszszerek.
Gyürüszentelés..... II. 401
Gyürüváltás..... II. 402, 422
Háboru szerencsés folyamaérti áhitatosság ..... III. 198
Hajnali mise, l. Rorate.
Halászgyürü ..... III. 244
Haldoklók pápai áldása... II. 321
Hallgatók, l. Katechumenek, s Nyilvános vezeklés fokozatai.
Halottak napja ..... I. 340
» siratása ..... III. 456

Halottakérti mise (l. Anniversarium-ot is) ..... III. 447
Halotti beszédek ..... III. 443 [1])
» solosma, l. Defunctorum officium.
» tor, l. Tor.
Hamvazószerda ..... I. 113
»Hanc igitur« miseima ... II. 190
Harangkeresztelés ..... III. 76
Harangozó ..... II. 351
Harangszentelés ..... III. 72
Három király napja ..... I. 67
» » neve ..... I. 68
sz. Háromság vasárnapja. I. 256
Havi Boldogasszony, l. Boldogasszony.
Házasság ..... II. 387
» akadályai ..... II. 416
» államtörvényi tilalmai II. 425
» felbonthatlansága, l. Házasságbontó akadályok: kötelék.
» kiskoruaké ..... II. 426
» kiszolgálói .... II. 391 [5])
» lényeges ünnepélyei II. 396, 416
» második ..... II. 402
» ötvenéves, l. Aranymenyegző.
» szertartásai, l. Esketés.
» vegyes ..... II. 438
Házasságbontó akadályok . II. 427
» » alattomosság II. 446
» » büntett ... II. 436
» » egyházirend II. 444
» » erőszak ... II. 442
» » fiuitás, l. törvényi rokonság.
» » föltétel ... II. 428
» » korhiány II. 449 [1])
» » kötelék ... II. 444
» » lelki rokonság II. 433
» » nőrablás .. II. 448
» » nősztehetlenség II. 447
Házasságb. akadál. nyilvános tisztesség ... II. 435
» » rokonság . II. 430
» » sógorság . II. 434
» » szinte-sógorság, l. nyilvános tisztesség.
» » tévedés ... II. 427
» » törvényi rokonság II. 432
» » ünnepélyes fogadalom ..... II. 429
» » valláskülönbség II. 438
» » vérség, l. rokonság.
Házassággátló akadályok .. II. 419
» » egyházi tilalom II. 421
» » eljegyzés II. 422
» » szentelt idő II. 398, 419
» » szüzességi fogadalom ... II. 424
» » tiltott vagy zárt idő, l. szentelt idő.
Házassági akadályokbani fölmentvény ..... II. 449
» áldás ..... II. 402, 410
» esk ..... II. 409
» gyürük áldása, l. Gyürüszentelés.
» hirdetések II. 393 III. 150
» kézadás ..... II. 406
Házasságtörés, l. Házasságbontó akadályok: büntett.
Házasságtörők egybekelése II. 426
Házasulandók lelkésze .... II. 396
» oktatása ... II. 397
Házi keresztelés, l. Keresztelés.
Házszentelés (vizkeresztkor) I. 71, 72
Helynök, káptalani ..... III. 327
» püspöki ..... III. 318
Hétfájdalmu Boldogasszony, l. Boldogasszony.
Hit önkényesvolta ..... III. 433

Hitvallás, megtérteké, l. Megtértek.
» mondása . II 53, 59, 158
Hitvallások II. 35 [5]), 159, III. 359 [3])
Hitvesgyilkolás, l. Házasságbontó akadályok: bűntett.
Hivek miséje ..... II. 154, 158
Humerale ..... II. 89
»Humiliate capita vestra Deo« I. 117
Hunyadi János nándorfehérvári győzelmének ünneplése .. I. 319 [3])
Húsvét hajdankori hirdetése I. 68, 203
» ünneplése idejének kérdése I. 199 [1]), 202
» vigélye a hajdankorban I. 175
Húsvéthéttő, s húsvétoktáva I. 209
Húsvéti gyertya szentelése I. 179
» gyónás s áldozás . III. 121
» idő ..... I. 214
Húsvétvasárnap ..... I. 198
Hymnusok éneklésének eredete II. 131 [1])
Improperiumok ..... I. 171
Infantes ..... I. 209 [2]), II. 59 [1])
Infula, l. Püspöki diszszerek: püspöksüveg.
Installatio ..... III. 356 [3]), 364 [3])
Institutio ..... III. 356
Instrumentum pacis .... II. 226 [1])
Interdictum .. .. II. 282
Introitus ..... II. 134
Investitura (l. Institutió-t is) III. 364 [3])
Irregularitas ..... II. 335
sz. István első vértanu ... I. 39
» király ..... I. 296
»Ite missa est« ..... II. 233
sz. János áldása ... I. 48, II. 409
» apostol s evangelista I. 44
Jegyesekérti mise, l. Missa pro sponso et sponsa.
Jegyváltás ..... II. 422
Jézus nevébeni keresztség II. 68 [2])
» nevének ünnepe ... I. 81
» szentirási nevei .... I. 81 [1])
Jézus szenvedésének éve, halálának ideje ..... I. 170 [1])
» születésének éve .. I. 30 [1])
» » octávája, lásd Ujesztendő.
»Jöj el alkotó Sz.-Lélek Isten«, l. »Veni Creator.«
» Sz.-Lélek Isten«, l. »Veni Sancte Spiritus.«
»Jube Domne benedicere« II. 150 [1])
Jubileum ..... III. 134
» »ad instar« .. III. 140 [3])
» rendkivüli ..... III. 140
» » római ..... III. 139
Jubileumi búcsu nyerésének föltételei .. .. III. 144
Jura cathedralia, ecclesiastica, l. Egyházi jogok.
Kántorbőjt ... I. 18, 120, 253, 331
Káptalani helynök, l. Helynök.
Karácson ..... I. 27
» bőjtje ..... I. 33
» octávája (l. Ujesztendőt is) I. 34
» vigélye ..... I. 32
Karácsoni három mise ... I. 35
Karék, vagy karony, l. Manipulus.
Karing ..... II. 97
Karthágói IV-ik zsinat .. II. 52 [1])
Katechisták ..... II. 52
Katechumenek ..... I. 186, II. 49
» miséje II. 51, 126, 158
Katholikus ..... III. 402
» római ..... III. 407
Kehely ..... II. 104
» öblitése ..... II. 229 [3])
Kehelytakaró ..... II. 108
Kenyértörés .... II. 218
Képek ..... II. 118, III. 94
Képostrom ..... III. 96
Képszentelés ..... III. 92
Képtisztelet ..... III. 95
Kereszt II. 116, III. 50 [1]), 83, 286
» feltalálása ..... III. 89
» imádása s tisztelete I. 168, III. 91

Keresztelde, l. Baptisterium.
Keresztelendők vizsgálata, l. Scrutinium.
Keresztelés, házi ..... II. 9
Keresztelő egyház ..... II. 351
Kereszteltek áldozása .... II. 43
Keresztény, l. Christianus.
Keresztények gúnynevei a pogányok s zsidóknál ..... III. 405
Keresztes háboruk ..... III. 229
Keresztjáró napok ..... I. 225
Keresztjel s keresztvetés II. 29, 77, III. 85
Keresztkút ..... II. 8, III. 37
» szentelése I. 182, 243, II. 10
Keresztnév ..... II 23
Keresztség alakja..... II. 13, 37
» felnőtteké .... II. 46
» hajdani s mai modora I. 185 *)
» helye ..... II. 7
» kisdedeké .... II. 19
» kiszolgálásának ideje I. 182, 186, 243, II. 5, 54
» kiszolgálója .. II. 12
» létszere..... II. 9
» nemei..... II. 14
Keresztséget illető előismeretek II. 1
Keresztségi ellenmondások II. 24
» exorcismus... II. 31
» fehér öltöny II. 41, 60
» fejmáltás .... II. 38
» fejöntés ..... II. 38
» fogadalom megujitása I. 210
» gyertyaszál II. 42, 60
» háromszori bemártás II. 4, 37, 39
» kéztét ..... II. 31
» kieskvés, l. Keresztségi exorcismus.
» kikérdezés . II. 27, 36
» lehelés..... II. 28, 56
» olajkenés II. 10, 37, 40
» sókóstoltatás II. 30, 57
» téj- s ezkóstoltat. II. 44
Keresztszentelés..... III. 93
Keresztszülők ..... II. 14
Keresztvetés, l. Keresztjel.
Keresztviz ..... II. 10
Kérők, l. Katechumenek.
Kerületi gyülés, l. Egyházi gyülés.
Kézfogás..... 422
Kiközönités, l. Excommunicatio.
»Királyi zászlók lobognak«, ének I. 131
Kisasszony ünnepe, l. Boldogasszony születése.
Kisdedek keresztsége, l. Keresztség.
Kiskoruak házassága, l. Házasság.
Koporsóbatétel ..... III. 442
Kórházszentelés ..... III. 62
Korhiány, l. Házasságbontó akadályok.
Körmenetek..... I. 216
Környeset, l. Tonsura.
Kötelék, l. Házasságbontó akadályok.
Közgyónás, l. Confiteor.
Közoktatás..... II. 152
Krizma ..... II. 72
Küldérek, l. Missionárok.
»Kyrie eleison«..... II. 135
Lábmosás (nagycsütörtöki) I. 159
Lámpák ..... III. 41
Laodiceai zsinat tartásának ideje III. 307 *)
Lapis portatilis..... II. 114 *)
Latin nyelv ..... II. 144
Látogatás, esperesi ..... III. 333
» püspöki l. Püspök.
»Lauda Sion Salvatorem« hymnus I. 266, II. 149 *)
Lecke ..... II. 144
Lectiearius..... III. 442
Lectionarium, l. Apostolicum.
Lectoratus..... II. 346
Lelki áldozás ..... II. 282
» gyakorlatok, l. Egyháziak gyakorlata.
» rokonság, l. Házasságbontó akadályok.

Leopoldina társulat . . . . . III. 211
»Levate« . . . I. 166 [3]), 167, II. 140
Liber poenitentialis . . . . . II. 363
Litania septiformis . . . . . I. 219 [6])
» terna . . . . . I. 187 [2])
Litania major, et minores I. 220 [1])
Lobogószentelés . . . . . III. 99
Loretói letenye . . . . . I. 294 [8])
Magyarország kereszténység védfala III. 411 [2])
» védasszonya I. 294
Manipulus . . . . . II. 91, 95
Marhadög idejekori áhitatosság III. 190
Mária hét fájdalma . . . . . I. 324
» névnapja, l. Boldogasszony névnapja.
sz. Márk körmenete . . . . . I. 216
Mártirok születésnapja I. 39. III. 315
» tisztelete . . . . . II. 188
» (valamennyinek) emlékezete . . . . . I. 40, 258
Martyrologium . . . . . II. 188 [6])
Második házasság, l. Házasság.
Mediana vasárnap és hét I. 21, 132 [2])
Megholtakra alkalmazható búcsuk » III. 132
Megtérés, protestansé . . . III. 409
» szakadáré . . . . III. 420
» zsidóé . . . . . III. 429
Megtérési tanuk . . . . . III. 415
Megtért felolddzása . . . . III. 414 [2])
» hittétele . . . . . III. 416
Megtértek hitvallása . . . . . III. 417
Megváltónk sírjának tisztelete I. 172
Megyei zsinat, l. Zsinat.
Mellkereszt, l. Püspöki díszszerek.
»Mementó«, élőkért . . . . . II. 186
» » holtakért . . . . II. 207
Menyasszony avatása . . . . . III. 158
Menyasszonyi koszoru . . . II. 409
»Menynek királyné asszonya«, l. Regina coeli.
»Menyországnak királynéja,« l. Ave Regina coelorum.
»Menyországnak királynéja, irgalmasságnak sz. anyja«, l. Salve regina.
Mézkóstoltatás. l. Keresztség.
»Miatyánk« . . . . . II. 35, 57, 213
Mindenszentek letenyéje I. 187, 221
Mindszent s vigélyi bőjtje I. 334
Mirigy idejekori áhitatosság III. 181
» megszünteérti hálaáhitatosság . . . . . III. 187
Mise, Agnus Dei-től végig II. 221
» Credó-tól a Praefatió-ig II. 156
» Introitus-tól a Credó-ig II. 123
» Praefatió-tól az Úrfelmutatásig . . . . . II. 176
» Úrfelmutatástól az Agnus Dei-ig . . . . . II. 201
» háromféle gyümölcse III. 114
» nevezetei . . . . . II. 126
Miseajándékok II. 160, 245, III. 112
Miseáldás . . . . . II. 217 [2]), 235
Misébeni görög s zsidó szavak II. 136
» kézmosás . . . II. 163, 171
Misebornak vizzeli vegyitése II. 167
Misecanon . . . . . II. 181
Misedij . . . . . II. 162, III. 111
Miseing, l. Alba.
Miseismétlés, l. Binatio.
Misekönyörgés . . . . . II. 141
Misekönyv, l. Missale.
Miselecke, l. Lecke.
Misenyelv, l. Latin nyelv.
Miseöv . . . . . II. 90
Miseruha, l. Casula.
Miseszertartások régisége II. 124, 154
Misetányérka, l. Patena.
Missa ad vesperam I. 151 [5]), 152 [1])
» catechumenorum, l. Katechumenek miséje.
» chrismalis . . . . . I. 151 [5])
» praesanctificatorum I. 171
» pro sponso et sponsa II. 411, III. 158
Missale . . . . . II. 362 [2])

Missionárok működése ... III. 213
Monstrantia ..... II. 110
Mosdótányér, l. Aquamanile.
Mozgó ünnepek hajdankori hirdetése ..... I. 68
Nagy Boldogasszony, l. Boldogasszony fölvétele.
Nagybőjt ..... I. 99
Nagybőjti ünneptilalom I. 104 [3], 126 [4])
Nagycsütörtök ..... I. 150
Nagyhét ..... I. 134
Nagypéntek ..... I. 163
Nagyszerda ..... I. 145
Nagyszombat ..... I. 175
Nagyszombati hármas gyertya I. 178
»Napja Isten haragjának« l. Dies irae.
Negyvenórai áhitatosság .. III. 128
Nem-egyesült egyház .... III. 421
Nemzeti zsinat, l. Zsinat.
Nép fölötti könyörgés, l. »Humiliate capita vestra Deo.«
Névnap ülése ..... III. 261
Niceai közzsinat egyháztörténelmi fontossága ..... III. 383 [2])
Nicea-konstantinápolyi hitvallás, l. Hitvallások.
»Nobis quoque peccatoribus« miseima ..... II. 210
Nőrablás, l. Fentartott esetek, és Házasságbontó akadályok.
Nőszehetlenség, l. Házasságbontó akadályok.
Nyári kántorbőjt ..... I. 253
Nyilvános tisztesség, l. Házasságbontó akadályok.
» vezeklés. I 114, II. 264
» » fokozatai II. 268
» vezeklők kiengesztelése I. 151, II. 271, 275
»O Redemtor« hymnus. I. 157 [1])
Oblatio, l. Mise nevezetei.
Offertorium ..... II. 162, 163
Oktáva ..... I. 34
Olajbafőtt sz. János .... I. 45, 49
Olajok szentelése ..... I. 153
Oltár ..... II. 112, 129, III. 42
Oltárabrosz ..... II. 107 [1]), 114
Oltáresők ..... II. 129
Oltárgyertyák .... II. 115, III. 40
Oltári-szentség ..... II. 83
» » kitétele .. III. 128
Oltárkereszt, l. Kereszt.
Oltárkő ..... II. 114
Oltárok lefosztása ..... I. 157
Oltárszentelés ..... III. 24, 27
Oltártáblák ..... II. 117
Oltárvánkosok ..... II. 117, 362 [2])
Olvasárság, l. Lectoratus.
Olvasó eredete s szerkezete I. 323
Olvasós Boldogasszony, l. Boldogasszony.
Orarium ..... II. 92
»Orate fratres« ..... II. 172
Ordinatio absoluta ..... II. 339 [2])
»Oremus« ..... II. 140
Orgona ..... III. 39
Osculatorium ..... II. 226 [1])
Ostiariatus ..... II. 343
Ostya s kehely fölemelése II. 198, » 212, III. 130 [5])
Őrangyalok napja ..... I. 309
Őrdöngösök, l. Energumenek.
Örökbefogadás, l. Házasságbontó akadályok: törvényi rokonság.
Őszi kántorbőjt ..... I. 331
Öv, l. Miseöv.
Pacificale ..... II. 226
Palla ..... II. 107
Pallium ..... III. 285
»Pange lingua gloriosi lauream« ének ..... I. 131 [2])
Pap képe ..... III. 341
Pápa halála ..... III. 235
» hódolata ..... III. 243, 244
» koronáztatása ..... III. 245
» névváltoztása ..... III. 242
» püspökké szenteltetése III. 246
» »szolgák szolgája« cime III. 246
Pápai hármas korona .... III. 247
» lábcsók ..... III. 245

Pápaválasztás ..... III. 288
» utáni áhitatosság III. 242
Papi adótlenség ..... II. 356
Papista ..... III. 401
Papnöveldék ..... II. 352
Papok küldetése ..... III. 346
Papszentelés napjai ..... II. 339
» napjáni áhitatosság I. 21 *), 22
Papszentelési cim ..... II. 339
» előkészület II. 338, III. 399 3)
» időközök ... II. 336
» kéztét .. II. 369, 373
» kor ..... II. 335
» olajkenés ... II. 377
» vizsgálat ... II. 338
Parabolanus ..... III. 442
Parochia ..... III. 349, 351 5)
Parocela ..... III. 352
Pascha annotinum I. 211 1) III. 261 4)
» floridum ..... I. 139 4)
Passio ..... I. 142, 165
Pásztorbot, l. Püspöki diszszerek.
Pásztoriház ..... III. 289
Pásztorilevél ..... II. 289, 321
Patena ..... II. 106, III. 339 3)
„Pax tecum, vobis, vobiscum“ II. 139, 222, 224
Penitentia-canonok ..... II. 266
Penitentiatartás alakja ... II. 284
» kiszolgálásának módja ... II. 260
Penitentiatartási elégtétel. II. 276
Pénteki böjt ..... I. 145
Pénz- súly- s mértékhamisitás, l. Fentartott esetek.
„Per Dominum nostrum J. Ch.“, l. A mi urunk Jézus Krisztus által.
sz. Péter s Pál vigélye, böjtje s ünnepe ..... I. 270
Plebania, l. Parochia.
Plebános ..... III. 352
» bucsuzása ..... III. 372
» elégségesvolta . III. 357
Plebánosigtatás ..... III. 346
Plebánosigtatási esk ..... III. 359
Plebánosigtató püspöki nyiltlevél III. 357
Plebes, l. Baptismales Ecclesiae s Plebania.
Pluviale ..... II. 98
Poderes, l. Alba.
Poenitentiale, l. Liber poenitentialis.
Poenitentiarius ..... II. 270 4)
Pogányoktól átvett szertartások II. 125 1), III. 105
Polgári év kezdete ..... I. 60
Postcommunio ..... II. 232
Praefatio ..... II. 177
Primitia ..... III. 336
» évnapja ..... III. 366
Primitians ünnepélyes kisérése III. 342
Processiók, l. Körmenetek.
Procuratió-k ..... III. 302 3), 361
Prosa, l. Sequentia.
Protestáns megtérése, l. Megtérés.
Psalmista ..... II. 351 1)
Purificatórium ..... II. 108
Pünkösd vigélye, böjtje s ünnepe I. 237
Pünkösdhétfő s pünkösdoktáva I. 249
Püspök betegsége, l. Beteg püspökérti könyörgés.
» fölszenteltetésének évnapja III. 314
» halála ..... III. 271
» iránti engedelmességi esk III. 360 3)
» pápai nyilvánitása s megerősitése ..... III. 280
Püspöki áldás ..... III. 299
» diszszerek ..... III. 282
» » cipő s harisnya III. 282
» » dalmatica és tunicella III. 282
» » gyürü ..... III. 285
» » kéztyü ..... III. 282

Püspöki diszszerek: mellkereszt III. 282
» » pásztorbot ... III. 284
» » püspöksüveg . III. 283
» helynök, l. Helynök.
» megyék területe az. őskorban III. 349
» törvényes látogatás eredete célja s szertartásai . III. 293
» törvényes látogatás hirdetése III. 292
Püspöknevezés s igtatás .. III. 275
Püspökök országgyülési hatásköre III. 393
» (őskoriak), a hivek lelkészei III. 349
» születésnapja ... III. 314
» tisztelete .. III. 286, 297
Püspöksüveg, l. Püspöki diszszerek.
Quarta decimarum, lásd Egyházi jogok.
» mortuariorum, vagy funeralium, l. Egyházi jogok
Quinquagesima vasárnap .. I. 97
„Regina coeli“ antiphona . I. 195
„Requiescant in pace“ ... II. 233
Responsorium ..... II. 147
Rochetum, l. Karing.
Rokonság, l. Házasságbontó akadályok.
Rokonsági ág ..... II. 430
» izek számitása. II. 431
„Római egyház, római hit“. III. 407 [4])
» katholikus, l. Katholikus.
» széknek orosz szerkönyvekbeni elismerése.... III. 428
Rorate ..... I. 5
Sacramentarium (l. Missale-t is) II. 383 [3])
Sacrarium ..... II. 107, 109 [5])
Sacrificium, l. mise nevezetei.
Sacrum, l. mise nevezetei
„Salve regina“ antiphona. I. 256
Sanctuarium ..... II. 120, III. 34
„Sanctus“ ..... II. 180
Sandapilarius ..... III. 442
Sarlós Boldogasszony, l. Boldogasszony látogatása.
Schisma ..... III. 421 [6])
Scrutinium (scrutatio) II. 53, III. 434 [1])
Secreta ..... II. 173
Secunditia ..... III. 368
Septuagesima vasárnap ... I. 97
Sequentia ..... II. 149 [2])
Sequentionale, l. Missale.
Sexagesima vasárnap ..... I. 97
Siránkozók, l. Nyilvános vezeklés fokozatai.
Sir megszentelése ..... III. 449
Sirások az ősegyházban .. III. 442
Sírkereszt ..... III. 450
Sirok diszitése ..... III. 450
Sógorság, l. Házasságbontó akadályok.
Sókóstoltatás, l. Keresztség.
Solosma órái ..... III. 78
Sötét solosma ..... I. 147
Sötétsolosmai háromszögü gyertyatartó ..... I. 148
Sponsores, l. Keresztszülők.
„Stabat Mater“ ének I. 323, II. 149 [2])
Statió-k ..... I. 105 [4])
Stipendium, l. Misedij.
Stóla ..... II. 92
Subdiaconatus, l. Aldiákonság.
Substrati, l. Nyilvános vezeklés fokozatai.
Subtile ..... II. 99
Superpellicium, l. Karing.
Superpositio (a bőjtölésben) I. 135 [5])
Symbolumok, l. Hitvallások.
Szakadály, l. Schisma.
» egyházak megtérése III. 426
Szakadár megtérése, l. Megtérés.
Személyes áldások ..... I. 76
Szent év ..... III. 139
» kapu ..... III. 142
» » vagy Uram“ l. Sanctus.
Szentelések általában .... I. 73

Szenteltidő, l. Házassággátló akadályok.
Szenteltvíz nemei ..... III. 103
Szenteltvíztartó ..... III. 36
Szentély, l. Sanctuarium.
Szentföldi custodia .... III. 231 [1])
» küldék ..... III. 223
» magyar zarándokok III. 228 [2])
Szerdai böjt ..... I. 145
Színjátékok (hajdaniak) .. II. 25
Szinte-sógorság, l. Házasságbontó akadályok.
†) Szombat ..... I. 332
Szombati böjt ..... I. 145
Szószék ..... III. 38
Születésnap ülése ..... III. 261
Szülőütés, l. Fentartott esetek.
Szüzességi fogadalom, l. Házassággátló akadályok.
Synodicum, l. Cathedraticum.
Tabernaculum ..... II. 110, 117
Tabula itineraria, l. Lapis portatilis.
» pacis ..... II. 226 [1])
Tanodaszentelés ..... III. 55
Tartományi zsinat, l. Zsinat.
Tavaszi kántorböjt ..... I. 120
»Te Deum laudamus« hymnus III. 479
»Te igitur« miseima ..... II. 183
»Téged Isten dicsérünk«, l. Te Deum laudamus.
Tejkóstoltatás, l. Keresztség.
Téli kántorböjt ..... I. 18
Temetés ..... III. 435
» (egyházi) megtagadása III. 53, 452
Temetési szertartás, felhőtteké III. 443
» » homunkban III. 446 [1])
» » kisdedeké III. 454
» szertartások a hajdankorban ..... III. 438, 446
Temetkezéshelyek III. 45, 255 [4]), 300 [3])
Temető ..... III. 47
» tisztelete ..... III. 451
Temetőfertőztetés ..... III. 52
Temetőszentelés ..... III. 44
Templom alapkövének letétele III. 1
» építésérei segélynyujtás III. 207
» fölszentelése(consecratio) III. 17
» fölszentelésének évuapja I. 349
» hajója ..... III. 33
» védszentének ünnepe I. 346
Templomajtó ..... III. 26
Templomépitészet, a középkorban III. 209
Templomfeltörés, l. Fentartott esetek.
Templomfertőztetés ..... III. 52
Templomi székek ..... III. 39
Templomok alkatrészei ... III. 32
» eredete ..... III. 2
Templomszentelés (benedictio) III. 10
Templomtornác ..... III. 32
Térdelők, l. Katechumenek, s Nyilvános vezeklés fokozatai.
Tévedés, l. Házasságbontó akadályok.
Textevangelium, l. Missale.
Tilalom, egyházi, l. Házassággátló akadályok.
Tilozat, l. Interdictum.
Tiltott idő, vagy napok, l. Házassággátló akadályok.
Titokfegy, l. Arcani disciplina.
Tonsura ..... II. 332, 342
Tor ..... III. 452
Torony ..... II. 109, III. 35
Toronyóra ..... III. 35
Tömjén ..... II. 111
Tömjénszentelés (nagyszombaton) I. 177
Tömjénzés ..... II. 171

Törvényi rokonság, l. Házasságbontó akadályok.
Törvényszerütlenség, l. Irregularitas.
Tractus ..... II. 149
Treuga ..... III. 201 [3]), 202 [1])
Trienti zsinat hitvallása III. 359 [3])
Tunicella ..... II. 99, III. 282
Türelem másvallásuak irányában III. 419, 433 [3])
Tűz által károsodtak segélyzése III. 203
Tűzszentelés (nagyszombaton) I. 176
Ujesztendő ..... I. 58
Ujmise, l. Primitia.
Ujmisés áldása ..... III. 340
Úr imádsága, l. Miatyánk.
Úrfelmutatás, l. Ostya s kehely felemelése.
Úrnapja ..... I. 262
Urunk körülmetéltetése, l. Ujesztendő.
» menybemenetele, l. Áldozócsütörtök.
Utolsókenet ..... II. 305
» alakja II. 311, 312 [1]), 319 [1])
» anyaga ..... II. 312 [1])
» foganata ..... II. 312
» kiszolgálója .. II. 311
»Üdvözítőnknek sz. anyja, menyeknek megnyilt kapuja«, l. Alma Redemtoris.
»Üdvöz légy Mária«, l. Angyali üdvözlet.
Ünnepek sorozata a 11-ik században I. 40 [2])
» számának leszállitása I. 40, 41 [1]), 50 [1])
Ünnepélyes fogadalom, l. Házasságbontó akadályok.
Vágykeresztség, lásd Keresztség nemei.
Választottak, l. Electi s Katechumenek.
Valláskülönbség, l. Házasságbontó akadályok.
Vállkendő, l. Humerale.
†) Vasárnap ..... I. 354
†) » megülése ... I. 360
Vasárnapi bőjttilalom I. 34, 102, 204
†) Vecsernye ..... I. 361
Védszent, l. Keresztnév.
Végbúcsu, lásd Haldoklók pápai áldása.
Vegyes házasság, l. Házasság.
Velum, l. Kehelytakaró.
»Veni Creator Spiritus« hymnus I. 232 [1])
» Sancte Spiritus« hymnus I. 250 [1]), II. 149 [2])
Vérkeresztség, l. Keresztség nemei.
Vérség, l. Házasságbontó akadályok.
Vértanuk, l. Mártirok.
Vértörés, l. Fentartott esetek.
»Vexilla regis prodeunt« hymnus, l. Királyi zászlók lobognak.
Vicarius, l. Helynök.
Vice-Archidiaconus .... III. 332 [3])
»Victimae paschali« I. 201 [3]), II. 149 [2])
»Vidi aquam« ..... I. 205, III. 110
Vigély (vigilia) ..... I. 32, 175
Virágvasárnap ..... I. 133
» nevezetei I. 136 [2])
Visitatio, l. Látogatás.
Vizkereszt ..... I. 63
Vizkereszti házszentelés I. 71, 72
Vizkeresztség, l. Keresztség nemei.
Vizszentelés (vasárnapi) .. III. 102
Xerophagia ..... I. 104 [1])
Zabolchi zsinat III. 384 [1]), 395 [1])
Zárt idő, l. Házassággátló akadályok.
Zörgő solosma, l. Sötét solosma.
Zsidó megtérése, l. Megtérés.
Zsidó nép ..... III. 430
Zsidóktól átvett szertartások II. 125 [1]), III. 105
Zsinat, megyei ..... III. 382
» nemzeti ..... III. 394